This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

600096066X

M. T. CICERONIS

CATO MAIOR, SOMNIUM SCIPIONIS, LAELIUS

ET

PARADOXA

EX GRAECIS INTERPRETATIONIBUS

TH. GAZAE, MAX. PLANUDIS, DION. PETAVII, ADR. TURNEBI.

ACCEDIT

INCERTI SCRIPTORIS RHETORICORUM AD HERENNIUM III., 16. — 24.

INTERPRETATIO GRAECA.

AD FIDEM CODD. ET EDD. RECENSUIT ET ANNOTATIONIBUS

INSTRUXIT

PHILIPPUS CAROLUS HESS

PHILOS. DOCTOR, GYMNASII HELMSTADIENSIS PROFESSOR ET DIRECTOR.

HALIS

APUD C. A. SCHWETSCHKE ET FILIUM.

MDCCCXXXIII.

48

296. e. 2.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

PROLEGOMENA.

Quum ante aliquot annos in editionem Goezianam incidissem, in qua Ciceronis *Cato Maior* et *Somnium Scipionis* cum Graecis interpretationibus eorundem libellorum continentur, hisque leviter inspectis statim intellexissem, Graeca verba tam mendose esse expressa, ut haec editio, quae sola adhuc in tabernis librariis Germaniae prostat, omnium corruptissima prorsusque inutilis esset habenda; operae pretium mihi visum est, has interpretationes a mendis typographicis pravisque lectionibus ope Codd. et Edd. purgatas emendatius edere. Confirmatum est meum consilium iudicio *Blumii* V. Cl., quod in praefatione libri sui, utilissimi „*Anleitung zum Uebersetzen aus dem Lateinischen ins Griechische*" p. XI. proposuit, ubi de sordibus, quibus textus sit inquinatus, conquestus ad novam editionem excitavit. Ut igitur satis paratus ad hocce negotium accederem omniaque praesidia ad textum emendandum conquirerem, per litteras adii praefectos nobilissimarum Europae bibliothecarum, quae sunt Dresdae, Wolfenbuttelae, Gottingae, Florentiae, Parisiis et Monachii, sperans fore ut de Codicibus et veteribus Editionibus nondum collatis ab illis certior fierem. Nec vana fuit haec spes eaque subsidia nactus sum, quibus ita usus mihi videor, ut mea editio ceteris omnibus multo emendatior iure dici possit. Neque alienum a proposito mihi videbatur, hisce

opusculis addere interpretationem Graecam *Laelii* a Dionysio Petavio et *Paradoxorum* ab eodem Petavio et Adriano Turnebo compositam, quarum exempla in Germania rarissima sunt, quas si comparaveris cum Gazae et Planudis interpretationibus, tibi perspicuum erit, illos viros doctissimos, licet non ex omni parte plausum tuum ferant, Ciceronem et melius intellexisse et accuratius convertisse quam Gazam et Planudem. Placuit denique in calce adiicere *Rhetoricorum ad Herennium* III, 16. — 24. interpretationem Graecam ab incerto scriptore conscriptam, quam, quoniam ope duarum Editionum Matthaei et Maii emendata nunc primum in Germania foras exiit, multis haud ingratam fore confido.

Sed priusquam de praesidiis, quibus in adornanda mea editione usus sum, uberius exponam, quidnam consilii sim secutus mihi praemittendum videtur. Primum verba Graeca Catonis et Somnii in plerisque fere Edd. et mendis typographicis et corruptis lectionibus mire depravata ad fidem potissimum Codd. regg. Pariss. Cod. Augustan. (nunc Monac.) et vett. Edd. diligentissime a me excussarum ita correxi, ut nova quae dicitur textus recensio exhibita sit. Quod ut via et ratione fieret, optt. Edd. Ciceronis consultis examinavi, quasnam lectiones vel Gaza vel Planudes vel interpres Rhetoricorum sit secutus; quod a nullo editorum ante me, ne a Mosero quidem satis accurate in Somnio, factum est; pariterque in interpret. Laelii et Paradoxorum, ubi a Petavio verba Graeca e regione Latinorum posita sunt, si vel Petavius vel Turnebus deteriores lectiones expressit, annotavi. Deinde in annotationibus interpretationem ipsam, ubi parum accurata aut falsa mihi esse videbatur, multis locis emendavi. Denique nec res ad grammaticam et Lexicographiam pertinentes neglexi, praecipueque e Graecis scriptoribus locos parallelos, quibus tum res tum verba illustrarentur, attuli.

DE SUBSIDIIS, QUAE MIHI IN CURANDA HAC EDITIONE AD MANUS FUERUNT.

I. AD CATONEM MAIOREM.

Codex regius Parisinus 2071. scriptus, ut Hasius V. Cl. suspicatur, a Georgio Hermonymo Spartano, qui a. 1472, litteras Graecas Parisiis docens discipulos habuit G. Budaeum et I. Reuchlinum. Intercedente Hasio, viro et doctrina et humanitate pariter insigni, Donndorfius, Phil. Dr. et Colleg. reg. Carol. Magn. praeceptor, hunc Codicem satis bonum contulit cum editione Colinaei mox laudanda. Quum Hasius, qui speciminis causa aliquot locos huius Cod. cum Edit. Lugd. 1560 ap. Theobald. Paganum in meam gratiam contulit, hanc ex Edit. Colin. expressam esse et cum Cod. Paris. fere consentire litteris ostenderit, inde seqnitur, ut utraque editio ex eo sit profecta. Nam in Aldin. (ex quo Cod. Edit. princeps Ald. s. a. Venet. sit expressa non constat) et in omnibus Edd. eam secutis omissi sunt loci, qui in Edit. Colin. aeque atque in Codd. Par. Monac. exstant: Cap. XIV, 46. οἳ — ὑπολείπονται, Cap. XVII, 61. Ἔχει — ἀξίωμα, Cap. XVIII, 64. ἀλλ᾽ οὐχὶ — καταπεπτωκέναι. Nec dubitavi hoc Cod. potissimum fundamento novae recensionis uti, quoniam meliores lectt. offert quam Editt., et plerumque consentit cum Cod. Monacensi 289., cui tamen meo iudicio est postponendus. Valde autem dolui, quod haec collatio sero ad me perlata in Appendicem reiicienda fuit, quam acceptam refero humanitati Heldii V. Cl., Professoris Gymnasii Baruthini, doctissimi, cuius rogatu Woelfelius, optimae spei adolescens in Academia Monacensi studiis antiquitatis deditus, Codd. Catonis et Somnii in Bibliotheca regia Monacensi asservatos diligentissime contulerat. Qui Codex quum multas bonas lectt. cum Paris. consentientes exhibeat, his nullam notam ascripsi; sed quas meliores peculiares habet, iis notam addidi, qua eas recipiendas mihi videri significarem, ita ut ex utriusque Cod. collatione recensio libelli optima componi possit. Praeterea de duobus Codicibus Mediceis

del Furia, clarissimus Bibl. Laurent. praefectus, litteris d. 12. Ianuar. 1830. Florent. ad me datis, certiorem me fecit hisce verbis: „*Le dirò adunque, chè del Catone Maggiore tradotto in Greco due soli Codici Mss. si trovano in questa Biblioteca Laurenziana. In uno di essi si fa autore della traduzione Teodoro Gaza espressamente. Nell' altro non si pone nel testo il nome del traduttore, ma da mano antica sul principio del Codice si pone essere lo stesso Gaza. Sono ambedue del secolo XV. di assai buona e corretta scrittura.*"

Editiones, quibus maximam partem primus ad textum emendandum usus sum, hae fuerunt, de quibus aliisve cf. Beier. Indic. Editt. de Cic. Offic. T. II. p. 449 sqq.

1) *Aldina:* Cic. Opp. Vol. II. Venet. 1517. 8., ad cuius calcem addita est Graec. interpret. Cicer. Caton. M. et Somn., a Iacobsio V. Cl. e Bibl. Gothana mihi transmissa, intercedente Rostio V. Cl.

2) *Basileensis:* Cic. de Offic. etc. Accedit Graec. vers. Caton. M. et Somn. Basil. 1520. 4. In Bibl. senat. Lips.

3) *Parisiensis:* Cat. M. et Somn. apud Simon. Colinaeum 1528. 4., e qua Donndorfius verba Graeca utriusque libelli exscripsit. In Bibl. reg. Paris. Ex qua Edit. expressae sunt Edit. Lugd. 1544. infra in Notit. liter. Edd. Somn. laudanda et haec Editio in eadem bibliotheca ab Hasio commemorata, quae annexa est huic libello, ita ut Cato p. 1—37, Somn. 37—46 exstent: *De verbis anomalis commentarius, in quo singula* [Graeca] *verba aut anomala, aut alioqui difficilia, ordine alphabetico ad sua themata revocantur etc.* Lugduni, apud Theobaldum Paganum. 1560. 8.

4) *Lugdunensis:* Cicer. de Offic. etc. Acced. Gazae traduct. Graec. Cat. M. et Somn. Scip. Lugd. Bat. 1536. 8. In Bibl. reg. Dresd.

5) *Sturmiana:* Cic. de Offic. L. III. Cato Maior sive de Senectute. Laelius sive de Amicitia. Somnium Scipionis, Paradoxa. *Θεοδώρου περὶ Γήρως ἑρμηνεία. καὶ Ὄνειρος Σκιπίωνος.* Argent. 1541. 8.

6) *Goeziana:* M. Tullii Ciceronis Cato Maior et Somnium Scipionis. *Μάρκου Τουλλίου Κικέρωνος Κάτων καὶ Ὄνειρος τοῦ Σκιπίωνος ἑρμηνεία Θεοδώρου.* Nürnberg 1801. 8.

Ut iam de pretio singulis editt. statuendo aliquid afferam, Aldina ex Cod. admodum corrupto et lacunoso

expressa, et quae eam sunt sequutae Basileensis, Sturmiana et Goeziana satis mendosae sunt malasque lectt. exhibent, earumque variae lectt. fere nihil nisi errores typographici sunt, quos tamen propterea diligenter enotavi, ut inde omnes has Edd. eodem fere numero ponendas esse appareret praeter Goezianam omnium Edd. script. Graec., quae unquam typis exscriptae sunt, mendosissimam. Multo correctior est Ed. Parisiensis, cuius multas emendationes ope meliorum Edd. Cicer. factas non recipere dubitassem, si e Codice desumptae et non a manu correctoris essent profectae: quod item de Lugd. 1544. et 1560. est statuendum.

Praeter haec subsidia adhibui optt. quoque Edd. Ciceronis apparatu critico satis luculento instructas, ut quasnam lectt. Gaza expresserit accurate diiudicare possem.

1) M. T. Cicer. Opp. ed. C. Schrevel. Lugd. Bat. 1661. 4.
2) M. T. Cicer. Opp. ed. Verburg. Amstelod. 1724. 4 voll. 4.
3) M. T. Cicer. Opp. ed. Ernest. Hal. 1776. 5 voll. 8.
4) M. T. Cicer. Opp. ed. I. C. Orelli. Turic. 1826—1831. 4 voll. 8.
5) M. T. Ciceronis de Offic. L. III., Cato M., Laelius, Paradoxa, Somn. Scipionis. Ex recens. I. G. Graevii. Lugd. Bat. 1710. 8.
6) M. T. Ciceronis Cato Maior et Laelius et Paradoxa illustr. C. F. Wetzel. Lignit. 1808. 8.
7) M. T. Ciceronis Cato Maior et Paradoxa rec. A. G. Gernhard. Lips. 1819. 8.
8) M. T. Ciceronis Cato Maior rec. Fr. Vil. Otto. Lips. 1830. 8.
9) M. T. Ciceronis Cato Maior rec. R. Klotz. Lips. 1831. 8.

Quoniam haec egregia editio viri et doctrina et ingenii acumine insignis, qui de Cicerone bene meruit meliusque merebitur, tum demum in lucem est edita, quum mea editio iam sub prelo sudabat, nec ea uti potui nisi ut in plagulis a typothetarum erroribus purgandis hic illic eam commemorarem; eius rationem habui in Appendice annotatt. ad Caton. M., in qua adhibui insuper lectt. Cod. Gudiani 2. satis boni (in quo Cat. M. quoque con-

edit. etc. cur. A. Mai. Mediol. 1817. 8. pag. 243. Ibidem commemoratur Editio interpretationis Planudeae Somnii a Sebast. Ciampo nuper (quonam anno non indicatum est) Pisis in lucem emissa, quam in bibliothecis et tabernis librariis Germaniae frustra quaesivi.

2) EDITIONES.

Praeter *Aldinam*, *Basileensem*, *Parisiensem*, *Lugdunensem* a. 1536. (quam dixi Lugd. I. ut eam ab altera (II.) a. 1544. discernerem) *Sturmianam* et *Goezianam* (quas supra pag. VII. descripsi), adhibui:

1) Edit. *Matthaei*, quae inest in Sylloge Opuscul. Graec. Mosq. emiss. pag. 183—204. Est haec Editio omnium optima, quam usus Cod. August. et Edit. Lugd. II. brevibus annott. criticis adornavit. Haec Edit. Lugd. sic inscribitur: M. T. Ciceronis libri tres de Officiis. Item de amicitia, de senectute, paradoxa et de somnio Scipionis, cum D. Erasmi ac Bartholomaei Latomi quorundamque aliorum doctissimorum virorum annotationibus. Quibus accessit Graeca Theodori Gazae in lib. de senectute, somnium Scipionis traductio. Lugd. ap. Theobald. Paganum. 1544. 8. Ut ex lectt. eius a Matth. allatis iudicare poteram, et haec Edit. et altera a 1560. supra pag. VI. ab Hasio commemorata ex Edit. Colin. expressa est.
2) *Moseriana* ad calcem Cicer. de Re publ. Francof. 1826. 8. Si Moserus, vir doctissimus et de Cicerone meritissimus, praeter Edd. Sturm. et Goez. consuluisset Codd. et vett. Edd., editionem multo emendatiorem vulgasset multasque annotationes vel prorsus supervacaneas vel improbandas omisisset.
3) Specimen novae editionis Somnii Scipionis e L. VI. Cic. de Rep. in Graecum conversi a Maximo Planude. Quo edito ad examen etc. invitat F. C. *Hess.* Helmstad. 1830. 4.

Ut accurate cognoscerem, quaenam verba Graeca sit secutus Planudes, consului praeter Editt. Orell. et Graev. supra pag. VII. a me laudatas has:

1) M. T. Ciceronis de Re publica quae supersunt edente A. Maio. Stuttgart. et Tubing. 1822. 8.
2) M. T. Ciceronis de Re publ. libri ed. G. F. Moser. Francof. 1826. 8.

3) M. T. Ciceronis de Re publ. librorr. reliqua. Ex emendat. C. F. Heinrichii. Ed. maior. Bonn. 1828. 8.
4) M. T. Ciceronis Eclog. gesammelt v. d'Olivet. Mit Anmerk. v. Hottinger II, Ausg. (v. J. J. Ochsner). Zürich 1820. 8.

Restat, ut meam sententiam de scriptore huius interpretationis in medium prolatam eruditorum hominum examini subiiciam. Est enim opinio fere tralaticia, Somnii pariter ac Catonis M. interpretationem *Theodoro Gazae* esse assignandam vd. Fabric. Bibl. Graec. Vol. IX. p. 195. Ed. pr. (quamquam Vol. X. p. 533. Planudis quoque exstare dicit), Ei. Bibl. Lat. T. I. p. 200. Ern., Editt. Basill. 1520. 4. 1524. 12. 1528. 4. Colin. Lugdd. 1536. 1544. 1560. Goez. Moser., Boerner. de Graec. lit. Graec. in Ital. instauratt. p. 134., Harles. Introd. in Hist. Litt. Graec. Vol. II. P. I. p. 547., Schoell. Gesch. d. Griech. Litt. übers. v. Pinder. III Bd. pag. 514., qui p. 222. se in errorem induci passus dicit: „*Handschriftlich existirt von Planudes eine griechische Uebersetzung des Somnium Scipionis des Cicero, und des Commentars des Macrobius zu diesem Werke.*" Maximo Planudi eam ascripserunt Matthaeius, A. Maius (vd. eius annot. ad Cic. de Re p. VI, 12), Ciampus, F. A. Ebertus V. Cl. litteris d. 18. Sept. 1828. ad me scriptis: „*Das aber ist mir wahrscheinlich, dass der Paraphrast. des Somn. Scip. nicht Gaza (der in keinem mir bekannten Ms. genannt wird), sondern Planudes gewesen seyn mag.*"

At in Catalog. Codd. mss. Graec. Bibl. reg. Bavar., cuius verba infra in Append. exscribam, unam quidem solam Somnii interpretationem exstare statuitur, sed in incerto relinquitur, utrum Gazae sit an Planudis. Eadem fere est sententia Hasii in Moseri praefat. Cic. de Re p. p. XVI.: „Quod vero ad Somnii Scipionis versionem Graecam Planudeam, quam quaeris, spectat, equidem persuasum habeo, eam vel omnino non discrepare ab ea, quae Theodori Gazae nomine fertur, vel certe in bibliothecae nostrae Codicibus non differre Planudeam ab edita, quae inscribitur ἑρμηνεία Θεοδώρου." — Pag.

XVIII. „Habes Codicum notitiam. Unde primum illud patere videtur, non aliam esse versionem Planudeam, aliam Theodori. Utrius sit opus, decernere non audeo. Planudem produnt Codicum inscriptiones, nostrorum certe. Accedit, quod folia Codicis regii 1000. in fine, quamvis reliqua codicis parte recentiore, anno 1480. videntur superiora; is autem est annus, quo Theod. Gaza, mortuus 1478, primum in Italiam venit. Huic ego versionem nostram plane abiudicarem, nisi, quo saepius eam inspicio, non Attica quidem, sed grammatici hominis esse videretur, qui usu scribendi stilum excoluerit, qualem ego a Gaza viro doctissimo eodemque eloquentissimo, neque vero a Maximo Planude exspectaverim. Planudis ego accurate potissimum perlegi Metamorphoseon versionem, nostra longe inferiorem. Quamquam ego huic rationi non nimium tribuerim. Saepe enim unius eiusdemque scriptoris libri, praesertim si vitam per multorum annorum seriem produxerit, ita inter se differunt, ut vix eos ab eodem homine profectos credas. Fieri potest, ut Planudes aetate provectus saepe stilum vertendo ad meliorem frugem redierit, Gaza vero eam descripserit indeque eius auctor habitus fuerit, prouti idem eandem ob causam habetur paraphraseos Iliadis auctor, cuius nos partem habemus in bibliotheca regia in Codd. saec. XIII. conscriptis. Gazam vero per longum tempus describendis Codd. Graec. vitam sustentasse constat, antequam 1451 Romam vocaretur. Sed iudicium esto penes idoneos harum rerum iudices."

Argumenta, quibus demonstrari posse confido, hanc Somnii Scipionis interpretationem Maximo Planudi esse vindicandam nec ullam Theodori Gazae exstare, haec tria se mihi obtulerunt:

1) In quatuor Codd. regg. Parisiensibus 1603. 1772. 1868. 2070. Coislin. 355. Cod. Medic. supra a del Furia laudato interpretatio Somnii Scipionis nomen Maximi Planudis auctoris prae se fert: in uno Cod. Medic. Paris. 969. Monac. 495. simplex est inscri-

ptio Ὄνειρος τοῦ Σκιπίωνος. Interpretatio autem Catonis tribuitur Theodoro Gazae in Cod. Paris. 2071. Monac. 289. et duobus Mediceis, quos supra commemoravimus.

Inscriptiones Codd. Pariss. ab *Hüsio* in praefat. Edit. Moseri enotatae sunt hae:

a) Cod. Reg. 1603. Sec. XVI. ineunte scriptus. Inscr. fol. 379 recto: *Σκηπίωνος ὄνειρος συγγραφεὶς μὲν παρὰ μάρκου τουλλίου κικέρωνος τοῦ ῥήτορος. ἐξηγηθεὶς δὲ παρὰ μακροβίου εἰς* [deesse videtur hic *δέ* et distinctio ante *εἰς*] *ἑλλάδα γλῶττα* [sic] *μετενεχθεὶς παρὰ μαξίμου τοῦ πλανούδη.*

b) Cod. Reg. 1772. sec. XVI. Inscr. fol. 178. recto: *Σκηπίωνος ὄνειρος, συγραφεὶς* [sic] *μὲν παρὰ μάρκου τουλλίου τοῦ ῥήτορος, ἐξηγηθῆς* [sic] *δὲ παρὰ μακροβίου ἀμβροσίου· εἰς τὴν ἑλλάδα δὲ γλῶτταν μετενεχθῆς* [sic] *παρὰ μαξίμου τοῦ πλανούδη.* Sequitur Macrobii commentarius graece versus, cuius hoc initium est: *μεταξὺ τῶν τοῦ πλάτωνος καὶ κικέρωνος βιβλίων* [perperam Harles. Bibl. Graec. Vol. XI. p. 682. *μεταξὺ τὴν τοῦ*] usque ad fol. 302. rect. Uterque liber ab homine Italo, certe non Graeco, exaratus esse videtur.

c) De Cod. 1868 vd. supr. pag. VIII.

d) Cod. Reg. 2070. sec. XVI. Inscr. fol. 1 recto: *σκηπίωνος ὄνειρος, συγγραφεὶς παρὰ μάρκου τουλλίου κικέρωνος ῥήτορος· ἐξηγηθεὶς δὲ παρὰ μακροβίου ἀμβροσίου· εἰς δὲ τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν μετανεχθεὶς* [sic] *παρὰ μαξίμου μοναχοῦ τοῦ πλανούδη.* Adduntur item duo Macrobii libri.

e) Cod. Reg. 1000. sec. XIV., quem ideo reliquis postposui, quia Somnium Scipionis ultimis foliis a seriore manu, nec plenum illud, adscriptum reperio. Manu prima in hoc Cod. est scripta proverbiorum Graecorum collectio, quae imperfecta desinit; tum fol. 268 recto incipit, + *σκηπίωνος* inscriptum, Somnium a verbis + *ἀλλ' ἵν' εὐθυμότερος εἴης ἀφρικανὲ τῆς πολιτείας ἐπιμελεῖσθαι*

(conf. fol. 34 recto lin. 7. Ed. Colinaei). Desinit hoc fragmentum fol. 274. recto in verbis: *αὐτὴ* [Ed. fol. 36. lin. 4. *αὔτη*] *γὰρ ἡ ἐννάτη καὶ μέση γῆ οὔτε κινεῖται καὶ κατωτάτω ἐστί·* [sic] *καὶ πρὸς αὐτὴν φέρεται πάντα τῇ οἰκείᾳ ῥοπῇ τὰ βάρη·* sequuntur in fine eiusdem folii et fol. 275., quod est Codicis ultimum, observationes aliquot astronomicae.

f) Cod. Coislin. 355. seculo XV. exeunte vel ineunte XVI. Inscr. fol. 2 verso: *Σκηπίονος* [sic] *ὄνειρος· συγγραφεὶς μὲν παρὰ μάρκου τουλλίου κικέρωνος· τοῦ ῥήτορος· ἐξηγηθεὶς δὲ παρὰ μακροβίου ἀμβροσίου· εἰς δὲ τὴν ἑλλάδα γλῶτταν μετενεχθεὶς ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ μαξίμου μοναχοῦ, τοῦ πλανούδη.* Sequitur Macrobii Commentarius *παρὰ τοῦ αὐτοῦ κυροῦ μαξίμου* graece versus. Omnia eadem manu satis eleganter scripta sunt.

Codicis Medicei ap. Bandin. l. l. T. III. p. 213. inscriptio haec est: *σκηπίωνος ὄνειρος συγγραφεὶς μὲν παρὰ Μάρκου τουλλίου κικέρωνος τοῦ ῥήτορος, ἐξηγηθεὶς δὲ παρὰ μακροβίου ἀμβροσίου. εἰς δὲ τὴν ἑλλάδα γλῶτταν μετενεχθεὶς παρὰ τοῦ σοφωτάτου ἐν μοναχοῖς μαξίμου τοῦ πλανούδη.*

2) Interpretatio Graeca Commentar. Macrobii in Cic. Somn. Scip. L. II, a Matthaeio e Cod. Augustano, nunc Monacensi 439, primum edita in Syllog. Opuscul. Graec. Mosquae p. 91 — 182. 1811., in quo nomen scriptoris est omissum, in Codd. Pariss. 1772. 1868. Coislin. 355. Cod. Medic. et in Catalog. Codd. Mss. Graec. Bibl. reg. Bavar. T. III. p. 411. vindicatur Planudi, quae aliquot locis, ubi Macrobius verba Ciceronis interposuit, cum interpretatione Somnii ita congruit, ut orationis consensus eundem auctorem prodat, nisi quis forte statuere vult, hos locos ex interpretatione Planudea transcriptos a Gaza in suam, quae fertur, esse translatos. Tu compara ap. Matth. Cap. 15. p. 91. 92. *ἐξ οὗ κατα-*

νοοῦντι — ὑπερεῖχεν cum Somn. Cap. XVI, 16., Cap. 25. p. 96. 97. ἐννέα — βάρη cum Somn. Cap. XVII, 17.

3) In Edit. Aldin. s. a. (vd. Beier. l. l. p. 449), quae est princeps huius interpretationis, haec utriusque libelli inscriptio in titulo exhibetur: *Θεοδώρου περὶ γήρως ἑρμηνεία. ὄνειρος σκιπιωνος.* (Procul dubio Somnium peculiarem inscriptionem tantum habet: *Ὄνειρος Σκιπίωνος* sine nomine auctoris, ne quis forte inscriptionem utriusque libelli in fronte Editionis ad Theodorum referre velit.) In Aldin. a. 1517. haec libelli, non in titulo: *Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος ὄνειρος τοῦ Σκηπίωνος.* In Edit. Sturm., quae procul dubio Aldinam est secuta, haec: *ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΟΝΕΙΡΟΣ ΤΟΥ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ.* In titulo huius editionis Operum philos. Cic. haec inscriptio est: *ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΕΡΙ ΓΗΡΩΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑ. ΚΑΙ ΟΝΕΙΡΟΣ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ.* In nulla harum Editt. interpretatio Somnii Gazae ascribitur.

Horum trium argumentorum, quae proposui, gravissima sunt primum et secundum, quibus ipse plurimum tribuens satis luculenter mihi videor demonstrasse, Graecam Somnii Scipionis interpretationem Maximo Planudi, non Theodoro Gazae esse assignandam, quae propterea a plerisque editoribus posterioribus, qui nullis Codicibus inspectis Aldinas solas duces essent secuti, Gazae temere est ascripta, quod, quoniam in Ald. interpretatio Catonis nomen Gazae prae se fert, Somnii interpretationem ad eundem auctorem referendam esse opinati sunt.

III. AD LAELIUM ET PARADOXA.

Interpretatio Graeca *Laelii* a Dionysio Petavio conscripta inest in hoc libello: *ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΛΑΙΛΙΟΣ Η ΠΕΡΙ ΦΙΛΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣ ὑπὸ Διονυσίου τοῦ*

Πεταβίου τοῦ ἐκ τῆς ἑταιρείας Ἰησοῦ. M. TULLII CICERONIS LAELIUS SIVE DE AMICITIA, Graece redditus a Dion. Petavio, e societate Iesu. Lutetiae Parisiorum cIↃIↃLIII. 8. In Bibl. Gotting.

Interpretatio Graeca sex Paradoxorum a Dionysio Petavio conscripta inest in hoc libello: *ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΙΗΣΟΥ ΠΑΡΕΡΓΑ ΑΤΤΑ· Τοὐτεστι τῶν τοῦ Κικέρωνος Παραδόξων, καὶ τοῦ αὐτοῦ τινων ἑτέρων μετάφρασις.* DIONYSII PETAVII E SOCIETATE IESU PARERGA QUAEDAM: Hoc est Ciceronis Paradoxa, et eiusdem alia Graece reddita. Parisiis. MDXLIV. 8. Insunt praeterea haec: Prooem. Cic. de Officiis (quod in Seebod. Archiv. 1830. p. 61. repetendum curavi), Epistol. Anton. ad Cic., Cic. ad Anton. Epp. ad. Att. l. XIV. inter 13 et 14. In Bibl. Wolfenbuttel. — In utroque Petavii libello textus e regione Gr. interpr. est positus, sed e quanam Edit. sit repetitus ob penuriam Editt. Cicer. constituere mihi non licuit. Quatuor priora Paradoxa *Adrianus Turnebus* Graece reddidit in Opp. T. II. p. 171—175, quae sic inscribuntur: Adriani Turnebi Opera nunc primum collecta, emendata, aucta et tributa in Tomos III. Argentorati. 1600. Fol.

Uterque quidem interpres Ciceronem melius intellexit et in Graecum convertit quam Gaza et Planudes, ita ut, si de universa interpretatione utriusque, non de singulis locis iudicare velis, difficilius sit ad decernendum, uter alteri sit praeferendus; sed ex annotationibus tamen meis, in quibus potiora solum vitia notavi, cognosci poterit, multo deteriorem textum Latinum quam nunc in optt. Edd. exstat, Petavium et Turnebum secutos esse, multumque ab iis tum in singulis verbis tum in constructionibus, de quibus meliora nunc in Lexicc. et Grammat. (ut de struct. part. *ὅταν* — *ἐάν* c. Indicat. [vd. Indic. Gr.] et de usu particc. *οὐ* et *μή*) traduntur, peccatum esse. Utriusque interpretationis verba quidem non mutata exhibuimus, sed interpunctionem satis malam (quamvis forsitan sint, qui eam non mutatam ve-

lint) correxi et distinctionem in Capita et Paragraphos recepi, quam duplicem mutationem in usum commodiorem lectorum factam Ciceronis Edd. recentt. accommodavi. Praeterea menda typographica emendavi, quorum magnam copiam ex interpretatione Turnebi collect. p. 178. exhibui.

IV. AD RHETORIC. AD HERENNIUM III, 16.—24.

Quum a nostro proposito alienum sit, de incerto scriptore Rhetor. ad Herenn. L. IV. disceptare, qui ab interprete Graeco Ciceroni falso tribuuntur, lectores relegamus ad Bähr. Gesch. d. Röm. Lit. §. 248., ubi sententiae VV. DD. de hac controversia collectae reperiuntur. Quis autem fuerit Graecus interpres huius fragmenti, de eo nulla dissensio potest esse, si auctoritati Codd. Ambrosiani, Augustani et duorum Mediceorum (Bandin. Catal. Codd. mss. Bibl. Med. Laur. Codd. Gr. T. II. p. 387. T. III. p. 214.) obtemperamus, in quibus nomen eius non indicatur, unde apparet Matthaeium in Indic. Lectt. Acad. Mosq. 1810. (vd. Struv. in Seebod. Krit. Bibl. 1823. p. 540., at in Allg. Lit. Anzeiger 1801. Nr. 68. ap. Seebod. l. l. p. 193 specimen sine nomine auctoris proposuit) temere interpretationem Maximo Planudi inscripsisse cf. Syllog. Opusc. Gr. p. 183. „Nam in hisce tribus libellis [Commentar. Macrob. in Somn. Scip., Somn. Scip. et Rhetoric. ad Herenn.], quos ego nunc edidi, nullum auctoris nomen [Cod. Aug.] prodidit. Trium autem istorum librorum eundem esse interpretem, ex similitudine orationis videtur apparere." Angelus Maius in Cicer. sex Oratt. partt. ined. p. 209. haec praefatus est: „In ambrosiano cod. M. 52. part. sup. graecum legitur scriptum de artificiali memoria Tullio auctore titulatum. Id ego quum legerem, statim comperi nihil aliud esse quam interpretationem capitum aliquot tertii Rhetoricorum ad Herennium. Hoc autem sine dubio est illud graecum opus *de memoria*, quod

quidam Tyronis, quidam ipsius Ciceronis putarunt vd. Morhof. Polyhist. II., 6. Fabric. Bibl. lat. ed. nov. T. I. p. 215. Sane id scriptum, quod vetus fama extare Florentina in urbe docuerat, bis occurrit in Bandinii Catalogo [vd. supr.]. Constat autem recentioris aevi graecos homines Ciceroni interpretando operam impendisse. Nunc haud me piget heic exhibere rhetoricorum eiusmodi locum, ex quo patet, graecum Interpretem usum esse vetustiore latino exemplari, a quo latinae, ut nunc sunt, editiones insigniter interdum differunt."

I. C. Orellius Opp. Cic. Vol. I. p. 53 in annott. (7) de interprete haec suspicatus est: „Ceterum hunc locum inde a *Memoria utrum* usque ad C. 24. *dixisse videamur* ab erudito aliquo homine, ut opinor Seculi XV., graece conversum habes in Maii Cicerone Ambrosiano p. 210."

Recte igitur se habet inscriptio nostra huius fragmenti, quum et de auctore Rhetoricorum et de interprete nihil certi constet.

Codices iam collati hi sunt:

1) *Codex Augustanus*, chartaceus nr. 67. (non 97. ut ap. Matth.), nunc Monac. 495., idem in quo inest Somn. Scip. de quo cf. infra Append. I. p. XXXIII.

Primum indicium et specimen huius interpretationis Vitebergae e Cod. exscriptae dederat Matth. in Allg. Lit. Anzeig. a. 1801. Nr. 68. p. 662 — 663, quum Hoeschel. in Catal. graec. libr. mss. Augustan. Bibl. p. 51. et Reiser. Ind. Mstorum. Bibl. Augustan. p. 76, etsi hunc Codicem in manibus habuerant, huius interpretationis mentionem praetermisissent. Postea Indic. lectt. in Academ. Mosq. 1810. habendarum integram interpretationem emendatam paucisque annotationibus criticis instructam praemisit eandemque repetiit in Syllog. Opusc. Graec. p. 205 sq., cui subiunxit textum Latinum, quem collatum cum Ed. Ernest. ope Codicis cuiusdam emendavit.

Ex eodem Codice August. hoc fragmentum pessime exscriptum edidit Francisc. Xaver. Bergerus quoque in Catalog. Codd. Mss. graec. Bibl. Reg. Bavar. T. III.

p. 411 sq. et in Aretin. Beitr. zur Liter. Octob. 1806., quod cognovi ex Fr. Iacobsii indicio in Seebod. Archiv. 1824. p. 113 sq. Qui quoniam intellexerat, a Bergero in legendis Codd. graec. parum exercitato mendosissime hoc fragmentum editum esse, iterum Cod. Aug. accuratissime contulit cum Edit. A. Maii variasque lectt. cum aliquot emendationibus proposuit ibid. p. 116. sq.

2) *Codex Ambrosianus* chartac. Saec. XV., ex quo hoc fragmentum exscriptum transtulit in Cicer. sex. oratt. part. inedit. etc. p. 209 sq.

Est haec editio Maii negligentissime ex ipso Codice cum omnibus mendis expressa editioni Matth. postponenda. Sed quum in utraque editione haud pauci loci emendatione egere mihi videantur, comparatione utriusque editionis id assecutus videor, ut mea editio multo emendatior prodierit.

Editiones Rhetoricorum Latinas hasce adhibui:

1) Cicer. Opp. edd. Schrevel., Verburg., Ernest., Orell.
2) Edit. Matth.
3) M. Tull. Cicer. script. rhetor. minor. ed. I. C. F. Wetzel. Lignit. 1807. 2 voll. 8.
4) M. T. Cicer. ut ferunt Rhetoric. ad Herenn. L. IV. Eiusdem de Invent. rhetor. L. II. Edit. Graevio — Burmann. in German. repetendam curavit suasque notas adiecit Fr. Lindemann. Lips. 1828. 8.

Haec fere habui, quae praefarer, unde aequis iudicibus manifestum erit, me tantum operae studiique in hac Collectione Opusc. Gr. emendanda et illustranda posuisse, quantum mihi licuit per virium mearum tenuitatem et subsidiorum litterariorum penuriam.

Dabam Helmstadii exeunte mense Sept. 1832.

Dr. *Hess.*

APPENDIX I.

VARIAE LECTT. IN CATONEM MAIOREM ET SOMNIUM E CODD. MONACENSIBUS.

CATO MAIOR.

CODEX 289.

Membranaceus, membrana tenui, charactere minuto et nitido, in quarto, foliis 36, Saec. XV, possessus a M. Brennio et Adolpho Occone, cum notis Marulli marginalibus, optime conservatus et inscriptus

Μάρκου τουλλίου κικέρωνος ῥωμαίου, διάλογος περὶ γήρως, ἐπιγραφθεὶς· κάτων ὁ μείζων ἢ περὶ γήρως. ἑρμηνεία Θεοδώρου τοῦ γαζῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶτταν μετενεχθεὶς:~ προοίμιον ἀπὸ τῶν τοῦ ἐννίου στίχων.

Initio fol. 1. legitur: Adolpho Occoni Augustano iuveni opt. Martinus Brennius Septem Castrensis D. Amicitiae ergò D. D. Patavii Anno dni M.D.XLVII. quod bene vortat. Ante titulum libri adhuc legitur: hic liber est conventus S. Marci de Florētia ordinis p̄dicator (sed haec obliterata sunt. H.).

LECTIONES

EDITIONIS GOEZ. Pag.	vers.		CODICIS. CAP. I. Pag.	vers.	
5	2	μελεδῶνα θῶμαι	1	2	μελεδῶνα γε θῶμαι
-	4	Η δὲ	-	4	ἡδὲ
-	6	ἔπη, ὦ Ἀ.	-	6	ἔπη πρὸς σὲ ὦ
-	9	μεδὲν	-	8	μηδὲν
-	15	μέν τοι	-	12	μέντοι
-	-	αὐτοῖς, οἷς ἔσθ'	-	-	αὐτοῖς ἔσθ' (sic Cod. quoque reg. annotante Hasio in epistol., omis. Donndorf. H.)

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
5	11	βουλομένῳ	1	21	βουλομένω
-	-	συγγράψαι	-	-	γράψαι
-	12	προσέβαλες	-	-	προσέβαλλες
-	16	ξύμπαντα	-	24	σ ἅπαντα (in marg. ξύμπτ:)
-	-	ἀπεῤῥίφθαι	-	-	ἀπερρύφθαι
-	-	μαλακὸν	-	-	μαλθακὸν
-	17	προσαπειργᾶσθαι	2	1	προσαπειργάσθαι
-	24	οὐ Τιθωνῷ	-	6	οὐχὶ τιθωνῷ (Recip. lect. H.)
7	2	δὲ Λαίλιον	-	9	δὲ δὴ λαίλιον
-	6	εἴωθεν	-	15	εἴωθε
-	8	ὅγε ἐν	-	15	ὁδ᾽ ἐν
		CAP. II.			
-	17	μάλιστα τὸ μηδεπώποτέ	-	20	μάλιστα μηδέπώποτέ
-	18	γήρας, αἰσθέσθαι·	-	21	γῆρας αἰσθέσθαι,
9	1	πάντα αἰτοῦσι τὰ ἀγαθὰ,	3	1	αἰτοῦσι πάντα τὰ ἀγαθὰ,
-	5	τυγχάνῃ μάλιστα	-	5	τυγχάνει ὅτι μάλιστα
-	6	τοσοῦτο δ᾽	-	5	τοσοῦτον δὴ
-	-	ἀστασίας καὶ εὐθείας καὶ κακοηθείας.	-	-	ἀστασίας (deest in cod. καὶ εὐθείας in marg. adscript.) καὶ κακοηθείας
-	8	ἢ ᾠήθησαν	3	6	ἢ ὡς ᾠήθησαν (Placet omiss. part. ἄν. H.)
-	13	ἢ ὀγδοηκοστὸν;	-	10	εἰ ἢ ὀγδοηκοστὸν (in marg. ἢ εἰ)
-	14	ἐξεῤῥυηκὸς	-	11	ἐξερρυηκός
-	18	τῆς θ᾽ ὑμῶν	-	14	τῆς τὲ ὑμῶν
-	25	καὶ τοί που	-	19	καί τι που (Recipienda est lect., quum aliquid sit ap. Cic. H.)
-	27	παρεπόν τι	-	21	παρετόν τι
11	6	εἰ γ᾽	4	1	εἴγ᾽
-	9	δυναίμεθα	-	3	δυνάμεθα (in marg. δυναίμεθα)
		CAP. III.			
-	11	ἑκατέρων	-	5	ἑκατέρω
-	14	προεληλυθὼς, ἦν καὶ	-	7	προεληλυθὼς ἦν (eras. in marg. ειῆς) καὶ
-	19	ὅμοιον ὁμοίῳ	-	11	ὅμοιον δ᾽ ὁμοίω
13	6	εἰώθεσαν	-	16	εἰώθεισαν
-	7	οὗτοι	-	-	αὗτοι
-	10	τοῖς λιποῖς	-	19	τοῖς λοιποῖς
-	12	οἵγε τὸ τῶν ἐπιθυμιτικῶν ἀπολελύασθαι	-	20	οἵ γε τῶν ἐπιθυμητικῶν ἀπολελῦσθαι
-	16	ἀλλὰ ἐν	-	25	ἀλλ᾽ ἐν
-	24	ἐθέλει	5	5	ἐθέλοι
15	1	Ἔστι τοῦτό γ᾽, ὦ	-	-	ἔστι δὲ το γέ τι — in marg. τοῦτό γέ τι (Confirmatur emend. mea τι

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
					pr. σοι; Colin. Ἐστί τι τοῦτό γε H.)
15	2	Σερίφίῳ πρὸς	5	5	σεριφίῳ τω πρὸς
-	4	ἀλλὰ διὰ	-	6	ἀλλ' ὡς διὰ
-	5	εὐδοκιμεῖν	-	7	εὐδοκιμεῖ (Εὐδοκιμεῖν lect. exquisitior quam εὐδοκιμεῖ vd. Heind. et Stallb. ad Plat. Phaedon. cp. 8. H.)
-	6	ἔνδοξος	-	11	ἄδοξος
-	11	ἀκρᾷ	-	-	ἄκραι
-	13	καὶ ἀσκήσεις	-	13	καὶ αἱ ἀσκήσεις
-	14	δῆτα	-	-	δή τω
-	17	προλείπεν	-	15	προλείπ'' (sic leg. pr. προλιπεῖν H.)
		CAP. IV.			
-	21	Κοΐντον	-	19	κΰϊντον
-	-	τὸν Τάραντα	-	-	τάραντα
-	24	μάλα φιλοφρ.	-	21	μάλα ἐκ φιλοφρ.
17	1	γ' αὐτὸν	-	22	γε αὐτὸν
-	-	ἠρξάμεν	-	23	ἠρξάμην
-	2	ὄντα ἡλικίᾳ	-	-	ὄντα. ἐνιαυτῷ (omissis ἡλικίᾳ — προβ. quae verba in marg. sunt adscripta.)
-	7	εἶτ	6	1	εἶτα (Recip. lect. H.)
-	10	κεῖνος	-	5	ἐκεῖνος (Recip. lect. H.)
-	-	Κιντικοῦ	-	-	κινθικοῦ (Haec lect. prope accedit ad lect. Cod. Gudian. 2. *Cinthiae.* H.)
-	14	σκιρτῶνα	-	6	σκιρτῶντα
-	16	εἰς	-	8	εἷς
-	17	ἢ μὴ σωτηρίη	-	9	ἡ μὴ σωτηρία
19	1	εἰ μὴ γὰρ	-	15	εἰ γὰρ σὺ μὴ
-	2	ἐν ὅπλοις	-	16	ἐν τοῖς ὅπλοις
-	6	ἀντέστη	-	19	ἀνέςη (ε superscr.) (in marg. ἐνστή)
-	7	ἐναντία	6	20	ἐναντι
-	8	Μάντις τε ὢν	-	21	μάντις ὢν
-	9	καὶ ὅσα	-	22	ὡς ὅσα
-	10	ἀρίστοις	-	23	ἀρίστοις οἰωνοῖς
-	19	κἂν	7	4	κἀν
-	23	νομίμου μαντικοῦ	-	7	νομίμου καὶ μαντικῆς
-	24	ὥσγ' ἐν	-	8	ὡς ἐν
21	4	εἶναι μηδένα, κείνου γε ἀπεσβυκότος	-	12	εἶναι κείνου ἀπ βηκότος (in marg. μηδένα)
		CAP. V.			
-	8	τοιοῦτο γῆρας	-	15	τοιοῦτον γῆρας
-	9	ἢ Μάξιμοι	-	16	καὶ (ἢ superscr.) μάξιμοι

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
21	11	ὥστε ἐπινικίους	8	18	ὡς ἐπινικίους
-	12	ἐνθυμεῖσθαι· ἀλλὰ	-	19	ἐνθυμεῖσθαι. λύσις ἀλλὰ
-	15	καθαρῶς μὲν καὶ	-	20	καθαρῶς, καὶ
-	18	πέντα δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη	-	25	πέντε δὲ μετὰ
			8	1	ἔτη
-	22	ὃς ἐρωτώμενος	-	5	ὃς καὶ ἐρωτώμενος
23	2	πεποίηται	-	8	πεποίημαι
-	3	ἦυτ᾽	-	9	ἦυθ᾽
-	5	ἦρετ᾽	-	10	ἦρετ᾽
-	15	ἑβδομηκονταέτης	-	19	ἑβδομηκοντούτης
-	17	μέγιστα νομιζόμενα	-	21	μέγιστα (deest νομιζ.)
-	21	εἰσὶ μάλιστα	-	24	εἰσὶν (deest μαλ.)
25	1	Τούτων δὲ, εἰ	9	5	τοὺ δε των δὲ δὴ εἰ
		CAP. VI			
-	5	πράσσεται καὶ ἰσχύει;	-	5	πραττεται, καὶ ἰσχύει; σσ (in marg. ἰσχύι)
-	6	πρεσβυτικὸν ὅπερ	-	-	πρεσβυτικόν ἐστιν ὅπερ
-	9	σὸν πατέρα	-	8	σὸν μὲν πατέρα (Recip. lect. H.)
-	12	Κορούγκανοι	-	10	κορύγκανοι (Recipienda videtur haec scriptura. H.)
-	13	προϊστήκεσαν	-	11	προειστήκεσαν (Recip. lect. H.)
-	17	φᾶναι	-	15	φάναι
-	20	Αἶψα γε δὴ	-	17	αἶψα δὲ δὴ
-	21	ὑμῖν	-	18	ἡμῖν (ὑ) (Ed. Mediol. nobis habet. H.)
27	1	ὑπατείαν, ἔτει	-	21	ὑπατείαιν, ἔτη
-	2	τιμιτῆς	-	22	τιμητής
-	8	ἐπὶ τὰ πρακτέα	16	1	ἀμφὶ τὰ πρακτέα (Recip. lect. vd. m. annot. H.)
-	15	ὃ δὲ τὸ πηδάλιον	-	6	ὁδὲ πηδάλιον
-	15	πολὺ δὴ μείζω	-	7	πολὺ μείζω. (in marg. δὴ eod. atram. quo cod. script.)
-	17	ὀξότητι σώματος	-	8	ὀξύτητι σωμάτων
29	1	ἐποιήσαμεν	-	16	ποιησομεν (ω) (ω alio videtur atram. superscript. eoque, quo in marg. not. Latin. W. — *Bellum inferre* i. q. πόλεμον ποιεῖν — ἐπιφέρειν: tamen h. l. praefero ἐποίσομεν. H.)
-	8	τροπαῖόν σοι	-	18	τρόπαιόν σοι
-	4	ταμιεύσαν τι οἱ	-	-	ταμιεύσαιντο οἱ

EDIT. GOEZ.			COD.		
Pag.	vers.		Pag.	vers.	
29	6	λείψαντα	9	19	λείψανα
-	9	κατέστρεψεν	10	22	κατέστρεψεν
-	13	Μὰ δι᾽ οὐ γὰρ	-	25	μὰ δι᾽ οὐ γὰρ
-	17	ἐκάλεσαν	11	2	ἐκάλουν (Lectio memorabilis. H.)
-	19	ὀνομάζονται	-	4	ὀνομάζουσι
-	22	συναρθωθείσας	-	7	ἀνορθωθείσας
31	6	παρῆσαν	-	11	παρήεσαν
-	-	μειράκια	-	12	μειράκι᾽
			CAP. VII.		
-	7	εἰ μὴ	-	14	ἦν μὴ
-	10	οἴεσθαι	-	17	οἴεσθε
-	15	μνήματα	-	20	μνήματ᾽
-	16	ὅ φασι,	-	21	ὄφα σοὶ (ο eras. in marg. ead. scriptur. δ φασί)
-	17	γάρ τοι αὐτῶν ἀναγινωσκ.	-	22	γάρ τοι ⁞ ἀναγινωσκ. (in marg. ead. manu script. αὐτῶν ⁞)
-	20	κατορωρυχὸς εἴη·	-	24	κατορωρυχὼς εἴη
-	22	ἐξ ἐγγυήσεών τε συγκειμένων καὶ ἀνταλλαγῶν·	-	26	ἐξεγγυήσεών τε ᴧ καὶ ἀνταλλάγων (in marg. alia manu adscript. ᴧ συγκειμένων. atram. id. quod in not. marg. lat.) graec. infra in marg. adnot. ζῆ, ὁ ἀντάλλαγος ὁ ἀνθ᾽ ἑτέρων ἠλλαγμένος.
-	25	οἰονοσκόποι	12	1	οἰωνοσκόποι
33	1	πλείων	-	2	πλεῖστον
-	-	ἔχουσι;	-	-	ἔχουσιν
-	2	ἦν	-	3	ἦν
-	3	Ταῦτα οὐ μόνον	-	4	Καὶ ταῦτα οὐ μόνον
-	5	ἰδιώτῃ τε καὶ	-	5	ἰδιώτῃ καὶ
-	6	τραγωδίας	-	6	τραγῳδίας
-	10	γονεῦσι	-	9	πάτρασι
-	-	περὶ τὴν οὐσίαν	-	10	περὶ οἰκίαν (Lect. non spernend. H.)
-	13	μῦθον αὐτὸν διὰ	-	12	μῦθον αὐτὸν ὃν διὰ
-	14	Οἰδίπουν ἐν τῷ	-	13	οἰδίπουν τὸν ἐν τῷ
-	16	αὐφραίνοντος τοῦ	-	15	ἀφραίνοντός του
-	21	Πυθαγόραν τὸν ἡγεμόνα	-	18	πυθαγόραν ἡγεμόνα
-	22	Ξενοκράτην, μὴ Πλάτωνα	-	19	πλάτωνα, μὴ Ξενοκράτη
-	26	ἡ αὐτῶν	-	25	ἡ τῶν αὐτῶν
35	5	γίγνεται	-	27	γίνεται
-	7	τοῦτ᾽ ἧσσον	13	2	τοῦθ᾽ ἧσσον
-	8	καὶ θαυμαστόν·	-	5	καὶ θαυμαστὸν (οὐ eras. καὶ alio atram. supersc.)
-	12	φυτεύει, θερίζει	-	6	φυτευει, <u>θερίζει</u> (cor- [supra: σαΐ]

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
					rectio alia a manu prof.)
35	13	ὥσπερ Στάτιος	12	7	στάτιος (om. ὥσπερ)
-	15	ἀμφιβάλλων	-	8	ἀμφιβάλλει (ων superscript. al. man.)
-	17	οἵ μ᾽ οὐχ	-	10	οἵ με οὐχ (Recip. lect. H.)
		CAP. VIII.			
-	21	ἐπιφέρῃ	13	14	ἐπιφερής
37	7	κεκοσμημένοις	-	22	κοσμουμένοις
-	12	προσβιάζεται	-	26	προβιβάζονται (quod ετ**αι** corr. al. manu)
-	15	ἐμαυτὸν ὑμῖν	14	1	ὑμῖν ἐμαυτόν
-	17	μηχανόμενον	-	4	μηχανώμενον
-	25	συνέρπασα εὐθύμως	-	9	συνήρπασα ἐκθύμως
-	26	Σωκράτην	-	12	σωκράτη
		CAP. IX.			
39	11	φωνὴ τοῦ	-	20	φωνὴ τῆς
-	-	ὅς γέρων	-	21	ὡς γέρων
-	15	τοὺς βραχίονας αὐτοῦ	-	22	τοὺς αὐτοῦ βραχίονας
-	16	σὺ σεαυτὸν	-	24	σὺ διὰ σεαυτὸν
-	19	Αἰμύλιον τοιοῦτο	-	26	αἰμύλιον τοιοῦτοι
-	20	Κορουγκάνον	15	1	κορύγκανον
-	24	ἔστι γὰρ καὶ	-	4	ἔστι καὶ γὰρ
-	26	εὐτονίας, καὶ νὴ δία εὐήχου φωνῆς ἐμμελὲς	-	6	εὐτονίας ※ παντά: απασί γε τὸ τῆς φωνῆς ἐμμελὲς (omiss. verb. ※ καὶ νὴ δία εὐήχου φωνῆς, quae sunt in margin. a Marullo adscr. cum hac adnot.: hoc non est apud Ciceronem Latinum.)
41	8	ἐφικνεῖσθαι μὴ οἷός	-	12	ἐφικνεῖσθαι ^μὴ^ οἷός (μὴ videtur al. atram. scr.)
-	11	ταύτην γοῦν τὴν	-	14	ταύτην ⁚ τὴν (in marg. γοῦν ⁚ eod. atram.)
-	13	δὴ ἔργον	-	16	δὴ ἔργου (Bene, vd. m. annot. H.)
-	14	τοί νῦν καὶ οἱ περὶ	-	-	τοίνυν οἱ περὶ
-	15	Πόπλιον, καὶ τῷ	-	17	πόπλιον τῷ
-	20	περὶ ἰσχὺν	-	21	περὶ ἴσχυν
-	22	κακῇ	-	22	κάκη
43	2	δὲ Λεύκιον	16	3	δὲ καὶ λεύκιον
-	3	τετραετίᾳ	-	4	τετραετεία
-	6	οὕτω περ	-	6	οὕτω πῶς

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		CAP. X. Pag.	vers.	COD.
43	16	καὶ γλώσσης	16	13	ἀπὸ καὶ γλώττης
–	18	καὶ μὴν δὴ	–	15	καὶ μὲν δὴ
–	21	ἀμφιβάλλει τὸ	–	17	ἀμφιβάλλει τὸ (μ et accent. in βάλλει al. atr.)
–	25	βουλοίμην μὲν ἂν	–	20	βουλοίμην ἂν
45	1	ἢ αὐτὴ, ἢ	–	22	ἡ αὐτὴ, ἢ
–	6	Μάρκου Ἀττιλίου	–	25	μάρκου αἰμιλίου
–	8	ὑμεῖς νῦν	–	27	ὑμεῖς δὴ
–	17	ἔλασσον	17	8	ἔλαττον
–	18	ἀλλ' οὐδ' ὑμεῖςγε	–	–	ἀλλ' ὑμεῖς γε (in marg. ἀλλ' οὐδ' ὑ. atram. vid. aliud esse.)
–	19	Ποντίου τοῦ ταξ.	–	9	ποντίου ταξ.
–	22	ἀγωνιζέσθαι· καὶ ναὶ δὴ ἐκεῖνόςγε	–	11	ἀγωνιζέσθω· καὶ ναὶ δὴ 'κεῖνος
47	1	τοῦ Πυθαγόρου	–	15	τῆς πυθαγόρου
–	6	μέλλουσι.	–	19	μέλλουσιν.
–	7	ἁπλῇ, οἰκείαν τε	–	21	ἁπλῇ. οἰκείαν δὲ
–	8	ἕκαστος	–	22	ἕκαστον (Recte, vd. m. annot. H.)
–	10	ἐμβριθοῦς	17	23	ἐμβιθοῦς
–	17	ἀναβαίνειν· ἐφ' ἵππον	18	5	ἀναβαίνειν μηδενί τε (omiss., quae intersunt inter has voc. Sunt vero verba ἔφιππον δὲ ἀφ' ἵππου μηδαμοῦ καταβαίνειν in marg. al. man. adnot.)
–	19	διασάγεσθαι	–	4	προσάγεσθαι
–	20	διὸ καὶ	–	5	δι' ὃ καὶ
–	25	ῥώμην διαφιλάττειν	–	9	ῥώμης διαφυλάττειν (Recte, vd. m. annotat. H)
			CAP. XI.		
49	8	μήτε τοῦ τῶν	–	15	μήτέ του τῶν
–	10	οὔτινος οὖν	–	16	οὔτινοσοῦν
–	17	εἰς γὰρ τὸ πατρικὸν	–	22	εἰς γὰρ πατρικὸν
–	19	τί θαυμαστὸν	–	23	τί δὴ θαυμαστὸν
–	20	μὴ δὲ νέοι γε ἀποφ.	–	24	μηδὲ νέοι ἀποφ. (Abesse potest γε. H.)
51	1	ἀλλὰ καὶ μὴ	19	3	ἀλλὰ μὴ (Bene, quum ap. Cic. tantum sit *non*. H.)
–	7	Κεκίλιος	–	9	καίκιλιος
–	25	ἤκμαζεν	–	23	ἤκμαζον (Praeferendum videtur ob lect. *vigebant*. H.)
55	5	εἰ μηδενὶ ἠνδραποδίσθαι			haec verba non leguntur in cod., neque in marg.

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
53	5	πρεσβυτικόν τε, ὡς καὶ	20	5	πρεσβυτικόν ἐστιν. ὡς καὶ
-	6	νεανικὸν	-	4	νεανίσκου (Recip. lect., quum adolescentis ap. Cic. exstet. H.)
-	13	πολιτῶν	-	10	ἀστῶν
-	18	ἐπιποθῶ τὴν περὶ τὸ σῶμα	-	14	ποθῶ τὴν περὶ τοῦ γήρως
-	21	πολύ τοι	-	17	πολύ τι (Recip. lect. H.)
-	23	διαφυλάσσων, ὧν	-	18	διαφυλάσσω, ὧν
-	25	μὲν δύνασθαι	-	20	μὴ δύνασθαι (Recip. lect. H.)
55	5	ὑπέλθοι	-	25	οι ὑπέλθη
		CAP. XII.			
-	6	ἑπόμενον	-	26	ἐχόμενον
-	12	ἐπιφανῶν	21	5	ὑπερἰφανῶν (υ eras. η corr. in. ι, ut sit περίφ. H.)
-	-	Ἀρχίτου	-	-	ἀρχύτου
-	18	ἀμφορηθῆναι ἱταμῶς	-	9	ἐμφορηθῆναι ἱταμῶς
-	19	ὀργώνη	-	-	ὀργώη
-	20	πολιτῶν	-	10	πολιτειῶν
-	21	λαθραίας	-	-	λαθρίας
57	5	ἐκ τοῦ	-	18	ἔκ του
-	7	μέθ' ὅλως	-	21	μήθ' ὅλως
-	13	διαπράσσασθαι	22	3	διαπράσσεσθαι
-	14	διὸ	-	4	δι' ὃ
-	15	μηδὲ οὕτω	-	5	μηδ' οὕτω (Recipienda utriusque Cod. auctoritate. H.)
-	18	ἐφ' οὗ τῷ Καυδίνῳ	-	7	ὑφ' οὗ τῷ καυδηνῷ
59	4	δέοντ'	-	17	δέοντα
-	15	τοῦ ἐρωμένου ἐν συμποσίῳ	23	2	τῆς ἐρωμένης συμποσίῳ
-	18	ἐξώλισθαι	-	4	ἐξώλισθε.
-	21	ἀνήπτε	-	7	ἀνῆψε (in marg. ead. script. ἧπτε)
		CAP. XIII.			
-	23	ἐπειθόμην	-	8	ἐπυθόμην
-	25	γεραιτέρων	-	9	γερόντων (Praeferenda videtur lect. H.)
61	12	Ἤδει	23	20	ει ἤδη
-	15	ἤδει δὲ Κορύγκ.	-	21	ει ἤδη δὲ καὶ κορύγκ. (Recip. lect. H.)
-	18	τῆς ἡδονῆς, τῶν βελτίστων	-	25	τῆς ἡδονῆς ὅτι οὐχ ὅσον (quae in cod. omiss. sunt τῶν βελτίστων — ἡδονῆς; in marg. al. man. sunt adscript.)

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
61	25	εὐπρεπῶν	64	2	εὐπρεπῶν (Recipere debebam h. l. a Cod. reg. quoque oblatam. H.)
63	1	δαιμονίως	-	6	δαιμονίως (Exstant var. lectt. *divine* — *divinus*. H.)
-	4	ἔχοι	-	8	ἔχει
-	9	ἥδετο	-	11	ἥδετο (in marg. al. atram. ἥγετο)
-	-	λαμπάσι	-	-	λαμπάδι
-	13	Πρῶτα μὲν	-	15	πρῶτα μὲν γὰρ
-	14	ταμείου ὄντων	-	16	ταμίου ὄντος
		CAP. XIV.			
65	6	ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ	25	4	ἐμαυτοῦ, οἵτ' ὀλίγοι δὴ παντάπασιν ὑπολείπονται. ἀλλὰ
-	7	ὑμετέρα	-	5	ἡμετέρα (in marg. ead. man. script. ὑ)
-	9	βρώσεως καὶ πόσεως	-	7	πόσεως καὶ βρώσεως
-	21	μέρει ἥλιος	-	16	μέρει ἤτοι ἥλιος
67	4	ἐρωμένου τοῦ	-	22	ἐρομένου του
-	5	ἡλικίαν	-	25	ἡλικία
-	7	αὐτὸ ὥσπερ	26	1	αὐτὸ τοῦτο ὥσπερ (Recip. lect. H.)
-	22	ἥδεται δὲ γε μὴν	-	12	ἥδεταί γε μήν
-	25	ἔχοι	-	15	ἔχει
69	1	μεθ' ἑαυτὴν	-	16	μεθ' ἑαυτῆς
-	6	Γάϊον	-	20	Γάλον
-	17	διδάξας, προβέβηκε	27	3	διδάξας $^{H}_{A}$ προβεβηκε (in marg. Marull. adscr.; $^{H}_{A}$ κεθήγου καὶ τυτιδάνου ὑπατευόντων)
-	18	δ' ἄρα ὑπὲρ	-	4	δ' ἄρ' ὑπὲρ
-	25	ὀρθώτατα	-	9	haec vox in cod. omissa.
-	26	εἰς τὸ λέγειν	-	-	in cod. desunt.
71	5	μὲν δὴ	-	12	μὲν τοίνυν
-	7	Γηράσκειν	-	15	γηράσκειν
		CAP. XV.			
-	11	οὔτε τὸν	-	19	οὔτέ τω
-	16	πολλὰ δὲ σὺν	-	25	πολλὰ σὺν
-	20	τὸ σχεδασθὲν	-	26	τὸ σκεδασθὲν
-	25	καλεῖται·	28	2	καλεῖται
73	1	αὐξανομένη	-	5	αὐξομένη
-	2	ἀνατιθεῖσα	-	6	ἀναταθεῖσα
-	7	ὀχυρῶς	-	9	ἐχυρῶς
-	9	χόρον	-	11	χόρον γε
-	12	Παρίημι καὶ	-	15	παρίημι γὰρ
-	-	αὐτῶν τῶν	-	-	αὐτὴν πάντων τῶν
-	16	δημιουργεῖ μοσχ.	-	16	δημιουργεῖ καὶ μοσχ.
-	20	φυτεῖ	-	20	φύσει

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
75	21	ἀπεριδομένη	28	20	ἀπερειδομένη
-	22	ἤ δ᾽ ὅπως	-	21	ἦδ᾽ ὅπως
-	25	οὗτου ἂν	-	22	ὅτου ἂν
76	2	αὑτοῖς	9	1	deest
-	11	τοῦ δὲ	-	8	τοῦδε
-	-	περικαλεστέρου	-	-	περικαλλέστερον
-	17	πρόςδεσις	-	15	πρόσθεσις (et supra κατάθεσις)
-	19	βωλοστρεφίας	-	14	βωλοστροφίας
-	-	ἀπαγγελῶ;	-	-	ἀπαγγέλλω.
-	24	ὡς ἐμοὶ δοκεῖ	-	19	ὅς ἐμοῖ δοκεῖν (Bene, vd. m. annot. H.)
77	4	τὸ δὲ σμήνεσι	-	24	τὶ δὲ σμήνεσσι
-	5	φυτείας	-	25	φυτείαις
		CAP. XVI.			
-	15	λαλέστερον	30	5	λαλίστερον
-	-	ἵνα μὴ πάσης κακίας αὐτὸ	-	-	ἵνα πάσης αὐτὸ κακίας
-	19	ἀποχρῶντες	-	9	ἀποχρώντως
-	25	οὖν οὐ δυνατὸν	-	15	οὖν δυνατὸν
79	3	ἦσαν τότε	-	17	ἦσαν τό τότε (Recip. lect. auctoritate utriusque cod. H.)
-	4	Εἴ γ᾽ ἀροῦντι	-	19	οἵ γ᾽ ἀροῦντι
-	6	αἱρεθείη	-	20	αἱρέθη
-	8	βεσιλείαν	-	22	βασιλείαν
-	10	βουλευτερίῳ	-	25	βουλευτηρίῳ
-	15	εἴη τούτου	31	4	τούτου εἴη
-	17	ἀνθρωπίνῳ	-	6	ἀνθρωπείῳ
-	2	Αἰεὶ γὰρ	-	10	(γὰρ omiss.)
-	24	μελιτῶνες	-	11	μελιττῶνες
81	1	ταραχείαν	-	14	ταριχείαν
-	3	καὶ ἡ ὡς	-	15	καὶ ὡς
-	7	συνελὼν δὴ εἰς	-	18	συνελὼν δὲ ἐς
-	-	εὖ καὶ καλῶς γεγεωργημένου	-	19	καὶ καλῶς (deest εὖ) γεωργημένου
-	11	δύναται ἐκείνῃ	-	25	δύναιτο ᾽κείνῃ
		CAP. XVII.			
-	21	δὲ μὴν	32	8	γε μὴν
-	22	ἃ δὲ	-	9	ἃ δὴ
83	4	περὶ γεωργίας	-	15	περὶ γεωργίαν
-	9	Σαρδεῖς	-	18	εἰς σαρδεῖς
-	22	εἰμὶ εἶσιν	33	6	ἐμοί εἰσιν
-	25	καύδην	-	8	κάνδυν
85	6	χρόνου γήρως	-	14	χρόνου τοῦ γήρως (Recip. lect. H.)
-	8	παρατείνοντα	-	16	παρατείναντα
-	21	τὸ ἐλεγεῖον	34	2	ἐλεγεῖον (art. deest.)
-	25	ἐπικεχαραδμενον	-	4	ἐπικεχαραγμένον
87	2	τεθεάμεθα; οἷον δὴ	-	7	τεθέαμαι; οἷον δὲ (Praefero δέ vd. m. annot. H.)

EDIT. GOEZ.			COD.		
Pag.	vers.		Pag.	vers.	
87	7	ἀξίωμα; ὥστ' ἂν	54	11	ἀξίωμα ἔχει καὶ γὰρ τὸ γῆρας καὶ μάλιστα τὸ ὂν ἐν ἐπιτιμίᾳ τοσοῦτον ἀξίωμα, ὥστ' ἂν (Leg. ἐν ἐπιτιμίᾳ pr. ἐπίτιμον in m. Edit. H.)
		CAP. XVIII.			
-	15	ἀπεφηνάμην	-	18	ἐπεφηνάμην
89	2	ἐντιμώτερον	55	6	ἐντιμότερον
-	5	παραληλυθότος	-	8	παρεληλυθότος
-	12	φάναί τινα	-	14	φᾶναί τινα
-	17	ὥς γὰρ	-	17	ὥς γὰρ ἂν (Recte, vd. m. annot. H.)
-	18	καὶ τὸ περὶ	-	18	καὶ περὶ
-	19	οὐδὲ μόνον	-	-	οὐδὲ μόνων
-	21	Τίνες δή.	-	21	τίνες δὲ
-	25	διηνυκέναι.	Cod.	ad	διηνυκέναι add. habet, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τοὺς ἀνασκήτους τῶν ὑποκριτῶν ἐν ἐσχάτω που τοῦ δράματος ἀναπεπτωκέναι (Quum καταπεπτωκέναι Cod. reg. et ἀναπεπτωκέναι Cod. Mon. signif. corruendi usurpentur, optio h. l. est difficilis. H.)
					α
91	2	δυσάνιοι	36	1	δυσήνιοι'
-	5	καίτοιγε καὶ	-	3	καίτοι καὶ
-	7	ἀπολογίας τινὰ	-	4	ἀπολογίαν τινὰ
-	-	κοίνην γε	-	5	κἀκείνην γε
-	12	ταῦτα καὶ	-	8	ταῦτα πάντα καὶ
-	19	καὶ ταῦτα	-	14	καὶ ταύτην
		CAP. XIX.			
-	24	ἣ τετάρτη	-	18	ἡ τετάρτη
93	1	πόῤῥω ποῦ γήρως	-	20	πόρρω γήρως
-	7	ὡς ἀληθῶς	-	25	ὡς ὡς ἀληθῶς
-	10	ἄχρι	57	3	ἄχρις (Cf. de ἄχρι — ἄχρις Flügel. observv. critt in Plutarch. Vit. Phoc. p. 43. H.)
-	20	ἐπηρτημένον	-	10	ὑπηρτημένον
-	23	ὁρᾶται	-	12	ὁρᾶτε
-	24	υἱέως	-	13	υἱέος
-	26	ἡλικίᾳ πάσῃ	-	15	πάσῃ ἡλικία (Recte, modo ι subscribas, ut Cic. omni aetati. H.)
95	3	πρόδηλα ἀντ' ἀδήλων	-	18	ἄδηλα ἀντὶ προδήλων (Recte abest τῶν vd. m. annot. H.)

EDIT. GOEZ.			COD.		
Pag.	vers.		Pag.	vers.	
95	5	ἔχοι ἁ γέρων	57	20	οι ἔχ^ει.. ὁ γέρων
-	7	εἶγ' ὃ ἤδη	-	22	εἶγ ὃς ἤδη
-	8	ὁ μὲν	-	23	ὁ μὲν γὰρ
-	9	παντάγαθοι	-	24	πανάγαθοι
-	14	Γαδυτανὸς	58	1	γαδητανός
-	15	ἐβίωσεν	-	2	ἐβιότευσεν
-	26	ἀρήση	-	11	ἀρέση
97	8	ἔσεσθαι ἐπιδείκνυσιν	-	17	ἐπιδείκνυσιν (deest ἔσεσθαι
-	14	γηραιοῖς	-	21	ε γηραιοῖς
-	25	ἔμοιγε, προσυνής	59	8	ἐμοὶ προσηνής
99	2	ὁρᾷν τοι	39	9	ὁρᾶν μοι
		CAP. XX.			
-	6	ὀρθῶς τ' ἔχει	-	12	ὀρθῶς τ' ἔχειν
-	9	κινδυνεύει θαῤῥαλεώτερόν	-	14	κινδυνεύειν θαρσαλεώτερόν (De form. θαῤῥαλέος — θαρσαλέος vd. Lexx. H)
-	15	οὕτως οἳ	-	18	οὕτώς οἱ
-	22	δέ τοι πάνυ	40	1	δὲ τι, πάνυ
101	1	αὐτωκράτορος	-	5	αὐτοκράτορος
-	5	δὲ τοῦ	-	6	δέ γε τοῦ
-	8	δάκρυ' ἀφήσει	-	11	ηοι δάκρυ ἀφήσει
-	9	θήσει	-	12	η θήσοι
-	14	μεμελετημένον	-	17	μεμελετημένως
-	18	ταύτῃ τῇ	-	20	ταύτῃ γε τῇ
-	24	μόρον ἑκούσιον	-	24	αὐθαίρετον μόρον
105	1	δρόμῳ συνέτειναν	-	25	inverso ordine συν. δρομ.
-	6	παραπολέλαυκε	41	4	ου παραπολελαυκε (ου al. atram. superscript.)
-	12	ἐφορμῶντα	-	9	ἐφορμῶνται
-	17	καταπλήξουσιν	-	12	καταπτήξουσί
-	18	ἐναπεργάζεται	-	15	ἀναπεργάζεται
-	23	τῆς ἡλικίας	-	16	τῆσδε τῆς ἡλικίας
-	26	ἀνωτέρων ἡλικιῶν σπουδ.	-	18	ἀνωτέρω ἡλικιῶν αἱ σπουδ.
		CAP. XXI.			
105	6	ἀνθρεῖν	-	23	ἀθρεῖν
-	12	ὤμην	42	2	ὤμεν
-	17	ὥσπερ	-	6	ὧπερ
107	1	καὶ τοὺς Πυθαγ.	-	13	καὶ πυθαγ.
-	2	σχεδόντι	-	14	σχεδόντοι
-	6	Σωσράτης	-	17	σωκράτης
-	10	καὶ ταυτὶ	-	20	καὶ ταύτῃ
-	15	θνητὸν	-	24	θνητὴν

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
107	20	κεκρυμμένον	45	5	κεκραμένον
-	25	μανθάνοντας	-	6	μανθάνοντες
		CAP. XXII.			
109	10	διεπραττόμην ταύτην	-	15	ἐπραττόμην τούτοις
-	12	κατεφορᾶτε	-	14	κατεφωρᾶτε
-	18	ἐν θνητῷ σώματι	-	18	ἐν τῷ σώματι (*Corporibus* Cic., cui lect. utriusque Cod. bene respondet. H.)
-	25	εὔδηλον	-	24	ἔκδηλον
-	26	προῆλθον	-	25	προῆλθεν
111	15	φυλάξατε	44	10	φυλάξατε (ε superscr.)
		CAP. XXIII.			
-	17	δοκεῖ	-	12	δοκοίη (*si placeat* Cod. Bern. *si placet* vulg.)
-	19	ἢ Πόπλιος	-	13	ἢ ὁ πόπλιος
-	21	ἢ πρὸς πατρὸς	-	15	ἢ ὁ πρὸς πατρὸς
-	-	ἄλλοι τῶν	-	-	ἄλλοι πολλοὶ τῶν
-	22	ἐξαριθμῆσαι	-	16	ἐξαριθμεῖσθαι
115	1	αὐχήσομαι	-	19	αὐχήσωμαι (κ superscr.)
-	4	ἆρ' οὐκ	-	22	ἀλλ' οὐκ (omiss. verb. ἆρ' οὐκ — διάγειν; quae in marg. alia man. sunt adnot.)
-	15	ἤ πλέον	45	4	ἢ πλέον
-	19	ὑμετέρους πατέρας θεασ.	-	6	ʽημετέρους θεασ. (πατ. omiss. ἡ in rasur.) (υ superscr.)
-	23	Οὖ δὴ προχωροῦντά με	-	10	οἷ δὴ χωροῦντάμε
115	3	παραιτοίμεν	-	14	παραιτοίμην
-	8	δέει καλεῖν	-	18	δέοι καλεῖν
-	10	δι' ἀπαιδευσίας	-	19	δι' ἀπαιδευσίαν
-	11	ζῆσαι	-	20	ζῆν
-	-	μεταμέλεια	-	-	μετάμελως
-	12	πανδοχίου	-	21	πανδοχείου
-	14	ἡ φίσις ἡμῖν	-	23	ἡ φύσις ἡμῶν
-	15	θείαν ψυχῶν	46	2	θείαν τῶν ψυχῶν
-	-	ἦγε	-	-	ἦτε
-	22	ἐγκαταλυμπάνουσα	-	8	ἐγκαταλιμπάνουσα
-	-	πῶς ὡς ἐκεῖνον	-	-	πως ἐκεῖνον
117	2	ἔφησθα	-	14	ἔφησας (Lect. recip. H.)
-	6	οἴομαι	-	17	πείθομαι

Τέλος.

SOMNIUM SCIPIONIS.

CODEX 489.

Chartaceus, in assere, corio nigro tectus et aere clausus, in folio, ultimo titulo miniato, reliquis desideratis, literis minutis et abbreviatis, manu diversa, in foliis 83, Saec. XIV. et XV., signatus p. 76. n. 9. male conservatus et inscriptus etc.

fol. 69. Somnium Scipionis graece cum enarratione.

Recte sic inscripsit Reiserus, licet titulus absit et initium mutilum sit. Prima enim verba sunt: διαζώννυται. ἐντεῦθεν δ' ἐπὶ τὰ ἑπόμενα μεταβῶμεν. — ἐξ οὗ κατανοοῦντι πάντα λαμπρά τ' ἄλλα καὶ θαυμαστά μοι ἐδόκει. ἦσαν δ' οὗτοι ἀστέρες κ. τ. λ. Id quod in p. 7. edit. Bas. 1524. 12. occurrit. Est vero Ciceronis fragmentum graece versum cum commentario graeco. Cuiusnam autem textus et commentarius in Somnium Scipionis sit, nec hic apparet, nec Reiserus indicavit. Memini autem me legere, Somnium Scipionis et Macrobii commentarium in illud a Maximo Planude graece esse versum. Et revera! collatione enim instituta vidi, esse Planudeam Macrobii versionem. Commentarius enim ad textum supra positum sic incipit: ἐν τῷ λέγειν, ἐξ οὗ κατανοοῦντι πάντα, τὸ αὐτὸ βέβαιοι, ὅπερ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ἐν αὐτῷ τῷ γαλαξίᾳ τοῦ γε σκηπίωνος, καὶ τῶν γεννησαμένων γενέσθαι τὴν σύνοδον. Quae Macrobius latine sic habet lib. I. c. 16. p. 16. *Tractatum ad sequentia transferamus. Ex quo mihi omnia contemplanti praeclara cetera et mirabilia videbantur etc. Dicendo, ex quo mihi omnia contemplanti: id quod supra diximus, affirmat: in ipso lacteo Scipionis et parentum per somnium contigisse conventum.*

Ex quo manifeste intelligitur, esse Somnium Scipionis et Macrobii commentarium a Maximo Planude graece versum. Sed et Theodorus Gaza Somnium Scipionis vertit graece in cit. editione Basil. editum. Hic incipit: ἡνίκα περὶ τὴν ἀφρικὴν ἀφικόμην Ἀντίου μανλίου. Planudes vero: ἡνίκα ἐπὶ τὴν ἀφρικὴν ἀφικόμην Ἀντίου μαλλίου, ut apud Montfaucon in bibl. Coislin.

lego p. 520. Finis in hoc codice est mutilus. Desinit enim: *τοῦδε δὲ καὶ διὰ τὴν στενοχωρίαν.....*, quod est secundi libri c. 4. de sono acuto et gravi fol. 25. B. edit. Venet. 1518. f. Planudis textus et commentarius graecus numquam prodiit.

(Ex catal. bibl. Reg. Monac.)

In hoc codice duo tantum loci ex Somnii Scipionis versione leguntur. Prior continet verba *ἐξ οὗ κατανοοῦντι — εὐχερῶς ὑπερεῖχε* (Edit. Goez. pag. 131 — 133.) Alter haud multo post in eodem sequitur folio: *Ἐννέα κύκλοις — τῇ οἰκείᾳ ῥοπῇ τὰ βάρη* (Edit. Goez. p. 133 — 135.), quem statim excipit commentarius cetera mutili codicis xv folia complectens. Quorum quum exscripsero lectt. variantes, alterum, quem haec servat bibliotheca, codicem Maximi Planudis conferam cum Norimbergensi ista editione, qua, quoniam alia non erat ad manus, uti equidem sum coactus.

Woelfel.

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
		CAP. XVI.			
131	22	*θαυμαστά τ' ἄλλα, καὶ λαμπρά*	115 f.	59 a	*λαμπρὰ τἄλλα καὶ θαυμαστά*
–	25	*οἷα πάντων*	–	5	*πάντων οἷα*
–	26	*ὑποπτεύσαμεν*	–	4	*ὑπωπτεύσαμεν*
133	11	*συμπλέκεται*	118	37	*συμπέπλεκται*
–	16	*τούτῳ δ' ἑπτὰ*	–	40	*τούτῳ δ' αἱ ἑπτὰ*
–	–	*αἱ, εἰς*	–	–	*αἱ εἰς*
–	20	*τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει*	–	42	*τὸ τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει*
–	21	*πυρόεις*	–	43	*πυρρώδης*
–	22	*Ἄρη*	–	44	*ἄρην*
–	25	*φωτῶν*	–	45	*φώτων*
135	1	*οἰκοίου*	119	1	*οἰκείου*
–	5	*ἕτερος δὲ τοῦ*	–	3	*ἕτερος δ' ὁ τοῦ.*
–	6	*ἀνατπομένη*	–	4	*ἀναπτομένη*
–	10	*Αὕτη γὰρ ἡ ἐννάτη*	–	7	*αὐτὴ γὰρ ἡ ἐνάτη*

CODEX 495.

Chartaceus, in assere, corio fusco tectus, in 4to, titulis et initialibus miniatis, literis minutis et nitidis, manu diversa, in foliis 228, in fine corrosus. Saec. XIV. et XV. signatus p. 89. n. 67. maximam partem sat conservatus, et inscriptus etc.:

fol. 205. *Ὄνειρος τοῦ σκιπίωνος.*

Est Ciceronis. Versio autem graeca nomine Theodori Gazae edita Bas. 1524. 12. At et Maximus Planudes Somnium hoc graece vertit, ut apud Bandinium (Catal. Codd. mss. Bibl. Med. Laurent. Codd. Graec. Florent. 1764 — 74. 3 voll. Fol.) Tom. III. p. 213. legitur. Titulus enim est: *σκηπίωνος ὄνειρος συγγραφεὶς μὲν παρὰ Μαρκοῦ τουλλίου κικέρωνος τοῦ ῥήτορος, ἐξηγηθεὶς δὲ παρὰ μακροβίου ἀμβροσίου. εἰς δὲ τὴν ἑλλάδα γλώτταν μετενεχθεὶς παρὰ τοῦ σοφωτάτου ἐν μοναχοῖς μαξίμου τοῦ πλανούδη.*

Sic etiam occurrit in bibl. Coislin. apud Montfaucon. p. 520. Quin et in codice nostro 439. Somnium Scipionis et Macrobii in illud commentarius graece versus a Maximo Planude habetur.

Cum vero textum Somnii nomine Theodori Gazae editum cum illo Planudis conferrem, vidi, eandem prorsus esse, nec in verbo differre, facta maximae partis illius collatione. Quis ergo graece vertit Somnium? Theodorus Gaza an Maximus Planudes? Quae pugnant pro Theod. Gaza? quae pro Planude? pro illo editio, pro hoc Msci. codices. Pro utroque Fabricius. Versio enim credebatur diversa, quae eadem est. Si et diversa foret, Theod. Gaza post Planudem graece vertisse mihi videretur. Quid vero Reiserus sua voluerit inscriptione, nescio. Sic vero inscripsit: Somnium Scipionis, auctore Macrobio, graece translatum. — Scimus quidem, Macrobium in illud commentatum esse, eum vero Somnii auctorem esse, nec somniamus.

(Ex catal. bibl.)

EDIT. GOEZ.			COD.		
Pag.	vers.		Pag. (fol. 204)	vers.	
			CAP. IX.		
185	1	*Ἤνεικα*	408	9	*ἡνίκα*
-	2	*Μανλίου*	-	-	*μαλίου*
-	5	*οἰκίας*	-	12	*οἰκείας* (omis. Matth. H.)
-	11	*μεταστῆναι*	-	17	*μετανάστῆναι*

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
125	2	ἐκείνην ἡμῖν αὐτοῖς	-	25	ἐκείνην ἐν ἡμῖν αὐτοῖς
		CAP. X.			
-	-	Μετὰ δὲ ταῦτα	-	24	μετὰ ταῦτα
-	5	μεδὲν	409	1	μηδὲν
-	11	τοῦ εἰωθότος	-	6	τοῦ εἰοθότος (omis. Matth. H.)
-	12	ἐκ ὧν	-	7	ἐξ ὧν
-	15	περὶ ὃν δὴ	-	9	περὶ ὃν δηλονότι (Matth. igitur ὧν ex emend. non e Cod. Aug., ut scripsi in annot. H.)
-	19	ἐκίνου	-	12	ἐκείνου
		CAP. XI.			
-	26	ἐδείκνυε δὲ	-	17	ἐδείκνυ δὲ
126	4	διτείᾳ	-	20	διετία
-	7	ἐκπολιορκήσης	-	22	ἐκπολιορκήσεις
-	10	καὶ τὴν Ἑλλάδα	-	24	καὶ Ἑλληνίδα
-	-	αἱρεθήσῃ	-	-	αἱρεθείσῃ (omis. Matth. H.)
-	13	ἐνηχθῆς, προσκρούσεις	410	1	ἐνεχθῆς, προσκρούσης (omis. Matth. H.)
-	-	πολιτείᾳ, ταῖς	-	2	πολιτείᾳ· καὶ ταῖς
-	14	ἐγγόνον μοῦ βουλαῖς ταραχθείσῃ	-	-	ἐγγόνου μοι βουλᾶσταραχθεισει (in corr.)
		CAP. XII.			
-	15	δεήσῃ	-	3	δεήσει (omis. Matth. H.)
-	16	νοός σου	-	4	νοός σοι (σου emend. Matth. a me in annot. omiss. H.)
-	20	δύο δ' οὗτοι	-	7	δύο οὗτοι γε
127	4	δεήσῃ	-	14	δεήσει
-	9	Δέομαι	-	17	δαίομαι (omis. Matth. H.)
-	-	μὴ τοῦ	-	18	μὴ τοῦτον τοῦ
-	10	διαναστήσετε	-	-	διαναστήσητε
-	-	ἔστω	-	-	ἢ τῷ
		CAP. XIII.			
-	14	Πᾶσι	-	21	ἄσι
-	-	φυλάξασι	-	-	φιλάξασι
-	19	κόσμον ἄσμεν.	-	25	κόσμον ἐπι τῶν ἄσμεν.
		CAP. XIV.			
129	1	ζῇ	411	6	ζεῖ (omis. Matth. H.)
-	4	ζῶσιν, τῶν	-	8	ζῶσιν· οἱ τῶν
-	6	ὑμετέρα	-	9	ἡμετέρα
		CAP. XV.			
-	17	εἰ μὴ γὰρ θεὸς	-	18	εἰ μὴ γὰρ ὁ θεὸς
-	19	δεῦρο πάροδον	-	19	δεῦρό σοι πάροδον
-	21	τῷ δὲ τῷ κόσμῳ	-	20	τῶδε τῶ κόσμω (in marg. γ γράφεται τῶδε ω νόμω)
-	-	γεγένηται	-	-	γεγένηνται

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
75	21	ἀπεριδομένη	28	20	ἀπερειδομένη
-	22	ἥ δ᾽ ὅπως	-	21	ἥδ᾽ ὅπως
-	25	οὗτου ἂν	-	22	ὅτου ἂν
76	2	αὐτοῖς	9	1	deest
-	11	τοῦ δὲ	-	8	τοῦδε
-	-	περικαλεστέρου	-	-	περικαλλέστερον
-	17	πρόςδεσις	-	15	πρόσθεσις (et supra κατάθεσις)
-	19	βωλοστρεφίας	-	14	βωλοστροφίας
-	-	ἀπαγγελῶ;	-	-	ἀπαγγέλλω.
-	24	ὡς ἐμοὶ δοκεῖ	-	19	ὅς ἐμοῖ δοκεῖν (Bene, vd. m. annot. H.)
77	4	τὸ δὲ σμήνεσι	-	24	τὶ δὲ σμήνεσσι
-	5	φυτείας	-	25	φυτείαις
		CAP. XVI.			
-	13	λαλέστερον	50	5	λαλίστερον
-	-	ἵνα μὴ πάσης κακίας αὐτὸ	-	-	ἵνα πάσης αὐτὸ κακίας
-	19	ἀποχρῶντες	-	9	ἀποχρώντως
-	25	σὺν οὐ δυνατὸν	-	15	οὖν δυνατὸν
79	3	ἦσαν τότε	-	17	ἦσαν τό τότε (Recip. lect. auctoritate utriusque cod. H.)
-	4	Εἰ γ᾽ ἀροῦντι	-	19	οἵ γ᾽ ἀροῦντι
-	6	αἱρεθείη	-	20	αἱρέθη
-	8	βεσιλείαν	-	22	βασιλείαν
-	10	βουλευτερίῳ	-	25	βουλευτηρίω
-	15	εἴη τούτου	51	4	τούτου εἴη
-	17	ἀνθρωπίνῳ	-	6	ἀνθρωπείω
-	2	Αἰεὶ γὰρ	-	10	(γὰρ omiss.)
-	24	μελιτῶνες	-	11	μελιττῶνες
81	1	ταραχείαν	-	14	ταριχείαν
-	3	καὶ ἡ ὡς	-	15	καὶ ὡς
-	7	συνελθὼν δὴ εἰς	-	18	συνελὼν δὲ ἐς
-	-	εὖ καὶ καλῶς γεγεωργημένου	-	19	καὶ καλῶς (deest εὖ) γεωργημένου
-	11	δύναται ἐκείνῃ	-	25	δύναιτο 'κείνῃ
		CAP. XVII.			
-	21	δὲ μὴν	52	8	γε μὴν
-	22	ἃ δὲ	-	9	ἃ δὴ
83	4	περὶ γεωργίας	-	15	περὶ γεωργίαν
-	9	Σαρδεῖς	-	18	εἰς σαρδεῖς
-	22	εἶμι εἰσὶν	53	6	ἐμοί εἰσιν
-	25	καύδην	-	8	κάνδυν
85	6	χρόνου γήρως	-	14	χρόνου τοῦ γήρως (Recip. lect. H.)
-	8	παρατείνοντα	-	16	παρατείναντα
-	21	τὸ ἐλεγεῖον	54	2	ἐλεγεῖον (art. deest.)
-	23	ἐπικεχαραδμενον	-	4	ἐπικεχαραγμένον
87	2	τεθεάμεθα; οἷον δὴ	-	7	τεθέαμαι; οἷον δὲ (Praefero δέ vd. m. annot. H.)

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
		CAP. XX.			
141	5	ἡ τῷ βορᾷ	415	21	ἡ τῶ βορρᾶ
-	4	νέμεσθαι	-	22	νέμεσθε
-	6	γῆ, στενὴ μὲν	-	23	γῆ, ἢ στενὴ μὲν
-	7	τὰς πλευρὰς	-	25	τὰ πλευρὰ
-	11	τυγχάνων	416	1	τυγχάνον
-	14	τῶν ἡμετέρων τινὸς	-	3	τῶν ὑμετέρων τινὸς
-	16	ἐπιλοίποις τισι	-	4	ἐπιλοίποις τίς
-	18	τοῦ βαρᾶ	-	7	τοῦ βορρᾶ
-	19	ὧν γὰρ ἀφαιρ. (omisi annotare hoc mend. typ. H.)	-	8	ὧν ἀφαιρ. (deest γάρ.)
-	20	θεωρίᾳ ἡμετέρα	-	-	στενοχωρία ἡ ὑμετέρα
		CAP. XXI.			
143	1	μεταδιδόναι	-	13	παραδιδόναι
-	2	ἐμπυρώσεις	-	14	ἐκπυρόσεις (ω)
-	6	Τίς δὲ ὄνησις	-	17	τίς δὲ καὶ ὄνησις
		CAP. XXII.			
-	12	οὐδ' οἷς	-	21	οὐδεὶς
-	14	μόνον τὴν	-	23	μόνην τὴν
-	21	μόνῳ, τολμῶ	417	3	μόλις τολμῶ
145	5	ἐξεληλυθὸς	-	10	διεξεληλυθὸς
		CAP. XXIII.			
-	7	ἀπελπίσῃς	-	11	ἀπελπίσεις (Matth. in errorem me induxit, ut ἀπελπίσῃς ascriberem Cod. Aug. H.)
-	9	δόξαν, ὃ	-	13	δόξαν, ἣ
-	17	Τί δὲ περί σοῦ θρυλλήσειεν	-	19	τί δὲ γε περὶ σοῦ θρυλλήσαιεν
-	19	στενοχορίαις	-	21	στενοχωρίαις
		CAP. XXIV.			
147	6	γρεγορώτερον	418	6	γρηγορώτερον
-	12	δύκνεισθαι	-	10	δείκνυσθαι
		CAP. XXV.			
-	24	Μόνον δὲ τὸ αὐτὸ	-	19	μόνον δὴ τὸ αὐτὸ
-	25	ἀλλὰ καὶ ἄλλοις	-	20	ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις
149	2	μὲδ' ἐξ ἑνὸς	419	1	μὴδεξ ἑνὸς
-	5	ἀπολωμένης	-	4	ἀπολλωμένης
-	8	τὸ αὐτὸ ἑαυτὸν	-	6	τὸ αὐτὸ ἑαυτὸ
-	9	γίγνεσθαι	-	7	γίνεσθαι
-	10	οὐρανὸν καὶ πᾶσαν	-	8	οὐρανον, πᾶσαν
		CAP. XXVI.			
-	17	αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ	-	13	αὐτῶ ἐξ ἑαυτοῦ
151	6	ἐγκεκλεισμένη	-	22	ἐγκηκλεισμένη (omis. Matth. H.)
-	11	τούτων ἑαυτὰς	420	3	τούτοις ἑαυτὰς
-	12	οἱονεὶ τινὰς παρέδ.	-	-	οἱονεὶ παρέδ. (deest τινὰς)
-	13	ἡδυπαθείας	-	4	ἡδυπαθείαις
-	18	ἐπαναγκάμτουσι	-	7	ἐπανακάμπτουσι
-	19	Καὶ ὁ ἀνεχ.	-	8	καὶ ὁ μὲν ἀνεχ.

EDIT. GOEZ. Pag.	vers.		COD. Pag.	vers.	
95	5	ἔχοι ὁ γέρων	57	20	οι ἔχει ὁ γέρων
-	7	εἴγ᾽ ὃ ἤδη	-	22	εἴγ ὃς ἤδη
-	8	ὁ μὲν	-	23	ὁ μὲν γὰρ
-	9	παντάγαθοι	-	24	πανάγαθοι
-	14	Γαδυτανὸς	58	1	γαδητανός
-	15	ἐβίωσεν	-	2	ἐβιότευσεν
-	26	ἀρήσῃ	-	11	ἀρέσῃ
97	8	ἔσεσθαι ἐπιδείκνυσιν	-	17	ἐπιδείκνυσιν (deest ἔσε- σθαι
-	14	γηραιοῖς	-	21	ε γηραιοῖς
-	25	ἔμοιγε, προσηνής	59	8	ἐμοὶ προσηνής
99	2	ὁρᾷν τοι	59	9	ὁρᾶν μοι
		CAP. XX.			
-	6	ὀρθῶς τ᾽ ἔχει	-	12	ὀρθῶς τ᾽ ἔχειν
-	9	κινδυνεύει θαῤῥαλεώ- τερόν	-	14	κινδυνεύειν θαρσαλεώ- τερόν (De form. θαῤῥα- λέος — θαρσαλέος vd. Lexx. H)
-	15	οὕτως οἱ	-	18	οὕτώς οἱ
-	22	δέ τοι πάνυ	40	1	δέ τι, πάνυ
101	1	αὐτωκράτορος	-	5	αὐτοκράτορος
-	5	δὲ τοῦ	-	6	δέ γε τοῦ
-	8	δάκρυ᾽ ἀφήσει	-	11	ηοι δάκρυ ἀφήσει
-	9	θήσει	-	12	η θήσοι
-	14	μεμελετημένον	-	17	μεμελετημένως
-	18	ταύτῃ τῇ	-	20	ταύτῃ γε τῇ
-	24	μόρον ἑκούσιον	-	24	αὐθαίρετον μόρον
105	1	δρόμῳ συνέτειναν	-	25	inverso ordine συν. δρομ.
-	6	παραπολέλαυκε	41	4	ου παραπολελαυκε (ου al. atram. superscript.)
-	12	ἐφορμῶντα	-	9	ἐφορμῶνται
-	17	καταπλήξουσιν	-	12	καταπτήξουσι
-	18	ἐναπεργάζεται	-	15	ἀναπεργάζεται
-	25	τῆς ἡλικίας	-	16	τῆσδε τῆς ἡλικίας
-	26	ἀνωτέρων ἡλικιῶν σπουδ.	-	18	ἀνωτέρω ἡλικιῶν αἱ σπουδ.
		CAP. XXI.			
105	6	ἀνθρεῖν	-	23	ἀθρεῖν
-	12	ὤμην	42	2	ὤμεν
-	17	ὥσπερ	-	6	ὥπερ
107	1	καὶ τοὺς Πυθαγ.	-	13	καὶ πυθαγ.
-	2	σχεδόντι	-	14	σχεδόντοι
-	6	Σωσράτης	-	17	σωκράτης
-	10	καὶ ταυτὶ	-	20	καὶ ταύτη
-	15	θνητὸν	-	24	θνητὴν

Ibid. *διαγένοιτο*] Expressa est vulg. *interfuissent*, Ott. *interfluxissent*. Ceterum Gazam ut *διαγένοιτο* perperam poneret pro *διεγένετο* induxit Coniunctivus.

Ibid. *ὁ δὲ τὸ πηδάλιον*] Klotz. eiecit *autem*, Orell. Ott. uncis incluserunt.

Cap. VII, 21. *ἢ εἰ*] Expr. lect. *aut si* Gernh. Orell. Ott.; *aut etiam si* recte Klotz. ex optt. Codd. Edd.; item Gud. 2.

Ib. 23. *μὴ Ἡσίοδον, Σιμωνίδην, Στησίχορον*] Gaza *num* bis ante *Simonidem — Stesichorum* om. ut Klotz., al. addunt vd. de var. lectt. Ott.

Ib. 26. Pro *ὥςπερ εἰ* legendum est *ὡςπερεί*.

Cap. IX, 28. *Τί γὰρ ἥδιον*] Gaza om. *est*, recep. Klotz. ex optt. Codd. *quid enim est*, equidem probo *quid est enim* vd. Ott.

Ibid. *Ἢ οὐδὲ ταύτην γοῦν τὴν ἰσχὺν καταλείψομεν γήρᾳ*] Gaza expressit lect. *An ne has quidem vires senectuti relinquemus*, al. Gernh. Orell. Ott. *An ne eas quidem vires senectuti relinquemus*; *an ne has quidem vires senectuti relinquimus* Klotz. ex optt. Codd.; *eas senectuti vires relinquimus* Cod. Gud. 2. non male.

Cap. X, 31. *Τρίτην γὰρ ἤδη*] Gaza bene expr. *tertiam enim iam (enim iam* i. q. *γὰρ δή)* vulg. optt. Edd.

Ib. *ὃ δὴ εἰ προςγένοιτό οἱ*] *προςγένοιτο οἱ* Cod. reg. *sibi* rec. Klotz.

Ib. 32. *οὐδὲ ἐκάκωσεν*] Gaza expr. *nec afflixit* vulg. Gernh. Orell. Ott., *non* Klotz., item Cod. Gud. 2.

Ib. 33. Otto perperam *ὑμεῖς γε* traxit ad *vobis* additum post *praestantior* in aliquot Codd. et Edd., quum *ὑμῶν* fuisset exhibendum.

Ib. *τοσοῦτον δ' ὅσον ἕκαστος δυνατὸς ᾖ, ἀγωνιζέσθω*] Gaza expr. lect. multt. Codd. et Edd. *et tantum, quantum quisque potest, nitatur*; vulg. optt. Edd. *et tantum, quantum potest, quisque nitatur*.

Cap. XI, 34. *Οὐκ ἔστι, φησί, τῷ γήρᾳ ἰσχύς*] Gaza vulg. *Non sunt* expressit: Klotz. recepit *Ne sint* ex optt. Codd., quibus addo Gud. 2.

Ib. 36. *γυμνασιῶν καμάτοις*] Gaza recte *exercitationum defatigatione* expr., confirmatum Cod. Gud. 2., probatum Klotz.

Ib. 38. *ἐν ᾧ τι πρεσβυτικόν ἐστιν*] Gaza: *in quo est aliquid senile*: Klotz. *in quo est senile aliquid*.

Cap. XII, 41. *χρονιωτέρα*] Gaza expressisse videtur *longinquior* optt. Codd. etiam Cod. Gud. 2. recept. a Klotz.

Ib. *Γαΐου Ποντίου*] Gaza omis. *Samnite*.

Ib. 42. *ἵν' εἰδῆτε — ἀπεργαζομένῳ*] Num Gaza *intelligatis* (vulg.) an *intelligeretis* (Klotz. ex optt. Codd., it. Cod. Gud. 2.) expresserit decerni non potest; sed expressit *efficeret*, recept. a Klotz., confirmatum Cod. Gud. 2.

Ib. *Εὐβουλίᾳ γὰρ ἐμποδὼν γίνεται ἡδονή, λόγῳ τε πολεμία ἐστί*] Gaza bene express. lect. *Impedit enim consilium voluptas, rationi inimica est*, rec. ab Orell. Klotz.; *est inimica* Ott.; *Impedit enim libido consilium; voluptas rationi inimica est* Gernh.

Cap. XIII, 44. *Ἀπορεῖ*] Recte Klotz. *at* omisit.

Ib. 45. *οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι*] Gaza expr. *maiores nostri*, Klotz. omis. *nostri* auctoritate optt. libror., quibus addo Cod. Gud. 2., Ott. uncis inclusit.

Cap. XIV, 46. *εἰς τὸν κώθωνα*] Klotz. recepit *in poculo*, repraesentatum a Cod. quoque Gud. 2.

Ibid. 46. ὡς ἐν Ξενοφῶντος συμποσίῳ] Gaza ut Gernh. om. *est* ab optt. Codd. et Edd. exhibitum.

Ib. 48. *κἂν πρὸς ἀφθονίαν μὴ ἐμφορῆται*] Gaza express. lect. *etiam si non abunde potitur* Klotz. probatam, vulgo *si non abunde* etc.

Ib. 50. *Μόνον — ἑωρῶμεν*] Cf. de var. lect. Klotz.

Cap. XV, 52. *ἀνάπαυλαν τε καὶ ἡδυπάθειαν εἰδῆτε*] Gaza bene express. *requietem oblectamentumque noscatis* optt. Codd. (etiam Gud. 2.) et Edd. Orell. Ott. Klotz., *oblectamentaque pernoscatis* Graev. Gernh.

Cap. XVI, 55. *Πόλλ' ἔτι*] Gaza vulg. *multa* expressit, *permulta* Cod. Gud. 2. Klotz.

Ibid. *οὐδεμιᾶς ἔτυχον ἐπιστροφῆς*] Recte observat Gernhardus Gazam omisisse *ab eo*, male Otto hoc glossema eum expressisse, quod in optt. Codd. (etiam Gud. 2.) et Edd. Gernh. Orell. Klotz. eiectum, ab Ott. uncis inclusum est.

Ib. 56. *ἐλεεινὸν ἦν*] Gaza vulg. *miserabilis fuit* expressit: *fuit* uncis inclusit Otto, eiecit Klotz.

Ib. *πλείω εἴπω*] Klotz. retinuit *plura*.

Ib. 58. *Οὐκοῦν — ἐχόντων*] Gaza secutus est ordinem verborum *Sibi igitur — habeant*, Klotz. *habeant igitur sibi*: Gaza transposuit *equos — arma* pr. *arma — equos*.

Cap. XVII, 61. *Πρῶτος — εὐρυόχλου*] Klotz. sic exhibet hoc elogium: OINO HONC PLOIRUME COSENTIONT GENTES POPULI PRIMARIO FUISE VIRO.

Ib. *Γνώριμον εὖ μάλα τὸ ἔπος*] Gaza recte omis. glossema *totum* repraesentatum a Cod. Gud. 2. multisque all satis bonis.

Cap. XVIII, 62. *Οὐ γὰρ πολιαί, οὐδὲ ῥυτίδες*] Gaza expr. *Non cani, nec rugae* probantibus Ott. Klotz., bis *non* plerique Codd. et Edd.

Ib. 63. *ἐξίστασθαι, ὑπανίστασθαι*] Xenoph. Symp. IV, 51. *ἐξίστασθαι τῶν ὁδῶν* i. q. *assurgere*, *ὑπανίστασθαι θάκων* i. q. *decedere*.

Ib. *πάντας ὑπαναστῆναι λέγεται*] Gaza express. lect. *consurrexisse omnes dicuntur*, bene Klotz. rec. auctoritate optt. Codd. (etiam Gud. 2.) *omnes illi dicuntur*.

Ib. 65. *οὕτως — παλαιωθείς*] Gaza express. vulgatam *aetas vetustate*, bene Klotz. ex optt. Codd. (etiam Gud. 2.) *naturae vetustate*.

καὶ ταύτην] Gaza bene *et eam*, ut Cod. Gud. 2. Klotz. auctoritate optt. Codd., vulgo *sed eam*.

Cap. XIX, 67. *ὅτε κοινὸν — ὁρᾶτε*] Gaza *quum id* expressit, recept. a Klotz. ex optt. Codd, quibus addo Gud. 2., vulgo *quum illud*.

Ib. 71. *βίᾳ κατασπῶνται*] Cod. Gud. 2. *vi velluntur*, Klotz. *vi avelluntur*, in Praef. male probat *vix* ab Orell. recept. vd. Indic. s. *vi av.*

Ib. *ὁρᾶν μοι δοκῶ*] Gaza secutus videtur lect. *videre videar*, ut Orell. Klotz., al. *videar videre*.

Cap. XX, 72. *ἐφ' ὅσον — καταφρονεῖν*] Gaza secutus est lect. *possit — et tamen mortem* ut Ott.; Klotz. *possit — mortemque*; *possis — et tamen* vulg. Gernh. Orell.

Ib. *Καὶ τοῦτ' ἔστιν, οἶμαι, ὃ Πεισιστράτῳ*] Klotz. observat in his formulis semper fere verbum omitti, ita Graecos quoque dixisse *τοῦτ' ἐκεῖν' ὅ*: id quod parum cognitum habuerit Theodorus, qui verterit *καὶ τοῦτ' ἔστιν* etc. pro *τοῦτ' ἐκεῖν' ὃ Πεισιστράτῳ* etc.

Ib. *ὑγιαινουσῶν τῶν αἰσθήσεων*] Confirmat lect. egregiam *certisque sensibus* Cod. Gud. 2, recepit Klotz.

Ib. 76. *ὑπὸ γήρως ἐπιζητοῦνται*] Gaza expr. *a senectute* in mult. Codd. et Edd. Gernh. Orell., *in senectute* optt. Codd. etiam Gud. 2. Ott. Klotz.

Cap. XXI, 77. Pro *ταύτῃ* — *ᾗ eo* — *quo* corr. *τόσῳ* — *ὅσῳ*.

Ib. 78. *Καὶ ταῦτα μὲν Πλάτωνος*] Klotz. solus e Codd. Erfurt. Trev. *Haec sunt Platonis fere.*

Cap. XXII, 81. *ὡς θεὸν* — *θεραπεύετε*] Klotz. auctoritate optt. Codd., quibus add. Gud. 2., *inquit* post *colitote* recepit.

Cap. XXIII, 82. *Οὐδείς με οὐδέποτε πείσει*] Gaza secutus est ordinem *nemo mihi unquam*, ut Ott. Klotz., al. ut Gernh. Orell. *nemo unquam mihi.*

Ib. *πραγμάτων χωρὶς καὶ φιλονεικίας*] Gaza express. lect. vulg. *sine ullo labore et contentione*, Klotz. ex optt. Codd., quibus accedit Gud. 2., *sine ullo aut labore aut contentione.*

Ib. 83. *Κἂν τις θεῶν μοι*] Gaza expr. *et si quis mihi deus*, rec. Klotz. exhib. Cod. Gud. 2., vulg. *quod si quis deus mihi.*

Ib. 84. *ἢ ἐγὼ παρὰ τὴν θείαν τῶν ψυχῶν ὁμήγυριν*]. Gaza vulg. *ad illud* expr., *in illud* Cod. Gud. 2. Klotz.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Proleg. pag. IX. vers. 34. leg. *sono* pr. *folno*.
— — XVI. — 4 — CIↃIↃCLIII pr. CIↃIↃLIII
— — — — 8 — *Τουτέστι* pr. *Τούτεστι*
— — — — 12 — MDCXLIX pr. MDXLIV.
Pag. 1. vers. 2. supr. annot. post *ΘΕΟΔΟΡΟΥ* adde Sturm.
— 6. — 16. text. leg. *ἧσσον* pr. *ησσον*.
— 7. — 7. text. leg. *εἴγ'* pr. *εἶ γ'*.
— 9. — 7. text. adde lect. *Παρίδος* Sturm.
— 12. — 27. annot. leg. *οὐ θεμιτόν* pr. *οὐδεμιτόν*.
— 16. — 5. annot. adde Goez. post *τιμιτής*.
— 17. — 30. adde *μαχαίρας* Cod. reg. ante *μαχαίραις*.
— 21. — 15. add. praeter *ἄττα* Goez.
— 22. — 5. annot. leg. *οὖν* pr. *ουν*.
— 24. — 25. et 26. leg. *Αἰμύλιον* — *Αἰμύλιον* — *Αἰμίλιον* pro *Αἰμύλιος* — *Αἰμύλιος* — *Αἰμίλιος*.
— 25. — 11. annot. add. *αὐτό* Colin. ante *Quod*.
Ibid. — 33. annot. leg. *περὶ* pr. *περί*.
— 26. — 1. annot. comma pone ante *Colin*.
— 27. — 6. text. leg. *μὲν* pro *μὴν* (quod mend. et aliquot infra ex Edit. Goez. irrepserunt, quam a me correctam operis describendam dedi).
Ibid. — 26. annot. leg. *Ἀττελίου* pr. *Ἀπτελίου*.
— 28. — 9. text. leg. *ἂν ὑμῶν* pr. *ἡμῶν* ut in annot.
— 30. — 7. text. leg. *ὡς* pr. *Ὡς*.
Ibid. — 10. text. leg. *Τί δὴ* pr. *Τί* (omis. *δή* Goez.).
Ibid. — 1. annot. leg. *μήθ'* pr. *μήτ'* : add. ad vers. 2. text. var. lect. *μή τέ του* Cod. reg. *μή τε του* Goez. vers. 4. text. *οὔτινος οὖν* Goez. pr. *οὔτινοςοὖν*. vers. 2. annot. adde *κακὴ* Co. lin. *κρκὴ* Goez. vers. 5. annot. adde *ὅς σὲ* Cod. reg.
— 33. — 8. text. leg. *φυλάσσω* pr. *φυλάσσων* mendo Goez.
— 34. — 16. text. leg. *μηδ' οὕτω* pr. *μηδὲ οὕτω* mendo Goez.
— 35. — 17. leg. *διαπελεκίσαι τινὰ* pr. *διαπελεκίσαί τινα* mendo Sturm. Goez.
— 36. — 6. text. leg. *Γάϊος* pr. *Γαΐος*.
Ibid. — 4. annot. adde *ἐγγυτάτω* Colin.
Ibid. — 13. annot. adde Senec. Controvers. IV, 25., ubi *meretrix* appellatur.
Ibid. — 17. annot. leg. *ἐπιθόμην* Sturm. *ἐπειθόμην* Goez.
Ibid. — 21. annot. add. in plerisque Edd. exstare *T. Corunc.*, in Gernh. *Ti. Corunc.*
— 37. — 9. text. leg. *φησιν* pr. *φησίν*.
— 41. — 14. text. leg. *ἄρ'* pr. *ἄρα*.
Ibid. — 15. adde *τοῦ δέ* Goez.
— 43. — 15. annot. adde Goez. ante *οὐχ*.
— 44. — 9. annot. adde *ὑπομέτωπα* Cod. reg. post *καταλίποις*.
— 48. — 15. text. leg. *δή* pr. *δέ* (Goez.).

Pag. 50 vers. 15. annot. et alibi leg. Suffrid. Petr. pr. Petr. Suffrid.
— 51. in inscript. dele XVIII.
— — vers 34. annot. add. Colin. post ἤδη inseruit ἔφην.
— 53. — 27. annot. leg. Cod. reg. pr. Colin.
— 54. vers. 8. text. leg. ἀπολογίαν pr. ἀπολογίας (Goez.)
— 55. — 6. annot. add. δὲ ἣ Goez.
Ibid. — 7. annot. adde ποῦ Goez.
— 57. — 9. text. post εἰ in Cod. reg. est lacuna tribus litteris explenda.
Ibid. — 17. annot. leg. ἀρήσῃ pr. ἀρήσῃ.
— 58. — 14. annot. ante θᾶττον adde προσυνής Goez.
Ibid. — 19. annot. adde καθορθοῦν Colin.
— 59. — 25. annot. adde Edd. post αἴσθησις.
— 61. — 12. annot. leg. ὤμην ἐγκατακεκλεισμένοι Goez.
— 62. — 2. lege Πυθαγορείους pr. τοὺς Πυθαγορείους (Goez.).
— 88. — 15. ante Τούτου pone 19.
— 97 et 98. inscript. lege bis Cap. XXVI. pr. IX.
— 98. vers. 9. annot. lege παρέσχον pr. πάρεσχον.
Ibid. — 22. annot. lege exagitari pr. exagitare.
— 104. — 10. annot. dele Θεοῦ.
— 105. — 11. annot. leg. τοσοῦτον — Πῶς pr. τοσοῦτον πῶς.
— 120. — 20. text. leg. τὴν pr. τὸν.
— 124. ante ἀνταγαπᾶν pone 49, non ante ἤ τε.
— 138. vers. 11. text. leg. τὴν pr. την.
— 142. — 19. text. Petavius pr. ἔκκλινον ponere debebat ἔκκλῖνον et
— 144. — 29. Θαΐς pr. Θᾶϊς.
— 152. Pro literis maiusculis ΣΤ et Δ et p. 155. A — B etc. ad numerum Paradoxorum indicandum pone litteras minusculas cum lineola ς′ et δ′ et ά — β′ et; pro CICERONIS PARADOXA pone STOICORUM P.
— 162. §. 16. colum. 1. leg. ποτὲ pr. ποτέ.
— 204. vers. 19. annot. leg. Commentt. 247. pr. Iudic. de Thuc. ep. 26, 14.
— 215. col. b. vers. 4. leg. ἐπαροίνησα pr. ἐπαρόνησα

M. TULLI CICERONIS
CATO MAIOR
SIVE
DE SENECTUTE DIALOGUS
IN GRAECUM CONVERSUS
A
THEODORO GAZA.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥ
ΚΑΤΩΝ
Η
ΠΕΡΙ ΓΗΡΩΣ.
ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥ

Κ Α Τ Ω Ν

Η

ΠΕΡΙ ΓΗΡΩΣ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ.

I. *Ὦ Τίτε, εἴ κεν ἐγὼ πρόφρων τοι ἵκωμαι ἀρήξων,* 1
Πάγχυ τε κούφην ἀργαλέην μελεδῶνά γε θῶμαι,
Ἥ σ' αὔτως ἔψουσ' αἰνῶς μάλα δὴ κατατήκει,
Ἠδὲ παγεῖσ' ἐν στήθεσι θυμόν σ' ἀμφικραδαίνει,
Τῇ νῦν τείρεαι, ἆθλον ἔπειτ' ἂν ἐμοὶ τί ποτ' εἴη;

Ἔξεστι γάρ τοι κἀμοὶ φάναι ταυτὰ ἔπη πρὸς σέ, ὦ Ἀττικέ, ἅπερ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ πρὸς Φλαμίνιον ἐπὶ πράγματι μὲν οὐ πάνυ μεγάλῳ, ἔμπλεώς γε μὴν πίστεως ὢν εἰρήκει. Καίτοι

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ κτλ.] Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez., at vitiose *ΡΩΜΑΙΥ* Bas. *ΕΡΜΗΝΙΑ* Ald. Sturm. *ΘΕΟΔΟΡΟΥ* Goez. *Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίου διάλογος περὶ Γήρως Κάτων. Ἑρμήνεια Θεοδώρου* Cod. reg. *Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος Ῥωμαίου Κάτων ὁ Μείζων Η περὶ Γήρως* Colin. e correct.

Cap. I. *Ὦ Τίτε κτλ.*] Goez. v. 2. *γε* omis. *Ἠρ'* Colin. Gaza Ennii versus non ad verbum, sed circumscribendo in Graecum convertit. A Scaligero Ennii aliorumque poetarum versus, qui in Catone Maiore leguntur, esse emendatos cognovi e Boerneri libro *de doctis hominibus Graecis literarum Graecarum in Italia instauratoribus*, in quo p. 128. haec observata sunt: „Graecam vero etiam Ciceronis de senectute libri, speciatimque Ennii et aliorum, qui in illo occurrunt, versuum interpretationem haudquaquam approbavit Scaliger, quin potius Gazae metaphrasim dictorum versuum castigavit, eique aliam ipse substituit, in notis *in Catonis disticha moralia*, Graece a se conversa edit. Amst. a. 1646. p. 116 et sqq." Quam editionem quum frustra in aliquot bibliothecis quaesivissem, alias editiones Distich. mor. Catonis cum annotatt. Scaliger. contuli, in quibus paucas emendationes, memoratu vix dignas a meque silentio praetermissas reperi. — Vers. 3. non *ἕψειν*, sed *πέττειν* eadem significatione, qua *coquere*, i. e. perturbare — conficere, a Graecis usurpatur. 1

φάναι ταυτὰ ἔπη πρὸς σέ] Recte Cod. reg. addit *πρὸς σέ*, quum Cicero scripserit: *Licet enim versibus iisdem mihi affari te.*

ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ πρὸς Φλαμίνιον ἐπὶ πράγματι μὲν οὐ πάνυ μεγάλῳ, ἔμπλεώς] H l. et infra male *Flaminium* in plerisque Codd. et Edd.

εὖ οἶδα μηδὲν κατὰ Φλαμίνιον σέγε, ὦ Ἀττικέ, μεριμνᾷν νύ-
κτας τε καὶ ἤματα πάντα. Ἔγνων γάρ σου τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιει-
κές τε καὶ κόσμιον, καί σε μὴ μόνον ἐπωνυμίαν Ἀθήνηθεν
ἀπενέγκασθαι, ἀλλὰ καὶ φρόνησιν καὶ παιδείαν μανθάνω.
Ὑποπτεύω μέντοι καὶ σὲ τοῖς αὐτοῖς, οἷς ἔσθ' ὅτε καὶ ἐμαυ-
τόν, χαλεπώτερον ἐνοχλεῖσθαι, ὧν ἄρ' ἡ παραμυθία καὶ μεί-
ζων δή τίς ἐστι, καὶ εἰς ἕτερόν γε ὑπερκείσθω καιρόν. Νῦν
2 *δέ μοι πρὸς σὲ ἄττα συγγράψαι ἔδοξε γήρως πέρι. Τοῦ γάρ*
τοι φορτίου τοῦδε, ὅπερ ἐμοὶ κοινὸν ὑπάρχει πρὸς σέ, ἤτοι
ἐπιτιθεμένου ἤδη τοῦ γήρως, ἢ καὶ ἐπερχομένου κουφίσαι δεῖν
καὶ σὲ καὶ ἐμαυτὸν ἀξιῶ· καίτοι εὖ εἰδὼς σέγε φέροντά τε αὐτὸ
καὶ οἴσοντα, ὥςπερ ἀμέλει καὶ τἆλλα πάντα, μετρίως τε καὶ
σοφῶς. Ἀλλά μοι ἐπειδὴ βουλομένῳ ἦν περὶ γήρως τι γράψαι,
σὺ προςέβαλλες ἄξιος δώρου τοιοῦδε, ᾧ γ' ἂν εἰς κοινὸν χρῷτο
ἡμῶν ἑκάτερος. Ἔμοιγε οὖν ἡ τοῦ τοιούτου σύνταξις λόγου
οὕτω που καθ' ἡδονὴν ἐγεγόνει, ὥςτε μὴ μόνον τὰ χαλεπὰ τοῦ
γήρως ξύμπαντα ἀπεῤῥῦφθαι, ἀλλὰ καὶ μαλθακὸν τὸ γῆρας
προςαπειργάσθαι καὶ ἡδύ. Οὐ μήποτ' οὖν ἱκανῶς πρὸς ἀξίαν
ἐγκωμιάσαι φιλοσοφίαν γένηται, ᾗ γ' ὁ πειθόμενος οἷός τε διά-
3 *γειν ἔξω χαλεπῶν τὸν τοῦ βίου σύμπαντα χρόνον. Ἀλλὰ τῶν*
μὲν ἄλλων πέρι πολλά τε εἰρήκαμεν, καὶ εἰςαῦθις ἐροῦμεν πολ-

Cic., quam lect. lectioni *Flamininum* posthabendam Gaza est secutus. De eadem confusione nominum vid. Appian. Maced. T. I. et III. p. 510. Schweigh. Schaef. ad Plutarch. Vit. T. V. p. 52. 66. *Res*, i. e. res familiaris, non est *πρᾶγμα*, sed *οὐσία — χρήματα*. Pro *ἔμπλεως* Colin. *ἔκπλεως*. Ceterum versus trochaicus Ennii metri vinculis solutis est redditus.

κατὰ Φλαμίνιον] Apud Cic. est *ut Flamininum*, i. e. *ὡς Φλαμινῖνον*.

μεριμνᾷν] *Sollicitari* ap. Cic. melius i. q. *λυπεῖσθαι — ἄχθεσθαι — ταράττεσθαι*. Versum Ennii metro soluto Gaza interpretatus est.

καὶ μείζων δή τίς ἐστι] *καὶ μείζων δὲ* Cod. reg.

ἄττα συγγράψαι] Cod. reg. Lugd. *ἅττα* Ald. Bas. Colin. Sturm. Goez. Vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 151. Vol. II. §. 487. 4. *Συγγράψαι* i. q. *conscribere*: in multis Codd. et Edd. *scribere*.

2 *κουφίσαι*] Expressa est lectio deterior *levare* pro *levari*.

ἀμέλει τἆλλα] *ἀμέλλει* Cod. reg. *τἄλλα* Colin.

γράψαι] Cod. reg. recte ut Cic. *scribere*: *συγγράψαι* Edd.

προςέβαλλες] Cod. reg. recte ut Cic. *occurrebas*: *προςέβαλες* Edd. *Occurrere* h. l. i. q. *ἐντυγχάνειν — συμβάλλεσθαι*.

χρῷτο] *χρῶτο* Cod. reg. Edd.

που — ἐγεγόνει] *πως — γέγονεν* Colin. e corr.: apud Cic. *fuit*.

ἀπεῤῥῦφθαι] *ἀπεῤῥύφθαι* (in marg. gloss. *κεκαθάρθαι*) Cod. reg. recte, quum ap. Cic. sit *absterserit*; *ἀπεῤῥῖφθαι* Edd.

μαλθακόν] Cod. reg. *μαλακὸν* Edd.

3 *καὶ εἰςαῦθις ἐροῦμεν πολλάκις*] *εἰςαῦθις* de suo addidit Gaza.

λάκις· τὸ νῦν δ' εἶναι βιβλίον τοῦτό σοι περὶ γήρως πεπόμφαμεν. Πάντα δὲ τὸν λόγον οὐ Τιθωνῷ, καθάπερ Ἀρίστων ὁ Χῖος, περιτεθεικότες ἐσμέν, τοῦ μή τι σμικρὸν ὡς ἐν μύθοις ἀξίωμα εἶναι, ἀλλὰ Μάρκῳ Κάτωνι γέροντι, ἵνα μείζονος ἔχοιτο ἀξιώματος ὁ λόγος. Πρὸς τοῦτον δὲ δὴ Λαίλιον καὶ Σκιπίωνα θαυμάζοντας πεποιήκαμεν, ὅτι ῥᾳδίως αὐτὸς φέρει τὸ γῆρας, κἀκείνοις αὖ πάλιν τόνδε ἀποκρινόμενον. Ὁ δέ γε εἴ τι πολυμαθέστερον δοκεῖ διαλέγεσθαι, ἢ ὡς ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτὸς εἴωθε συγγράμμασι, τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦτό γε ἀπόνεμε λόγοις, περὶ οὓς δῆλον ὡς ὅδ' ἐν γήρᾳ τυγχάνει λίαν ἐσπουδακώς. Ἀλλὰ τί δεῖ πλειόνων; ἤδη γὰρ ὁ λόγος αὐτοῦ Κάτωνος πᾶσαν τὴν ἡμετέραν περὶ γήρως δηλώσει διάνοιαν.

II. ΣΚΙΠΙΩΝ. *Πολλάκις, ὦ Μάρκε Κάτων, θαυμάζειν εἴωθα μετὰ Γαΐου Λαιλίου τουτουῒ ποτὲ μὲν τὴν σὴν περὶ τἆλλα ἐπιφανῆ τε καὶ τελείαν σοφίαν, ποτὲ δὲ καὶ μάλιστα τὸ μηδεπώποτέ σοι ἐπαχθὲς ὂν τὸ γῆρας αἰσθέσθαι· ὅπερ οὐκ ὀλίγοις τῶν γερόντων οὕτως ἐστὶ μισητόν, ὥστε σφᾶς ἀνέχειν φορτίον φάσκειν Αἴτνης βαρύτερον.* ΚΑΤΩΝ. *Πρᾶγμα ἥκιστα χαλεπὸν θαυμάζειν ἐοίκατε, ὦ Σκιπίων καὶ Λαίλιε. Οἷς μὲν γὰρ ἐπικουρία παρ' αὐτοῖς οὐδεμία πρὸς τὸ* 4

τὸ νῦν δ' εἶναι βιβλίον τοῦτό σοι περὶ γήρως πεπόμφαμεν] Quum Codd. exhibeant: *hunc vero librum — hunc autem librum — nunc librum — nunc vero librum*, Gaza utramque lectionem copulavit: *Nunc vero hunc librum.* Gernh. suspicatur, num quis scripserit: *Nunc hunc librum mittimus?*

καθάπερ] *κατάπερ* Ald. Bas.

τοῦ μή τι σμικρὸν ὡς ἐν μύθοις ἀξίωμα εἶναι] Gaza secutus est lect. *ne parum esset auctoritatis tamquam in fabula*, quam offert quoque Ed. Colon. 1563: *parum enim esset auctoritatis* optt. Edd.

τοῦτον δὲ δὴ Λαίλιον καὶ Σκιπίωνα] *δή* addit Cod. reg. *Δαίλιον* Lugd. *Σκπίωνα* Goez. Nomen *Scipionis* Cod. reg. Edd. constanter per ῑ exhibent: vd. de scriptur. *Σκιπίων* et *Σκηπίων* annot. meam ad Somn. Scip. cp. IX.

εἴωθε συγγράμμασι] Cod. reg. *εἴωθεν* Edd.

ὡς ὅδ' ἐν] Cod. reg. *ὅγε ἐν* Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *ὅγ' ἐν* Colin.

Cap. II. In Cod. reg. haec leguntur: *Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα σκιπίων κάτων λαίλιος προλογίζει σκιπίων.* 4

τελείαν] Cod. reg. *τελέαν* Edd.

Πολλάκις κτλ.] Recte observat Otto, Ciceronem videri expressisse loc. Plat. Crit. Cap. I. *καὶ πολλάκις μὲν δή σε καὶ πρότερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ εὐδαιμόνισα τοῦ τρόπου, πολὺ δὲ μάλιστα ἐν τῇ νῦν παρεστώσῃ ξυμφορᾷ, ὡς ῥᾳδίως αὐτὴν καὶ πρᾴως φέρεις.*

ὥστε σφᾶς ἀνέχειν φορτίον φάσκειν Αἴτνης βαρύτερον] Sententia h. l. est desumpta ex Eurip. Herc. fur. v. 631 sq. Matth.

— ἄχθος δὲ τὸ γῆρας ἀεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

ζῆν εὖ τε καὶ μακαρίως, τούτοις ἐπαχθής ἐστιν ἡλικία πᾶσα· ὅσοι δὲ παρὰ σφῶν πάντα αἰτοῦσι τἀγαθά, τούτοις κακὸν οὐδὲν οἷόν τε δοκεῖν, ὧν ἂν φύσεως ἀνάγκη ἐπάγῃ. Οἷον δὴ καὶ τὸ γῆρας τυγχάνει ὅτι μάλιστα ὄν, ὃ κτήσασθαι μὲν εὔχονται πάντες ἄνθρωποι, κτησάμενοι δὲ τοῦτο πάλιν αὐτὸ αἰτιῶνται. Εἰς τοσοῦτον δὴ ἥκουσιν ἀστασίας καὶ εὐηθείας καὶ κακοηθείας. Θᾶττον αὐτό φασιν ἢ ὡς ἂν ᾠήθησαν ὑποδύεσθαι. Πρῶτον μὲν οὖν τίς αὐτοὺς οἴεσθαι βιάζεται τὰ ψευδῆ; Τί γάρ; θᾶσσον νεανίσκῳ τὸ γῆρας, ἢ παιδὶ ἡ νεανικὴ ὑποδύεται ἡλικία; Ἔπειτα δὲ πῶς ησσον αὐτοῖς ἐπαχθὲς ἔσται τὸ γῆρας, εἰ ἔτος διατελοῖεν ὀκτακοσιοστὸν ἢ ὀγδοηκοστόν; τὸ γὰρ τοῦ βίου παρεληλυθός, κἂν μακρόν, ἐξεῤῥυηκὸς μέντοι ἅπαξ, οὐδενὶ ἂν ἔτι παραμυθίῳ γέροντα εὐήθη κα-
5 ταμειλίσσειν δυνατὸν εἴη. Δι' ὃ δὴ εἰ τὴν ἐμὴν σοφίαν φιλεῖτε θαυμάζειν (ἣ ὄφελον ἦν ἀξία τῆς θ' ὑμῶν ὑπολήψεως, τῆς θ' ἡμετέρας ἐπωνυμίας), ἐν τούτῳ τυγχάνομεν ὄντες σοφοί, ὅτι φύσει ἡγεμόνι ἀρίστῃ ἑπόμεθα καθάπερ θεῷ, καὶ πειθόμεθα ταύτῃ, ὑφ' ἧς οὐκ εἰκός, τῶν ἄλλων τοῦ βίου μερῶν εὖ διαγεγραμμένων, τὸ τελευταῖον δρᾶμα ὥσπερ ὑπὸ ῥαθύμου ποιητοῦ ἠμελῆσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ὅμως ἀναγκαῖον ἦν καίτοι που

ὅσοι δὲ παρὰ σφῶν πάντα αἰτοῦσι τἀγαθά] Cod. reg. *τὰ ἀγαθά* Edd. Verba Cic. non commode reddita sunt: *qui autem omnia bona a se ipsis petunt.*

τυγχάνει ὅτι μάλιστα] ὅτι addit Cod. reg. *τυγχάνι* Goez. *μάλισται* Sturm.

Εἰς τοσοῦτον δὴ ἥκουσιν ἀστασίας καὶ εὐηθείας καὶ κακοηθείας] τοσοῦτον δὴ ἥκουσιν Cod. reg. *τοσοῦτο δὲ ἥκουσι* Edd. *καὶ εὐηθείας* om. Cod. reg. Expressa est lectio *tanta inest inconstantia, stultia atque perversitas*, pro qua in optt. Edd. recept. *tanta est stultitiae inconstantia atque perversitas.* Pro *ἥκουσι* male *ἥκοισι* Sturm., pro *εὐηθείας* male *εὐθείας* Goez.

Θᾶττον αὐτό φασιν ἢ ὡς ἂν ᾠήθησαν ὑποδύεσθαι] Cod. reg. [at male *αὐτὸ φασίν*]; *ἢ ᾠήθησαν ἂν* Edd. Aeschin. Axioch. cp. 9. *Λαθὸν ὑπεισῆλθε τὸ γῆρας.*

τὸ γὰρ τοῦ βίου — ἐξεῤῥυηκός] *τοι — ἐξεῤῥυηκός* Cod. reg. *ἐξεῤῥυκός* Ald. Bas. Colin. Lugd. Sturm. Goez.

οὐδενὶ ἂν ἔτι παραμυθίῳ γέροντα εὐήθη καταμειλίσσειν δυνατὸν εἴη] *εἴη ἔτι — ἂν* Colin. *Γέροντα εὐήθη* male exhibetur, quum apud Cic. sit *stultam senectutem.* *Καταμειλίσσειν* (laudatur quidem Steph. Thes. L. Gr. T. II. p. 1616. ut var. lect.) non fuit in usu, sed *καταμειλίσσεσθαι*; *μειλίσσειν* a poetis usurpatum est. *Permulcere* h. l. i. q. *καταθέλγειν — παρηγορεῖν.*

5 *φιλεῖτε θαυμάζειν, (ἣ ὄφελον ἦν ἀξία τῆς θ' ὑμῶν ὑπολήψεως, τῆς θ' ἡμετέρας ἐπωνυμίας*] *φιλεῖται — τῆς τε* Cod. reg. *ἢ* Colin. *ἡμέρας* Ald. Sturm. *Ὄφελον* vd. Buttm. Gr. max. Vol. II. p. 204.

τὸ τελευταῖον δρᾶμα] *δρᾶμα* est fabula, *actus* h. l. *πρᾶξις.*

ἀναγκαῖον — ἀκροδρύων — πάρετόν] *ἀνναγκαῖον* Lugd. *ἀκροδρίων* Ald. Sturm. *πάρεπόν* Edd.

ἔσχατον εἶναι, καὶ ὥςπερ ἐπὶ τῶν ἀκροδρύων καὶ τῶν ἐκ
γῆς καρπῶν ὡςανεὶ πάρετόν τι καὶ εὐκατάπτωτον ὡραίᾳ
πεπάνσει, ὃ δὴ πράως οἰστέον ἂν εἴη ἀνδρὶ σοφῷ. Τί γὰρ
ἄλλο τὸ δίκην γιγάντων θεομαχεῖν ἢ τὸ τὴν φύσιν ἀμύνε-
σθαι; ΛΑΙΛΙΟΣ. Οὐκοῦν, ὦ Κάτων, κεχαρισμενώ- 6
τατ' ἂν ἡμῖν, ἵνα καὶ ὑπὲρ Σκιπίωνος ὑπόσχωμαι, δρά-
σειας, εἴ γ', ἐπειδήπερ ἐλπίζομεν, καὶ μέντοι προθυμούμεθα
εἰς γέροντας ἀφικέσθαι, πολὺ πρότερον μάθοιμεν παρὰ σοῦ,
τίσι ποτὲ λόγοις ῥᾷστα φέρειν δυνάμεθα τὴν βαρύνουσαν
αὐτὴν ἡλικίαν. ΚΑΤΩΝ. Ποιήσω γε δή, ὦ Λαίλιε, ἄλ-
λως τε καὶ εἰ ὑμῶν ἑκατέρῳ ἐν χάριτι ἔσται, ὡς λέγεις.
ΛΑΙΛΙΟΣ. Καὶ μάλα, ὦ Κάτων, ἡμεῖς γε βουλόμεθα,
εἰ μή τί σοι χαλεπόν, ὥςπερ τινὰ μακρὰν ὁδὸν προεληλυθώς,
ἣν καὶ ἡμᾶς ὁμοίως δεήσει πορεύεσθαι, τοῦτο, εἰς ὅπερ
ἀφίκου, ἰδεῖν ὁποῖόν τι ἐστί.

III. ΚΑΤΩΝ. Ποιήσω δὴ ταῦτα, ὦ Λαίλιε, ὡς ἂν 7
οἷός τε γένωμαι. Πολλάκις γάρ τοι καὶ περιέτυχον ὀδυρμοῖς ἀν-
δρῶν ἡλικιωτῶν ἐμῶν (ὅμοιον δ' ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζειν, παλαιὰ πα-
ροιμία), οὓς Γάϊος Σαλινάτωρ, οὓς Σπόριος Ἀλβῖνος, ἄν-

πεπάνσει — πράως] πεπάνσαι — πρᾷος Colin.

Τί γὰρ ἄλλο τὸ δίκην γιγάντων θεομαχεῖν ἢ τὸ τὴν φύσιν ἀμύνεσθαι] Cum Cod. reg. omisi ἐστιν ante ἤ, quod in hac formula a Graecis fere omittitur. *Repugnare naturae* ap. Cic. non est ἀμύνεσθαι τὴν φύσιν, sed ἐναντιοῦσθαι — μάχεσθαι τῇ φύσει. Goez. φύσιν.

καὶ — πολὺ πρότερον] πολὺ πρότον Cod. reg. Pro *et* optt. Edd. *quidem*. 6
δυνάμεθα] Cod. reg. δυναίμεθα Edd.
εἰ ὑμῶν ἑκατέρῳ ἐν χάριτι ἔσται] ἑκατέρω Cod. reg. ἑκατέρων Edd.
Καὶ μάλα] καὶ omis. Lugd.

εἰ μή τί σοι χαλεπόν] Secutus est Gaza lect. *nisi tibi molestum est*: optt. Edd. *nisi molestum est*.

ὥςπερ τινὰ μακρὰν ὁδὸν προεληλυθώς] Cicero imitatus est Plat. de Rep. I. p. 328. e. Steph. I, 2. Ast. δοκεῖ γάρ μοι χρῆναι παρ' αὐτῶν πυνθάνεσθαι, ὥςπερ τινὰ ὁδὸν προεληλυθότων, ἣν καὶ ἡμᾶς ἴσως δεήσει πορεύεσθαι, ποία τίς ἐστι. — Infra ἀφίκουν Sturm. εἰδεῖν Goez. Pro ἣν Cod. reg. ἥν; pro ἐστι idem ἐστιν.

Cap. III. Ποιήσω δή] δέ Cod. reg. Expressa est lect. *faciam* 7
vero, in aliquot Codd. reperta; vd. Otto.

γάρ τοι] τι Lugd.

ὅμοιον δ' ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζειν, παλαιὰ παροιμία] ὅμοιον δ' ὁμοίῳ πελάζειν παλαιὰ παροιμία Cod. reg. ὅμοιον ὁμοίῳ δεῖ πελάζειν παλαιὰ παροιμία Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. ὅμοιον ὁμοίῳ δεῖ πελάζειν παλαιᾷ παροιμίᾳ Colin. Quum ap. Plat. Symp. p. 195. b. Steph. cp. 18. Stallb., e quo hoc proverbium translatum, scriptum sit ὡς ὅμοιον ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει, item apud Homer. Odyss. 17, 218.

ὡς ἀεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον:

pro δεῖ correxi ἀεί; cuius confusionis exempla attulit Bast. comment. palaeogr. p. 704. in edit. Schaefer. Greg. Cor. De hoc proverbio tritissimo vd. Gernh. Otton. et van der Ton. Comment.

δρες ὑπατικοί, ἡμέτεροι σχεδόν τι ἡλικιῶται, εἰώθασι κατοδύρασθαι· τὸ μὲν ὡς τῶν ἡδονῶν στερόμενοι, ὧν ἄνευ οὐδ' ἂν οἴοιντο ζῆν, τὸ δ' ὡς ὑπὸ τούτων ὑπερορώμενοι, ὑφ' ὧν εἰώθεσαν διακονεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι. Οὗτοι δὲ οὐ τὸ αἴτιον ἐδόκουν ἐμοὶ αἰτιᾶσθαι. Εἰ γὰρ ἦν τοῦτο γήρως αἰτία, κἂν ἐμοὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις χρῆσθαι συνέβαινε καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι τῶν πρεσβυτέρων, ὧν τὸ γῆρας πολλῶν ὄντων ἔξω μεμψιμοιρίας ὂν οἶδα ἐγώ· οἵγε τὸ τῶν ἐπιθυμητικῶν ἀπολελύσθαι δεσμῶν οὐ φέρουσι χαλεπῶς, οὐδέ τι ὑπὸ τῶν σφετέρων ὑπερορῶνται. Ἀλλὰ πάντων δὴ τῶν τοιούτων ὀλοφυρμῶν τὸ αἴτιον οὐκ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ τρόπῳ ἐστίν. Οἱ μὲν γὰρ κόσμιοι καὶ μὴ δύσκολοι μηδ' ἀπαίδευτοι γέροντες ἀνεκτὸν διάγουσι γῆρας· τὸ φορτικὸν δὲ καὶ ἀπαίδευτον χαλεπὸν παρὰ
8 *πάντα τὸν βίον ἐστίν.* ***ΛΑΙΛΙΟΣ.*** *Ἔχει μέν, ὦ Κάτων,*

---

p. 25. not. 2. Stallb. ad Plat. de Rep. I. p. 11. Ceterum verba Ciceronis non accurate conversa sunt: *pares — cum paribus facillime congregantur*, i. e. *ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ῥᾷστα πελάζειν*. Colorem duxit Cicero e Plat. de Rep. I. p. 329. a. Steph. I, 3. Ast. Stallb. — De *ὁμοῖος* et *ὅμοιος* vd. Herbst. Ind. ad Xen. Sympos. p. 172.

οὓς Γάϊος Σαλινάτωρ, οὓς Σπόριος Ἀλβῖνος, ἄνδρες ὑπατικοί, ἡμέτεροι σχεδόν τι ἡλικιῶται, εἰώθασι κατοδύρασθαι] *Σπύριος*, Cap. 4. *Σπυρίου*, Cap. 12. *Σπύριος*, Cap. 16. *Σπύριον* Cod. reg.; *Σπόριος*, Cap. 4. *Σπορίου*, Cap. 12, *Σπύριος*, Cap. 16. *Σπύριον*. Ald. Sturm.; *Σπόριος* et all. locc. constanter per ο Bas.; *Σπούριος* et all. locc. constanter per ου Colin. Lugd.; *Σπούριος*, Cap. 4. *Σπουρίου*, Cap. 12. *Σπύριος*, Cap. 16. *Σπύριον* Goez. Graeci scriptores variant in scriptura huius nominis: *Σπόριος* Polyb. XXXI, 12. Dion. Halicarn. Arch. V, 19., *Σπούριος* Appian. Civ. I, 27. Dio Cass. XLV, 32. *Σχεδόν τοι — κατοδύρασθαι* Cod. reg. *σχεδόν τι κατοδύρεσθαι* Edd. Secutus est Gaza lect. *quas — quas*, pro qua optt. Edd. *quae — quae*. Pro *εἰώθασι* scribendum erat *εἰώθεσαν*, quum ap. Cic. sit *solebant*. Pro *ἡμέτεροι* Sturm. *ὑμέτεροι*.

ὑφ' ὧν εἰώθεσαν διακονεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι] *Διακονεῖσθαι* de suo adiecit Gaza, quum ap. Cic. tantum sit *coli*, cui optime respondet *θεραπεύεσθαι*. Ald. Goez. *θεραπεύσθαι*.

λοιποῖς] *λιποῖς* Goez.

ὧν τὸ γῆρας πολλῶν ὄντων ἔξω μεμψιμοιρίας ὂν οἶδα ἐγώ· οἵγε τὸ τῶν ἐπιθυμητικῶν ἀπολελύσθαι δεσμῶν οὐ φέρουσι χαλεπῶς, οὐδέ τι ὑπὸ τῶν σφετέρων] Haec verba omis. Cod. reg. *ἐπιθυμιτικῶν* Edd. *ἀπολελύασθαι* Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *φέροισι* Ald. Bas. Colin. [*οὐκ φ.*] Sturm.

Ἀλλὰ πάντων δὴ τῶν τοιούτων ὀλοφυρμῶν τὸ αἴτιον οὐκ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ τρόπῳ] *ἀλλ' ἐν* Cod. reg. Colin. *ἀλλὰ ἐν* cett. Edd. *ἡλικίῳ* Sturm. Infra *γέροντεις* Bas. Cf. Plat. Rep. I, 3. — *ἀλλὰ καὶ τούτων πέρι καὶ τῶν γε πρὸς τοὺς οἰκείους μία τις αἰτία ἐστίν, οὐ τὸ γῆρας, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὁ τρόπος τῶν ἀνθρώπων· ἂν μὲν γὰρ κόσμιοι καὶ εὔκολοι ὦσι, καὶ τὸ γῆρας μετρίως ἐστὶν ἐπίπονον, εἰ δὲ μή, καὶ γῆρας, ὦ Σώκρατες, καὶ νεότης χαλεπὴ τῷ τοιούτῳ ξυμβαίνει.*

τὸ φορτικὸν δὲ καὶ ἀπαίδευτον χαλεπὸν παρὰ πάντα τὸν βίον

ἢ λέγεις· ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὥς σοὶ διά τε οὐσίαν καὶ ἀξίαν
καὶ εὐπορίαν τὴν σὴν ἀνεκτότερον δοκοίη τὸ γῆρας· τὸ δὲ μὴ
πολλοῖς ἐθέλει συμβαίνειν. *ΚΑΤΩΝ.* Ἔστι τοῦτό γε τοι,
ὦ Λαίλιε, ἀλλ' οὐδαμῶς πάντα ἐν τούτῳ· ὡς Θεμιστοκλῆς
Σεριφίῳ τῳ πρὸς λοιδορίαν ἀποκρίνασθαι λέγεται· τοῦ μὲν
γὰρ εἰπόντος, ὡς οὐ δι' οἰκείαν αὐτὸς δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν
τῆς πατρίδος εὐδοκιμεῖν· Μὰ Δί', ὃς ἔφη, οὔτ' ἂν εἰ ἐγὼ
Σερίφιος ἦν, ἔνδοξος ἂν ἐτύγχανον, οὔτ' εἰ σὺ Ἀθηναῖος,
ὀνομαστός ποτε ἂν ἐγένου. Τὸ δ' οὖν τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστὶ
καὶ περὶ γήρως εἰπεῖν. Οὔτε γὰρ ἐν ἀπορίᾳ ἐσχάτῃ ἐλαφρὸν
ἂν εἴη τὸ γῆρας, οὐδὲ σοφῷ γε· οὔτ' αὖ ἐν ἄκρᾳ εὐπορίᾳ μὴ
ἐπαχθὲς ἀμαθεῖ τε καὶ φαύλῳ. Ἐπιδέξια γὰρ παντάπασιν, ὦ 9
Σκιπίων καὶ Λαίλιε, ὅπλα γήρως αἱ τέχναι τε καὶ αἱ ἀσκήσεις
τῶν ἀρετῶν, αἳ δῆτα καλῶς διὰ βίου ἐκπονηθεῖσαι καρποὺς
φέρουσι θαυμαστοὺς πολὺν χρόνον διαβεβιωκότι, οὐ μόνον

ἐστὶν] *δὲ* omis. Cod. reg. Expressa est lect. *omni aetate:* optt. Edd. *omni aetati.* *Inhumanitas* h. l. non est τὸ ἀπαίδευτον, sed δυσκολία — δυσάρεστον — αὐστηρότης.

διά τε οὐσίαν καὶ ἀξίαν καὶ εὐπορίαν τὴν σὴν ἀνεκτότερον δοκοίη τὸ γῆρας] *διά τε οὐσίαν καὶ εὐπορίαν καὶ ἀξίαν* Colin. eodem quidem ordine, quo Cic. *propter opes et copias et dignitatem tuam,* sed e correct. Lugd. *γῆςρα.* 8

Ἔστι τοῦτό γέ τοι] Cod. reg. *τοι* omis. Edd. *γ' ὦ* Goez. Quum apud Cic. sit *Est istuc quidem — aliquid* et apud Plat. *λέγουσι μέν τι,* pro *τοι* legendum videtur *τι.*

Σεριφίῳ τῳ] *Σεριφίῳ τῷ* Cod. reg. *Σεριφίῳ* Edd. Apud Plat. est *τῷ Σεριφίῳ.* Recte observat Meyerus in libro „Anleitung zum Uebers. aus dem Lat. in das Griech. p. 69.", Ciceronem pro *Seriphio cuidam* rectius interpretaturum fuisse *Seriphio illi.* Vd. Stallbaum ad h. l. Plat. in Edit. Gothan.

ὃς ἔφη, οὔτ' ἂν εἰ ἐγὼ Σερίφιος ἦν] *εἰ 'γώ* Cod. reg. Formula *ἦ δ' ὅς* Graecis usitata, maxime Platoni, non *ὅς ἔφη,* quam nusquam me legere memini. Gaza om. *esses* in verbis *nec tu, si Atheniensis esses.* Colorem duxit Cicero e Plat. Rep. I, 4. *Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· οὐ γὰρ ἀποδέχονται καὶ λέγουσι μέν τι, οὐ μέντοι γε, ὅσον οἴονται, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους εὖ ἔχει, ὃς τῷ Σεριφίῳ λοιδορουμένῳ καὶ λέγοντι, ὅτι οὐ δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν εὐδοκιμοίη, ἀπεκρίνατο, ὅτι οὔτ' ἂν αὐτὸς Σερίφιος ὢν ὀνομαστὸς ἐγένετο, οὔτ' ἐκεῖνος Ἀθηναῖος. καὶ τοῖς δὴ μὴ πλουσίοις, χαλεπῶς δὲ τὸ γῆρας φέρουσιν εὖ ἔχει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι οὔτ' ἂν ὁ ἐπιεικὴς πάνυ τι ῥᾳδίως γῆρας μετὰ πενίας ἐνέγκοι, οὔθ' ὁ μὴ ἐπιεικὴς πλουτήσας εὔκολός ποτ' ἂν ἑαυτῷ γένοιτο.*

ἐσχάτῃ] *ἐσχαίᾳ* Sturm.

ἀμαθεῖ τε καὶ φαύλῳ] Cic. tantum *insipienti.*

9 *Ἐπιδέξια γὰρ παντάπασιν*] *Aptissima* ap. Cic. i. q. *ἱκανώτατα — ἐπιτηδειότατα.* Nam *ἐπιδέξιος* i. q. *scitus — urbanus.*

καὶ αἱ ἀσκήσεις τῶν ἀρετῶν] *αἱ* om. Goez. *ἀσκήσης* Lugd. *ἀρητῶν* Goez.

δῆτα — καρπούς — προλιπεῖν — βεβιωμένου] *δῆ τό* Cod. reg. *καρούς* Lugd. *προλίπειν* Cod. reg. *προλείπειν* Goez. *βιβιωμένου* Bas.

τῷ μηδέποτε προλιπεῖν, μηδ' ἐν τῷ ἐσχάτῳ χρόνῳ τῆς ἡλικίας, (καίπερ ὂν μέγα τοῦτό γε), ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ τοῦ καλῶς βεβιωμένου βίου σύνεσις καὶ τῶν εὖ πεπραγμένων ἀνάμνησις ἡδίστη οὖσα τυγχάνει.

IV. Ἔγωγε οὖν Κύϊντον Μάξιμον, τὸν Τάραντα ἀνειληφότα γέροντα, μειράκιον ὢν καθάπερ τινὰ ἡλικιώτην ἐφίλουν· ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τἀνδρὶ σεμνότης εὖ μάλα ἐκ φιλοφροσύνης ἡδυνομένη, οὐδέ τι μετέθηκε τὸν τρόπον τὸ γῆρας. Καίτοι γ' αὐτὸν θεραπεύειν ἠρξάμην πρεσβύτην μὲν κομιδῇ μήπω ὄντα, ἡλικίᾳ γε μὴν ἤδη προβεβηκότα. Ἐνιαυτῷ γάρ τοι ὕστερον γενέσεως τῆς ἐμῆς ὕπατος ἀπεδείχθη τοπρῶτον· σὺν αὐτῷ δὲ τὸ τέταρτον ὑπατεύοντι νεανίσκος ὢν ἐγὼ στρατιώτης εἰς Καπύην ἀπῆλθον, ἔτει δὲ πέμπτῳ ὕστερον ταμίας εἰς Τάραντα, εἶτ' ἀστυνόμος, καὶ μετὰ τετραετίαν ἔπαρχος ἀπεδείχθην, ἣν ἦρξα ἀρχὴν Τυδιτάνου καὶ Κεθήγου ὑπατευόντων, ἡνίκα κεῖνος γέρων κομιδῇ ὢν εἰσηγητὴς Κιντικοῦ γίγνεται νόμου ὑπὲρ δωρεῶν καὶ χαρίτων. Οὗτος δὲ καὶ πολέμους πρεσβύτης ὢν ἐμφανῶς ἤδη ὥς τις τῶν νεωτέρων ἐπολέμει, καὶ

μηδ' ἐν τῷ ἐσχάτῳ] μὴ δὲ τῷ Cod. reg.

Cap. IV. Ἔγωγε οὖν Κύϊντον Μάξιμον τόν] Ἔγωγ' οὖν Colin. Κύϊντον Cod. reg. Κυῖντον Colin. Κοΐντον Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. Infra h. cap. Κύϊντε Cod. reg. Edd. *Quintus* a Graecis Κόϊντος—Κύϊντος dicitur. Cod. reg. τόν omis. Expressum est *Ego quidem Q. Maximum:* Gernh. habet *Ego quidem Maximum:* Orell. Otto *Ego Q. Maximum.*

ἐκ φιλοφροσύνης ἡδυνομένη] ἡδομένη (in marg. ἠρτυμένη) Cod. reg. ἐκ omis. Goez.

ἡλικίᾳ γε μὴν ἤδη προβεβηκότα] Omis. Cod. reg.

ἀπεδείχθη τοπρῶτον] ἀνεδείχθη Cod. reg. Utrumque verbum hac significatione probum. Lugd. τοπρῶτον, de quo vd. nos ad Cic. Somn. Scip. Cap. XIV.

στρατιώτης εἰς Καπύην ἀπῆλθον] Κάπνην Cod. reg. Decerni non potest, utrum Gaza secutus sit lect. 1) *profectus sum ad Capuam*, an *ad Capuam profectus sum.* 2) *Capuam*, an *ad Capuam*, i. e. ad exercitum, qui erat *ad Capuam* (ut *ad Tarentum*), quod optt. Edd. recepere.

ἔτει δὲ πέμπτῳ ὕστερον ταμίας εἰς Τάραντα, εἶτ' ἀστυνόμος, καὶ μετὰ τετραετίαν ἔπαρχος ἀπεδείχθην, ἣν ἦρξα ἀρχὴν Τυδιτάνου καὶ Κεθήγου ὑπατευόντων] ἔτι — εἶτα Cod. reg. Τουδιτάνου — Κετήγου Colin. Expressa est lect. mendosa: *quintoque anno post ad Tarentum Quaestor; deinde Aedilis, quadriennio post factus sum Praetor.* Edd. optt. in textum admiserunt Pighii emendationem: *quintoque anno post ad Tarentum. Quaestor deinde quadriennio post factus sum.* Ἔπαρχος est Propraetor.

Κιντικοῦ γίγνεται νόμου] Κιντύκου Ald. Bas. Sturm. ἐγένετο Colin. e corr., nam ap. Cic. est: *fuit.* Κιντικός non recte est formatum, quum *Lex Cincia* dicatur. Κίγκιος Dion. H. Arch. I. p. 5. s.

Ἀννίβαν σκιρτῶντα νεανικῶς διεμάλασσεν ἀνεχόμενος· οὗ πέρι παγκάλως ὁ οἰκεῖος ἡμῖν Ἔννιος λέγει·

Πολλὰ δὲ δηθύνων εἰς χρήματα πάντα σαώζει.
Τῷ γὰρ πρὸ θρύλλων ἡμὴ σωτηρία ἔσκε.
Τοῦ δὴ καὶ κλέα νῦν ἀνὰ λαοὺς πάμμεγα λάμπει.

Τάραντα δὲ ὅσῃ μὲν ἐγρηγόρσει, οἵᾳ δὲ εὐβουλίᾳ χρησάμενος 11
ἀνειλήφει, ὅτε δὴ παρόντος κἀμοῦ Σαλινάτωρι, ὃς τῆς πόλεως ἑαλωκυίας ἐπὶ τὴν ἄκραν κατέφυγε, σεμνυνομένῳ καὶ λέγοντι· ἐμοῦ συμπράσσοντος, ὦ Κύϊντε Φάβιε, Τάραντα ἀνέλαβες· Ἀληθέστατα, ἔφη γελάσας, εἰ γὰρ σὺ μὴ ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἔγωγε ἀνέλαβον. Οὐδὲ μὴν ὅγ᾽ ἐν ὅπλοις ὑπέρτερος ὢν ἢ ἐν τηβέννῳ δοκεῖ· ὅς γε ὑπατεύων τὸ δεύτερον, Σπορίου Καρβιλίου τοῦ συνάρχοντος ἄγοντος ἡσυχίαν, Γαΐῳ Φλαμινίῳ δημαρχοῦντι, καθ᾽ ὅσον οἷός τε ἦν, ἀντέστη διαιροῦντι κατ᾽ ἄνδρα τὴν Πικηνίδα καὶ Γαλατικὴν χώραν ἐναντίᾳ τῷ τῆς βουλῆς ἀξιώματι· μάντις τε ὢν τῶν ἐπ᾽ οἰωνοῖς θαῤῥῶν ἔφασκεν, ὡς ὅσα μὲν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πολιτείας πράσσεται, ἀρίστοις οἰω-

---

σκιρτῶντα νεανικῶς] *Iuveniliter exsultare* rectius i. q. *νεανιεύεσθαι* vd. Plut. Num. cp. 12. Goez. *σκιρτῶνα.*

Πολλὰ δὲ δηθύνων εἰς χρήματα πάντα σαώζει] *Restituere rem* non est *χρήματα σώζειν*: *res* h. l. i. q. status reipublicae — *τὰ κοινὰ* — *τὸ κοινόν*, *restituere* i. q. *ἐπανορθοῦν* — *ἀποκαθιστάναι.*

Τῷ γὰρ πρὸ θρύλλων ἡμὴ σωτηρία ἔσκε] *θρήλλων* Bas. Colin. Lugd. *ἡ μὴ* Cod. reg. *ἡμὴ* Ald. Bas. Lugd. Sturm. *ἥ μή* Goez. de forma *ἡμός* pr. *ἡμέτερος* vd. Passov. Lex. *σωτηρία* Cod. reg. *σωτηρίη* Edd.

Τοῦ δὴ καὶ κλέα νῦν ἀνὰ λαοὺς πάμμεγα λάμπει] Expressum est: *Ergo magisque magisque:* optt. Edd. *Ergo postque magisque.*

Ἀληθέστατα, ἔφη γελάσας, εἰ γὰρ σὺ μὴ ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἔγωγε 11
ἀνέλαβον] *εἰ μὴ γὰρ ἀπέβαλες* Edd. *εἰ γὰρ σὺ μὴ ἀπέλαβες* Cod. reg. Plut. Fab. Max. cp. 23. *Γελάσας οὖν ὁ Φάβιος „Ἀληθῆ λέγεις" εἶπεν· εἰ μὴ γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἐγὼ παρέλαβον.* Recte Otto recepit *ego nunquam.*

Οὐδὲ μὴν ὅγ᾽ ἐν ὅπλοις ὑπέρτερος ὢν ἢ ἐν τηβέννῳ δοκεῖ] Pro *ὢν* ponendum erat *εἶναι*, quia *δοκεῖν* cum Infin. struitur. Male *τῇ βέννῳ* Edd.

ἀντέστη] *ἀνέστη* Ald. Bas. Sturm.

ἐναντίᾳ τῷ τῆς βουλῆς ἀξιώματι] *Senatus auctoritas* non est *ἀξίωμα τῆς βουλῆς*, sed *ψήφισμα* — *δόγμα* — *γνώμη τῆς βουλῆς.*

μάντις τε ὢν τῶν ἐπ᾽ οἰωνοῖς θαῤῥῶν ἔφασκεν, ὡς ὅσα μὲν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πολιτείας πράσσεται, ἀρίστοις οἰωνοῖς ταῦτα πράσσοιτο, ὅσα δ᾽ — φέρεται — φέροιτο] *τε* omis. Cod. reg. (exstat pro *augurque* lect. var. *augur qui*) *οἰωνεῖς* Cod. reg. *ἔφασκεν*, *ὡς* Cod. reg. *ὅτι* Colin. *ἔφασκεν καί* cett. Edd. *οἰωνοῖς* omis. Goez. *ὅσα δέ* Cod. reg. *ὅσσα δ᾽* Bas. Gaza recte secutus est lect. *ferrentur* — *ferri* pro *fierent* — *fieri.* Quum *ferri* h. l. sit decerni et *φέρεσθαι* non conveniens, Blum. Anleitung p. 144. *ferri contra* interpretatus est *ἐναντίον εἶναι* — *ἐναντιοῦσθαι.* *Augur* non est *μάντις*, sed *οἰωνοπόλος* Dion. Hal. Arch. II, 64, *οἰωνιστής* ib. X, 57, *οἰωνόμαντις* ib. III,

νοῖς ταῦτα πράσσοιτο, ὅσα δ' ἐναντία τῇ πολιτείᾳ φέρεται,
12 *καὶ τοῖς οἰωνοῖς ὅτι ταῦτα φέροιτο ἐναντία. Πολλὰ μὲν τοίνυν*
τῶν λαμπροτάτων ἐν τῷ ἀνδρὶ τῷδε κατανενόηκα· θαυμαστό-
τερον δὲ οὐδέν, ἢ ὅπως τὴν τελευτὴν ἤνεγκε Μάρκου τοῦ υἱέος,
ἀνδρὸς τῶν ἐνδόξων τε καὶ ὑπατικῶν. Διὰ χειρὸς δὲ ἡμῖν τὸ
ἐγκώμιον, ὅπερ ἀναγινώσκοντες τίνα οὐχ ὑπερφρονοῦμεν τῶν
ἐκ τρίβωνος φιλοσόφων; Οὐδ' ἄρα κεῖνός γε ἐν τῷ ἐμφανεῖ μό-
νον κἀν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν πολιτῶν μέγας, ἀλλὰ καὶ ἔνδον
τε καὶ οἴκοι βελτίων ἦν. Οἷος μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ· οἷα δὲ
παραγγέλματα· ὅση δὲ γνῶσις πραγμάτων ἀρχαίων· οἷα δὲ
νομίμου μαντικοῦ ἐπιστήμη. Πολλοὶ ἔτ' ἐν αὐτῷ λόγοι ἦσαν,
ὥς γ' ἐν ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ· καὶ πάντας διὰ μνήμης οὐ μόνον
τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλλοφύλους εἶχε πολέμους. Οὗ
τῶν λόγων οὕτως ἐγὼ πρὸς ἐπιθυμίαν τέως ἀπέλαυον, ὥσπερ
εἰ πάλαι προὐμαντευόμην τὸ νῦν ἀποβεβηκὸς τοῦτο, μηκέτι
ἂν εἶναι μηδένα, κείνου γε ἀπεσβηκότος, παρ' οὗ μανθάνειν
οἷός τ' ἂν εἴην.
13 V. *Πρὸς δὴ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλά; ὅτι*
ὁρᾶτε δήπου, ὡς οὐ θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτον γῆρας ἄθλιον

69, *ὀρνιθοσκόπος* ib. II, 6, *οἰωνοσκόπος — ὀρνιθόμαντις* vd. Steph. Thes. T. II. p. 1263. Verba Cic. *ausus est dicere* non recte conversa sunt *θαῤῥῶν ἔφασκεν* pro *ἐτόλμησε λέγειν.*

12 *Πολλὰ μὲν τοίνυν τῶν λαμπροτάτων — οὐδέν*] *Multa praeclara* i. e. *πολλὰ καὶ λαμπρά.* Gaza *est* omis. post *nihil.*

Μάρκου τοῦ υἱέος] Recte optt. Codd. praenomen omittunt, quippe quod *Quintus*, non *Marcus* fuerit.

τίνα — τῶν ἐκ τρίβωνος φιλοσόφων] Apud Cic. est *quem philosophum*: *ἐκ τρίβωνος* de suo adiecit Gaza. Fuit autem *τρίβων* sive *τριβώνιον* vestimentum insigne philosophorum apud Graecos et Romanos, de quo vd. Lucian. Dialog. Mort. 1. Aelian. V. H. V, 5. ibiq. Perizon. Gell. N. Att. IX, 2. Gronov.

Οὐδ' ἄρα κἀκεῖνός γε] Cod. reg. *κεῖνός γε* Edd.

οἷα δὲ νομίμου μαντικοῦ ἐπιστήμη] Edd. quo expressa est lect. *iuris auguralis*; *οἷα δὲ νομίμου' καὶ μαντικῆς* Cod. reg. quo *iuris et augurii* vd. Gernh. et Ott. Lect. optt. Edd. est *iuris augurii*. *Ius augurii* a Dion. Halic. Arch. II, 6. dicitur *τὰ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον.*

Λόγοι] *Litterae* ap. Cic. sunt *ἐπιστῆμαι — μαθήματα.*

λόγων — ἀπέλαυον — ἀπεσβηκότος] *λόγον* Goez. *ἀπέλαβον* Cod. reg. *ἀπεσβυκότος* Edd.

13 Cap. V. *Πρὸς δὴ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλά*] *Quorsus igitur haec tam multa de Maximo*, in qua lect. *haec* Gernh. et Otto uncis inclusere.

ὅτι ὁρᾶτε δήπου, ὡς οὐ θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτον γῆρας ἄθλιον γεγονέναι] *τοιοῦτον — εἶναι* Cod. reg. ut Cod. Oxon. *n* ap. Gernh. *esse* pro *fuisse*; *ὁρᾷ τε* Edd. *οὐθεμιτόν* Bas. Post *γεγονέναι* in Cod. reg. interpositum est *ἀντίθεσις* rubro colore, post *ἐνθυμεῖσθαι* infra *λύσις* rubro colore.

γεγονέναι. Ἀλλ' οὐ πάντες Σκιπίωνες ἢ Μάξιμοι εἶναι δύναν-
ται, ὥςτε πόλεων ἁλώσεις, ὥςτε πεζομαχίας τε καὶ ναυμα-
χίας, ὥςτε πολέμους σφίσι διαπεπολεμημένους, ὥςτ' ἐπινικίους
πομπὰς ὕστερόν ποτε ἐνθυμεῖσθαι· ἀλλὰ μήν ἐστι καὶ βίου
καθαρῶς καὶ ἡσύχως καὶ χαριέντως διηνυσμένου γῆρας ἐλα-
φρὸν καὶ εὐάρεστον, οἷον τὸ Πλάτωνος πυνθανόμεθα, ὃς
πρώτῳ καὶ ὀγδοηκοστῷ ἐτελεύτησεν ἔτει· οἷον τὸ Ἰσοκράτους,
ὃν τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ ἔτει φασὶ γεγραφέναι τὸν πανηγυ-
ρικὸν ἐπιγραφόμενον λόγον, πέντε δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη ἐπιβιῶ-
ναι· οὗ ὁ διδάσκαλος Γοργίας ὁ Λεοντῖνος ἔτη ἑπτὰ καὶ ἑκα-
τὸν διετέλεσεν· οὐδέ τι τῆς αὐτοῦ σπουδῆς καὶ τοῦ ἔργου ἔλη-
ξεν οὐδεπώποτε· ὃς καὶ ἐρωτώμενος, τί ποτε ἐπὶ τοσοῦτον χρο-
νίζειν ἐν τῷ βίῳ ἐθέλοι, Οὐδὲν ἔχω, ἔφη, αἰτιᾶσθαι τὸ γῆ-
ρας. Λαμπροτάτη ἀπόκρισις καὶ ἀνδρὸς ἀξία σοφοῦ. Τὰς 14
γὰρ σφετέρας κακίας οἱ ἀμαθεῖς καὶ τὰς σφῶν αἰτίας ἐπὶ τὸ
γῆρας μετάγουσιν· οἷόν τι αὐτὸς οὐκ ἐποίει, οὗ νῦν μνείαν
πεποίημαι, Ἔννιος·

Ἀλλ' ἠΰτ' ἵππος τ' ἄλκιμος, ὃς πύματον διὰ χῶρον
Ζηνὸς Ὀλύμπια πατρὸς πολλάκις ἤρετ' ἄεθλα,
Νῦν κρατερῷ δεδμημένος εὖ μάλα γήραϊ εὕδει.

Σκιπίωνες — πολέμους] *Σκιπίωνος* Colin. *Σκιπίονες* Sturm. *ἀλλώσεις* Bas. *ἁλώσεις* Ald. Sturm. *τε* omis. Cod. reg. *πολέμου* Cod. reg.

ὥςτ' ἐπινικίους πομπὰς — ἐνθυμεῖσθαι] *ὥςτε* Goez. et Gernhard. Gaza est secutus lect. *ut triumphos recordentur:* al. *triumphosque recordentur.*

ἀλλὰ μήν ἐστι καὶ βίου καθαρῶς καὶ ἡσύχως]. Cod. reg. *καθαρῶς μὲν ἡσύχως* Ald. Bas. Colin. Sturm. Lugd. *μὲν καὶ* Goez.

γῆρας ἐλαφρὸν καὶ εὐάρεστον] I. e. *levis et placida senectus,* ut Codd. Man. vd. Gernh. Otto; vulgo *placida ac lenis senectus.*

ὃς πρώτῳ καὶ ὀγδοηκοστῷ ἐτελεύτησεν ἔτει] Colin. interposuit *γράφων* post *ὀγδοηκοστῷ*, quum ap. Cic. sit *scribens.*

ὃν τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ ἔτει φασὶ γεγραφέναι τὸν πανηγυρικὸν ἐπιγραφόμενον λόγον] Expressa est lect. *qui eum librum, qui Panegyricus inscribitur, quarto et nonagesimo anno scripsisse dicitur: Panegyricus* Cod. Bald.; *scripsisse dicitur* plerique Codd. et Edd. ante Ern. *Panathenaicus — scripsisse se dicit* optt. Edd. recc.

πέντε δὲ — ἔτη ἑπτά] *πέντα* Goez. *ἐν τῇ* Ald. Bas. Sturm.

ὃς καὶ ἐρωτώμενος, τί ποτε ἐπὶ τοσοῦτον χρονίζειν ἐν τῷ βίῳ ἐθέλοι, Οὐδὲν ἔχω, ἔφη] *ἐθέλει, ἔφη, οὐδὲν ἔχω* Cod. reg. *καὶ* Goez. omis.

οὗ νῦν μνείαν πεποίημαι, Ἔννιος] Cod. reg. *πεποίηται* Edd., quo 14
expressa est lect. deterior *fecit* Cod. Oxon. *e.*

Ἀλλ' ἠΰτ' ἵππος κτλ.] *ηὔτε* Cod. reg. Male *ἦρετ'* Ald. Bas. Sturm. *δηδμημένος* Goez. infra *μεμνῆσθαι* Colin. Duo Ennii versus, si ad sententiam et ad metrum respicimus, non bene redditi sunt. Conf. Soph. Electr. v. 25 s]. de paedagogo.

εὖ οἶδα μηδὲν κατὰ Φλαμίνιον σέγε, ὦ Ἀττικέ, μεριμνᾶν νύ-
κτας τε καὶ ἤματα πάντα. Ἔγνων γάρ σου τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιει-
κές τε καὶ κόσμιον, καί σε μὴ μόνον ἐπωνυμίαν Ἀθήνηθεν
ἀπενέγκασθαι, ἀλλὰ καὶ φρόνησιν καὶ παιδείαν μανθάνω.
Ὑποπτεύω μέντοι καὶ σὲ τοῖς αὐτοῖς, οἷς ἔσθ᾽ ὅτε καὶ ἐμαυ-
τόν, χαλεπώτερον ἐνοχλεῖσθαι, ὧν ἄρ᾽ ἡ παραμυθία καὶ μεί-
ζων δή τίς ἐστι, καὶ εἰς ἕτερόν γε ὑπερκείσθω καιρόν. Νῦν
2 *δέ μοι πρὸς σὲ ἄττα συγγράψαι ἔδοξε γήρως πέρι. Τοῦ γάρ*
τοι φορτίου τοῦδε, ὅπερ ἐμοὶ κοινὸν ὑπάρχει πρὸς σέ, ἤτοι
ἐπιτιθεμένου ἤδη τοῦ γήρως, ἢ καὶ ἐπερχομένου κουφίσαι δεῖν
καὶ σὲ καὶ ἐμαυτὸν ἀξιῶ· καίτοι εὖ εἰδὼς σέγε φέροντά τε αὐτὸ
καὶ οἴσοντα, ὥςπερ ἀμέλει καὶ τἄλλα πάντα, μετρίως τε καὶ
σοφῶς. Ἀλλά μοι ἐπειδὴ βουλομένῳ ἦν περὶ γήρως τι γράψαι,
σὺ προςέβαλλες ἄξιος δώρου τοιοῦδε, ᾧ γ᾽ ἂν εἰς κοινὸν χρῷτο
ἡμῶν ἑκάτερος. Ἔμοιγε οὖν ἡ τοῦ τοιούτου σύνταξις λόγου
οὕτω που καθ᾽ ἡδονὴν ἐγεγόνει, ὥςτε μὴ μόνον τὰ χαλεπὰ τοῦ
γήρως ξύμπαντα ἀπεῤῥῦφθαι, ἀλλὰ καὶ μαλθακὸν τὸ γῆρας
προςαπειργάσθαι καὶ ἡδύ. Οὐ μήποτ᾽ οὖν ἱκανῶς πρὸς ἀξίαν
ἐγκωμιάσαι φιλοσοφίαν γένηται, ᾗ γ᾽ ὁ πειθόμενος οἷός τε διά-
3 *γειν ἔξω χαλεπῶν τὸν τοῦ βίου σύμπαντα χρόνον. Ἀλλὰ τῶν*
μὲν ἄλλων πέρι πολλά τε εἰρήκαμεν, καὶ εἰςαῦθις ἐροῦμεν πολ-

Cic., quam lect. lectioni *Flamininum* posthabendam Gaza est secutus. De eadem confusione nominum vid. Appian. Maced. T. I. et III. p. 510. Schweigh. Schaef. ad Plutarch. Vit. T. V. p. 52. 66. *Res*, i. e. res familiaris, non est *πρᾶγμα*, sed *οὐσία — χρήματα*. Pro *ἔμπλεως* Colin. *ἔκπλεως*. Ceterum versus trochaicus Ennii metri vinculis solutis est redditus.

κατὰ Φλαμίνιον] Apud Cic. est *ut Flamininum*, i. e. *ὡς Φλαμινῖνον*.

μεριμνᾶν] *Sollicitari* ap. Cic. melius i. q. *λυπεῖσθαι — ἄχθεσθαι — ταράττεσθαι*. Versum Ennii metro soluto Gaza interpretatus est.

καὶ μείζων δή τίς ἐστι] *καὶ μείζων δὲ* Cod. reg.

ἄττα συγγράψαι] Cod. reg. Lugd. *ἅττα* Ald. Bas. Colin. Sturm. Goez. Vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 151. Vol. II. §. 487. 4. *Συγγράψαι* i. q. *conscribere*: in multis Codd. et Edd. *scribere*.

2 *κουφίσαι*] Expressa est lectio deterior *levare* pro *levari*.

ἀμέλει τἄλλα] *ἀμέλλει* Cod. reg. *τἆλλα* Colin.

γράψαι] Cod. reg. recte ut Cic. *scribere*: *συγγράψαι* Edd.

προςέβαλλες] Cod. reg. recte ut Cic. *occurrebas*: *προςέβαλες* Edd. *Occurrere* h. l. i. q. *ἐντυγχάνειν — συμβάλλεσθαι*.

χρῷτο] *χρῶτο* Cod. reg. Edd.

που — ἐγεγόνει] *πως — γέγονεν* Colin. e corr.: apud Cic. *fuit*.

ἀπεῤῥῦφθαι] *ἀπεῤῥύφθαι* (in marg. gloss. *κεκαθάρθαι*) Cod. reg. recte, quum ap. Cic. sit *absterserit*; *ἀπεῤῥῖφθαι* Edd.

μαλθακόν] Cod. reg. *μαλακὸν* Edd.

3 *καὶ εἰςαῦθις ἐροῦμεν πολλάκις*] *εἰςαῦθις* de suo addidit Gaza.

λάκις· τὸ νῦν δ' εἶναι βιβλίον τοῦτό σοι περὶ γήρως πεπόμφαμεν. Πάντα δὲ τὸν λόγον οὐ Τιθωνῷ, καθάπερ Ἀρίστων ὁ Χῖος, περιτεθεικότες ἐσμέν, τοῦ μή τι σμικρὸν ὡς ἐν μύθοις ἀξίωμα εἶναι, ἀλλὰ Μάρκῳ Κάτωνι γέροντι, ἵνα μείζονος ἔχοιτο ἀξιώματος ὁ λόγος. Πρὸς τοῦτον δὲ δὴ Λαίλιον καὶ Σκιπίωνα θαυμάζοντας πεποιήκαμεν, ὅτι ῥᾳδίως αὐτὸς φέρει τὸ γῆρας, κἀκείνοις αὖ πάλιν τόνδε ἀποκρινόμενον. Ὁ δέ γε εἴ τι πολυμαθέστερον δοκεῖ διαλέγεσθαι, ἢ ὡς ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτὸς εἴωθε συγγράμμασι, τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦτό γε ἀπόνεμε λόγοις, περὶ οὓς δῆλον ὡς ὅδ' ἐν γήρᾳ τυγχάνει λίαν ἐσπουδακώς. Ἀλλὰ τί δεῖ πλειόνων; ἤδη γὰρ ὁ λόγος αὐτοῦ Κάτωνος πᾶσαν τὴν ἡμετέραν περὶ γήρως δηλώσει διάνοιαν.

II. ΣΚΙΠΙΩΝ. Πολλάκις, ὦ Μάρκε Κάτων, θαυ- 4
μάζειν εἴωθα μετὰ Γαΐου Λαιλίου τουτουῒ ποτὲ μὲν τὴν σὴν περὶ τἄλλα ἐπιφανῆ τε καὶ τελείαν σοφίαν, ποτὲ δὲ καὶ μάλιστα τὸ μηδεπώποτέ σοι ἐπαχθὲς ὂν τὸ γῆρας αἰσθέσθαι· ὅπερ οὐκ ὀλίγοις τῶν γερόντων οὕτως ἐστὶ μισητόν, ὥστε σφᾶς ἀνέχειν φορτίον φάσκειν Αἴτνης βαρύτερον. ΚΑΤΩΝ. Πρᾶγμα ἥκιστα χαλεπὸν θαυμάζειν ἐοίκατε, ὦ Σκιπίων καὶ Λαίλιε. Οἷς μὲν γὰρ ἐπικουρία παρ' αὐτοῖς οὐδεμία πρὸς τὸ

τὸ νῦν δ' εἶναι βιβλίον τοῦτό σοι περὶ γήρως πεπόμφαμεν] Quum Codd. exhibeant: *hunc vero librum — hunc autem librum — nunc librum — nunc vero librum*, Gaza utramque lectionem copulavit: *Nunc vero hunc librum.* Gernh. suspicatur, num quis scripserit: *Nunc hunc librum mittimus?*

καθάπερ] *κατάπερ* Ald. Bas.

τοῦ μή τι σμικρὸν ὡς ἐν μύθοις ἀξίωμα εἶναι] Gaza secutus est lect. *ne parum esset auctoritatis tamquam in fabula*, quam offert quoque Ed. Colon. 1563: *parum enim esset auctoritatis* optt. Edd.

τοῦτον δὲ δὴ Λαίλιον καὶ Σκιπίωνα] *δή* addit Cod. reg. *Δαίλιον* Lugd. *Σκηπίωνα* Goez. Nomen *Scipionis* Cod. reg. Edd. constanter per ι exhibent: vd. de scriptur. *Σκιπίων* et *Σκηπίων* annot. meam ad Somn. Scip. cp. IX.

εἴωθε συγγράμμασι] Cod. reg. *εἴωθεν* Edd.

ὡς ὅδ' ἐν] Cod. reg. *ὅγε ἐν* Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *ὅγ' ἐν* Colin.

Cap. II. In Cod. reg. haec leguntur: *Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα σκιπίων κάτων λαίλιος προλογίζει σκιπίων.* 4

τελείαν] Cod. reg. *τελέαν* Edd.

Πολλάκις κτλ.] Recte observat Otto, Ciceronem videri expressisse loc. Plat. Crit. Cap. I. *καὶ πολλάκις μὲν δή σε καὶ πρότερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ εὐδαιμόνισα τοῦ τρόπου, πολὺ δὲ μάλιστα ἐν τῇ νῦν παρεστώσῃ ξυμφορᾷ, ὡς ῥᾳδίως αὐτὴν καὶ πρᾴως φέρεις.*

ὥστε σφᾶς ἀνέχειν φορτίον φάσκειν Αἴτνης βαρύτερον] Sententia h. l. est desumpta ex Eurip. Herc. fur. v. 631 sq. Matth.

— ἄχθος δὲ τὸ γῆρας ἀεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

ζῆν εὖ τε καὶ μακαρίως, τούτοις ἐπαχθής ἐστιν ἡλικία πᾶσα· ὅσοι δὲ παρὰ σφῶν πάντα αἰτοῦσι τἀγαθά, τούτοις κακὸν οὐδὲν οἷόν τε δοκεῖν, ὧν ἂν φύσεως ἀνάγκη ἐπάγῃ. Οἷον δὴ καὶ τὸ γῆρας τυγχάνει ὅτι μάλιστα ὄν, ὃ κτήσασθαι μὲν εὔχονται πάντες ἄνθρωποι, κτησάμενοι δὲ τοῦτο πάλιν αὐτὸ αἰτιῶνται. Εἰς τοσοῦτον δὴ ἥκουσιν ἀστασίας καὶ εὐηθείας καὶ κακοηθείας. Θᾶττον αὐτό φασιν ἢ ὡς ἂν ᾠήθησαν ὑποδύεσθαι. Πρῶτον μὲν οὖν τίς αὐτοὺς οἴεσθαι βιάζεται τὰ ψευδῆ; Τί γάρ; θᾶσσον νεανίσκῳ τὸ γῆρας, ἢ παιδὶ ἡ νεανικὴ ὑποδύεται ἡλικία; Ἔπειτα δὲ πῶς ησσον αὐτοῖς ἐπαχθὲς ἔσται τὸ γῆρας, εἰ ἔτος διατελοῖεν ὀκτακοσιοστὸν ἢ ὀγδοηκοστόν; τὸ γὰρ τοῦ βίου παρεληλυθός, κἂν μακρόν, ἐξεῤῥυηκὸς μέντοι ἅπαξ, οὐδενὶ ἂν ἔτι παραμυθίῳ γέροντα εὐήθη κα-
5 ταμειλίσσειν δυνατὸν εἴη. Δι' ὃ δὴ εἰ τὴν ἐμὴν σοφίαν φιλεῖτε θαυμάζειν (ἣ ὄφελον ἦν ἀξία τῆς θ' ὑμῶν ὑπολήψεως, τῆς θ' ἡμετέρας ἐπωνυμίας), ἐν τούτῳ τυγχάνομεν ὄντες σοφοί, ὅτι φύσει ἡγεμόνι ἀρίστῃ ἑπόμεθα καθάπερ θεῷ, καὶ πειθόμεθα ταύτῃ, ὑφ' ἧς οὐκ εἰκός, τῶν ἄλλων τοῦ βίου μερῶν εὖ διαγεγραμμένων, τὸ τελευταῖον δρᾶμα ὥσπερ ὑπὸ ῥᾳθύμου ποιητοῦ ἠμελῆσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ὅμως ἀναγκαῖον ἦν καίτοι που

ὅσοι δὲ παρὰ σφῶν πάντα αἰτοῦσι τἀγαθά] Cod. reg. *τὰ ἀγαθά* Edd. Verba Cic. non commode reddita sunt: *qui autem omnia bona a se ipsis petunt.*

τυγχάνει ὅτι μάλιστα] *ὅτι* addit Cod. reg. *τυγχάνι* Goez. *μάλισται* Sturm.

Εἰς τοσοῦτον δὴ ἥκουσιν ἀστασίας καὶ εὐηθείας καὶ κακοηθείας] *τοσοῦτον δὴ ἥκουσιν* Cod. reg. *τοσοῦτο δὲ ἥκουσι* Edd. *καὶ εὐηθείας* om. Cod. reg. Expressa est lectio *tanta inest inconstantia, stultia atque perversitas*, pro qua in optt. Edd. recept. *tanta est stultitiae inconstantia atque perversitas.* Pro *ἥκουσι* male *ἥκοισι* Sturm., pro *εὐηθείας* male *εὐθείας* Goez.

Θᾶττον αὐτό φασιν ἢ ὡς ἂν ᾠήθησαν ὑποδύεσθαι] Cod. reg. [at male *αὐτὸ φασίν*]; *ἢ ᾠήθησαν ἄν* Edd. Aeschin. Axioch. cp. 9. *Λαθὸν ὑπεισῆλθε τὸ γῆρας.*

τὸ γὰρ τοῦ βίου — ἐξεῤῥυηκός] *τοι — ἐξεῤῥυηκός* Cod. reg. *ἐξεῤῥυκός* Ald. Bas. Colin. Lugd. Sturm. Goez.

οὐδενὶ ἂν ἔτι παραμυθίῳ γέροντα εὐήθη καταμειλίσσειν δυνατὸν εἴη] *εἴη ἔτι — ἄν* Colin. *Γέροντα εὐήθη* male exhibetur, quum apud Cic. sit *stultam senectutem.* *Καταμειλίσσειν* (laudatur quidem Steph. Thes. L. Gr. T. II. p. 1616. ut var. lect.) non fuit in usu, sed *καταμειλίσσεσθαι*; *μειλίσσειν* a poetis usurpatum est. *Permulcere* h. l. i. q. *καταθέλγειν — παρηγορεῖν.*

5 *φιλεῖτε θαυμάζειν, (ἣ ὄφελον ἦν ἀξία τῆς θ' ὑμῶν ὑπολήψεως, τῆς θ' ἡμετέρας ἐπωνυμίας*] *φιλεῖται — τῆς τε* Cod. reg. *ἢ* Colin. *ἡμέρας* Ald. Sturm. *Ὄφελον* vd. Buttm. Gr. max. Vol. II. p. 204.

τὸ τελευταῖον δρᾶμα] *δρᾶμα* est fabula, *actus* h. l. *πρᾶξις.*

ἀναγκαῖον — ἀκροδρύων — πάρετόν] *ἀνναγκαῖον* Lugd. *ἀκροδρίων* Ald. Sturm. *πάρεπόν* Edd.

ἔσχατον εἶναι, καὶ ὥςπερ ἐπὶ τῶν ἀκροδρύων καὶ τῶν ἐκ γῆς καρπῶν ὡςανεὶ πάρετόν τι καὶ εὐκατάπτωτον ὡραίᾳ πεπάνσει, ὃ δὴ πρᾴως οἰστέον ἂν εἴη ἀνδρὶ σοφῷ. Τί γὰρ ἄλλο τὸ δίκην γιγάντων θεομαχεῖν ἢ τὸ τὴν φύσιν ἀμύνεσθαι; ΛΑΙΛΙΟΣ. Οὐκοῦν, ὦ Κάτων, κεχαρισμενώ- 6
τατ' ἂν ἡμῖν, ἵνα καὶ ὑπὲρ Σκιπίωνος ὑπόσχωμαι, δράσειας, εἴ γ', ἐπειδήπερ ἐλπίζομεν, καὶ μέντοι προθυμούμεθα εἰς γέροντας ἀφικέσθαι, πολὺ πρότερον μάθοιμεν παρὰ σοῦ, τίσι ποτὲ λόγοις ῥᾷστα φέρειν δυνάμεθα τὴν βαρύνουσαν αὐτὴν ἡλικίαν. ΚΑΤΩΝ. Ποιήσω γε δή, ὦ Λαίλιε, ἄλλως τε καὶ εἰ ὑμῶν ἑκατέρῳ ἐν χάριτι ἔσται, ὡς λέγεις. ΛΑΙΛΙΟΣ. Καὶ μάλα, ὦ Κάτων, ἡμεῖς γε βουλόμεθα, εἰ μή τί σοι χαλεπόν, ὥςπερ τινὰ μακρὰν ὁδὸν προεληλυθώς, ἣν καὶ ἡμᾶς ὁμοίως δεήσει πορεύεσθαι, τοῦτο, εἰς ὅπερ ἀφίκου, ἰδεῖν ὁποῖόν τι ἐστί.
III. ΚΑΤΩΝ. Ποιήσω δὴ ταῦτα, ὦ Λαίλιε, ὡς ἂν 7
οἷός τε γένωμαι. Πολλάκις γάρ τοι καὶ περιέτυχον ὀδυρμοῖς ἀνδρῶν ἡλικιωτῶν ἐμῶν (ὅμοιον δ' ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζειν, παλαιὰ παροιμία), οὓς Γάϊος Σαλινάτωρ, οὓς Σπόριος Ἀλβῖνος, ἄν-

---

πεπάνσει — πρᾴως] πεπάνσαι — πρᾷος Colin.
Τί γὰρ ἄλλο τὸ δίκην γιγάντων θεομαχεῖν ἢ τὸ τὴν φύσιν ἀμύνεσθαι] Cum Cod. reg. omisi ἐστιν ante ἤ, quod in hac formula a Graecis fere omittitur. *Repugnare naturae* ap. Cic. non est ἀμύνεσθαι τὴν φύσιν, sed ἐναντιοῦσθαι — μάχεσθαι τῇ φύσει. Goez. φίσιν.
καὶ — πολὺ πρότερον] πολὺ πρότον Cod. reg. Pro *et* optt. Edd. *quidem*. 6
δυνάμεθα] Cod. reg. δυναίμεθα Edd.
εἰ ὑμῶν ἑκατέρῳ ἐν χάριτι ἔσται] ἑκατέρω Cod. reg. ἑκατέρων Edd.
Καὶ μάλα] καὶ omis. Lugd.
εἰ μή τί σοι χαλεπόν] Secutus est Gaza lect. *nisi tibi molestum est*: optt. Edd. *nisi molestum est*.
ὥςπερ τινὰ μακρὰν ὁδὸν προεληλυθώς] Cicero imitatus est Plat. de Rep. I. p. 328. e. Steph. I, 2. Ast. δοκεῖ γάρ μοι χρῆναι παρ' αὐτῶν πυνθάνεσθαι, ὥςπερ τινὰ ὁδὸν προεληλυθότων, ἣν καὶ ἡμᾶς ἴσως δεήσει πορεύεσθαι, ποία τίς ἐστι. — Infra ἀφίκουν Sturm. εἰδεῖν Goez. Pro ἣν Cod. reg. ἥν; pro ἐστι idem ἐστιν.
Cap. III. Ποιήσω δή] δέ Cod. reg. Expressa est lect. *faciam vero*, in aliquot Codd. reperta; vd. Otto. 7
γάρ τοι] τι Lugd.
ὅμοιον δ' ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζειν, παλαιὰ παροιμία] ὅμοιον δ' ὁμοίῳ πελάζειν παλαιὰ παροιμία Cod. reg. ὅμοιον ὁμοίῳ δεῖ πελάζειν παλαιὰ παροιμία Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. ὅμοιον ὁμοίῳ δεῖ πελάζειν παλαιᾷ παροιμίᾳ Colin. Quum ap. Plat. Symp. p. 195. b. Steph. cp. 18. Stallb., e quo hoc proverbium translatum, scriptum sit ὡς ὅμοιον ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει, item apud Homer. Odyss. 17, 218.

ὡς ἀεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον:

pro δεῖ correxi ἀεί; cuius confusionis exempla attulit Bast. comment. palaeogr. p. 704. in edit. Schaefer. Greg. Cor. De hoc proverbio tritissimo vd. Gernh. Otton. et van der Ton. Comment.

*δρες ὑπατικοί, ἡμέτεροι σχεδόν τι ἡλικιῶται, εἰώθασι κατοδύ-
ρασθαι· τὸ μὲν ὡς τῶν ἡδονῶν στερόμενοι, ὧν ἄνευ οὐδ᾽ ἂν
οἴοιντο ζῆν, τὸ δ᾽ ὡς ὑπὸ τούτων ὑπερορώμενοι, ὑφ᾽ ὧν εἰώ-
θεσαν διακονεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι. Οὗτοι δὲ οὐ τὸ αἴτιον
ἐδόκουν ἐμοὶ αἰτιᾶσθαι. Εἰ γὰρ ἦν τοῦτο γήρως αἰτία, κἂν
ἐμοὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις χρῆσθαι συνέβαινε καὶ τοῖς λοιποῖς
πᾶσι τῶν πρεσβυτέρων, ὧν τὸ γῆρας πολλῶν ὄντων ἔξω μεμ-
ψιμοιρίας ὃν οἶδα ἐγώ· οἵγε τὸ τῶν ἐπιθυμητικῶν ἀπολελύσθαι
δεσμῶν οὐ φέρουσι χαλεπῶς, οὐδέ τι ὑπὸ τῶν σφετέρων ὑπερ-
ορῶνται. Ἀλλὰ πάντων δὴ τῶν τοιούτων ὀλοφυρμῶν τὸ αἴ-
τιον οὐκ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ τρόπῳ ἐστίν. Οἱ μὲν γὰρ
κόσμιοι καὶ μὴ δύςκολοι μηδ᾽ ἀπαίδευτοι γέροντες ἀνεκτὸν
διάγουσι γῆρας· τὸ φορτικὸν δὲ καὶ ἀπαίδευτον χαλεπὸν παρὰ
8 πάντα τὸν βίον ἐστίν. ΛΑΙΛΙΟΣ. Ἔχει μέν, ὦ Κάτων,*

---

p. 25. not. 2. Stallb. ad Plat. de Rep. I. p. 11. Ceterum verba Ciceronis non accurate conversa sunt: *pares — cum paribus facillime congregantur*, i. e. ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ῥᾷστα πελάζειν. Colorem duxit Cicero e Plat. de Rep. I. p. 329. a. Steph. I, 3. Ast. Stallb. — De ὁμοῖος et ὅμοιος vd. Herbst. Ind. ad Xen. Sympos. p. 172.

οὓς Γάϊος Σαλινάτωρ, οὓς Σπόριος Ἀλβῖνος, ἄνδρες ὑπατικοί, ἡμέτεροι σχεδόν τι ἡλικιῶται, εἰώθασι κατοδύρασθαι] Σπύριος, Cap. 4. Σπυρίου, Cap. 12. Σπύριος, Cap. 16. Σπύριον Cod. reg.; Σπόριος, Cap. 4. Σπορίου, Cap. 12, Σπύριος, Cap. 16. Σπύριον. Ald. Sturm.; Σπόριος et all. locc. constanter per ο Bas.; Σπούριος et all. locc. constanter per ου Colin. Lugd.; Σπούριος, Cap. 4. Σπουρίου, Cap. 12. Σπύριος, Cap. 16. Σπύριον Goez. Graeci scriptores variant in scriptura huius nominis: Σπόριος Polyb. XXXI, 12. Dion. Halicarn. Arch. V, 19., Σπούριος Appian. Civ. I, 27. Dio Cass. XLV, 32. Σχεδόν τοι — κατοδύρασθαι Cod. reg. σχεδόν τι κατοδύρεσθαι Edd. Secutus est Gaza lect. *quas — quas*, pro qua optt. Edd. *quae — quae*. Pro εἰώθασι scribendum erat εἰώθεσαν, quum ap. Cic. sit *solebant*. Pro ἡμέτεροι Sturm. ὑμέτεροι.

ὑφ᾽ ὧν εἰώθεσαν διακονεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι] Διακονεῖσθαι de suo adiecit Gaza, quum ap. Cic. tantum sit *coli*, cui optime respondet θεραπεύεσθαι. Ald. Goez. θεραπεῦσθαι.

λοιποῖς] λιποῖς Goez.

ὧν τὸ γῆρας πολλῶν ὄντων ἔξω μεμψιμοιρίας ὃν οἶδα ἐγώ· οἵγε τὸ τῶν ἐπιθυμητικῶν ἀπολελύσθαι δεσμῶν οὐ φέρουσι χαλεπῶς, οὐδέ τι ὑπὸ τῶν σφετέρων] Haec verba omis. Cod. reg. ἐπιθυμιτικῶν Edd. ἀπολελύασθαι Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. φέροισι Ald. Bas. Colin. [οὐκ φ.] Sturm.

Ἀλλὰ πάντων δὴ τῶν τοιούτων ὀλοφυρμῶν τὸ αἴτιον οὐκ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ τρόπῳ] ἀλλ᾽ ἐν Cod. reg. Colin. ἀλλὰ ἐν cett. Edd. ἡλικίῳ Sturm. Infra γέροντεις Bas. Cf. Plat. Rep. I, 3. — ἀλλὰ καὶ τούτων πέρι καὶ τῶν γε πρὸς τοὺς οἰκείους μία τις αἰτία ἐστίν, οὐ τὸ γῆρας, ὦ Σώκρατες, ἀλλ᾽ ὁ τρόπος τῶν ἀνθρώπων· ἂν μὲν γὰρ κόσμιοι καὶ εὔκολοι ὦσι, καὶ τὸ γῆρας μετρίως ἐστὶν ἐπίπονον, εἰ δὲ μή, καὶ γῆρας, ὦ Σώκρατες, καὶ νεότης χαλεπὴ τῷ τοιούτῳ ξυμβαίνει.

τὸ φορτικὸν δὲ καὶ ἀπαίδευτον χαλεπὸν παρὰ πάντα τὸν βίον

*ἢ λέγεις· ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὡς σοὶ διά τε οὐσίαν καὶ ἀξίαν
καὶ εὐπορίαν τὴν σὴν ἀνεκτότερον δοκοίη τὸ γῆρας· τὸ δὲ μὴ
πολλοῖς ἐθέλει συμβαίνειν. ΚΑΤΩΝ. Ἔστι τοῦτό γε τοι,
ὦ Λαίλιε, ἀλλ' οὐδαμῶς πάντα ἐν τούτῳ· ὡς Θεμιστοκλῆς
Σεριφίῳ τῳ πρὸς λοιδορίαν ἀποκρίνασθαι λέγεται· τοῦ μὲν
γὰρ εἰπόντος, ὡς οὐ δι' οἰκείαν αὐτὸς δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν
τῆς πατρίδος εὐδοκιμεῖν· Μὰ Δί', ὃς ἔφη, οὔτ' ἂν εἰ ἐγὼ
Σερίφιος ἦν, ἔνδοξος ἂν ἐτύγχανον, οὔτ' εἰ σὺ Ἀθηναῖος,
ὀνομαστός ποτε ἂν ἐγένου. Τὸ δ' οὖν τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστὶ
καὶ περὶ γήρως εἰπεῖν. Οὔτε γὰρ ἐν ἀπορίᾳ ἐσχάτῃ ἐλαφρὸν
ἂν εἴη τὸ γῆρας, οὐδὲ σοφῷ γε· οὔτ' αὖ ἐν ἄκρᾳ εὐπορίᾳ μὴ
ἐπαχθὲς ἀμαθεῖ τε καὶ φαύλῳ. Ἐπιδέξια γὰρ παντάπασιν, ὦ* 9
*Σκιπίων καὶ Λαίλιε, ὅπλα γήρως αἱ τέχναι τε καὶ αἱ ἀσκήσεις
τῶν ἀρετῶν, αἱ δῆτα καλῶς διὰ βίου ἐκπονηθεῖσαι καρποὺς
φέρουσι θαυμαστοὺς πολὺν χρόνον διαβεβιωκότι, οὐ μόνον*

ἐστιν] *δὲ* omis. Cod. reg. Expressa est lect. *omni aetate:* optt. Edd. *omni aetati.* *Inhumanitas* h. l. non est τὸ ἀπαίδευτον, sed δυσκολία — δυσάρεστον — αὐστηρότης.

διά τε οὐσίαν καὶ ἀξίαν καὶ εὐπορίαν τὴν σὴν ἀνεκτότερον δοκοίη 8
τὸ γῆρας] *διά τε οὐσίαν καὶ εὐπορίαν καὶ ἀξίαν* Colin. eodem quidem ordine, quo Cic. *propter opes et copias et dignitatem tuam,* sed e correct. Lugd. *γῆρρα.*

Ἔστι τοῦτό γέ τοι] Cod. reg. *τοι* omis. Edd. *γ' ὦ* Goez. Quum apud Cic. sit *Est istuc quidem — aliquid* et apud Plat. *λέγουσι μέν τι*, pro *τοι* legendum videtur *τι.*

Σεριφίῳ τῳ] *Σεριφίῳ τῷ* Cod. reg. *Σεριφίῳ* Edd. Apud Plat. est *τῷ Σεριφίῳ.* Recte observat Meyerus in libro „Anleitung zum Uebers. aus dem Lat. in das Griech. p. 69.", Ciceronem pro *Seriphio cuidam* rectius interpretaturum fuisse *Seriphio illi.* Vd. Stallbaum ad h. l. Plat. in Edit. Gothan.

ὃς ἔφη, οὔτ' ἂν εἰ ἐγὼ Σερίφιος ἦν] *εἰ 'γώ* Cod. reg. Formula *ἦ δ' ὅς* Graecis usitata, maxime Platoni, non *ὅς ἔφη*, quam nusquam me legere memini. Gaza om. *esses* in verbis *nec tu, si Atheniensis esses.* Colorem duxit Cicero e Plat. Rep. I, 4. *Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· οὐ γὰρ ἀποδέχονται καὶ λέγουσι μέν τι, οὐ μέντοι γε, ὅσον οἴονται, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους εὖ ἔχει, ὃς τῷ Σεριφίῳ λοιδορουμένῳ καὶ λέγοντι, ὅτι οὐ δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν εὐδοκιμοίη, ἀπεκρίνατο, ὅτι οὔτ' ἂν αὐτὸς Σερίφιος ὢν ὀνομαστὸς ἐγένετο, οὔτ' ἐκεῖνος Ἀθηναῖος. καὶ τοῖς δὴ μὴ πλουσίοις, χαλεπῶς δὲ τὸ γῆρας φέρουσιν εὖ ἔχει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι οὔτ' ἂν ὁ ἐπιεικὴς πάνυ τι ῥᾳδίως γῆρας μετὰ πενίας ἐνέγκοι, οὐθ' ὁ μὴ ἐπιεικὴς πλουτήσας εὔκολός ποτ' ἂν ἑαυτῷ γένοιτο.*

ἐσχάτῃ] *ἐσχατιᾳ* Sturm.

ἀμαθεῖ τε καὶ φαύλῳ] Cic. tantum *insipienti.*

Ἐπιδέξια γὰρ παντάπασιν] *Aptissima* ap. Cic. i. q. *ἱκανώτατα —* 9
ἐπιτηδειότατα. Nam *ἐπιδέξιος* i. q. *scitus — urbanus.*

καὶ αἱ ἀσκήσεις τῶν ἀρετῶν] *αἱ* om. Goez. *ἀσκήσης* Lugd. *ἀρητῶν* Goez.

δῆτα — καρπούς — προλιπεῖν — βεβιωμένου] *δὴ τό* Cod. reg. *καρφοὺς* Lugd. *προλίπειν* Cod. reg. *προλείπειν* Goez. *βιβιωμένου* Bas.

τῷ μηδέποτε προλιπεῖν, μηδ' ἐν τῷ ἐσχάτῳ χρόνῳ τῆς ἡλικίας, (καίπερ ὂν μέγα τοῦτό γε), ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ τοῦ καλῶς βεβιωμένου βίου σύνεσις καὶ τῶν εὖ πεπραγμένων ἀνάμνησις ἡδίστη οὖσα τυγχάνει.

IV. Ἔγωγε οὖν Κύϊντον Μάξιμον, τὸν Τάραντα ἀνειληφότα γέροντα, μειράκιον ὢν καθάπερ τινὰ ἡλικιώτην ἐφίλουν· ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τἀνδρὶ σεμνότης εὖ μάλα ἐκ φιλοφροσύνης ἡδυνομένη, οὐδέ τι μετέθηκε τὸν τρόπον τὸ γῆρας. Καίτοι γ' αὐτὸν θεραπεύειν ἠρξάμην πρεσβύτην μὲν κομιδῇ μήπω ὄντα, ἡλικίᾳ γε μὴν ἤδη προβεβηκότα. Ἐνιαυτῷ γάρ τοι ὕστερον γενέσεως τῆς ἐμῆς ὕπατος ἀπεδείχθη τοπρῶτον· σὺν αὐτῷ δὲ τὸ τέταρτον ὑπατεύοντι νεανίσκος ὢν ἐγὼ στρατιώτης εἰς Καπύην ἀπῆλθον, ἔτει δὲ πέμπτῳ ὕστερον ταμίας εἰς Τάραντα, εἶτ' ἀστυνόμος, καὶ μετὰ τετραετίαν ἔπαρχος ἀπεδείχθην, ἣν ἦρξα ἀρχὴν Τυδιτάνου καὶ Κεθήγου ὑπατευόντων, ἡνίκα κεῖνος γέρων κομιδῇ ὢν εἰςηγητὴς Κιντικοῦ γίγνεται νόμου ὑπὲρ δωρεῶν καὶ χαρίτων. Οὗτος δὲ καὶ πολέμους πρεσβύτης ὢν ἐμφανῶς ἤδη ὥς τις τῶν νεωτέρων ἐπολέμει, καὶ

μηδ' ἐν τῷ ἐσχάτῳ] *μὴ δὲ τῷ* Cod. reg.

Cap. IV. *Ἔγωγε οὖν Κύϊντον Μάξιμον τόν*] *Ἔγωγ' οὖν* Colin. *Κύϊντον* Cod. reg. *Κυῖντον* Colin. *Κοῖντον* Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. Infra h. cap. *Κύϊντε* Cod. reg. Edd. *Quintus* a Graecis *Κόϊντος*—*Κύϊντος* dicitur. Cod. reg. *τόν* omis. Expressum est *Ego quidem Q. Maximum:* Gernh. habet *Ego quidem Maximum:* Orell. Otto *Ego Q. Maximum.*

ἐκ φιλοφροσύνης ἡδυνομένη] *ἡδομένη* (in marg. *ἠρτυμένη*) Cod. reg. *ἐκ* omis. Goez.

ἡλικίᾳ γε μὴν ἤδη προβεβηκότα] Omis. Cod. reg.

ἀπεδείχθη τοπρῶτον] *ἀνεδείχθη* Cod. reg. Utrumque verbum hac significatione probum. Lugd. *τοπρῶτον*, de quo vd. nos ad Cic. Somn. Scip. Cap. XIV.

στρατιώτης εἰς Καπύην ἀπῆλθον] *Κάπνην* Cod. reg. Decerni non potest, utrum Gaza secutus sit lect. 1) *profectus sum ad Capuam*, an *ad Capuam profectus sum.* 2) *Capuam*, an *ad Capuam*, i. e. ad exercitum, qui erat *ad Capuam* (ut *ad Tarentum*), quod optt. Edd. recepere.

ἔτει δὲ πέμπτῳ ὕστερον ταμίας εἰς Τάραντα, εἶτ' ἀστυνόμος, καὶ μετὰ τετραετίαν ἔπαρχος ἀπεδείχθην, ἣν ἦρξα ἀρχὴν Τυδιτάνου καὶ Κεθήγου ὑπατευόντων] *ἔτι*—*εἶτα* Cod. reg. *Τουδιτάνου*—*Κετήγου* Colin. Expressa est lect. mendosa: *quintoque anno post ad Tarentum Quaestor; deinde Aedilis, quadriennio post factus sum Praetor.* Edd. optt. in textum admiserunt Pighii emendationem: *quintoque anno post ad Tarentum. Quaestor deinde quadriennio post factus sum.* *Ἔπαρχος* est Propraetor.

Κιντικοῦ γίγνεται νόμου] *Κιντύκου* Ald. Bas. Sturm. *ἐγένετο* Colin. e corr., nam ap. Cic. est: *fuit.* *Κιντικός* non recte est formatum, quum *Lex Cincia* dicatur. *Κίγκιος* Dion. H. Arch. I. p. 5. s.

Ἀννίβαν σκιρτῶντα νεανικῶς διεμάλασσεν ἀνεχόμενος· οὗ πέρι παγκάλως ὁ οἰκεῖος ἡμῖν Ἔννιος λέγει·

Πολλὰ δὲ δηθύνων εἰς χρήματα πάντα σαώζει.
Τῷ γὰρ πρὸ θρύλλων ἡμὴ σωτηρία ἔσκε.
Τοῦ δὴ καὶ κλέα νῦν ἀνὰ λαοὺς πάμμεγα λάμπει.

Τάραντα δὲ ὅσῃ μὲν ἐγρηγόρσει, οἵᾳ δὲ εὐβουλίᾳ χρησάμενος 11 *ἀνειλήφει, ὅτε δὴ παρόντος κἀμοῦ Σαλινάτωρι, ὃς τῆς πόλεως ἑαλωκυίας ἐπὶ τὴν ἄκραν κατέφυγε, σεμνυνομένῳ καὶ λέγοντι· ἐμοῦ συμπράσσοντος, ὦ Κύϊντε Φάβιε, Τάραντα ἀνέλαβες· Ἀληθέστατα, ἔφη γελάσας, εἰ γὰρ σὺ μὴ ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἔγωγε ἀνέλαβον. Οὐδὲ μὴν ὅγ' ἐν ὅπλοις ὑπέρτερος ὢν ἢ ἐν τηβέννῳ δοκεῖ· ὅς γε ὑπατεύων τὸ δεύτερον, Σπορίου Καρβιλίου τοῦ συνάρχοντος ἄγοντος ἡσυχίαν, Γαΐῳ Φλαμινίῳ δημαρχοῦντι, καθ' ὅσον οἷός τε ἦν, ἀντέστη διαιροῦντι κατ' ἄνδρα τὴν Πικηνίδα καὶ Γαλατικὴν χώραν ἐναντίᾳ τῷ τῆς βουλῆς ἀξιώματι· μάντις τε ὢν τῶν ἐπ' οἰωνοῖς θαῤῥῶν ἔφασκεν, ὡς ὅσα μὲν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πολιτείας πράσσεται, ἀρίστοις οἰω-*

σκιρτῶντα νεανικῶς] *Iuveniliter exsultare* rectius i. q. *νεανιεύεσθαι* vd. Plut. Num. cp. 12. Goez. *σκιρτῶνα.*

Πολλὰ δὲ δηθύνων εἰς χρήματα πάντα σαώζει] *Restituere rem* non est *χρήματα σώζειν*: *res* h. l. i. q. status reipublicae — *τὰ κοινὰ* — *τὸ κοινόν*, *restituere* i. q. *ἐπανορθοῦν* — *ἀποκαθιστάναι.*

Τῷ γὰρ πρὸ θρύλλων ἡμὴ σωτηρία ἔσκε] *θρήλλων* Bas. Colin. Lugd. *ἡ μὴ* Cod. reg. *ἡμή* Ald. Bas. Lugd. Sturm. *ἥ μή* Goez. de forma *ἡμός* pr. *ἡμέτερος* vd. Passov. Lex. *σωτηρία* Cod. reg. *σωτηρίη* Edd.

Τοῦ δὴ καὶ κλέα νῦν ἀνὰ λαοὺς πάμμεγα λάμπει] Expressum est: *Ergo magisque magisque:* optt. Edd. *Ergo postque magisque.*

Ἀληθέστατα, ἔφη γελάσας, εἰ γὰρ σὺ μὴ ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἔγωγε 11 *ἀνέλαβον*] *εἰ μὴ γὰρ ἀπέβαλες* Edd. *εἰ γὰρ σὺ μὴ ἀπέλαβες* Cod. reg. Plut. Fab. Max. cp. 23. *Γελάσας οὖν ὁ Φάβιος „Ἀληθῆ λέγεις" εἶπεν· εἰ μὴ γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἐγὼ παρέλαβον.* Recte Otto recepit *ego nunquam.*

Οὐδὲ μὴν ὅγ' ἐν ὅπλοις ὑπέρτερος ὢν ἢ ἐν τηβέννῳ δοκεῖ] Pro *ὢν* ponendum erat *εἶναι*, quia *δοκεῖν* cum Infin. struitur. Male *τῇ βέννῳ* Edd.

ἀντέστη] *ἀνέστη* Ald. Bas. Sturm.

ἐναντίᾳ τῷ τῆς βουλῆς ἀξιώματι] *Senatus auctoritas* non est *ἀξίωμα τῆς βουλῆς*, sed *ψήφισμα* — *δόγμα* — *γνώμη τῆς βουλῆς.*

μάντις τε ὢν τῶν ἐπ' οἰωνοῖς θαῤῥῶν ἔφασκεν, ὡς ὅσα μὲν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πολιτείας πράσσεται, ἀρίστοις οἰωνοῖς ταῦτα πράσσοιτο, ὅσα δ' — φέρεται — φέροιτο] *τε* omis. Cod. reg. (exstat pro *augurque* lect. var. *augur qui*) *οἰωνεῖς* Cod. reg. *ἔφασκεν*, *ὡς* Cod. reg. *ὅτι* Colin. *ἔφασκεν καί* cett. Edd. *οἰωνοῖς* omis. Goez. *ὅσα δέ* Cod. reg. *ὅσσα δ'* Bas. Gaza recte secutus est lect. *ferrentur* — *ferri* pro *fierent* — *fieri.* Quum *ferri* h. l. sit decerni et *φέρεσθαι* non conveniens, Blum. Anleitung p. 144. *ferri contra* interpretatus est *ἐναντίον εἶναι* — *ἐναντιοῦσθαι.* *Augur* non est *μάντις*, sed *οἰωνοπόλος* Dion. Hal. Arch. II, 64, *οἰωνιστής* ib. X, 57, *οἰωνόμαντις* ib. III,

νοῖς ταῦτα πράσσοιτο, ὅσα δ' ἐναντία τῇ πολιτείᾳ φέρεται,
12 *καὶ τοῖς οἰωνοῖς ὅτι ταῦτα φέροιτο ἐναντία. Πολλὰ μὲν τοίνυν*
τῶν λαμπροτάτων ἐν τῷ ἀνδρὶ τῷδε κατανενόηκα· θαυμαστό-
τερον δὲ οὐδέν, ἢ ὅπως τὴν τελευτὴν ἤνεγκε Μάρκου τοῦ υἱέος,
ἀνδρὸς τῶν ἐνδόξων τε καὶ ὑπατικῶν. Διὰ χειρὸς δὲ ἡμῖν τὸ
ἐγκώμιον, ὅπερ ἀναγινώσκοντες τίνα οὐχ ὑπερφρονοῦμεν τῶν
ἐκ τρίβωνος φιλοσόφων; Οὐδ' ἄρα κεῖνός γε ἐν τῷ ἐμφανεῖ μό-
νον κὰν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν πολιτῶν μέγας, ἀλλὰ καὶ ἔνδον
τε καὶ οἴκοι βελτίων ἦν. Οἷος μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ· οἷα δὲ
παραγγέλματα· ὅση δὲ γνῶσις πραγμάτων ἀρχαίων· οἷα δὲ
νομίμου μαντικοῦ ἐπιστήμη. Πολλοὶ ἔτ' ἐν αὐτῷ λόγοι ἦσαν,
ὡς γ' ἐν ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ· καὶ πάντας διὰ μνήμης οὐ μόνον
τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλλοφύλους εἶχε πολέμους. Οὗ
τῶν λόγων οὕτως ἐγὼ πρὸς ἐπιθυμίαν τέως ἀπέλαυον, ὥςπερ
εἰ πάλαι προὐμαντευόμην τὸ νῦν ἀποβεβηκὸς τοῦτο, μηκέτι
ἂν εἶναι μηδένα, κείνου γε ἀπεσβηκότος, παρ' οὗ μανθάνειν
οἷός τ' ἂν εἴην.
13 V. *Πρὸς δὴ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλά; ὅτι*
ὁρᾶτε δήπου, ὡς οὐ θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτον γῆρας ἄθλιον

69, *ὀρνιθοσκόπος* ib. II, 6, *οἰωνοσκόπος — ὀρνιθόμαντις* vd. Steph. Thes. T. II. p. 1263. Verba Cic. *ausus est dicere* non recte conversa sunt *θαῤῥῶν ἔφασκεν* pro *ἐτόλμησε λέγειν.*

12 *Πολλὰ μὲν τοίνυν τῶν λαμπροτάτων — οὐδέν*] *Multa praeclara* i. e. *πολλὰ καὶ λαμπρά.* Gaza *est* omis. post *nihil.*

Μάρκου τοῦ υἱέος] Recte optt. Codd. praenomen omittunt, quippe quod *Quintus*, non *Marcus* fuerit.

τίνα — τῶν ἐκ τρίβωνος φιλοσόφων] Apud Cic. est *quem philosophum*: *ἐκ τρίβωνος* de suo adiecit Gaza. Fuit autem *τρίβων* sive *τριβώνιον* vestimentum insigne philosophorum apud Graecos et Romanos, de quo vd. Lucian. Dialog. Mort. 1. Aelian. V. H. V, 5. ibiq. Perizon. Gell. N. Att. IX, 2. Gronov.

Οὐδ' ἄρα κὰκεῖνός γε] Cod. reg. *κεῖνός γε* Edd.

οἷα δὲ νομίμου μαντικοῦ ἐπιστήμη] Edd. quo expressa est lect. *iuris auguralis*; *οἷα δὲ νομίμου' καὶ μαντικῆς* Cod. reg. quo *iuris et augurii* vd. Gernh. et Ott. Lect. optt. Edd. est *iuris augurii. Ius augurii* a Dion. Halic. Arch. II, 6. dicitur *τὰ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον.*

Λόγοι] *Litterae* ap. Cic. sunt *ἐπιστῆμαι — μαθήματα.*

λόγων — ἀπέλαυον — ἀπεσβηκότος] *λόγον* Goez. *ἀπέλαβον* Cod. reg. *ἀπεσβυκότος* Edd.

13 Cap. V. *Πρὸς δὴ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλά*] *Quorsus igitur haec tam multa de Maximo*, in qua lect. *haec* Gernh. et Otto uncis inclusere.

ὅτι ὁρᾶτε δήπου, ὡς οὐ θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτον γῆρας ἄθλιον γεγονέναι] *τόιοῦτον — εἶναι* Cod. reg. ut Cod. Oxon. *n* ap. Gernh. *esse* pro *fuisse*; *ὁρᾷ τε* Edd. *οὐδεμιτόν* Bas. Post *γεγονέναι* in Cod. reg. interpositum est *ἀντίθεσις* rubro colore, post *ἐνθυμεῖσθαι* infra *λύσις* rubro colore.

γεγονέναι. Ἀλλ' οὐ πάντες Σκιπίωνες ἢ Μάξιμοι εἶναι δύναν-
ται, ὥςτε πόλεων ἁλώσεις, ὥςτε πεζομαχίας τε καὶ ναυμα-
χίας, ὥςτε πολέμους σφίσι διαπεπολεμημένους, ὥςτ' ἐπινικίους
πομπὰς ὕστερόν ποτε ἐνθυμεῖσθαι· ἀλλὰ μὴν ἔστι καὶ βίου
καθαρῶς καὶ ἡσύχως καὶ χαριέντως διηνυσμένου γῆρας ἐλα-
φρὸν καὶ εὐάρεστον, οἷον τὸ Πλάτωνος πυνθανόμεθα, ὃς
πρώτῳ καὶ ὀγδοηκοστῷ ἐτελεύτησεν ἔτει· οἷον τὸ Ἰσοκράτους,
ὃν τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ ἔτει φασὶ γεγραφέναι τὸν πανηγυ-
ρικὸν ἐπιγραφόμενον λόγον, πέντε δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη ἐπιβιῶ-
ναι· οὗ ὁ διδάσκαλος Γοργίας ὁ Λεοντῖνος ἔτη ἑπτὰ καὶ ἑκα-
τὸν διετέλεσεν· οὐδέ τι τῆς αὐτοῦ σπουδῆς καὶ τοῦ ἔργου ἔλη-
ξεν οὐδεπώποτε· ὃς καὶ ἐρωτώμενος, τί ποτε ἐπὶ τοσοῦτον χρο-
νίζειν ἐν τῷ βίῳ ἐθέλοι, Οὐδὲν ἔχω, ἔφη, αἰτιᾶσθαι τὸ γῆ-
ρας. Λαμπροτάτη ἀπόκρισις καὶ ἀνδρὸς ἀξία σοφοῦ. Τὰς 14
γὰρ σφετέρας κακίας οἱ ἀμαθεῖς καὶ τὰς σφῶν αἰτίας ἐπὶ τὸ
γῆρας μετάγουσιν· οἷόν τι αὐτὸς οὐκ ἐποίει, οὗ νῦν μνείαν
πεποίημαι, Ἔννιος·

Ἀλλ' ἠΰτ' ἵππος τ' ἄλκιμος, ὃς πύματον διὰ χῶρον
Ζηνὸς Ὀλύμπια πατρὸς πολλάκις ἦρετ' ἄεθλα,
Νῦν κρατερῷ δεδμημένος εὖ μάλα γήραϊ εὕδει.

Σκιπίωνες — πολέμους] *Σκιπίωνος* Colin. *Σκιπίονες* Sturm. *ἀλλώσεις* Bas. *ἀλώσεις* Ald. Sturm. *τε* omis. Cod. reg. *πολέμου* Cod. reg.

ὥςτ' ἐπινικίους πομπὰς — ἐνθυμεῖσθαι] *ὥςτε* Goez. et Gernhard. Gaza est secutus lect. *ut triumphos recordentur:* al. *triumphosque recordentur.*

ἀλλὰ μὴν ἔστι καὶ βίου καθαρῶς καὶ ἡσύχως]. Cod. reg. *καθαρῶς μὲν ἡσύχως* Ald. Bas. Colin. Sturm. Lugd. *μὲν καὶ* Goez.

γῆρας ἐλαφρὸν καὶ εὐάρεστον] I. e. *levis et placida senectus,* ut Codd. Man. vd. Gernh. Otto; vulgo *placida ac lenis senectus.*

ὃς πρώτῳ καὶ ὀγδοηκοστῷ ἐτελεύτησεν ἔτει] Colin. interposuit *γράφων* post *ὀγδοηκοστῷ*, quum ap. Cic. sit *scribens.*

ὃν τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ ἔτει φασὶ γεγραφέναι τὸν πανηγυρικὸν ἐπιγραφόμενον λόγον] Expressa est lect. *qui eum librum, qui Panegyricus inscribitur, quarto et nonagesimo anno scripsisse dicitur: Panegyricus* Cod. Bald.; *scripsisse dicitur* plerique Codd. et Edd. ante Ern. *Panathenaicus — scripsisse se dicit* optt. Edd. recc.

πέντε δὲ — ἔτη ἑπτά] *πέντα* Goez. *ἐν τῇ* Ald. Bas. Sturm.

ὃς καὶ ἐρωτώμενος, τί ποτε ἐπὶ τοσοῦτον χρονίζειν ἐν τῷ βίῳ ἐθέλοι, Οὐδὲν ἔχω, ἔφη] *ἐθέλει, ἔφη, οὐδὲν ἔχω* Cod. reg. *καὶ* Goez. omis.

οὗ νῦν μνείαν πεποίημαι, Ἔννιος] Cod. reg. *πεποίηται* Edd., quo 14
expressa est lect. deterior *fecit* Cod. Oxon. *e.*

Ἀλλ' ἠΰτ' ἵππος κτλ.] *ἠΰτε* Cod. reg. Male *ἦρετ'* Ald. Bas. Sturm. *δηδμημένος* Goez. infra *μεμνῖσθαι* Colin. Duo Ennii versus, si ad sententiam et ad metrum respicimus, non bene redditi sunt. Conf. Soph. Electr. v. 25 sq. de paedagogo.

Ἵππου ὅδε ἰσχυροῦ καὶ Ὀλυμπιονίκου γῆρα τὸ ἑαυτοῦ παραβάλλει. Τούτου δὲ καὶ ὑμεῖς μεμνῆσθαι εὖ ἔχοιτε ἄν· ἐνάτῳ γὰρ καὶ δεκάτῳ ἔτει μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν Τίτος Φλαμίνιος καὶ Μάρκος Ἀττίλιος ὕπατοι ἀπεδείχθησαν· αὐτὸς δὲ ἐπὶ Σκιπίωνος ὑπάτου καὶ Φιλίππου τὸ δεύτερον ὑπατεύοντος ἐτελεύτησεν· ἐπειδὴ ἐγὼ πέντε καὶ ἑξήκοντα ἔτη γεγονὼς εὐφώνως τε καὶ εὐτόνως τὸν Οὐοκώνειον νόμον εἰσηγησάμην. Ἑβδομηκοντούτης δὲ γενόμενος (ἐπὶ τοσοῦτο γάρ τοι βεβίωκεν Ἔννιος) οὕτως ἔφερε δύο τὰ μέγιστα νομιζόμενα φορτία, πενίαν καὶ γῆρας, ὥςτε σχεδόν τι ἐπὶ τούτοις καὶ ἡδόμενος φαίνεσθαι. Ὅσα γε γάρ τοι σκοπούμενος ἐγὼ καὶ περιβάλλων τῷ νῷ εὑρίσκω, ὅτι τέτταρές εἰσι μάλιστα αἰτίαι, δι' ἃς ἂν δόξειεν ἄθλιον τὸ γῆρας· μία μέν, ὅτι τῶν πρακτέων ἀφίστησιν· ἑτέρα δ', ὅτι ἀσθενέστερον ἀπεργάζεται τὸ σῶμα· τρίτη δ', ὅτι πασῶν σχεδόν τι ἀποστερεῖ τῶν ἡδονῶν· τετάρτη δ', ὅτι οὐ πόῤῥω θανάτου ἐστί. Τούτων δὲ δή, εἰ δοκεῖ, τῶν αἰτιῶν ὁπόση ἑκάστη καὶ ὅσον εὔλογός ἐστι, θεασώμεθα.

VI. Τῶν πρακτέων ἀπάγει τὸ γῆρας. Τῶν ποίων; Ἢ τῶν ὅσα νεότητι πράσσεται καὶ ἰσχύϊ; Ἆρ' οὖν οὐδὲν χρῆμα πρεσβυτικόν ἐστιν, ὅπερ ἄν, καίτοι σώμασιν ἀσθενέσι, ψυ-

---

Τίτος Φλαμίνιος καὶ Μάρκος Ἀττίλιος] *Flaminius* sex Codd. Oxon. *Attilius* duo Oxon. vett. Edd. Vulgo recte *Titus Flamininus et Manius Acilius*. Quod ap. Gernhardum *M.* pro *M'*. exstat, mendum typographicum videtur, quum in annot. *M'. Acil.* eum vocet.

ἐπὶ Σκιπίωνος ὑπάτου καὶ Φιλίππου τὸ δεύτερον ὑπατεύοντος] *ὑπατεύοντες* Cod. reg. *Scipione* pro *Caepione* et *consule* pro *consulibus* sunt lectt. iure ab editoribus rejectae vd. Gernh. et Ott.

εὐφώνως] *εὐφώνος* Lugd.

ἑβδομηκοντούτης] Cod. reg. *ἑβδομηκονταέτης* Edd. Utramque formam exhibet Steph. Thes. L. Gr., illam solam Lexica Schneid., Passov. et Rost. Vd. de hac duplici forma in *ουτης* et *αετης* Lobeck. ad Phryn. p. 407. de *τριακονταέτης — τούτης* Krueg. Ind. ad Dion. Halic. Histor. p. 528.

Ὅσα γε γάρ τοι σκοπούμενος ἐγὼ καὶ περιβάλλων τῷ νῷ εὑρίσκω, ὅτι τέτταρές εἰσι μάλιστα αἰτίαι, δι' ἃς ἂν δόξειεν ἄθλιον τὸ γῆρας μία — ἑτέρα — τρίτη] Cod. reg. *ὅτι* om. Edd. *μίαν — ἑτέραν — τρίτη* Ald. Bas. Lugd. Sturm. *μία — ἑτέρα — τρίτη* Colin. Goez. *ἄθλεον — δὲ ὅτι* Colin. Quum exstet var. lect. *contemplor — complector*, Gaza interpretatus est *σκοπούμενος καὶ περιβάλλων τῷ νῷ.*

ἀσθενέστερον] Recte expressum est *infirmius*: al. *infirmum*.

Τούτων δὲ δή] *δή* om. Bas. Colin. Lugd. Goez.

Cap. VI. *Νεότητι — ἰσχύϊ*] *ἰσχύει* Cod. reg. Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *ἰσχύϊ* Colin. *νέτητι* Goez. Quum a plurimis Codd. et Edd. ut Orell. (*in* habent Gernh. Ott.) absit *in* ante *juventute*, Gaza hanc lect. secutus est. Vd. Otton. de omissione praepos. h. l. non probanda recte disputantem contra Wunder. in Var. Lectt. e Cod. Erfurt. p. CXIX.

πρεσβυτικόν ἐστιν] *πρεσβυτικὸν ἐστὶν* Cod. reg. *ἐστιν* om. Edd.

καίτοι σώμασιν ἀσθενέσι, ψυχῆς μέντοι ῥώμῃ ὑπουργηθείη] *Infir-*

*χῆς μέντοι ῥώμῃ ὑπουργηθείη; Οὐδὲν ἄρα οἱ περὶ Κΰϊντον
Μάξιμον ἔπρασσον; Οὐδὲν οἱ περὶ Λεύκιον Παῦλον, τὸν σὸν
πατέρα, ὦ Σκιπίων, κηδεστὴν δὲ τοῦ ἐμοῦ υἱέος, ἀνδρὸς
ἀρίστου; Οἵτ' ἄλλοι γέροντες, Φαβρίκιοι, Κούριοι, Κορούγ-
κανοι, ὅτε τῆς πολιτείας εὐβουλίᾳ καὶ ἀξιώματι προεστήκε-
σαν, οὐδὲν ἔπρασσον; Ἀλλὰ μὴν τῷ Ἀππίου Κλαυδίου γήρᾳ* 16
*προςῆν καὶ τυφλὸν εἶναι· ἀλλ' ὅμως ὅγε, ψήφῳ τῆς συγκλήτου
εἰς εἰρήνην τῷ Πύῤῥῳ ἀποκλινούσης καὶ σπένδεσθαι βουλομέ-
νης, οὐκ ἀπώκνησε φάναι, ἅπερ Ἔννιος ἔπεσι διεξέρχεται φρά-
ζων·*

Ποῖ φρένες ὑμῶν, αἷς ἦν ἀστεμφῶς πάρος ἴσχειν,
Αἶψά γε δὴ ταύτην ἄφρονα τράφθεν μάλ' ἀταρπόν;

*Καὶ τἄλλα λίαν σεμνῶς· δῆλα μὲν οὖν καὶ τὰ ἔπη ὑμῖν. Σώ-
ζεταί γε μὴν ἔτι καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ Ἀππίου. Καὶ ταῦτ' ἔπρασ-
σεν ἐκεῖνος ἔτει ἑβδόμῳ καὶ δεκάτῳ ἀπὸ τῆς δευτέρας ὑπατείας,
ἐπειδὴ μεταξὺ ταῖν δυεῖν ὑπατείαιν ἔτη διαγένοιτο δέκα, καὶ*

---

mis corporibus ap. Cic. h. l. i. q. *τῶν σωμάτων ἀσθενῶν ὄντων.* Sturm. *χῆς* pro *ψυχῆς*, Goez. *ὑπουργηδείη.*

οἱ περὶ Κΰϊντον Μάξιμον — οἱ περὶ Λεύκιον Παῦλον] *Λεύβιον* Cod. reg. *Quintus Maximus — Lucius Paullus* Cic. Haec formula a scriptoribus posterioribus de uno homine usurpatur vd. Matth. Gr. Vol. II. p. 1160. Passov. Lex. s. v. *ἀμφί* et Iacob. ad Lucian. Toxar. cp. 21. p. 83. De hoc usu apud Plutarch. frequent. vd. Bähr. ad Plut. Pyrrh. cp. 20. p. 203.

Κορούγκανοι] Lect. vitiosa *Coruncani* Gazam induxisse videtur, ut h. l. et infra sic scriberet pro *Κορουγκάνιος.* Sic nomen exhibet Appian. Samnit. III, 3. *Κορογκάνιος* Polyb. II, 8. *Κορούγκανοι* — Cap. 9. *Κορουγκάνον* — Cap. 13. *Κορύγκανον* — *Κορύγκανος* Ald. Colin. Sturm; *Κορούγκανοι* — Cap. 9. *Κορύγκανον* — Cap. 13. *Κορύγκανον* — *Κορύγκανος* Cod. reg.

προεστήκεσαν] *προϊστήκεσαν* Cod. reg. Edd.

τῷ τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου γήρᾳ προςῆν καὶ τυφλὸν εἶναι] Cod. reg. 16
τοῦ om. Edd. *γήρῳ* Sturm. Ob verba Cic. *accedebat etiam, ut caecus esset τό* ante Infinit. adiectum velim, quamquam probe scio, saepius articulum ante Infinitivum, praecipue a poetis, omitti vd. Matth. Gr. Vol. II. §. 542. Not. 1. a.

διεξέρχεται] Recte expressum est *persecutus est:* al. *prosecutus est.*

Ποῖ φρένες κτλ.] Gaza secutus videtur lect. *dementi via.* Vd. de var. lectt. Gernh. et Otton. *ἀστεμοφῶς* Sturm.

δῆλα μὲν οὖν καὶ τὰ ἔπη ὑμῖν] Cod. reg. *ὑμῖν καὶ τὰ ἔπη* Edd. Cicero: *notum enim vobis carmen.*

Σώζεταί γε μὴν ἔτι καὶ ὁ λόγος] Cod. reg. *ἔτι* om. Edd. *ὁ* om. Goez. Expressa est lect. *Et tamen ipsius Appii, exstat oratio:* al. *Tum ipsius Appii.*

Καὶ ταῦτ' ἔπρασσεν ἐκεῖνος] *Atque haec ille egit:* lect. deterior est *Atque hanc ille egit.*

μετὰ ταῖν δυεῖν ὑπατείαιν] *ταῖς δυεῖν ὑπατείαιν* Cod. reg. *ταῖν δυεῖν ὑπατίαιν* Ald. Sturm. *ταῖν δυοῖν ὑπατίαιν* Colin. Bas. Lugd.

τιμητὴς πρὸ τῆς προτέρας ὑπατείας ἀποδειχθείη· ὅθεν δὴ καὶ ἔστι μαθεῖν, ὡς πάντως πρεσβύτης αὐτὸς εἴη ἐπὶ τοῦ πρὸς Πύῤῥον πολέμου· ταυτὶ μέντοι παρὰ τῶν πατέρων οὕτω που
17 *παρειλήφαμεν. Τοιγάρτοι οὐδὲν ἐπιφέρουσιν οἱ τὸ γῆρας ἐπὶ τὰ πρακτέα μὴ φάσκοντες διατρίβειν· ὅμοιοί τε τυγχάνουσιν ὄντες, ὥςπερ εἴ τις τὸν κυβερνήτην μηδὲν πράσσειν ἐν τῷ πλῷ λέγοι, ἐπειδὰν τῶν μὲν ἄλλων οἱ μὲν τοὺς ἱστοὺς ἀναῤῥιχῶνται, οἱ δὲ διὰ τῶν καταστρωμάτων τρέχωσιν, ἕτεροι δέ τινες ἀνιμῶνται τὸν ἄντλον, ὁ δὲ τὸ πηδάλιον κατέχων ἐπὶ πρύμνης καθ' ἡσυχίαν καθέζηται, μηδὲν ποιῶν ὧν οἱ νέοι, ἀλλὰ πολὺ δὴ μείζω τε καὶ κρείσσω ποιεῖ. Οὐ γὰρ ἰσχύϊ, ἢ τάχει, ἢ ὀξύτητι σωμάτων τὰ μεγάλα τῶν πραγμάτων κατασκευάζεται, ἀλλ' εὐβουλίᾳ καὶ γνώμῃ καὶ ἀξιώματι, ὧν τὸ γῆρας οὐχ ὅπως*
18 *ἐστὶν ἐνδεές, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιδόναι εἰς ταῦτα πέφυκεν. Εἰ μὴ ἴσως ἐγώ, ὃς καὶ στρατιώτης καὶ χιλίαρχος καὶ πρεσβευτὴς καὶ ὕπατος πολλαῖς ἰδέαις πολέμων ὡμίληκα, νῦν παντὸς ἔργου*

Goez. De his formis Dual. vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 138. Iacob. ad Lucian. Alexandr. p. 21. Lennep. ad Phalar. Epist. VIII. p. 42. Bähr. in Creuz. Melett. P. III. p. 76.

ἔτη διαγένοιτο — τιμητής] *διεγένοιτο* Cod. reg. *ἔτει* Goez. *τιμητής* — infra *πάτως* — *πλνέμου* Lugd.

ταυτὶ μέντοι] *μέντι* Cod. reg. *καὶ μὴν ταυτὶ μέντοι* Colin.

οἱ τὸ γῆρας ἐπὶ τὰ πρακτέα μὴ φάσκοντες διατρίβειν] *Versari in aliqua re*, i. q. *διατρίβειν ἐν* — *ἐπί τινι, περί* — *ἀμφί τι* etc. vd. meas observv. in Plutarch. Timol. p. 67. Steph. Thes. T. III. p. 1333. Blum. p. 158. *ἀφιστάναι τινὰ τῶν πραγμάτων* substituit.

ὅμοιοί τε τυγχάνουσιν ὄντες, ὥςπερ εἴ τις — λέγοι] Reddita est lectio: *similesque sunt, ut si quis:* al. *similesque sunt iis, qui*, jure damnatum; *que* non est copulativum *τε*, sed adversativum *ἀλλά* vd. Otto ad h. l. Paldamus ad Sueton. Caes. 19; vulgo *similesque sunt, ut si qui.* Lugd. *ὅμιοι*, Colin. *λέγει*.

διὰ τῶν καταστρωμάτων τρέχωσιν] Poll. Onom. I, 88. in enumerandis partibus navis: *τὸ δὲ περὶ τὸ κατάστρωμα, θράνος*, 94. *θράνιον*; interpres Latinus *θράνος foros* explicat. *Fori* ap. Cic. igitur non sunt *καταστρώματα* (quod voc. Blum. h. l. retinuit), sed *ἑδώλια*, si Gell. N. A. XVI, 19. recte interpretatus est verba Herod. I, 24. *στάντα ἐν τοῖσι ἑδωλίοισι stans in summae puppis foro.* Vd. Schweigh. Lex. Herod. *κατάστρωμα* i. q. *stega, constratum navis*, Verdeck.

ὁ δὲ τὸ πηδάλιον κατέχων ἐπὶ πρύμνης καθ' ἡσυχίαν καθέζηται, μηδὲν ποιῶν ὧν οἱ νέοι] *καθέζεται* Cod. reg. Gaza secutus est lect. *sedeat in puppi quietus, non faciat ea:* optt. Edd. *quietus sedeat in puppi. Non facit ea*—. Pro *πηδάλιον* Blum. p. 158. *οἴαξ*; vd. Passov. Lex. s. vv.

Οὐ γὰρ ἰσχύϊ, ἢ τάχει, ἢ ὀξύτητι σωμάτων] Cod. reg. *σώματος* Edd. Expressa est lect. *Non enim viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum* [*corporum* i. e. *σωμάτων* Cod. reg., *corporis* i. e. *σώματος* Edd. ut Codd. Man. 5. etc.]: vulgata optt. Edd. *Non viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum; ἰσχύει* Cod. reg. Sturm. *ὀξότητι* Edd. praeter Colin.

18 *ὡμίληκα*] *ὡμίλικα* Colin.

ὑμῖν πεπαῦσθαι δοκῶ, ὅτε οὐ πολεμῶ ἔτι πολέμους. Ἀλλὰ
γάρ, ἅττα δεῖ πρᾶξαι, τῇ συγκλήτῳ προγράφω, καὶ ὅπως τῇ
Καρχηδόνι κακῶς ἤδη ἐκ πολλοῦ διανοουμένῃ ἐποίσομεν πόλε-
μον πολὺ πρότερον ἀπαγγέλλω· δι᾽ ἣν ἔγωγε οὐ παύσομαι δε-
διώς, πρὶν τὸ σύμπαν ἐκκεκομμένην αἰσθέσθαι. Ὃ δὴ τρο- 19
παῖόν σοι ταμιεύσαιντο οἱ ἀεὶ ὄντες θεοί, ὦ Σκιπίων, ὡς ἂν
τὰ λείψανα μεταδιώξῃς τοῦ πάππου· οὗ τῇ μὲν τελευτῇ τρίτον
καὶ τριακοστὸν ἔτος τουτί. Τὴν μνήμην δ᾽ ἐκείνου τἀνδρὸς
ἅπας ὁ ἐπιὼν διαδέξεται χρόνος. Ἐνιαυτῷ γὰρ πρὸ τῆς ἐμῆς
τιμητείας τὸν βίον κατέστρεψεν, ἐννέα ἔτεσι μετὰ τὴν ἐμὴν
ὑπατείαν, ἐπειδὴ ὕπατος αὖθις ἐμοῦ ὑπατεύοντος ἀναῤῥηθείη.
Μὴ οὖν αὐτῷ, εἰ εἰς ἔτος ἑκατοστὸν διεβίω, τοῦ γήρως ἂν με-
τεμέλησεν; Μὰ Δί᾽, οὐ γὰρ ἐκδρομαῖς ἢ πηδήμασιν, οὐδὲ
πόῤῥωθεν ἀκοντίοις ἢ ἐγγύθεν μαχαίραις χρώμενος ἂν διετέ-
λει, ἀλλὰ λόγῳ καὶ εὐβουλίᾳ καὶ γνώμῃ· ἅπερ εἰ μὴ ἐν τοῖς
γέρουσιν ἦν, οὐκ ἂν τὴν μεγάλην βουλὴν γερουσίαν ἐκάλεσαν
οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι. Καὶ παρὰ Λακεδαιμονίοις δὲ οἱ τὴν 20
ὑψηλοτάτην τῶν ἀρχῶν διοικοῦντες, ὅπερ εἰσί, τοῦτο καὶ ὀνο-

Ἀλλὰ γάρ, ἅττα δεῖ πρᾶξαι, τῇ συγκλήτῳ προγράφω, καὶ ὅπως τῇ Καρχηδόνι κακῶς ἤδη ἐκ πολλοῦ διανοουμένῃ ἐποίσομεν πόλεμον, πολὺ πρότερον ἀπαγγέλλω] διακονουμένῃ Colin. ἐποιήσομεν Cod. reg. ποιήσομεν Colin. ἐποιήσαμεν Goez. ἐποίσομεν cett. Edd. ἀπαγγέλω Cod. reg Gaza secutus videtur lect. *At senatui, quae sunt gerenda, praescribo, et quomodo Carthagini male jam diu cogitanti* [*excogitanti*] *bellum sit inferendum* [*inferatur*], *multo ante denuntio.* De magna discrepantia Codd. vd. Gernh. Orell. et Otton. Vulgata optt. Edd. est: *At senatui, quae sint* [Orell. Ott. *sunt* Gernh.] *gerenda, praescribo, et quomodo: Carthagini male jam diu cogitanti bellum multo ante denuntio;* ἅπτα Sturm. Καρχιδόνι Lugd. διανουμένῃ Goez. διανοουμένῃ Sturm.

πρὶν τὸ σύμπαν ἐκκεκομμένην αἰσθέσθαι] Vulgo *quam illam excisam esse cognovero.* Unus Cod. Ox. n. *quam illam excisam esse penitus cognoscam*, ut Gaza.

ταμιεύσαιντο οἱ θεοί — λείψανα μεταδιώξῃς] οἱ omis. Cod. reg. 19
μεταδιώξεις Cod. reg. ταμιεύσαντο Bas. Lugd. Sturm. Goez. ταμιεύσοιντο Colin. λείψαντα Goez.

οὗ τῇ μὲν τελευτῇ τρίτον καὶ τριακοστὸν ἔτος τουτί] ἀφ᾽ οὗ τῆς μὲν τελευτῆς Colin. e correct. ob verba Cic. *cuius a morte*, parum recte explicata a Gaza.

Ἐνιαυτῷ γὰρ — κατέστρεψεν] Ἐνιαυτῷ μὲν Colin. κατέστρεφεν Goez.

ἐπειδὴ — ἀναῤῥηθείη] Cic. *quum — creatus esset*, i. e. ἐπεὶ — ἀνεῤῥήθη.

Μὰ Δί᾽, οὐ] Οὐ μὰ Δία, οὐ Colin. praeter necessitatem, quum Μὰ Δία et Οὐ μὰ Δία dicatur vd. Matth. Gr. Vol. II. §. 605. Lex. Xen. ed. Sturz. Vol. III. s. Μά. Bas. μ δι᾽. Gaza de suo adjecit haec.

μαχαίραις — εὐβουλίᾳ] μαχάραις — εὐβουλίᾳ Sturm.

τὴν ὑψηλοτάτην τῶν ἀρχῶν] *Amplissimus magistratus* ap. Cic. 20
i. q. ἡ μεγίστη — πρώτη τῶν ἀρχῶν.

μάζονται γέροντες. Ὥςτ' εἰ ἀναγνῶναι ἢ πυθέσθαι ἐθέλοιτε τὰς ἔξωθεν μεγίστας τῶν πολιτειῶν ὑπὸ νέων πταισάσας, παρὰ γερόντων ἀνορθωθείσας καὶ ἀποκατασταθείσας εὕροιτε ἄν. Ἀλλ' εἴπαθ', ὅπως ὤλετο τάχιστα πάνθ' ὑμῖν τὰ τῆς πολιτείας τηλικαῦτα πράγματα. Οὕτω γὰρ ἀνακρίνονται ἐν τῇ Νεβίου τοῦ ποιητοῦ παιδιᾷ· ἄλλα τε ουν ἀποκρίνονται κἀκεῖνα δὴ εἰς τὰ πρῶτα· Παρήεσαν τάχιστα ῥήτορες νέοι, μειράκια εὐήθη. Ἡλικίας μὲν ἀκμαζούσης θρασύτητα δηλονότι εἶναι, γήρως δὲ φρόνησιν.

21 VII. Ἀλλὰ τήν γε μνήμην ἐλαττοῦσθαι συμβαίνει. Πείθομαι, εἰ μὴ ταύτην ἀσκῇς, ἢ εἰ φύσει βραδύτερος ὢν τυγχάνῃς. Θεμιστοκλῆς μέντοι συμπάντων τῶν πολιτῶν ἐγίνωσκε τὰ ὀνόματα· μῶν οὖν τι αὐτὸν οἴεσθε πόῤῥω γενόμενον ἡλικίας τὸν ὄντ' Ἀριστείδην Λυσίμαχον εἰωθέναι προσαγορεύειν; Οἶδ' ἔγωγε μὴ μόνον τοὺς ὄντας τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πατέρας καὶ τοὺς πάππους αὐτῶν. Οὐδέ τι τὰ μνήματα ἀναγινώσκων δέδοικα, ὅ φασι, μὴ ἀπολέσω τὴν μνήμην· ἐκ τού-

---

ὅπερ εἰσί, τοῦτο καὶ ὀνομάζονται] ὀνομάζουσι Cod. reg. ὥςπερ εἰσί, οὕτως Colin.

ἀναγνῶναι] ἀγνῶναι e compendio scripturae Ald. Bas. Colin. Lugd. Sturm.

ἀνορθωθείσας] Cod. reg. recte, nam Cic. *sustentatas* (de quo vd. Otton. et de *restitutas* a Gernh. fals. uncis incluso); συνορθωθείσας Edd. συνορθωθείσαρ Sturm. εὕροιτ' ἂν Colin.

Ἀλλ' εἴπαθ' — ὑμῖν] ἡμῖν Colin. Versus Naevii metri vinculis solutis in Graecum est conversus.

Οὕτω γὰρ ἀνακρίνονται ἐν τῇ Νεβίου τοῦ ποιητοῦ παιδιᾷ· ἄλλα τε οὖν ἀποκρίνονται εἰς τὰ πρῶτα] ἐρωτῶντι Colin. e corr., quae respondet lectioni *percontanti* pro vulgata *percontantur*; τ' οὖν Colin.; *poetae*, quod expressum est a Gaza, Edd Graev. Wetz. Gernh. Orell. Otton. ut gloss. eiecerunt. *Naevius* est Ναίβιος, non Νέβιος. Goez. ἀποκριόνονται. *Imprimis* ap. Cic. non est εἰς τὰ πρῶτα, sed μάλιστα.

Παρήεσαν τάχιστα ῥήτορες νέοι, μειράκια εὐήθη] Παρήεσαν Cod. reg. παρῆσαν Ald. St. παρῆσαν Bas. Colin. Lugd. Goez. τάχιστα bis Ald. μειράκι' Cod. reg. Recte secutus est Gaza lect.: *Proveniebant oratores novi, stulti adolescentuli.* De al. var. lectt. vd. Gernh. et Otton. Ceterum versum tetrametrum trochaicum catalecticum Gaza vinculis metri solutis reddidit.

Ἡλικίας μὲν ἀκμαζούσης θρασύτητα δηλονότι εἶναι, γήρως δὲ φρόνησιν] Secutus videtur Gaza lect. *senectutis*, optt. Edd. *senescentis*. Similis sententia exstat Aristot. Polit. VI, 5. ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστί.

21 Cap. VII. εἰ μὴ ταύτην ἀσκῇς, ἢ εἰ φύσει βραδύτερος ὢν τυγχάνῃς] ἀσκῇς — τυγχάνῃς Cod. reg. Colin. Goez. ἀσκῇς — τυγχάνεις Ald. Bas. Lugd. Sturm.

οἴεσθε — ὄντ'] οἴεσθαι Colin. Goez. ὄντα Colin.

Οὐδέ τι τὰ μνήματα — ὅ φασι] ὄφρα σοι Cod. reg. οὐδέ τιν Sturm. τά omis. Colin.

των γάρ τοι αὐτῶν ἀναγινωσκομένων εἰς μνήμην ἐπανάγω τῶν ἀπογενομένων. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδέπω τινὰ τῶν γερόντων ἐπιλαθόμενον ἤκουσα, ἢ γῆς θησαυρὸν κατορωρυχὼς εἴη· ἀλλ' ἄρα μέμνηνται πάντων, ὧν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται, οἷον ἐξεγγυήσεών τε συγκειμένων καὶ ἀνταλλαγῶν· καὶ ὅςτις μὲν αὐτοῖς, ὅτῳ δ' οὗτοι ὀφείλοιεν. Τί δὲ οἱ τῶν νομίμων ἐξηγηταί; τί δ' οἱ 22 *ἀρχιερεῖς; τί δ' οἱ οἰωνοσκόποι; τί δ' οἱ φιλόσοφοι γέροντες; ὡς πλείστων μνημονικῶς ἔχουσι; Παραμένει γὰρ τὸ ἀγχίνουν καὶ γέρουσιν, ἣν μόνον γε παραμένῃ σπουδὴ καὶ φιλοπονία. Καὶ ταῦτα οὐ μόνον ἐπ' ἀνδράσι τῶν λαμπρῶν τε καὶ ἐπιτίμων, ἀλλὰ κἂν τῷ ἰδιώτῃ τε καὶ ἡσύχῳ βίῳ. Σοφοκλῆς μὲν οὖν ἐν γήρᾳ βαθεῖ τραγῳδίας ἐποίει· ὃς καὶ διὰ σπουδὴν τῶν τοιούτων ἀμελῶς ἔχειν τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν δοκῶν εἰς δικαστήριον ὑπὸ τῶν υἱέων ἐκλήθη, ἵν', ὥςπερ ἔθος ἡμῖν ἀπαγορεύειν τὰ ὑπάρχοντα πατράσι κακῶς τὰ περὶ τὴν οὐσίαν διοικουμένοις, ὡς ἐκεῖνον οἷόν τινα τῶν ἀφρόνων ἀποστήσαιεν τῶν οἰκείων*

ἀναγινωσκομένων] *ἀναγινοσκομένων* Cod. reg.

ἢ γῆς θησαυρὸν κατορωρυχὼς εἴη] *ἢ* Cod. reg. *γῆς* Ald. Bas. *κατορωρυχός* Bas. Lugd. Goez. *εἴη* Goez.

ἀλλ' ἄρα μέμνηνται πάντων, ὧν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται, οἷον ἐξεγγυήσεων τε συγκειμένων καὶ ἀνταλλαγῶν,] *ἐπιμέλειαι* Cod. reg. *συγκειμένων* omis. Cod. reg. *μέμνηται* Sturm. *ἐξ ἐγγυήσεων* Cod. reg. Edd. a me mutatum in *ἐξεγγυήσεων*. Verba Cic. *vadimonia constituta* non recte interpretatus est Gaza.

τί δ' οἱ ἀρχιερεῖς — οἰωνοσκόποι] *τί δ' ἱερεῖς* Cod. reg. *ἀρχιερεῖρ* 22 Lugd. *οἰονουκόποι* Goez.

ὡς πλείστων μνημονικῶς ἔχουσι] Cod. reg. *πλείων* Edd. Apud Cic. est *quam multa meminerunt*.

παραμένει — ἣν μόνον γε παραμένῃ] Cod. reg. Goez. *παραμείνει* Colin. *παραμείνῃ* Ald. Colin. Sturm.

Καὶ ταῦτα ου μόνον] Cod. reg. *καὶ* om. Edd. Cic. *Nec ea solum*.

τραγῳδίας ἐποίει] *τραγωδίας* Lugd. *ἐποίοι* Sturm.

ὃς καὶ διὰ σπουδὴν τῶν τοιούτων ἀμελῶς ἔχειν] *ἔχων* Cod. reg. Quum h. l. var. lectt. sint *qui propter studium — quod propter studium* (optt. Edd.), Gaza utramque lect. expressit.

εἰς δικαστήριον ὑπὸ τῶν υἱέων ἐκλήθη] *ἀπὸ* Colin. *ηἱέων* Lugd. *υἱέων ἐκκλήθη* Sturm. Non erat, cur Blum. p. 151. pro *καλεῖν εἰς τὸ δικαστήριον* substitueret *ὑπάγειν τινὰ* (*εἰς τὸ δικαστήριον*), quum utraque locutio apud scriptores Graecos inveniatur cf. Passov. Lex. s. *καλέω* et *ὑπάγω*, Meier u. Schömann Attisch. Proceſs p. 705.

ἵν', ὥςπερ] *ἵνα ὥςπερ* Goez.

ἀπαγορεύειν τὰ ὑπάρχοντα πατράσι κακῶς τὰ περὶ τὴν οὐσίαν διοικουμένοις] Cod. reg. *γονεῦσι* Edd. *Interdicere alicui bonis* Blum. p. 152. interpretatur *ἀποκρίνειν τινὰ τῶν ὑπαρχόντων*. *Rem gerere* h. l. i. q. *τὰ ἑαυτοῦ διοικεῖν — τὸν οἶκον διοικεῖν — τὴν οἰκίαν οἰκεῖν* vd. Sturz. Lex. Xen. s. *διοικεῖν* et *οἰκία*. *Διοικεῖσθαι* Med. hac significatione a bonis scriptoribus non usurpatum videtur. Blum. p. 151. *male rem gerere* explicat *κακῶς διοικεῖν τὰ ἑαυτοῦ*. — Male *ἐκεῖον* Bas.

χρημάτων οἱ δικασταί. Τότε δ' ὁ γέρων τὸν μῦθον αὐτόν, ὃν διὰ χειρὸς εἶχε καὶ ὑπογυιότατα γέγραφεν, Οἰδίπουν τὸν ἐν τῷ Κολωνῷ, παραναγνῶναι τοῖς δικασταῖς λέγεται καὶ ἐρέσθαι, εἴ τι ἐκεῖνο τὸ ποίημα ἀφραίνοντός του δοκοίη; Τοῦ δὲ
23 *παρανεγνωσμένου ψήφῳ τῶν δικαστῶν ἀφείθη. Μὴ οὖν τόνδε, μὴ Ἡσίοδον, Σιμωνίδην, Στησίχορον, μὴ οὓς πρότερον εἶπον, Ἰσοκράτη τε καὶ Γοργίαν, μὴ Ὅμηρον, μὴ Πυθαγόραν, τὸν ἡγεμόνα τῶν φιλοσόφων, μὴ Δημόκριτον, μὴ Πλάτωνα, μὴ Ξενοκράτη, μὴ Ζήνωνα ὕστερον καὶ Κλεάνθην, ἢ ὃν ἐν Ῥώμῃ καὶ ὑμεῖς ἴδετε, Διογένην τὸν Στωϊκόν, ἄφωνον γενέ-*

Τότε δ' ὁ γέρων τὸν μῦθον αὐτόν, ὃν διὰ χειρὸς εἶχε καὶ ὑπογυιότατα γέγραφεν, Οἰδίπουν τὸν ἐν τῷ Κολωνῷ] Cod. reg. *Οἰδίπουν ἐν Κ.* Edd. Inscriptio huius fabulae in Editt. Sophocl. est *Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ*, in Schol. *ὁ ἐπὶ Κολωνῷ Οἰδίπους*; in Lucian. Macrob. *Οἰδίπους ὁ ἐπὶ Κολωνῷ*; Plutarch. an seni sit gerend. respubl. T. XII. cp. 3. Hutt. *Οἰδίπους ὁ ἐπὶ Κολωνοῦ.* Fabula h. l. non est *μῦθος*, sed *δρᾶμα*, ut ap. Lucian. exstat. Goez. *ὃν* male omis. Apponere lubet loc. Lucian. Macrob. cp. 24: *Οὗτος ὑπὸ Ἰοφῶντος τοῦ υἱέος ἐπὶ τέλει τοῦ βίου παρανοίας κρινόμενος ἀνέγνω τοῖς δικασταῖς Οἰδίπουν τὸν ἐπὶ Κολωνῷ, ἐπιδεικνύμενος διὰ τοῦ δράματος, ὅπως τὸν νοῦν ὑγιαίνει· ὡς τοὺς δικαστὰς τὸν μὲν ὑπερθαυμάσαι, καταψηφίσασθαι δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μανίαν.*

εἴ τι ἐκεῖνο τὸ ποίημα ἀφραίνοντός του δοκοίη] *ἐκεῖνο* Cod. reg. *κεῖνο* Edd. de qua duplici scriptura vd. Elmsl. ad Eur. Med. v. 88. Passov. Lex. s. *κεῖνος*; Cod. reg. *ἀφρονοῦντός*, Ald. Bas. Colin. Lugd. *ἀφραίνοντός*, Sturm. *εὐφραίνοντός*, Goez. *αὐφραίνοντος τοῦ*; id. male *ψήφω*

23 *Σιμωνίδην, Στησίχορον*] *Σιμονίδην* Edd. *Num* ante utrumque nomen a Gaza, it. in mult. Codd. et Edd. omissum Otto uncis inclusit, Orell. non improbante.

μὴ οὓς πρότερον εἶπον, Ἰσοκράτη, Γοργίαν] *πρότεγον* Colin. *Ἰσοκράτην* Goez. *Ποργίαν* Sturm.

μὴ Ὅμηρον, μὴ Πυθαγόραν, τὸν ἡγεμόνα τῶν φιλοσόφων] Verba *num Homerum* in plerisque Codd. et omnibus vett. Edd. perperam h. l. posita Graevius auctoritate Codd. in locum suum reduxit post *τόνδε* vd. Gernh. et Otton. Gaza secutus est lect. deteriorem *principem* pro *principes* vd. Orell. Ott.; Sturm. *ὑγεμόνα.*

μὴ Πλάτωνα, μὴ Ξενοκράτη, μὴ Ζήνωνα ὕστερον καὶ Κλεάνθην] Cod. reg. ut optt. Edd. Cic. *μὴ Ξενοκράτην, μὴ Πλάτωνα* Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *μὴ Σωκράτην, μὴ Πλάτωνα* Colin. Supra confusum *Isocratem* et *Socratem* vd. ap. Otton. *Κλεάντην* Bas. Colin. Lugd. *Κλεάνιτν* Sturm.

ἢ ὃν ἐν Ῥώμῃ καὶ ὑμεῖς ἴδετε, Διογένην, τὸν Στωϊκόν, ἄφωναν γενέσθαι] *ἴδετε* Cod. reg. Edd., quare form. Homericam retinui, Atticis scriptoribus non usurpatam, quum Plat. Rep. VI, 12. nunc *εἶδον* pr. *ἴδον* legatur vd. Matth. Gr. Vol. I. p. 449. ; *μή* Colin. pr. *ἤ*. *Στοϊκόν* Colin. Lugd. Goez. Exstant quidem tres formae *στοά — στοιά — στωά*, quarum prima usitatissima, vd. Lobeck. Parerg. ad Phryn. p. 495, at adiectivi forma sola *Στωϊκός*. Rost. Lex. Germ. Graec. s. v. Stoa *Στοϊκοί* exhibet, in Lex. Graec. Germ.

σθαι τὸ γῆρας ἠνάγκασε περὶ τὰς οἰκείας σπουδάς; Ἠ πᾶσι τούτοις ἡ τῶν αὐτῶν σπουδῶν ἐντελέχεια ἐξίσου τῷ βίῳ διεγεγόνει;
24 *Ἀλλά γε τὰς θείας ταύτας ἐῶμεν σπουδάς· ἔχω γάρ τοι ὀνομάσαι Ῥωμαίους ἐκ Σαβίνης ἀγροίκους, γείτονας ἐμοὶ καὶ συνήθεις, ὧν ἀπόντων οὐδέποτε σχεδόν τι ἔργ᾽ ἄττα τῶν μειζόνων γίγνεται ἀμφὶ τὸν ἀγρόν, οὐ γὰρ σπειρομένων, οὐδὲ συλλεγομένων, οὐδὲ ἀποτιθεμένων τῶν καρπῶν. Κἂν ἐπὶ τῶν ἄλλων δέ-γε τοῦθ᾽ ἧσσον καὶ θαυμαστόν· γέρων γὰρ οὕτως οὐδείς, ὥστε μὴ οἴεσθαι ἐνιαυτὸν ἂν ἐπιζῆσαι. Ἀλλ᾽ οἱ αὐτοὶ περὶ ἐκεῖνα πονοῦσιν, ἅπερ οὐδὲν τὸ παράπαν πρὸς ἑαυτοὺς φέροντα ἴσασι· Δένδρα γὰρ φυτεύει, θερίζει, ἅττα αἰῶνα ἕτερόν γ᾽ ὀνήσει, Στάτιος ὁ ἡμέτερος ἔφη ἐν Συνεφήβοις.*
25 *Οὐδέ τι ἀμφιβάλλων ὁ γηπόνος, καίπερ ὢν γέρων, ἀποκρίνεται τῷ, τίνι*

---

solam form. *Στωϊκός*. — Pro *ἄφωνον γενέσθαι* corr. *ἀφώνους γενέσθαι*, quia ad plures refertur.

οἰκείας] *οἰκίας* Cod. reg.

Ἠ πᾶσι τούτοις ἡ τῶν αὐτῶν σπουδῶν ἐντελέχεια ἐξίσου] Cod. reg. *τῶν* om. Goez. *ἐντελέχεια* Cod. reg. Colin. *ἐνδελέχεια* reliq. Edd., de quorum vv. discrimine vd. Steph. Thes. L. Gr. T. III. p. 1387. Wolf. Schol. ad Cic. Tuscul. I, 22. p. 337. ed. Orell. Schaef. ad Plut. Aristid. cp. 6. T. V. p. 37. (dubitans de hoc discrimine) Passov. Lex. s. *ἐντελέχεια*. Colin. *ἐξ ἴσου*. Expressa videtur lect. *An omnibus his*, vd. Graev.; *An non in omnibus his* (*iis* Graev. Ern.) Gernh.; *An in omnibus his* Orell. Ott.

24 *τὰς θείας ταύτας ἐῶμεν σπουδάς*] *ταύτας* om. Cod. reg. ut *ista* om. Cod. Oxon. *u.*

Ῥωμαίους — συνήθεις — σχεδόν τι ἔργ᾽ ἄττα — γίγνεται] *Ῥειμαίους — συνήθς* Lugd. *σχεδόν* Cod. reg. *ἄττα* Cod. reg. *ἅττα* Edd. *γίνεται* Cod. reg.

οὐ γὰρ σπειρομένων, οὐδὲ συλλεγομένων, οὐδὲ ἀποτιθεμένων τῶν καρπῶν] Eodem ordine pleraeque Edd. *non serendis, non percipiendis, non condendis fructibus:* at Otto e Codd. *non serendis, non percipiendis frugibus, non condendis* Bas. *οὐδ᾽ ἀποτιθεμένων*.

Κἂν ἐπὶ τῶν ἄλλων δέ γε τοῦθ᾽ ἧσσον καὶ θαυμαστόν] *Καὶ — τοῦθ᾽* Cod. reg. *Κἂν τοῦτ᾽* Edd. praeter Colin., quae ex emend. habet *κἂν ἐπ᾽ ἐκείνων δὲ τοῦτό γε ἧσσον θαυμαστόν*. Gaza secutus est lect. *Quanquam in aliis hoc minus mirum*, ut Orell.: Colin. *Quanquam in illis hoc minus mirum*, ut Graev. Ern. Gernh. Ott. quos vd. de discrepant. lect.

Ἀλλ᾽ οἱ] *Ἀλλὰ οἱ* Colin. Lugd.

ἅπερ οὐδὲν τὸ παράπαν πρὸς ἑαυτοὺς φέροντα ἴσασι] *Pertinere* h. l. i. q. *τείνειν πρός τι — καθήκειν εἰς — ἐπὶ — πρός τι.* Quid sit *φέρειν πρός τι* docet Passov. Lex. s *φέρω*.

Δένδρα γὰρ φυτεύει, θερίζει, ἅττα αἰῶνα ἕτερόν γ᾽ ὀνήσει, Στάτιος] *ἀλῶναι* pr. *αἰῶνα* Cod. reg. *ὠνήσει* Ald Bas. Sturm. *Δένδρα γὰρ φυτεύειν, ἅττα — ὥςπερ Στάτιος* Colin. ex emend. *ὥςπερ* Goez. quoque. Gaza expressit glossam *metitque* in Codd. Oxx. *i. u.*, *ut* ante *Statius* omisit, et versum creticum Statii vinculis metri solutis interpretatus est.

νοῖς ταῦτα πράσσοιτο, ὅσα δ' ἐναντία τῇ πολιτείᾳ φέρεται,
12 καὶ τοῖς οἰωνοῖς ὅτι ταῦτα φέροιτο ἐναντία. Πολλὰ μὲν τοίνυν τῶν λαμπροτάτων ἐν τῷ ἀνδρὶ τῷδε κατανενόηκα· θαυμαστότερον δὲ οὐδέν, ἢ ὅπως τὴν τελευτὴν ἤνεγκε Μάρκου τοῦ υἱέος, ἀνδρὸς τῶν ἐνδόξων τε καὶ ὑπατικῶν. Διὰ χειρὸς δὲ ἡμῖν τὸ ἐγκώμιον, ὅπερ ἀναγινώσκοντες τίνα οὐχ ὑπερφρονοῦμεν τῶν ἐκ τρίβωνος φιλοσόφων; Οὐδ' ἄρα κεῖνός γε ἐν τῷ ἐμφανεῖ μόνον κἀν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν πολιτῶν μέγας, ἀλλὰ καὶ ἔνδον τε καὶ οἴκοι βελτίων ἦν. Οἷος μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ· οἷα δὲ παραγγέλματα· ὅση δὲ γνῶσις πραγμάτων ἀρχαίων· οἷα δὲ νομίμου μαντικοῦ ἐπιστήμη. Πολλοὶ ἔτ' ἐν αὐτῷ λόγοι ἦσαν, ὥς γ' ἐν ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ· καὶ πάντας διὰ μνήμης οὐ μόνον τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλλοφύλους εἶχε πολέμους. Οὗ τῶν λόγων οὕτως ἐγὼ πρὸς ἐπιθυμίαν τέως ἀπέλαυον, ὥςπερ εἰ πάλαι προὐμαντευόμην τὸ νῦν ἀποβεβηκὸς τοῦτο, μηκέτι ἂν εἶναι μηδένα, κείνου γε ἀπεσβηκότος, παρ' οὗ μανθάνειν οἷός τ' ἂν εἴην.

13 V. Πρὸς δὴ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλά; ὅτι ὁρᾶτε δήπου, ὡς οὐ θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτον γῆρας ἄθλιον

69, ὀρνιθοσκόπος ib. II, 6, οἰωνοσκόπος — ὀρνιθόμαντις vd. Steph. Thes. T. II. p. 1263. Verba Cic. *ausus est dicere* non recte conversa sunt θαῤῥῶν ἔφασκεν pro ἐτόλμησε λέγειν.

12 *Πολλὰ μὲν τοίνυν τῶν λαμπροτάτων — οὐδέν*] *Multa praeclara* i. e. πολλὰ καὶ λαμπρά. Gaza *est* omis. post *nihil*.

Μάρκου τοῦ υἱέος] Recte optt. Codd. praenomen omittunt, quippe quod *Quintus*, non *Marcus* fuerit.

τίνα — τῶν ἐκ τρίβωνος φιλοσόφων] Apud Cic. est *quem philosophum*: ἐκ τρίβωνος de suo adiecit Gaza. Fuit autem τρίβων sive τριβώνιον vestimentum insigne philosophorum apud Graecos et Romanos, de quo vd. Lucian. Dialog. Mort. 1. Aelian. V. H. V, 5. ibiq. Perizon. Gell. N. Att. IX, 2. Gronov.

Οὐδ' ἄρα κἀκεῖνός γε] Cod. reg. κεῖνός γε Edd.

οἷα δὲ νομίμου μαντικοῦ ἐπιστήμη] Edd. quo expressa est lect. *iuris auguralis*; οἷα δὲ νομίμου καὶ μαντικῆς Cod. reg. quo *iuris et augurii* vd. Gernh. et Ott. Lect. optt. Edd. est *iuris augurii*. *Ius augurii* a Dion. Halic. Arch. II, 6. dicitur τὰ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον.

Λόγοι] *Litterae* ap. Cic. sunt ἐπιστῆμαι — μαθήματα.

λόγων — ἀπέλαυον — ἀπεσβηκότος] λόγον Goez. ἀπέλαβον Cod. reg. ἀπεσβυκότος Edd.

13 Cap. V. *Πρὸς δὴ τί ταῦθ' οὕτως ὑπὲρ Μαξίμου πολλά*] *Quorsus igitur haec tam multa de Maximo*, in qua lect. *haec* Gernh. et Otto uncis inclusere.

ὅτι ὁρᾶτε δήπου, ὡς οὐ θεμιτὸν φάναι τὸ τοιοῦτον γῆρας ἄθλιον γεγονέναι] τοιοῦτον — εἶναι Cod. reg. ut Cod. Oxon. *n* ap. Gernh. *esse* pro *fuisse*; ὁρᾷ τε Edd. οὐδεμιτόν Bas. Post γεγονέναι in Cod. reg. interpositum est ἀντίθεσις rubro colore, post ἐνθυμεῖσθαι infra λύσις rubro colore.

γεγονέναι. Ἀλλ' οὐ πάντες Σκιπίωνες ἢ Μάξιμοι εἶναι δύναν-
ται, ὥστε πόλεων ἁλώσεις, ὥστε πεζομαχίας τε καὶ ναυμα-
χίας, ὥστε πολέμους σφίσι διαπεπολεμημένους, ὥστ' ἐπινικίους
πομπὰς ὕστερόν ποτε ἐνθυμεῖσθαι· ἀλλὰ μὴν ἔστι καὶ βίου
καθαρῶς καὶ ἡσύχως καὶ χαριέντως διηνυσμένου γῆρας ἐλα-
φρὸν καὶ εὐάρεστον, οἷον τὸ Πλάτωνος πυνθανόμεθα, ὃς
πρώτῳ καὶ ὀγδοηκοστῷ ἐτελεύτησεν ἔτει· οἷον τὸ Ἰσοκράτους,
ὃν τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ ἔτει φασὶ γεγραφέναι τὸν πανηγυ-
ρικὸν ἐπιγραφόμενον λόγον, πέντε δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη ἐπιβιῶ-
ναι· οὗ ὁ διδάσκαλος Γοργίας ὁ Λεοντῖνος ἔτη ἑπτὰ καὶ ἑκα-
τὸν διετέλεσεν· οὐδέ τι τῆς αὐτοῦ σπουδῆς καὶ τοῦ ἔργου ἔλη-
ξεν οὐδεπώποτε· ὃς καὶ ἐρωτώμενος, τί ποτε ἐπὶ τοσοῦτον χρο-
νίζειν ἐν τῷ βίῳ ἐθέλοι, Οὐδὲν ἔχω, ἔφη, αἰτιᾶσθαι τὸ γῆ-
ρας. Λαμπροτάτη ἀπόκρισις καὶ ἀνδρὸς ἀξία σοφοῦ. Τὰς 14
γὰρ σφετέρας κακίας οἱ ἀμαθεῖς καὶ τὰς σφῶν αἰτίας ἐπὶ τὸ
γῆρας μετάγουσιν· οἷόν τι αὐτὸς οὐκ ἐποίει, οὗ νῦν μνείαν
πεποίημαι, Ἔννιος·

Ἀλλ' ἠΰτ' ἵππος τ' ἄλκιμος, ὃς πύματον διὰ χῶρον
Ζηνὸς Ὀλύμπια πατρὸς πολλάκις ἦρετ' ἄεθλα,
Νῦν κρατερῷ δεδμημένος εὖ μάλα γήραϊ εὕδει.

Σκιπίωνες — πολέμους] *Σκιπίωνος* Colin. *Σκιπίονες* Sturm. *ἀλλώσεις* Bas. *ἁλώσεις* Ald. Sturm. *τε* omis. Cod. reg. *πολέμου* Cod. reg.

ὥστ' ἐπινικίους πομπὰς — ἐνθυμεῖσθαι] *ὥστε* Goez. et Gernhard. Gaza est secutus lect. *ut triumphos recordentur:* al. *triumphosque recordentur.*

ἀλλὰ μὴν ἐστι καὶ βίου καθαρῶς καὶ ἡσύχως]. Cod. reg. *καθαρῶς μὲν ἡσύχως* Ald. Bas. Colin. Sturm. Lugd. *μὲν καὶ* Goez.

γῆρας ἐλαφρὸν καὶ εὐάρεστον] I. e. *levis et placida senectus,* ut Codd. Man. vd. Gernh. Otto; vulgo *placida ac lenis senectus.*

ὃς πρώτῳ καὶ ὀγδοηκοστῷ ἐτελεύτησεν ἔτει] Colin. interposuit *γράφων* post *ὀγδοηκοστῷ*, quum ap. Cic. sit *scribens.*

ὃν τετάρτῳ καὶ ἐνενηκοστῷ ἔτει φασὶ γεγραφέναι τὸν πανηγυρικὸν ἐπιγραφόμενον λόγον] Expressa est lect. *qui eum librum, qui Panegyricus inscribitur, quarto et nonagesimo anno scripsisse dicitur: Panegyricus* Cod. Bald.; *scripsisse dicitur* plerique Codd. et Edd. ante Ern. *Panathenaicus — scripsisse se dicit* optt. Edd. recc.

πέντε δὲ — ἔτη ἑπτά] *πέντα* Goez. *ἐν τῇ* Ald. Bas. Sturm.

ὃς καὶ ἐρωτώμενος, τί ποτε ἐπὶ τοσοῦτον χρονίζειν ἐν τῷ βίῳ ἐθέλοι, Οὐδὲν ἔχω, ἔφη] *ἐθέλει, ἔφη, οὐδὲν ἔχω* Cod. reg. *καὶ* Goez. omis.

οὗ νῦν μνείαν πεποίημαι, Ἔννιος] Cod. reg. *πεποίηται* Edd., quo 14
expressa est lect. deterior *fecit* Cod. Oxon. *e.*

Ἀλλ' ἠΰτ' ἵππος κτλ.] *ἠΰτε* Cod. reg. Male *ἦρετ'* Ald. Bas. Sturm. *δηδμημένος* Goez. infra *μεμνῆσθαι* Colin. Duo Ennii versus, si ad sententiam et ad metrum respicimus, non bene redditi sunt. Conf. Soph. Electr. v. 25 sq. de paedagogo.

Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου; ὃς γέρων ὢν ἤδη τοὺς ἀθλητὰς γυμναζομένους ἐν τῷ σταδίῳ θεώμενος ἐπιβλέψαι εἰς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ λέγεται καὶ φάναι δακρύων· Ἀλλ' οὗτοί γε ἤδη τεθνήκασι. Μὰ Δί', οὐχ οὗτοι τοσοῦτον, ὅσον σὺ φλυαρεῖς· οὐ γὰρ σὺ διὰ σεαυτὸν ἀπεδείχθης σεμνότερος οὐδεπώποτε, ἀλλὰ διὰ τὰ σεαυτοῦ πλευρά τε καὶ τοὺς βραχίονας. Οὐδὲν οὖν οἱ περὶ Σέξτον Αἰμύλιον τοιοῦτο, οὐδὲν ἔτεσι πρόσθεν πολλοῖς οἱ περὶ Τίτον Κορούγκανον, οὐδὲν ἄρτι οἱ περὶ Πόπλιον Κράσσον, ὑφ' ὧν τὰ νόμιμα τοῖς πολίταις προὐγράφετο· οἷς
28 *μέχρι ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἐπιδέδωκε τὸ φρονεῖν. Ἀλλὰ δέος, μὴ ὁ ῥήτωρ γήρᾳ παραχαλάσειεν· ἔστι γὰρ καὶ αὐτοῦ τὸ ἐπιτήδευμα οὐ μόνον ἀγχινοίας, ἀλλὰ καὶ πλευρῶν εὐτονίας. Καί,*

---

eiusdem significationis *δέχεσθαι τὸ διδόμενον*; *τὸ παρὸν εὖ τίθεσθαι* Lucian. Necyom. 21. illustrat Hemsth. Lugd. *τράττειν*.

φωνὴ τῆς Μίλωνος] *τοῦ τῆς Μίλωνος* Colin. *τοῦ Μίλωνος* Goez.

ὃς γέρων ὢν ἤδη τοὺς ἀθλητάς] *Qui cum senex esset iam* exhibent Codd. ap. Ott., vulgo *qui cum iam senex esset.* Sturm. *τὴν ἀθλητάς*.

ἐπιβλέψαι εἰς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ] *αὐτοῦ* om. Cod. reg. Cic. habet *suos*: quod pronomen ne quis in *αὐτοῦ* mutet, vetant Matth. Gr. Vol. I. §. 148. not. 3. Stallb. ad Plat. Gorg. cp. 7. Ed. Gothan. Flüg. l. l. p. 21. De frequenti confusione vd. Bähr. in Creuz. Melett. P. III. p. 27. Sturm. h. l. et infra *τὴν βραχίονας*. Recte Blum. Anleit. p. 148. *ἀποβλέπειν* substituit.

οὐχ οὗτοι τοσοῦτον, ὅσον σὺ φλυαρεῖς] *τοσοῦτον* om. Cod. reg. *φλυαρῇς* Cod. reg. Locum perperam intellexit Gaza, recte explicatum a Facciolato: Non tam lacerti tui, quam tu ipse mortuus es, Milo. Pro *φλυαρεῖς* ponendum erat *φλύαρε*.

οὐ γὰρ σὺ διὰ σεαυτὸν ἀπεδείχθης σεμνότερος οὐδεπώποτε] *Nobilitari* i. q. *ἔνδοξον — περιβόητον γίγνεσθαι — εὔκλειαν κτᾶσθαι — δόξαν λαμβάνειν* etc. Goez. *διά* om, idem male *ἀπεδείχθης*. Pro *διά* Blum. Anleit. p. 148. *κατά* substituit.

σεαυτοῦ πλευρά τε] *σαυτοῦ* Cod. reg. *τε* omis. Cod. reg.

οἱ περὶ Σέξτον Αἰμύλιον — πολλοῖς οἱ περὶ Τίτον Κορούγκανον] *σεκτόν* Cod. reg. *πολλοῖς* om. Cod. reg. *Emilius* omnes Codd. *Aelius* ex emendat. Manut. Balduin. Graev. recc. infra hoc Cap. *Αἰμύλιος* Cod. reg. Colin. *Αἰμύλιος* Ald. Bas. Lugd. *Αἰμίλιος* Sturm. Goez. Gaza, cui obversabatur Gr. *αἰμύλιος*, *Αἰμύλιος* scripsit. Vd. de hac etymolog. nugantem Plut. Aemil. Paul. cp. 2. ibiq. Schaef. Vol. IV. p. 409. Ed. Teubn. *Coruncanii* praenomen fuit *Tiberius*, non *Titus* vd. supra ad Cap. 6. Cod. reg. *πολλοῖς* om. De formula *οἱ περί τινα* vd. nos ad idem Cap.

τὰ νόμιμα — προὐγράφετο] *Iura praescribere* Blum. Anleit. p. 148. interpretatus est *νόμους γράφειν*: ego *τὰ δίκαια προτιθέναι*.

28 *παραχαλάσειεν*] *παρακαλάσειεν* Cod. reg. Colin.

ἀλλὰ καὶ πλευρῶν εὐτονίας] Cod. reg Colin. Goez. Lugd. *ἐντονίας* Ald. Bas. Sturm. Quum *εὐτονία* et *ἐντονία* idem fere significent facillimeque inter se confundi potuerint, difficilis est optio; priorem lect. praetuli ob Cod reg. Expressa est lect. *sed laterum etiam virium*: vulgata optt. Edd. *sed laterum etiam et virium.*

νὴ Δία, εὐήχου φωνῆς ἐμμελὲς ἐκεῖνο ἔτι κἂν τῷ γήρᾳ οὐκ
οἶδ᾽ ὅπως ἐκλάμπει· ὅπερ ἔγωγε ἔτι καὶ νῦν οὐκ ἀπώλεσα· καὶ
τἀμὰ ἔτη ὅμως ὁρᾶτε. Ἀλλὰ μὴν εὐπρεπής ἐστιν ὁ τοῦ γέρον-
τος λόγος καὶ ἥσυχος καὶ ἀνειμένος, καὶ ὡς τὰ πολλὰ αὐτὸς
ἀκρόασιν ἑαυτῷ ἐξεργάζεται ὁ τοῦ εὐφραδοῦς γέροντος πρᾶός
τε καὶ εὐσύνθετος λόγος. Οὗ δὴ κἂν εἰ αὐτός τις ἐφικνεῖσθαι
μὴ οἷός τ᾽ εἴη, ἐπιστέλλειν γε μὴν Σκιπίωνι καὶ Λαιλίῳ δύ-
ναιτο ἄν. Τί γὰρ ἥδιον γήρως σπουδαῖς βρίθοντος ἐκ νεότη-
τος; Ἢ οὐδὲ ταύτην γοῦν τὴν ἰσχὺν καταλείψομεν γήρᾳ, δι- 29
δάσκειν, παιδεύειν, ἄγειν εἰς ἅπαν καθῆκον τοὺς νέους; οὗ
δὴ ἔργον τί ποτ᾽ ἂν περιφανέστερον γένοιτο; Ἐμοὶ τοίνυν καὶ
οἱ περὶ Γναῖον καὶ Πόπλιον τὼ Σκιπίωνε καὶ οἱ σοὶ δύο πάπ-
ποι, Λεύκιος Αἰμύλιος καὶ Πόπλιος Ἀφρικανὸς, εὐτυχεῖς ὄντες
τῆς τῶν εὖ γεγονότων ἠϊθέων ὁμιλίας ἐδόκουν. μὴ δέ τινες
ὦσι διδάσκαλοι τεχνῶν ἀγαθῶν, οὓς μακαρίους οὐ νομιστέον,

καὶ τἀμὰ ἔτη ὅμως ὁρᾶτε] *et videtis tamen meos annos* unius Cod. Manut. est expressum: vulgo *et* (*καὶ* i. q. et sane) *videtis annos*.

Ἀλλὰ μὴν εὐπρεπής ἐστιν ὁ τοῦ γέροντος λόγος καὶ ἥσυχος καὶ ἀνειμένος] Gaza secutus est ordinem verborum *Sed tamen decorus est senis sermo*, ut Orell. ex optt. Codd. *Sed tamen decorus est sermo senis* Gernh. *Sed tamen est decorus senis sermo* Otto. Colin. ἀνειμένον.

πρᾶός τε καὶ εὐσύνθετος λόγος] Gaza transposuit verba: Edd. Cic. *compta et mitis oratio*.

Οὗ δὴ — ἐπιστέλλειν] *Quod si* a Gaza expressum in plerisque Codd. et Edd. (Gernh. Ott.) exstat: *Quam si* Orell. improbante Ottone. *Praecipere* non est ἐπιστέλλειν, sed διδάσκειν — ὑφηγεῖσθαι. Colin. δύναιτ᾽ ἄν.

Τί γὰρ ἥδιον γήρως σπουδαῖς βρίθοντος ἐκ νεότητος] Verba Cic. *Quid enim iucundius senectute stipata studiis iuventutis* in hunc fere modum sunt transferenda: Τί γὰρ ἥδιον γήρως περιβεβλημένου — περιειλημμένου σπουδαῖς τῆς νεότητος;

καταλείψομεν] καταλήψομεν Cod. reg. 29

οὗ δὴ ἔργον τί ποτ᾽ ἂν περιφανέστερον γένοιτο] ἔργου — γένειτο Colin.; Colin. emendatio accurate respondet Cic. verbis *quo quidem opere*, quae non damnanda videtur, quum ἔργον cum ἔργου facillime a librariis confundi potuisset et ἔργον rectius ex indole linguae Graecae post τί ponendum fuisset.

Ἐμοὶ τοίνυν καὶ οἱ περὶ Γναῖον καὶ Πόπλιον τὼ Σκιπίωνε καὶ οἱ σοὶ δύο πάπποι Λεύκιος Αἰμύλιος καὶ Πόπλιος Ἀφρικανὸς εὐτυχεῖς ὄντες τῆς τῶν εὖ γεγονότων ἠϊθέων ὁμιλίας ἐδόκουν] τὼ Σκιπίωνε omisso καὶ Cod. reg. καὶ τὼ Σκιπίωνε Edd. Λεύκιος καὶ [deletum, sed puncta subscripta] Αἰμύλιος Cod. reg. Ceterum structura Adiect. εὐτυχής cum Genitivo inusitata, pro quo Dativus [*fortunati comitatu* Cic.] erat ponendus, et verbi δοκεῖν cum Participio ὄντες pro Infinitivo εἶναι; *Comitatus* h. l. i. q. πομπή — παραπομπή — ἀκολουθία. De οἱ περὶ Γναῖον κτλ. pro Scipione ipso vd. annot. ad Cap. 6.

διδάσκαλοι τεχνῶν ἀγαθῶν] *Bonarum artium magistri* sunt διδάσκαλοι τεχνῶν ἐλευθερίων.

κἂν τὰ περὶ ἰσχὺν γεγηρακότα καὶ ἐκλελοιπότα γε ᾖ. Καί τοι καὶ ἡ τῆς ἰσχύος αὕτη γε ἐπίλειψις κάκη νεότητος πλεονάκις ἢ γήρως συμβαίνει· νεότης γὰρ φιλήδονος καὶ ἀκόλαστος σῶμα
30 *διάκενον φέρουσα τῷ γήρᾳ παρέδωκε. Κῦρος μὲν οὖν παρὰ Ξενοφῶντι τῷ λόγῳ, ὃν διελήλυθεν ἀποθνήσκων, γέρων ὢν παντελῶς, οὔ φησιν ἐπαισθέσθαι ποτὲ τὸ ἑαυτοῦ γῆρας ἀσθενέστερον γενόμενον τῆς νεότητος. Ἐγὼ δὲ καὶ Λεύκιον Μέτελλον μέμνημαι ἰδὼν ἔτι παῖς ὢν (ὃς τετραετίᾳ μετὰ τὴν ἑτέραν ὑπατείαν ἀρχιερεὺς ἀποδειχθεὶς μέγιστος ἔτη δύο καὶ εἴκοσι προὔστη τῆς ἀρχιερωσύνης) οὕτω πως εὖ ἔχοντα τὴν ἰσχὺν τὸν ἔσχατον χρόνον τῆς ἡλικίας, ὥςθ᾽ ἥκιστα νεότητά γε ἐπιζητεῖν. Περὶ ἐμαυτοῦ γὰρ λέγειν ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον· ἣν καὶ πρεσβυτικὸν τοῦτό γε ᾖ καὶ τῇ ἡλικίᾳ ἡμῶν συγκεχωρημένον.*
31 X. *Ὁρᾶτε γὰρ καὶ ὡς παρ᾽ Ὁμήρῳ Νέστωρ τὴν ἑαυτοῦ*

γεγηρακότα καὶ ἐκλελοιπότα γε ᾖ] Bas. *γερηρακότα* Colin. *γ᾽ ᾖ*.

σῶμα διάκενον — παρέδωκε] *Effetum corpus* i. q. *σῶμα ἀσθενὲς — ἄῤῥωστον — ἐκλελυμένον — παραλελυμένον*. Colin. e mala correct. *παραδίδωσι*. De hoc usu frequenti Aoristi vd. Rost. Gr. §. 116. not. 4. Stallb. ad Plat. Phaedon. c. 18. p. 78. Ed. Gothan. Blum. ad Eurip. Erechth. v. 29. apud Lycurg. cp. 24.

30 *Κῦρος μὲν οὖν παρὰ Ξενοφῶντι τῷ λόγῳ, ὃν διελήλυθεν ἀποθνήσκων, γέρων ὢν παντελῶς, οὔ φησιν ἐπαισθέσθαι ποτὲ τὸ ἑαυτοῦ γῆρας ἀσθενέστερον γενόμενον τῆς νεότητος*] Vd. Xen. Cyr. VIII,7. — *σὺν τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγιγνώσκειν ἐδόκουν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν, ὥςτε καὶ τοὐμὸν γῆρας οὐδεπώποτε ᾐσθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γιγνόμενον*. Ad quem loc. Bornem. Ed. Goth. haec annotavit: „Ex quibus verbis non recte, opinor, colligi potest, Ciceronem *γενόμενον* legisse: hic enim non potuit non dicere *factam*, sed qui loquens introducitur Cyrus quidni praesentis participio aeque bene uti potuerit atque nostrates: *noch nie habe ich gemerkt, dafs mein Alter schwächer wird, als meine Jugend war.*" Gaza *factam* explicuit *γενόμενον*. — Colin. *ἐν τῷ λόγῳ* ex emendat. Bas. *ἐθαισθέσθαι τοτέ*.

Ἐγὼ δὲ καὶ — τετραετίᾳ — ἀρχιερωσύνης] *Ἐγὼ δὲ καὶ* Cod. reg. *Ἐγὼ καὶ* Edd. nisi quod Goez. *Ἐγὼ δέ*; Cod. reg. *τετραετείᾳ*, *ἀρχιεροσύνης* Cod. reg. Goez.

οὕτω πως εὖ ἔχοντα] *οὕτω πῶς ἔχοντα* Cod. reg. *περ* Edd.

Περὶ ἐμαυτοῦ γὰρ λέγειν ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον] *mihi* in aliquot Codd. omissum et ab Ottone uncis inclusum non expressit Gaza. Lugd. *μέγειν*.

31 Cap. X. *Ὁρᾶτε γὰρ καὶ ὡς παρ᾽ Ὁμήρῳ Νέστωρ τὴν ἑαυτοῦ ἰσχὺν πολλάκις ὑμνεῖ*] Vulgata optt. Codd. et Edd. est *Videtisne, ut apud Homerum*; Edd. Asc. 2. Manut. Lambin. etc. *Videtis enim, ut*. Gaza convertit quasi scriptum esset: *Videtis enim, ut etiam apud Homerum saepe Nestor de viribus suis praedicet.* Pro *virtutibus* G. Canterus Nov. Lect. in Gruter. Lamp. T. III. p. 647. *viribus* emendavit, observans et Homerum sic docere et Gazam vertere. Pro soloeco *τοῦ ἑαυτοῦ* Cod. et Edd. emendavi *τὴν ἑαυτοῦ*. Lugd. *παλλάκις*.

ἰσχὺν πολλάκις [illegible]
ἰβίου· οὐδέ οἱ φο[illegible]
λίαν ἀλαζὼν ἢ λάλος [illegible]

Τοῦ καὶ ἀπὸ [illegible]

Εἰς ἣν δή γε ἡδον[illegible]
χανε προςδεόμενο[illegible]
μῶν δέκα τυχεῖν [illegible]
χεται· ὃ δὴ εἰ [illegible]
γου χρόνου [illegible]
παρ' ἐμαυτοῦ. [illegible]
γων τουτὶ [illegible]
ἔχω μέντοι [illegible]
ἢ δήποτε [illegible]
ἐπὶ τῷ αὐτῷ [illegible]
ἔτι τετάρτ[illegible]
γόμην, [illegible]
σαφῶς [illegible]
δὴ ὁρᾶτε· [illegible]

[illegible]

ἐμὴν ἰσχὺν, οὐδὲν τὰ ἔμβολα, οὐδὲν οἱ φίλοι, οὐδὲν οἱ πελάται, οὐδὲν οἱ ξένοι. Οὐδὲ γὰρ πώποτε συγκατεθέμην τῇ παλαιᾷ καὶ ἐπαινετῇ παροιμίᾳ, ἣ γέροντα πρωϊαίτερον γίγνεσθαι παραινεῖ, εἰ βούλοιο ἐπὶ πολὺ γέρων εἶναι. Ἀλλ' ἔγωγε ἧσσον ἂν ἐπὶ πολὺ γέρων εἶναι μᾶλλον ἑλοίμην, ἢ γέρων εἶναι πρὶν εἶναι. Ἀμέλει καὶ οὐδεὶς με ἔτι καὶ νῦν ἔσχεν εὑρεῖν μὴ ἄσχολον ὄντα. Ἀλλ' ἰσχύος ἔλασσον ἔχω ἢ ὁποτεροσοῦν ὑμῶν;
33 Ἀλλ' οὐδ' ὑμεῖς γε τὴν Τίτου Ποντίου τοῦ ταξιάρχου ἰσχὺν ἔχετε· ἆρ' οὖν διὰ τοῦτ' ἐκεῖνος βελτίων ἡμῶν εἴη; Μόνον ἰσχύος συμμετρία παρέστω, τοσοῦτον δ', ὅσον ἂν ἕκαστος δυνατὸς ᾖ, ἀγωνιζέσθω· καὶ ναὶ δὴ ἐκεῖνός γε οὐδέν τι πόθῳ κρατήσεται μεγάλης ἰσχύος. Μίλων γε μὴν Ὀλυμπίασι παρελθεῖν εἰς τὸ θέατρον λέγεται, βοῦν ζῶον ἀνέχων τοῖς ὤμοις. πότερον οὖν τὴν περὶ τὸ σῶμα ταύτην, ἢ τὴν τῆς Πυθαγόρου ἀγχινοίας ἰσχὺν ἂν ἕλοιο δοθῆναί σοι; Ἁπλῶς δὴ τῷ ἀγαθῷ τούτῳ χρῶ μὲν παρόντι, ἀπὸν δὲ μηδὲν ἐπιζήτει, εἰ μὴ τάχα καὶ ἔφηβοι τέως μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, σμικρὸν δὲ παραμείψαντες τὴν ἡβητικὴν ἐπιζητεῖν μέλλουσι. Δρόμος ἡλικίας ἐστὶν ὡρισμένος καὶ φύσεως ὁδὸς μία καὶ αὕτη ἁπλῆ, οἰκείαν τε ὡραιότητα μέρος ἡλικίας ἕκαστον εἴληχεν· ὡς γάρ τοι ἀσθένεια μὲν ἐστι παίδων, ἀλκὴ δὲ νεανίσκων, σεμνότης δ' ἤδη ἐμβριθοῦς ἡλικίας, οὕτως ἄρα καὶ ἡ τοῦ γήρως πέπανσις ἔχει τι κατὰ φύσιν, ὅπερ εἰς καιρὸν οἰκεῖον προσήκει παραλαμβά-

---

ἐπαινετῇ — πρωϊαίτερον] ἐπενετῇ Colin. πρωϊέτερόν Cod. reg.

Ἀμέλει καὶ οὐδεὶς με ἔτι καὶ νῦν ἔσχεν εὑρεῖν μὴ ἄσχολον ὄντα] Ἀμέλλει — ἔυγε Cod. reg. Gaza hunc locum non recte est interpretatus vd. Gernh

Ἀλλ' ἰσχύος ἔλασσον ἔχω ἢ ὁποτεροσοῦν ὑμῶν] Omissa sunt in Cod. reg.

33 βελτίων ἂν ὑμῶν] Cod. reg. βελτίων ὑμῶν Colin. Lugd. Goez. ἡμῶν Ald. Bas Sturm. Quum al. Codd. *vobis*, al. *nobis* addant, non certo quidem ob var. lect. decerni potest, utram lect. expresserit Gaza, mihi tamen *vobis* in pluribus repertum quam *nobis* expressisse videtur. Optt. Edd. recc. Gernh. Orell. Ott. hoc glossema eiecere.

παρέστω — ἀγωνιζέσθω] παρέσχε Cod. reg. ἀγωνιζέστω Colin. ἀγωνίζεσθαι Goez.

ἐκεῖνός γε οὐδέν] κεῖνος οὐδέν Cod. reg.

Μίλων] Μήλων Cod. reg.

τὴν περὶ τὸ σῶμα ταύτην, ἢ τὴν τῆς Πυθαγόρου] τὴν ante περὶ omis. Colin. Πηθαγόρου Lugd. τοῦ Πυθαγόρου Goez.

παραμείψαντες] παραμείψωντες Sturm. παραμείψαντεις Bas.

οἰκείαν τε ὡραιότητα μέρος ἡλικίας ἕκαστον εἴληχεν] Quum ap. Cic. legatur *sua cuique parti aetatis tempestivitas est*, correxi ἕκαστον pro vitioso ἕκαστος in Cod. reg. Edd. Pro τε Lugd. σε.

ὡς γάρ τοι ἀσθένεια μὲν ἐστι παίδων, ἀλκὴ δὲ νεανίσκων, σεμνότης δ' ἤδη ἐμβριθοῦς ἡλικίας, οὕτως ἄρα καὶ ἡ τοῦ γήρως πέπανσις — προσήκει] Gaza expressit trium Codd. Vinc. Contar. et vett.

νέσθαι. Ἀλλ' οἶμαί σε πυνθάνεσθαι, ὦ Σκιπίων, ἅττα Μασσανάσσης ὁ σὸς νομιζόμενος ξένος ποιεῖ τὸ τήμερον, ἔτη ἐνενήκοντα γεγονώς· πεζὸν μὲν ἐπιβαλλόμενον ὁδοιπορεῖν, ἐφ' ἵππον τὸ παράπαν οὐκ ἀναβαίνειν· ἐφ' ἵππον δέ, ἀφ' ἵππου οὐδαμοῦ καταβαίνειν· μηδενί τε ὄμβρῳ, μηδενὶ ψύχει προςάγεσθαι καλύψαι τὴν κεφαλήν· ξηρότητά τε αὐτῷ σώματος εἶναι πλείστην· διὸ καὶ πάντων δὴ τῶν τε εἰς βασιλέα καθηκόντων, τῶν τε περὶ λειτουργίας προςτεταγμένων εὖ μάλα διατελεῖν ἀφικνούμενον. Δύναται τοίνυν σωφροσύνη καὶ ἄσκησις ἔτι κἂν τῷ γήρᾳ τι τῆς πρόσθεν ῥώμης διαφυλάττειν. 34

XI. Οὐκ ἔστι, φησί, τῷ γήρᾳ ἰσχύς. — Ἀλλ' οὐδ' ἀπαιτεῖται τὸ γῆρας ἰσχύν. Καὶ νόμοις ἄρα καὶ ἔθεσιν ἡ ἡμετέρα ἡλικία τῶν τοιούτων λειτουργιῶν ἐστιν ἀτελής, ἃς οὐκ ἔστιν ὑφίστασθαι ἄνευ ἰσχύος· ὥςτ' οὐ μόνον, ἃ μὴ δυνάμεθα,

---

Edd. lectionem *ut enim infirmitas est — sic senectutis — habeo.* Vulgata nunc est: *ut et infirmitas — et senectutis — habeat*, de qua var. lect. vd. Gernh. Orell. Ott. *Ferocitas* non est ἀλκή, sed ἀκολασία — ἀκρασία. Otto in interpretat. Gazae laudanda male ἀσθενεῖν pro ἀσθένεια exhibuit. Goez. ἐμβριθοῦς — πέπαυσις Colin. προςήκει.

ἅττα Μασσανάσσης ὁ σὸς νομιζόμενος ξένος — γεγονώς] Μασσανάσσης Cod. reg. Μασανάσσης Goez., de cuius nominis var. scriptura vd. nos ad Somn. Scip. cp. 9. Gaza expressit lect. plerorumque Codd. *habitus*, quam Langius, Cuiacius, Lambinus al. in *avitus* mutavere. Ceterum erravit Otto annotans, ὡς νομιζόμενος (ὁ σός Gernh. leg.) apud Gazam exstare. Goez. γεγῶνος. 34

ἐφ' ἵππον δέ, ἀφ' ἵππου οὐδαμοῦ καταβαίνειν — τε ὄμβρῳ — προςάγεσθαι] ἄφιππον — τῷ ὄμβρῳ Cod. reg. Gaza secutus est lect. Codd. Oxon. *e.* ψ. Dresd. (d4. ap. Otton.): *cum autem sit in equum* pro vulg. *quum equo.* Bas. καταβάνειν, Goez. διασάγεσθαι.

καὶ πάντων — καθηκόντων, τῶν τε περὶ λειτουργίας προςτεταγμένων εὖ μάλα διατελεῖν ἀφικνούμενον] Structura verbi ἀφικνεῖσθαι cum Genitivo est posterioris Graecitatis, de qua vd. Bast. epist. crit. p. 176 sq. Gaza cp. 11. *exsequi* interpretatus est ἐφικνεῖσθαι c. Genit. At nec ἀφικνεῖσθαι, nec ἐφικνεῖσθαι c. Genit. (de quorum vv. frequenti confus. vd. Steph. Thes. Bast. l. l.) significat *exsequi*; *exsequi officia* ap. Cic. non est ἀφικνεῖσθαι τῶν καθηκόντων, sed πράττειν τὰ καθήκοντα — δέοντα — προςήκοντα. Bas. τῶν omis. Lugd. προςτεταγμένων.

Δύναται τοίνυν σωφροσύνη καὶ ἄσκησις ἔτι κἂν τῷ γήρᾳ τι τῆς πρόσθεν ῥώμης διαφυλάττειν] καί pro κἄν Cod. reg. ῥώμην Edd., quod in ῥώμης mutavi; τῆς omis. Sturm. σωφρυσύνη — διαφιλάττειν Goez. Substantiva σωφροσύνη καὶ ἄσκησις ex arbitrio transposita sunt, quum Cic. *exercitatio et temperantia* repraesentet. Gaza expressit vulgatam *in senectute*: exhibent *senectuti* quinque Codd. Oxx. Pith. Dresd. Edd. Graev. Olivet. Ceterum Cod. reg. omis. verba τῆς πρόσθεν. — Cap. XI. ἰσχύς.

Cap. XI. *Οὐκ ἔστι, φησί, τῷ γήρᾳ ἰσχύς*] „Theodorus vertit, quasi haec sint adversarii." Gernh.

ἀλλ' οὐδ' ὧν ἐν δυνάμει ἐσμὲν πράσσειν ἀναγκαζόμεθα.
35 Ἀλλ' εἰσὶ πολλοὶ τῶν γερόντων οὕτως ἀδύνατοι, ὥςτε μήτε του τῶν ἐπιτηδευομένων, μήτε ὅλως τῶν κατὰ τὸν βίον λειτουργουμένων οὑτινοσοῦν ἂν ἐφικέσθαι. Ἀλλὰ τοῦτό γε οὐ γήρως ἰδία κάκη, ἀλλὰ κοινὴ δήπου ἕξεως ἀνθρωπίνης. Ὡς ἀδύνατος καὶ γὰρ ἦν ὁ Ποπλίου Ἀφρικανοῦ υἱός, ὅς σε ποιητὸν ἔθετο· Ὡς ἀδρανοῦς, μᾶλλον δὲ μηδεμιᾶς εὐρωστίας ἐκεῖνός γε μεμοίραται. Ὃ δὴ εἰ μὴ οὕτω συνέβαινεν, ἕτερον ἂν φέγγος ἐκεῖνος τῆς πόλεως ἀνεφάνη· εἰς γὰρ τὸ πατρικὸν μέγεθος τῆς ψυχῆς εὐπορώτερος ἐκ διδασκαλίας παραγέγονεν οὗτος. Τί θαυμαστὸν ἐπὶ τῶν γερόντων, ἢν ἀσθενεῖς ὦσιν ἔνιοι, ὁπότ' αὐτὸ μηδὲ νέοι γε ἀποφυγεῖν ἔχουσιν; Ἀντιστατέον γε μήν, ὦ Σκιπίων καὶ Λαίλιε, τῷ γήρᾳ καὶ κολαστέον πρὸς ἀκρίβειαν τὰς αὐτοῦ κακίας· ὡς γὰρ πρός τινα νόσον, οὕτω καὶ πρὸς τὸ γῆ-
36 ρας πολεμητέον. Λόγον ὑγιείας ἑκτέον· γυμνασίοις συμμέτροις χρηστέον· τοσοῦτον βρώσεως καὶ πόσεως παρεκτέον, ὁπόσον τὴν ἰσχὺν ἀναλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ μὴ συμπιέζειν. Μὴ δὲ δὴ μόνον τῷ σώματι συλληπτέον, ἀλλὰ καὶ τῷ νῷ καὶ τῇ ψυχῇ πολλῷ μᾶλλον· καὶ ταῦτα γάρ, εἰ μὴ καθάπερ φωτὶ ἔλαιον ἐπιστάζοις, ἀποσβέννυται ὑπὸ γήρως. Καὶ σώματα μὲν γυ-

---

μήτε ὅλως] *μήτ' ὅλως* Colin.

35 *Ἀλλὰ τοῦτό γε οὐ γήρως ἰδία κάκη, ἀλλά*] De duplici ἀλλά vd. Otto ad h. l. Stallb. ad Plat. Euthyphr. p. 15. Plat. Protag. cp. 27. p. 118. Ed. Gothan.

ὅς σε ποιητὸν ἔθετο] *Adoptare* i. q. εἰςποιεῖσθαι υἱόν—παῖδα ποιεῖσθαι—υἱοθετεῖν.

Ὡς ἀδρανοῦς—ἐκεῖνός γε] ἀδρανοῦ Cod. reg. κεῖνός γε Edd.

ἕτερον ἂν φέγγος ἐκεῖνος τῆς πόλεως ἀνεφάνη] *Lumen* i. q. φῶς ap. Homer. Il. 8,282. *Βάλλ' οὕτως, αἴκεν τι φόως Δαναοῖσι γένηαι.*

εὐπορώτερος] ἐκπορώτερος Cod. reg.

καὶ κολαστέον πρὸς ἀκρίβειαν τὰς αὐτοῦ κακίας] Gaza secutus est lect. deteriorem multorum Codd. *compescenda* pro *compensanda*, de qua var. bene disputat Otto.

ὡς γὰρ πρός τινα νόσον, οὕτω καὶ πρὸς τὸ γῆρας πολεμητέον] Expressit Gaza lect. *pugnandum namque* in Codd. aliquot Oxonn. Trevir. Lips. al. vd. Ott., vulgo *namque* omittitur. Lugd. οὕτω.

36 *γυμνασίοις*] Ald. Sturm. *γυμνάσιοι.*

τοσοῦτον βρώσεως καὶ πόσεως παρεκτέον, ὁπόσον τὴν ἰσχὺν ἀναλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ μὴ συμπιέζειν] ὁπόσα Cod. reg. Edd. quod quum soloecum sit, in ὁπόσον mutavi. *Adhibere cibum—potionem* h. l. i. q. χρῆσθαι βρώσει—πόσει, non παρέχειν, quod est *praebere* alic. cibum. Pro ἀλλὰ καὶ μὴ συμπιέζειν posuerim μὴ δὲ συστέλλειν.

Μὴ δὲ δὴ μόνον τῷ σώματι συλληπτέον, ἀλλὰ καὶ τῷ νῷ] Μὴ δὲ μή—σώμασι Colin. Expressum est *corpori solum—sed etiam* pro vulgat. c. *soli—sed* vd. Otto.

ἐπιστάζοις, ἀποσβέννυται ὑπὸ γήρως] ἐπιστάζεις—ἀπό Cod. reg. ἀποσβέννηται Lugd.

Καὶ σώματα μὲν γυμνασιῶν καμάτοις βαρύνεται] Expressa est lect.

μνασιῶν καμάτοις βαρύνεται· ψυχαὶ δὲ γυμναζόμεναι αἴρονται. Γέροντας γὰρ εὐήθεις Καικίλιος ὁ κωμικὸς λέγων, τοὺς ταχυπειθεῖς τούτους καὶ ἐπιλήσμονας καὶ παραλελυμένους δηλοῖ· ἅπερ οὐ γήρως ἁπλῶς οὕτω κακίαι, ἀλλ' ἀπράκτου καὶ νωθροῦ καὶ ὑπνηλοῦ γήρως εἰσίν. Ὡς γὰρ τὸ ἀσελγὲς καὶ ἀκόλαστον νεανίσκων μᾶλλον ἤπερ γερόντων ἐστίν, οὐ μέντοι ἁπάντων τῶν νεανίσκων, ἀλλὰ τῶν μοχθηρῶν τὸν τρόπον· οὕτω καὶ ἡ πρεσβυτικὴ αὕτη μωρία, ἣν λῆρον ἔθος προσαγορεύειν, γερόντων κουφολόγων, οὐχ ἁπάντων ἐστίν. Τέτταρας οὖν υἱεῖς 37
ῥωμαλέους καὶ θυγατέρας πέντε οἶκόν τε τηλικοῦτον καὶ πελατείας τοιαύτας Ἄππιος διῳκεῖτο γέρων τε ὢν καὶ τυφλός· εἶχε καὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ὥςπερ τόξον ἐντεταμένην, οὐδέν τι χαλῶν τῷ γήρᾳ ὑπέπιπτεν. Οὐ μόνον γὰρ ἦν εἰκὸς αὐθεντίαν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡγεμονίαν τινὰ εἰς τοὺς ἑαυτοῦ διεσώζετο, ἐδεδίεσαν οἱ δοῦλοι, κατῃδοῦντο τὰ τέκνα, ἀγαπητὸν σύμπαντες εἶχον· ἤκμαζεν ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ τὸ πάτριον σχῆμα καὶ μάθημα. Οὕτω καὶ γὰρ εὐσχημόνως ἔχει τὸ γῆρας, εἰ αὐτὸ προστατεῖ 38
ἑαυτοῦ, εἰ τῶν οἰκείων δικαίων ἀντέχεται, εἰ μηδενὶ ἠνδραπό-

---

exercitationum defatigatione pro vulg. *exercitatione*, de qua vd. Gernh. Ott.

Γέροντας γὰρ εὐήθεις Καικίλιος ὁ κωμικὸς λέγων] *Καικίλιος* Cod. reg. *Κεκίλιος* Edd. Gaza expressit lect. *comicus* in Codd. reg. Erfurt. Dresd. al. vett. Edd. pro *comicos;* vd. Otto. Infra *ταχυπειτεῖς* Colin.

καὶ νωθροῦ καὶ ὑπνηλοῦ] Expressum videtur *et ignavae* Codd. Dresd. (dl. ap. Otton.) Oxon. *e.* et *somniculosaeque* septem Codd. Oxonn. Trev. Dresdd. vd. Otton.; vulgo *ignavae, somniculosae.*

Τέτταρας — θυγατέρας — καὶ τυφλός· εἶχε] *Τέπταρας* Bas. *θυγαθέρας* Sturm. Male Goez. *τυφλὸς εἶχε·* distinxit. 37

εἶχε καὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ὥςπερ τόξον ἐντεταμένην] Cod. reg. *ἐντεταμένον* Edd. Cic. *Intentum enim animum tanquam arcum habebat.*

Οὐ μόνον γὰρ ἦν εἰκὸς αὐθεντίαν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡγεμονίαν τινὰ εἰς τοὺς ἑαυτοῦ διεσώζετο] *αὐθεντείαν* Cod. reg. Edd. mutavi in *αὐθεντίαν*; pro *τινά* Cod. reg. *τι.* Pro *ἡγεμονία* Blum. Anleit. p. 144. *ἀρχή* substituit. *Imperium in suos οἰκοδεσποσύνη, i. i. s. tenere* — infra *dominari in suos οἰκοδεσποτεῖν — δεσποτεύειν τῶν οἰκείων* explicari potest.

ἤκμαζεν ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ τὸ πάτριον σχῆμα καὶ μάθημα] *ἤκμαζον* [sic Cod. Oxon. o. *vigebant*] Cod. reg. Patrius *mos* non est *τὸ πάτριον σχῆμα*, sed *τὸ πάτριον ἔθος* (*πατρῷα ἔθη* Lycurg. cp. 8. ibiq. Blum. *τὰ πάτρια ἔθη* Plutarch. Cat. Mai. cp. 16.), et *disciplina* non *μάθημα*, sed *παιδεία — εὐταξία — κοσμιότης*. Blum. Anleit. p. 145. *κόσμος* substituit.

προστατεῖ ἑαυτοῦ] *ἑαυτῷ* Cod. reg. 38

εἰ μηδενὶ ἠνδραπόδισται] *Mancipatum esse* rectius cum Blum. p. 145. *γίγνεσθαι ἐπί τινι — ὑποχείριον εἶναί τινι* explicari potest, vel *ὑποτετάχθαί τινι — εἶναι ὑπό — ἐπί τινι.*

διισται, εἰ εἰς ἐσχάτην ἀναπνοὴν κύριον τῶν σφετέρων διατελεῖ. Ὡς γὰρ νεανίσκον, ἐν ᾧ τι πρεσβυτικόν ἐστιν, ὧς καὶ γέροντα, ἐν ᾧ τι νεανικόν, ἐπαινῶ· ὃ δὴ μετιών τις σώματι μὲν γέρων ἂν εἴη, ψυχῇ δὲ οὐ μήποτε ᾖ. Ἀτὰρ οὖν ἐμοὶ μετὰ χεῖρας βιβλίον ἕβδομον Ἀρχαιολογίας, τὰ τῶν παλαιῶν πάντα ὑπομνήματα συλλέγω, τῶν ἐπιφανεστέρων δικῶν, ὧν ποτε συνηγόρησα, τοὺς λόγους νῦν μάλιστα ἐπιτελῶ· νόμιμα οἰωνιστῶν καὶ ἀρχιερέων καὶ πολιτῶν δὴ συντάττομαι· *** Πυθαγο-

---

εἰ εἰς ἐσχάτην ἀναπνοὴν κύριον τῶν σφετέρων διατελεῖ] ἔσχατον Cod. reg. supra Cap. 9. §. 27. μέχρι ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Ceterum de structura insolentiore verbi διατελεῖν cum Adiectivo cf. Lobeck. ad Phryn. p. 277.

ἐν ᾧ τι πρεσβυτικόν ἐστιν, ὧς καὶ γέροντα, ἐν ᾧ τι νεανικόν] Cod. reg. [τὶ πρεσβυτικὸν ἐστίν], πρεσβυτικόν τε Edd. praeter Colin., in qua ἐν ᾧ πρεσβυτικόν τι; addunt enim plerique Codd. *est*: *in quo est senile aliquid* reg. Erfurt., *in quo aliquid senile est* Bas., *in quo senile aliquid est* Lips. quinque Oxon. vd. Orell. Ott., quanquam optt. Edd. Graev. Gernh. Orell. Ott. *est* omittunt, quae tamen exhibent *in quo est aliquid adolescentis*, ubi Gaza *est* omisit, ab Ott. uncis inclusum.

Ἀτὰρ οὖν ἐμοὶ μετὰ χεῖρας βιβλίον ἕβδομον Ἀρχαιολογίας κτλ.] Plutarch. Cat. Mai. cp. 2. Ἄλλως δὲ παιδείας Ἑλληνικῆς (Cap. 23 Ἑλληνικὴ μοῦσα καὶ παιδεία — τὰ Ἑλληνικά — τὰ γράμματα Ἑλληνικά — Ἑλληνικὰ μαθήματα) ὀψιμαθὴς γενέσθαι λέγεται καὶ πόῤῥω παντάπασιν ἡλικίας ἐληλακὼς Ἑλληνικὰ βιβλία λαβὼν εἰς χεῖρας βραχέα μὲν ἀπὸ Θουκυδίδου, πλείονα δ' ἀπὸ Δημοσθένους εἰς τὸ ῥητορικὸν ὠφεληθῆναι. Τὰ μέντοι συγγράμματα καὶ δόγμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ ἱστορίαις ἐπιεικῶς διαπεποίκιλται· καὶ μεθηρμηνευμένα πολλὰ κατὰ λέξιν ἐν τοῖς ἀποφθέγμασι καὶ ταῖς γνωμολογίαις τέτακται. — Ibid. Cap. 24. — κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήραμα τὴν πολιτείαν ποιησάμενος ἀναπαύσεσιν ἐχρῆτο καὶ παιδιαῖς, ὁπότε σχολάζοι, τῷ συντάττεσθαι βιβλία καὶ τῷ γεωργεῖν. Ibid. Cap. 25. Συνετάττετο μὲν οὖν λόγους τε παντοδαποὺς καὶ ἱστορίας. Ceterum quemadmodum apud Latinos locutt. *in manibus esse*—*in manibus haberi* duplici sensu accipiuntur et de rebus, quas manibus tenemus, et de libris, quibus componendis, limandis, perficiendis scriptor operam dat, ut h. l. de Catone est accipiendum, ita ἔχειν ἐν χερσίν — μετὰ χεῖρας apud Graecos. Dionys. Halic. Iudic. de Thuc. I, 1. ἀναβαλόμενος τὴν περὶ Δημοσθένους πραγματείαν, ἣν εἶχον ἐν χερσίν. De iis quae Thucyd. prop. sunt XVI, 2. ἃ μὲν μετὰ χεῖρας ἔχοι καὶ ἐξηγήσασθαι οἷός τε. *Origines* Catonis, quae a Gaza hic Ἀρχαιολογία, Cap. 20. Ἀρχαιολογίαι appellantur, a Dionys. Halicarn. Arch. R. I, 74. vocantur ἡ συναγωγὴ τῆς ἀρχαιολογουμένης ἱστορίας.

νόμιμα οἰωνιστῶν καὶ ἀρχιερέων καὶ πολιτῶν δὴ συντάττομαι· ***] ἀστῶν pr. πολιτῶν Cod. reg. Νόμιμα οἰωνιστῶν i. q. supr. Cap. 4. *ius augurii*. Asteriscos posui ad lacunam significandam, inde ortam, quod Gaza verba Ciceronis omisit *multum etiam Graecis literis utor*, quorum interpretatio in Ed. Colin. ex emendat. interposita est: πολλὰ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς χρῶμαι. In eadem Edit. Cap. 17. extrema verba a Gaza omissa sunt suppleta.

ρείων ἔθει τῆς περὶ τὴν μνήμην ἀσκήσεως χάριν, ὅπερ ἂν ἡμέραν ἑκάστην ἢ εἴπω, ἢ ἀκούσω, ἢ πράξω, ἑσπέρας ἀναπολῶ. Ταῦτά ἐστιν ἀσκήματα ἀγχινοίας, ταῦτα στάδια νοῦ· ἐν τούτοις ἱδρῶν ἐγὼ καὶ διαπονούμενος οὐ πάνυ τι ἐπιποθῶ τὴν περὶ τὸ σῶμα ἰσχύν. Παρίσταμαι φίλοις, ἔρχομαι εἰς τὴν βουλὴν συνεχῶς, πράγματα εἰςφέρω ἑκὼν εἶναι πολύ τοι καὶ διὰ πολλοῦ μεμελετημένα· ψυχῆς τε ἰσχύϊ, οὐ σώματος ταῦτα διαφυλάσσων· ἃ εἰ καὶ ἔργῳ ἐφικνεῖσθαι μὴ οἷός τε ἦν, ἀλλά μου τόγε κλινάριον εὔφραινεν ἄν με αὐτὰ διαλογιζόμενον ταῦτα, ἃ πράσσειν μὲν δύνασθαι οὐκ εἰκός, δύνασθαι δέ με πεποίηκεν ὁ παρεληλυθὼς οὕτω βίος. Ἀεὶ γὰρ τῷ περὶ πόνους τοιούτους καὶ σπουδὰς βιωτεύοντι οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ὁπότε ὑπέλθοι τὸ γῆρας· οὕτως ἠρέμα καὶ ἀνεπαισθήτως ἡ ἡλικία γηράσκει, οὐδέ τι ἐξαίφνης κατάγνυται, ἀλλὰ χρονίως ἀποσβέννυται.

XII. Ἐχόμενον δὴ τῶν εἰρημένων ἡ τρίτη βλασφημία 39
τοῦ γήρως, ἥ φασιν αὐτὸ στέρεσθαι ἡδονῶν. Ὦ τοίνυν λαμπροτάτου ἡμῖν ἡλικίας δώρου, εἴ γε τοῦθ' ἡμῶν ἀφαιρεῖται, ὅπερ τῶν φαυλοτάτων ἐστὶν ἐν νεότητι. Λάβετε γάρ, ὦ βέλτιστοι νέοι, λόγον ἀρχαῖον ἀνδρὸς τῶν μεγάλων τε καὶ ἐπιφανῶν εἰς τὰ πρῶτα, Ἀρχύτου Ταραντίνου, ὅς μοι ἐγκεχείριστο νεανίσκῳ ἐν Τάραντι διατρίβοντι ἅμα Κυΐντῳ Μαξίμῳ. Οὐδένα γάρ τοι λοιμὸν ἔφασκεν ἀνθρώποις δεδόσθαι ὑπὸ τῆς φύσεως ὀλεθριώτερον ἡδονῆς τῆς διὰ τοῦ σώματος, ἧς ἂν τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν καὶ ἀλόγιστον ἐμφορηθῆναι ἰταμῶς τε καὶ δυςηνίως ὀργῴη τε καὶ κατερεθίζοιτο. Ἐντεῦθεν προδοσίας 40

Πυθαγορείων — ἀναπολῶ] *ὅπερ* Cod. reg. *ἅπερ* Edd.; illud praetuli, cum ap. Cic. sit *quid*. *Πηθαγορείων εἴθει* Lugd. *ἀναπλῶ* Goez. Gaza *Pythagoreorum* sept. Codd. Manut. expressit pro vulgata *Pythagoreorumque*. — Versus Pseudo-Pythagorae in carmine aureo 40—44 hi sunt:

μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,
πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν·
πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;
ἀρξάμενος ἀπὸ πρώτου ἐπέξιθι, καὶ μετέπειτα
δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο, χρηστὰ δὲ τέρπου.

Ταῦτά — νοῦ] *ἀγχοινίας* Cod. reg. *ταῦτ' ἐστιν* Colin. *ταῦπα στάδια* Lugd.

Παρίσταμαι — τε] *πολύ τι* Cod. reg.; *τε* om. Cod. reg.; *περίσταμαι* Colin.

ἃ πράσσειν μέν] Cod. reg. *μή*.

παρεληλυθὼς — τῷ περί] *παραλελυθὼς — τὸ περί* Cod. reg.

Cap. XII. *Ἐχόμενον — αὐτό*] Cod. reg. *ἑπόμενον* Edd. *ἐπίμενον* Lugd. *αὐτός* Ald. Bas. Apud Cic. est: *Sequitur tertia vituperatio.* De v. *ἔχεσθαι* c. Genit. vd. Passov. Lex. s. v. Schweigh. Lex. Herodot. Sturz. Lex. Xenoph. 39

εἴ γε] *ἤγε* Cod. reg.

Ἀρχύτου — ὀλεθριώτερον] *Ἀρχίτου* Colin. Lugd. Goez. *νοανίσκῳ — ἀθρώποις* Goez. *ὀλετριώτερον* Colin.

ἧς — κατερεθίζοιτο] *ἐμφορηθῆναι* correxi, quum Cod. reg. Edd.

πατρίδων, ἐντεῦθεν πολιτειῶν ἀνατροπάς, ἐντεῦθεν λαθραίας πρὸς πολεμίους ἀναφύεσθαι συνουσίας· ἁπλῶς τε μηδὲν ἄγος, μηδέ τινα κακουργίαν εἶναι, ἥντιν' οὐκ ἂν ἡ τῆς ἡδονῆς ἐπιθυμία προςδέξασθαι συνωθήσειε· διακορήσεις δὲ καὶ μοιχείας καὶ σύμπασαν ὕβριν τοιαύτην μὴ ἂν ἄλλως ἐγγένεσθαι, ἀλλ' ἢ ἡδοναῖς παροξύνεσθαι. Ἀνθρώπῳ δὲ δὴ μηδὲν ἐξοχώτερον τοῦ εἴτ' ἐκ φύσεως εἴτ' ἔκ του θεῶν δοθέντος, τούτῳ δὲ τῷ θείῳ δώρῳ τε καὶ χαρίσματι μηδὲν οὕτως ἐναντίον εἶναι ὡς ἡδονήν.

41 Μὴ γὰρ ἂν ἀκολασίας κρατούσης σωφροσύνῃ χώραν ὑπάρχειν, μήθ' ὅλως ἐν ἡδονῆς βασιλείᾳ δύνασθαι ἀρετὴν συσταθῆναι. Ὃ δὴ ἵνα καὶ μᾶλλον εἴη μαθεῖν, πλάττειν ἐκέλευε τῇ διανοίᾳ κατηρεθισμένον τινὰ σώματος ἡδονῇ τοσαύτῃ, ὁπόσην ἂν δύνηται πλείστην χωρῆσαι: οὐδενὶ γὰρ ἀμφίδοξον, ᾤετ' ἂν εἶναι, εἰ μὴ ἐν ᾧ σφόδρα κέχηθεν, οὕτω χρονίως μηδὲν διαπράσσεσθαι νῷ, μηδενὸς λόγῳ, μηδενὸς λογισμῷ ἐπιτυγχάνειν ἱκανὸς εἴη. Διὸ καὶ μηδὲν οὕτω βδελυρὸν μηδὲ οὕτω θανατηφόρον εἶναι ὡς ἡδονήν, εἴγε αὕτη μείζων τε οὖσα καὶ χρονιωτέρα πᾶν τὸ φῶς τῆς ψυχῆς ἀποσβέννυσι. Ταῦτα μετὰ Γαΐου Ποντίου τοῦ πατρός, ὑφ' οὗ τῷ Καυδηνῷ πολέμῳ Σπόριος

ἀμφορηθῆναι exhibeant; ὀργήν Cod. reg. ὀργῶσιν Edd.; ἰταμῶς — δυςηνίως Ald. Bas. Lugd. Sturm.; κατερεθηζοντο Colin. Steph. Thes. L. Gr. T. IV. Ind. v. κατερεθίζω Gazam usum esse de senect. scripsit: Schneider. Lex. Ed. III: auctoritatem huius vocabuli dubiam esse: Rost. Lex. Ed. III: voc. germanum habet, at Passov. Ed. III. omisit. Donec exempla frustra a me quaesita e bonis scriptoribus afferantur, fides voc. mihi erit suspecta. — Verba Ciceronis non recte Gaza interpretatus est: Blum. Anleit. p. 155. ἀμηχανικόν substituit pro ἀλόγιστον, κτᾶσθαι pro ἐμφορηθῆναι (de quo verb. vd. Phalarid. Epist. p. 26. b. Ed. Schaef. Lex. Herodot. Schweigh. s. v. Iacobs ad Ach. Tat. VI, 19.), ἀλογίστως καὶ ἀκολάστως pro ἰταμῶς καὶ δυςηνίως, ἐπαίρειν pro ὀργᾶν καὶ κατερεθίζειν.

40 προδοσίας — μηδέν] προδρσίαι Ald. πολιτῶν Goez. λαθρίας Cod. reg. Edd. praeter Goez., quae λαθραίας habet, quod recepi (nisi λαθρίους legere malis); σρνουσίας Sturm. μηδὲ Colin. Post συνουσίας Colin. ἔφην interposuit; duo Codd. Oxon., 11. Man. Trev. al. Edd. vett. dicebat addunt. Pro συνουσία (colloquium) Blum. l. l. ἔντευξις substituit.

ἥντιν' — συνωθήσειε] συνωθήσειεν Edd. Cic. verba *ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret* ad literam male est interpretatus Gaza: *impellere ad aliquid suscipiendum* i. q. παρορμᾶν — παροξύνειν ἐπί τι.

ἀλλ' ἢ — δὴ] Omis. ἢ et δή Cod. reg.

41 μήθ' ὅλως — ἱκανός] μήθ' ὅλως μή τε ἐν Cod reg. διαπράσσεσθαι Cod reg. ἕνα Bas. διαπράσσασθαι Edd. ἱκανῶς Goez.

Διὸ — αὕτη] δι' ὃ — μηδ' Cod reg. μὴ δέ Bas. εἴ γε αὐτή Colin.

ὑφ' οὗ — ἥττηνται] ὑφ' Cod. reg. ἐφ' Edd. (de structura v. ἡττᾶσθαι vid. annot. meam ad Somn. Scip. cp. 18); Καυδηνῷ Cod. reg. Καυδηνῷ Edd. Καυδινῷ Goez. aut ex emend. aut mendo typogr.; Σπύριος Cod. reg. Edd., quod nomen Σπόριος

*Ποστούμιος καὶ Τίτος Βετούριος ὑπατεύοντες ἥττηνται, δια-
λεχθῆναι τὸν Ἀρχύταν Νέαρχος Ταραντῖνος ξένος ἡμέτερος,
ὃς ἀεὶ φίλος τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων διέμεινε, παρὰ τῶν πρε-
σβυτέρων ἔλεγεν εἰληφέναι, ἡνίκα δὴ τῷ λόγῳ τούτῳ παρεγέ-
νετο καὶ Πλάτων ὁ Ἀθηναῖος, ὃν εἰς Τάραντα ἀφικέσθαι Λευ-
κίου Αἰμυλίου καὶ Ἀππίου Κλαυδίου ὑπατευόντων εὑρίσκω.
Τοῦ δ᾽ ἕνεκα ταῦτα; ἵν᾽ εἰδῆτε, ὡς, εἰ μὴ παρ᾽ οὐδὲν τίθε- 42
σθαι τὴν ἡδονὴν λόγῳ τε δυνάμεθα καὶ σοφίᾳ, χάριν πολλὴν
ἄξιον ἔχειν τῷ γήρᾳ, ὡς μὴ προσφιλῆ τὰ μὴ δέοντα ἀπεργαζο-
μένῳ. Εὐβουλίᾳ γὰρ ἐμποδὼν γίνεται ἡδονή, λόγῳ τε πολε-
μία ἐστί, καὶ τὰ τοῦ νοῦ ὡς ἔπος εἰπεῖν καταστρεβλοῖ ὄμ-
ματα, οὐδέ τι πρὸς ἀρετὴν συνάλλαγμα ἔχει. Ἐγὼ δὲ ἄκων
μὲν διεπραξάμην ἐκβάλλων τῆς συγκλήτου Λεύκιον Φλαμίνιον,
ἀδελφὸν Τίτου Φλαμινίου γενναιοτάτου ἀνδρός, ἑπτὰ μάλι-
στα ἔτεσι μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑπατείαν· χρῆναι μέντοι πάθος ἀκό-
λαστον ἀτιμάσαι ᾠήθην. Ἐκεῖνος γὰρ ὕπατος ὢν ἐν Γαλατίᾳ
παρακέκληται πρὸς τῆς ἐρωμένης ἐν συμποσίῳ διαπελεκίσαι
τινα τῶν ἐν δεσμοῖς κατακρίτων ἐπὶ θανάτῳ· καὶ τότε μὲν δὴ
ἐξώλισθε, τιμητοῦ ὄντος τοῦ ἀδελφοῦ ἐγγυτάτω πρὸ ἐμοῦ αὐ-*

Dionys. Hal. Arch. VIII, 77. Polyb. XXXI, 12. Appian. Civ. II, 113,
Σπούριος Dio Cass. XLI, 32. scribunt; *Ποστούμενος* Ald. Bas.
Sturm. *Ποσθούμιος* Colin.; *Βετέριος* Cod. reg. Edd. praeter *Βετύ-
ριος* Colin. correxi in *Βετούριος* Sic Appian. Samn. III, 6. Plut.
Num. 18. C. Gracch. 8. ibiq. Schaef. *Οὐετούριος* Poplic. 12. Rost.
Lex. Germ. Graec. solam form. *Οὐετούριος* exhibet.

ὃς — διέμεινε] *διέμενε* Cod reg. De formula antiqua *in amicitia
permanere* vd. Gernh. et Otton., quae est expressa in vetustissimo
Senatus Consulto Graece scripto, quod M. Lepido Q. Catulo
Coss. in aes incisum fuit: *Τῶν διὰ τέλους ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ δήμου
τῶν Ῥωμαίων μεμενηκότων.* Vd. Otto ad h. l.

Τάραντα — Λευκίου Αἰμυλίου] *Τάραντον* Cod. reg.; *Lucio Camillo*
est lect. optt. Codd. et Edd. vd. Gernh. Ott. 41

δέοντα ἀπεργαζομένῳ] Cod. reg. Colin. *δέοντ᾽ ἀπεργαζομένῳ* re-
liq. Edd.

καταστρεβλοῖ — ἔχει] *Praestringere oculos* i. q. *ἀμαυροῦν τοὺς* 42
ὀφθαλμούς (de discrimine inter *ὀφθαλμός* et *ὄμμα* vd. Rost. Lex.
Germ. Graec. s. v. Auge), *commercium habere cum aliquo* i. q. *ἐπι-
μίγνυσθαί τινι.* Ald. *κατασπλεβλοῖ.*

Ἐγὼ — ᾠήθην] *δὲ* omis. Cod. reg. *ἐκβάλλων* Cod. reg. *ἐκβαλεῖν*
Edd. *ἐκβάλλων* recepi, quum *διεπραξάμην ἐκβάλλειν* vel *ἐκβαλεῖν*
indoli linguae Graecae mihi adversari videatur; pro *διεπραξά-
μην* posuerim *ἐποίησα.* *Λεύβιον — ἀτιμάσαι* Cod. reg. *ἀτιμῆσαι*
Colin. De falsa scriptura *Flaminius* vd. annot. meam ad Cap. 1.
pro *septem annis* (sic Orell.) Wetz. Gernh. Ott. ex antiq. libr.
Ursin. *octo* recepere, cum *Cato* Censor fuisset p. u. c. 569, *Fla-
mininus* Consul 561. Plut. Cat. Mai. 17. *ὕπατον μὲν ἑπτὰ πρότερον
ἐνιαυτοῖς γεγενημένον.* Equidem numerum non mutandum cen-
seo. Forsitan ipsum Ciceronem in computando memoria fefel-
lit. Lugd. *διεπραξάμην.*

ρεθέντος· ἐμοὶ δὲ καὶ Φλάκκῳ οὐδεπώποτ' ἐγένετο δυνατὴ ἀποδέξασθαι ἀσελγὴς οὕτω καὶ ἐξώλης ἐρωτοληψία, ἢ ἰδιωτικῷ ὀνείδει ἀδοξίαν τῆς ὅλης ἀνῆπτεν ἡγεμονίας.

43 XIII. Πολλάκις δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἐπυθόμην λεγόντων, σφᾶς νέους κομιδῇ ὄντας ἀκοῦσαι τῶν γεραιτέρων, ὡς Γαΐος Φαβρίκιος εἰωθὼς εἴη θαυμάζειν, ὅτι πρεσβευτὴς ὢν παρὰ Πύῤῥῳ τῷ βασιλεῖ πύθοιτο Κινέου τοῦ Θεσσαλοῦ, ὡς Ἀθήνησιν εἴη τις σοφὸς προσποιούμενος εἶναι, φάσκων πάνθ' ὅσαπερ ἂν ποιῶμεν, χρῆναι εἰς ἡδονὴν ἀναφέρειν· ὅπερ ἀκούοντας αὐτοῦ Μάρκον Κούριον καὶ Τίτον Κορούγκανον ἐπεύχεσθαι εἰωθέναι, Σαυνίτας τε καὶ Πύῤῥον αὐτὸν ταῦτα πεισθῆναι, ὅπως οἷοι ῥᾷον ἡττᾶσθαι γένοιντο σφᾶς αὐτοὺς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότες. Βεβίωκε δ' ἄρα Μάρκος Κούριος κατὰ Πόπλιον Δέκιον, τὸν πενταετίᾳ πρὸ τῆς ὑπατείας αὐτοῦ Κουρίου εἰς ἑκούσιον σφαγὴν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἑαυτὸν δεδωκότα.

Ἐκεῖνος — αἱρεθέντος] πρὸς τῆς ἐρωμένης Cod. reg. Colin. τοῦ ἐρωμένου cett. Edd.; ἐν ante συμποσίῳ om. Cod. reg.; ἐξώλισθε Cod. reg. ἐξώλισθαι Edd. praeter Colin. ἐξώλισται; τιμὴ τοῦ Cod. reg. ἐγγύτατα Cod. reg. διαπελεκύσαι Lugd. διαπελεκίζω Steph. Thes. T. III. p. 195. laudat ex interpr. Graec. Gazae de Sen.; Schneiderus voc. dubiae auctoritatis habet. Πελεκίζω scriptoribus Graecis in usu est vd. Lobeck. ad Phryn. p. 341. Dissentiunt in hoc flagitio enarrando veteres scriptores vd. Liv. XXXIX, 42—43. Plutarch. Cat. Mai. 17. Flamin. 18 ibiq. Bähr. (utroque loco Cicero memoratur). *Scortum* ap. Cic. utrum Gaza de mare, an de femina intellexerit ob. var. lect. ἐρωμένης et ἐρωμένου decerni nequit: Valerius Antias Liv. l. l. et Plut. Flam. l. l. de femina accepit, cum cuius narratione convenit lect. τῆς ἐρωμένης Cod. reg. Colin. — Adiectiva κατάκριτος — κατάδικος cum simpl. Genit. strui solent.

ἢ — ἡγεμονίας] ονείδι — ἀνῆπτεν Cod. reg. ἀνήπτεν Colin. ἀνῆπτε reliq. Edd. praeter Bas. ἀνήπτε. Goez. ἢ omis.

43 Cap. XIII. ἐπυθόμην] ἐπειθόμην Sturm. ἐπιθόμην Goez.

Φαβρίκιος] Φάβριος Cod. reg.

ὅσαπερ ἂν ποιῶμεν] ἂν om. Cod. reg. ποιῶμαι Ald. Sturm.

Μάρκον — εἰωθέναι] Gaza auctoritate deteriorum Codd. h. l. et ap. 16. Μάρκον pro Μάνιον et Τίτον Κορούγκανον pro Τιβέριον Κορουγκάνιον (vd. ad Cap. 9.) exhibuit. Lugd. εἰωθῆναι.

Σαυνίτας] Cod. reg. Σαννίτας Ald. Bas. Sturm. Lugd. Σαμνίτας Colin., et Cap. 16. Συμνιτῶν — Συννῖται Cod. reg. Ald. Bas. Sturm. bis Σαμνίτων Colin. Σαννιτῶν — Σαινῖται Lugd. Σαννιτῶν — Σαννῖται Goez.

Βεβίωκε — δεδωκότα] πενταετίαν Cod. reg. (*quinquennium* Cod. et ap. Otton.). *Vivere cum aliquo* rectius dixeris βιοῦν μετά τινος, cum κατά ad tempus, non ad consuetudinem, quae alicui cum aliquo est, refertur. *Se devovere* Plut. Camill. 21. dicitur ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῷ δαίμονι καθιεροῦν. Blum. Anleit. p. 146. substituit ὑφίστασθαι ἑκούσιον θάνατον: at non omnis mors voluntaria est *devotio*. Gaza omisit *quartum consul* (τέταρτον ὑπατεύοντα) ante *devoverat*. Sturm. τεδωκότα.

Ἤδη δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον καὶ Φαβρίκιος, ἤδη δὲ Κορουγκάνος· οἳ δὴ τὸ μὲν ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτοὺς βίου, τὸ δ' ἐκ τῆς πράξεως οὗ λέγω Ποπλίου Δεκίου ἔκριναν, εἶναί τι φύσει κάλλιστον καὶ λαμπρότατον, ὅπερ ἂν ἐθελουσίως μαστεύοιτο, καὶ ᾧ γ' ἂν, περιορωμένης τε καὶ καταφρονουμένης τῆς ἡδονῆς, τῶν βελτίστων ἕκαστος ἕποιτο. Τί δὲ ταῦθ' οὕτω συχνὰ περὶ 44
ἡδονῆς; ὅτι οὐχ ὅσον ψόγος οὐδείς, ἀλλὰ καὶ μέγιστος ἔπαινος γήρως τὸ μὴ πάνυ τι ποθεῖν τῶν τοιούτων ἡδονῶν μηδεμίαν. — Ἀπορεῖ, φησίν, εὐωχιῶν καὶ τραπεζῶν εὐπρεπῶν καὶ κυλίκων συχνῶν. Οὐκοῦν καὶ οἰνοφλυγίας καὶ ἀπεψίας καὶ ἀγρυπνίας ἀπορεῖ. Εἰ δ' ἄρα τι καὶ δοτέον τῇ ἡδονῇ, ἐπειδὴ τοῖς θωπεύμασιν αὐτῆς οὐκ εὐμαρῶς ἐνιστάμεθα (καὶ Πλάτων δαιμονίως κακῶν δέλεαρ τὴν ἡδονὴν ὀνομάζει ἐκ τοῦ ταύτῃ δηλονότι ἀνθρώπους ἁλίσκεσθαι ὥσπερ ἰχθύας ἀγκίστρῳ)· κἂν εἰ εὐωχιῶν ἀσυμμέτρων ἐνδεῶς ἔχοι τὸ γῆρας, δύναταί γε ὅμως μετρίοις ἥδεσθαι συμποσίοις. Γάϊον οὖν Δύιλ-

---

Ἤδη — καταφρονουμένης] *Ἤδη τότε αὐτὸν — ἤδη δὲ καὶ Κορ.* Cod. reg. *ἤδη — ἤδη* Ald. Sturm. *ἤδη — ἤδη* Bas. *ἤδει* Colin. Lugd. Goez., de qua utraque forma vd. Buttm. Gr. Vol. I. p. 484. not. Vol. II. p. 422. Matth. Gr. Vol. I. p. 452. Sturm. *περιομένης — καταφρονυμένης*

ὅτι οὐχ ὅσον] In Cod. reg. supra scriptum est *μόνον*, Lugd. *οὐκ.* 44

Ἀπορεῖ — εὐωχιῶν] *φύσει* Cod. reg., in quo ante *ἀπορεῖ* rubr. col. interiectum *ἀντίθεσις*. *At* in Codd. omissum ab Ascens. primum male invectum et a Gernh. Orell. Ott. est receptum.

τραπεζῶν εὐπρεπῶν] *εὐτρεπῶν* Cod. reg. de qua confus. vd. Valck. ad Eurip. Phoen. v. 803. Iacobs. Additt. ad Athen. p. 361. ad Achill. Tat. II, 31. *Mensae exstructae* sunt *τράπεζαι πολυτελεῖς* vd. Lucian. Amor. ep. 42.

Οὐκοῦν — ἀπορεῖ] Gaza expressit *caret ergo etiam* exhibitum a Guilielm. Graev. Ern. Orell., *etiam* Gernh. auctoritate Codd. et vett. Edd. eiecit, Otto uncis inclusit. *Ἀγρυπνία* (falso Gernh. et Otto *ἀϋπνίαν* Gazae ascribunt) est *insomnia*, quod Lambinus invitis Codd. et Edd. emendavit pro *insomniis*, quae sunt somnia a Nominat. *insomnium*, non *insomnia*, quod placet Schell. Lex. mai. s. v.

καὶ — ὀνομάζει] Recte Gaza *divine* expressit, al. *divinus*, ut Colin. ex emend. *καὶ γὰρ Πλάτων ὁ δαιμόνιος.* Locus Platon. est Timae. p. 69. d. Steph. — *πρῶτον μὲν ἡδονὴν μέγιστον κακῶν δέλεαρ*: adde Plut. Cat. Mai. cp. 2. Van der Ton. Comment. p. 93. not. 2. Sturm. *ὀνομάζειν*, Lugd. *ὀνομάζαι*. Klotz. *hamo* recte om.

κἂν — ὅμως] *ἔχει* Cod. reg. *ὅμως* omissum in Edd. offert Cod. reg.

Γάϊον — ἐκράτησε] Cod. reg. *πρῶτος Λιβύων ἐκράτησε* Edd. *classe primus* vulg. Gernh. Orell. *primus classe* Otto e Codd. Trev. Lips. c. Dresd. r. 4. Edd. vett. Rom. Vand. Frob. Sylv. etc. *Δυίλλιον* Colin. Gaza secutus est lect. *Duillum*, quae est quoque in Asc. 2. Lambin. (mendam scripturae pro *Duilium* optt. Edd.). *Duillium* Ed. Roman. originem dedit script. *Δυίλλιον* in Ed. Colin. sic Flor. II, 2. De his aliisque scripturis *Duelius — Duellius* (*Duilius*

λον τὸν Μαρτίου, ὃς δὴ στόλῳ Λιβύων ἐκράτησε πρῶτος, πολλάκις παῖς ὢν γέροντα ἑώρων οἴκαδε ἀναλύοντα μετὰ δεῖπνον· ἥδετο γὰρ θαμινὰ λαμπάδι τε καὶ αὐλῷ, ἃ πρὸς οὐδὲν παράδειγμα ἰδιώτης ὢν ἑαυτῷ προσειλήφει· τοσοῦτον εἰς αὐ-
45 *τὸν ἐξουσίας παρεῖχεν ἡ εὔκλεια. Ἀλλὰ τί τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ἐγώ; πρὸς ἐμαυτὸν δὴ ἐπανήξω. Πρῶτα μὲν γὰρ συσσίτους εἶχον ἀεί· συσσίτια δέ, ταμίου ὄντος ἐμοῦ, ἀναδέδεικται, τῶν Ἰδαίων παραλαμβανομένων τελετῶν τῆς Μεγάλης Μητρός. Εὐωχούμην οὖν μετὰ συσσίτων πάνυ μετρίως; ἀλλ' ἦν, ὡς ἔοικε, ζέσις τις ἡλικίας· ἧς προϊούσης πάντα πραότερα τῷ χρόνῳ καθίσταται. Οὐδὲ γὰρ τὴν τῶν συμποσίων αὐτῶν εὐφροσύνην ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα πλέον ἢ τῷ χορῷ τῶν φίλων καὶ τοῖς λόγοις ἐμέτρουν. Καλῶς γὰρ οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τὴν περὶ τὰς εὐωχίας τῶν φίλων κατάκλισιν, ὅτι περ σύνδεσμον ἔχει βίου, συμβίωσιν ἀπεκάλεσαν· καὶ ἄμεινον ἤπερ Ἕλληνες, οἳ ταὐτὸ τοῦτο ὁτὲ μὲν συμπόσιον, ὁτὲ δὲ σύνδειπνον ὀνομάζουσιν, ὥςθ' ὅπερ ἐνταῦθα ἐλάχιστον, τοῦτο μάλιστα φαίνεσθαι ἀποδεχομένους.*

46 XIV. *Ἐγὼ δὲ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων εὐθυμίαν καὶ συμποσίοις ἐπικαίροις ἐνασμενίζω· καὶ οὐ μόνον μεθ' ἡλικιωτῶν*

---

optima vd. Wund. ad Cic. p. Planc. p. 159.) — *Bellius — Billius — Bilius* vd. Gernh. et Otto ad h. l. Duker. ad Flor. l. l. Ern. Clav. Cic. s. v. Mai. ad Cic. de Rep. I, 1., qui annotavit, Cod. Graec. apud Dion. Halic. Archaeol. X, 58. XI, 23. 46. *Δουέλιος* vel *Δουίλλιος* habere. Polyb. I, 22. XXIII, 1. exstat *Δουίλιον* ex emendat. Casaub., at Schweigh. apud Polyb. e scriptura mendosa *Λίβιος* censet restituendum *Βίλιος*, quum *Δουίλλιον* utroque loco viri docti emendationi debeatur. Pro *Μαρτίου* erat scribendum *Μάρκου*.

ἥδετο — αὐλῷ] *λαμπάδι* Cod. reg. *λαμπάσι* Edd. illud praetuli ob singul. *funali* ap. Cicer. *Crebro*, quod Adiectivum i. q. *densum*, Gaza pro Adverbio accepit. Gernh. comparat quasi lucernam *πολύμυξον*.

45 *Πρῶτα — ἀναδέδεικται*] *αἰεὶ* Cod. reg. *Sodales* et *sodalitates*, Graevio observante, non sunt *σύσσιτοι* et *συσσίτια*, sed *θιασῶται* et *θίασοι*; nam *σύσσιτοι* semper una vescebantur, *θιασῶται* certis tantum diebus, cum sacra facerent vd Passov. Lex. s. v. Goez. *γάρ* om. *δέ* om. Colin. *ταμείου* Edd. *ὄντων* Goez. *ἰδαίων* Sturm. infra *εὐοχούμην* Goez. *πόνυ* Sturm

ἀλλ' — τις ἡλικίας] *τῆς* Cod. reg. *ἀλλά* Goez.

καθίσταται] Gaza recte *fiunt* lect. optt. Edd. Gernh. Orell. Ott. reddidit, al. *fient*.

κατάκλισιν] *κατάκλησιν* Cod. reg.

ὀνομάζουσιν] Cod. reg. *ὀνομάζουσι* Edd. *ὀνιμάζουσι* Lugd.

46 Cap. XIV. *Ἐγὼ — ἐνασμενίζω*] *δέ* addit Cod. reg. Edd. omittunt. *Ἐνασμενίζω*, quo verbo h. l. et infra Cap. 15. *delectari* Gaza interpretatur, est cadentis Graecitatis. Steph. Thes. L. Gr. T. I. p. 1437. citat hoc verbum e Graec conversione Gazae; Schneid. Lex. Gr. e Nicet. Ann. VIII, 3. et e Cornut. de Nat. Deor. cp. 21,

ἐμαυτοῦ, οἵ γ' ὀλίγοι δὴ παντάπασιν ὑπολείπονται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τῇ ὑμετέρᾳ καὶ μεθ' ὑμῶν αὐτῶν· χάριν τε ἔχω τῷ γήρᾳ πολλήν, ὃ μοι τὴν μὲν τῶν λόγων ἐπιθυμίαν ηὔξησε, τὴν δὲ τῆς πόσεως καὶ βρώσεως ἀπεμάρανεν. Ὥςτ', εἴ τινα καὶ ταῦτα εὐφραίνει, ὡς ἂν μὴ παντάπασι δόξω πόλεμον καταγγείλας τῇ ἡδονῇ, ἧς ἔνεστιν ἴσως μέτρον τι κατὰ φύσιν, οὐδ' ἐν αὐταῖς δὴ ταῖς ἡδοναῖς ταύταις αἰσθήσεως τὸ γῆρας δεῖσθαι ὁρῶ. Ἐμὲ γάρ τοι καὶ συμποσιαρχίαι εὐφραίνουσι πρὸς τῶν προγόνων συντεταγμέναι καὶ λόγος, ὃς παρὰ συμποσιάρχου τοῦ μεγίστου εἰς τὸν κώθωνα ἔθει προγόνων παράγεται, καὶ κύλικες, ὡς ἐν τῷ Ξενοφῶντος συμποσίῳ, σμικραὶ καὶ ἐπιψεκάζουσαι, ψῦχός τε ἀκμῇ θέρους καὶ αὖ ἐν μέρει ἤτοι ἥλιος ἢ πῦρ ὥρᾳ χειμερινῇ, ἃ δὴ καὶ ἐν Σαβίνῃ μετιέναι εἴωθ' ἐγώ, συμπόσιόν τε ἀγρογειτόνων συγκροτῶ καθ' ἑκά-

---

ubi in textu Edit. Gal. εὐμενίζουσι, in annot. var. lect. ἐνασμενίζουσι exhibetur. Infra ὁλικιωτῶν Lugd.

οἵ — ὑπολείπονται] Cod. reg. Colin. [οἳ ὀλίγοι] haec verba in cett. Edd. omissa recte exhibent: Cic. *qui pauci iam admodum restant:* cum Nonio Edd. optt. *iam* eiecere.

μεθ' ὑμῶν] μετὰ ὑμῶν Colin.

χάριν — ἀπεμάρανεν] ηὔξησε Cod. reg. ηὔξησεν Edd.; πόσεως καὶ βρώσεως Cod. reg. eodem ordine quo Cicero *potionis et cibi:* Edd. βρώσεως καὶ πόσεως. Similis sententia exstat ap. Plat. Rep. I. p. 328. d. St. (I, 2. Ast. Stallb.) ὡς εὖ ἴσθι, ὅτι ἔμοιγε, ὅσον αἱ ἄλλαι αἱ κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον αὔξονται αἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι τε καὶ ἡδοναί.

μὴ — καταγγείλας] Iam supra δοκεῖν c. Partic. structum legimus, quod Graeci cum Infinitivo componunt.

ἧς — τι] *Modus* pro *motus* lectione optt. Edd. Gernh. Orell. Ott. expressum est: *etiam* om. quod in multis Codd. deest: uncis inclusum est a Gernh. Ott., liberatum ab Orell. ἔνεσιν Ald. Bas.

πρὸς τῶν προγόνων] παρὰ Colin.

ὃς — παράγεται] Gaza expressit glossam *magistro* post *summo* in omnibus Codd. praeter unum Turneb. [de cuius auctoritate dubitare videtur Orell. signo (?) apposito], a Lamb. primum expulsam; deinde lect. meliorem *in poculo* pro *in poculis:* Otto recepit *in poculo* mihi probatum. *A summo bibere* i. q. ἐν κύκλῳ πίνειν.

καὶ — ἐπιψεκάζουσαι] Xenoph. Symp. II, 26. Οὕτω δὲ καὶ ἡμεῖς ἢν μὲν ἀθρόον τὸ ποτὸν ἐγχεώμεθα, ταχὺ ἡμῖν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ γνῶμαι σφαλοῦνται, καὶ οὐδὲ ἀναπνεῖν, μὴ ὅτι λέγειν τι δυνησόμεθα· ἢν δὲ ἡμῖν οἱ παῖδες μικραῖς κύλιξι πυκνὰ ἐπιψακάζωσιν [non ἐπιψεκάζωσιν vd. Born. Herbst. ad h. l. Passov. Lex.], ἵνα καὶ ἐγὼ ἐν Γοργιείοις ῥήμασιν εἴπω, οὕτως οὐ βιαζόμενοι ὑπὸ τοῦ οἴνου μεθύειν, ἀλλ' ἀναπειθόμενοι πρὸς τὸ παιγνιωδέστερον ἀφιξόμεθα. Gernh recte observat, Ciceronem, praetermissa, ut senem decebat, voce πυκνά, quam Platonici ratio flagitabat, cum brevitate poetica dixisse *rorantia pocula.*

ἤτοι] Cod. reg. om. Edd.

συμπόσιόν — ἑκάστην] δὲ — συγκροτῶ Cod. reg. De v. συγκροτεῖν

στην· καὶ τοῦτο πόῤῥω κινκτῶν ἢ μάλιστα δυνατὸν λόγοις
47 συμπαρατείνομεν διαφόροις. — Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἡδονῶν το-
σοῦτος οἷον γάργαλος ἐν τοῖς γέρουσι. Πείθομαι· ἀλλὰ μὴν
οὐδὲ πόθησίς γε· χαλεπὸν δὲ οὐδὲν ὧν ἂν μὴ ποθῇς. Εὖ
οὖν καὶ Σοφοκλῆς ἐρομένου του αὐτὸν ἡλικίᾳ ἤδη κατειργα-
σμένον, εἰ ἔτι χρῷτο ἀφροδισίοις, Εὐφήμει, εἶπεν· ἐγὼ γὰρ
ἀσμένως αὐτὸ ὥςπερ τινὰ λυττῶντα καὶ ἄγριον δεσπότην
ἀπέφυγον. Τοῖς μὲν γὰρ ἐρωτικῶς ἔχουσι τῶν τοιούτων μιση-
τὸν ἴσως τὸ δεῖσθαι καὶ χαλεπόν· διακόροις δὲ καὶ καταπλέως
τοῦ ἀπολαύειν τὸ δεῖσθαι ἥδιον. Καίτοι γε οὐδὲ δεῖται, ὃς
ἂν μὴ ποθῇ· τοιγαροῦν τὸ μὴ ποθεῖν τοῦτο ἥδιόν φημι εἶναι.
48 Ὥςτ' εἰ τούτων αὐτῶν ἀπολαύει τῶν ἡδονῶν ἥδιον ἡ χρηστὴ
ἡλικία, πρῶτον μὲν σμικρῶν τινῶν, ὡς ἔφαμεν, ἀπολαύει,
ἔπειτα δὲ ὧν καὶ τὸ γῆρας, κἂν πρὸς ἀφθονίαν μὴ ἐμφορῆται,
ἐνδεὲς οὐκ ἔστι παντάπασιν. Ὡς γὰρ ἐπὶ Τυρπίωνι Ἀμβιβίῳ
ἥδεται μέντοι μᾶλλον ὁ ἀπὸ τοῦ πρώτου θεωρητηρίου θεώμε-
νος, ἥδεται δὲ αὖ καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ τελευταίου· ὡς καὶ νεότης
ταῖς ἡδοναῖς ἐγγύθεν προςβάλλουσα μᾶλλον ἥδεται ἴσως, ἥδε-
ται δέ γε μὴν καὶ τὸ γῆρας θεώμενον αὐτὰς πόῤῥωθεν, ὅσον
49 ἱκανῶς ἔχει. Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνό γε ἡλίκον τὸ τὴν ψυχὴν ὥς-
περ μισθοφορεῖν πεπαυμένην ἀκολασίᾳ, φιλοτιμίᾳ, φιλονει-

(*συμπόσιον — πότους — παννυχίδα*), quo non accurate redditur *compleo* ap. Cic. vd. Ern., cf. Dorvill. ad Charit. p. 251. Lips. Reitz. ad Lucian. Conviv. 19. Matthaei. ad Chrysost. Homil. II. not. 35. Iacobs. ad Achill. Tat. V, 3. Herbst. ad Xen. Symp. VIII, 1. De re ipsa vd. Plutarch. Cat. Mai. cp. 25. Lugd. *συνατόν*.

οἷον — γέρουσι] *γάργαρος — γέρουσι* Cod. reg. *γέρουσιν* Edd.

47 *χαλεπὸν δὲ οὐδέν*] Recte *est* omiss.; in Ald. Bas. Sturm. *χαλεπῶν*.

Εὖ — ἀπέφυγον] *ἡλικίᾳ ἤδη κατειργασμένον* Cod. reg. Colin. *ἡλικίαν* cett. Edd. *Aetate affectus* ap. Cic. rectius dicitur *παρακμάζων — κακοπαθῶν τῇ ἡλικίᾳ*. Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *ἐρωμένου τοῦ*, Bas. *λυπτῶντα*. Locus Plat. est Rep. I. p. 329. b. Steph. (I, 3. Ast. Stallb.): *νῦν δ' ἔγωγε ἤδη ἐντετύχηκα οὐχ οὕτως ἔχουσι καὶ ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ Σοφοκλεῖ ποτὲ τῷ ποιητῇ παραγενόμην ἐρωτωμένῳ ὑπό τινος· Πῶς, ἔφη, ὦ Σοφόκλεις, ἔχεις πρὸς τἀφροδίσια; ἔτι οἷός τ' εἶ γυναικὶ συγγίγνεσθαι; καὶ ὅς, εὐφήμει, ἔφη, ὦ ἄνθρωπε· ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὥςπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποφυγών*. Vd. Ast. et Stallb. ad h. l. Otton. ad loc. Cicer. Van der Ton. Comment. p. 99. not. 1.

χαλεπὸν — καταπλέως] Lugd. *χαλεπόν*, Cod. reg. Edd. *κατάπλεως*.

48 *ἡ χρηστὴ ἡλικία*] Colin. *ἡ* omis. *Bona aetas* ap. Cic. i. q. *ἀκμή — ὥρα*

θεωρητηρίου — τελευταίου] *ὁ* omis. Cod. reg., Bas. *θεωρητηρίου*, Colin. *θεωρηθηρίου*.

ὅσον — ἔχει] Cod. reg. *ἔχοι* Edd. Cic. *quantum sat est.*

ἥδεται δέ γε] *δέ* omis. Cod. reg.

49 *Ἀλλὰ — ἡλίκον*] Gaza omis. *sunt* ab Ottone uncis circumseptum, quia deest in Cod. Lips. *a.* ap. Ott. Colin. *τε* pro *γε*.

κία, ἔχθρα, πάσαις ἐπιθυμίαις καθ' ἑαυτὴν εἶναι καὶ μεθ' ἑαυτῆς τὸ λεγόμενον ζῆν· ἐὰν δὲ δή τι καὶ σπουδῆς καὶ μαθήσεως οἷόν τινα χιλὸν ἔχῃ, οὐδὲν ὡς ἀληθῶς γήρως σχολὴν ἄγοντος ἥδιον. Μόνον οὐκ ἐναποπνέοντα σπουδῇ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀναμετρήσεων Γάλλον ἑωρῶμεν τὸν οἰκεῖον τοῦ σοῦ πατρός, ὦ Σκιπίων· ὁσάκις μὲν ἐκεῖνον ἡ ἕως ἐγχειρήσαντα νυκτὸς διαγράφειν ἄττ' ἐπέσχεν, ὁσάκις δ' αὖ ἡ νὺξ ἀρξάμενον ἕωθεν, ὅσον αὐτὸν εὔφραινε τὸ τὰς ἡλίου καὶ σελήνης ἐκλείψεις πολὺ πρόσθεν προλέγειν ἡμῖν; Τί δ' ἐν ἐλαφροτέραις μέν, ὀξείαις δὲ καὶ ταῖςδε σπουδαῖς; ὅσον μὲν Ἔννιος ἔχαιρε τῷ ἑαυτοῦ Λιβυκῷ πολέμῳ· ὅσον δὲ Πλαῦτος τῷ Τρυκυλέντῳ· ὅσον τῷ Ψευδοδούλῳ. Εἶδον ἔτι καὶ Λίβιον γέροντα, ὃς ἑπτὰ ἔτεσι πρὸ γενέσεως τῆς ἐμῆς τραγῳδίαν διδάξας προβέβηκε ζῶν ἄχρι ἐμῆς ἐφηβίας. Τί δ' ἄρα ὑπὲρ τῆς Ποπλίου Λικινίου Κράσσου σπουδῆς περί τε τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὸ πολιτικὸν νόμιμον λέγω; ἢ τῆς αὐτοῦ Ποπλίου Σκιπίωνος, ὃς ὀλίγων ἡμερῶν τῶνδε μέγιστος ἀπεδείχθη ἀρχιερεύς;

φιλονεικία] *Contentionis* expressum pro *contentionum* mult. Codd., in Editt. post Graev. receptum. vd. Gernh. Orell. Ott.; Ald. Bas. Lugd. Sturm. *ἀκολασία, φιλοτιμία, φιλονεικία, ἔχθρα.*

πάσαις ἐπιθυμίαις] Colin. *καὶ* addit.

μεθ' ἑαυτῆς] Cod. reg. *μεθ' ἑαυτήν* Edd. praeter Colin., quae *εἶναι καὶ μεθ' ἑαυτῆς* omisit.

ἔχῃ] Colin. *ἔχει.*

Μόνον—ἑωρῶμεν] *σπουδὴ τὸν—ἀναμετρήσεως γάλον* Cod. reg. *Γάϊον* Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *Γάϊον Γάλλον* Colin., correxi *Γάλλον*: *Caium* om. plerique Codd. *Gallum* om. Cod. Dresd. 3. Manut. *οὐρανόν* Lugd. Gaza secutus videtur ordinem verborum, in Codd. admodum discrepantem, qui est in Edd. Mediol. et Ascens. 2. *videbamus in studio dimetiundi coeli atque terrae mori paene C. Gallum.* Ex Graev. emend. Edd. *mori paene videbamus in studio dimetiundi coeli atque terrae* vd. Gernh. Orell. Ott.

ἕως—ἄττ'] Colin. *νυκτός* om. *διαγράφει* Colin. *ἄττ'* Cod. reg. Edd. *ἕως* et infr. *ἕωθεν* Cod. reg.

προλέγειν ἡμῖν] *ὑμῖν* Cod. reg.

Τί—σπουδαῖς] *τὸ δ'—ὀξύαις—ταῖς* Cod. reg.

ὅσον—Ψευδοδούλῳ] Gaza secutus est lect. deteriorem Cod. Oxon. *η*. *Ennius* pro *Naevius.* Licet Plauti fabula *Pseudolus* inscribatur, tamen retinendum censui *Ψευδοδούλῳ* ob Cod. et Edd. consensum. *Λυβικῷ* Ald. Bas. Colin. Lugd. Sturm. *ὅσαν* Bas.

Λίβιον—διδάξας] *προγενέσεως* Cod. reg. Lect. *septem annis* pro *sex annis* in plerisque Codd. et opit. Edd. Gernh. Orell. Ott. probatur Osann. Analect. crit. p. 40. 47. 50. Quae verba Cic. *Centone Tuditanoque consulibus* Gaza omisit, in Ed. Colin. ex emend. post *διδάξας* sunt interiecta, expressa lect. *Cethego* pro *Centone*: *Κεθήγου καὶ Τουδιτάνου ὑπατευόντων*; Ald. Sturm. *Λύβιον.*

Τί—λέγω] Cod. reg. *τί δ' ἄρα* Edd. *ἀρχιερεωσύνην* Cod. reg. Goez. *Ἀρχιερωσύνη* est munus Pontificis Maximi, non *pontificium ius*, quod mihi interpretandum videtur *τὰ δικαιώματα τοῦ ἀρχιερέως*. Colin. *τοῦ Ποπλίου—πολυτικόν.*

Καὶ γὰρ ἐκείνους, οὓς ἀνεμνησα, τούτους σπουδῶν ἀκμάζοντας τοιούτων ἐν γήρᾳ εἴδομεν· Μάρκον δὲ Κέθηγον, ὃν Ἔννιος μελίγηρυν ὀρθότατα ὀνομάζει, ὅσῃ σπουδῇ γυμναζόμενον εἰς τὸ λέγειν ἑωρῶμεν καὶ γέροντα. Τίνας οὖν εὐωχιῶν ἢ ἀγώνων ἢ παιδικῶν ἡδονὰς ἄξιον ταῖς ἡδοναῖς ταυτησὶ παραβάλλειν; Καὶ αὗται μὲν τοίνυν σπουδαὶ μαθημάτων εἰσίν, αἳ δὴ τοῖς συνετοῖς τῶν ἀνδρῶν καὶ πεπαιδευμένοις εὖ κατὰ ταὐτὰ τῷ βίῳ συναύξονται; οἷόν τι κἀκεῖνο τῷ Σόλωνι εὐσχημονολογούμενον, ὅπερ ἐμμέτρως φησίν, ὡς πρότερον εἶπον, γηράσκειν αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος· ἧς δὴ περὶ ψυχὴν ἡδονῆς οὐδ᾽ ἂν μία ὡς ἀληθῶς μείζων εἴη.

51 XV. Νῦν δὲ πρὸς τὰς τῶν γεωργῶν ἔρχομαι ἡδονάς, αἷς ὑπερφυῶς ἥδομαι ἔγωγε, αἳ δὴ οὔτε τῳ διακωλύονται γήρᾳ, κἀμοὶ πρὸς βίον σοφοῦ ἐγγυτάτω παραγινόμεναι φαίνονται. Ἔχουσι γάρ τοι λόγον πρὸς γῆν, ἥγε τὸ κελευόμενον οὐδέποτ᾽ ἀναίνεται, οὐδ᾽ ἔστιν ὅτε χωρὶς τόκου ἀποδίδωσι τὸ ληφθέν,

---

τούτους — εἴδομεν] *Studio flagrare* i. q. *σπουδῇ φέρεσθαί τινος — σπουδὴν ποιεῖσθαι — σπουδάζειν περί τι.*

Μάρκον — ὀνομάζει] Gaza a Politiano Miscell. Cap. XCI. Ed. Basil. reprehenditur, quod Ciceronis verba *Suadae medullam* non recte sit interpretatus *μελίγηρυν*. „Libellum Ciceronis aureolum de Senectute Theodorus idem Gaza non incommode profecto nec infeliciter vertit in linguam graecam. Sed est in eo quoque (ne quid gravius dixerim) paulo nonnunquam indiligentior. Illud interim pro argumento sit, quod ait strictim Cicero Marcum Cethegum ab Ennio *Suadae medullam* dictum: vocabulum illud *Suadae medulla μελίγηρυν* [*μηλίγηριν* hic et infra ex mendo typogr.] Theodorus, quasi tu dixeris dulciloquium, interpretatur, cum Cicero idem in Bruto locum hunc Ennii verbaque sic ampliter exponat. *Suadae medulla*, inquit, *Pitho* [*Suadaeque medulla. Πειθώ* Ellendt. Orell.] *quam vocant Graeci, cuius effector est orator, hanc Suadam appellavit Ennius. Eius autem medullam Cethegum fuisse vult, ut quam deam in Pericli labris scripsit Eupolis sessitavisse, huius hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit.* Hactenus in Bruto Cicero. Qua apparet utique, non intellectum a Theodoro locum. Neque enim *μελίγηρυν* debuerat, sed *Πειθοῦς μυελὸν* interpretari." *Καιθηγόν* Ald. Sturm. *ὀρθώτατα* Edd. praeter Colin.

Τίνας — ἀγώνων] *Τίνες* Cod. reg. *καὶ ἀγώνων* Colin.

Καὶ — συναύξονται] Cod. reg. *αὗται* Colin. *μὲν δή* Edd. *κατὰ ταῦτα* Colin. Goez. (*κατὰ ταὐτό* usitatum); *συναυξάνονται* Colin. Optt. Edd. *sunt* post *studia* a Gaza expressum omittunt.

γηράσκειν — διδασκόμενος] *ἀεὶ — διδασκόμενος* Cod. reg. *αἰεὶ — διδασκόμενος* Ald. Bas. Sturm. Goez. *αἰεὶ — διδασκόμενον* Colin. Lugd. *Γηράσκω* Goez.

51 Cap. XV. *οὔτε τῳ*] *τῷ* Cod. reg. Colin. *τω* Ald. Bas. *τό* Lugd. Sturm. *τόν* Goez.

ἥγε — ἔστιν] *ἀνένεται* Cod. reg. *κελευόμενον* Bas. Colin. *οὐδὲν ἔστιν* Ald. Bas. Sturm.

ἀλλ' ὁτὲ μὲν σὺν ἐπικαρπίᾳ ἐλάσσονι, ὡς τὰ πολλὰ δὲ σὺν μεί-
ζονι ἀμείβεται. Καίτοι ἔμεγε οὐχ ὁ καρπὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ
αὐτὴ ἡ τῆς γῆς δύναμίς τε καὶ φύσις εὐφραίνει; ἥτις εἰς κόλ-
πον μεμαλαγμένον τε καὶ διειργασμένον τὸ σκεδασθὲν σπέρμα
ὑποδεξαμένη πρῶτον μὲν βωλοκοπηθὲν συνίσχει πιέσασα, ὅθεν
δὴ καὶ βωλοκοπία ἡ τόδε ἀπεργαζομένη καλεῖται, ἔπειτα δὲ κο-
τίδι τε καὶ πιλώσει διαχεῖ θερμαινόμενον, καὶ χλωρὰν ἀπ' αὐ-
τοῦ ἐφέλκεται πόαν· ἣ δὴ ῥιζίοις προσρυεῖσά τε καὶ παγεῖσα
λεληθότως αὐξανομένη μειρακιοῦται, καὶ καλάμῃ εὐγονάτῳ
ἀνατεθεῖσα λέμμασιν ἤδη καὶ θήκαις ὥσπερ ἡβῶσά τε καὶ ἰου-
λοφόρουσα περικλείεται. Τούτων δ' ἀναδῦσα ἀποχεῖ τὸν καρ-
πὸν σταχύος εὐταξίᾳ συντεταγμένον καὶ πρὸς τὰ τῶν ἐλασσό-
νων ὀρνίθων δήγματα ἀθέρων σταυροῖς ὀχυρῶς κεχαρακωμέ-
νον. Τί δ' ἀμπέλων περὶ γενέσεως καὶ φυτεύσεως καὶ αὐξή- 52
σεως ἀναμιμνήσκω; Κόρον γε εὐφροσύνης τῷ ὄντι λαβεῖν οὐχ
οἷός τ' εἰμί, ἵνα τὴν τοῦ ἐμοῦ γήρως ἀνάπαυλάν τε καὶ ἡδυπά-
θειαν εἰδῆτε. Παρίημι γὰρ τὴν δύναμιν αὐτὴν πάντων τῶν ἐκ
τῆς γῆς φυομένων, ἥτις ἐκ τηλικαύτης κεγχραμίδος ἢ γιγάρ-
του ἢ ἑτέρων καρπῶν ἢ ῥιζοφύτων τινῶν ἐλαχίστων σπερμάτων
τηλικαῦτα στελέχη καὶ κλάδους δημιουργεῖ· μοσχεύματα δὲ φυ-
τευτήρια καὶ ὦσχαι καὶ ὑπόρριζοι καὶ ἀπώρυγες, ταῦτα πάντα
οὐχ οὕτω πως διατίθησιν, ὡς μὴ ἂν θαύματος ἄνευ τέρπεσθαι

ὡς τὰ πολλὰ δὲ] δέ omis. Cod. reg.

ἡ τῆς γῆς δύναμις] Colin. τῆς om.

διειργασμένον — χλωράν] διηργασμένον — πηλόσει — χλοράν Cod. reg. σχεδασθέν Edd. ἀπεργζομένη καλεῖτα Goez. Ὑποδεξαμένη recte respondet lect. meliori *excepit* pro *excipit — accipit*: βωλοκοπηθέν reddit lect. deteriorem *occatum* pro *occaecatum* (κατακρυφθέν) optt. Edd., πιλώσει lect. vulg. *compressu*, pro qua al. *complexu*, διαχεῖ *diffundit* (sic Schütz. Lex. Cic.) pro *diffindit*, quod est in optt. Edd. vd. Gernh. Orell. Ott.

αὐξανομένη — ἀνατεθεῖσα] ἀναταθεῖσα Cod. reg. ἀνατιθεῖσα Edd. ἀνατεθεῖσα emendavi, quum ap. Cic. sit *erecta*. Sturm. αὐξανομένη.

ὀχυρῶς κεχαρακωμένον] ἰσχυρῶς χαρακωμένον Cod. reg.

ἀναμιμνήσκω; — εἰμί] Cod. reg. Κόρον τε Ald. Bas. Sturm. τε 52 omis. Colin. Lugd. Sturm. οὐχ omis. Ald. Bas. Sturm. ἀναμιμνίσκω Bas. Lugd. ἀναμιμήνσκω Sturm.

Παρίημι — ῥιζοφύτων] αὐτὴν πάντων Cod. reg. sic Cic. *vim ipsam*, αὐτῶν Edd. καγχράμιδος Cod. reg. Edd. praeter Colin. παρ ἡμι Ald. (at apparet ι excidisse) παρήμι Sturm. παρίημι καὶ Goez. πάντων omis. Goez. ῥυζοφυτῶν Goez.

μοσχεύματα — ὀντιναοῦν] καὶ μοσχεύματα καὶ φυτευτήρια Cod. reg. μοσχεύματα καὶ Goez. ὦχαι Cod. reg. Edd. mutavi in ὦσχαι; μὴ — τρέπεσθαι Cod. reg. ἐντιναοῦν Bas. Gaza legisse videtur *nonne ea ita afficiunt* pro vulg. *nonne ea efficiunt*, deinde *non sine admiratione* (a Facciolat. et Goez. in textum admissum) pro vulg. *cum admiratione*.

πατρίδων, ἐντεῦθεν πολεμίων ἀνατροπάς, ἐντεῦθεν λαθραίας πρὸς πολεμίους ἀναφύεσθαι συνουσίας· ἁπλῶς τε μηδὲν ἄγος, μηδέ τινα κακουργίαν εἶναι, ἥντιν᾽ οὐκ ἂν ἡ τῆς ἡδονῆς ἐπιθυμία προςδέξασθαι συνωθήσειε· διακορήσεις δὲ καὶ μοιχείας καὶ σύμπασαν ὕβριν τοιαύτην μὴ ἂν ἄλλως ἐγγίξειν ἀλλ᾽ ἢ ἡδοναῖς παροξύνεσθαι. Ἀνθρώπῳ δὲ δὴ μηδὲν ἐξοχώτερον νοῦ εἴτ᾽ ἐκ φύσεως εἴτ᾽ ἐκ του θεῶν δοθέντος, τούτῳ δὲ τῷ θείῳ δώρῳ τε καὶ χαρίσματι μηδὲν οὕτως ἐναντίον εἶναι ὡς ἡδονήν.

41 Μὴ γὰρ ἂν ἀκολασίας κρατούσης σωφροσύνῃ χώραν ὑπάρχειν, μήθ᾽ ὅλως ἐν ἡδονῆς βασιλείᾳ δύνασθαι ἀρετὴν συστάθῆναι. Ὃ δὴ ἵνα καὶ μᾶλλον εἴη μαθεῖν, πλάττειν ἐκέλευε τῇ διανοίᾳ κατηρεθισμένον τινὰ σώματος ἡδονῇ τοσαύτῃ, ὁπόσην ἂν δύνηται πλείστην χωρῆσαι· οὐδενὶ γὰρ ἀμφίδοξον ᾤετ᾽ ἂν εἶναι, εἰ μὴ ἐν ᾧ σφόδρα κέχηθεν οὕτω χρονίως, μηδὲν διαπράσσεσθαι νῷ, μηδενὸς λόγῳ, μηδενὸς λογισμῷ ἐπιτυγχάνειν ἱκανὸς εἴη. Διὸ καὶ μηδὲν οὕτω βδελυρὸν μηδὲ οὕτω θανατηφόρον εἶναι ὡς ἡδονήν, εἴγε αὕτη μείζων τε οὖσα καὶ χρονιωτέρα πᾶν τὸ φῶς τῆς ψυχῆς ἀποσβέννυσι. Ταῦτα μετὰ Γαΐου Ποντίου τοῦ πατρός, ὑφ᾽ οὗ τῷ Καυδηνῷ πολέμῳ Σπόριος

ἀμφορηθῆναι exhibeant; ὀργήν Cod. reg. ὀργῶσι Edd.; ἰταμῶς — δυςηνίως Ald. Bas. Lugd. Sturm.; κατερεθήζοντο Colin. Steph. Thes. L. Gr. T. IV. Ind. v. κατερεθίζω Gazam usum esse de senect. scripsit: Schneider. Lex. Ed. III: auctoritatem huius vocabuli dubiam esse: Rost. Lex. Ed. III: voc. germanice habet, at Passov. Ed. III. omisit. Donec exempla frustra a me quaesita e bonis scriptoribus afferantur, fides voc. mihi erit suspecta. Verba Ciceronis non recte Gaza interpretatus est: Blum. Anleit. p. 155. ἀμηχανικόν substituit pro ἀλόγιστον, κτᾶσθαι pro ἐμφορηθῆναι (de quo verb. vd. Phalarid. Epist. p. 26. b. Ed. Schaef. Lex. Herodot. Schweigh. s. v. Iacobs ad Ach. Tat. VI, 19), ἀλογίστως καὶ ἀκολάστως pro ἰταμῶς καὶ δυςηνίως, ἐπαίρειν pro ὀργᾶν καὶ κατερεθίζειν.

40 προδοσίας — μηδὲν] προδρσίαι Ald. πολιτῶν Goez. λαθρίας Cod. reg. Edd. praeter Goez., quae λαθραίας habet, quod recepi (nisi λαθρίους legere malis); σανουσίας Sturm. μηδὲ Colin. Post συνουσίας Colin. ἔφην interposuit; duo Codd. Oxon. Ll. Man. Trev. al. Edd. vett. dicebat addunt. Pro συνουσία (colloquium) Blum. l. l. ἔντευξις substituit.

ἥντιν᾽ — συνωθήσειε] συνωθήσειεν Edd. Cic. verba *ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret* ad literam male est interpretatus Gaza: *impellere ad aliquid suscipiendum* i. q. παρορμᾶν — παροξύνειν ἐπί τι.

ἀλλ᾽ ἢ — δή] Omis. ἢ et δή Cod. reg.

41 μήθ᾽ ὅλως — ἱκανός] μήθ᾽ ὅλως μή τε ἐν Cod. reg. διαπράσσεσθαι Cod. reg. ἕνα Bas. διαπράσσασθαι Edd. ἱκανῶς Goez.

Διὸ — αὕτη] δι᾽ ὃ — μηδ᾽ Cod. reg. μὴ δέ Bas. εἴ γε αὐτή Colin.

ὑφ᾽ οὗ — ἥττηνται] ὑφ᾽ Cod. reg. ἐφ᾽ Edd. (de structura v. ἡττᾶσθαι vid. annot. meam ad Somn. Scip. cp. 18); Καυδηνῷ Cod. reg. Καυδηνῷ Edd. Καυδινῷ Goez. aut ex emend. aut mendo typogr.; Σπύριος Cod. reg. Edd., quod nomen Σπόριος

Ποστούμιος καὶ Τίτος Βετούριος ὑπατεύοντες ἥττηνται, διαλεχθῆναι τὸν Ἀρχύταν Νέαρχος Ταραντῖνος ξένος ἡμέτερος, ὃς ἀεὶ φίλος τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων διέμεινε, παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἔλεγεν εἰληφέναι, ἡνίκα δὴ τῷ λόγῳ τούτῳ παρεγένετο καὶ Πλάτων ὁ Ἀθηναῖος, ὃν εἰς Τάραντα ἀφικέσθαι Λευκίου Αἰμυλίου καὶ Ἀππίου Κλαυδίου ὑπατευόντων εὑρίσκω. Τοῦ δ' ἕνεκα ταῦτα; ἵν' εἰδῆτε, ὡς, εἰ μὴ παρ' οὐδὲν τίθεσθαι τὴν ἡδονὴν λόγῳ τε δυνάμεθα καὶ σοφίᾳ, χάριν πολλὴν ἄξιον ἔχειν τῷ γήρᾳ, ὡς μὴ προσφιλῆ τὰ μὴ δέοντα ἀπεργαζομένῳ. Εὐβουλίᾳ γὰρ ἐμποδὼν γίνεται ἡδονή, λόγῳ τε πολεμία ἐστί, καὶ τὰ τοῦ νοῦ ὡς ἔπος εἰπεῖν καταστρεβλοῖ ὄμματα, οὐδέ τι πρὸς ἀρετὴν συνάλλαγμα ἔχει. Ἐγὼ δὲ ἄκων μὲν διεπραξάμην ἐκβάλλων τῆς συγκλήτου Λεύκιον Φλαμίνιον, ἀδελφὸν Τίτου Φλαμινίου γενναιοτάτου ἀνδρός, ἑπτὰ μάλιστα ἔτεσι μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑπατείαν· χρῆναι μέντοι πάθος ἀκόλαστον ἀτιμάσαι ᾠήθην. Ἐκεῖνος γὰρ ὕπατος ὢν ἐν Γαλατίᾳ παρακέκληται πρὸς τῆς ἐρωμένης ἐν συμποσίῳ διαπελεκίσαι τινα τῶν ἐν δεσμοῖς καταχρίτων ἐπὶ θανάτῳ· καὶ τότε μὲν δὴ ἐξώλισθε, τιμητοῦ ὄντος τοῦ ἀδελφοῦ ἐγγυτάτω πρὸ ἐμοῦ· αὐ- 42

Dionys. Hal. Arch VIII, 77. Polyb. XXXI, 12. Appian. Civ. II, 115, Σπούριος Dio Cass. XLI, 32. scribunt; Ποστούμενος Ald. Bas. Sturm. Ποσθούμιος Colin.; Βετέριος Cod. reg. Edd. praeter Βετύριος Colin. correxi in Βετούριος Sic Appian. Samn. III, 6. Plut. Num. 13, C, Gracch. 8. ibiq. Schaef. Οὐετούριος Poplic. 12. Rost. Lex. Germ. Graec. solam form. Οὐετούριος exhibet.

ὃς — διέμεινε] διέμενε Cod reg. De formula antiqua in amicitia permanere vd. Gernh. et Otton., quae est expressa in vetustissimo Senatus Consulto Graece scripto, quod M. Lepido Q. Catulo Coss. in aes incisum fuit: Τῶν διὰ τέλους ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων μεμενηκυιῶν. Vd. Otto ad h. l.

Τάραντα — Λευκίου Αἰμυλίου] Τάραντον Cod. reg. Lucio Camillo est lect. opt. Codd. et Edd. vd. Gernh. Ott. 41

δέοντα ἀπεργαζομένῳ] Cod. reg. Colin. δέοντ' ἀπεργαζομένῳ reliq. Edd.

καταστρεβλοῖ — ἔχει] Praestringere oculos i. q. ἀμαυροῦν τοὺς ὀφθαλμούς (de discrimine inter ὀφθαλμός et ὄμμα vd. Rost. Lex. Germ. Graec. s. v. Auge), commercium habere cum aliquo i. q. ἐπιμίγνυσθαί τινι. Ald. καταστλεβλοῖ. 42

Ἐγὼ — ᾠήθην] δὲ omis. Cod. reg. ἐκβάλλων Cod. reg. ἐκβαλεῖν Edd. ἐκβάλλων recepi, quum διεπραξάμην ἐκβάλλειν vel ἐκβαλεῖν indoli linguae Graecae mihi adversari videatur; pro διεπραξάμην posuerim ἐποίησα. Λεύκιον — ἀτιμάσαι Cod. reg. [illegible] Colin. De falsa scriptura Flaminius vd. annot. meam ad Cap. 1. pro septem annis (sic Orell.) Wetz. Gernh. Ott. ex antiq. libr. Ursin. octo recepere, cum Cato Censor fuisset p. u. c. 569, Flamininus Consul 561. Plut. Cat. Mai. 17. ὕπατον μὲν ἑπτὰ πρότερον ἐνιαυτοῖς γεγενημένον. Equidem numerum non mutandum censeo. Forsitan ipsum Ciceronem in computando memoria fefellit. Lugd. διεπραξάμην.

ῥεθέντος· ἐμοὶ δὲ καὶ Φλάκκῳ οὐδεπώποτ᾽ ἐγένετο δυνατὴ ἀποδέξασθαι ἀσελγὴς οὕτω καὶ ἐξώλης ἐρωτοληψία; ἢ ἰδιωτικῷ ὀνείδει ἀδοξίαν τῆς ὅλης ἀνῆπτεν ἡγεμονίας.

43 XIII. Πολλάκις δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἐπυθόμην λεγόντων, σφᾶς νέους κομιδῇ ὄντας ἀκοῦσαι τῶν γεραιτέρων, ὡς Γάϊος Φαβρίκιος εἰωθὼς εἴη θαυμάζειν, ὅτι πρεσβευτὴς ὢν παρὰ Πύῤῥῳ τῷ βασιλεῖ πύθοιτο Κινέου τοῦ Θεσσαλοῦ, ὡς Ἀθήνησιν εἴη τις σοφὸς προσποιούμενος εἶναι, φάσκων πάνθ᾽ ὅσαπερ ἂν ποιῶμεν, χρῆναι εἰς ἡδονὴν ἀναφέρειν· ὅπερ ἀκούοντας αὐτοῦ Μάρκον Κούριον καὶ Τίτον Κορούγκανον ἐπεύχεσθαι εἰωθέναι, Σαυνίτας τε καὶ Πύῤῥον αὐτὸν ταῦτα πεισθῆναι, ὅπως οἷοι ῥᾷον ἡττᾶσθαι γένοιντο σφᾶς αὐτοὺς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότες. Βεβίωκε δ᾽ ἄρα Μάρκος Κούριος κατὰ Πόπλιον Δέκιον, τὸν πενταετίᾳ πρὸ τῆς ὑπατείας αὐτοῦ Κουρίου εἰς ἑκούσιον σφαγὴν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἑαυτὸν δεδωκότα.

Ἐκεῖνος — αἱρεθέντος] πρὸς τῆς ἐρωμένης Cod. reg. Colin. τοῦ ἐρωμένου cett. Edd.; ἐν ante συμποσίῳ om. Cod. reg.; ἐξώλισθε Cod. reg. ἐξώλισθαι Edd. praeter Colin. ἐξώλισται; τιμὴ τοῦ Cod. reg. ἐγγύτατα Cod. reg. διαπελεκύσαι Lugd. διαπελεκίζω Steph. Thes. T. III. p. 195. laudat ex interpr. Graec. Gazae de Sen.; Schneiderus voc. dubiae auctoritatis habet. Πελεκίζω scriptoribus Graecis in usu est vd. Lobeck. ad Phryn. p. 341. Dissentiunt in hoc flagitio enarrando veteres scriptores vd. Liv. XXXIX, 42—43. Plutarch. Cat. Mai. 17. Flamin. 18 ibiq. Bähr. (utroque loco Cicero memoratur). *Scortum* ap. Cic. utrum Gaza de mare, an de femina intellexerit ob. var. lect. ἐρωμένης et ἐρωμένου decerni nequit: Valerius Antias Liv. l. l. et Plut. Flam. l. l. de femina accepit, cum cuius narratione convenit lect. τῆς ἐρωμένης Cod. reg. Colin. — Adiectiva κατάκριτος — κατάδικος cum simpl. Genit. strui solent.

ἢ — ἡγεμονίας] ονειδι — ἀνῆπτεν Cod. reg. ἀνήπτεν Colin. ἀνῆπτε reliq. Edd. praeter Bas. ἀνήπτε. Goez. ἢ omis.

43 Cap. XIII. ἐπυθόμην] ἐπειθόμην Sturm. ἐπυθόμην Goez.

Φαβρίκιος] Φάβριος Cod. reg.

ὅσαπερ ἂν ποιῶμεν] ἂν om. Cod. reg. ποιῶμαι Ald. Sturm.

Μάρκον — εἰωθέναι] Gaza auctoritate deteriorum Codd. h. l. et cp. 16. Μάρκον pro Μάνιον et Τίτον Κορούγκανον pro Τιβέριον Κορουγκάνιον (vd. ad Cap. 9.) exhibuit. Lugd. εἰωθῆναι.

Σαυνίτας] Cod. reg. Σαννίτας Ald. Bas. Sturm. Lugd. Σαμνίτας Colin., et Cap. 16. Σαμνιτῶν — Συννῖται Cod. reg. Ald. Bas. Sturm. bis Σαμνίτων Colin. Συννιτῶν — Σαινῖται Lugd. Σαννιτῶν — Σαννῖται Goez.

Βεβίωκε — δεδωκότα] πενταετίαν Cod. reg. (*quinquennium* Cod. c. ap. Otton.). *Vivere cum aliquo* rectius dixeris βιοῦν μετά τινος, cum κατὰ ad tempus, non ad consuetudinem, quae alicui cum aliquo est, refertur. *Se devovere* Plut. Camill. 21. dicitur ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῷ δαίμονι καθιεροῦν. Blum. Anleit. p. 146. substituit ὑφίστασθαι ἑκούσιον θάνατον: at non omnis mors voluntaria est *devotio*. Gaza omisit *quartum consul* (τέταρτον ὑπατεύοντα) ante *devoverat*. Sturm. τεδωκότα.

Ἤδη δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον καὶ Φαβρίκιος, ἤδη δὲ Κορούγκανος· οἳ δὴ τὸ μὲν ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτοὺς βίου, τὸ δ' ἐκ τῆς πράξεως οὗ λέγω Ποπλίου Δεκίου ἔκριναν, εἶναί τι φύσει κάλλιστον καὶ λαμπρότατον, ὅπερ ἂν ἐθελουσίως μαστεύοιτο, καὶ ᾧ γ' ἂν, περιορωμένης τε καὶ καταφρονουμένης τῆς ἡδονῆς, τῶν βελτίστων ἕκαστος ἕποιτο. Τί δὲ ταῦθ' οὕτω συχνὰ περὶ 44
ἡδονῆς; ὅτι οὐχ ὅσον ψόγος οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ μέγιστος ἔπαινος γήρως τὸ μὴ πάνυ τι ποθεῖν τῶν τοιούτων ἡδονῶν μηδεμίαν. — Ἀπορεῖ, φησίν, εὐωχιῶν καὶ τραπεζῶν εὐπρεπῶν καὶ κυλίκων συχνῶν. Οὐκοῦν καὶ οἰνοφλυγίας καὶ ἀπεψίας καὶ ἀγρυπνίας ἀπορεῖ. Εἰ δ' ἄρα τι καὶ δοτέον τῇ ἡδονῇ, ἐπειδὴ τοῖς θωπεύμασιν αὐτῆς οὐκ εὐμαρῶς ἐνιστάμεθα (καὶ Πλάτων δαιμονίως κακῶν δέλεαρ τὴν ἡδονὴν ὀνομάζει ἐκ τοῦ ταύτῃ δηλονότι ἀνθρώπους ἁλίσκεσθαι ὥςπερ ἰχθύας ἀγκίστρῳ)· κἂν εἰ εὐωχιῶν ἀσυμμέτρων ἐνδεῶς ἔχοι τὸ γῆρας, δύναταί γε ὅμως μετρίοις ἥδεσθαι συμποσίοις. Γάϊον οὖν Δύϊλ-

---

Ἤδη — καταφρονουμένης] Ἤδη τότε αὐτὸν — ἤδη δὲ καὶ Κορ. Cod. reg. ἤδη — ἤδη Ald. Sturm. ᾔδη — ᾔδη Bas. ᾔδει Colin. Lugd. Goez., de qua utraque forma vd. Buttm. Gr. Vol. I. p. 484. not. Vol. II. p. 422. Matth. Gr. Vol. I. p. 452. Sturm. περιομένης — καταφρονυμένης

ὅτι οὐχ ὅσον] In Cod. reg. supra scriptum est μόνον, Lugd. οὐκ. 44

Ἀπορεῖ — εὐωχιῶν] φύσει Cod. reg., in quo ante ἀπορεῖ rubr. col. interiectum ἀντίθεσις. *At* in Codd. omissum ab Ascens. primum male invectum et a Gernh. Orell. Ott. est receptum.

τραπεζῶν εὐπρεπῶν] εὐτρεπῶν Cod. reg. de qua confus. vd. Valck. ad Eurip. Phoen. v. 803. Iacobs. Additt. ad Athen. p. 361. ad Achill. Tat. II, 31. *Mensae exstructae* sunt τράπεζαι πολυτελεῖς vd. Lucian. Amor. ep. 42.

Οὐκοῦν — ἀπορεῖ] Gaza expressit *caret ergo etiam* exhibitum a Guilielm. Graev. Ern. Orell., *etiam* Gernh. auctoritate Codd. et vett. Edd. eiecit, Otto uncis inclusit. Ἀγρυπνία (falso Gernh. et Otto ἀϋπνίαν Gazae ascribunt) est *insomnia*, quod Lambinus invitis Codd. et Edd. emendavit pro *insomniis*, quae sunt somnia a Nominat. *insomnium*, non *insomnia*, quod placet Schell. Lex. mai. s. v.

καὶ — ὀνομάζει] Recte Gaza *divine* expressit, al. *divinus*, ut Colin. ex emend. καὶ γὰρ Πλάτων ὁ δαιμόνιος. Locus Platon. est Timae. p. 69. d. Steph. — πρῶτον μὲν ἡδονὴν μέγιστον κακῶν δέλεαρ: adde Plut. Cat. Mai. cp. 2. Van der Ton Comment. p. 93. not. 2. Sturm. ὀνομάζειν, Lugd. ὀνομάζαι. Klotz. *hamo* recte om.

κἂν — ὅμως] ἔχει Cod. reg. ὅμως omissum in Edd. offert Cod. reg.

Γάϊον — ἐκράτησε] Cod. reg. πρῶτος Λιβύων ἐκράτησε Edd. *classe primus* vulg. Gernh. Orell. *primus classe* Otto e Codd. Trev. Lips. c. Dred. r. 4. Edd. vett. Rom. Vand. Frob. Sylv. etc. Δυΐλλιον Colin. Gaza secutus est lect. *Duillum*, quae est quoque in Asc. 2. Lambin. (mendum scripturae pro *Duilium* optt. Edd.). *Duillium* Ed. Roman. originem dedit script. Δυΐλλιον in Ed. Colin. sic Flor. II, 2. De his aliisque scripturis *Duelius* — *Duellius* (*Duilius*

νων εὐειδοῦς πλείω εἴπω; Συνελὼν δὴ εἰς βραχὺ φράσω, ὅτι ἀγροῦ εὖ καὶ καλῶς γεγεωργημένου οὐδὲν ἂν γένοιτο οὔτε ἀφθονώτερον χρήσασθαι οὔτε μὴν εὐειδέστερον θεάσασθαι, ὧν δὴ οὐχ ὅπως τὸ γῆρας βραδυτέρους ἢ ὡς ἐπ᾽ ἀπόλαυσιν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ διεγείρει καὶ θέλγον προσάγεται. Ποῦ γὰρ ἂν ἡ ἡλικία δύναιτο ἐκείνη ἤτοι ἡλίῳ καὶ πυρκαϊᾷ θερμαίνεσθαι βέλτιον ἢ σκιαῖς ἐν μέρει καὶ ὕδασι καταψύχεσθαι σωτη-
58 ριωδέστερον; Οὐκοῦν σφίσιν ἵππους, σφίσιν ὅπλα, σφίσιν ἀκόντια, σφίσι ῥόπαλον καὶ σφαῖραν, σφίσι νήξεις καὶ δρόμους ἐχόντων οἱ νέοι, ἡμῖν δὲ τοῖς γέρουσιν ἐκ παιγνίων πολλῶν πεττούς τε καὶ ἀστραγάλους καταλειπόντων, καὶ τοῦτ᾽ αὐτὸ μήποτε εἰ οὐκ ἢ πρὸς θυμοῦ, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἄνευ ἐθέλει τὸ γῆρας εἶναι μακάριον.

59 XVII. Ἐν πολλοῖς γε μὴν τὰ Ξενοφῶντος βιβλία τυγχάνει χρήσιμα ὄντα, ἃ δὲ καὶ σπουδαίως ἀναγινώσκειν ὑμᾶς ἀξιῶ, καθάπερ δὴ καὶ ποιεῖτε. Ὅσον οὖν φιλοτίμως πρὸς αὐτοῦ γεωργία ὑμνεῖται ἐν τῷ περὶ ἐπιμελείας τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν πραγμάτων, ὅπερ Οἰκονομικὴ ἐπιγράφεται. Καὶ ἵν᾽ εἰδῆτε, μηδὲν βασιλικὸν οὕτω δοκεῖν ὡς τὴν περὶ γεωργίαν σπουδήν,

dicam, probatam Müller. et Ottoni: Gernh. et Orell. *plura* male eiecere. Cod. reg. λειμόνων, εὐαθοῦς Colin.

Συνελὼν — ἀφθονώτερον] ἐν βραχύ — ἀφθονότερον Cod. reg. εὖ omis. Cod. reg. γεγεοργημένου Bas. Gaza expressit lect. *brevi praecidam*: Lambin. Facciol. Goez. *brevi* eiecere, Otto *praecidam*.

ὧν — θέλγον] θέλγων Cod. reg. Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. ὧν δὴ οὐ πῶς τὸ γῆρας βραδυτέρους ἐπ᾽ ἀπόλαυσιν — θέλγον Colin. e qua θέλγον recepi pro mendoso θέλγων. Verba ἢ — ὡς rectius abessent, quum pro formula *non modo non* apud Graecos sit in usu οὐχ ὅπως — οὐχ ὅτι — ἀλλά — ἀλλὰ καί, οὐ μόνον οὐ — ἀλλά.

ἡ — ἐκείνη] Cod. reg. δύναιτ᾽ ἐκείνη Edd. praeter Goez. δύναται.

σφίσι ῥόπαλον] σφίσιν Cod. reg.

58 πεττοὺς — καταλειπόντων] Cod. reg. superscriptum exhibet καταλείποιντο; πεπτούς Ald. Bas. Sturm. *Tali* sunt ἀστράγαλοι, *tesserae* κύβοι. Quid sit πεττός docent Lexica. Cf. Meurs. de ludis Graecor. Senftleben. de alea veterum.

καὶ — πρὸς θυμοῦ] Cod. reg. Colin. Lugd. μήποτε οὐκ ἢ Ald. Sturm. Goez. [ἢ]. Verba Cic. *id ipsum utrum lubebit* Gaza non recte interpretatus est. Cf. Otton. de interpretatione h. l.

59 Cap. XVII. Ἐν — γε μήν] δέ Colin. Lugd. Goez.

ἀναγινώσκειν ὑμᾶς] ἡμᾶς Cod. reg. ἀναγινώσκει Colin.

Ὅσον — γράφεται] οἰκείαν Cod. reg. οἰκονομικός Colin. Gaza non recte Οἰκονομική sc. τέχνη reddidit pro Οἰκονομικός. Postquam Grutero verba *qui est de tuenda re familiari*, Gernhardo *qui Oeconomicus inscribitur* suspecta sunt visa, recte Orell. et Otto, cuius disputatio copiosior est, neutrum locum suspectum habuere.

μηδὲν — δοκεῖν] μηδὲν αὐτῷ Colin. Gaza pron. *ei* omisit, quod deest in aliquot Codd. ap. Otton.

τὴν περὶ γεωργίαν σπουδήν] Cod. reg. γεωργίας Edd. Utraque structura bona vd. Steph. Thes. T. III. p. 946. Strang. ad Isocr. Dem. p. 38.

Σωκράτει λόγος ἐν αὐτῷ πρὸς Κριτόβουλον, Κῦρον τὸν νεώτερον, βασιλέα Περσῶν, ἀγχινοίᾳ τε καὶ ἡγεμονείας εὐκλείᾳ διάφορον, ὅτε Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος, ἀνὴρ ἐπ' ἀρετῆς ἄκρον ἐληλακώς, ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν εἰς Σάρδεις κομίζων τὰ παρὰ τῶν συμμάχων δῶρα, τά τε ἄλλα κοινῶς καὶ φιλανθρώπως Λυσάνδρῳ προσενεχθῆναι καί τινα συμπεφραγμένον ἀγρὸν πεφυτευμένον πρὸς ἀκρίβειαν ἐπιδεῖξαι. Ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν ὁ Λύσανδρος τάς τε τῶν δένδρων εὐθυωρίας καὶ τοὺς ὀρθοὺς εἰς πεντάδα εὐγώνιον στίχους καὶ τὸ τῆς γῆς μαλακὸν

Σωκράτει λόγος ἐν αὐτῷ] *ἦν ἐν αὐτῷ* Colin.

ἀγχινοίᾳ—εὐκλείᾳ] *ἡγεμονείας εὐκλίᾳ* Cod. reg. *ἡγεμονίας* Edd.

εἰς Σάρδεις] *εἰς* omis. Goez.

τά—προσενεχθῆναι] Gaza lect. optt. Codd. et Edd. *communem* pro *comem* secutus est. De discr. vocc. *comis* et *communis* cf. Otto ad h. l. Hess. Var. Lectt. et Observv. in Tacit. Germ. p. 26. Helmstad. 1827. 4. Selling. Observv. crit. in Tac. Germ. p. 19. Graeci *κοινὸς καὶ φιλάνθρωπος* frequenter iungunt. Demosth. de Coron. p. 315. Reisk. *ἐν δὲ τοῖς ἰδίοις, εἰ μὴ πάντες ἴστε, ὅτι κοινὸς καὶ φιλάνθρωπος καὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις ἐπαρκῶν σιωπῶ.* Ibid. in Boeot. de dot. p. 1118. *νυνὶ δ' ὑμεῖς μὲν οὕτως ἐστὲ κοινοὶ καὶ φιλάνθρωποι.* Aeschin. in Ctesiph. p. 639. *ἐὰν τοὺς προκαταλαμβάνοντας τὰ κοινὰ καὶ φιλάνθρωπα τῶν ὀνομάτων ἀπίστους ὄντας τοῖς ἤθεσι φυλάξησθε.* Sturm. *φιλανθρόπως.* Cur Blum. Anl. p. 149. *φιλοφρονεῖσθαι* substituerit pro *κοινῶς καὶ φιλανθρώπως προσφέρεσθαι* non video. Locus Xenophonteus exstat Oecon. IV, 20 sq. quem Cicero more suo in Latinum liberius convertit, alia addens, alia omittens, alia circumcidens: *Οὗτος τοίνυν ὁ Κῦρος λέγεται Λυσάνδρῳ, ὅτε ἦλθεν ἄγων αὐτῷ τὰ παρὰ τῶν συμμάχων δῶρα, ἄλλα τε φιλοφρονεῖσθαι (ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Λύσανδρος ξένῳ ποτέ τινι ἐν Μεγάροις διηγούμενος) καὶ τὸν ἐν Σάρδεσι παράδεισον ἐπιδεικνύναι αὐτὸν ἔφη. Ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν αὐτὸν ὁ Λύσανδρος, ὡς καλὰ μὲν τὰ δένδρα εἴη, δι' ἴσου δὲ τὰ πεφυτευμένα, ὀρθοὶ δὲ οἱ στίχοι τῶν δένδρων, εὐγώνια δὲ πάντα καλῶς εἴη, ὀσμαὶ δὲ πολλαὶ καὶ ἡδεῖαι συμπαρομαρτοῖεν αὐτοῖς περιπατοῦσι· καὶ ταῦτα θαυμάζων εἶπεν· Ἀλλ' ἐγώ τοι, ὦ Κῦρε, πάντα μὲν ταῦτα θαυμάζω ἐπὶ τῷ κάλλει, πολὺ δὲ μᾶλλον ἄγαμαι τοῦ καταμετρήσαντός σοι καὶ διατάξαντος ἕκαστα τούτων. Ἀκούσαντα δὲ ταῦτα τὸν Κῦρον ἡσθῆναί τε καὶ εἰπεῖν· ταῦτα τοίνυν, ὦ Λύσανδρε, ἐγὼ πάντα καὶ διεμέτρησα καὶ διέταξα· ἔστι δ' αὐτῶν, φάναι, ἃ καὶ ἐφύτευσα αὐτός. Καὶ ὁ Λύσανδρος ἔφη, ἀποβλέψας εἰς αὐτὸν καὶ ἰδὼν τῶν τε ἱματίων τὸ κάλλος ὧν εἶχε, καὶ τῆς ὀσμῆς αἰσθόμενος, καὶ τῶν στρεπτῶν καὶ τῶν ψελλίων τὸ κάλλος, καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου οὗ εἶχεν, εἰπεῖν· Τί λέγεις, φάναι, ὦ Κῦρε; ἦ γὰρ σὺ ταῖς σαῖς χερσὶ τούτων τι ἐφύτευσας; Καὶ τὸν Κῦρον ἀποκρίνασθαι, Θαυμάζεις τοῦτο, ἔφη, ὦ Λύσανδρε; Ὄμνυμί σοι τὸν Μίθρην, ὅταν περ ὑγιαίνω, μὴ πώποτε δειπνῆσαι, πρὶν ἱδρῶσαι, ἢ τῶν πολεμικῶν τι ἢ τῶν γεωργικῶν ἔργων μελετῶν, ἢ ἀεὶ οὖν γέ τι φιλοτιμούμενος. Καὶ αὐτὸς μέντοι, ἔφη ὁ Λύσανδρος, ἀκούσας ταῦτα, δεξιώσασθαί τε αὐτὸν καὶ εἰπεῖν, Δικαίως μοι δοκεῖς, ἔφη, ὦ Κῦρε, εὐδαίμων εἶναι· ἀγαθὸς γὰρ ὢν ἀνὴρ εὐδαιμονεῖς.*

καὶ ὑπόκουφον καὶ τὴν τῶν ἀνθέων ἀποπνεομένην καθαρὰς ἡδεῖαν ὀσμὴν καὶ θαυμάζων εἶπε, μὴ μόνον τὸ ἀπηκριβωμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλότεχνον θαυμάζειν τοῦ καταμετρήσαντος ἐκεῖνα καὶ διατάξαντος, τὸν Κῦρον ἀποκρίνασθαι· Ἐγὼ τοίνυν ταῦτα διεμέτρησα πάντα, ἐμοί εἰσιν οἱ ὄρχοι, ἐμὴ ἡ διάταξις, πολλὰ δὲ τῶν δένδρων αὐτῶν καὶ χειρὶ πεφύτευται τῇ ἐμῇ. Καὶ τὸν Λύσανδρον ἀποβλέποντα εἴς τε τὸν πορφυροῦν κάνδυν καὶ τὸν πολλοῦ χρυσοῦ καὶ πολλῶν λίθων Περσικὸν κόσμον εἰπεῖν· Ὀρθῶς ἄρα, ὦ Κῦρε, μακάριόν σε εἶναί φασι,
60 *τύχη γὰρ παρέζευκταί σου τῇ ἀρετῇ. Ταύτης τοίνυν ἔξεστι καὶ γέρουσιν ἀπολαύειν, οὐδέ τι τὰ τῆς ἡλικίας ἀπείργει, ὥςθ᾽ ἧσσον τῶν τε ἄλλων καὶ τοῦ γεωργεῖν ἐν τοῖς μάλιστα ποιεῖσθαι σπουδὴν ἄχρι τελευταίου χρόνου γήρως. Ἐπεὶ καὶ Μάρκον Οὐαλέριον Κορβῖνον εἰς ἔτος ἑκατοστὸν παρατείναντα τὸ ζῆν πυνθανόμεθα διαιτώμενον ἐν ἀγροῖς τοῦ βίου ἤδη πεπερασμένου καὶ γεωργίᾳ προςέχοντα, ᾧ δὴ ἀπό γε τῆς πρώτης ὑπατείας ἐπὶ τὴν ἕκτην ἑπτὰ καὶ τετταράκοντα ἔτη διεγεγόνει. Ὥςθ᾽ ὅσον ἡλικίας διάστημα ἐπὶ τὴν τοῦ γήρως ἀρχὴν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἠξιώκασιν εἶναι, τοσοῦτος ἐκείνῳ δρόμος παρετάθη τιμῶν, καὶ τοὔσχατον τῆς αὐτοῦ ἡλικίας ταύτῃ τοῦ μέσου μακαριώτερον, ᾗ ἀξίωμα μὲν μεῖζον, πόνον δὲ εἶχεν ἐλάσσω.*

μαλακὸν — τῶν ἀνθέων] Cod. reg. *μαλθακόν* Edd. *τῶν* omis. Colin. *Humus subacta atque pura* i. q. *γῆ κατειργασμένη (τεθεραπευμένη) καὶ καθαρά.*

καταμετρήσαντος — κάνδυν] *καταμερήσαντος* Ald. Lugd. Sturm. *καταμερήζαντος* Bas. *εἰμὶ* Goez. *κάνδην* Ald. Bas. Colin. Sturm. *καύδην* Goez.

60 *Ταύτης — ἀπολαύειν*] A Gaza *fortuna* omissum deest in Cod. Manut. 1. Oxon. *u. μέρουσιν* Lugd.

Ἐπεὶ — ζῆν] *Οὐαλλέριον* Cod. reg. *ἔπις* pro *ἔτος* Lugd. *παρατείνοντα* Goez. *Corvum* pro *Corvinum* non primus Graevius, annotante Gernhardo, emendavit e Fastis Capitolinis, quem deinceps editores sunt secuti, sed exstat iam in Cod. Basil. et in Edd. Lambin. Petr. Suffrid. Gaza secutus est det. lect. *vitam produxisse* aut *vitam perduxisse. Vitam* in multis Codd. omissum eiecere optt. Edd.; nam non *vitam*, sed *agri colendi studia* supplendum. vd. Gernh.

διαιτώμενον — πεπερασμένου] *Aetas* h. l. non est vita, sed adolescentia, i. e. *ἡλικία.* Bas. *διαιτόμενον.*

ἑπτὰ καὶ τετταράκοντα ἔτη διεγεγόνει] Cod. reg. *τεσσαράκοντα* Edd. *Sex et XXX.* exhibet Cod. Erfurt. *septem et q.* Cod. Lips. *γ.* ap. Otton. Edd. Froben. Hervag. 1. al. *octo et q.* Optt. Edd. Graev. Ern. Gernh. Orell. Ott. Klotz. *sex et quadraginta* offerunt, de quo annorum numero vd. disputantes Ald. Manut. et Gernh. *Διεγεγόνει* respondet lect. *interfuerant* in Codd. Oxon. *o. ψ.* Edd. Cratandr. Mediol. Victor. *interfuerunt* est vulgata.

Ὥςθ᾽ — τοὔσχατον — μακαριώτερον] *ὥςθ᾽ — τούσχατον* Cod. reg. *ὡς δ᾽ — τ᾽ οὔσχατον* Colin. *μακαριώπερον* Lugd.

Οὕτω γήρως κολοφών ἐστι τὸ ἀξίωμα. Ὅσον μὲν οὖν ἐν Λευ- 61
κίῳ Καικιλίῳ Μετέλλῳ· ὅσον δ' ἐν Ἀττιλίῳ Καλατίνῳ· εἰς ὃν ἕνα πλεῖστα ἔθνη τὸ ἐλεγεῖον ἐκεῖνο συνᾴδει·

Πρῶτος ἀνὴρ δδ' ἔην ἄστεος εὐρυόχλου.

Γνώριμον εὖ μάλα τὸ ἔπος ἐπικεχαραγμένον τῷ τάφῳ. Ἐνδίκως ἄρα σεμνός, ὅτῳ τοὺς ἐπαίνους ἡ παρὰ πάντων φήμη ὁμογνωμονοῦσα τυγχάνει. Οἷον δ' ἄνδρα νεωστὶ Πόπλιον Κράσσον, ἀρχιερέα μέγιστον, τεθεάμεθα, οἷον δὴ μετὰ ταῦτα Μάρκον Λέπιδον τῇ αὐτῇ ταύτῃ κεκοσμημένον ἱερωσύνῃ. Τί δὲ Παύλου πέρι ἢ Ἀφρικανοῦ λέγω; ἢ ὡς πρόσθεν ἤδη περὶ Μαξίμου; ὧν οὐ τῇ γνώμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ νεύματι αὐτῷ ἐπεκάθιζε τὸ ἀξίωμα. Ἔχει καὶ γὰρ τὸ γῆρας καὶ μάλιστα τὸ

Οὕτω γήρως κολοφών] Gaza *autem* omis., quod deest in quinque Codd. Oxon. Trev. Lipss. *α. β.* Edd. Lang. Man., exstat in plerisque Edd. Otto *autem — est* uncis inclusit. De locutione *κολοφῶνα ἐπιτιθέναι, ἐπάγειν τινί* vd. Wyttenb. ad Plut. de Ser. Num. Vind. p. 21.

Λευκίῳ Καικιλίῳ — δ' ἐν Ἀττιλίῳ] *καὶ κιλίῳ* Cod. reg. *καὶ κιλλίῳ* Ald. Sturm. *Καικιλλίῳ* Goez. *δὲ Ἀττιλίῳ* Cod. reg.. 61

εἰς — εὐρυόχλου] Cod. reg. in marg. *εὐλόγιον*, ut *eulogium* Cod. Lips. *α.* Dresd. 1. ap. Otton. Edd. Rom. Ascens. 1. Locus in plerisque Edd. etiam Gernh. Orell. sic exhibetur: *in quem illud elogium unicum : PLURIMAE CONSENTIUNT GENTES, POPULI PRIMARIUM FUISSE VIRUM.* Otto ex emendat. Orell. ad Cic. de Fin. II, 35., qui adhibuit elogium L. Scipionis, Barbati fil., apud Viscont. Monum. degli Scipioni Tav. V. p. 14. [add. G. F. Grotefend. Gramm. Lat. Vol. II. §. 259.]: *UNUM . HUNC . PLURIMAE . CONSENTIUNT . GENTES . POPULI . PRIMARIUM . FUISSE . VIRUM*. Gaza *unicum* referendum ad *elogium* male retulit ad *quem*. *Elogium*, quod h. l. interpretatur Cic. *carmen incisum in sepulcro* (Gaza non recte carmen *ἔπος*), est titulus — inscriptio sepulcri, tabulae, statuae etc. *ἐπίγραμμα, ἐπιγραφή*. *Ἐλεγεῖον* (cap. 20. Gaza *elogium* quoque sic interpretatur) est carmen elegiacum, inscriptio versibus praecipue elegiacis composita. *Εὐρύοχλος*, quod Gaza de suo addidit, Steph. Thes. L. Gr. T. II, p. 1575. explicat *numerosus*, Schneider. Lex. recte dubium habet, Passov. et Rost. Lexx. omisere, quum sola Gazae auctoritas pro hoc Adiectivo afferri posse videatur. Bas. *εὐριόχλου*. Infra *ἐπικεχαραδμένον* Goez.

Οἷον — τεθεάμεθα] *τεθέαμαι* Cod. reg. Gaza secutus est ordinem verborum *nuper P. Crassum, pontificem maximum* ab Orell. et Otton. ex optt. Codd. Reg. Erfurt. Trever. Bas. al. et Edd. Vict. Lamb. Manut. Petr. Suffrid. receptum: Graev. Ern. Gernh. al. *P. Crassum, nuper pontificem maximum.*

οἷον δὴ — κεκοσμημένον ἱερωσύνῃ] *δέ* Cod. reg. *κεκοσμένον* Ald. Bas. Lugd. Sturm. *ἱεροσύνῃ* Goez.

ἀλλὰ καὶ — ἀξίωμα] Cod. reg. *καί* om. Edd. *ἐπικάθιζε* Goez.

Ἔχει — ἀξίωμα] Cod. reg. bene hanc lacunam, quae est in Edd., explevit: at quum verba corrupta *ἐν ἐπετιάτο* (subscriptum est *ἐπε-*

ὂν ἐπίτιμον τοσοῦτον ἀξίωμα, ὥστ' ἂν περὶ πλείονος εἶναι πασῶν ὁμοῦ τῶν ἡδονῶν τῆς νεότητος.

62 XVIII. Ἀλλὰ γὰρ μεμνῆσθαι δεῖ παρὰ πάντα τὸν λόγον, ὡς ἐγὼ γῆρας ἐκεῖνο δὴ ἐπαινῶ, ὅπερ ἐπὶ κρηπῖδος νεότητος βεβηκὸς ἕστηκε. Ταῦτ' ἄρα καὶ συμβαίνει, ὅπερ αὐτὸς πάλαι σὺν ὁμολογίᾳ μεγάλῃ ἁπάντων ἀπεφηνάμην, ὡς ἄρα ἄθλιον γῆρας εἴη τὸ λόγῳ μόνον προϊστάμενον ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ πολιαί, οὐδὲ ῥυτίδες ἐξαίφνης ἱκαναὶ προσφέρειν ἀξίωμα, ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ καλῶς διηγμένος βίος καρποὺς τελευτῶν δρέπεται ἀξιώματος.
63 Ταυτὶ γάρ ἐστιν αὐτά που τὰ ἔντιμα, ἅπερ ἐλαφρὰ καὶ κοινά πως δοκεῖ, ἀσπάζεσθαι, ἐφίεσθαι, ἐξίστασθαι, ὑπανίστασθαι, προπέμπειν, ἐπαναπέμπειν, συμβουλεύεσθαι· ἃ δὴ καὶ ἐν ἡμῖν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῶν πόλεων, ὡς ἄριστα ἠθῶν ἔχει ἑκάστη, οὕτω τοι καὶ ἀκριβέστατα διασώζεται. Λύσανδρον οὖν τὸν Λακεδαιμόνιον, οὗ μνείαν πε-

---

τίματι) exhibeat, emendavi ἐπίτιμον. *Honoratus* h. l. sensu latiore (i. e. quicunque honore est insignis) esse accipiendum, recte observat Otto laudans Iacob. ad Lucian. Alex. cp 20., ubi *honorati* sunt οἱ δυνατώτατοι καὶ μέγιστον ἀξίωμα ἐν τῇ πόλει ἔχοντες. *Honoratus* sensu strictiore (i. e. honoribus functus) ibidem dicitur Rutillianus ἀνὴρ ἐν πολλαῖς τάξεσι Ῥωμαϊκαῖς ἐξητασμένος, qua significatione cum Facciolato Gernhardus h. l. Cicer. h. v. accipit. Ceterum Ed. Colin. in margine haec habet: „In Aldina et Frobeniana editione desunt hoc loco haec Ciceronis verba: *Habet senectus, honorata praesertim tantam authoritatem.* Quae sic reddere poteris: ἔχει τὸ γῆρας, ἄλλως τε τὸ ἔντιμον, τοσοῦτον ἀξίωμα." Qua de causa Gernhardus eumque secutus Otto non accurate annotarunt, Balduinum haec verba in Graecis Theodori exemplaribus omissa in uno, quod Colinaeus a. 1528. emisit, sic reddita deprehendisse: ἔχει τὸ γῆρας μάλιστα τίμιον τηλικοῦτον ἀξίωμα.

62 Cap. XVIII. Ἀλλὰ γάρ] In Cod. reg. prima litera in Ἀλλά est erasa et exstat lacuna quinque literis explenda.

ἕστηκε] Cod. reg. ἕστηκεν Edd.

τὸ λόγῳ] τῷ λόγῳ Colin. Goez.

Οὐ — ἀξιώματος] In Cod. reg. super τῶν in τελευτῶν scriptum τοῦσ. ἀλλὰ ὁ Colin. Lugd. Goez. προτοῦ Cod. reg. διηγμένου Colin. Gaza h. l. deteriores lectt. est secutus *Non igitur* Cod. Ciz. C. pro *Non*; *auctoritatem afferre* in duob. Codd. Dresd. 4. 5. Oxonn. u. a. vett. Edd. pro *auctoritatem arripere*, *fructus carpit* (Lamb. P. Suffrid.) pro *capit*.

63 Ταυτὶ γάρ ἐστιν — τὰ ἔντιμα, ἅπερ] Ταυτὶ γάρ ἐστιν αὐτά που ἔντιμα, ἃ Colin.

ἀσπάζεσθαι — ἐπαναπέμπειν] Cod. reg. om. ἐπαναπέμπειν. Verba passiva ap. Gio. Gaza non recte reddidit verbis mediis et activis. Colin. προπέμπεσθαι — ἐπαναπέμπεσθαι.

ἑκάστη] ἑκάστης Cod. reg.

Λακεδαιμόνιον, οὗ μνείαν πεποίημαι] Gaza omisit *modo*. Lugd. Λακεδιαμόνιον.

ποίημα, λέγειν εἰωθέναι φασίν, ὅτι εὐσχημονέστατον γήρως δωμάτιον ἐν Λακεδαίμονι εἴη· οὐδαμοῦ γὰρ ἀπονέμοιτο ἡλικίᾳ τοσοῦτον, οὐδαμοῦ τὸ γῆρας ἐντιμότερον εἴη. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παραδέδοται εἰς μνήμην, ὡς Ἀθήνησι θεῶν ἐπιτελουμένων τινὸς τῶν πρεσβυτάτων εἰς τὸ θέατρον παρεληλυθότος, οὐδαμοῦ τοῦ μεγάλου συνεδρίου τόπος αὐτῷ δοθείη ὑπὸ τῶν αὑτοῦ πολιτῶν· ὡς δὲ πρὸς Λακεδαιμονίους παρεγένετο, οἱ πρέσβεις ὄντες ἐν ἀποδεδειγμένῳ τόπῳ ἐτύγχανον συνεδρεύοντες, πάντας ὑπαναστῆναι λέγεται καὶ εἰς ἕδραν παρειληφέναι τὸν γέροντα. Ἐφ' οἷς κρότου συχνοῦ παρὰ παντὸς γενομένου τοῦ συν- 64 *εδρίου, φάναι τινὰ αὐτῶν, ὡς Ἀθηναῖοι ἐπίστανται μὲν τὰ ὀρθῶς ἔχοντα, ποιεῖν δὲ ἥκιστα αἱροῦνται. Κἂν τῷ ἡμετέρῳ δὲ συλλόγῳ πολλὰ μὲν τῶν ἀξιολογωτάτων ἐστὶν ἰδεῖν, τοῦτο δὲ εἰς τὰ πρῶτα, οὗ πέρι ὁ λόγος· ὡς γὰρ ἂν ἕκαστος ἡλικίᾳ προέχῃ, οὕτω καὶ τὸ περὶ τὰς γνώμας ἀνήρηται κράτος· οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἐπιτιμίᾳ προεχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ἡγεμονίᾳ ὄντων αὐτῶν οἱ πρεσβύτεροι τῶν οἰωνοσκόπων προάγονται. Τίνες δὴ σώματος ἡδοναὶ ἄξιαι παραβάλλεσθαι τοῖς τοῦ ἀξιώ-*

ὅτι — εἴη] Gaza *Lacedaemone*, quod est in plerisque Codd. et Edd., expressit; *Lacedaemonem* Codd. Reg. Bas. Dresd. 1. Gronov. Lallem. Orell. Ott. *Domicilium* est οἴκησις, οἰκητήριον. Similis sententia exstat Plut. Apophtheg. Lacon. Vol. VIII. p. 244. Hutt. *Ἐν Σπάρτῃ μόνῃ λυσιτελεῖ γηράσκειν.*

οὐδαμοῦ — εἴη] Optativus non recte se habet, quoniam haec sunt Ciceronis verba. Edd. ἐντιμότερον.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κτλ.] Rem narrat Plut. Apophth. Lacon. XVI. Gierig. Opp. T. II. p. 235. Francof. Vol. VIII. p. 243. Hutt.: *Παναθηναίων γὰρ ὄντων, οἱ Ἀττικοὶ γέροντα προεπηλάκιζον, προςκαλούμενοι μὲν ὡς παραδεξόμενοι, εἰ δὲ παραγένοιτο, οὐ προςδεχόμενοι· ὡς δὲ διεξιὼν σχεδὸν ἅπαντας ἐγένετο κατὰ τοὺς τῶν Λακεδαιμονίων θεωρούς, ἅπαντες τῶν βάθρων ἀναστάντες τοῦ τόπου παρεχώρουν· ἀγασθεὶς δὲ ὁ ὄχλος ἐπὶ τῷ γεγονότι ἐκρότησε μετὰ πολλῆς ἐπισημασίας. Καί τις εἶπε τῶν Σπαρτιατῶν· Μὴ τὼ Σιὼ ἴσασι μὲν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ καλά, οὐ πράσσουσι δέ.*

Ἀθήνησι — τῶν πρεσβυτάτων — παρεληλυθότος — Λακεδαιμονίους — ἀποδεδειγμένῳ — παρειληφέναι — φάναι — ἐπίστανται — ἡμετέρῳ — ἕκαστος] *Ἀθήνησιν* Edd. *τὸν πρεσβυτάτων* Colin. *παραλελυθότος* Cod. reg. *παραληλυθότος* Edd. *Λαικεδαιμονίους* Bas. *Λακαδαιμονίους* Goez. *ἀποδεδηγμένῳ* Ald. Bas. Lugd. Sturm. *παρειληφέναι* Colin. *φαίαι* Lugd. *ἐπέστανται* Bas. *ὑμετέρῳ* Colin. *ἕκατος* Lugd.

Κἂν — ἰδεῖν] Gaza expressit glossam *cognovi* in tribus Codd. 64 Man. Pith. Dresd. 4. Ed. Cratandr.; in al. *sunt*. Vulgata est: *Multa in nostro collegio praeclara.*

ὡς — κράτος] ὃς *γὰρ ἂν* Cod. reg. ὡς *γὰρ* ἕκαστος Edd., unde lectionem ὡς *γὰρ ἂν* composui; τό om. Colin. *Principatum sententiae habere* rectius dici videtur τὰ πρῶτα ἔχειν περὶ τὰς γνώμας.

ἐπιτιμίᾳ — προάγονται] *Honos* h. l. i. q. τιμή, *praeponi* i. q. προτιμᾶσθαι.

ματὸς γέρασιν; οἷς οἱ διαφανῶς χρησάμενοι τὸν τοῦ βίου μῦθον ἐμοὶ δοκοῦσι διηνυκέναι, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τοὺς ἀνασκήτους τῶν ὑποκριτῶν ἐν ἐσχάτῳ που τοῦ δράματος καταπεπτωκέναι.
65 Νὴ Δί· ἀλλ' εἰσί τινες δυςάρεστοι καὶ ἐπίχολοι καὶ δυςάνιοι καὶ ὀργίλοι καὶ δυςξύμβολοι καὶ ἀπροςήγοροι γέροντες; ἢν δὲ πολυπραγμονῶμεν, καὶ φειδωλοί. Ἀλλὰ ταῦτα οὐ γήρως, ἀλλ' ἤθους κακίαι εἰσί. Καί τοι καὶ τὸ δυςάρεστον αὐτὸ καὶ ὅσαπερ ἔφην, ἔχοντ' ἀπολογίας τινὰ φαίνεται, οὐ μέντοι κείνην γε τὴν δικαίαν, ἀλλ' ἣ ἂν δυνατὴ δοκιμάσαι πως δόξειε. Καταφρονεῖσθαι γὰρ οἴονται, παροράσθαι, ἐμπαίζεσθαι, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἀσθενὲς σῶμα μισητὸν πρόςκρουμα ἅπαν ἐστίν. Ὅμως μὴν ταῦτα πάντα καὶ δι' ἠθῶν εὐτροπίαν καὶ δι' ἐπιστημῶν μάθησιν πέφυκε γίγνεσθαι ἡδίω· τοῦτο δ' ἐστὶ καταμαθεῖν τῇ μὲν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βίου, τῇ δ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐξ αὐτοῖν τῶν ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ἀδελφῶν. Ὅση μὲν γὰρ ἐν τῷ σκληρότης, ὅση δ' ἐν τῷ φιλοφροσύνη. Οὕτω καὶ γὰρ ἔχει· καθάπερ οὐ πᾶς οἶνος, οὕτως οὐδὲ πᾶς βίος ὀξύνει παλαιωθείς. Αὐστηρότητα μὲν οὖν ἀποδέχομαι γήρως, καὶ ταύτην ὡς καὶ

οἷς — διηνυκέναι] *διηνυνεκέναι* Cod. reg. *διαφαννῶς* Lugd. *δοκοῦσιν* Ald. Bas. Lugd. Sturm. Goez. *Fabulam peragere* non est τὸν *μῦθον διανύειν*, sed *ἀγωνίζεσθαι σχῆμα — πρόσωπον*. Infra Cap. 19, 69. *peragenda est fabula* non minus incommode interpretatus est *ἀπεργαστέος ἅπας ὁ μῦθος*.

ἀλλ' οὐχὶ — καταπεπτωκέναι] Cod. reg. Colin., nisi quod haec πω. In reliquis Edd. haec verba sunt omissa.

65 *Νὴ Δί — φειδωλοί*] Gaza tria Adiectiva *morosi — iracundi — difficiles* per quinque Adiectiva expressit, nimirum *iracundi* et *difficiles* binis. Gernh. et Ott. in hoc loco laudando omisere *δυςάνιοι* et male exhibent *δυςξύμβουλοι*. Aristot. Rhet. II, 18. *senes morosi* dicuntur *φιλαίτιοι*. *Avari* sunt *πλεονέκται*, infra extr. cap. *avaritia* non *φειδωλία*, sed *πλεονεξία*. Bas. Lugd. Goez. *ἀλλὰ εἰσί τινες*, Goez. *δυςάστεροι*, Bas. *δυγξύμβολοι*, Lugd. *πολυπραγμονοῦμεν*.

Ἀλλὰ — εἰσί] Ducta sunt e Plat. Rep. I. p. 329. d. St. cp. 3. Ast. Stallb. ut supra cap. 3, 7.

Καί τοι καὶ — ἔχοντ' — κείνην — δοκιμάσαι πως δόξειε] *Καί τοί γε καί* Goez. *ἔχοντα* Colin. *κοίνην* Goez. *δοκιμάσασθαι* Colin. *δόξειε* Cod. reg. Gaza *vitia* omisit et secutus videtur lect. *omnia ea — quae* Cod. Oxon. *n.* Pro *δοκιμάσαι* Passivum erat ponendum, quum Cic. scripserit *quae probari posse videatur*.

Ὅμως — ἡδίω] *πάντα* recte interposuit Cod. reg. Cicero: *Quae tamen omnia*; *γίνεσθαι ἡδίων* Cod. reg. Recte Gaza *fiunt* ab Orell. et Otton. (quos vd.) e Codd. Reg. Dresdd. Cizz. a. b. vett. Edd. receptum expressit.

Ὅση — δ' ἐν] *ὅση δὲ ἐν* Cod. reg. *Σκληρότης* est *duritas*: Otto *diritas* (i. q. *ὠμότης*) e Cod. Erfurt. Non. Edd. Sylv. Vict. Lamb. P. Suffrid. Vd. Gernh. Orell. Ott. ad h. l.

Οὕτω καὶ — βίος] *καί* om. Colin. *Aetas* h. l. non est *βίος*, sed *ἡλικία*.

καὶ — ὁπωςτιοῦν] *ταύτην — τὰ ἄλλα* Cod. reg. *ταῦτα — τἄλλα* Edd. *οὐδὲ ὁπωςτιοῦν* Lugd. Goez.

τἄλλα μετρίαν, στρυφνότητα δὲ οὐδ᾽ ὁπωστιοῦν. Φειδωλία 66
δὲ γερόντων ὅ, τι βούλοιτο οὐ μανθάνω. Τί γὰρ ἀτοπώτερον τοῦ ταύτῃ πλείω ζητεῖν ἐφόδια, ᾗ ἐλάσσων ὁδὸς καταλείπεται;

XIX. *Λοιπὴ δὲ ἡ τετάρτη τῶν αἰτιῶν, ἣ μάλιστα περιλυπόν τε δοκεῖ καὶ πολυμέριμνον ἴσχειν τὴν ἡμετέραν ἡλικίαν, ἡ τοῦ θανάτου γειτνίασις· ὃν γε ὡς ἀληθῶς πόῤῥω που γήρως εἶναι οὐκ ἐγχωρεῖ. Ἀλλ᾽ ὢ γέροντος κακοδαίμονος, ὃς δι᾽ οὕτω βίου μακροῦ καταφρονητέον ὄντα οὐκ ἴδοι τὸν θάνατον. ὃς ἤτοι καθάπαξ ὀλιγωρητέος ἐστίν, εἰ παντελῶς τὴν ψυχὴν ἀποσβέννυσιν, ἢ καὶ εὐκταῖος, εἴ ποι αὐτὴν ἀπάγοι, ᾗ μέλλει εἶναι ἀΐδιος. Καὶ τρίτον οὐθὲν ὡς ἀληθῶς οἷόν τε εὑρεῖν. Τί οὖν* 67
δείσω, εἰ μετὰ θάνατον ἢ οὐκ ἄθλιος ἢ μακάριος ἔσομαι; Καί τοι τίς οὕτως εὐήθης, κἂν νεανίσκος ᾖ, ὃς βεβαίως οἴοιτο ζήσειν ἄχρι ἑσπέρας; Κἀκείνη γάρ τοι ἡ ἡλικία πολὺ πλείους τῆς ἡμετέρας συντυχίας ἴσχει θανάτου· ῥᾷον γὰρ περιπίπτουσι νόσοις οἱ νέοι, χαλεπώτερον ἀσθενοῦσι, δυσχερέστερον θερα-

---

Φειδωλία — μανθάνω] *φειδωλία καὶ* Colin. *φειδολία* Sturm. Coniunctivus *velit* ap. Cic. Gazam induxit, ut *βούλοιτο* pro *βούλεται* poneret. 66

Τί — καταλείπεται] *ἐλάσσω* Cod. reg. *ταύτῳ* Sturm. Pro *ταύτῃ — ᾗ* (*quo — eo*) scribendum *τοσούτῳ — ὅσῳ*.

Cap. XIX. *Λοιπὴ δὲ*] *δὲ* omis. Cod. reg.

πόῤῥω που] *πού* omis. Cod. reg. Xen. Memor. III, 5, 15. *Λέγεις, ἔφη, πόῤῥω που εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκἀγαθίαν.*

βίου μακροῦ] *βίαν* Cod. reg.

ὃς ἤτοι] *ὅς τοι* Colin.

ἢ καὶ εὐκταῖος] Gaza bene *etiam optanda* expressit; *appetenda* vett. Edd. Spir. Sylv. Magnol. Mediol. Lamb. al.

Καὶ τρίτον οὐθέν] Cod. reg. Ald. Bas. Lugd. Sturm. *οὐδέν* Colin. Goez. Formae *οὐθείς — μηθείς*, inde ab Aristotele promiscue cum formis *οὐδείς — μηδείς* — usurpatae sunt (vd. Göttling. ad Aristot. Polit. I, 1. discrimen inter *οὐδέν* et *οὐθέν* statuens), e scriptoribus tamen Atticis expellendae (vd. Göller. ad Thuc. VI, 60. 68. Poppo Prolegg. ad Xenoph. Cyrop. p. XXXIII. Lobeck. ad Phryn. p. 181. Flügel. obss. in Plut. Phoc. p. 59.), quanquam ob inconstantiam Codd. ut Plutarch. (vd. Bähr. ad Flamin. 8. qui formam per *θ* admittendam censet, a Schaefero undecunque expulsam, cui operae non paruerunt Cat. Min. 69. ubi *μηθέν* in text., *μηδέν* in annot.) difficilius est statuere, utra forma apud scriptores citerioris Graecitatis sit ubique recipienda. Gaza lect. *atque* Edd. Bas. Man. 4. est secutus. Otto perperam *certe* ut vocem supervacuam, repetitam ex initio huius §. uncis inclusit. Tu vide Cic. N. D. II, 7. *atqui certe nihil omnium rerum melius est mundo.* 67

ἢ μακάριος ἔσομαι] Gaza omis. *etiam* post *beatus*, quod deest in Cod. C. ap. Ott.

ζήσειν — γάρ τοι — ἴσχει — περιπίπτουσι] *ζήσει* Colin. *τοι* om. Cod. reg. *ἔσχει* Colin. *περιπίπτουσιν* Goez.

δυσχερέστερον] *δυσχερέστατον* Cod. reg. Gaza recte sic interpretatus est *tristius*. vd. Gernh. Ott.

ἐγκρατὲς τοῦ ἀνδρὸς οὔτε τὸ ἀπὸ τῶν χρόνων πολυμαθές. Κουρίῳ δὲ τούτῳ πρὸς ἐσχάρᾳ καθεζομένῳ Σαυνῖται σταθμὸν χρυσίου μέγαν προσενεγκόντες οὐδεμιᾶς ἔτυχον ἐπιστροφῆς.
56 Οὐ γὰρ τὸ χρυσίον ἔχειν λαμπρόν οἱ ἔφη δοκεῖν, ἀλλὰ τὸ κρατεῖν τῶν ἐχόντων χρυσίον. Ἆρ' οὖν οὐ δυνατόν, ψυχὴν τηλικαύτην μὴ οὐ γῆρας ἡδὺ ἀπεργάζεσθαι; Ἀλλὰ μέτειμι πάλιν πρὸς τοὺς γεωργικούς, ἵνα μὴ αὐτὸς ἀπ' ἐμαυτοῦ δοκέω ἀποχωρεῖν. Ἐν ἀγροῖς ἦσαν τότε ἄνδρες τῶν ἐκ τῆς γερουσίας γέροντες, καθάπερ εἰκός· εἴγ' ἀροῦντι Λευκίῳ Κυΐντῳ Κικιννάτῳ ἀπηγγέλθη, ὅτι Δικτάτωρ αὐτὸς αἱρεθείη, οὗ δικτατωρεύοντος ἐπιτάξει Γάϊος Σερβίλιος Ἄλας ἄρχων τῶν ἱππέων Σπόριον Μέλιον βασιλείαν οἱ κατασκευαζόμενον φωραθέντα ἀπέκτεινεν. Ἐξ ἐπαύλεως μετάπεμπτοι τῷ βουλευτηρίῳ παρῆ-

---

οὔτε — ἀνδρός] Gaza non reddidit *ipsius* post *hominis*, quod e Gernh. uncis inclusum recte liberarunt Orell. et Ott.

οὔτε — πολυμαθές] Cic. *vel temporum disciplinam.* Gernh. de hac interpretatione annotavit: „Theodorus Gaza vertit, quasi temporum in agro colendo observationem intellexerit."

Κουρίῳ δὲ τούτῳ κτλ.] Rem narrat Plutarch. Cat. Mai. cp. 2. — *ἐνταῦθα πρὸς ἐσχάρᾳ καθήμενον αὐτὸν ἕψοντα γογγυλίδας εὑρόντες οἱ Σαυνιτῶν πρέσβεις ἐδίδοσαν πολὺ χρυσίον, ὁ δ' ἀπεπέμψατο φήσας οὐδὲν χρυσίου δεῖν, ᾧ δεῖπνον ἀρκεῖ τοιοῦτον, αὐτῷ μέντοι τοῦ χρυσίον ἔχειν κάλλιον εἶναι τὸ νικᾶν τοὺς ἔχοντας.*

56 *οἱ — τὸ κρατεῖν*] *τὸ κρατοῦν* Cod. reg. *οἱ* omis. Colin.

ἀποχωρεῖν] *ἀποχορεῖν* Cod. reg.

Ἐν — εἰκός] *τὰ τότε* Cod. reg. Ald. Bas. Sturm. Hunc locum varie exhibent Edd.: *In agris tum erant senatores, et iidem senes* Lang. Graev. Ern. Schütz., *id est senes* c. vett. Edd. Gernh. Orell. Ott. *Καθάπερ εἰκός* h. l. non conveniens i. q. *ut par est, ut per se intelligitur.*

εἴγ' — αἱρεθείη] *εἰ γὰρ ἀροῦντι* Cod. reg. *siquidem* h. l. i. q. *ἐπείπερ.* *Κυΐντῳ* Cod. reg. Ald. Bas. Sturm. *Κυϊντίῳ* ex emendat. Colin. Lugd. Goez.; *Κινκινάτῳ* Cod. reg. Ald. Bas Sturm. Goez. *Κινκιννάτῳ* Colin. *Λεύκιος Κοΐντιος Κικιννᾶτος* Dion. Halic. Arch. X, 5 et 25. *Κικιννάτος* Dio Cass. fragm. Vol. I. p. 13. Reimar. Rost. Lex. Germ. Graec. *Κινκιννάτος* exhibet, Blum. Anleit. p. 147. *Κιγκιννάτος*; Cod. reg. *αἱρέθη*.

οὗ — ἀπέκτεινεν] *δικτατορεύοντος — Ἄλας — Μέλλιον — οἰκείαν σκευαζόμενον* Cod. reg. *οὐδ' δικτατωρεύοντος* Ald. Bas. Sturm. *Σιλβίλιος* Ald. Sturm. *Ἄλας* Edd. Blum. Anleit. p. 147.; Plutarch. Brut. 1. *Ἄλαν Σερβίλιον* vett. Edd. (*Servilius* dicitur quoque *Σερουίλιος* Polyb. XXXI, 23. Dion. Halic. IX, 67.) *Ἄλαν* recc. Hutt. Schaef. *Μέλιον* Edd. quod respondet scripturae deteriori *Melium* in Codd. et vett. Edd. Liv. IV, 13 sq. (ubi nunc *Maelius* optt. Edd.) Cic. in Catil. I, 1. (ubi *Melium* Matth., *Maelium* Beneck. Krebs.) pr. Dom. 38. (*Maelii — Maelio — Aequimaelium* Wolf. *Mel. Aequimel.* Graev. ut supr. Catil. at *Maelium* de Senect. 16.), *Aequimelium* h. l. et de Div. II, 17. Hotting. *Aequimaelium* Mos., meliorem scripturam per *ae* Orell. ap. Cic. secutus est: *Μήλιος* Dion. Hal. Arch. VIII, 91. Zonar. VII, 20. *Μήλιος* τό-

σιλευσεν ἔτη, εἴκοσι δὲ καὶ ἑκατὸν ἐβιότευσεν. Ἀλλ' ἐμοὶ οὐ
χρόνιον δοκεῖ οὐδὲ ἕν, ἐν ᾧ τί ἐστι τελευταῖον· ἐπειδὰν γὰρ
αὐτὸ παραγένηται, ἐκεῖνο τὸ παρεληλυθὸς ἐξεῤῥύη, καὶ το-
σοῦτον δὴ παραμένει μόνον, ὁπόσον ἀρετῇ καὶ ἔργοις ὀρθοῖς
περιεποιήσω. Ὧραι μὲν γὰρ ὑπεκχωροῦσι καὶ ἡμέραι καὶ μῆ-
νες καὶ ἐνιαυτοί, οὐδ' ὁ παρεληλυθώς ποτε ἀναστρέφει χρόνος,
οὐδ' ὅ,τι ἕπεται δυνατὸν εἰδέναι. Ὁπόσος οὖν ἑκάστῳ πρὸς
ζωὴν δίδοται χρόνος, στέργειν ἐπὶ τοσούτῳ χρεών. Οὔτε γὰρ 70
ὑποκριτῇ ἀπεργαστέος ἅπας ὁ μῦθος, ὅπως ἀρέσῃ, εἰ μόνον
ἐν ὅτῳ τύχοι δράματι εὐδοκίμησεν, οὔτε σοφῷ ἄχρι τοῦ Κρο-
τεῖτε ἰτέον. Βραχὺς γὰρ βίου χρόνος ἅλις ἔχει μήκους πρὸς τὸ
εὖ καὶ καλῶς βιοτεύειν· εἰ δὲ καὶ περαιτέρω χωρήσαις, οὐδὲν
μᾶλλον τῶν γεωργῶν ἀνιᾶσθαι χρή, ἐφ' ᾧ τοῦ ἡδίστου τῆς
ἐαρινῆς παρεληλυθότος ὥρας θέρος τε καὶ φθινόπωρον ἐφε-
στηκέναι. Τὸ μὲν γὰρ ἔαρ τὸν νεανίσκον υἱὸν σημαίνει καὶ
καρποὺς μέλλοντας ἔσεσθαι ἐπιδείκνυσιν, αἱ λοιπαὶ δ' ὧραι
τῷ τῶν καρπῶν ἀμητῷ καὶ τῇ κομιδῇ συνῳκείωνται. Καρπὸς 71
δὲ γήρως, ὡς πολλάκις ἔφθην εἰπών, ἡ τῶν πρόσθεν ἀγαθῶν
πλεονεκτημάτων μνήμη καὶ εὐπορία. Πάντα δὲ τὰ κατὰ φύ-
σιν γιγνόμενα θετέον ἐν ἀγαθοῖς. Τί δ' οὕτω κατὰ φύσιν, ὡς
γηραιοῖς τὸ τεθνάναι; ὃ δὴ καὶ νέοις συμβαίνει ταὐτό, ἐναν-

---

vulgo *Gadibus*. Cicero, quum de annorum numero dissensio sit inter veteres scriptores, secutus est Herodot. I, 163. — ἀπικόμενοι δὲ (Φωκαιέες) ἐς τὸν Ταρτησσὸν προσφιλέες ἐγένοντο τῷ βασιλεῖ τῶν Ταρτησσίων, τῷ οὔνομα μὲν ἦν Ἀργανθώνιος· ἐτυράννευσε δὲ Ταρτησσοῦ ὀγδώκοντα ἔτεα, ἐβίωσε δὲ πάντα εἴκοσι καὶ ἑκατόν.

οὐ χρόνιον — παρεληλυθὸς ἐξεῤῥύη — παρεληλυθώς] οὐ οὐχρόνιον — παρηλελυθὼς — παραλελυθώς Cod. reg. ἐξεῤῥύει Colin.

Ὁπόσος — χρεών] Steph. Thes. L. Gr. T. III. p. 1014. s. v. στέργω h. l. laudans non recte χρόνῳ pro χρεών exhibet. Structuram verbi στέργειν c. praepos. ἐπὶ sequente Dativo recentt. Lexicographi omisere: vd. Matth. Gr. Gr. T. II. §. 899. Fisch. ad Weller. Spec. III. a. p. 409 sq.

Οὔτε — ἰτέον] Cod. reg. post εἰ habet lacunam tribus literis explendam. De vv. ἀπεργαστέος ἅπας ὁ μῦθος vd. supr. ad cp. 18, 64. *Actus* est πρᾶξις, non δρᾶμα, quod fabulam significat. Ἰτέον exprimit lect. *veniendum* optt. Codd. et Edd., al. *vivendum* vd. Gernh. Ott.; Goez. ἀρήσῃ. 70

παρεληλυθότος — τε καί] παραλελυθότος — γὰρ καὶ Cod. reg.

μέλλοντας ἔσεσθαι — συνῳκείωνται] ἔσεσθαι om. Cod. reg. συνῳκείονται Colin.

ὡς πολλάκις ἔφθην εἰπών] Expressa est lect. *ut saepe iam dixi* vett. Edd. vd. Ott. Gernh., vulgo *ut saepe dixi*. 71

ἡ — εὐπορία] Quum ap. Cic. legatur *ante partorum bonorum*, aut ἀγαθῶν aut πλεονεκτημάτων ut redundans omitti poterat.

συμβαίνει — δοκοῦσι — πλησμονῇ — κατεπιέζηται] πλησμονῆς — καταπιέζεται Cod. reg. συμβαίναι Bas. δοκοῦσιν Colin. Lugd. Goez. πλησμονή Ald. Sturm.

ἱκουμένης τε καὶ ἀμυνομένης τῆς φύσεως. Διὸ καὶ νέοι μὲν ἀποθνήσκειν ἐμοὶ δοκοῦσι, καθάπερ ὅταν πλησμονῇ ὕδατος φλογὸς καταπιέζηται δύναμις· γέροντες δέ, ὥςτε ὅτε πῦρ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, μηδεμιᾶς βίας ἐπενεχθείσης, ἀναλωθὲν ἀποσβέννυται· καὶ ὥςπερ ὀπῶραι, ἣν μὲν ἄωροι τυγχάνωσιν οὖσαι, βίᾳ κατασπῶνται τῶν δένδρων, εἰ δ᾽ ὡραῖαι καὶ πέπονες, εὐπετῶς καταπίπτουσιν· ὡς δὲ καὶ νέων μὲν τὸ ζῆν ἀφαιρεῖται βία, γερόντων δὲ πέπανσις ὡραία. Ἡ δὴ οὕτως ἔμοιγε προςηνής ἐστιν, ὥςθ᾽, ὅσῳ ἐγγυτέρω γίγνομαι τοῦ θανάτου, γῆν οἷον ὁρᾷν μοι δοκῶ καί ποτε μέλλειν ἐκ μακροῦ πλοῦ εἰς λιμένα καταίρειν.

72 XX. Καὶ πασῶν μὲν τῶν ἄλλων ἡλικιῶν ἀποδέδεικται προθεσμία, γήρως δὲ οὐδεὶς ὥρισται ὅρος· ὀρθῶς τ᾽ ἔχει τὸ ζῆν ἐν αὐτῷ, ἐφ᾽ ὅσον ἄν τις κατορθοῦν τὴν καθήκοντος ὑπουργίαν καὶ φυλάσσειν οἷός τε ᾖ καὶ μέντοι θανάτου καταφρονεῖν· ὥςτε καὶ κινδυνεύει θαῤῥαλεώτερόν τε καὶ ἀνδρειότερον νεότητος εἶναι τὸ γῆρας. Καὶ τοῦτ᾽ ἔστιν, οἶμαι, ὃ Πεισιστράτῳ τῷ τυράννῳ ἀπεκρίνατο Σόλων, ὅτ᾽ ἐρωτῶντι αὐτῷ, τίνι δήποτε πεποιθὼς ἐλπίδι εὐτόλμως οὕτως οἱ ἐνίσταται, γήρᾳ, ἔφη. Πέρας γε μὴν ἄριστον βίου, ὅταν, ἀκεραίου ἔτι ὄντος τοῦ νοῦ καὶ ὑγιαινουσῶν τῶν αἰσθήσεων, τὸ οἰκεῖον ἔργον αὐτὴ διαλύσῃ, ἥτις καὶ συνέστησε φύσις. Ὡς γὰρ ναῦν τε καὶ οἰκοδόμημα ὁ αὐτὸς ῥᾷστα καταλύει, ὅςτις καὶ κατεσκεύασεν· οὕτως ἄρα καὶ ἄνθρωπον ἄριστα ἡ αὐτὴ διαλύει, ἥτις καὶ συν-

---

ἣν μὲν ἄωροι τυγχάνωσιν οὖσαι] Cod. reg. τυγχάνουσιν Edd.

βίᾳ — καταπίπτουσιν] Manut. Lamb. Suffrid. Petr. *vi* omisere, Gernh. et Ott. *vi* uncis incluserunt, nam primum molestum esse voc. *vis* quater paucis in versibus positum, deinde nihil avelli nisi vi quadam adhibita, denique monere verb. *decidunt*, cui nemo *sponte* adiungi velit. Orell. e Cod. Reg. *vix* recepit Ottoni improbatum. Mihi retinendum videtur *vi*, si respicio ad formulas Graecas κραυγῇ βοᾶν, δρόμῳ θεῖν, ὕπνῳ εὕδειν, φόβῳ δεδιέναι vd. Bornem. ad Xenoph. Cyrop. I, 6, 40. Ed. Gothan. Gaza εὐπετῶς de suo adiecit.

ἀφαιρεῖται βία — πέπανσις ὡραία] βίᾳ Cod. reg. Edd., correxi ob seq. πέπανσις.

Ἡ δή — ἔμοιγε — ὥςθ᾽, ὅσῳ — δοκῶ] δή om. Cod. reg. ἔμοι — ὥςτ᾽ ὅσα Cod. reg. θᾶττον ante γῆν interposuit Colin. Goez. male τοι pro μοι.

72 Cap. XX. γήρως — τε] γάρως — σε Lugd.

ὅτ᾽ ἐρωτῶντι — ἔφη] Gaza secutus est lect. *respondit* Codd. Erf. Trev. Bas. septem Oxonn. Lips. *a.* Dresdd. 3. 4. vulgatae *respondisse dicitur* non postponenda. vd. Orell. Vd. Plut. Solon. cp. 31.

Πέρας — βίου] *est* om. Gaza, ab Ottone uncis inclusum.

ἀκεραίου — αἰσθήσεων] Gaza bene expressit *certisque sensibus* lect. Codd. Reg. Erf. Trev. octo Manut. quatuor Oxonn. Bas. Lips. *a.* Dresd. 1. Edd. Manut. Lamb., vulgo *ceterisque sensibus.*

ὁ αὐτὸς — διαλύει] ὁ αὐτό Ald. Bas. διαλύσει Goez.

ἔστησε φύσις. Ἤδη δὲ πᾶσα σύστασις πρόσφατος μὲν οὖσα
χαλεπῶς διασπᾶται, παλαιωθεῖσα δέ τοι πάνυ ῥᾳδίως. Οὕτω
δὴ συμβαίνει μήτ᾽ ἄγαν ὀρέγεσθαι χρῆναι τοὺς γέροντας αὐ-
τοῦ τοῦ ἐπὶ βραχύ τι τῆς ζωῆς ὑπολειπομένου, μήτε τι μεθίε-
σθαι ἄνευ αἰτίας· ἐπεὶ καὶ Πυθαγόρας κωλύει προστάγματος 73
ἄνευ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ θεοῦ δηλονότι, ἐκ τῆς φρουρᾶς
ἀναχωρεῖν καὶ τῆς περὶ τὸ ζῆν φυλακῆς. Σόλωνος δέ γε τοῦ
σοφοῦ ἐλεγεῖόν ἐστιν, ᾧ τὸν αὑτοῦ θάνατον οὔ φησι βούλεσθαι
καθαρὸν λύπης εἶναι καὶ ὀλοφυρμῶν τῶν ἐπιτηδείων. Ποθει-
νὸς γὰρ ὅδ᾽, οἶμαι, τοῖς ἑαυτοῦ εἶναι ἐθέλει· ἀλλ᾽ ἴσως Ἔν-
νιος ἄμεινον·

Οὔτις κυδαίνων ἤπειτ᾽ ἐμὲ δάκρυ᾽ ἀφήσει,
Οὐδὲ τάφον μοι θήσει λυγρὸν ἐπιστοναχίζων.

Οὐ γὰρ οἴεται θρηνητέον τὸν θάνατον, ᾧ γ᾽ ἀθανασία παρ-
έπεται. Ἤδη δ᾽ αἴσθησις μὲν τοῦ ἀποθνήσκειν εἴ τις καὶ 74
εἴη, ἐπὶ χρόνον ἤγε ἀδρανῆ διαρκεῖ ἄλλως τε καὶ γέροντι·
μετὰ θάνατον δὴ ἤτοι εὐκταία ἢ οὐδεμία ἐστὶν αἴσθησις.
Ἀλλὰ γὰρ ἐκ νέου δεῖ ἔχειν μεμελετημένον θανάτου καταφρο-
νεῖν, ὡς ἄνευ ταυτησὶ τῆς μελέτης οὐκ ἐνόν τῳ τὸ ἔχειν τὴν

παλαιωθεῖσα δέ τοι] τοι om. Cod. reg. *παλαιοθεῖσα* Colin.

συμβαίνει — αἰτίας] *συμβαίνειν* Cod. reg. *αὐτίας* Lugd.

ἐπεὶ — φυλακῆς] *αὐτωκράτορος* Goez. *φυλακῦς* Colin. De sen- 73
tentia vd. Plat. Phaedon. cp. 6. Stallb. *ὁ μὲν οὖν ἐν ἀποῤῥήτοις λεγόμενος περὶ αὐτῶν λόγος, ὡς ἔν τινι φρουρᾷ ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν, οὐδ᾽ ἀποδιδράσκειν.*

Σόλωνος δέ γε — ἐλεγεῖόν ἐστιν] Cod. reg. *γε* om. Edd. *εὐλόγιον* in marg. Cod. reg. Exhibent Solonis elogium Stob. Floril. tit. 123. Plutarch. Comp. Solon. c. Poplic. cp. 1. Bach. Solon. Carm. p. 101.

Μηδέ μοι ἄκλαυατος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισιν
Καλλείποιμι (*ποιήσαιμι* Plut.) *θανὼν ἄλγεα καὶ στοναχάς.*

ἀλλ᾽ ἴσως Ἔννιος ἄμεινον] *ἐν ἀνθρώποις*, at in marg. *ἔννιος* Cod. reg.

Οὔτις — ἐπιστοναχίζων] *ὅς* Cod. reg. Gaza omisit verba *cur? volito vivu' per ora virum*, quae Facciol. et Goez. e vett. Edd. recepere. vd. Gernh. et Ott. de h. l. vexato. Expressa est lect. *funera fletu faxit.* De v. *ἤπειτα*, quam scripturam non apud Homerum solum damnatam retinuit Gaisford. Hesiod. Theog. 562. Bekker. Plat. Legg. IV. p. 719. a., vd. Thiersch. Gramm. §. 166. 2. Passov. Lex. s. *ἔπειτα.*

Ἤδη δ᾽ αἴσθησις — χρόνον — ἄλλως — γέροντι] *χρόνου — ἀλλ᾽ ὥς* 74
τε καὶ Cod. reg. *δὲ αἴσθησις.* Gaza expressit lect. *Iam sensus moriendi si aliquis potest esse; is ad exiguum tempus durat*, de qua vd. Ott.; vulgo *Iam sensus moriendi aliquis potest esse, isque ad exiguum tempus.* Pro *ἀδρανῆ* posuerim *ὀλίγον — οὐ πολύν.* Sturm. *διαρκεῖ.*

οὐκ ἐνόν τῳ τὸ ἔχειν — ἀθορύβως] *ἐνόν τω τό* Cod. reg. *ἐνὸν τῷ* Edd. praeter Colin., in qua *ἐνὸν τὸ ἔχειν.* Infra *ἄθηλον* Goez.

ὂν ἐπίτιμον τοσοῦτον ἀξίωμα, ὥστ' ἂν περὶ πλείονος εἶναι πασῶν ὁμοῦ τῶν ἡδονῶν τῆς νεότητος.

62 XVIII. Ἀλλὰ γὰρ μεμνῆσθαι δεῖ παρὰ πάντα τὸν λόγον, ὡς ἐγὼ γῆρας ἐκεῖνο δὴ ἐπαινῶ, ὅπερ ἐπὶ κρηπῖδος νεότητος βεβηκὸς ἕστηκε. Ταῦτ' ἄρα καὶ συμβαίνει, ὅπερ αὐτὸς πάλαι σὺν ὁμολογίᾳ μεγάλῃ ἁπάντων ἀπεφηνάμην, ὡς ἄρα ἄθλιον γῆρας εἴη τὸ λόγῳ μόνον προϊστάμενον ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ πολιαί, οὐδὲ ῥυτίδες ἐξαίφνης ἱκαναὶ προςφέρειν ἀξίωμα, ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ καλῶς διηγμένος βίος καρποὺς τελευτῶν δρέπε-
63 ται ἀξιώματος. Ταυτὶ γάρ ἐστιν αὐτά που τὰ ἔντιμα, ἅπερ ἐλαφρὰ καὶ κοινά πως δοκεῖ, ἀσπάζεσθαι, ἐφίεσθαι, ἐξίστασθαι, ὑπανίστασθαι, προπέμπειν, ἐπαναπέμπειν, συμβουλεύεσθαι· ἃ δὴ καὶ ἐν ἡμῖν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῶν πόλεων, ὡς ἄριστα ἠθῶν ἔχει ἑκάστη, οὕτω τοι καὶ ἀκριβέστατα διασώζεται. Λύσανδρον οὖν τὸν Λακεδαιμόνιον, οὗ μνείαν πε-

---

τίματι) exhibeat, emendavi ἐπίτιμον. *Honoratus* h. l. sensu latiore (i. e. quicunque honore est insignis) esse accipiendum, recte observat Otto laudans Iacob. ad Lucian. Alex. cp 80., ubi *honorati* sunt οἱ δυνατώτατοι καὶ μέγιστον ἀξίωμα ἐν τῇ πόλει ἔχοντες. *Honoratus* sensu strictiore (i. e. honoribus functus) ibidem dicitur Rutillianus ἀνὴρ ἐν πολλαῖς τάξεσι Ῥωμαϊκαῖς ἐξητασμένος, qua significatione cum Facciolato Gernhardus h. l. Cicer. h. v. accipit. Ceterum Ed. Colin. in margine haec habet: „In Aldina et Frobeniana editione desunt hoc loco haec Ciceronis verba: *Habet senectus, honorata praesertim tantam authoritatem.* Quae sic reddere poteris: ἔχει τὸ γῆρας, ἄλλως τε τὸ ἔντιμον, τοσοῦτον ἀξίωμα." Qua de causa Gernhardus eumque secutus Otto non accurate annotarunt, Balduinum haec verba in Graecis Theodori exemplaribus omissa in uno, quod Colinaeus a. 1528. emisit., sic reddita deprehendisse: ἔχει τὸ γῆρας μάλιστα τίμιον τηλικοῦτον ἀξίωμα.

62 Cap. XVIII. Ἀλλὰ γάρ] In Cod. reg. prima litera in Ἀλλά est erasa et exstat lacuna quinque literis explenda.

ἕστηκε] Cod. reg. ἕστηκεν Edd.

τὸ λόγῳ] τῷ λόγῳ Colin. Goez.

Οὐ — ἀξιώματος] In Cod. reg. super τῶν in τελευτῶν scriptum τοῦ. ἀλλὰ ὁ Colin. Lugd. Goez. προτοῦ Cod. reg. διηγμένου Colin. Gaza h. l. deteriores lectt. est secutus *Non igitur* Cod. Ciz. C. pro *Non*; *auctoritatem afferre* in duob. Codd. Dresd. 4. 5. Oxonn. u. a. vett. Edd. pro *auctoritatem arripere*, *fructus carpit* (Lamb. P. Suffrid.) pro *capit.*

63 Ταυτὶ γάρ ἐστιν — τὰ ἔντιμα, ἅπερ] Ταυτὶ γάρ ἐστιν αὐτά που ἔντιμα, ἃ Colin.

ἀσπάζεσθαι — ἐπαναπέμπειν] Cod. reg. om. ἐπαναπέμπειν. Verba passiva ap. Gio. Gaza non recte reddidit verbis mediis et activis. Colin. προπέμπεσθαι — ἐπαναπέμπεσθαι.

ἑκάστη] ἑκάστης Cod. reg.

Λακεδαιμόνιον, οὗ μνείαν πεποίημαι] Gaza omisit modo. Lugd. Λακεδιαμόνιον.

ποθεῖ τὰ μειράκια; Εἰσὶ γὰρ καὶ μειρακίων ἄλλαι τινές, μῶν ταύτας ἤδη ἡ σταθερὰ ἡλικία μαστεύει, ἣ μέση καλεῖται; Εἰσὶ δὲ καὶ τῆςδε τῆς ἡλικίας· ἀλλ' οὐδ' αὗταί γε ὑπὸ γήρως ἐπιζητοῦνται. Εἰσὶ δὲ καὶ γήρως σπουδαί τινες τελευταῖαι· οὐκοῦν ὥςπερ αἱ τῶν ἀνωτέρω ἡλικιῶν σπουδαὶ δύουσιν ἀεί, οὕτω καὶ αἱ τοῦ γήρως· οὗ δὴ παραγενομένου ὁ τοῦ βίου κόρος καιρὸν τῷ θανάτῳ ἐπάγει ὡραῖον.

XXI. *Ἀλλ' ἔγωγε οὐχ ὁρῶ, τί ποτε λέγειν οὐ τολμῶ* 77
πρὸς ὑμᾶς, ἅττα αὐτὸς φρονῶ περὶ τοῦ θανάτου, ἅπερ ταύτῃ που βέλτιον ἀθρεῖν μοι δοκῶ, ᾗ δὴ ἧσσον πόῤῥω τούτου ἀφέστηκα. Ἐγὼ γὰρ τοὺς πατέρας ὑμῶν, ὦ Πόπλιε Σκιπίων καὶ Γάϊε Λαίλιε, τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐκείνους καὶ προςφιλεστάτους μοι ἄνδρας ζῆν ἡγοῦμαι, καὶ ταύτην γε τὴν ζωήν, ἣν μόνον χρὴ ζωὴν ὀνομάζειν. Καὶ γὰρ ἕως ἂν ὦμεν ἐγκαταχεκλειμένοι ταῖς ἀλληλουχίαις ταῖςδε τοῦ σώματος, λειτουργίαν τινὰ ἀνάγκης καὶ ἔργον ἀνύομεν ἐπαχθές. Ἡ γάρ τοι ψυχὴ οὐράνιός ἐστιν ἐξ ὑπερκοσμίου οἰκήματος ἐκπεπιεσμένη καὶ εἰς γῆν ὥςπερ βεβαπτισμένη, τόπον φύσει θείᾳ καὶ ἀϊδιότητι ἐναντίον. Ἀλλὰ γὰρ πείθομαι, τοὺς ἀεὶ ὄντας θεοὺς σκεδάσαι δὴ τὰς ψυχὰς εἰς τἀνθρώπινα σώματα, ἵν' εἶεν, οἵτ' ἂν τῶν ἐπιγείων ἐπιμελοῖντο καὶ οἳ τὴν τῶν οὐρανίων εὐταξίαν θεωροῦντες μέτρῳ τε βίου καὶ εὐσταθείᾳ ταύτην ἀπομιμοῖντο. Καὶ ταῦτα οὐ μόνον λόγος τε καὶ διάλεξις οὕτω με πείθεσθαι ἀναγκάζει,

---

ἐπιποθεῖ — ταύτας] In Cod. reg. haec verba margini sunt ascripta.

Εἰσὶ — τῆςδε τῆς ἡλικίας — γε] Ald. Sturm. *τῆςδε τῆς ἐκκλησίας* (superscr. *ἡλικίας*) omisso *γε* Cod. reg. *δὲ καὶ τῆς ἡλικίας* Bas. Colin. Goez.

Εἰσὶ — σπουδαί τινες] *σπουδὲ* omisso *δὲ* Cod. reg.

οὐκοῦν — ἀνωτέρω — ἀεί] Cod. reg. *ἀνωτέρων* Edd. *δύνουσιν* Colin. *Superiores aetates* ap. Cic. sunt *αἱ πρότερον ἡλικίαι*. Gaza *ἀεί* de suo addidit.

Cap. XXI. *ἀθρεῖν — ταύτην γε*] *ἀνθρεῖν* Goez. *ταύτην* e Bas. 77

ὦμεν ἐγκατεκεκλειμένοι] Cod. reg. *ἐγκατακεκλημένοι* Ald. Bas. Lugd. *ἐγκεκλειμένοι* Colin. *ἐγκατακεκλεισμένοι* Goez. De variis formis Perfecti *κέκλεισμαι*, *κέκλειμαι* et *κέκλημαι* vd. Buttmann. Gr. ampl. Vol. II. p. 169. Brem. ad Aeschin. adv. Ctesiph. cp. 26. Vol. II. Stallbaum. ad Plat. Protag. cp. 35. Ed. Gothan.

Ἀλλὰ — σκεδάσαι — ἐπιμελοῖντο, — εὐσταθείᾳ — ἀπομιμοῖντο] *σχεδάσαι* Cod. reg. Edd. *ἐπιμελλοῖντο* Cod. reg. *εὐσταθεία* Cod. reg. *εὐσταθίᾳ* Edd. at Colin. *εὐστασίᾳ*, *ἀπομιλοῖντο* Ald. Bas. Sturm. Lugd. Cicero sua hausit e Plat. Timae. p. 47. b. Steph. *Ἀλλὰ τοῦτο λεγέσθω παρ' ἡμῶν αὐτὰ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ θεὸν ἡμῖν ἀνευρεῖν δωρήσασθαί τε ὄψιν, ἵνα τὰς ἐν οὐρανῷ τοῦ νοῦ κατιδόντες περιόδους χρησαίμεθα ἐπὶ τὰς περιφορὰς τὰς τῆς παρ' ἡμῖν διανοήσεως συγγενεῖς ἐκείναις οὔσας, ἀταράκτοις τεταραγμένας, ἐκμαθόντες δὲ καὶ λογισμὸν κατὰ φύσιν ὀρθότητος μετασχόντες τὰς ἐν ἡμῖν πεπλανημένας καταστησαίμεθα.*

ἀλλὰ καὶ τῶν ἄκρων δὴ φιλοσόφων τὸ εὐγενές τε καὶ ἔνδοξον.
78 Ἤκουον γὰρ Πυθαγόραν τε καὶ τοὺς Πυθαγορείους τοὺς ἡμετέρους σχεδόν τι ἐπιχωρίους, οἳ τὸ πάλαι Ἰταλικοὶ ἐκαλοῦντο φιλόσοφοι, μηδέπωποτ᾽ ἀμφισβητῆσαι, ὡς ἐκ τοῦ καθόλου θείου νοῦ ἀποῤῥυείσας ἔχοιμεν τὰς ψυχάς. Ἀπεδείκνυτο δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ ἅττα Σωκράτης τῇ τελευταίᾳ τοῦ βίου ἀθανασίας πέρι ψυχῶν διελέχθη, ὃς χρησμῷ τοῦ Ἀπόλλωνος σοφώτατος κέκριται ἁπάντων. Ἀλλὰ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Οὕτως ἔγωγε ἐμαυτὸν πείθω καὶ ταύτῃ φρονῶ, ὅτι, ἐπειδὴ τάχος τοσοῦτον ἔνεστι ταῖς ψυχαῖς καὶ τοσαύτη μνήμη μὲν παρεληλυθότων, σύνεσις δὲ μελλόντων, καὶ τοσαῦται τέχναι, τοσαῦται ἐπιστῆμαι, τοσαῦτα εὑρήματα, οὐχ οἷόν τε τὴν περιέχουσαν ταῦτα φύσιν εἶναι θνητήν· καὶ ἐπειδὴ ψυχὴ κινεῖται ἀεί, οὐδ᾽ ἀρχὴν κινήσεως ἔχει διὰ τὸ αὐτὴν ἑαυτὴν κινεῖν, μηδέ γε τέλος κινήσεως ἕξειν διὰ τὸ μηδέποτε αὐτὴν ἑαυτὴν καταλείψειν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τῆς ψυχῆς φύσις ἐστὶν ἁπλῆ, οὐδ᾽ ἔχει τι ἐν ἑαυτῇ κεκραμένον, διαφέρον αὐτῆς καὶ ἀνόμοιον, μὴ οἷόν τ᾽ εἶναι αὐτὴν διαιρεῖσθαι· ὅπερ εἰ μὴ δυνατόν, μήδ᾽ ἀπόλλυσθαι δυνατὸν εἶναι· τεκμήριόν τε μέγα τοῦ τοὺς ἀνθρώπους καὶ πρὶν γενέσθαι εἰδέναι πολλά, ὅτι παῖ-

---

78 *Πυθαγόραν τε — σχεδόν τι*] *τε* om. Cod. reg. *σχεδόν τοι* Cod. reg. *τὴν Πυθαγορείους* Sturm.

ὡς — ψυχάς] Cod. reg. *ὡς οὐκ* Edd. De hac sententia Pythagorae vd. Diog. Laert. VIII. p. 220. Menag. Londin. 1664. *εἶναι δὲ τὴν ψυχὴν ἀπόσπασμα αἰθέρος — ἀθάνατόν τε εἶναι αὐτήν, ἐπειδήπερ καὶ τὸ ἀφ᾽ οὗ ἀπέσπασται, ἀθάνατόν τέ ἐστι.* Epictet. Diss. T. I. Lib. II. cp. 8. §. 11. ed. Schweighaeus. *Σὺ δὲ προηγούμενον εἶ· σὺ ἀπόσπασμα εἶ τοῦ θεοῦ· ἔχεις τι ἐν σεαυτῷ μέρος ἐκείνου.*

Ἀπεδείκνυτο — τοῦ βίου] *Ἀπόδεικνυτο — τῇ τελευταίᾳ τοῦ βίου ἡμέρᾳ* Cod. reg. de qua ellipsi v. *ἡμέρα* Graecis usitata vd. Schaef. ad Lamb. Bos. de Ellips. p. 174 sq. Brem. ad Aeschin. de fals. leg. cp. 18. Vol. I. p. 174. *Σωστράτης* Goez.

Ἀλλὰ τί δεῖ — ταύτῃ — παρεληλυθότων — σύνεσις] *Ἀλλά* om. Colin, *ταυτί* Bas. Colin. Goez. *παραλελυθότων* Cod. reg. *παρελυληθότων* Goez. *συνέσης* Lugd.

καὶ — θνητήν] Gaza secutus est lect. deteriorem *tot artes, tot scientiae; et tantae scientiae* Cod. Erfurt. vett. Edd.; Blum. Anleit. p. 157. *tot artes, tantae scientiae.* Recte Schütz. astipulantibus Gernh. Orell. Ott. (quos cf.) *tot artes tantae scientiae* commate deleto post *artes* exhibuit, ut *scientiae* sit Genitivus sing., quum *scientia* numero plurali a nullo scriptore Latino usurpatum reperias. Goez. *θνητόν.*

καὶ — καταλείψειν] *τό* et *γε* om. Cod. reg. *καταλήψειν* Cod. reg. Cicero Plat. expressit Phaedr. p. 245. c. St. cp. 51. Hdf. cp. 24. Ast. *Μόνον δὴ τὸ αὑτὸ κινοῦν, ἅτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτό οὔποτε λήγει κινούμενον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα κινεῖται, τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως.*

κεκραμένον] Cod. reg. Colin. *κεκραμμένον* Ald. Bas. Lugd. Sturm. *κεκρυμμένον* Goez.

δες ἔτι ὄντες, τέχνας μανθάνοντες δυςχερεῖς οὕτω ταχὺ μυρία χρήματα συναρπάζουσιν, ὥςτε μὴ τότε αὐτὰ πρῶτον ἀναλαμβάνοντες, ἀλλ᾿ ἀναμιμνησκόμενοι καὶ ἀναλογιζόμενοι φαίνεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν Πλάτωνος.

XXII. Παρὰ Ξενοφῶντι δὲ Κῦρος ὁ πρεσβύτερος ἀπο- 79
θνήσκων ὧδέ φησι· „Μὴ οἴεσθε, ἔφη, ὦ φίλοι παῖδες, ὡς οὐδὲν οὐδαμοῦ ἐγὼ ἔσομαι, ἐπειδὰν ἀφ᾿ ὑμῶν ἀποχωρήσω· οὐδὲ γὰρ, ὅτε ἦν μεθ᾿ ὑμῶν, τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἑωρᾶτε, ἀλλ᾿ οἷς διεπραττόμην, τούτοις αὐτὴν ὡς οὖσαν ἐν τῷ σώματι τούτῳ κατεφωρᾶτε· τὴν αὐτὴν τοίνυν πείθεσθε εἶναι κἂν εἰ μηδὲν ἔτι
ἔχοιτε ὁρᾶν. Οὐδὲ γὰρ ἂν τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν μετὰ θάνα- 80
τον αἱ τιμαὶ διέμενον, εἰ μηδὲν αὐτῶν αἱ ψυχαὶ ἀπετέλουν, ᾧ τὴν μνήμην αὐτῶν ἂν συντηροίημεν χρονιώτερον. Οὕτως ἔγωγε οὐδεπώποτ᾿ ἐπείσθην, ὡς ἡ ψυχή, ἕως ἂν ᾖ ἐν θνητῷ σώματι, ζῇ, ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν· οὐδέ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ψυχή, ἐπειδὰν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται· ἀλλ᾿ ὅταν ἄκρατος ὁ νοῦς ἐκκριθεὶς εἰλικρινής τε καὶ ἀκέραιος ἄρχηται εἶναι, τότε καὶ φρονιμώτερός ἐστι. Θανάτῳ δὲ διαλυομένης τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, τῶν μὲν ἄλλων ἔκδηλον ὅπου ἕκαστα μεταλλάττει· ἄπεισι γὰρ ἐκεῖσε πάντα,

---

μανθάνοντες — χρήματα] μανθάνοντας Goez. χήματα Lugd.

πρῶτον ἀναλαμβάνοντες — ἀναμιμνησκόμενοι] πρῶτον om. Cod. reg. ἀναμιμνησόμενοι Cod. reg.

Καὶ ταῦτα μὲν Πλάτωνος] Gaza secutus est lect. *Haec Platonis fere* Codd. Bas. duor. Oxonn. Edd. Manut. Lamb. Orell. Otton. *Haec Plato noster* Cod. Pith. Pal. 3. Manut. Graev. Ern. Gernh. Vd. Otton. de magna var. lect. Goezius haec verba initio cap. 22. posuit, retraxi ad finem antecedentis.

CAP. XXII. φησι· Μὴ οἴεσθε — ὡς οὐδὲν οὐδαμοῦ] φησι — οἴεσθαι Cod. reg. φησιν — οἴεσθε Edd. οὐδὲν ἢ οὐδαμοῦ Colin. ut Cic. *nusquam aut nullum fore.* Xenoph. ὡς οὐδὲν ἔσομαι ἐγὼ ἔτι. 79

τούτοις — κατεφωρᾶτε] Cod. reg. (τούτοις Xen.) ταύτην — κατεφορᾶτε Edd.

τοίνυν πείθεσθε] πείθεσθαι Cod. reg. τοίνην Colin.

εἰ — ἀπετέλουν] ἀπετέλων Colin. Gaza secutus est lect. Cod. Oxon. *ψ. ipsorum* a Gernh. receptam, vulgo *eorum ipsorum.* 80

ᾧ — συντηροίημεν χρονιώτερον] ὧν Cod. reg. συντηροῖμεν Colin. Reddita est vulgata *teneremus*; al. *retineremus*; *tuerentur* e Cod. Gnil. Graev. Facciol. Goez.

θνητῷ σώματι] θνητῷ om. Cod. reg.

οὐδὲ — ψυχή] Gaza omis. *tum.*

ἀλλ᾿ ὅταν — εἶναι] Verba Cic. *omni admixtione corporis liberatus* non satis accurate reddita sunt ἄκρατος ἐκκριθείς. Xen. ἀλλ᾿ ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ. Blum. p. 159. substituit ἀπολύεσθαι τοῦ σώματος. Goez. et Gernh., Gazae interpretationem citans, male exhibent ἄρχεται. Infra ἀνθρώτου φύσεως Ald.

τῶν — ἔκδηλον — μεταλλάττει] Cod. reg. εὔδηλον Edd. Xen. structura usitatiore δῆλά ἐστιν ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον.

ὅθεν προῆλθεν, ἡ ψυχὴ δὲ μόνη οὔτε παροῦσα· οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται. Ἐννοήσατε δέ, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῷ ἀνθρωπίνῳ
81 *θανάτῳ οὐδέν ἐστιν ὕπνου. Αἱ ψυχαὶ δὲ τότε δήπου τῶν κοιμωμένων θειοτάται καταφαίνονται· πολλὰ γὰρ τῶν μελλόντων ἀνειμέναι οὖσαι καὶ ἐλεύθεραι προυρῶσιν, ὅθεν ἔστιν ἰδεῖν, ὁποῖαί τινες ἔσονται, ἐπειδὰν παντελῶς τῶν δεσμῶν ἀπολυθῶσι τοῦ σώματος. Εἰ μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὡς θεὸν ἐμὲ τιμᾶτε καὶ θεραπεύετε· εἰ δ' ἄρα συναποθνήσκει τῷ σώματι ἡ ψυχή, ἀλλ' ὑμεῖς γε θεοὺς φαβούμενοι, οἳ τήνδε τὴν τῶν ὅλων τάξιν καὶ καλλονὴν συγκρατοῦσιν ἀτριβῆ τε καὶ ἀναμάρτητον, μνήμην ἡμῶν εὐσεβῶς τε καὶ ἀνεκβιάστως φυλάξετε."*

ὅθεν προῆλθεν — παροῦσα] *ὅταν.* Colin. *προῆλθον* Goez. *παρὰ σοῦ* in marg. *παροῦσα* Cod. reg.

Ἐννοήσατε — ὕπνου] Qnum apud Cic. tantum exstet *morti*, apud Xenophontem vero *τῷ ἀνθρωπίνῳ θανάτῳ*, e quo Gaza sua hausit, emendavi lectionem Cod. reg. Edd. corruptam *τῶν ἀνθρωπίνων.*

ὑμεῖς] *ἡμεῖς* Colin.

81 *Εἰ μὲν οὖν — θεραπεύετε*] *οὖν* om. Cod. reg. *τεραπεύετε* Lugd.

οἳ — ἀτριβῆ τε — εὐσεβῶς τε — φυλάξετε] Cod. reg. *τε* post *εὐσεβῶς* om. *φυλάξατε* Edd. *ἀκριβῆ* Goez. Apud Xenoph. *ἀτριβῆ καὶ ἀγήρατον* e Codd. Bud. et Altorf. Hutchinsono et Schneidero iam probatum pro *ἀκριβῆ καὶ ἀκήρατον* a Poppone et Bornemanno (Ed. Gothan.) erat recipiendum: eorundem Codd. lect. *συγκρατοῦσιν* pro vulg. *συνέχουσιν* Gaza secutus est, qui *τάξιν* de suo, *ἀτριβῆ καὶ ἀναμάρτητον* e Xen. addidit, *regunt* ap. Cic. omisit, i. e. *διοικεῖν — μεταχειρίζεσθαι.* '*Inviolate* ap. Cic. non est *ἀνεκβιάστως*, sed *ἀκεραίως — ὁσίως.* Blum. p. 160. non recte verbis Cicer. *hanc omnem pulchritudinem* locut. Xenoph. *αὕτη ἡ τῶν ὅλων τάξις* pro *καλλονή* subiecit: idem exhibet *συνέχειν τι ἀκριβὲς καὶ ἀγήρατον.* — Ceterum ut lectores loco Ciceronis cum Xenophonteo comparato possint diiudicare, qua ratione Cicero in hoc loco in Latinum convertendo liberius more suo egerit, ut alia aut omitteret aut contraheret aut amplificaret, verba Xenophontis Cyr. VIII, 7, 17 seq. ex Ed. Bornem. Gothan. excerpta apponemus: *οὐ γὰρ δήπου τοῦτό γε σαφῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὡς οὐδὲν εἰμι ἐγὼ ἔτι, ἐπειδὰν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελευτήσω· οὐδὲ γὰρ νῦν τοι τήν γ' ἐμὴν ψυχὴν ἑωρᾶτε, ἀλλ', οἷς διεπράττετο, τούτοις αὐτὴν ὡς οὖσαν κατεφωρᾶτε. — — Τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἱ ψυχαὶ κύριαι ἦσαν; Οὔτοι ἔγωγε, ὦ παῖδες, οὐδὲ τοῦτο πώποτε ἐπείσθην, ὡς ἡ ψυχή, ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ᾖ, ζῇ, ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν. — Οὐδέ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχή, ἐπειδὰν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώτατον εἰκὸς αὐτὸν εἶναι. Διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου, δῆλά ἐστιν ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον, πλὴν τῆς ψυχῆς· αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται. Ἐννοήσατε δέ, ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῷ ἀνθρωπίνῳ θανάτῳ οὐδέν ἐστιν ὕπνου· ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τότε δήπου θειοτάτη καταφαίνεται, καὶ τότε τι τῶν μελλόντων προορᾷ· τότε γάρ, ὡς ἔοικε, μάλιστα*

XXIII. *Κῦρος μὲν οὖν τελευτῶν τὸν βίον ἐκεῖνα· ἡμεῖς* 82
δέ, εἰ δοκεῖ, τὰ ἡμέτερα αὐτῶν θεωρῶμεν. Οὐδεὶς με οὐδέ-
ποτε πείσει, ὦ Σκιπίων, ὡς ἢ Πόπλιος ὁ σὸς πατὴρ ἢ οἱ
δύο πάπποι Παῦλος καὶ Ἀφρικανὸς ἢ ὁ Ἀφρικανοῦ πατὴρ
ἢ ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος ἢ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἀρίστων, οὓς νῦν
ἐξαριθμῆσαι ἀναγκαῖον οὐδέν, τηλικαῦτα διηγωνίσαντο ἂν εἰς
μνήμην τῶν ἐν τῷ ἔπειτ᾽ ἀνθρώπων φέροντα, εἰ μὴ εἶχον τῇ
ψυχῇ διορᾶν τὰ τῶν μεταγενεστέρων εἰς σφᾶς τείνοντα αὐτούς.
Ἢ ἐμὲ οἴει, ἵνα τι καὶ περὶ ἐμαυτοῦ γερόντων ἔθει αὐχήσωμαι,
πόνους ἂν τοσούτους ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς οἴκοι τε καὶ ἐν στρα-
τείαις ἀνατλῆναι, εἴ που τοῖς αὐτοῖς ὅροις τὴν ἐμαυτοῦ εὔ-
κλειαν, οἷς καὶ τὸν βίον, ἔμελλον ὁριεῖν; Ἆρ᾽ οὐκ ἂν πολὺ
κάλλιον ἦν, βίον σχολαῖόν τε καὶ ἡσύχιον πραγμάτων χωρὶς
καὶ φιλονεικίας διάγειν; Ἀλλ᾽ οὐκ οἶδα ὅπως ἡ ψυχὴ ἑαυτὴν
ἀνορθοῦσα τὰ τῶν ὑστέρων οὕτως ἀεὶ προεώρα, ὥςπερ εἰ τότε
μέλλουσα ζῆν, ὅταν ἀπαγάγῃ τῆς ἐνθάδε ζωῆς. Καὶ μὲν δὴ
εἰ μὴ οὕτως εἶχεν, ἀθανάτους δηλαδὴ τὰς ψυχὰς εἶναι, σχολῇ
γ᾽ ἂν τῶν βελτίστων ἑκάστου ψυχὴ μάλιστα ἠπείγετο πρὸς δό-
ξαν ἀθανασίας ἀγήρων. Τί δέ; πᾶς μὲν σοφώτατος ἀταλαι- 83
πώρῳ ψυχῇ τελευτᾷ τὸν βίον, ἀβελτερώτατος δὲ ταλαιπωρο-

ἐλευθεροῦται. Εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα, ὥςπερ ἐγὼ οἴομαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε, ἃ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἐν τῷ σώματι ἡ ψυχὴ συναποθνήσκει, ἀλλὰ θεούς γε τοὺς ἀεὶ ὄντας καὶ πάντ᾽ ἐφορῶντας καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τήνδε τὴν τῶν ὅλων τάξιν συνέχουσιν ἀκριβῆ καὶ ἀκήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι, μή ποτ᾽ ἀσεβὲς μηδέν, μηδὲ ἀνόσιον μήτε ποιήσητε, μήτε βουλεύσητε.

Cap. XXIII. *εἰ δοκεῖ*] *εἰ δοκοίη* Cod. reg. 82
οἱ δύο πάπποι] *οἱ* om. Colin.
ἢ ὁ — θεῖος] Cod. reg. *ὁ* om. Edd.
ἢ ἄλλοι πολλοὶ — οὓς νῦν ἐξαριθμῆσαι ἀναγκαῖον οὐδέν] *ἐξαριθμεῖσθαι* Cod. reg. *πολλοί* om. Goez. *οὓς ἦν ἐξαριθμῆσαι* Colin. *ἐξαριθμῆται* Lugd. Gaza *viros* omisit.
φέροντα, εἰ μὴ — τείνοντα] *φέρονται — τείνοντας* Cod. reg. *εἰ μέν* Ald. Bas. Lugd.
ἵνα τι καὶ — αὐχήσωμαι — ἀνατλῆναι] *τι* om. Cod. reg. *καί* om. Goez. *αὐχήσομαι* Cod. reg. Goez. *ἀνατλῆσαι* Colin.
Ἆρ᾽ — φιλονεικίας διάγειν] Haec verba margini sunt ascripta in Cod. reg. *φιλονεικείας* Goez.
προεώρα] *προεώρας* Cod. reg.
ἠπείγετο — ἀγήρων] *ἠπείγεται* Cod. reg. Gaza expressit *immortalitatis gloriam* lect. Cod. Ox. v. Graev. Pith. 9. Manut. Excerptt. Bed. Eyb., de suo adiiciens *ἀγήρων*, quum multi Codd. *immortalem gloriam* offerant: vulg. *immortalitatem gloriae* vd. Gernh. Ott.
πᾶς μὲν σοφώτατος — ταλαιπωροτάτῃ] *μέν* om. Cod. reg. *σοφότατος* Cod. reg. *ταλαιπωροτάτῳ* Colin. Pro *ταλαίπωρος* Blum. p. 162. *ἀτάρακτος* substituit. 83

τύτῃ. Ἆρ' οὐχὶ καὶ ὑμῖν δοκεῖ, ὡς ἐκείνη μὲν ἡ ψυχὴ ἡ πλέον τι διορῶσα καὶ ποῤῥωτέρω εἰς ἀμείνω λῆξιν ἑαυτὴν ἀπιοῦσαν ὁρῴη, αὕτη δέ, ἧς τὸ ὄμμα ἀμβλύτερον, οὐδὲν ἔχοι ὁρᾶν; Ἔγωγε οὖν ἐκφέρομαι σπουδῇ τοῦ τοὺς ὑμετέρους πατέρας θεάσασθαι, οὓς στέργων τε καὶ θεραπεύων διατετέλεκα. Οὐδ' ἄρα τούτους μόνον ἔχω εὑρεῖν, οὕςπερ ἔγνων ἐγώ, ἀλλὰ καὶ ὧν πέρι ἤκουσα καὶ ἀνέγνων καὶ αὐτὸς τυγχάνω συγγεγραφώς. Οἳ δὴ προχωροῦντά με οὐδεὶς ἂν οἶμαι εὐχερῶς ἀποτρέψειεν, οὐδ' ὥςπερ σφαῖραν ἀντικόψας ἀποσφαιρίσειε. Κἂν τις θεῶν μοι δωρῆται ἐκ τῆςδε τῆς ἡλικίας ἀνανηπιοῦσθαι καὶ πάλιν ἐν κοιτίδι βαβάζειν, σφόδρα ἂν παραιτοίμην· δόλιχον οἷόν τινα ἐκδραμὼν ἐκ τοῦ τέρματος αὖ ἐπὶ τὴν βαλβῖδα μετα-

84 καλεῖσθαι. Τί γὰρ σύμφορον ἔχει ὁ βίος; τί δ' οὐ μᾶλλον ἐπίπονον; Εἰ δὲ μή, καὶ ἐχέτω τι, ἀλλ' ἔχει δήπου καὶ εἴτε κόρον εἴτε μέτρον δέοι καλεῖν· οὐ γάρ τοι φίλον ἐμοὶ ὀλοφύρεσθαι τὸν βίον, ὃ πολλοὶ καὶ δι' ἀπαιδευσίαν πολλάκις φαίνονται

Ἆρ' — ἧς τὸ ὄμμα] ἦρ' Lugd. ὄμμα Ald. Gaza secutus est lect. *cuius*, al. *cui*. vd. Ott. Klotz.

Ἔγωγε οὖν — θεάσασθαι] Ἔγωγ' οὖν Colin. ἡμετέρους Ald. Bas. Sturm. πατέρας in marg. Cod. reg. θεάσεσθαι Bas. Colin. Lugd. Goez.

διατετέλεκα — οὕςπερ] διατετέληκα — ὥςπερ Cod. reg.

συγγεγραφώς] γεγραφώς Cod. reg.

Οἳ δὴ — ἀποτρέψειεν] Cod. reg. οὐ Edd. ἀπότρεψεν Lugd.

οὐδ' ὥςπερ — ἀποσφαιρίσειε] Expressa est lect. deterior *pilam retorserit* aut *retorserit pilam*, quae in multis Codd. exstat vd. Otto: *Peliam recoxerit* Edd. Venet. 1587. Ascens. 1520. Hervag. 1540. Victor. Graev. Ern. Gernh. Orell. Ott. *Peliam recoquere* i. q. τὸν Πελίαν ἀναπέσσειν vd. Plat. Euthyd. cp. 34. Heind. Colin. Lugd. οὐδέ, Bas. αὐτικόψας.

ἀνανηπιοῦσθαι] Steph. Thes. L. Gr. T. IV. Ind. p. 421. observat, Gazam dixisse ἀνανηπιοῦσθαι pro eo, quod Cicero *repuerascere* in Cat. Mai., qua forma nullum alium scriptorem usum esse reperio pro usitata ἀνανηπιεύεσθαι, quam Blum. p. 162. quoque exhibet.

παραιτοίμην — τέρματος] Ciceronis verba *nec vero velim* post παραιτοίμην sunt omissa; δολιχόν Cod. reg. Edd. mutavi in δόλιχον. *Stadium decurrere* ap. Cic. est στάδιον διανύειν — διατρέχειν: at δόλιχος est curriculum 12 vel 24 stadiorum vd. Sturz. Lex. Xen. V. I. Passov. Lex. s. v. δόλιχος. Ald. Bas. Sturm. παραιποίμην, Goez. παραιτοίμεν, Lugd. τινμ.

84 Τί γὰρ σύμφορον — τί δ' οὐ] σύμφερον — τὸ δ' οὐ Cod. reg.

Εἰ δὲ μή] Gaza de suo addidit.

δέοι καλεῖν] Cod. reg. δέει Edd. praeter Colin. δεῖ. Gaza haec verba de suo adiecit.

πολλοὶ καὶ δι' ἀπαιδευσίαν] Cod. reg. πολλοὶ δι' ἀπαιδευσίαν Ald. Bas. Colin. Sturm. Lugd. δι' ἀπαιδευσίας Goez., quem in hoc loco exscribendo perperam secuti sunt Gernh. et Otto. Gaza expressit lect. *multi et indocti*, non *multi et ii indocti*, ut Gernh. et Otto

δεδρακότες· οὐδέ τίς με τοῦ ζῆσαι ἔχει μετάμελος, ἐπειδὴ οὕτως ἔζησα, ὥςτε μὴ μάτην οἴεσθαι γεγενῆσθαι· κἀκ τῆς ζωῆς ὡς ἐκ πανδοχείου, καὶ οὐχ ὡς ἐξ οἴκου ἀναχωρῶ· διατριβῆς γὰρ καταγώγιον, ἀλλ' οὐ κατοικίαν ἡ φύσις ἡμῖν ἐδεδώκει. Ὦ τοίνυν λαμπροτάτης ἡμέρας, ἧ ἐγὼ παρὰ τὴν θείαν τῶν ψυχῶν ὁμήγυριν καὶ τὸν ὅμιλον ἄπειμι, ἧ τε ἐκ τῆς ἐνθάδε τύρβης καὶ τοῦ χλίδους ποτὲ ἀπαλλάξω. Πορεύσομαι γάρ τοι οὐ μόνον παρ' ἄνδρας, οὓς ἄρτι ἔφην, ἀλλὰ καὶ ὡς Κάτωνα τὸν ἐμόν, οὗ γ' ἀνὴρ βελτίων ἐγένετο οὐδὲ εἷς, οὐδεὶς διαφορώτερος τὴν εὐσέβειαν, οὗ τὸ μὲν σῶμα ἐμβέβληται ὑπ' ἐμοῦ τῇ πυρᾷ, δέον τοὐναντίον ὑπ' ἐκείνου τοὐμόν· ἡ ψυχὴ δὲ οὐκ ἐγκαταλιμπάνουσά με, ἀλλ' ἐντροπαλιζομένη πως ὡς ἐκεῖνον οἴχεται ἀπιοῦσα τὸν χῶρον, οἷ ἐμοὶ πορευτέα εἶναι ἐκεῖνος ἐγίνωσκεν. Ἣν δὴ ἐγὼ συμφορὰν γενναίως πως ἔδοξα ἐνεγκεῖν, οὐχ ὡς φέρων ἀλύπως, ἀλλὰ παραμυθούμενος ἐμαυτόν, ὡς μὴ μακράν τινα οἰόμενος τὴν καθ' ἡμᾶς διάζευξίν τε καὶ ἀποχώρησιν ἔσεσθαι. Τούτοις ἐμοί, ὦ Σκιπίων, (τουτὶ γὰρ εἰωθέναι ἔφησθα θαυμάζειν μετὰ Λαιλίου) ἀνεπαχθές τὸ γῆράς ἐστι, καὶ οὐχ ὅπως τι χαλεπόν, ἀλλὰ καὶ ἡδύ· ὥςτε εἰ ταύτῃ

---

annotarunt, quae est lect. Cod. Lips. *α.* Dresdd. 1. 3. 5. Oxonn. *ο.* *ψ.* Edd. Mediol. Ald. Cratand., vulgata est *et ii docti.*

δεδρακότες] *καὶ δεδρακότες* Cod. reg.

μετάμελος] Ald. Bas. Sturm. *μεταμέλλως* Cod. reg. *μεταμέλεια* Colin. Lugd. Goez. Ald. Bas. Sturm.

πανδοχείου] Cod. reg. Colin. *πανδοχίου* cett. Edd. Lexica exhibent *πανδοκεῖον — πανδόκιον — πανδοχεῖον*, non *πανδέχιον* vd. Lobeck. ad Phryn. p. 307: Brem. ad Aeschin. de fals. leg. 27; Blum. p. 163. *ξενοδοχεῖον* praeter necessitatem substituit.

οὐχ ὡς] *οὐκ ὡς* Lugd.

ἀλλ' οὐ — ἐδεδώκει] *ἀλλ' οὐ* Cod. reg. Ald. Sturm. *ἀλλὰ οὐ* Bas. Lugd. Goez. Perfect. *dedit* ap. Cicer. non recte Plusquamperf. *ἐδεδώκει* est redditum. Infra pro *ἡμέρας* Goez. *ἑμέρας*.

τῶν — ἄπειμι] *ἄποιμι* Cod. reg. *τῶν* omis. Goez.

ἧ τε — χλίδους] *ἥ τε* Cod. reg. *ᾗ τε* Colin. *ἧγε* cett. Edd. *χλίδου* Cod. reg.

διαφορώτερος] *διαφορότερος* Cod. reg.

οὐκ — ἀπιοῦσα] *οὐ καταλιμπάνουσα με* Cod. reg. *ἐγκαταλυμπάνουσα* Ald. Bas. Colin. Sturm. Goez. *ᾤχετο* Colin. *ἀπιοῖσα* Ald. Bas. Sturm.

οἷ — ἐγίνωσκεν] *κεῖνός* Cod. reg. *παρευτέα* Lugd. Vulgata est *quo mihi ipsi cernebat esse veniendum: ipse* Codd. Trev. Bas. Dresdd. 4. 5. sex Oxonn. tres. Edd. Venet. Ascens. 2. Aldin. 1. Cratandr. Frob. Hervag. 1. Lugd. Otto statuit, a Gaza esse omissum *ipsi*, quod deest in Codd. Erfurt. Dresd. 3. Asc. 1; mihi Gaza lect. secutus videtur *mihi ipse* et non recte *ἐκεῖνος* pro *αὐτός* posuisse.

Ἣν — ἐνεγκεῖν] Plutarch. Cat. Mai. 85. cp. 24. *πράως δὲ καὶ φιλοσόφως λέγεται τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν.*

ἔφησθα] *ἔφησας* Cod. reg.

πολιτείαν καταστῆσαι δεήσει, εἰ τὰς ἀλιτηρίους τῶν ἔγγιστα γένους ἐκφύγοις χεῖρας. Ἐν τούτοις ἀνακεκραγότος Λαιλίου καὶ οἰμωξάντων τῶν ἄλλων σφοδρότερον, ἠπίως προσμειδιῶν ὁ Σκηπίων, Δέομαι, φησι, μὴ τούτου τοῦ ὕπνου διαναστήσητε, ἀλλ' εἰρήνη ἤτω τοῖς πράγμασιν, ὡς ἀκοῦσαι καὶ τὰ λοιπά.

13 XIII. (III.) *Ἀλλ' ἵν' εὐθυμότερος εἴης, Ἀφρικανέ, τῆς πολιτείας ἐπιμελεῖσθαι, οὕτως ἔχειν σε χρὴ καὶ πιστεύειν· πᾶσι τοῖς τὴν πατρίδα φυλάξασι, βοηθήσασιν, αὐξήσασιν ἀποδεδειγμένον τυγχάνειν ἐν οὐρανῷ τόπον καὶ ὡρισμένον, ἔνθα περ οἱ μακάριοι ἀτελευτήτου αἰῶνος καταπολαύουσιν. Οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὅπερ ἂν ἐκείνῳ τῷ ἄρχοντι θεῷ καὶ πάντα διοικοῦντι*

ἄρξας dicitur, sed *δικτάτωρ* vd. Polyb. III, 87. Appian. Plutarch. Dio Cass. (ibid. *δικτατωρία — δικτατωρεύω*).

εἰ — ἀλιτηρίους — γένους] *ἀλητηρίους* Cod. reg. Colin. *ἔγγυστα* Colin. *τοῦ* eieci auctoritate Cod. reg., sic dicitur *προσήκων γένει.*

ἠπίως] *ἡπίως* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez. improbatum Elmsl. ad Eur. Med. v. 132.

μὴ — διαναστήσητε] *μὴ τούτον τοῦ ὕπνου διανάστητε* Cod. reg. *μὴ τοῦτον τοῦ ὕπνου διαναστήσητε* Cod. Aug. Matth. *μὴ τοῦτον τοῦ ὕπνου διαναστήσετε* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Mos. *τοῦτον* om. Goez. *μὴ τούτου ἐμὲ τοῦ ὕπνου διαναστήσετε* Colin., quae verba Cic. accurate reddit: *ne me e somno excitetis; μή με τούτου τοῦ ὕπνου* Lugd. II. Mutavi *διαναστήσετε* in *διαναστήσητε.*

ἀλλ' εἰρήνη — λοιπά] *ἤτω* Cod. reg. *ἢ τῶ* Aug. unde *ἤτω* Matth. *ἔστω* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. Lugd. II. Goez. Mos. Forma *ἤτω* semel invenitur Plat. Republ. II, 5. ubi *ἔστω* Ast. et Stallbaum., qui in Plat. Dialog. sel. ed. Gothan. Vol. III. Sect. I. p. 104. pariter ac Buttmann. Gr. Vol. I. p. 550. hanc formam apud scriptorem melioris aetatis exstare dubitat, at germanam eam habent Matth. Gr. Vol. I. §. 216. not. 3. Thiersch. Gr. §. 243, 43. Reperitur apud LXX. Psalm. 104, 31, in N. T. 2 Cor. XVI, 22. vd. Maittair. de Dial. ed. Sturz. p. 276. A Maio quoque, qui in Edit. Cic. de Rep. haec verba ex interpretatione Planudis laudat, exhibetur *ἤτω.* In h. l. vexatissimo expressa est lectio *et pax sit rebus: audite cetera*, quae Codd. recc. est, in antiquioribus *et parumper rebus.* Quibus coniecturis editores locum sanare studuerint vd. ap. Moser. et Orell. Matthaei coniectura, quam quum nusquam memoratam legissem, primus in Seebod. Bibl. crit. 1829. Iun. nr. 77. cum VV. DD. communicavi, haec est: *et parcite fletibus*, i. e. *φείδεσθε οἰμωγῆς.*

13 XIII. (III.) *ἵν' εὐθυμότερος εἴης*] *ἵνα* Matth. *εἴη* Colin. *Alacrior* ap. Cic. i. q. *προθυμότερος.*

οὕτως — σε χρὴ καὶ πιστεύειν] *τε* Cod. reg. „Haec quum ad verbum translata sensum Ciceronis non redderent, Gaza addidit *καὶ πιστεύειν.*" Mos.

ἀποδεδειγμένον τυγχάνειν] *τυγχάνει* Ald. Sturm. *ἀποδεδειγμένος τυγχάνει* Bas.

οἱ μακάριοι] „Abundat *οἱ.*" Mos.

ὅπερ ἂν] Addidi *ἂν* e Cod. reg.

M. TULLI CICERONIS

SOMNIUM SCIPIONIS

E LIB. VI. DE RE PUBLICA

IN GRAECUM CONVERSUM

A

MAXIMO PLANUDE.

ΣΚΗΠΙΩΝΟΣ ΟΝΕΙΡΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΜΕΝ ΠΑΡΑ

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΤΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΔΕ ΓΛΩΤΤΑΝ
ΜΕΤΕΝΕΧΘΕΙΣ ΠΑΡΑ

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΠΛΑΝΟΥΔΗ.

ΣΚΗΠΙΩΝΟΣ ΟΝΕΙΡΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΜΕΝ ΠΑΡΑ
ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
ΤΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΔΕ ΓΛΩΤΤΑΝ
ΜΕΤΕΝΕΧΘΕΙΣ ΠΑΡΑ
ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΠΛΑΝΟΥΔΗ.

IX. (I.) Ἡνίκα ἐπὶ τὴν Ἀφρικὴν ἀφικόμην, Ἀντιτίου Μαλλίου ὑπατεύοντος, ἐπὶ τὸ τέταρτον τάγμα δήμαρχος, ὡς 9

IX. (I.) *Ἡνίκα*] *νίκα* Cod. Coislin. 355. *H* a rubricatore non ascripta. *ἡ Νίκα* Ald. Sturm. *Ἡνίκα* Goez. 9

ἐπὶ τήν] Codd. regg. Parr. 1603. 1772. 1868. 2070. Goislin. 355. et sic Matth. pro *περὶ* coniecit. Vulgo *περί*. De frequentissima confusione praepp. *ἐπί* et *περί* vd. Schaef. ad Greg. Corinth. p. 783. Brem. ad Aeschin. adv. Ctesiph. cp. 37.

Ἀντιτίου Μαλλίου ὑπατεύοντος] *Ἀντιτίου μαλλίου* Cod. reg. 1868. *Ἀντιτίου Μαλίου* Cod. Aug. *Ἀντιτίου μανλίου* Ald. *Ἀντιτίου Μανλίου* Bas. Lugd. I. II. Goez. Mos. *Ἀντιτιοῦ μανλίου* Sturm. *Ἀντιτίου Μανιλίου* Colin. *Ἀντιτίου Μαλίου* Cod. reg. 969. Matth. haec annotans: ,, Vide quos laudat Ern. Clav. Cic. in *M'. Manilius* p. 201. In edito hic est *Μανλίου*. A Zosim. II, 4. appellatur *Μάρκος Μάλλιος Πουήλιος*. Sed is non *Marcus*, verum *Manius* est vocatus. Ex *Manilio* vero fecerunt Graeci *Μάλλιος*, cum istud N modo mutent, modo expellant, ut *Ὀρτήσιος* loco *Hortensius*." *Manlius* a Graecis vulgo scribitur *Μάλλιος* vd. Suid. s. v., quanquam Codd. nonnunquam discrepant, ut Polyb. I, 26. *Μάλλιος — Μάλιος — Μάνλιος*: e confusione nominum *Manlius* et *Manilius* (vd. Mai. ad Cic. de Rep. I, 12.) *Μάλλιος* pro *Μανίλιος* (Dion. Cass. XXXVI, 25.) reperitur, at ib. LXXII, 7. *Μανίλιος*. *Μάλλιον* et *Μάνιον* confusa vd. Plut. Flamin. cp. 2. *Manilius* apud Graecos est *Μανίλιος* vd. Appian. Pun. 108. sq. *Μαλλίου* igitur ortum est e lect. *Manlio*, non *Manilio*. Sic *Maelius* et *Manlius* confusa Plut. Brut. 1., ubi iam Xylander recte vidit *Μαιλίου Σποῤῥίου* pro *Μαλλίου Σποῤῥίου* esse legendum, astipulante Schaef. Vol. VI. p. 453. Apud Sallust. Catil. cp. 24. Codd. modo *Manlium*, modo *Malium*, modo *Mallium* repraesentant. Apud Ciceronem primus Sigonius *M'. Manilio consuli* emendavit, quem plerique deinceps editores sunt secuti; neque tamen haec emendatio, ut vult Moserus, interpretationi Graecae est obtrudenda. *Anitio Manilia consule* Asc. 2. Crat. Rob. Steph. Tig. Lugd. Sturm. [mea non *Anitio Manlio Cos.* ut est apud Moser.]; *anitio Manilio COSS.* Ald. *Annia Manlio* Bazal. Iuntin. vd. Orell. *a Manlio consule* Venet. al. aliter vd. Moser. Expressa quoque est lectio *consule* a Sigonio recte in *consuli* mutata vd. Ochsner. ad Cicer. Eclog. p. 232. Ed. II.

ὑπατεύοντος, — στρατιᾶς] *ὡς ἴστες* Colin. *Tribunus militum* h. l. non est *δήμαρχος τῆς στρατιᾶς*, sed *χιλίαρχος* vd. Appian.

τοῦτο τὸ σύστημα τῶν ἤδη βεβιωκότων, οἳ τοῦ σώματος ἀφειμένοι, ὃν βλέπεις, οἰκοῦσι χῶρον ἐκεῖνον.

16 XVI. *(ἦν δ' οὗτος λαμπροτάτου λευκώματος μεταξὺ τῶν σελαγούντων πυρῶν κύκλος,) ὃν ὑμεῖς, ὡς παρελάβετε παρὰ τῶν Ἑλλήνων, κύκλον ὀνομάζετε γαλαξίαν· ἐξ οὗ κατανοοῦντι πάντα λαμπρὰ τἄλλα καὶ θαυμαστά μοι ἐδόκει. Ἦσαν δ' οὗτοι ἀστέρες, οὓς οὐκ ἔστιν ὅτε ἐκ τοῦδε τοῦ τόπου ἐθεασάμεθα, καὶ ταῦτα τὰ μεγέθη πάντων, οἷα εἶναι οὐδέποτε ὑπωπτεύσαμεν· ὧν ἥδε ἦν ἐλαχίστη, ἥτις ἐσχάτη μὲν ἐξ οὐρανοῦ, ἐγγυτάτω δὲ τῆς γῆς φωτὶ διέλαμπεν ἀλλοτρίῳ. Τὸ δὲ*

---

vita via est in coelum et in hunc coetum. Sed quum mihi verisimillimum sit, a Planude non ubivis accurato interprete *via* ob similitudinem voc. *vita* esse praetermissum, quoniam in Codd. et plerisque Edd. conversionis Graecae deest, satius duxi, hoc supplementum in textum non admittere. Ceterum Moserus observat, Gazam magis perspicue scripturum fuisse *καὶ κατὰ τοῦτο*: at cf. de hac omissione praeposit. Matth. Gr. Vol. II. §. 595 4. Plat. Phaedon. cp. 5. — *καί τις ἀήθης κρᾶσις ἀπό τε τῆς ἡδονῆς συγκεκραμένη ὁμοῦ καὶ τῆς λύπης* — ibiq. Heindorf. Buttmann. ad Plat. Menon. cp. 7. Schaef. ad Soph. Trach. v. 379. Brem. ad Lysiae or. de caed. Erat. p 3. ed. Gothan. Nec Latini ab hac omissione praepositionis abhorrent vd. Ramshorn. Gr. L. §. 161. 2. Walch. ad Tacit. Agric. cp. 35. p. 361. Sallust. Catil. 49. ibiq. Kritz , ubi praepos. *per* recte omiserunt Cort. et Herzog. , cum de sermone Cicer. [de Offic. I, 14. ibique Heusing. Gernh. Beier.] aliter sit iudicandum ac de Sallust.

16 XVI. *λευκώματος — παρελάβετε — τῶν*] *λευκόματος* Bas. Colin. Lugd. I. Goez., non Sturm., ut annotavit Moser.; *παραλάβετε* Sturm. *τόν* Colin.

ἐξ — ἐδόκει] Codd. reg. A. I. Sic Cic. *ex quo omnia mihi contemplanti praeclara cetera et mirabilia videbantur.* Vulgo *πάντα τἄλλα θαυμαστὰ καὶ λαμπρά μοι* Codd Matth. *τἄλλα*, Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. *τ' ἄλλα* Goez. *τἆλλα* Moser. De *τἄλλα* et *τἆλλα* vd. quos laudat Passov. Lex s. *ἄλλος* et Buttm. Gr. Vol. I. p. 115 sq et Vol. II. p. 391. *τἄλλα* Poppon. Proleg. ad Thuc. P. I. Vol. I. p. 214. *τἆλλα* Elmsl. Eur. Med. 888. ibiq. annot. Matth. ad h. l. „Ab *ἐξ οὗ* incipiunt fragmenta eiusdem Codicis Augustani, in quibus legitur eiusdem Planudis interpretatio Macrobii de Somnio Scipionis. Ex eo ad verba textus notavi diversas lectiones, addita nota A. I. Saepe vero in hoc textus repetitur, ut ex Macrobio discitur. Ergo interdum exinde extitit variatio."

καὶ — ὑπωπτεύσαμεν] Codd. reg. Aug. A. I. Colin. [*οἷ*] Matth. *μεγέθη, οἷα πάντων* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez. Mos. *ὑποπτεύσαμεν* Cod. reg. Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. Goez.

ἐσχάτη — ἐξ οὐρανοῦ] i. e. *ultima a coelo*, ut optt. Edd., al. *ultima coelo.*

ἐγγυτάτω δὲ τῆς γῆς] *ἐγγυτάτη* Colin. Lugd. II. ut Cic. *citima terris;* Matth. *ἐγγυτάτω* refert ad *διέλαμπε*; Mosero quidem hoc ferendum videtur, sed v. *ἐσχάτη* requirere videri *ἐγγυτάτη*. Planud. in Macrob. Somn. Scip. I, 16. habet *ἐγγυτάτω*: cp. 17. in illustrandis verbis Cicer. scripsit: *ἅτε δὴ ἀπ' οὐρανοῦ ἐσχάτην καὶ*

τῶν ἀστέρων σφαίρωμα τοῦ τῆς γῆς μεγέθους εὐχερῶς ὑπερεῖχε. Καὶ γὰρ αὐτὴ ἡ γῆ οὕτω μοι μικρὰ ἔδοξεν εἶναι, ὥστε καὶ ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἀρχῇ αἰσχύνεσθαι, δι' ἧς οἱονεί τινι στιγμῇ τῆς γῆς ἐφαπτόμεθα.

XVII. (IV.) *Ταύτην ἐπὶ μᾶλλον σκοποῦντί μοι, Δέομαι, ἦ δ' ὃς ὁ Ἀφρικανός, μέχρι τίνος ἐπὶ γῆς ὁ νοῦς σοι προσέξεται; ἢ οὐχ ὁρᾷς εἰς τίνα ποτὲ τὸν νεὼν ἐλήλυθας; Ἐννέα κύκλοις ἢ μᾶλλον σφαίραις τὰ πάντα συμπέπλεκται, ὧν εἷς ὁ* 17

τῇ γῇ γειτονοῦσαν ἐλαχίστην εἶπεν. Ἐγγυτάτω mihi vim praedicati obtinere videtur cf. Bernhardy wiss. Syntax p. 337.

τὸ — εὐχερῶς] *τὰ — σφαιρώματα* Colin., recte quidem, ut Cic. *stellarum globi*, at e correct. Nam Planud. quoque in Macrob. Somn. Scip. 1, 16. *τὸ — σφαίρωμα*. A Mosero ad Cic. de Rep. p. 485 Gaza reprehenditur, quod *facile* [i. e. *ῥᾳδίως*] *εὐχερῶς* interpretatus sit.

Καὶ — μικρά] *Καὶ γὰρ αὐτὴ ἡ γῆ οὕτω μικρά* Cod. reg. *Καὶ γὰρ αὕτη ἡ γῆ οὕτω μοι μικρά* Cod. Aug. Matth. *Καὶ γὰρ αὕτη μοι ἡ γῆ οὕτω μικρά* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. Lugd. II. Goez. Mos. Lectio a me recepta respondet verbis Cic.: *Iam ipsa terra ita mihi parva*.

ἐπὶ — αἰσχύνεσθαι] *ἐπὶ* omis. Goez. [*ἡμέτερα* scripsit] Mos. *Poenitere* ap. Cic. recte explicatum est *αἰσχύνεσθαι*, quum annotante Mosero Cic. et alibi et Philipp. I, 13. v. *poenitere* hac significatione usus sit. Forsitan Planudes secutus est lect. *puderet*, quam repraesentat Ed. Magnoliana ap Orell. Nulla igitur causa fuit, cur Blum. p. 199. *δυσαρεστεῖσθαι* substitueret.

XVII. (IV.) *ἐπὶ μᾶλλον σκοποῦντι*] *ἐπιμᾶλλον* Cod. reg. de qua scriptura vd. nos ad Cap. 14. Moserus de h. vv. „An voluit *ἔτι* pro *ἐπί*, an *μᾶλλον ἔτι σκοποῦντι* vel *μᾶλλον ἐπισκοποῦντι*?" Mirandum sane est, has emendationes a Mosero, viro Graece doctissimo, potuisse proferri, quum *ἐπὶ μᾶλλον* haud infrequens sit apud scriptores Graecos, cf. Werfer. in Act. Philol. Monac. T. I. p. 258. Goeller. ad Thuc. I, 88. VII, 76 Γassov. Lex. s. *ἐπί* et imprimis Lobeck ad Phryn. p. 48., qui inde a p. 46. accuratissime structuram praeposit. cum adverb. explanavit. 17

Δέομαι, — Ἀφρικανός] „Si *ἦ δ' ὅς* sana sunt, vocabula *ὁ Ἀφρικανός* ut explicandi causa addita repudianda sunt. Editum [Lugd. II.] ante *ἦ* addidit *δέομαι* [omissum a Matth. exstat in Cod. reg. omn. Edd.]. In Latino est, *δέομαι, ἔφη ὁ Ἀφρικανός* [*Quaeso, inquit Africanus*]." Matth. Male haec a Matth. sunt disputata; nam vocc. *ὁ Ἀφρικανός* minime sunt repudianda, quum ab optimis scriptoribus, ut in primis Platonem laudem, in formula *ἦ δ' ὅς* dicentis nomen subinde addi soleat, ut *ἦ δ' ὃς ὁ Σωκράτης* Plat. Phaedon. p. 167. Heind. *ἦ δ' ὃς ὁ Κέβης* ib. p. 76. Cf. copiosam annot. G. I. Bekker. in Spec. var. lect. et observ. in Philostr. p. 45. Passov. Lex. s. *ἠμί*.

μέχρι — προσέξεται] Codd. reg. Aug. Matth. *ὁ νοῦς ἐπὶ γῆς σοι* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. Goez. Mos. *ὁ νοῦς ἐπὶ γῆς σοι προσέξηται* Lugd. II. Pro *προσέξεται* [Cic. *defixa erit*] coniecit Matth. *προσπαγήσεται*: *προσέχειν ἐπί τινος* dici non posse. Blum. substituit *τὸν νοῦν προσέχοντά τινι διατελεῖν*. Infra *πωὶς* Lugd. I.

τὰ πάντα συμπέπλεκται] Codd. reg. Aug. A. I. recte, ut Cic.

ἐξωτάτω ἐστὶν ὁ οὐράνιος, ὁ τοὺς λοιποὺς περιειληφὼς ἅπαντας, κορυφαῖος αὐτὸς θεός, συνέχων τε καὶ περιέχων τοὺς ἄλλους· ἐν ᾧπερ ἐκεῖνοι πεπήγασιν οἱ περιελιττόμενοι τῶν ἀστέρων ἀΐδιοι δρόμοι· τούτῳ δ᾽ ἑπτὰ σφαῖραι ὑπόκεινται αἱ εἰς τοὐπίσω στρεφόμεναι τὴν ἐναντίαν οὐρανῷ κίνησιν, ὧν μίαν ἐκεῖνος ὁ ἀστὴρ κέκτηται, ὃν ἐπὶ γῆς Κρόνον προςαγορεύουσιν. Ἐντεῦθεν δὲ τὸ τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει σωτήριον σέλας ἐκεῖνο, ὃ Ζεὺς ὀνομάζεται· εἶτα δ᾽ ὁ πυρώδης καὶ φοβερὸς τοῖς ἐν γῇ, ὃν Ἄρην φατέ· μετὰ δ᾽ ἐκεῖνον τὴν μέσην σχεδὸν ὁ

---

connexa sunt omnia; vulgo συμπλέκεται, quod Blum. quoque exhibet.

ὧν εἷς ὁ ἐξωτάτω — λοιπούς] ὧν ὁ εἷς Cod. reg. λειπούς Ald. Bas. Colin. Sturm.

περιέχων] περιάγων Lugd. II.

περιελιττόμενοι τῶν ἀστέρων] περιελιπτόμενοι Sturm. τῶν ἀστέρον Matth.

τούτῳ — κίνησιν] Cod. reg. τούτῳ δ᾽ αἱ ἑπτά A. I. τούτῳ δ᾽ ἑπτὰ σφαῖραι ὑπόκεινται, αἳ εἰς τοὐπίσω στρεφόμεναι τὴν ἐναντίαν κινοῦνται τῷ οὐρανῷ κίνησιν Cod. Aug. Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. Lugd. II. Goez. Matth. Mos. Cicero: *cui subiecti sunt septem, qui versantur retro contrario motu atque coelum.* Mihi placet τούτῳ δ᾽ αἱ ἑπτά κτλ. Planudes verba Macrob. I, 18. sic interpretatur: πότερον αἱ ὑποκείμεναι ἑπτὰ σφαῖραι τὴν ἐναντίαν, ὥς φησι, τῇ τοῦ οὐρανοῦ στροφῇ φέρονται κίνησιν. Blum. p. 200. substituit στρέφεσθαι εἰς τοὐπίσω τὴν ἐναντίαν κινούμενόν τινι κίνησιν.

ἐκεῖνος — Κρόνον] „Ex hoc in Latino legendum videtur *illa stella, quam.* Alii solum *illa*, alii solum *stella.*" Matth. Omnes Edd., quas inspexi, exhibent *illa — quam:* nulla lect. var. *stella.* Cod. Uffenbach. *ille, quem Saturnum vocant,* quem secutus videtur Planudes. Nam ut h. l. Κρόνιον, sic infra Διός et Ἄρεος erat scribendum.

ἐντεῦθεν — ὀνομάζεται] Codd. reg. [nisi quod τῷ] A. I. τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει σωτήριον σέλας ἐκεῖνος, ὁ Ζεύς Ald. Bas. Colin. [ἐκεῖνον ὅ] Lugd. I. Sturm. Lugd. II. Goez. Matth. [ἐκεῖνο, ὃ Ζεὺς] Moser. [in annot. coniiciens ἐκεῖνο, ὅ]. Quum ap. Cic. sit *prosperus et salutaris*, alterum Adiectivum h. l. et Macrob. I, 17. p. 97. non est expressum, at I, 19. p. 119., ubi Macrobius haec verba Cic. affert, τὸ τοῦ Διὸς σέλας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει σωτήριον εἶναι καὶ δεξιόν. Matth. supplendum censuit: εὐτυχὲς καὶ σωτήριον. Sed haec negligentia in omittendis verbis saepius iam a nobis est notata. Ibid. I, 19. p. 122. σωτηριώδης dicitur.

εἶτα — φατέ] Codd. reg. Aug. Matth. πυῤῥώδης A. I. Macrob. I, 18. p. 97 et 19. p. 119. πυρόεις — Ἄρη cett. Edd. πυρόεις Plutarch. Decr. Philos. II, 15. et Mars ὁ πυρόεις κατ᾽ ἐξοχήν. De Acc. Ἄρη et Ἄρην (hoc magis Attic.), quo lect. vett. Edd. *Martem*, non *Martium* est reddita, vd. Blomfield. ad Aesch. Pers. v. 88. Agamem. v. 47. Matth. Gr. Vol. I. §. 90. Buttmann. Gr. Vol. I. p. 228. Ceterum Grammatici non ρ̄ duplicare solent in πυῤῥώδης, ut observat Matth., sed exstant duo Adiectiva πυρώδης (a πῦρ — εἶδος) et πυῤῥώδης (a πυῤῥός — εἶδος).

μετὰ — ἐπέχει] μεγίστην — ὁ Ἥλιος Cod. reg. illud male, nam apud Cic. est *mediam*, hoc recte; vulgo ἥλιος.

XXIII. Κῦρος μὲν οὖν τελευτῶν τὸν βίον ἐκεῖνα· ἡμεῖς 82
δέ, εἰ δοκεῖ, τὰ ἡμέτερα αὐτῶν θεωρῶμεν. Οὐδείς με οὐδέ-
ποτε πείσει, ὦ Σκιπίων, ὡς ἢ Πόπλιος ὁ σὸς πατὴρ ἢ οἱ
δύο πάπποι Παῦλος καὶ Ἀφρικανὸς ἢ ὁ Ἀφρικανοῦ πατὴρ
ἢ ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος ἢ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἀρίστων, οὓς νῦν
ἐξαριθμῆσαι ἀναγκαῖον οὐδέν, τηλικαῦτα διηγωνίσαντο ἂν εἰς
μνήμην τῶν ἐν τῷ ἔπειτ' ἀνθρώπων φέροντα, εἰ μὴ εἶχον τῇ
ψυχῇ διορᾶν τὰ τῶν μεταγενεστέρων εἰς σφᾶς τείνοντα αὐτούς.
Ἦ ἐμὲ οἴει, ἵνα τι καὶ περὶ ἐμαυτοῦ γερόντων ἔθει αὐχήσωμαι,
πόνους ἂν τοσούτους ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς οἴκοι τε καὶ ἐν στρα-
τείαις ἀνατλῆναι, εἴ που τοῖς αὐτοῖς ὅροις τὴν ἐμαυτοῦ εὔ-
κλειαν, οἷς καὶ τὸν βίον, ἔμελλον ὁριεῖν; Ἆρ' οὐκ ἂν πολὺ
κάλλιον ἦν, βίον σχολαῖόν τε καὶ ἡσύχιον πραγμάτων χωρὶς
καὶ φιλονεικίας διάγειν; Ἀλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἡ ψυχὴ ἑαυτὴν
ἀνορθοῦσα τὰ τῶν ὑστέρων οὕτως ἀεὶ προεώρα, ὥσπερ εἰ τότε
μέλλουσα ζῆν, ὅταν ἀπαγάγῃ τῆς ἐνθάδε ζωῆς. Καὶ μὲν δὴ
εἰ μὴ οὕτως εἶχεν, ἀθανάτους δηλαδὴ τὰς ψυχὰς εἶναι, σχολῇ
γ' ἂν τῶν βελτίστων ἑκάστου ψυχὴ μάλιστα ἠπείγετο πρὸς δό-
ξαν ἀθανασίας ἀγήρων. Τί δέ; πᾶς μὲν σοφώτατος ἀταλαι- 83
πώρῳ ψυχῇ τελευτᾷ τὸν βίον, ἀβελτερώτατος δὲ ταλαιπωρο-

ἐλευθεροῦται. Εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα, ὥσπερ ἐγὼ οἴομαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε, ἃ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἐν τῷ σώματι ἡ ψυχὴ συναποθνήσκει, ἀλλὰ θεούς γε τοὺς ἀεὶ ὄντας καὶ πάντ' ἐφορῶντας καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τήνδε τὴν τῶν ὅλων τάξιν συνέχουσιν ἀκριβῆ καὶ ἀκήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι, μή ποτ' ἀσεβὲς μηδέν, μηδὲ ἀνόσιον μήτε ποιήσητε, μήτε βουλεύσητε.

Cap. XXIII. εἰ δοκεῖ] εἰ δοκοίη Cod. reg. 82

οἱ δύο πάπποι] οἱ om. Colin.

ἢ ὁ — θεῖος] Cod. reg. ὁ om. Edd.

ἢ ἄλλοι πολλοὶ — οὓς νῦν ἐξαριθμῆσαι ἀναγκαῖον οὐδέν] ἐξαριθμεῖσθαι Cod. reg. πολλοί om. Goez. οὓς ἦν ἐξαριθμῆσαι Colin. ἐξαριθμῆται Lugd. Gaza *viros* omisit.

φέροντα, εἰ μὴ — τείνοντα] φέρονται — τείνοντας Cod. reg. εἰ μέν Ald. Bas. Lugd.

ἵνα τι καὶ — αὐχήσωμαι — ἀνατλῆναι] τι om. Cod. reg. καί om. Goez. αὐχήσομαι Cod. reg. Goez. ἀνατλῆσαι Colin.

Ἆρ' — φιλονεικίας διάγειν] Haec verba margini sunt ascripta in Cod. reg. φιλονεικείας Goez.

προεώρα] προεώρας Cod. reg.

ἠπείγετο — ἀγήρων] ἠπείγεται Cod. reg. Gaza expressit *immortalitatis gloriam* lect. Cod. Ox. v. Graev. Pith. 9. Manut. Excerpt. Bed. Eyb., de suo adiiciens ἀγήρων, quum multi Codd. *immortalem gloriam* offerant: vulg. *immortalitatem gloriae* vd. Gernh. Ott.

πᾶς μὲν σοφώτατος — ταλαιπωροτάτῃ] μέν om. Cod. reg. σοφότατος Cod. reg. ταλαιπωροτάτῳ Colin. Pro ταλαίπωρος Blum. p. 162. ἀτάρακτος substituit. 83

τῶν μερῶν ἀναλογίᾳ διωρισμένοις, ὑπὸ τῆς ὠθήσεως καὶ κινήσεως τῶνδε τῶν σφαιρῶν γίνεται, καὶ τὰ ὀξέα συγκιρνῶν τοῖς βαρέσι ποικίλους ὁμαλῶς τοὺς τόνους ἀποτελεῖ. Οὐδὲ γὰρ ἡσύχως αἱ τοσαῦται κινήσεις φέρεσθαι δύνανται, καὶ ἡ φύσις δὲ δίδωσιν, ὥςτε τὰ ἄκρα ἐκ μὲν θατέρου μέρους βαρέως, ἐκ θατέρου δ' ὀξέως ἠχεῖν. Δι' ἣν αἰτίαν ὁ κορυφαῖος ἐκεῖνος καὶ ἀστροφόρος τοῦ οὐρανοῦ δρόμος, οὗπερ ἡ στροφὴ ὀξυτάτη καὶ ὀξυτάτῳ κινεῖται ἤχῳ, βαρυτάτῳ δ' οὗτος ὁ σεληναῖός τε καὶ κατώτατος. Ἡ γῆ γὰρ ἐνάτη καὶ ἀκίνητος μένουσα ἐν ἕδρᾳ μιᾷ δι' αἰῶνος ἐστήρικται, κατειληφυῖα τὸν μέσον τοῦ κόσμου τόπον. Ἐκεῖνοί γε μὴν οἱ ὀκτὼ δρόμοι, ὧν δυσὶν ἡ αὐτὴ πρόςεστι δύναμις, ἑπτὰ διωρισμένους τοῖς δια-

---

crob., ubi sine ulla var. *pro rata parte ratione* exhibetur, eadem interpretatio exstat; al. *pro rata portione:* Heinrich. Mos. Orell. *pro rata parte, ratione* — quos vide. Blum. p. 201. Lect. *pro rata parte ratione* subiecit verba Graeca h. l. non mutata. Matthae. de h. l. „Fortasse ergo in Latino legendum *consona*, seu *congrua, et rata partium ratione*, aut *consona partium proportione*. Cic. de Univers. cp. 4. *ἀναλογία Latine — comparatio proportiove dici potest. Ἀναλογίαν comparationem* dixit de N. D. II, 20, 51."

τὰ — δύνανται] *ποικίλλοις* Colin. *δύναται* Sturm. Blum. p. 202. locutionem *τὰ ὀξέα τοῖς βαρέσι συγκρίνειν* exhibet.

ἐκ θατέρου δ' ὀξέως] Cod. Aug. A. I. Macrob. II, 1 et 4. Matth. *ἐκ θατέρου ὀξέως* Cod. reg. vulgo *ἐκ δὲ θατέρου ὀξέως*. De partic. *δέ* tertio loco posita vd. Popp. Observv. in Thucyd. p. 30. Blum. ad Lycurg. cp. 3. Herbst. ad Xenoph. Mem. III, 1, 9. Krüger. ad Xenoph. Anab. III, 1, 45; quarto loco Iacob. ad Lucian. Toxar. cp. 34. De collocatione apud poetas vd. Hermann Diss. de Orph. p. 820. De ellipsi huius part. vd. Hoogev. de partic. L. G. p. 347. Schütz. Locell. ad Xenoph. Eph. p. 226.

ὁ — δρόμος] *ὁ κορυφαῖος ἐκεῖνος τοῦ ἀστροφόρου οὐρανοῦ δρόμος* sola Colin. procul dubio e correctione, secuta lect. deteriorem plurimarum Edd. *stelliferi coeli*. Nostra lectio est vulgata in Codd. et Edd., quam Planudes quoque Macrob. II, 1 et 4. sequitur, quanquam Cic. omissa copula *summus ille coeli stellifer cursus* scripsit.

οὗπερ — ἤχῳ] Cic. verb. non accurate sunt explicata: *cuius conversio est concitatior — acuto et excitato movetur sono*. Quum apud Macrob. II, 1 et 4. exstet *acute excitato*, hanc lectionem secutus videtur Planudes. *Excitatus* i. q. *λιγυρός — λιγύς*.

βαρυτάτῳ — κατώτατος] *βραδυτάτῳ δ' οὗτος ὁ σεληναῖος καὶ* A. I. Macrob. II, 1., *βαρυτάτῳ δ' οὗτος ὁ σεληναῖος καὶ κατώτατος* II, 4. *βραδυτάτῳ δ' οὗτος ὁ σεληνιακός, φησι, καὶ κατωτάτῳ* ibid. Recepi *τε καὶ* e Cod. reg. et A. I., vulgo *καὶ* a Sturm. omiss., *βαρυτάτῳ* Ald. Sturm.

ἐν ἕδρᾳ μιᾷ] Cic. *ima sede*, sed confudit Planudes *ima* cum *una*.

ὧν — δύναμις] Cod. reg. [*δυσίν*] A. I. Macrob. II, 1. *ὧν δυσὶ αὐτὴ πρόςεστι* Lugd. II. *ὧν διττὴ αὐτοῖς πρόςεστι δύναμις* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. Goez. Mos. [*πρός ἐστι* Ald. Sturm.]; *ὧν διττὴ*

στήμασιν ἦχους ἀποτελοῦσιν, ὅςτις δῆτα ἀριθμὸς σύνδεσμος ἄντικρυς τῶν ὄντων ἐστίν· ὅπερ οἱ πεπαιδευμένοι τῶν ἀνθρώπων νευραῖς μιμησάμενοι καὶ ᾠδαῖς ἠνέῳξαν ἑαυτοῖς εἰς τὸν δεῦρο χῶρον ἐπάνοδον· ὥςπεροῦν ἕτεροι ταῖς φύσεσιν ὑπερέχοντες ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ βιοτῇ τὰ θεῖα ἐσπούδασαν. Τούτου 19

ἑαυτοῖς e Cod. Aug. Matth. Hunc locum vexatum diverso modo exhibent Editt. Cic.: *in quibus eadem vis est duorum, Mercurii et Veneris* cum Heinr. Moser. e Codd. et vett. Edd. etiam Sturm. 1541., cuius lect. *in quibus duplex vis est modorum*, qui a Mosero expressisse dicitur Gazae interpretationem *ὧν διττὴ αὐτοῖς πρόςεστι δύναμις. Mercurii et Veneris* omis. Orell, qui tamen cum Ochsnero in Eclog. Cicer. p. 252. Ed. II. glossema *Mercurii et Veneris* minime reiiciendum censet. Ald. c. al. *in quibus eadem vis est duorum Veneris et Mercurii modorum.* Erasmus in Ed. Sturm. ad h. l. haec annotavit: „Theodori versio discrepat ab utraque lectione [*in quibus eadem vis est duorum, Veneris et Mercurii, modorum — quibus eadem vis est modorum*]. Sic enim reddit: *ἐκεῖνοί γε μὴν οἱ ὀκτὼ δρόμοι, ὧν διττὴ αὐτοῖς πρόςεστι δύναμις* etc. Quid autem sequutus Theodorus verterit *διττή*, non satis queo divinare, nisi forte sensit de duplici motu sphaerarum, non de sonis. Quanquam in his quid attinet torqueri, quum ipse sermo Graecus non satis cohaereat. Et fieri potest, ut Theodorus aliud scripserit, quam legimus." Vide lectionem a me receptam, quae cum optt. Edd. Cicer. congruit. De plur. *δυοῖ* deteriore quam dual. *δυεῖν* minusque usitato vd. Lobeck. ad Phryn. p. 210. Matth. Gr. Vol. I. §. 138. Buttm. Vol. I. p. 282. Goeller. ad Thuc. VIII, 101.

ὅςτις — ἐστίν] Recte expressum est *nodus*, al. *modus* vd. Moser. Blum. p. 202. *κάθαμμα* substituit. Cic. *qui numerus rerum omnium fere nodus est.* Codd. et Edd. *ἄντικρυς* [*ἄντυκρυς* Goez.] offerunt. De accentu et significatione Adverbiorum *ἀντικρύ — ἀντικρὺς — ἄντικρυς* veteres Grammatici et VV. DD. dissentiunt: ut Lobeck. ad Phryn. p. 443. sq. Passov. in Lexic. s. v. Goeller. ad Thuc. VII, 26. *ἀντικρύ* et *καταντικρύ* de loco interpretantur *contra — ex adverso, ἀντικρύς — ἄντικρυς recta — statim*, temporis et loci significatione inter se confusa. At recte Buttmann. Gramm. Vol. II. p. 289., quocum facit Rost. Lex. Vol. I. qui *ἀντικρύ* et *ἀντικρύς* exhibet s. v. et in Add. Vol. I. p. 701., omni discrimine sublato *ἀντικρύ* et *ἄντικρυς* explicat: *contra, recta, penitus, prorsus*: *ἀντικρύ* apud Homerum vd. Heyn. ad Iliad. T. IV. p. 524., *ἄντικρυς* (sed *ἀπαντικρύ — καταντικρύ* — de *κατ᾽ ἀντικρύ* vd. Popp. Proleg. in Thuc. P. I. Vol. I. p. 462.) apud antiquiores Atticos exstare, et accentus *ἀντικρύ* et *ἄντικρυς* solos probandos. Goettling. Lehr. v. Griech. Acc. p. 92. Anm. *ἄντικρυς* Aeolibus, *ἀντικρύ* recentioribus Graecis tribuit.

ἠνέῳξαν] *ἠνέωξαν* Ald. Sturm. De hac forma deteriore, quae in N. T. et apud scriptores posteriores invenitur, vd. Maittair. de Dial. L. Gr. p. 69. Sturz. Fisch. ad Weller. Spec. III. a. p. 36. Thom. Mag. p. 71. Blanc. Steph. Thes. L. Gr. T. II. p. 1198. b.

ὥςπεροῦν — ὑπερέχοντες] Cod. reg. [nisi quod *ὥςπερ οὖν* ut pleraeque Edd.] *ὥςπερ δὴ — ὑπερέχοντες* Colin. *ὑπάρχοντες* Cod. Aug. Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Lugd. II. Goez. Matth. Mos. Lectio

τοῦ ἤχου πληρωθέντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ὦτα ἐκκεκώφωται· οὐδ᾽ ἔστιν ἑτέρα τις ἀμβλυτέρα ἐν ὑμῖν αἴσθησις ὥςπερ που καὶ τοῦ Νείλου παρὰ τοῖς λεγομένοις Καταδούποις ἐξ ὑψηλῶν ὀρέων καταράττοντος, τὸ παροικοῦν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἔθνος τῷ τοῦ ἤχου μεγέθει τῆς αἰσθήσεως στέρεται. Οὗτος δὲ τοσοῦτός ἐστιν ὁ τοῦ κόσμου τοῦ παντὸς ἦχος καὶ οὕτως ὀξυτάτης ῥύμης, ὡς μηδαμῶς τὰς τῶν ἀνθρώπων ἀκοὰς χωρῆσαι τοῦτον δυνατῶς ἔχειν· καθὰ δὴ καὶ τῷ ἡλίῳ ἀντοφθαλμεῖν

Cod. reg. optime reddit verba Ciceronis *sicut alii praestantibus ingeniis.* Iam Matth. bene suspicatus est legendum *ὑπερέχοντες*; Moserus putabat excidisse vocabulum, quo *praestantibus* redderetur, *ἐξαιρέτοις* vel *ἐξαίρετοι*: si posterius placeat, posse etiam scribi *τὰς φύσεις*. De confusione v. *ὑπάρχειν* c. *ὑπερέχειν* vd. Sturz. Lex. Xen. s. *ὑπάρχειν*. Praetuli scripturam *ὥςπερ οὖν* c. Heindorf. ad Plat. Crat. Vol. III. p. 66. Passov. Rost. Lexx. et Stephan. Thes. Tom. IV. p. 824. copiose de hac exponente; Hoogev. de partic. L. Gr. p. 593. neutram scripturam potiorem habet. Lect. *ὥςπερ δή* Colin. non damnanda: reperitur quoque *ὥςπερ δὴ οὖν* vd. Steph. l. l. Stallb. Plat. Apol. cp 6. ed. Goth. *ὥςπερ οὖν* exhibuit.

ἐν — ἐσπούδασαν] *βιωτῇ* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Goez. Mos. *περὶ τὰ θεῖα* Colin. et sic Blum. p. 203. praeter necessitatem. *Σπουδάζειν τι* et *περί τι* dicitur vd. Sturz. Lex. Xen. s. v.

Τούτου — ἐκκεκώφωται] *δέ* ante *τοῦ* male inferciunt Goez. et Mos. *τά* ante *τῶν* omis. Cod. reg. *᾽Εκκεκώφωται* idem recte pro vulgato *ἐκκεκώφηται* Cod. Aug. omn. Edd. *᾽Εκκωφόω* est forma vulgaris a Blumio quoque p. 203. allata, minus usitata nec tamen improbanda *ἐκκωφέω* vd. Passov. et Schneider. Lexx. Schaef. ad Greg. Cor. Add. et Corr. p. 908.

οὐδ᾽ ἔστιν — αἴσθησις] Cod. reg. (*τίς*) ut Cicero: *nec est ullus hebetior sensus in vobis.* Vulgo: *οὐδ᾽ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἀμβλυτέρα τις αἴσθησις ἑτέρα.* Verburgius quidem observat *nobis* in vett. Edd. exstare, sed a Mosero est notatus, quod has non nominaverit, cum omnes Edd. *vobis* exhibeant.

ὥςπερ που] Codd. reg. Aug. Matth. vulgo *που* omissum est.

Καταδούποις] Codd. reg. Aug. Matth. Colin. Lugd. II. vd. Herodot. II, 17. Plin. H. N. V, 9. VI, 29. Eustath. ad Dionys. Perieg. v. 217. p. 39. *Καδούπποις* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. *Καταδούπποις* Goez. Mos. *Catadupp*a Ed. Venet.

ἐξ ὑψηλῶν ὀρέων] Cod. reg. *ὀρῶν* Ald. Sturm. *ὀρῶν* reliq. Edd. De Genit. non contracto, Xen. quoque usitato, vd. Matth. Gr. Vol. I. p. 176. Krüger. et Bornem. ad Xenoph. Anab. I, 2, 25. Iacobs. ad Achill. Tat. p. 489. Quum ap. Cic. sit *altissimis*, *ὑψηλοτάτων* erat scribendum.

αἰσθήσεως] Cic. *sensu audiendi*, i. e. *ἀκοῆς*; *αἴσθησις* i. q. *sensus.*

Οὗτος δέ] *δέ* omis. Goez. Mos.

τοῦ κόσμου τοῦ παντός] *κόσμου τοῦ παντός* Cod. reg.

δυνατῶς ἔχειν] Sic infra XXII, 24. *Δυνατῶς* apud LXX. et scriptores cadentis Graecitatis reperitur, ut Poll. IV, 3, 24., at *ἀδυνάτως ἔχειν* ap. Demosth. pr Phorm. init.

καθὰ δὴ καί] *καθαδὴ καί* Cod. reg. *καθὰ δὴ καί* Aug. Ald. Sturm.

ἀμηχάνως ἔχετε, καὶ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων ἐκείνου τὸ ὑμέτερον ὀξυδερκὲς ἥττηται. Ταῦτ' ἔγωγε θαυμάζων μετέφερον μέντοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τὴν γῆν αὖθις καὶ αὖθις.

XIX. (VI.) *Τότε τοίνυν ὁ Ἀφρικανός, Αἰσθάνομαί* 20 *σου, φησι, τὴν ἕδραν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἑστίαν καταμανθάνοντος, ἥτις εἴπερ σοι μικρά, ὥςπερ δῆτα καὶ ἔστι, δοκεῖ, ταυτὶ τὰ οὐράνια διὰ παντὸς ἔλπιζε, τῶν ἀνθρωπίνων ἐκείνων ὑπεροπτικῶς ἔχε. Τίνος γὰρ σὺ τῆς εὐκλείας ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων φήμης ἢ τίνος ἐπεράστου τυχεῖν δόξης δυνήσῃ; Ὁρᾷς πάντως τὴν γῆν σποράδην καὶ στενοῖς οἰκουμένην χωρίοις, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς οἱονεὶ στίγμασιν, ἔνθαπερ οἰκεῖται, μεγάλας ἐρημίας ἐμβεβλημένας· καὶ τούτους δὴ τοὺς τὴν γῆν οἰκοῦντας οὐ μόνον ἀπ' ἀλλήλων οὕτως ἀπεῤῥωγότας, ὡς μη-*

Matth. *κατὰ δὴ καί* Bas. *καθάπερ δὴ καί* Colin. Lugd. II. Goez. Mos. *κατάπερ δὴ καί* Lugd. I.

ἀμηχάνως ἔχετε] *ἔχετε* perperam omis. Matth haec addens: „Forte *ἀμήχανον*, intellige *ἐστι*. Sed editum [Lugd. II.] recte habet *ἀμηχάνως ἔχετε*." Goez. *ἔχεται*.

καὶ — ἥττηται] Cod. reg. Colin. Lugd. II. *καὶ τῶν ἀκτίνων* Cod. Aug. reliq. Edd. *ἡμέτερον* Cod. Aug. *ἡττᾶται* Colin. Verbi *ἡττᾶσθαι* structura duplex est: 1) cum simpl. Genit. personae vel rei frequentissima apud poetas et optimos scriptores vd. Matth. Gr. Vol. II. §. 357. Sturz. Lex. Xen. s. v. Ind. Graec. Demosth. et Lys. Ed. Reisk. Brem. ad Dem. Phil. III. p. 262. ed. Goth. Ind. in Eurip. ed. Beck. 2) cum praep. *ὑπό* et Genit. vel rei vel personae Bernhardy l. l. p. 170. *ὑπὸ τῶν βαρβάρων* Ael. V. H. IV, 8. *ὑπὸ τῆς νόσου* Lucian. Abdic 7. Passovius igitur corrigendus, qui laudato Valck. ad Eur. Hippol. vv. 457. 724. Lex. observavit, *ἡττᾶσθαι* semper cum simpl. Genit. personae strui. Male *ἐκείνου* Sturm. Ceterum Cic. verba *acies vestra sensusque* non accurate sunt reddita *τὸ ὑμέτερον ὀξυδερκές*: *αἴσθησις* erat addendum. *Acies* i. q. *ὄψις*.

Ταῦτ' ἔγωγε — αὖθις] Cod. reg. *ταῦτ' ἐγὼ θαυμάζων μετέφερον μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ γῆς* Cod. Aug. Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Lugd. II. Goez. Matth. Mos *ἐπὶ γῆν* Colin., quae fuit coniectura Matth. Pro v. *μεταφέρειν* Blum. p. 203. *ἀποστρέφειν* posuit.

XIX. (VI.) *Αἰσθάνομαί — ὥςπερ*] Planudes omisit *etiam nunc* 20 (*ἔτι καὶ νῦν*) post *sedem*: pro *καταμανθάνοντος* aliud verbum erat ponendum, quod significaret *contemplari*, ut *ἐπισκοπεῖν — κατασκοπεῖν — θεᾶσθαι*. Pro *ὥςπερ* Colin. *ὥςτε*.

ταυτὶ τὰ οὐράνια] Codd. reg. Aug. Matth., vulgo *δῆτα* post *οὐράνια* male additum legitur.

ἔλπιζε] Apud Cic. est *spectato*, quod Planudes confudit cum *sperato*.

τῶν — ἔχε] Cod. reg. *ἐκείνων* Cod. Aug. Edd. omis. *δ' ἀνθρωπίνων* vulgo, non damnandum, quia *οὐράνια* et *ἀνθρώπινα* sibi contraria sunt.

ἐν αὐτοῖς τοῖς] *τοῖς* omis. Colin.

οἰκεῖται] *οἰκεῖτε* Cod. Aug.

δὲν ἐν αὐτοῖς ἀφ' ἑτέρων μετοχετεύεσθαι πρὸς ἀλλήλους οἷόν τε εἶναι, ἀλλὰ καὶ ποῦ μὲν πλαγίους, ποῦ δ' ἀντεστραμμένους, ποῦ δ' ἀντικειμένους ὑμῖν ἱσταμένους, ἐξ ὧν προσδοκᾶν δόξαν ὡς ἀληθῶς οὐδ' ἡντιναοῦν ἔχετε.

21 XX. Ὁρᾷς δὲ τὴν αὐτὴν οἱονεὶ ταινιουμένην καὶ περιλαμβανομένην ζωναῖς τισιν, ὧν δύο μὲν ἀλλήλων τὸ μέγιστον ἀφεστώσας καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς οὐρανοῦ πόλους ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑποκειμένας καὶ πεφρικυίας τοῖς πάγοις βλέπεις, τὴν μέσην δὲ καὶ μεγίστην ἐκείνην τῇ θέρμῃ τοῦ ἡλίου ἐκκαιομένην. Δύο δ' εἰσὶν οἰκήσιμοι, ὧν νοτία μὲν ἥδε ἐστίν, ἐφ' ἧς οἱ βαδίζοντες ἐναντία ὑμῖν τὰ ἴχνη ἐγείρουσιν, οὐδὲν αὐτοῖς πρὸς τὸ ἡμέτερον γένος· αὕτη δ' ἡ ἑτέρα ἡ τῷ βοῤῥᾷ ὑποκειμένη, ἣν νέμεσθε, καθ' ἣν ἄθρει, πόσον τι στενῆς μερίδος ὑμῖν μέτ-

---

καὶ — ἀπεῤῥωγότας] Pl. secutus videtur lect. *hosque*, al. *eosque*. Pro δή Cod. reg. δέ. Pro ἀπεῤῥωγέναι Blum. διαχωρίζειν exhibet.

ὡς — μετοχετεύεσθαι] μηδεμίαν Matth. e Cod. Aug., credens excidisse vocabulum ὠφέλειαν. Verbo μετοχετεύεσθαι, annotante Mosero, serviliter redditum est *manare* ap. Cic., ut vix aliquatenus sensus appareat. Blum. p. 204. substituit: ἀπ' ἄλλων πρὸς ἄλλοις ἐξικνεῖσθαι.

ποῦ δ' ἀντεστραμμένους] Ap. Cic. est var. lectt. *transversos — aversos*. Matth. ἀπεστραμμένους corrigendum est suspicatus: nam ἀντεστραμμένους i. q. *adversos*. Blum. p. 204. ἀποτρέπειν substituit.

ἀντικειμένους ὑμῖν] Cod. reg. ἡμῖν Cod. Aug. Edd. ἀντικειμένως Colin.

ἡντιναοῦν ἔχετε] Cod. Aug. Ed. Lugd. II. ἡντινοῦν Cod. reg. al. Edd. ἔχεται Goez.

21 XX. *Ὁρᾷς — ταινιουμένην*] *Terram* omissum est. *Ταινιμένην* Sturm.

ἀλλήλων — ἀφεστώσας] Cod. reg. ἀλλήλων omis. Cod. Aug. Edd. Blum. p. 205. τὴν πλείστην ὁδὸν ἀφεστάναι ἀλλήλων substituit.

οὐρανοῦ] τοῦ, quod recte adiiciendum censuit Matth., exhibet Blum.

πεφρικυίας τοῖς πάγοις] Codd. reg. Aug. Matth. Mos. πεφρυκυίας τοῖς πάτοις reliq. Edd. nisi quod Lugd. II. πεφρικυίας.

Δύο δ' εἰσὶν οἰκήσιμοι] δ' εἰσιν Cod. reg. δέ Cod. Aug. Edd.

οἱ βαδίζοντες] οἱ omis. Colin.

ὑμῖν τὰ ἴχνη ἐγείρουσιν] Cod. reg. ἡμῖν Cod. Aug. Edd. ἠγείρουσιν Colin. Pro τὰ ἴχνη ἐγείρουσιν Moser. τὰ ἴχνη πατοῦσιν — τιθεῖσιν corrigi vult, quum τὰ ἴχνη ἐγείρειν non significet *vestigia urgere*.

οὐδὲν — γένος] αὐτοῖς de suo interposuit Planudes, quare ap. Cic. *iis* addere volebat Patricius. Pro ἡμέτερον corr. ὑμέτερον, ut est ap. Cic.

αὕτη — νέμεσθε] Codd. reg. Aug. Matth. Colin. nisi quod δ' ἡ ἑτέρα solus reg. δὲ ἡ ἑτέρα vulgo, βορρᾷ h. l. et infra βορρᾶ Cod. reg. Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez., at G. infra βαρᾶ, item male ὑποκειμένην — νέμευθαι.

μέτεστι] μέτεσι Ald. Bas. Lugd. I. Sturm.

ἐστι. Πᾶσα γὰρ ἡ ὑφ' ὑμῶν οἰκουμένη γῆ, ἣ στενὴ μὲν
κατὰ τὰς τῶν πόλων ἐστὶ κορυφάς, πλατυτέρα δὲ κατὰ τὰ
πλευρά, μικρά τις νῆσός ἐστι περικλυζομένη τῇ θαλάττῃ
ἐκείνῃ, ἣν Ἀτλαντικήν, ἣν μεγάλην, ἣν Ὠκεανὸν ἐπὶ γῆς ὀνο-
μάζετε· καὶ οὗτος μέντοι ὁ τοσούτου τυγχάνων ὀνόματος ὁπό-
σον βραχύς ἐστι, βλέπεις. Ἐκ δὴ τούτων αὐτῶν τῶν οἰκου- 22
μένων καὶ γνωρίμων τόπων ἆρ' ἢ τὸ σὸν ἢ τῶν ἡμετέρων τι-
νὸς ὄνομα ἢ τὸν Καύκασον τοῦτον, ὃν ὁρᾷς, ὑπερβῆναι δε-
δύνηται, ἢ τὸν Γάγγην ἐκεῖνον διαπλεῦσαι, ἢ ἐν τοῖς ἐπιλοί-
ποις τίς τῆς ἀνατολῆς ἢ ἐν τοῖς τοῦ ἡλίου δυομένου ἐσχά-
τοις ἢ τοῦ βοῤῥᾶ ἢ τοῦ νότου τοῖς μέρεσι τὸ σὸν ἂν ἀκού-
σειεν ὄνομα; ὧν ἀφαιρουμένων, παντάπασι θεωρεῖς, ἐν πόσῃ
στενοχωρίᾳ ἡ ὑμετέρα δόξα ἑαυτὴν θέλει πλατύνειν. Καὶ αὐ-
τοὶ δ' οἱ περὶ ὑμῶν λέγοντες μέχρι πόσου δὴ λέξουσιν;

XXI. (VII.) Ὁπότε καὶ εἰ τὰ μάλιστα προθυμοῖτο ἡ 23
τῶν μεθ' ὑμᾶς ἀνθρώπων γενεὰ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοὺς
ἐπαίνους ὑμῶν ἑκάστου πρὸς τῶν πατέρων παραλαμβάνοντες
τοῖς μεταγενεστέροις παραδιδόναι, διὰ μέντοι τοὺς κατακλυ-

καθ' ἣν] „Non est in Latino. Commode abesse potest." Matth.

ἣ στενὴ — ἐστί] ἡ Cod. reg. ἥ Aug. Matth. ἤ Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. omis. Colin. Lugd. II. Goez. Mos. Male Mos. *ἐστί* tanquam interpositum a Sturm. et Goez. delevit, quod Codd. et Edd. exhibent.

πλατυτέρα — ἐστι] *τὰ πλευρά* Codd. reg. Aug. Matth. *τὰς πλευράς* vulgo, de quibus formis vd. Lexx. *νῆσός ἐστι* c. Matth. scripsi, vulgo et Cod. reg. *νῆσος ἐστί*. Colin. *δή*.

ἣν Ἀτλαντικήν] *Ἀθλαντικήν* Colin. Sturm.

τυγχάνων — ἐστι] *τυγχάνον — βραχὺς ἐστι* Matth. *ἐστίν* Cod. reg. Matth. *ὡς* pro *ὁπόσον* coniecit.

Ἐκ — τόπων] Cod. reg. secundum ordinem verborum Ciceronis: 22
ex his ipsis cultis notisque terris; γνωρίμων καὶ οἰκουμένων Cod. Aug. Matth. Edd.

ἆρ' ἢ — ὄνομα] *ἆρ'* Cod. reg. *ἄρα* Cod. Aug. Matth. Mos. *ἄρα* reliq. Edd. *ὑμετέρων* Codd. reg. Aug. Matth. *ἡμῶν* Colin. *ἡμετέρων* reliq. Edd., recte: vulgo Cic. *nostrûm nomen*, Ed. Suffrid. Petr. ap. Orell. *vestrûm*.

τὸν Γάγγην ἐκεῖνον] *τόν* om. Cod. reg.

ἢ — τίς] Codd. reg. Aug. Matth. Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. *τίς — τῆς ἀνατολῆς* Colin. *τίς — ἢ τῆς ἀνατολῆς* Lugd. II. *ἢ — τισι τῆς* Goez. *ἢ — τισὶ τῆς* Mos. Infra male *μέρεσιν — ὄναμα* Goez.

ὧν — δόξα] Codd. reg. [*στενοχωρία*] Aug. Matth. *θεωρίᾳ ἡ ὑμετέρα* Ald. Sturm. *θεωρίᾳ ἡμετέρα* Bas. Colin. Goez. Mos. *ἐν πάσῃ θεωρίᾳ ἡμετέρα* Lugd. I. *ἐν πόσῃ θεωρίᾳ ὑμετέρᾳ* Lugd. II. Moserus pro *θεωρίᾳ* recte coniecit *στενοχωρίᾳ*, quoniam ap. Cic. est *angustiis*.

αὐτοὶ δ' οἱ] Cod. reg. *δὲ οἱ* Cod. Aug. Matth. Edd.

XXI. (VII.) *Ὁπότε καί*] *καὶ δή* Colin. recte, quum Cic. scri- 23
pserit *Quin imo*, sed haec correctio in textum admitti nequit.

τὰ — παραδιδόναι] *ταμάλιστα* Ald. Bas. Sturm. vd. me supr. ad cap. XIV. *ἡμᾶς — ἡμῶν* Colin. e corr. vd. Cic. [*vestrûm* Cod. Reh-

σμοὺς καὶ τὰς ἐκπυρώσεις τῆς γῆς, ἃς συμβαίνειν καθ' ὡρισμένον χρόνον ἀνάγκη, οὐ μόνον οὐκ ἀΐδιον, ἀλλ' οὐδὲ μακρόβιον λαχεῖν δόξαν δυνάμεθα. Τίς δὲ καὶ ὄνησις, ἐκ τῶν ἐπιγενησομένων ἀνθρώπων εἶναί τινα περὶ σοῦ λόγον, ὁπότε μηδεὶς ἐκ τῶν σοῦ προγενεστέρων γενήσεται; οἵπερ οὔτ' ἐλάττους, καὶ ὡς ἀληθῶς εἰπεῖν κρείττους γεγόνασιν ἄνδρες·

24 XXII. καὶ μάλιστα ὁπότε παρ' αὐτοῖς τούτοις, ἀφ' ὧν θρυλλεῖσθαι τὸ ὑμέτερον ὄνομα δύναται, οὐδ' εἷς ἑνὸς ἐνιαυτοῦ παρακολουθῆσαι μνήμῃ δυνατῶς ἔχει; Οἱ γὰρ ἄνθρωποι τῇ συνηθείᾳ ἐνιαυτὸν μόνην τὴν τοῦ ἡλίου, τοῦτο δ' ἐστὶν ἑνὸς ἀστέρος ἀποκατάστασιν συμμετροῦσιν· ἀλλ' ἡνίκα ἂν πρὸς τὸ αὐτό, ὅθεν καθάπαξ ἐκινήθησαν, πάντες ἐπανέλθωσιν οἱ ἀστέρες καὶ τὴν αὐτὴν τοῦ παντὸς οὐρανοῦ διάθεσιν μακροῖς διαστήμασιν ἐπανακομίσωσι, τότε ἐκεῖνος ἀληθῶς στρέφων ἐνιαυτὸς ὀνομάζεσθαι δύναται, ἐν ᾧ, μόλις τολμῶ λέγειν, πολλοὶ ἀνθρώπων αἰῶνες ἂν περιέχοιντο. Καὶ γὰρ ὡς ἔμπροσθεν

---

diger.] *παραδιδόναι* Codd. reg. Aug. Matth. *μεταδιδόναι* vulgo. Pro *ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς* i. q. *deinceps* rectius posuit Blum. p. 205. *ἐφεξῆς*.

ἐκπυρώσεις — χρόνον] *ἐμπυρώσεις* Goez. *ὁρισμένον* Bas. Lugd. I. *χρόνων* Sturm.

οὐ — οὐδέ] Codd. reg. Aug. Matth. Colin. Goez. Mos. [*οὐ δέ* Cod. reg. Colin. *οὔ δέ* Lugd I.] *ἀλλ' οὐ* Ald. Bas. Sturm. Expressa est lectio *non modo non* Edd. ante Gruterum: *non modo* Mai. Heinr. Mos. Orell. quos vide.

Τίς δὲ καί] Codd. reg. Aug. Matth. *τίς δέ* vulgo.

τῶν — γενήσεται] *γεγένηται* Colin. e corr., ut Cic. *fuerit*. *Προγενέστερος* Homer., *πρόγονος — προγεγενημένος* apud scriptores prosaicos.

24 XXII. *τὸ ὑμέτερον ὄνομα*] *ἡμέτερον* Colin. ut vulgo Cic. *nomen nostrum*: at var. lect. *vestrum* vd. ap. Orell.

οὐδεὶς — δυνατῶς] Codd. reg. Aug. Matth. *οὐδ' εἷς* vulgo, hoc fortius negat, de quo discrimine significationis vd. Matth. Gr. gr. Vol. I. § 137. Herbst. ad Xen. Memor. I, 6, 2. Symp. III, 4. Stallb. ad Plat. Phaedon. Vol. I. Sect. II. p. 75. ed. Gothan. Blum. ad Lycurg. cp. 12. Male *οἷς* Goez. Mos. *δυνατός* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez. Mos., qui tamen in annot *εἷς — δυνατῶς* legendum censet, perperam *οἷς* Sturm. quoque tribuens.

τῇ — συμμετροῦσιν] Codd. reg. Aug. Matth. [nisi quod *τοῦτο δέ ἐστιν*] *μόνον* vulgo. Matth.: „Propter *συμμετροῦσι* malim *μόνῃ τῇ — ἀποκαταστάσει*. Dici quoque poterat *πρὸς μόνην — συμμετροῦσιν*." *Συμμετρεῖν* struitur: *τί τινι — εἴς τι — πρός τι* vd. Passov. Lex. s. v. quapropter *εἰς* aut *πρός* ante *μόνην* interponendum est. Male *συμετροῦσιν* Bas.

καθάπαξ] *κατάπαξ* Ald. Bas. Sturm.

τὴν — διάθεσιν] *αὐτοῦ* Cod. reg. Recte Planudes expressit *totius coeli descriptionem*, quum plures Edd. exhibeant *totius anni*, errore typographico diu propagato: vd. Mos. et Orell.

ἐν ᾧ — περιέχοιντο] Cod. Aug. Matth. optime, *ἐν ᾧ μόλις — περιέχοιντο* Cod. reg. *ἐν ᾧ μόλις — ὡς πολλοί* Colin. Lugd. II. *ἐν ᾧ μόνῳ*

ἐκλιπεῖν ὁ ἥλιος πᾶσιν ἀνθρώποις ἔδοξε καὶ σβεσθῆναι, ἡνίκα ἡ Ῥωμύλου ψυχὴ εἰς τοῦτον εἰσέδυ τὸν νεών, ὁπηνίκα ἂν πάλιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὁ αὐτὸς ἐκλίπῃ, τηνικαῦτα καὶ τῶν ζῳδίων ἁπάντων καὶ τῶν ἀστέρων πρὸς τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐπαναδραμόντων, τέλειον τοῦτον ἐνιαυτὸν ἔχε· τούτου γε μὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ μήπω τὸ εἰκοστὸν μέρος διεξεληλυθὸς ἴσθι.

XXIII. Περὶ ὅ φημι ὡς εἰ τὴν εἰς τουτονὶ τὸν χῶρον ἐπάνοδον ἀπελπίσεις, ἐν ᾧ πάντα ἐστὶ τοῖς μεγάλοις ἀνδράσι καὶ ὑπερέχουσι, πόσου ἂν τιμήσαιο ταύτην τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, ἢ πρὸς ἑνὸς μόλις ἐνιαυτοῦ μέρος ὀλίγον δύναται ἀφικέσθαι; Τοιγαροῦν ἢν εἰς τὸ ὕψος ἀφορᾶν ἐθελήσῃς καὶ ταυτησὶ τῆς λήξεως καὶ ἀϊδίου κατοικίας ἐπιλαβέσθαι, μήτε

---

reliq. Edd., de qua lect. Moserus haec annotavit: „Gaza legisse videtur: *in quo uno, dicere audeo*, pro: *vix dicere audeo.*"

ἐκλιπεῖν] ἐκλειπεῖν Matth., qui aut ἐκλείπειν aut ἐκλιπεῖν legendum censet.

ἐκλίπῃ] ἐκλίπη Cod. reg. ἐκλείπει Cod. Aug. Matth. [ἐκλίπῃ legendum censens] Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Mos. ἐκλίπει Colin. ἐκλείπῃ Lugd. II.

ἔχε] ἔχῃ e Cod. Aug. Matth., qui in annot. ἔχε legendum suspicatur.

τούτου γε μὴν — διεξεληλυθός] γε omis. Cod. reg. διεξεληλυθὸς Codd. reg. Aug. Matth. vulgo ἐξεληλυθός.

XXIII. περὶ ὅ φημι] Matth. haec observat: „Haec redundant, nec leguntur in Latino. Deberet saltem esse περὶ οὗ φημί [vd. nos supr. ad Cap. X.]. Sed id iam intelligitur ex τούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ. Tamen haec leguntur etiam in edito [Lugd. II.]. Ergo nunc coniicio sic: ἴσθι. Παρ' ὅ φημι, ὡς εἰ. Interpres *quocirca* reddidit παρ' ὅ, et φημί de suo addidit, sicuti proximum ὡς." Moserus: „Quid legerit Gaza, haec cum scriberet, non facile dixeris." Matth. distinxit ἴσθι. περὶ ὅ φημί. Ὡς —. Equidem secutus sum interpunctionem Cod. reg. et vett. Edd.; περὶ ὅ φημι· ὡς Goez. Mos.

ἀπελπίσεις] Cod. reg. ἀπελπίσῃς Cod. Aug. Matth. Edd. De coniunctione εἰ cum Coniunctivo non solum apud Iones et Dores, sed apud Atticos quoque usitata vd. Herbst. et Bornem. ad Xen. Symp. VIII, 36. Mem. II, 1, 12. Thiersch. Gr. §. 329. Iacob. ad Lucian. Toxar. p. 52. Schoemann. ad Isaeum p. 462. Reisig. ad Soph. O. Col. p. 348. Matth. Gr. Vol. II. §. 525. 7. b. Rost. Gr. §. 121. II. not. 8. Passov. Lex. s. εἰ et Iacobitz. ad Lucian. Timon. p. 29. sq.

ἀνδράσι — τιμήσαιο] ἀνδράσι Lugd. I. ὑπερέχουσι ἀΐδια, πόσου Lugd. II. ποσοῦ Colin. τιμήσαιο Cod. Aug.

ἢ πρὸς ἑνὸς μόλις] Cod. reg. ἢ μόλις πρὸς ἑνός Cod. Aug. Matth. Mos. ὃ μόλις Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez.

εἰς τὸ ὕψος ἀφορᾶν] „Si sensum quam verba [*alte spectare*] reddere maluisset, scripsisset ὑψηλὰ φρονεῖν, ut Lucian. Hermotim. 5. T. I. p. 745. Hemsterh." Mos.

καὶ — ἐπιλαβέσθαι] *Λῆξις* proprie est *sortitio*, deinde *sors*, id ipsum, quod sortitione contingit: sed scriptores Christiani h. v.

σεαυτὸν τοῖς τοῦ δήμου θρύλλοις ἐκδῷς, μήτ' ἐν ἀνθρωπίνοις ἐπάθλοις τὴν ἐλπίδα τῶν σεαυτοῦ θῇς πραγμάτων· ταῖς γὰρ ἑαυτῆς ἡδοναῖς τὴν ἀρετὴν αὐτὴν δεῖ πρὸς τὴν ἀληθινήν σε τιμὴν ἀνελκῦσαι. Τί δέ γε περὶ σοῦ θρυλλήσαιεν ἄν, αὐτοί γε ὄψονται, θρυλλήσουσι μέντοι. Πᾶς γὰρ ὁ ἐκείνων λόγος καὶ στενοχωρίαις περιλαμβάνεται ταύταις αἷς βλέπεις, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε περί τινος ἀΐδιος γέγονεν, ἀλλὰ συγκαλύπτεταί τε καὶ σβέννυται.

26 XXIV. (VIII.) *Ταῦτα εἰπόντος, ἐγὼ δὲ ἔφην, Ἀφρικανέ, εἰ τοῖς σπουδαίοις τῶν ἔργων οἱονεί τις ὁδὸς ἐκ τῆς πατρίδος πρὸς τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον ἀναπέπταται, καί τοι τὰ*

---

utuntur pro sorte beatorum, quos secutus Gaza *sedem* hoc et ultimo capite interpretatus est *λῆξιν*, ut: *χριστοειδῆ λῆξιν καὶ ἀποκλήρωσιν* Dionys. Areopag. vd. Steph. Thes. L. G. T. II. p. 691. a., *ἐν θεοειδεῖ ζωῇ καὶ μακαρίαις λήξεσι* Budaei Comment. L. Gr. p. 320. ed. Episcop. a Moser. citat. Suicer. Thes. eccles. s. v. *Ἐπιλαβέσθαι* non est Cicer. *contueri*, sed *contingere*.

ἐκδῷς] *ἐκδῶς* Ald. Sturm.

μήτ' ἐν ἀνθρωπίνοις ἐπάθλοις] Cod. reg. *μήτ' ἐν ἀνθρωπείοις ἐπάθλοις* Cod. Aug. Matth. *μήτε ἐν ἀνθρωπείοις* Edd. *ἐπάλθοις* Colin. De formis *ἀνθρώπινος* et *ἀνθρώπειος*, illa Hellenica, hae Attica, quae saepissime in Codd. confunduntur vd. Schaef. Melett. crit. p. 2. Göller. ad Thuc. Vol. I. p. 88. Popp. Observv. critt. in Thuc. p. 144. Pierson. ad Moer. p. 26. Phalar. Epist. ed. Lips. p. 263. b. Thom. Mag. p. 74. et Valck. annott. ined. ad Thom. Mag. p. 147. in Rubnk. Valck. etc. Epp. ad Ernest. Usteri ad Plut. Cons. ad Apollon. cp. 6.

σεαυτοῦ] Cod. reg. pro vulg. *σαυτοῦ*.

ἑαυτῆς] *ἑαυτοῖς* Cod. reg.

Τί — ἄν] Cod. Aug. Matth. *γε* cum reliq. Edd. omis. Cod. reg. *θρυλλήσειεν* Edd., nisi quod Colin. *ἄλλοι* addit, a Matth. in annot. commendatum, quia ap. Cic. est *alii*.

Πᾶς — λόγος] ap. Cic. est *sermo autem omnis ille:* in Asc. l. *enim* pro *autem*.

στενοχωρίαις — γέγονεν] *στενοχορίαις* Goez. *γέγονε* Ald. Bas. Sturm.

ἀλλὰ — σβέννυται] Locum mutilum exhibent Codd. et Edd. praeter Colin. et Lugd. II., at e correct.: *ἀλλὰ συγκαλύπτεται τῇ τῶν ἀνθρώπων φθορᾷ καὶ σβέννυται τῇ τῶν μεταγενεστέρων λήθῃ*, quae Cic. verba accurate reddunt: *et obruitur hominum interitu et oblivione posteritatis exstinguitur*.

26 XXIV. (VIII.) *εἰ — ἀναπέπταται*] Cod. reg. *ἐκ* omis. Cod. Aug. Matth. Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez. Mos. *εἰ τοῖς σπουδαίοις τῶν ἔργων τῆς πατρίδος οἱονεί τις ὁδὸς πρός* Colin. Lugd. II. Planudes verb. Cic. non accurate reddidit: *si quidem bene meritis de patria quasi limes ad coeli aditum patet.* In Cod. reg. pro *de patria* expressum est *e patria: meritis* Pl. perperam genere neutro accepit. Moserus annotavit scribendum fuisse: *τοῖς εὐεργετοῦσι τὴν πατρίδα οἱονεὶ ὁδός κτλ.* Matth. uberius de h. l. exposuit: „In Latino est *τοῖς τὴν πατρίδα εὐεργετήσασι*. Ferri sensu eodem potest *τοῖς σπουδαίοις τῶν ἔργων praeclare factis*. Sed *τῆς*

μάλιστα ἐκ παίδων τοῖς ἴχνεσι πορευθεὶς τοῦ πατρός τε καὶ τοῖς σοῖς, καὶ τῆς ὑμῶν κοσμιότητος οὔκουν γενόμενος ἐνδεής, νῦν μέντοι, βραβείου προκειμένου τοσούτου, σπεύσω πολλῷ γρηγορώτερον. Κἀκεῖνος ἔφη, Σὺ δὲ καὶ σπεῦδε, καὶ οὕτως ἴσθι σαυτὸν μὴ θνητὸν ὄντα, ἀλλὰ τουτὶ τὸ σῶμα. Οὐδὲ οὗτος εἶ σύ, ὃν ἥδε ἡ μορφὴ ἐμφανίζει, ἀλλ' ὁ νοῦς ἑκάστου οὗτος ἐστὶν ἕκαστος· ἀλλ' οὐχὶ τουτὶ τὸ σχῆμα, ὃ δακτύλῳ δείκνυσθαι δύναται. Θεὸν τοιγαροῦν ἴσθι σαυτὸν ὄντα, εἴγε θεός ἐστιν ὁ ζῶν, ὁ αἰσθανόμενος, ὁ μεμνημένος, ὁ προνοούμενος, ὁ διϊθύνων καὶ διεξάγων τουτὶ τὸ σῶμα, οὗ προκάθηται, ὥσπερ δῆτα καὶ τόνδε τὸν κόσμον ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος θεὸς διοικεῖ· καὶ ὃν τρόπον ὁ κόσμος ἐκ μέρους μέν τινος θνητός ἐστιν, αὐτὸς δ' ὁ θεὸς αἰώνιος, τοῦτον καὶ τὸ φθαρτὸν σῶμα ἡ ἀθάνατος κινεῖ ψυχή.

XXV. *Τὸ γὰρ ἀεικίνητον, ἀθάνατον· τὸ δ' ἄλλο κι-* 27

πατρίδος plane alieno positum est loco. Ut nunc collocatum est, possit aliquis coniicere post *ὁδός* excidisse *ἐκ*. Verum hoc contrarium est Latino. —— Alius coniecerit *ἐν τοῖς ἔργῳ σπουδάσασι περὶ τῆς πατρίδος*, aut *εἰ τοῖς σπουδαίοις ἐν τοῖς ἔργοις τῆς πατρίδος*." Bas. *οἰνεὶ* exhibet.

καὶ — ἐνδεής] Planudes sententiam Cic. non est assecutus: *decori vestro non defui*. Matth. coniecit *οὐκ ἂν γενόμενος*. Blum. p. 210. substituit: *ἀπολείπειν τῆς τιμῆς*. Male Sturm. *τὴν — κοσμιότητος*.

πολλῷ γρηγορώτερον] *πολλῷ* Ald. Sturm. *γρεγορώτερον* Goez. *Γρηγορώτερον* Steph. Thes. L. Gr. Append. p. 697. laudat e Gaza. Quum reperiantur quidem Adverbia *ἐγρηγόρως* et *ἐγρηγορότως*; non *γρηγόρως — γρηγορότως* apud scriptores a Lobeck. ad Phryn. p. 119. citatos, aut solus Planudes forma *γρηγωρώτερον* usus est, aut mutanda ea in *ἐγρηγορώτερον*.

Σὺ δὲ καὶ σπεῦδε] *καὶ* omis. Colin.

καὶ οὕτως ἴσθι] „Si omisisset Gaza *οὕτως*, minus accurate litteris [*et sic habeto*] adhaerens, accuratius sensum reddidisset." Mos. Male *ἴσθε* et infra *δύκνεισθαι* Goez. *δαγτύλῳ* Lugd. I.

Οὐδὲ οὗτος εἶ σύ] *οὕτως* Colin. *γάρ* e Cic. interposuit Matth.

καὶ διεξάγων τουτὶ τὸ σῶμα] *τοῦτο* Colin. *καὶ κινῶν* (*et movet*) addendum erat.

τόνδε τὸν κόσμον ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος] *τὸν δὲ τόν* Cod. reg. Ald. Sturm. *ἐκεῖνος* omis. Colin.

καὶ — ψυχή] *αὐτὸς δ' ὁ* Cod. reg. *αὐτὸ δὲ ὁ* Colin. Inv. *τοῦτον* Cod. reg. (at lit. *ν* est deleta). Moserus annotavit interpretandum fuisse: *καὶ ὃν τρόπον τὸν κόσμον ἐκ μέρους μέν τινος θνητὸν ὄντα αὐτὸς ὁ θεὸς αἰώνιος κινεῖ, οὕτω καὶ τὸ φθαρτὸν κτλ.*

XXV. *Τὸ γὰρ ἀεικίνητον κτλ.*] Quae inde ab his verbis sequuntur usque ad verba Cap. insequentis *Ταύτην σὺ γύμναζε*, desumpta sunt e Platon. Phaedr. p. 245. c. St. Cap. 24. Ast. Cap. 51. Heindf. Vd. quoque Muret. Var. Lect. VIII, 3. *collat. loci cuiusdam e Phaedro Platonis cum eiusdem loci interpretatione Ciceroniana* cum Faes. Animadv. Vol. II. p. 314, unde apparet, Ciceronem more suo in convertendis verbis Platonis liberius esse 27

νοῦν καὶ ὑπ᾽ ἄλλου κινούμενον παῦλαν ἔχον κινήσεως παῦλαν ἔχει ζωῆς. Μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν, ἅτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτό, οὔποτε λήγει κινούμενον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα κινεῖται, τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως. ἀρχὴ δὲ ἀγένητον· ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι, αὐτὴν δὲ μηδ᾽ ἐξ ἑνός· εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἐξ ἀρχῆς γίγνοιτο· ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστι, καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι· ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολομένης, οὔτε αὐτή ποτε ἔκ του οὔτε ἄλλο ἐξ ἐκείνης γενήσεται, εἴπερ ἐξ ἀρχῆς δεῖ τὰ

---

versatum. Ceterum Planudes non verba Cic. interpretatus est, sed Platonem exscripsit. Quod sciam nullus editorum Phaedr. Platon. interpretat. Planud. usus est, quae aliquot bonas lectt. repraesentat Bekkero probatas.

ἀεικίνητον] *ἀεὶ κίνητον* Bas. Lugd. I. Goez.

παῦλαν — ζωῆς] Codd. reg. Aug. Matth. Mos. *καὶ παῦλαν ἔχον* Ald. Bas. Colin. Lugd I. Sturm. Goez. Apud Platon. Astius exhibet *παῦλαν ἔχει καὶ ζωῆς*. Male *ἔχῃ* Sturm.

Μόνον — ἅτε] *δή* Codd. reg. Aug. Matth. Mos. *δέ* reliq. Edd. *αὐτό* Cod. reg. Edd. praeter Matth., cui *αὐτό* non necessarium videtur, et Mos., qui tamen in annott. *αὐτό* vel *τὸ αὐτοκινούμενον* (?) legendum censet; *ἑαυτό* Cod. Aug. *ὅτι* pro *ἅτε* Colin.

ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις] *καί* omis. Goez.

ἀρχὴ δὲ ἀγένητον] Cod. reg. Mos. et sic ap. Plat. *ἀγέννητον* h. l. et infra Cod. Aug. Matth. Colin. Lugd. I. II. Goez. *ἀγένητον* h. l. Ald. Sturm. infra et Cap. inseq. *ἀγέννητον*, *ἀγίνητον* h. l. *ἀγέννητον* infra Bas. De confusione in Codd. et de discrimine vv. *ἀγένητος* et *ἀγέννητος* cf. Schaef. ad Schol. Apoll. Rhod. T. II. p. 119. Uster. ad Plutarch. Consol. ad Apollon. op. 26.

ἐξ — γίγνεσθαι] *τε* pro *γάρ* Lugd. II. Quam h. l. et infra Cod. reg. et Mos. offerunt scripturam *γίγνομαι*, ut potiorem recepi: de inconstantia Codd. in script. *γίγνομαι* et *γίνομαι* cf. Elmsl. ad Eur. Med. v. 14. Iacob. ad Lucian. Toxar. p. 77. Sturz. Lex. Xen s. v. Blum. Praef. Lycurg. in Leocr. p. VIII.; Göttling. ad Aristot. Polit. p. 288. *γίνομαι* apud hunc script. praefert, cui haec scribendi ratio post Euclidis tempora euphoniae causa magis magisque obtinuisse videtur. Edd. admodum variant hoc Cap.: *γιγνόμενον — γίνεσθαι — γίγνοιτο — γίνεσθαι — γίγνεσθαι* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. Goez. *γινόμενον — γίνεσθαι — γίγνοιτο — γίνεσθαι — γίνεσθαι* Matth.

αὐτὴν δὲ μηδ᾽ ἐξ ἑνός] *δὲ μηδ᾽* omis. Cod. reg. *μεδ᾽* male Goez.

εἰ — γίγνοιτο] Cod. reg. (*ἐξαρχῆς*) ut Plat. *ἐκ τοῦ* Ald. Goez. *ἐκ τοῦ* Sturm. *οὐκ ἂν εἴη ἀρχή* Cod. Aug. Matth. Edd. quae lect. Cic. verbis accuratius respondet. Verba *οὐκ ἂν ἐξ ἀρχῆς γίγνοιτο* Matth. ap. Plat. corrupta putat, licet omnes Codd. et Edd. ea offerant. Buttm. coniecit ap. Platon. *οὐκ ἂν ἔτι ἀρχὴ γένοιτο*. Cf. Ast.

ἀνάγκη εἶναι] Cod. reg. ut Plat. *εἶναι ἀνάγκη* Cod. Aug. Edd.

ἀπολομένης] Cod. reg. Matth. Mos. *ἀπολλωμένης* Cod. Aug. *ἀπολωμένης* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Lugd. II. Goez. *ἀπολυμένης* Colin.

ἐξ ἀρχῆς] *ἐξαρχῆς* Cod. reg.

πάντα γίγνεσθαι. Οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ τὸ αὐτὸ αὑτὸ κινοῦν· τοῦτο δὲ οὔτ' ἀπόλλυσθαι οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν· ἢ πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάν τε γένεσιν συμπεσοῦσαν στῆναι, καὶ μήποτε αὖθις ἔχειν στῆναι, ὅθεν κινηθέντα γενήσεται.

XXVI. (IX.) Ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ 28 κινουμένου, ψυχῆς οὐσίαν τε καὶ λόγον τοῦτον αὐτόν τις λέγων οὐκ αἰσχυνεῖται· πᾶν γὰρ σῶμα, ᾧ μὲν ἔξωθεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον, ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτῷ ἐξ ἑαυτοῦ, ἔμψυχον, ὡς ταύτης οὔσης φύσεως ψυχῆς. εἰ δ' ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸ ἑαυτὸ κινοῦν ἢ ψυχήν, ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη. Ταύτην σὺ γύμναζε ἐν βελτίστοις πράγμασιν· εἰσὶ δ' αὗται φροντίδες ἄρισται αἱ περὶ σωτηρίας τῆς ἐνεγκαμένης· αἷς ἡ ψυχὴ κινουμένη τε καὶ γυμναζομένη θᾶττον εἰς τήνδε τὴν λῆξιν καὶ τὸν ἑαυτῆς ἀναπτήσεται οἶκον. Καὶ τοῦτο δ' ἂν κούφως ποιήσειεν, εἴπερ, ἡνίκα ἂν ἐγκεκλεισμένη τυγχάνῃ τῷ σώματι, ἔξω προκύπτοι

τὸ αὐτὸ αὑτὸ κινοῦν] Cod. reg. ἑαυτό Cod. Aug. Edd. sola Goez. male ἑαυτόν. Bekkerus ap. Platonem pro αὐτό e Stob. recepit αὐτὸ αὑτό.

ἀπόλλυσθαι] ἀπόλυσθαι Colin.

ἢ — στῆναι] Codd. reg. Aug. Matth. [nisi quod πάντα τὲ] καὶ πᾶσαν reliq. Edd. Post prius στῆναι Colin. addit ἀνάγκη, quod Moserus perperam opinatus est excidisse. Recte Heindorf. ad Platon. ad vv. στῆναι et ἔχειν ex praegresso δυνατόν subaudiendum observavit. Posterius στῆναι omiss. a Colin. iam Muretus l. l. delendum censuit, eiecerunt ap. Platon. e textu Heind. Ast. et Bekker. Hic quoque induci volunt Matth. Moser. Pro γῆν ap. Platon. Ast. et Bekker. e Stob. γένεσιν recepere, ut h. l. legitur.

XXVI. (IX.) Ἀθανάτου δέ] γε Colin. 28

καὶ λόγον τοῦτον αὐτόν] Hanc lect. ap. Plat. tuetur Bekkerus relatam ad λόγον, quum pleraeque Edd., etiam Heind. Ast. τοῦτο αὐτό relatum ad τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινούμενον offerant. Matth. e Plat. τοῦτο αὐτό recepit.

αἰσχυνεῖται] αἰσχυνεῖτε Colin.

ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτῷ] Codd. reg. [nisi quod αὐτῷ] Aug. Matth. δ' ἔνδοθεν αὐτῷ Mos. δ' ἔνδοθεν αὐτό vulgo; ap Platon. iam Muret. eleganter, iudice Heindorfio, correxerat αὐτῷ ab Ast. et Bekkero receptum.

ἐξ — εἴη] Cod. reg. ut Plat. nisi quod ἐξανάγκης; ψυχὴ ἂν εἴη omis Cod. Aug. Edd. ἀγέννητός τε καὶ ἀθάνατός ἐστι Colin.

ἐνεγκαμένης] „Ita saepius ἡ ἐνεγκοῦσα i. q. πατρίς. Vd. Budaei Comm. L. Gr. p. 542. sq. Ed. Episcop. a. 1556" Mos. Add. Steph. Thes. L. Gr. T. IV. p. 81. a. Lobeck. ad Phryn. p. 822. de ἐνεγκοῦσα: de utroque voc. Suid. T. I. p. 740. — Infra λοῦξιν pro λῆξιν Sturm.

κούφως] κουφῶς Cod. reg. κουφοτέρως Colin. Lugd. II. quod Matth. ob Cic. *ocius* probat. Sturm. κοῦφος.

εἴπερ — προκύπτοι] Cod. reg. Pro τυγχάνῃ omisso in Cod. Aug. Edd. ᾖ addendum est visum Matth. et Moser. Προκύπτῃ Cod.

καὶ τὰ ἐκτὸς ὄντα κατανοοῦσα πλεῖστον ὅσον ἑαυτὴν ἐξέλκοι τοῦ σώματος. Αἱ γὰρ ψυχαὶ τῶν ἑαυτοὺς ταῖς ἡδοναῖς ἐκδεδωκότων τοῦ σώματος, αἳ τούτων ἑαυτὰς οἱονεί τινας παρέδωκαν ὑπηρέτιδας καὶ τῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ῥύμῃ ταῖς ἡδυπαθείαις ὑπέκυψαν καὶ θεῶν καὶ ἀνθρώπων δίκαια κατεπάτησαν, ἐξελθοῦσαι τοῦ σώματος περὶ τὴν γῆν αὐτὴν καλινδοῦνται· καὶ οὐδ᾽ ὁτιοῦν πρὸς τουτονὶ τὸν χῶρον ὅ,τι μὴ πολλοῖς αἰῶσι δίκας εἰςπραχθεῖσαι ἐπανακάμπτουσι. — Καὶ ὁ μὲν ἀνεχώρησεν· ἐγὼ δὲ τοῦ ὕπνου εὐθὺς ἀπελύθην.

Aug. Edd. de qua structura part. εἰ c. Coniunct. vd. nos supra ad Cap. 23.

ἐξέλκοι — ἐκδεδωκότων] *ἐξέλλοι — ἐκδεδοκότων* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Pro *ἐξέλκειν* Blum. p. 213. *καταλύεσθαι* substituit.

αἳ — ὑπέκυψαν] *αἳ τούτοις* omisso *τινας* Matth., cui e Latino legendum videtur: *καὶ ταύταις* (*ταῖς ἡδοναῖς*) *ἑαυτάς*. Hac emendatione non opus est, modo observemus *praebuerunt* ap. Cic. perperam Planudem interpretatum esse *παρέδωκαν* pro *πάρεσχον*. Sturm. male *τινα*. Infra male *ἡδυπαθείας* Goez. Mos. *Obedire* h. l. non est *ὑποκύπτειν*, sed *δουλεύειν*.

καλινδοῦνται] Codd. reg. Aug. Matth. Ald. Bas. Sturm. *κυλινδοῦνται* Colin. Lugd. I. II. Goez. Mos. De his aliisque formis huius verbi vd. Buttm. Lexil. Vol. II. p. 167. Licet *κυλινδοῦμαι* Atticis fuerit usitatius, tamen optimi scriptores *καλινδοῦμαι* usurpant vd. Popp. Proleg. ad Thuc. Vol. I. p. 211. Bornem. et Herbst. ad Xen. Symp. VIII, 32. Sturz. Lex. Xen. s. vv. Krüg. ad Xen. Anab. V, 2, 31. Dind. ad Isocr. Paneg. cp. 41.; Stallb. ad Plat. Phaedon. p. 103. ed. Gothan. apud Plat. *κυλινδεῖσθαι* praefert.

δίκας εἰςπραχθεῖσαι ἐπανακάμπτουσι] *ἐπαναγκάμπτουσι* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. *ἐπαναγκάμτουσι* Goez. *Exagitati* ap. Cic. Plan. male interpretatus est *δίκας εἰςπραχθεῖσαι*: *exagitare* h. l. i. q. *περιάγεσθαι — περιπλανᾶσθαι*.

ὁ μέν] *μέν* omis. Goez.

Quae in Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez. Mos. leguntur verba extrema *Τέλος τοῦ περὶ ὀνείρου* (*ἐνείρου* Ald.) *τοῦ Σκιπίωνος*, vel *Τέλος τοῦ ὀνείρου τοῦ Σκιπίωνος* in Colin., omissa sunt in Codd. reg. Aug. Matth.

M. TULLI CICERONIS
LAELIUS
SIVE DE AMICITIA
GRAECE REDDITUS
A
DION. PETAVIO
E SOCIETATE IESU.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
ΛΑΙΛΙΟΣ
Η ΠΕΡΙ ΦΙΛΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣ
ΥΠΟ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ
ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΙΗΣΟΥ.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
Λ Α Ι Λ Ι Ο Σ
Η ΠΕΡΙ ΦΙΛΙΑΣ
ΠΡΟΣ
ΤΙΤΟΝ ΠΟΜΠΩΝΙΟΝ ΤΟΝ ΑΤΤΙΚΟΝ.
Δ Ι Α Λ Ο Γ Ο Σ.
ΦΑΝΝΙΟΣ. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. ΛΑΙΛΙΟΣ.

I. Κοίντος Μούτιος Σκαιόλας ὁ οἰωνοσκόπος περὶ Γαΐου 1
Λαιλίου τοῦ ἑαυτοῦ πενθεροῦ πολλὰ μὲν εἰώθει καὶ μάλα ἡδέως
ἀπομνημονεύειν, οὐδ᾽ ἐκεῖνον ὀκνεῖν ἐπὶ παντὸς λόγου σοφὸν
ὀνομάζειν. Ἐγὼ δὲ τῷ Σκαιόλᾳ προςαχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ πα-
τρὸς μετὰ τὸ τὴν ἀνδρικὴν ἀμφιέσασθαι τήβεννον οὕτως
ἀπρὶξ εἰχόμην τοῦ πρεσβύτου, ὡς μηδέποτ᾽ αὐτοῦ, καθόσον
οἷός τε ἤμην καὶ ἐξῆν, ἀποχωρεῖν. Τοιγαροῦν πάμπολλα φρο-
νίμως ὑπ᾽ αὐτοῦ διειλημμένα, οὐκ ὀλίγα δὲ διὰ βραχέων καὶ
εὐχρήστως εἰρημένα εἰς μνήμην κατατιθέμενος τῆς ἐκείνου φρο-
νήσεως εἰς παιδείαν ὄνασθαι προὐθυμούμην. Οὗ δὴ ἀποθα-
νόντος, πρὸς τὸν ἀρχιερέα Σκαιόλαν μεταβὰς τούτῳ ἐμαυ-
τὸν ἐπέδωκα, ὃν ἔγωγε καθ᾽ ἡμετέραν πόλιν ἕνα μάλιστα τῇ
τε ἀγχινοίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ διενηνοχότα θαῤῥῶν ἂν ἀποφη-
ναίμην. Ἀλλὰ τούτων πέρι ἄλλοτε λεχθήσεται· νῦν δὲ πρὸς
τὸν οἰωνοσκόπον ἐπανιτέον ἐμοί. Οὗτος τοίνυν, ὡς ἑκάστοτε
πολλὰ διηγεῖτο, καὶ δὴ μέμνημαι, ὅπως οἴκοι ποτ᾽ ἐφ᾽ ἡμι- 2

Cap. I. *Μούτιος Σκαιόλας*] *Scaevola* ap. Cic. auctoritate optimorum Codd. omis. Graev. Facc. Ern. Gernh. Beier. Orell. Pro *Μούτιος* his hoc Cap. et *Μοίτις* Cap. 27. scribendum *Μούκιος* — *Μούκις*, quae est scriptura huius nominis Dion. Cass. XLV, 32. Cf. annot. meam ad Parad. I, 12. 1

μετὰ — τήβεννον] *Toga virilis* a Dion. Cass. XLV, 2. *ἀνδρικὴ ἐσθής* (*ἐνδῦναι τὴν ἀνδρικὴν ἐσθῆτα — ἡ ἔνδυσις τοῦ ἀνδρικοῦ χιτῶνος*), a Plutarch. (vd. Bud. Comm. s. v.) *ἀνδρεῖον ἱμάτιον* vocatur. Appian. Civ. IV, 30. *togam virilem sumere* dicit *περιτίθεσθαι τὴν τῶν τελείων στολήν*. De v. *τήβεννος* vd. Müller, Etrusker. P. I. p. 261. sq.

ὡς ἑκάστοτε πολλὰ διηγεῖτο] Petavius secutus est lectionem *quum saepe multa narraret; narraret* optt. Codd. et Edd. eiecerunt.

ἐφ᾽ ἡμικύκλου] Lectioni *hemicyclo* a Petav. expressae praeferenda est *hemicyclio* optt. Codd. et Edd. *Ἡμικύκλιον* Plutarch. 2

κύκλου, ὡς ἔθος εἶχε, καθεζόμενος, ἐμοῦ σὺν ὀλίγοις κομιδῇ
τῶν οἰκείων αὐτῷ παρόντος, εἰς τοιοῦτον τάχα τινά, ὃς καὶ πολ-
λοῖς τηνικαῦτα διὰ στόματος ἦν, τὸν λόγον ἐνέπεσε. Μέμνησαι
γάρ, οἶμαι, ὦ Ἀττικέ, καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ Ποπλίῳ Σουλπι-
κίῳ πλεῖστα χρώμενος ἐτύγχανες, ἡνίκα δήμαρχος ὢν ἐκεῖνος
μετ' ἰσχυρᾶς καὶ ἀκράτου τινὸς ἀπεχθείας πρὸς Κοΐντον Πομ-
πήϊον ὑπατεύοντα τότε διεφέρετο, καίτοι ὡς οἰκειότατα καὶ
φίλτατα τέως αὐτῷ συμβεβιωκώς, ἡλίκη ἐπὶ τῷδε τῶν ἀνθρώ-
8 πων ἔκπληξις καὶ ἀγανάκτησις ἐγένετο. Οὐκοῦν εἰς τῶν τοιού-
των μνείαν τότε ὑπενεχθεὶς ὁ Σκαιόλας λόγον ἡμῖν ἐξέθετό
τινα περὶ τῆς φιλίας, ὃν ὅγε Λαίλιος πρώην εἰρήκει κοινολο-
γούμενος ἑαυτῷ τε καὶ ἑτέρῳ γαμβρῷ Γαΐῳ Φαννίῳ τῷ Μάρ-
κου, οὐ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἤδη ἀποθανόντος Ἀφρικανοῦ.
Ταύτης ἔγωγε τῆς ὁμιλίας τὰ κεφάλαια εἰς τόδε τὸ βιβλίον ἐγκα-
τεθέμην· ἀλλ' ὃν τρόπον βέλτιον ἔχειν ἔδοξέ μοι. Καὶ γὰρ
ἐκείνους οἱονεὶ πρὸς ἀλλήλους αὐτοπροσώπως διαλεγομένους
παρήγαγον εἰς μέσον, ἵνα μὴ τόδε ἦν δ' ἐγώ, ἢ τὸ ἦ δ' ὃς
παρεμβάλλειν πολλάκις ἀναγκασθείην. καὶ τούτου δ' ἕνεκεν
οὕτως ἐποίησα, ὅπως οἷα δὴ παρόντες ἔμπροσθεν εἰς λόγους
4 ἐλθεῖν δοκῶσι. Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις, ὦ Ἀττικέ, ἐδεήθης
ἐμοῦ περὶ τῆς φιλίας συγγράψασθαι, αὐτὸ δὴ τὸ πρᾶγμα τῆς
θ' ἁπάντων γνώσεως καὶ τῆς ἡμετέρας φιλίας οὐκ ἀνάξιον ἐφαί-
νετο. Καὶ δῆτα τοιούτῳ τινὶ οὐκ ἄκων ἐνεχείρησα, ἐφ' ᾧ
ταύτην ἐκ τῆς σῆς παρακλήσεως ἀφορμὴν ἔχων ὅτι πλείστους
ὠφελεῖν. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν Κάτωνι τῷ μείζονι, ὃ δὴ σύνταγμά
σοι περὶ γήρως ἐπεγραψάμην, διαλεγόμενον εἰσῆγον Κάτωνα
πρεσβύτην ἄνδρα, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐδόκει μοι πρόσωπον ἀξιόχρεων
εἶναι μᾶλλον ἐκείνης περὶ τῆς ἡλικίας λόγον ποιεῖσθαι, ἢ τοῦ
πλεῖστον ἤδη ἐν τῷ γήρᾳ διατελέσαντος χρόνον καὶ τούτῳ δὲ
μάλιστα παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀκμάσαντος· παραπλησίως δὴ ἄρα
καὶ ἡμῖν παρὰ τῶν πατέρων ἀκηκοόσιν ὀνομαστὴν καὶ διαβόη-
τον οὐχ ἥκιστα γενέσθαι τὴν Γαΐου Λαιλίου καὶ Ποπλίου Σκη-
πίωνος φιλίαν ἐπιτήδειον ἐφάνη τοῦ Λαιλίου τὸ πρόσωπον εἰς
τὸ περὶ φιλίας τὰ αὐτὰ διαλέγεσθαι, ἃ ὑπ' ἐκείνου πάλαι διει-
5 λημμένα ὁ ἐμὸς ἐμέμνητο καθηγητὴς Σκαιόλας. Τῷ μὲν οὖν

Nic. 12. Alcib. 17. ibiq. Bähr. Pro ἐφ' ἡμικύκλου rectius dixisset ἐν ἡμικύκλῳ vd. Nic. l. l.

Μέμνησαι γάρ, οἶμαι] Expressa est lectio *Meministi enim profecto, ut opinor:* verba *ut opinor* in optt. Edd. ut glossema deleta sunt.

4 *ὁ ἐμὸς — καθηγητὴς Σκαιόλας*] Glossema *magister meus* optt. Edd. deleverunt. *Καθηγητής* proprie *dux*, apud scriptores Christianos i. q. *praeceptor — magister.*

5 *Τῷ μὲν — ἐπιπολάζειν*] Cicer. verba non commode reddita sunt: *Genus autem hoc sermonum — plus nescio quo pacto videtur habere gravitatis.* Ἐπιπολάζω 1) in superficie esse, innatare.

τοιούτῳ τῶν λόγων εἴδει ἐκ τοῦ παλαιῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπιφανῶν ἀξιώματος ὁρμωμένῳ οὐκ οἶδ' ὅπως πλέον τι φαίνεται σεμνότητος ἐπιπολάζειν. Οὐκοῦν τἀμὰ ἐπιλεγόμενος αὐτὸς οὕτως ἔστιν ὅτε διατίθεμαι, ὡς τὸν Κάτωνα, οὐκ ἐμὲ λέγειν ὑπολαμβάνειν. Ἀλλὰ καθάπερ τότε γέρων πρὸς γέροντα περὶ τοῦ γήρως, οὕτως ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ πρὸς φίλον ἄνδρα φίλος μάλιστα περὶ φιλίας ἔγραψα. Καὶ τηνικαῦτα μὲν εἶπεν ὁ Κάτων, οὗ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οὐδεὶς πρεσβύτερος οὔτε μὴν φρονιμώτερος ἦν· τὸ δὲ νῦν ὁ Λαίλιος καὶ σοφός (τοιοῦτος γὰρ ἐνομίζετο) καὶ τῇ τῆς φιλίας δόξῃ ὑπέρλαμπρος ὢν περὶ τῆς φιλίας διαλέγεται. Ἐγὼ δέ σε μικρόν τι τέως ἐμοῦ τὴν διάνοιαν ἀποστρέφειν ἀξιῶ καὶ αὐτὸν λέγειν οἴεσθαι τὸν Λαίλιον. Ὁ γοῦν Φάννιος καὶ Κόϊντος Μούτιος πρὸς τὸν ἑαυτῶν πενθερὸν ἔρχονται μετὰ τὸν τοῦ Σκηπίωνος θάνατον· ἀπὸ τούτων ὁ λόγος ἄρχεται, ἀποκρίνεται ὁ Λαίλιος, οὗ πᾶσά ἐστι περὶ τῆς φιλίας ἡ διάλεξις, ἣν σὺ ἀναγινώσκων ἂν ἐπιγνοίης.

II. ΦΑΝΝΙΟΣ. Ἀληθῆ δὴ ταῦτα λέγεις, ὦ Λαίλιε· 6
οὐδὲ γὰρ Ἀφρικανοῦ βελτίων τις ἀνὴρ ἐγένετο πώποτε οὔτ' οὖν ἐπικυδέστερος· πλὴν οὕτω πεπεῖσθαί σε χρή, ὅτι πάντες εἰς σὲ λοιπὸν ὁρῶσι, μόνον τε σοφὸν καὶ ὀνομάζουσιν καὶ ὑπάρχειν οἴονταί σε. Καὶ δὴ Μάρκῳ Κάτωνι τοῦτο πρώην ἀπενενέμητο· καὶ Λεύκιον δὲ τὸν Ἀτίλιον οἴδαμεν παρὰ τοῖς ἡμετέροις πατράσι κληθῆναι σοφόν· ἀλλ' ἑκάτερος ἄλλως πως τοιούτου ἐπέτυχε τοῦ ὀνόματος. ὁ μὲν Ἀτίλιος, ὅτι δόξαν εἶχε τῆς ἐν τοῖς πολιτικοῖς νόμοις φρονήσεως· ὁ δὲ Κάτων, ὅτι ἐκ τῆς πολλῶν τῶν πραγμάτων τριβῆς ἐμπειρίαν ἐκέκτητο, καὶ συχνὰ

---

2) Multum — frequentem esse, invalescere, imminere. 3) Efferri, ferocire c. Dativ. vd. Steph. Thes. Schneider. Lexic. s. v. Dici poterat τὸ μὲν τοιοῦτο τῶν λόγων εἶδος ἀνηρτημένον ἐκ — πλέον τι φαίνεται σεμνότητος ἔχειν.

ἐπιλεγόμενος] Apud Herodotum hoc verbum significat *legere*, pro quo Attici *ἀναγιγνώσκειν* ponunt, quo infra usus est Petavius. Schweighaeus. Lex. Herodot. P. I. p. 259. *Ἀναλέγομαι* hac significatione laudat e Galeno et Luciano Steph. Thes. s. v.

ἣν — ἐπιγνοίης] Secutus est Petav. lect. *quam legens tu ipse cognosces:* optt. Edd. *tu te ipsum cognosces.*

Cap. II. *Ἀληθῆ δὴ ταῦτα λέγεις*] Secutus est Petavius lect. *Sunt ista vera, ut dicis*, at vulgo recte *Sunt ista* (ἔστι ταῦτα ap. Plat.). 6

οὔτ' οὖν] *Οὖν* abesse potest, nam ap. Cic. tantum *nec* exstat.

ὅτι — ὁρῶσι] Cum expressa sit lectio *omnium oculos in te esse coniectos*, nescio quid sibi velit *λοιπόν*. Gernhardus: *omnium oculos nunc in te esse coniectos;* rectius Beierus: *omnium in te oculos esse coniectos unum.*

οἴδαμεν — κληθῆναι] Reperitur pro forma usitatiore *ἴσμεν* apud Herodot. II, 17. Plat, Alcib, II. p. 141. E. St. vd. Matth. Gr. Gr, Vol. I. p. 450, Pro *κληθῆναι* Participium *κληθέντα* erat ponendum vd. Matth. Gr, Vol. II. §. 548. 2.

δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔν τε τῇ συγκλήτῳ καὶ κατ' ἀγορὰν ἢ συνετῶς
προνενοημένα ἢ στεῤῥῶς πεπολιτευμένα ἢ μετὰ δριμύτητος
εἰρημένα ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν ἐφέρετο· ἀνθ' ὧν ἤδη αὐτῷ εἰς
γῆρας ἐληλακότι ἡ τοῦ σοφοῦ οἷον ἐπωνυμία περιετέθη. Σὲ
δὲ ἅπαντες καθ' ἕτερόν τινα τρόπον φάσκουσιν οὐ μόνον τῇ
φύσει καὶ τοῖς ἤθεσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ περὶ τοὺς λόγους σπουδῇ
καὶ παιδείᾳ σοφὸν ὑπάρχειν· καὶ οὐχ ὥςπερ οἱ πολλοί, ἀλλ' ὡς
οἱ λόγιοι σοφὸν εἰώθασιν ἐπιφημίζειν, οἷον οὐδένα πω κατὰ
7 λοιπὴν Ἑλλάδα. Τοὺς γὰρ ἑπτὰ λεγομένους οἱ περὶ τῶν τοιού-
των ἀκριβέστερον ἐπιζητοῦντες τοῖς σοφοῖς ἐναριθμεῖσθαι δεῖν
οὔ φασιν. Ἀθήνησι μὲν οὖν ἕνα που παρελάβομεν, καὶ τοῦ-
τον δ' ὑπὸ χρῶντος τοῦ θεοῦ σοφώτατον κεκρίσθαι. Τοιαύ-
την οὖν προςεῖναί σοι σοφίαν ἅπαντες ὑπολαμβάνουσιν, ὡς
πάντα τὰ σὰ ἐν ἑαυτῷ κεῖσθαι νομίζειν, καὶ τὰ ἀνθρώπινα
δ' ἧττω ἀξιοῦν εἶναι τῆς ἀρετῆς. Διόπερ ἐμοῦ πυνθάνονται,
οὐδὲν ἧττον δ' ὡς οἶμαι τουτουῒ τοῦ Σκαιόλα, πῶς σὺ τὸν
τοῦ Ἀφρικανοῦ θάνατον ὑποφέρεις, καὶ τούτου δ' ἕνεκα μᾶλ-
λον ἐρωτῶσιν, ὅτι κατὰ τὰς ἔναγχος Νώνας εἰς τοὺς κήπους
Δεκίμου Βρούτου τοῦ οἰωνοσκόπου συνελθόντων ἡμῶν μελέ-
της χάριν, ὡς νενόμισται, αὐτὸς οὐ παρῆσθα, καίτοι πρὸς
ἐκείνην ἡμέραν καὶ τὴν λειτουργίαν ὡς ἐπιμελέστατα εἰωθὼς
8 ἀπαντᾶν. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Πλεῖστοι μέν, ὦ Λαίλιε, πυν-
θάνονται, ὡς εἶπε Φάννιος· ἀλλ' ἐγὼ τούτοις ἀποκρίνομαι,
ὅπερ καὶ παρεφυλαξάμην, σε μὲν ταύτην τὴν λύπην, ἣν ἐκ
τοῦ θανάτου ἀνδρὸς ἔλαβες μεγίστου καὶ προςφιλεστάτου,
μετρίως φέρειν· μὴ μέντοι παθεῖν τι οὐχ οἷόν τε γενέσθαι,
οὔτ' ἄλλως τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἄξιον δοκεῖν. τοῦ δὲ μὴ
κατὰ τὰς Νώνας εἰς τὸν ἡμέτερον σύλλογον ἐλθεῖν αἰτίαν οὐ

Σὲ δὲ — φάσκουσιν] Expressit glossema *dicunt* in Codd. et plerisque Edd. omissum.

ἀλλ' ὡς — ἐπιφημίζειν] Verbo *ἐπιφημίζειν*, de quo cf. Schneider, et Passov. Lexx., non recte redditum est *appellare*, quod est *προςαγορεύειν — καλεῖν — ὀνομάζειν*.

κατὰ λοιπὴν Ἑλλάδα] *In reliqua Graecia*, Gernh. *in tota Graecia*, Beier. Orell. *in Graecia*.

7 *φασιν. Ἀθήνησι*] *φασιν* pro *φασι* exhibui. Buttmann. Gr. §. 103, 3. not. Gr. ampl. Vol. II. p. 275. Bornem. ad Xen. Mem. II, 9. praeferunt scripturam *Ἀθήνησι Θεοῦ*.

ὡς ἐπιμελέστατα εἰωθὼς ἀπαντᾶν] Omissum est *semper* a Beiero uncis inclusum. *Ἀπαντᾶν* aliaque verba in *ᾶν* sine iota subscripto exhibui.

οὐδὲν — Σκαιόλα] *Credo ex hoc item Scaevola;* Gernh. *credo item ex te, Scaevola;* Beier. et Orell. *credo item ex hoc* [*Scaevola*].

8 *εἰς τὸν ἡμέτερον σύλλογον*] *In collegio nostro*, quod pleraeque Edd. etiam Orell. repraesentant; Gernh. et Beier. delent *nostro*.

τὸ πένθος σχεῖν, ἀλλὰ τὴν τοῦ σώματος ἀνωμαλίαν. *ΛΑΙ-
ΛΙΟΣ.* Καλῶς μέν, ὦ Σκαιόλα, καὶ ἀληθῶς εἴρηταί σοι τοῦτο·
οὐδὲ γὰρ τοῦ καθήκοντος ἐκείνου, ὃ διὰ παντός, ὁπόταν ἐῤῥω-
μένος ἦν, ἐτήρησα, διὰ τὴν προςπεσοῦσαν ἐμοὶ συμφορὰν
ὤφειλον ὑστερεῖν· ἀλλ' οὐδὲ καθ' ὁποιανοῦν περίστασιν ἡγοῦ-
μαι συμβῆναι ἂν ἀνδρὶ εὐσταθεῖ ποιεῖσθαί τινα τοῦ καθή-
κοντος ἐγκοπήν. Σὺ δέ, Φάννιε, ὅτι τοσοῦτον ἀπονέμεσθαι 9
λέγεις ἐμοί, ὅσον οὔτ' αὐτὸς ἐπιγινώσκω οὔτ' ἀξιῶ, τὰ μὲν
φίλῳ πρέποντα ποιεῖς· οὐ μέντοι ὀρθῶς ἔμοιγε περὶ τοῦ Κά-
τωνος κρίνειν δοκεῖς. ἢ γὰρ οὐδεὶς πώποτε, ὃ καὶ μᾶλλον
πιστεύω, ἢ εἴτις ἦν ποτε, ἐκεῖνος μάλιστα γέγονε σοφός. Πῶς
γάρ (ἵνα τἆλλα παραλείπω) τὸν τοῦ παιδὸς ἤνεγκε θάνατον;
Μεμνημένος ἦν τοῦ Παύλου, τὸν Γάϊον ἑωράκειν, ἀλλ' οὗτοι
οὐδὲν ἦσαν πρὸς τὸν Κάτωνα, μέγιστον ἄνδρα τῷ ὄντι, καὶ
λαμπρόν. Τοιγαροῦν ὅρα, μὴ τοῦ Κάτωνος κἂν αὐτὸν τοῦ- 10
τον προτιμῴης, ὅν, ὥς φῄς, ὁ θεὸς τῶν πάντων ἀπέφηνε σο-
φώτατον. καὶ γὰρ τούτου τὰ ἔργα, θατέρου δ' αὖ αἱ γνῶμαι
ἐπαίνου τυγχάνουσιν. Ἐμοῦ δὲ πέρι (ἵνα ἤδη πρὸς ἄμφω δια-
λέγωμαι) οὕτως ἔχετε.

III. Ἐὰν μὲν οὖν τῷ τοῦ Σκηπίωνος πόθῳ μὴ πλήττε-
σθαι ἔξαρνος ὦ, πῶς ἂν ὀρθῶς τοῦτο πάθοιμι, εἰδεῖεν οἱ σο-
φοί· ἐγὼ δὲ δηλαδὴ ψευσαίμην ἄν. Πλήττομαι γὰρ ἀτεχνῶς
τοιούτου φίλου στερηθείς, οἷος οὐδεὶς ἐπίδοξός ἐστι γενήσε-
σθαι· ὡς δ' οὐκ ἐγένετό πω, κἂν δυσχυρισαίμην. Πλὴν οὐκ
ἰατρείας ἔχω χρείαν· παραμυθοῦμαι γὰρ αὐτὸς ἐμαυτόν, καὶ
ταύτῃ χρώμενος μάλιστα τῇ παρηγορίᾳ, ὅτι τῆςδε τῆς πλάνης
ἐξάντης εἰμί, δι' ἣν οἱ πλεῖστοι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν φίλων
ἀδημονεῖν εἰώθασι. Καὶ γὰρ οὐδέν τι κακὸν προςπεσεῖν ἡγοῦ-

τὴν τοῦ σώματος ἀνωμαλίαν] Vulg. *valetudinem*, Gernh. *invalitudinem.* Heliod. Aethiop. p. 340. hoc voc. sic usus est, usitatiora sunt *ἀῤῥωστία — ἀσθένεια.*

ὁπόταν ἐῤῥωμένος ἦν] *cum valerem:* *ὁπότε* est scribendum, cum *ὅταν* et *ὁπόταν* non apud bonos scriptores, sed posterioris Graecitatis cum Indicativo constructum reperiatur vd. Passov. Lex. s. *ὅταν.*

ὤφειλον ὑστερεῖν] *abduci — debui:* Aor. II. *ὤφελον* hac notione fere in usu est vd. Herm. ad Viger. p. 756 sq. Passov. Lex. s. *ὀφείλω.*

ὅτι τοσοῦτον πῶς] Textus latinus e regione interpretationis Grae- 9
cae recte *qui* habet, sed Petavius videtur secutus lect. *quod*, minime damnandam vd. Beier. Pro *πῶς* corr. *ὡς*.

ἀλλ' οὗτοι — λαμπρόν] *Sed hi nec comparentur Catoni, maximo et spectato viro.* Lect. meliorem e Codd. receperunt optt. Edd. *Sed hi in pueris, Cato in perfecto et spectato viro.*

τυγχάνουσιν. Ἐμοῦ] *Τυγχάνουσιν* pr. *τυγχάνουσι* correxi ob seq. 10
voc.

Cap. III. *εἰδεῖεν οἱ σοφοί*] *Viderint sapientes*, i. e. *ἴδοιεν οἱ σοφοί*,

μαι τῷ Σκηπίωνι· μᾶλλον δ' ἐμοὶ αὐτῷ ξυνέβη, εἴ τι καὶ ξυν-
έβη ποτέ. τὸ δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ δυςτυχήμασιν οὕτω δυςφο-
ρεῖσθαι οὐ τὸν φίλον, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀγαπῶντος ἔργον ἐστί.
11 Τὰ δ' ἐκείνου τίς ἂν οὐκ ἐν καλῷ τεθεῖσθαι νομίζοι; Εἰ μὴ
γὰρ τάχα που, ὅπερ οὐ διενοεῖτο, τὴν ἀθανασίαν δι' εὐχῆς
ἔχειν ἠβούλετο· τίνος οὐκ ἐπέτυχεν, ὧν εὔξασθαι θέμις ἐστὶν
ἀνθρώπῳ; ὅςτις τὴν μεγίστην ἐλπίδα τῶν πολιτῶν, ἣν αὐτοῦ
πέρι παιδὸς ἔτι ὄντος εἶχον, αὐτίκα πάσης κρείττονι πίστεως
ὑπερηκόντισεν ἀρετῇ· ὃς τὴν ὑπατείαν οὐ παρήγγειλε μὲν πώ-
ποτε, δὶς δ' ὕπατος ἀπεδείχθη· τὸ μὲν πρῶτον πρωϊαίτερον
τοῦ νενομισμένου καιροῦ, δεύτερον δὲ ὡς πρὸς ἑαυτὸν ἐν ὥρᾳ,
ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ τῆς πόλεως πράγματα μικροῦ τοῦ δεόντος
ὀψιαίτερον· ὃς δύο καταστρεψάμενος τῇ ἀρχῇ ἡμῶν ἐχθίστας
πόλεις οὐ μόνον παρόντας, ἀλλὰ καὶ μέλλοντας ἄρδην ἀνεῖλε
τοὺς πολέμους. Τί ἂν εἴποιμι περὶ τοῦ λίαν ἁπλοϊκοῦ καὶ ἀφε-
λοῦς τῶν τρόπων, ἢ περὶ τῆς εἰς μητέρα στοργῆς, ἢ περὶ τοῦ
ἐλευθερίου εἰς τὰς ἀδελφάς, καὶ τοῦ χρηστοῦ καὶ προςηνοῦς
εἰς τοὺς οἰκείους καὶ τοῦ πρὸς ἅπαντας δικαίου; Ἀλλὰ τάδε
γνώριμα μέν ἐστιν ὑμῖν· ἡλίκην δὲ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην εἶχεν ἡ
πόλις, τὸ κατὰ τὴν κηδείαν πένθος ἔδειξε. Τί τοίνυν ἐκεῖνος
ὄνασθαι τῆς ὀλίγων ἐνιαυτῶν προςθήκης ἠδύνατο; Τὸ γὰρ γῆ-
ρας, εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι, καθάπερ τὸν Κάτωνα μέμνημαι
ἔτει πρότερον ἢ ἀπέθανεν ἐνὶ πρὸς ἐμέ τε καὶ τὸν Σκηπίωνα
διαλέξασθαι· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνο, ἃ καὶ τότε προςῆν ἔτι τῷ Σκη-
12 πίωνι, τὸ χλωρὸν καὶ ἀκμαῖον ἀφαιρεῖ. Τοιγαροῦν ὁ μὲν βίος
αὐτοῦ τοιοῦτος ἥ τε τύχη καὶ τὸ κλέος γεγένηται, οἷα μηδε-
μίαν δέξασθαι προςαγωγήν· τὴν δὲ τοῦ θανάτου αἴσθησιν τὸ
ταχὺ καὶ ἀκαριαῖον ἔκλεψεν. ὁποῖος δ' ἄρα τουτουῒ τοῦ θανά-
του τρόπος ὑπῆρξεν, ἔργον ἐστὶν εἰπεῖν· ὅ, τι δ' αὖ δι' ὑπο-
ψίας ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, ὑμεῖς ὁρᾶτε. Τοῦτο μέντοι ἐπ' ἀλη-
θείας λέγειν ἔξεστιν, ὅτι Ποπλίῳ Σκηπίωνι ἐκ τῶν πολλῶν ἡμε-
ρῶν, ἃς παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπιφανεστάτας καὶ ποθεινοτάτας
εἶδεν, ἐπισημοτάτη ἀνέτειλεν ἐκείνη, καθ' ἣν τῆς βουλῆς

---

11 *καταστρεψάμενος — τρόπων*] Non recte redditum est *de moribus facillimis: facilis* i. q. *εὔκολος*, *facilitas morum* i. q. *εὐκολία τῶν τρόπων — εὐπροςηγορία — φιλοπροςηγορία.* Rectius *καταστρέψας.*

Ἀλλὰ τάδε γνώριμα] *Haec nota sunt vobis:* optt. Edd. *Nota sunt vobis.*

εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι] Corr. *μή*. De *εἰ — οὐ* vd. Pflugk. ad Eurip. Med. v. 88. Bernhardy wiss. Syntax p. 386.

διαλέξασθαι] *Διαλεχθῆναι* erat dicendum: *διαλέξασθαι* ap. Homer. i. q. *reputare, perpendere* vd. Buttm. Lexil. Vol. II. p. 90., apud Memn. in Phot. Myriob. p. 237. Polyaen. III, 9. 40. i. q. *colloqui*, vd. Poppon. de Graec. verb. med. etc. in Seebod. Archiv. 1829. nr. 59. p. 234. Sic infra Cap. 5, 17. *διαλέξονται* hac significatione exstat.

*ἀφεθείσης ὑπό τε τῶν συγκλητικῶν πατέρων καὶ τοῦ παντὸς
Ῥωμαίων δήμου τῶν τε συμμάχων καὶ τῶν Λατίνων τῇ προ-
τεραίᾳ τῆς τελευτῆς οἴκαδε προεπέμπετο περὶ δείλην ὀψίαν,
ὥςτε ἀφ' οὕτως ὑψηλοῦ τῆς τιμῆς βαθμοῦ εἰς οὐρανὸν μᾶλ-
λον δοκεῖν ἢ εἰς ᾅδου μετασταθῆναι.*

IV. *Οὐ γὰρ ἔγωγε τούτοις συγκαθείμην ἄν, οἳ τὰ τοιαῦτα* 13
*ἔναγχος ἤρξαντο διαθρυλλεῖν, ὅτι αὐταῖς ταῖς ψυχαῖς ἀποθνή-
σκει τὰ σώματα καὶ ὡς ἅπαντα συναφανίζεται τῷ θανάτῳ.
Ἀμέλει πλέον παρ' ἐμοὶ δύναται ἡ τῶν παλαιῶν αὐθεντία, εἴτε
τῶν ἡμετέρων προγόνων, οἵτινες οὕτω σεμνὰ τὰ ὅσια τοῖς νε-
κροῖς ἀπένειμαν, οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσαντες, εἰ μηδὲν αὐτοῖς
προςήκειν ᾤοντο· εἴτε τῶν χώραν τήνδε πάλαι κατασχόντων
καὶ τὴν μεγάλην λεγομένην Ἑλλάδα (τὴν νυνὶ μὲν ἀνάστατον
γεγενημένην, τηνικαῦτα δ' ἀκμάζουσαν) τοῖς σφῶν διδάγμασι
καὶ παραγγέλμασι καταρτισάντων· εἴτ' ἐκείνου, ὃν ἀνεῖλεν ὁ
θεὸς τῶν πάντων εἶναι σοφώτατον, ὃς οὐχὶ τοτὲ μὲν τοῦτο,
τοτὲ δ' ἄλλο, ὡς τὰ πολλά, τὸ δ' αὐτὸ ἔλεγεν ἀεί, θείας εἶναι
τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς καί ταύταις μετὰ τὸ τοῦ σώματος
ἀπαλλαγῆναι τὴν εἰς οὐρανὸν ἐπάνοδον ἀναπεπτάσθαι καὶ τὴν
αὐτὴν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἄριστα καὶ δικαιότατα βεβιωκότων εὐχε-
ρεστάτην οὖσαν. Ὅπερ καὶ τῷ Σκηπίωνι ξυνεδόκει, ὅςτις οἱο-* 14
*νεὶ προμαντευόμενος πρὸ ὀλίγων πάνυ τοῦ θανάτου ἡμερῶν,
τοῦ τε Φίλου καὶ Μανιλίου καὶ πολλῶν ἑτέρων παρόντων καὶ
ἀμφοῖν ἡμῶν, ὦ Σκαιόλα, παραγενομένων, τρεῖς ὅλας ἡμέ-
ρας περὶ τῆς πολιτείας διελέχθη. καὶ αὕτη σχεδὸν ἡ διατριβὴ
εἰς τὸν περὶ τῆς τῶν ψυχῶν ἀθανασίας λόγον ἐτελεύτησε· καθὰ
νύκτωρ ἀναπαυόμενος ἔφη κατ' ὄναρ ἀκηκοέναι λέγοντος Ἀφρι-
κανοῦ. Εἰ μὲν δὴ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς τῶν ἀρίστων
ἑκάστου τὴν ψυχὴν ἐν τῷ θανάτῳ ῥᾷστα οἷον ἐκ φυλακῆς καὶ
δεσμῶν τοῦ σώματος ἀφίπτασθαι· τίνι ποτ' εὐκολωτέραν
ἡγησόμεθα γενέσθαι ἢ τῷ Σκηπίωνι τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς
ἀναδρομήν; Οὐκοῦν τοιαύτῃ τῇ συντυχίᾳ τἀνδρὸς ἐποδύρε-
σθαι δέδοικα μὴ φθονοῦντος μᾶλλον ἢ φιλοῦντος εἴη. Εἰ
δ' αὖ τῆς ἀληθείας ἔχεται μᾶλλον τὸ τῶν τε ψυχῶν καὶ τῶν*

καὶ—προεπέμπετο] Expressa est lectio *populo Romano, sociis* 12
et Latinis in plerisq. Edd. vd. Beier. Orell.; *populi Romani sociis*
Gernh. Pro *προεπέμπετο* scribendum erat *προὐπέμφθη* i. e. *re-
ductus est.*

CAP. IV. *συγκαθείμην*] Quum ap. Cic. sit *assentior*, Petavius 13
aut minus recte *συγκαθίεσθαι* pro *συγκατατίθεσθαι* usurpavit,
aut *συγκαθείμην* est mendum typographicum pro *συγκαταθείμην*.

ἤρξαντο διαθρυλλεῖν] *Disserere* ap. Cic. i. q. *διαλέγεσθαι—δια-
λογίζεσθαι.* Pro Infinitivo erat ponendum Partic.

ὡς τὰ πολλά] *Ut in plerisque* Beier. Orell. *ut plerique* Gernh.

τοτέ—ἔλεγεν ἀεί] *Dicebat* omis. Beier. Orell.; Petav. bis *τότε*.

καὶ τὰ ἐκτὸς ὄντα κατανοοῦσα πλεῖστον ὅσον ἑαυτὴν ἐξέλκοι τοῦ σώματος. *Αἱ* γὰρ ψυχαὶ τῶν ἑαυτοὺς ταῖς ἡδοναῖς ἐκδεδωκότων τοῦ σώματος, αἳ τούτων ἑαυτὰς οἱονεί τινας παρέδωκαν ὑπηρέτιδας καὶ τῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ῥύμῃ ταῖς ἡδυπαθείαις ὑπέκυψαν καὶ θεῶν καὶ ἀνθρώπων δίκαια κατεπάτησαν, ἐξελθοῦσαι τοῦ σώματος περὶ τὴν γῆν αὐτὴν καλινδοῦνται· καὶ οὐδ᾽ ὁτιοῦν πρὸς τουτονὶ τὸν χῶρον ὅ,τι μὴ πολλοῖς αἰῶσι δίκας εἰςπραχθεῖσαι ἐπανακάμπτουσι. — *Καὶ* ὁ μὲν ἀνεχώρησεν· ἐγὼ δὲ τοῦ ὕπνου εὐθὺς ἀπελύθην.

Aug. Edd. de qua structura part. *εἰ* c. Coniunct. vd. nos supra ad Cap. 23.

ἐξέλκοι — ἐκδεδωκότων] *ἐξέλλοι — ἐκδεδοκότων* Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Pro *ἐξέλκειν* Blum. p. 213. *καταλύεσθαι* substituit.

αἳ — ὑπέκυψαν] *αἳ τούτοις* omisso *τινας* Matth., cui e Latino legendum videtur: *καὶ ταύταις* (*ταῖς ἡδοναῖς*) *ἑαυτάς*. Hac emendatione non opus est, modo observemus *praebuerunt* ap. Cic. perperam Planudem interpretatum esse *παρέδωκαν* pro *πάρεσχον*. Sturm. male *τινα*. Infra male *ἡδυπαθείας* Goez. Mos. *Obedire* h. l. non est *ὑποκύπτειν*, sed *δουλεύειν*.

καλινδοῦνται] Codd. reg. Aug. Matth. Ald. Bas. Sturm. *κυλινδοῦνται* Colin. Lugd. I. II. Goez. Mos. De his aliisque formis huius verbi vd. Buttm. Lexil. Vol. II. p. 167. Licet *κυλινδοῦμαι* Atticis fuerit usitatius, tamen optimi scriptores *καλινδοῦμαι* usurpant vd. Popp. Proleg. ad Thuc. Vol. I. p. 211. Bornem. et Herbst. ad Xen. Symp. VIII, 32. Sturz. Lex. Xen. s. vv. Krüg. ad Xen. Anab. V, 2, 31. Dind. ad Isocr. Paneg. cp. 41.; Stallb. ad Plat. Phaedon. p. 103. ed. Gothan. apud Plat. *κυλινδεῖσθαι* praefert.

δίκας εἰςπραχθεῖσαι ἐπανακάμπτουσι] *ἐπαναγκάμπτουσι* Ald. Bas. Colin. Lugd. I. Sturm. *ἐπαναγκάμτουσι* Goez. *Exagitati* ap. Cic. Plan. male interpretatus est *δίκας εἰςπραχθεῖσαι*: *exagitare* h. l. i. q. *περιάγεσθαι — περιπλανᾶσθαι*.

ὁ μέν] *μέν* omis. Goez.

Quae in Ald. Bas. Lugd. I. Sturm. Goez. Mos. leguntur verba extrema *Τέλος τοῦ περὶ ὀνείρου* (*ἰνείρου* Ald.) *τοῦ Σκιπίωνος*, vel *Τέλος τοῦ ὀνείρου τοῦ Σκιπίωνος* in Colin., omissa sunt in Codd. reg. Aug. Matth.

M. TULLI CICERONIS
L A E L I U S
SIVE DE AMICITIA
GRAECE REDDITUS
A
DION. PETAVIO
E SOCIETATE IESU.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
Λ Α Ι Λ Ι Ο Σ
Η ΠΕΡΙ ΦΙΛΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣ
ΥΠΟ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ
ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΙΗΣΟΥ.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

Λ Α Ι Λ Ι Ο Σ

Η ΠΕΡΙ ΦΙΛΙΑΣ

ΠΡΟΣ

ΤΙΤΟΝ ΠΟΜΠΩΝΙΟΝ ΤΟΝ ΑΤΤΙΚΟΝ.

Δ Ι Α Λ Ο Γ Ο Σ.

ΦΑΝΝΙΟΣ. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. ΛΑΙΛΙΟΣ.

I. Κοΐντος Μούτιος Σκαιόλας ὁ οἰωνοσκόπος περὶ Γαΐου 1
Λαιλίου τοῦ ἑαυτοῦ πενθεροῦ πολλὰ μὲν εἰώθει καὶ μάλα ἡδέως
ὑπομιμνημονεύειν, οὐδ᾽ ἐκεῖνον ὀκνεῖν ἐπὶ παντὸς λόγου σοφὸν
ὀνομάζειν. Ἐγὼ δὲ τῷ Σκαιόλᾳ προςαχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ πα-
τρὸς μετὰ τὸ τὴν ἀνδρικὴν ἀμφιέσασθαι τήβεννον οὕτως
ἀπρὶξ εἰχόμην τοῦ πρεσβύτου, ὡς μηδέποτ᾽ αὐτοῦ, καθόσον
οἷός τε ἤμην καὶ ἐξῆν, ἀποχωρεῖν. Τοιγαροῦν πάμπολλα φρο-
νίμως ὑπ᾽ αὐτοῦ διειλημμένα, οὐκ ὀλίγα δὲ διὰ βραχέων καὶ
εὐχρήστως εἰρημένα εἰς μνήμην κατατιθέμενος τῆς ἐκείνου φρο-
νήσεως εἰς παιδείαν ὄνασθαι προὐθυμούμην. Οὗ δὴ ἀποθα-
νόντος, πρὸς τὸν ἀρχιερέα Σκαιόλαν μεταβὰς τούτῳ ἐμαυ-
τὸν ἐπέδωκα, ὃν ἔγωγε καθ᾽ ἡμετέραν πόλιν ἕνα μάλιστα τῇ
τε ἀγχινοίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ διενηνοχότα θαῤῥῶν ἂν ἀποφη-
ναίμην. Ἀλλὰ τούτων πέρι ἄλλοτε λεχθήσεται· νῦν δὲ πρὸς
τὸν οἰωνοσκόπον ἐπανιτέον ἐμοί. Οὗτος τοίνυν, ὡς ἑκάστοτε
πολλὰ διηγεῖτο, καὶ δὴ μέμνημαι, ὅπως οἴκοι ποτ᾽ ἐφ᾽ ἡμι- 2

Cap. I. *Μούτιος Σκαιόλας*] *Scaevola* ap. Cic. auctoritate opti- 1
morum Codd. omis. Graev. Facc. Ern. Gernh. Beier. Orell. Pro
Μούτιος bis hoc Cap. et *Μοίτις* Cap. 27. scribendum *Μούκιος* —
Μούκις, quae est scriptura huius nominis Dion. Cass. XLV, 32.
Cf. annot. meam ad Parad. I, 12.

μετὰ — τήβεννον] *Toga virilis* a Dion. Cass. XLV, 2. *ἀνδρικὴ
ἐσθής* (*ἐνδῦναι τὴν ἀνδρικὴν ἐσθῆτα — ἡ ἔνδυσις τοῦ ἀνδρικοῦ χιτῶ-
νος*), a Plutarch. (vd. Bud. Comm. s. v.) *ἀνδρεῖον ἱμάτιον* vocatur. Ap-
pian. Civ. IV, 30. *togam virilem sumere* dicit *περιτίθεσθαι τὴν τῶν
τελείων στολήν*. De v. *τήβεννος* vd. Müller. Etrusker. P. I. p. 261. sq.

ὡς ἑκάστοτε πολλὰ διηγεῖτο] Petavius secutus est lectionem *quum
saepe multa narraret; narraret* optt. Codd. et Edd. eiecerunt.

ἐφ᾽ ἡμικύκλου] Lectioni *hemicyclo* a Petav. expressae praefe- 2
renda est *hemicyclio* optt. Codd. et Edd. *Ἡμικύκλιον* Plutarch.

κύκλου, ὡς ἔθος εἶχε, καθεζόμενος, ἐμοῦ σὺν ὀλίγοις κομιδῆ τῶν οἰκείων αὐτῷ παρόντος, εἰς τοιοῦτον τάχα τινά, ὃς καὶ πολλοῖς τηνικαῦτα διὰ στόματος ἦν, τὸν λόγον ἐνέπεσε. Μέμνησαι γάρ, οἶμαι, ὦ Ἀττικέ, καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ Ποπλίῳ Σουλπικίῳ πλεῖστα χρώμενος ἐτύγχανες, ἡνίκα δήμαρχος ὢν ἐκεῖνος μετ' ἰσχυρᾶς καὶ ἀκράτου τινὸς ἀπεχθείας πρὸς Κοΐντον Πομπήϊον ὑπατεύοντα τότε διεφέρετο, καίτοι ὡς οἰκειότατα καὶ φίλτατα τέως αὐτῷ συμβεβιωκώς, ἡλίκη ἐπὶ τῷδε τῶν ἀνθρώ-
8 πων ἔκπληξις καὶ ἀγανάκτησις ἐγένετο. Οὐκοῦν εἰς τῶν τοιούτων μνείαν τότε ὑπενεχθεὶς ὁ Σκαιόλας λόγον ἡμῖν ἐξέθετό τινα περὶ τῆς φιλίας, ὃν ὅγε Λαίλιος πρώην εἰρήκει κοινολογούμενος ἑαυτῷ τε καὶ ἑτέρῳ γαμβρῷ Γαΐῳ Φαννίῳ τῷ Μάρκου, οὐ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἤδη ἀποθανόντος Ἀφρικανοῦ. Ταύτης ἔγωγε τῆς ὁμιλίας τὰ κεφάλαια εἰς τόδε τὸ βιβλίον ἐγκατεθέμην· ἀλλ' ὃν τρόπον βέλτιον ἔχειν ἔδοξέ μοι. Καὶ γὰρ ἐκείνους οἱονεὶ πρὸς ἀλλήλους αὐτοπροσώπως διαλεγομένους παρήγαγον εἰς μέσον, ἵνα μὴ τόδε ἦν δ' ἐγώ, ἢ τὸ ἦ δ' ὅς παρεμβάλλειν πολλάκις ἀναγκασθείην. καὶ τούτου δ' ἕνεκεν οὕτως ἐποίησα, ὅπως οἷα δὴ παρόντες ἔμπροσθεν εἰς λόγους
4 ἐλθεῖν δοκῶσι. Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις, ὦ Ἀττικέ, ἐδεήθης ἐμοῦ περὶ τῆς φιλίας συγγράψασθαι, αὐτὸ δὴ τὸ πρᾶγμα τῆς θ' ἁπάντων γνώσεως καὶ τῆς ἡμετέρας φιλίας οὐκ ἀνάξιον ἐφαίνετο. Καὶ δῆτα τοιούτῳ τινὶ οὐκ ἄκων ἐνεχείρησα, ἐφ' ᾧ ταύτην ἐκ τῆς σῆς παρακλήσεως ἀφορμὴν ἔχων ὅτι πλείστους ὠφελεῖν. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν Κάτωνι τῷ μείζονι, ὃ δὴ σύνταγμά σοι περὶ γήρως ἐπεγραψάμην, διαλεγόμενον εἰςῆγον Κάτωνα πρεσβύτην ἄνδρα, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐδόκει μοι πρόςωπον ἀξιόχρεων εἶναι μᾶλλον ἐκείνης περὶ τῆς ἡλικίας λόγον ποιεῖσθαι, ἢ τοῦ πλεῖστον ἤδη ἐν τῷ γήρᾳ διατελέσαντος χρόνον καὶ τούτῳ δὲ μάλιστα παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀκμάσαντος· παραπλησίως δὴ ἄρα καὶ ἡμῖν παρὰ τῶν πατέρων ἀκηκοόσιν ὀνομαστὴν καὶ διαβόητον οὐχ ἥκιστα γενέσθαι τὴν Γαΐου Λαιλίου καὶ Ποπλίου Σκηπίωνος φιλίαν ἐπιτήδειον ἐφάνη τοῦ Λαιλίου τὸ πρόςωπον εἰς τὸ περὶ φιλίας τὰ αὐτὰ διαλέγεσθαι, ἃ ὑπ' ἐκείνου πάλαι διειλημμένα ὁ ἐμὸς ἐμέμνητο καθηγητὴς Σκαιόλας. Τῷ μὲν οὖν

Nic. 12. Alcib. 17. ibiq. Bähr. Pro ἐφ' ἡμικύκλου rectius dixisset ἐν ἡμικύκλῳ vd. Nic. l. l.

Μέμνησαι γάρ, οἶμαι] Expressa est lectio *Meministi enim profecto, ut opinor:* verba *ut opinor* in optt. Edd. ut glossema deleta sunt.

4 *ὁ ἐμὸς — καθηγητὴς Σκαιόλας*] Glossema *magister meus* optt. Edd. deleverunt. *Καθηγητής* proprie *dux*, apud scriptores Christianos i. q. *praeceptor — magister.*

5 *Τῷ μὲν — ἐπιπολάζειν*] Cicer. verba non commode reddita sunt: *Genus autem hoc sermonum — plus nescio quo pacto videtur habere gravitatis.* Ἐπιπολάζω 1) in superficie esse, innatare.

τοιούτῳ τῶν λόγων εἴδει ἐκ τοῦ παλαιῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπιφανῶν ἀξιώματος ὁρμωμένῳ οὐκ οἶδ' ὅπως πλέον τι φαίνεται σεμνότητος ἐπιπολάζειν. Οὐκοῦν τἀμὰ ἐπιλεγόμενος αὐτὸς οὕτως ἔστιν ὅτε διατίθεμαι, ὡς τὸν Κάτωνα, οὐκ ἐμὲ λέγειν ὑπολαμβάνειν. Ἀλλὰ καθάπερ τότε γέρων πρὸς γέροντα περὶ τοῦ γήρως, οὕτως ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ πρὸς φίλον ἄνδρα φίλος μάλιστα περὶ φιλίας ἔγραψα. Καὶ τηνικαῦτα μὲν εἶπεν ὁ Κάτων, οὗ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οὐδεὶς πρεσβύτερος οὔτε μὴν φρονιμώτερος ἦν· τὸ δὲ νῦν ὁ Λαίλιος καὶ σοφός (τοιοῦτος γὰρ ἐνομίζετο) καὶ τῇ τῆς φιλίας δόξῃ ὑπέρλαμπρος ὢν περὶ τῆς φιλίας διαλέγεται. Ἐγὼ δέ σε μικρόν τι τέως ἐμοῦ τὴν διάνοιαν ἀποστρέφειν ἀξιῶ καὶ αὐτὸν λέγειν οἴεσθαι τὸν Λαίλιον. Ὁ γοῦν Φάννιος καὶ Κόϊντος Μούτιος πρὸς τὸν ἑαυτῶν πενθερὸν ἔρχονται μετὰ τὸν τοῦ Σκηπίωνος θάνατον· ἀπὸ τούτων ὁ λόγος ἄρχεται, ἀποκρίνεται ὁ Λαίλιος, οὗ πᾶσά ἐστι περὶ τῆς φιλίας ἡ διάλεξις, ἣν σὺ ἀναγινώσκων ἂν ἐπιγνοίης.

II. ΦΑΝΝΙΟΣ. Ἀληθῆ δὴ ταῦτα λέγεις, ὦ Λαίλιε· 6
οὐδὲ γὰρ Ἀφρικανοῦ βελτίων τις ἀνὴρ ἐγένετο πώποτε οὔτ' οὖν ἐπικυδέστερος· πλὴν οὕτω πεπεῖσθαί σε χρή, ὅτι πάντες εἰς σὲ λοιπὸν ὁρῶσι, μόνον τε σοφὸν καὶ ὀνομάζουσιν καὶ ὑπάρχειν οἴονταί σε. Καὶ δὴ Μάρκῳ Κάτωνι τοῦτο πρώην ἀπενενέμητο· καὶ Λεύκιον δὲ τὸν Ἀτίλιον οἴδαμεν παρὰ τοῖς ἡμετέροις πατράσι κληθῆναι σοφόν· ἀλλ' ἑκάτερος ἄλλως πως τοιούτου ἐπέτυχε τοῦ ὀνόματος. ὁ μὲν Ἀτίλιος, ὅτι δόξαν εἶχε τῆς ἐν τοῖς πολιτικοῖς νόμοις φρονήσεως· ὁ δὲ Κάτων, ὅτι ἐκ τῆς πολλῶν τῶν πραγμάτων τριβῆς ἐμπειρίαν ἐκέκτητο, καὶ συχνὰ

---

2) Multum — frequentem esse, invalescere, imminere. 3) Efferri, ferocire c. Dativ. vd. Steph. Thes. Schneider. Lexic. s. v. Dici poterat *τὸ μὲν τοιοῦτο τῶν λόγων εἶδος ἀνηρτημένον ἐκ — πλέον τι φαίνεται σεμνότητος ἔχειν.*

ἐπιλεγόμενος] Apud Herodotum hoc verbum significat *legere*, pro quo Attici *ἀναγιγνώσκειν* ponunt, quo infra usus est Petavius. Schweighaeus. Lex. Herodot. P. I. p. 259. *Ἀναλέγομαι* hac significatione laudat e Galeno et Luciano Steph. Thes. s. v.

ἣν — ἐπιγνοίης] Secutus est Petav. lect. *quam legens tu ipse cognosces:* optt. Edd. *tu te ipsum cognosces.*

Cap. II. *Ἀληθῆ δὴ ταῦτα λέγεις*] Secutus est Petavius lect. *Sunt ista vera, ut dicis*, at vulgo recte *Sunt ista* (*ἔστι ταῦτα* ap. Plat.). 6

οὔτ' οὖν] *Οὖν* abesse potest, nam ap. Cic. tantum *nec* exstat.

ὅτι — ὁρῶσι] Cum expressa sit lectio *omnium oculos in te esse coniectos*, nescio quid sibi velit *λοιπόν*. Gernhardus: *omnium oculos nunc in te esse coniectos;* rectius Beierus: *omnium in te oculos esse coniectos unum.*

οἴδαμεν — κληθῆναι] Reperitur pro forma usitatiore *ἴσμεν* apud Herodot. II, 17. Plat. Alcib. II. p. 141. E. St. vd. Matth. Gr. Gr. Vol. I. p. 450. Pro *κληθῆναι* Participium *κληθέντα* erat ponendum vd. Matth. Gr. Vol. II. §. 548. 2.

δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔν τε τῇ συγκλήτῳ καὶ κατ' ἀγορὰν ἢ συνετῶς
προνενοημένα ἢ στεῤῥῶς πεπολιτευμένα ἢ μετὰ δριμύτητος
εἰρημένα ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν ἐφέρετο· ἀνθ' ὧν ἤδη αὐτῷ εἰς
γῆρας ἐληλακότι ἡ τοῦ σοφοῦ οἷον ἐπωνυμία περιετέθη. Σὲ
δὲ ἅπαντες καθ' ἕτερόν τινα τρόπον φάσκουσιν οὐ μόνον τῇ
φύσει καὶ τοῖς ἤθεσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ περὶ τοὺς λόγους σπουδῇ
καὶ παιδείᾳ σοφὸν ὑπάρχειν· καὶ οὐχ ὥςπερ οἱ πολλοί, ἀλλ' ὡς
οἱ λόγιοι σοφὸν εἰώθασιν ἐπιφημίζειν, οἷον οὐδένα πω κατὰ
7 λοιπὴν Ἑλλάδα. Τοὺς γὰρ ἑπτὰ λεγομένους οἱ περὶ τῶν τοιού-
των ἀκριβέστερον ἐπιζητοῦντες τοῖς σοφοῖς ἐναριθμεῖσθαι δεῖν
οὔ φασιν. Ἀθήνησι μὲν οὖν ἕνα που παρελάβομεν, καὶ τοῦ-
τον δ' ὑπὸ χρῶντος τοῦ θεοῦ σοφώτατον κεκρίσθαι. Τοιαύ-
την οὖν προσεῖναί σοι σοφίαν ἅπαντες ὑπολαμβάνουσιν, ὡς
πάντα τὰ σὰ ἐν ἑαυτῷ κεῖσθαι νομίζειν, καὶ τὰ ἀνθρώπινα
δ' ἥττω ἀξιοῦν εἶναι τῆς ἀρετῆς. Διόπερ ἐμοῦ πυνθάνονται,
οὐδὲν ἧττον δ' ὡς οἶμαι τουτουῒ τοῦ Σκαιόλα, πῶς σὺ τὸν
τοῦ Ἀφρικανοῦ θάνατον ὑποφέρεις, καὶ τούτου δ' ἕνεκα μᾶλ-
λον ἐρωτῶσιν, ὅτι κατὰ τὰς ἔναγχος Νώνας εἰς τοὺς κήπους
Δεκίμου Βρούτου τοῦ οἰωνοσκόπου συνελθόντων ἡμῶν μελέ-
της χάριν, ὡς νενόμισται, αὐτὸς οὐ παρῆσθα, καίτοι πρὸς
ἐκείνην ἡμέραν καὶ τὴν λειτουργίαν ὡς ἐπιμελέστατα εἰωθὼς
8 ἀπαντᾶν. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Πλεῖστοι μέν, ὦ Λαίλιε, πυν-
θάνονται, ὡς εἶπε Φάννιος· ἀλλ' ἐγὼ τούτοις ἀποκρίνομαι,
ὅπερ καὶ παρεφυλαξάμην, σε μὲν ταύτην τὴν λύπην, ἣν ἐκ
τοῦ θανάτου ἀνδρὸς ἔλαβες μεγίστου καὶ προςφιλεστάτου,
μετρίως φέρειν· μὴ μέντοι παθεῖν τι οὐχ οἷόν τε γενέσθαι,
οὔτ' ἄλλως τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἄξιον δοκεῖν. τοῦ δὲ μὴ
κατὰ τὰς Νώνας εἰς τὸν ἡμέτερον σύλλογον ἐλθεῖν αἰτίαν οὐ

Σὲ δὲ — φάσκουσιν] Expressit glossema *dicunt* in Codd. et plerisque Edd. omissum.

ἀλλ' ὡς — ἐπιφημίζειν] Verbo *ἐπιφημίζειν*, de quo cf. Schneider. et Passov. Lexx., non recte redditum est *appellare*, quod est *προςαγορεύειν — καλεῖν — ὀνομάζειν*.

κατὰ λοιπὴν Ἑλλάδα] *In reliqua Graecia*, Gernh. *in tota Graecia*, Beier. Orell. *in Graecia*.

7 *φασιν. Ἀθήνησι*] *φασιν* pro *φασι* exhibui. Buttmann. Gr. §. 103, 3. not. Gr. ampl, Vol. II. p. 275. Bornem. ad Xen. Mem. II, 9. praeferunt scripturam *Ἀθήνησι Θεοῦ*.

ὡς ἐπιμελέστατα εἰωθὼς ἀπαντᾶν] Omissum est *semper* a Beiero uncis inclusum. *Ἀπαντᾶν* aliaque verba in *ᾶν* sine iota subscripto exhibui.

οὐδὲν — Σκαιόλα] *Credo ex hoc item Scaevola;* Gernh. *credo item ex te, Scaevola;* Beier. et Orell. *credo item ex hoc [Scaevola]*.

8 *εἰς τὸν ἡμέτερον σύλλογον*] *In collegio nostro*, quod pleraeque Edd. etiam Orell. repraesentant; Gernh. et Beier. delent *nostro*.

*τὸ πένθος σχεῖν, ἀλλὰ τὴν τοῦ σώματος ἀνωμαλίαν. ΛΑΙ-
ΛΙΟΣ. Καλῶς μέν, ὦ Σκαιόλα, καὶ ἀληθῶς εἴρηταί σοι τοῦτο·
οὐδὲ γὰρ τοῦ καθήκοντος ἐκείνου, ὃ διὰ παντός, ὁπόταν ἐῤῥω-
μένος ἦν, ἐτήρησα, διὰ τὴν προςπεσοῦσαν ἐμοὶ συμφορὰν
ὤφειλον ὑστερεῖν· ἀλλ' οὐδὲ καθ' ὁποιανοῦν περίστασιν ἡγοῦ-
μαι συμβῆναι ἂν ἀνδρὶ εὐσταθεῖ ποιεῖσθαί τινα τοῦ καθή-
κοντος ἐγκοπήν. Σὺ δέ, Φάννιε, ὅτι τοσοῦτον ἀπονέμεσθαι* 9
*λέγεις ἐμοί, ὅσον οὔτ' αὐτὸς ἐπιγινώσκω οὔτ' ἀξιῶ, τὰ μὲν
φίλῳ πρέποντα ποιεῖς· οὐ μέντοι ὀρθῶς ἔμοιγε περὶ τοῦ Κά-
τωνος κρίνειν δοκεῖς. ἢ γὰρ οὐδεὶς πώποτε, ὃ καὶ μᾶλλον
πιστεύω, ἢ εἴτις ἦν ποτε, ἐκεῖνος μάλιστα γέγονε σοφός. Πῶς
γάρ (ἵνα τἄλλα παραλείπω) τὸν τοῦ παιδὸς ἤνεγκε θάνατον;
Μεμνημένος ἦν τοῦ Παύλου, τὸν Γάϊον ἑωράκειν, ἀλλ' οὗτοι
οὐδὲν ἦσαν πρὸς τὸν Κάτωνα, μέγιστον ἄνδρα τῷ ὄντι καὶ
λαμπρόν. Τοιγαροῦν ὅρα, μὴ τοῦ Κάτωνος κἂν αὐτὸν τοῦ-* 10
*τον προτιμῴης, ὅν, ὡς φῄς, ὁ θεὸς τῶν πάντων ἀπέφηνε σο-
φώτατον. καὶ γὰρ τούτου τὰ ἔργα, θατέρου δ' αὖ αἱ γνῶμαι
ἐπαίνου τυγχάνουσιν. Ἐμοῦ δὲ πέρι (ἵνα ἤδη πρὸς ἄμφω δια-
λέγωμαι) οὕτως ἔχετε.*

III. *Ἐὰν μὲν οὖν τῷ τοῦ Σκηπίωνος πόθῳ μὴ πλήττεσθαι ἔξαρνος ὦ, πῶς ἂν ὀρθῶς τοῦτο πάθοιμι, εἰδεῖεν αἱ σοφοί· ἐγὼ δὲ δηλαδὴ ψευσαίμην ἄν. Πλήττομαι γὰρ ἀτεχνῶς τοιούτου φίλου στερηθείς, οἷος οὐδεὶς ἐπίδοξός ἐστι γενήσεσθαι· ὡς δ' οὐκ ἐγένετό πω, κἂν δισχυρισαίμην. Πλὴν οὐκ ἰατρείας ἔχω χρείαν· παραμυθοῦμαι γὰρ αὐτὸς ἐμαυτόν, καὶ ταύτῃ χρώμενος μάλιστα τῇ παρηγορίᾳ, ὅτι τῆςδε τῆς πλάνης ἐξάντης εἰμί, δι' ἣν οἱ πλεῖστοι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν φίλων ἀδημονεῖν εἰώθασι. Καὶ γὰρ οὐδέν τι κακὸν προςπεσεῖν ἡγοῦ-*

τὴν τοῦ σώματος ἀνωμαλίαν] Vulg. *valetudinem*, Gernh. *invalitudinem.* Heliod. Aethiop. p. 340. hoc voc. sic usus est, usitatiora sunt *ἀῤῥωστία — ἀσθένεια.*

ὁπόταν ἐῤῥωμένος ἦν] *cum valerem:* ὁπότε est scribendum, cum ὅταν et ὁπόταν non apud bonos scriptores, sed posterioris Graecitatis cum Indicativo constructum reperiatur vd. Passov. Lex. s. ὅταν.

ὤφειλον ὑστερεῖν] *abduci — debui:* Aor. II. ὤφελον hac notione fere in usu est vd. Herm. ad Viger. p. 756 sq. Passov. Lex. s. ὀφείλω.

ὅτι τοσοῦτον πῶς] Textus latinus e regione interpretationis Graecae recte *qui* habet, sed Petavius videtur secutus lect. *quod*, minime damnandam vd. Beier. Pro πῶς corr. ὡς. 9

ἀλλ' οὗτοι — λαμπρόν] *Sed hi nec comparentur Catoni, maximo et spectato viro.* Lect. meliorem e Codd. receperunt optt. Edd. *Sed hi in pueris, Cato in perfecto et spectato viro.*

τυγχάνουσιν. Ἐμοῦ] *Τυγχάνουσιν* pr. τυγχάνουσι correxi ob seq. voc. 10

CAP. III. **εἰδεῖεν οἱ σοφοί**] *Viderint sapientes*, i. e. ἴδοιεν οἱ σοφοί,

μαι τῷ Σκηπίωνι· μᾶλλον δ' ἐμοὶ αὐτῷ ξυνέβη, εἴ τι καὶ ξυνέβη ποτέ. τὸ δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ δυςτυχήμασιν οὕτω δυςφορεῖσθαι οὐ τὸν φίλον, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀγαπῶντος ἔργον ἐστί.
11 Τὰ δ' ἐκείνου τίς ἂν οὐκ ἐν καλῷ τεθεῖσθαι νομίζοι; Εἰ μὴ γὰρ τάχα που, ὅπερ οὐ διενοεῖτο, τὴν ἀθανασίαν δι' εὐχῆς ἔχειν ἠβούλετο· τίνος οὐκ ἐπέτυχεν, ὧν εὔξασθαι θέμις ἐστὶν ἀνθρώπῳ; ὅςτις τὴν μεγίστην ἐλπίδα τῶν πολιτῶν, ἣν αὐτοῦ πέρι παιδὸς ἔτι ὄντος εἶχον, αὐτίκα πάσης κρείττονι πίστεως ὑπερηκόντισεν ἀρετῇ· ὃς τὴν ὑπατείαν οὐ παρήγγειλε μὲν πώποτε, δὶς δ' ὕπατος ἀπεδείχθη· τὸ μὲν πρῶτον πρωϊαίτερον τοῦ νενομισμένου καιροῦ, δεύτερον δὲ ὡς πρὸς ἑαυτὸν ἐν ὥρᾳ, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ τῆς πόλεως πράγματα μικροῦ τοῦ δεόντος ὀψιαίτερον· ὃς δύο καταστρεψάμενος τῇ ἀρχῇ ἡμῶν ἐχθίστας πόλεις οὐ μόνον παρόντας, ἀλλὰ καὶ μέλλοντας ἄρδην ἀνεῖλε τοὺς πολέμους. Τί ἂν εἴποιμι περὶ τοῦ λίαν ἁπλοϊκοῦ καὶ ἀφελοῦς τῶν τρόπων, ἢ περὶ τῆς εἰς μητέρα στοργῆς, ἢ περὶ τοῦ ἐλευθερίου εἰς τὰς ἀδελφάς, καὶ τοῦ χρηστοῦ καὶ προςηνοῦς εἰς τοὺς οἰκείους καὶ τοῦ πρὸς ἅπαντας δικαίου; Ἀλλὰ τάδε γνώριμα μέν ἐστιν ὑμῖν· ἡλίκην δὲ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην εἶχεν ἡ πόλις, τὸ κατὰ τὴν κηδείαν πένθος ἔδειξε. Τί τοίνυν ἐκεῖνος ὄνασθαι τῆς ὀλίγων ἐνιαυτῶν προσθήκης ἠδύνατο; Τὸ γὰρ γῆρας, εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι, καθάπερ τὸν Κάτωνα μέμνημαι ἔτει πρότερον ἢ ἀπέθανεν ἐνὶ πρὸς ἐμέ τε καὶ τὸν Σκηπίωνα διαλέξασθαι· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνό, ἃ καὶ τότε προςῆν ἔτι τῷ Σκη-
12 πίωνι, τὸ χλωρὸν καὶ ἀκμαῖον ἀφαιρεῖ. Τοιγαροῦν ὁ μὲν βίος αὐτοῦ τοιοῦτος ἥ τε τύχη καὶ τὸ κλέος γεγένηται, οἷα μηδεμίαν δέξασθαι προςαγωγήν· τὴν δὲ τοῦ θανάτου αἴσθησιν τὸ ταχὺ καὶ ἀκαριαῖον ἔκλεψιν. ὁποῖος δ' ἄρα τουτουῒ τοῦ θανάτου τρόπος ὑπῆρξεν, ἔργον ἐστὶν εἰπεῖν· ὅ,τι δ' αὖ δι' ὑποψίας ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, ὑμεῖς ὁρᾶτε. Τοῦτο μέντοι ἐπ' ἀληθείας λέγειν ἔξεστιν, ὅτι Ποπλίῳ Σκηπίωνι ἐκ τῶν πολλῶν ἡμερῶν, ἃς παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπιφανεστάτας καὶ ποθεινοτάτας εἶδεν, ἐπισημοτάτη ἀνέτειλεν ἐκείνη, καθ' ἣν τῆς βουλῆς

---

11 καταστρεψάμενος — τρόπων] Non recte redditum est *de moribus facillimis: facilis* i. q. εὔκολος, *facilitas morum* i. q. εὐκολία τῶν τρόπων — εὐπροςηγορία — φιλοπροςηγορία. Rectius κατατρέψας.
Ἀλλὰ τάδε γνώριμα] *Haec nota sunt vobis:* optt. Edd. *Nota sunt vobis.*
εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι] Corr. μή. De εἰ — οὐ vd. Pflugk. ad Eurip. Med. v. 88. Bernhardy wiss. Syntax p. 386.
διαλέξασθαι] Διαλεχθῆναι erat dicendum: διαλέξασθαι ap. Homer. i. q. *reputare*, *perpendere* vd. Buttm. Lexil. Vol. II. p. 90., apud Memn. in Phot. Myriob. p. 237. Polyaen. III, 9. 40. i. q. *colloqui*, vd. Poppon. de Graec. verb. med. etc. in Seebod. Archiv. 1829. nr. 59. p. 234. Sic infra Cap. 5, 17. διαλέξονται hac significatione exstat.

*ἀφεθείσης ὑπό τε τῶν συγκλητικῶν πατέρων καὶ τοῦ παντὸς
Ῥωμαίων δήμου τῶν τε συμμάχων καὶ τῶν Λατίνων τῇ προ-
τεραίᾳ τῆς τελευτῆς οἴκαδε προεπέμπετο περὶ δείλην ὀψίαν,
ὥςτε ἀφ᾽ οὕτως ὑψηλοῦ τῆς τιμῆς βαθμοῦ εἰς οὐρανὸν μᾶλ-
λον δοκεῖν ἢ εἰς ᾅδου μετασταθῆναι.*

IV. *Οὐ γάρ ἔγωγε τούτοις συγκαθείμην ἄν, οἳ τὰ τοιαῦτα* 13
*ἔναγχος ἤρξαντο διαθρυλλεῖν, ὅτι αὐταῖς ταῖς ψυχαῖς ἀποθνή-
σκει τὰ σώματα καὶ ὡς ἅπαντα συναφανίζεται τῷ θανάτῳ.
Ἀμέλει πλέον παρ᾽ ἐμοὶ δύναται ἡ τῶν παλαιῶν αὐθεντία, εἴτε
τῶν ἡμετέρων προγόνων, οἵτινες οὕτω σεμνὰ τὰ ὅσια τοῖς νε-
κροῖς ἀπένειμαν, οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσαντες, εἰ μηδὲν αὐτοῖς
προςήκειν ᾤοντο· εἴτε τῶν χώραν τήνδε πάλαι κατασχόντων
καὶ τὴν μεγάλην λεγομένην Ἑλλάδα (τὴν νυνὶ μὲν ἀνάστατον
γεγενημένην, τηνικαῦτα δ᾽ ἀκμάζουσαν) τοῖς σφῶν διδάγμασι
καὶ παραγγέλμασι καταρτισάντων· εἴτ᾽ ἐκείνου, ὃν ἀνεῖλεν ὁ
θεὸς τῶν πάντων εἶναι σοφώτατον, ὃς οὐχὶ τοτὲ μὲν τοῦτο,
τοτὲ δ᾽ ἄλλο, ὡς τὰ πολλά, τὸ δ᾽ αὐτὸ ἔλεγεν ἀεί, θείας εἶναι
τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς καὶ ταύταις μετὰ τὸ τοῦ σώματος
ἀπαλλαγῆναι τὴν εἰς οὐρανὸν ἐπάνοδον ἀναπεπτάσθαι καὶ τὴν
αὐτὴν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἄριστα καὶ δικαιότατα βεβιωκότων εὐχε-
ρεστάτην οὖσαν. Ὅπερ καὶ τῷ Σκηπίωνι ξυνεδόκει, ὅςτις οἱο-* 14
*νεὶ προμαντευόμενος πρὸ ὀλίγων πάνυ τοῦ θανάτου ἡμερῶν,
τοῦ τε Φίλου καὶ Μανιλίου καὶ πολλῶν ἑτέρων παρόντων καὶ
ἀμφοῖν ἡμῶν, ὦ Σκαιόλα, παραγενομένων, τρεῖς ὅλας ἡμέ-
ρας περὶ τῆς πολιτείας διελέχθη. καὶ αὕτη σχεδὸν ἡ διατριβὴ
εἰς τὸν περὶ τῆς τῶν ψυχῶν ἀθανασίας λόγον ἐτελεύτησε· καθὰ
νύκτωρ ἀναπαυόμενος ἔφη κατ᾽ ὄναρ ἀκηκοέναι λέγοντος Ἀφρι-
κανοῦ. Εἰ μὲν δὴ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς τῶν ἀρίστων
ἑκάστου τὴν ψυχὴν ἐν τῷ θανάτῳ ῥᾷστα οἷον ἐκ φυλακῆς καὶ
δεσμῶν τοῦ σώματος ἀφίπτασθαι· τίνι ποτ᾽ εὐκολωτέραν
ἡγησόμεθα γενέσθαι ἢ τῷ Σκηπίωνι τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς
ἀναδρομήν; Οὐκοῦν τοιαύτῃ τῇ συντυχίᾳ τἀνδρὸς ἐποδύρε-
σθαι δέδοικα μὴ φθονοῦντος μᾶλλον ἢ φιλοῦντος εἴη. Εἰ
δ᾽ αὖ τῆς ἀληθείας ἔχεται μᾶλλον τὸ τῶν τε ψυχῶν καὶ τῶν*

καὶ—προεπέμπετο] Expressa est lectio *populo Romano, sociis et Latinis* in plerisq. Edd. vd. Beier. Orell.; *populi Romani sociis* Gernh. Pro *προεπέμπετο* scribendum erat *προὐπέμφθη* i. e. *reductus est.* 12

Cap. IV. *συγκαθείμην*] Quum ap. Cic. sit *assentior*, Petavius aut minus recte *συγκαθίεσθαι* pro *συγκατατίθεσθαι* usurpavit, aut *συγκαθείμην* est mendum typographicum pro *συγκαταθείμην*. 13

ἤρξαντο διαθρυλλεῖν] *Disserere* ap. Cic. i. q. *διαλέγεσθαι—διαλογίζεσθαι.* Pro Infinitivo erat ponendum Partic.

ὡς τὰ πολλά] *Ut in plerisque* Beier. Orell. *ut plerique* Gernh.

τοτέ—ἔλεγεν ἀεί] *Dicebat* omis. Beier. Orell.; Petav. bis *τότε*.

σωμάτων ἕνα φάναι καὶ τὸν αὐτὸν ὄλεθρον εἶναι καὶ μηδεμίαν
παραμένειν αἴσθησιν· ἀκόλουθόν ἐστιν, ὥςπερ μηδὲν ἀγαθὸν
τῷ θανάτῳ, οὕτω καὶ κακὸν προςεῖναι μηδέν. Τῆς γὰρ αἰ-
σθήσεως ἀνῃρημένης παραπλήσιόν τι γίνεται, ὡςανεὶ ἁπλῶς
οὐκ ἐγεννήθη ποτέ· καίτοι γεννηθῆναι ἡμεῖς τε χαίρομεν ἐκεῖ-
15 νον ἥ τε πόλις, μέχρις οὗ ἂν περιέσται, χαρήσεται. Τού-
των δὴ ἕνεκα τὰ μὲν κατ' αὐτόν, καθάπερ ἔφην, ὡς βέλτιστα
διατέθειται· τὰ δὲ κατ' ἐμὲ ἀτοπώτερόν πως, ὃν εὐλογώτερον
ἦν δήπου εἰς τὸν βίον παρελθόντα πρότερον καὶ τούτου πρό-
τερον ἀπελθεῖν. Ὅμως μέντοι τῆς ἡμετέρας φιλίας οὕτως ἀπο-
λαύω, ὡς εὐδαιμόνως ζῆσαι δοκεῖν, ὅτι τῷ Σκηπίωνι συνέ-
ζησα, πρὸς ὃν ἐγὼ τὰς ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἰδίων
πραγμάτων φροντίδας ἐμεριζόμην, καὶ τῆς οἰκίας αὐτῷ καὶ
στρατείας ἐκοινώνουν, καὶ ὃ πᾶσαν συνέχει τὴν τῆς φιλίας δύ-
ναμιν θαυμαστή τις ἀλλήλων μεταξὺ τῶν θελημάτων καὶ ἐπι-
τηδευμάτων καὶ γνωμῶν ἡ συμφωνία προςῆν. Τούτου δὴ χά-
ριν οὐ τοσοῦτον αὕτη ἐμὲ τῆς σοφίας ἡ φήμη, ἣν ἄρτι ὁ Φάν-
νιος ἔλεγεν, εὐφραίνει, καὶ ταῦτα ψευδὴς οὖσα, ὅσον ἀείμνη-
στον ἐλπίζειν ἔσεσθαι τὴν ἡμετέραν φιλίαν, ὃ καὶ ἐμοὶ παρὰ
τοῦτο μᾶλλον καταθύμιον ὑπάρχει, ὅτι ἐξ ἁπάντων αἰώνων
μόλις τρία ζεύγη ἢ τέσσαρά που τῶν φίλων ἀπομνημονεύον-
ται· καθὸ δηλονότι καὶ τὴν τοῦ Σκηπίωνος καὶ Λαιλίου φι-
λίαν ἐλπίζειν ἔπεισί μοι γνωρίμην ἂν τοῖς ὕστερον γενέσθαι.
16 ΦΑΝΝΙΟΣ. Τοῦτο μέν, ὦ Λαίλιε, ἀναγκαῖον οὕτως ἔχειν·
ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς φιλίας ἐμνήσθης καὶ ἄλλως δὲ σχολὴν ἄγο-
μεν, κεχαρισμένον ἐμοὶ μάλα τι ποιήσεις, ὡς δ' ἐλπίζω καὶ
τουτῳῒ τῷ Σκαιόλᾳ, εἰ, καθάπερ περὶ τῶν λοιπῶν εἴωθας,
περὶ ὧν ἄν σέ τις ἀνερωτᾷ, οὕτω καὶ περὶ τῆς φιλίας λέγειν
ἐθελήσειας, ὅπως τε φρονεῖς, καὶ ὁποίαν γνώμην ἔχεις, καὶ
εἴ τι καὶ ἐπιτάττειν ἀξιοῖς. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Ἀλλ' ἔμοιγε ἥδι-
στον ἂν εἴη τοῦτο· κἀμοῦ δὲ περὶ τῶν αὐτῶν μέλλοντός σοι
λόγον προςφέρειν, ἔφθασεν ὁ Φάννιος. Οὐκοῦν ἀμφοτέ-
ροις ἡμῖν εὖ μάλα χαριῇ.
17 V. ΛΑΙΛΙΟΣ. Ἀλλ' οὐκ ἂν τὸ πείθεσθαι ὑμῖν ἐβα-
ρυνόμην, εἰ ἐπεποίθειν ἐμαυτῷ. Καὶ γὰρ ἄξιόν τέ ἐστι τὸ
πρᾶγμα καὶ ἡμεῖς γε, ὡς ὁ Φάννιος εἶπε, σχολάζομεν.
Ἀλλὰ τίς εἰμι ἔγωγε; ἢ τίς τοῦ λόγου δύναμις ἔνεστιν ἐμοί;
Τῶν λογίων ἔθος ἐστὶ τοῦτο, μάλιστα δ' Ἑλλήνων, ὡς προ-
τίθεσθαι αὐτοσχεδίως ὁτιοῦν αὐτοῖς, περὶ οὗ αὐτοσχεδιά-
ζοντες μάλα διαλέξονται. Μέγα δὴ ἔργον τοῦτο καὶ οὐκ

---

14 χαρήσεται] Χαιρήσω apud Atticos in usu. Vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 255.

15 ζῆσαι — συνέζησα] Attici Aor. II. verb. βιοῦν usurpant. γνωρίμην] Corr. γνώριμον pro mendoso γνωρίμην.

ὀλίγης ἀσκήσεως δεόμενον. Ὅσα τοίνυν περὶ τῆς φιλίας λέγεσθαι οἷά τέ ἐστι, παρὰ τῶν ἐπαγγελλομένων τὰ τοιαῦτα αἰτητέον ὑμῖν. ἐγὼ δὲ παρακελεύεσθαι μόνον ὑμῖν δύναμαι εἰς τὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων φιλίαν προτιμᾶν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἁρμόζον ἐστὶ τῇ φύσει, οὔτ' ἐπιτήδειον οὕτω εἴτε πρὸς τὰς τοῦ βίου εὐπραξίας εἴτ' οὖν κακοπραξίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν 18
πρῶτον οὕτω φρονῶ, οὐκ ἄλλως ἢ μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν τὴν φιλίαν εἶναι δύνασθαι· οὐδὲ ταῦτά μοι πρὸς ἀκρίβειαν ἐξετάζειν πρόκειται νῦν, καθάπερ τοῖς περὶ τῶνδε λεπτολογεῖν ἐπιβαλομένοις, τάχα μὲν ἀληθῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον οὐχ ἱκανῶς. οὐδένα γὰρ ἄνδρα φασὶν ἀγαθὸν εἶναι εἰ μὴ σοφόν. Ἔστω δὴ οὕτως· ἀλλ' ἐκείνην νοοῦσι τὴν σοφίαν, ἧς οὐδείς πω θνητὸς ἐπέτυχεν· ἡμεῖς δὲ τὰ ἐν χρήσει κοινῇ καὶ βίῳ ἐπιπολάζοντα, οὐ τὰ ὀνειροπολούμενα καὶ δι' εὐχῆς ὄντα μόνης ἐλπίζειν ὀφείλομεν. Ἀμέλει οὐκ ἐγώ ποτε Γάϊον Φαβρίκιον καὶ Μάνιον Κούριον καὶ Τίτον Κορουγκανόν, τοὺς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἐπικριθέντας σοφούς, ὡς πρὸς τὸν ἐκείνων κανόνα φαίην ἂν σοφοὺς ὑπάρξαι. Οὐκοῦν αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐχέτωσαν τὸ ἐπίφθονον τόδε καὶ ἄσημον ὄνομα τῆς σοφίας· κἀκείνους ἡμῖν συγχωρείτωσαν ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι. Ἀλλ' οὐ τοῦτο δοῖεν ἄν· ἀρνήσονται δὲ μὴ ἑτέρῳ μηδενὶ πλὴν τοῦ σοφοῦ παραχωρεῖσθαι δεῖν. Τούτου γοῦν πέρι ἐν τύπῳ διορίσωμεν. Τοὺς δ' οὕτως ἀναστρεφομένους καὶ 19
βιοῦντας, ὡς τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ καλοκἀγαθίαν καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ ἐλευθερίαν ὑπὸ πάντων δοκιμάζεσθαι, μηδεμίαν τ' αὖ ἐκείνων ἐπιθυμίαν ἢ ἀκολασίαν ἢ θρασύτητα καταγνωσθῆναι, προςεῖναι δ' οὐχ ἥκιστα καὶ τὸ τῶν τρόπων εὐσταθές, οἷοί περ ἦσαν οἱ μικρῷ πρότερον ὀνομασθέντες· τούτους ἄντικρυς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ὡς τότε διεφημίζοντο, καὶ δὴ χρῆναι λέγειν ὁμολογῶμεν, ἐπειδή, καθόσον ἀνθρώπῳ δυνατόν, τῇ φύσει παρακολουθοῦσι, βελτίστῃ βίου τοῦ ὀρθῶς ἔχοντος ἡγεμόνι. Ὧδε γάρ πως κατανοεῖν μοι δοκῶ, οὕτως

CAP. V. *κακοπραξίας*] Non est vocabulum Graecum, sed *κακοπραγία*: at *εὐπραγία* et *εὐπραξία* in usu sunt. Supra Petav. *ὅ, τι οὖν*. 17
ἐλπίζειν ὀφείλομεν] *Sperare* lect. deterior pro vulg. *spectare*. 18
Τίτον Κορουγκανόν] Secutus est scripturam malam *Coruncanum* pro *Coruncanium* vd. annotat. mea ad Caton. Mai. Cap. 6.
Τούτου — διορίσωμεν] Non expressa sunt verba *ut aiunt*, quae Beierus, quum in Cod. Oxon. *η* et Lips. *α*. omittantur, uncis inclusit. Recte Petavius interpretatus est verba *agamus pingui Minerva ἐν τύπῳ διορίσωμεν* (vd. de locutionibus *ἐν τύπῳ εἰπεῖν* Ast. ad Plat. Polit. p. 473. *λέγειν* etc Steph. Thes. L. Gr. T. IV. p. 1691.); nam h. l. *pingui Minerva* interprete Gernhardo est non subtili ac spinosa disputatione, sed ad vulgarem opinionem et populari oratione.
δοκῶ] Correxi pro *δωκῶ*. 19

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

Λ Α Ι Λ Ι Ο Σ

Η ΠΕΡΙ ΦΙΛΙΑΣ

ΠΡΟΣ

ΤΙΤΟΝ ΠΟΜΠΩΝΙΟΝ ΤΟΝ ΑΤΤΙΚΟΝ.

Δ Ι Α Λ Ο Γ Ο Σ.

ΦΑΝΝΙΟΣ. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. ΛΑΙΛΙΟΣ.

I. Κοΐντος Μούτιος Σκαιόλας ὁ οἰωνοσκόπος περὶ Γαΐου 1
Λαιλίου τοῦ ἑαυτοῦ πενθεροῦ πολλὰ μὲν εἰώθει καὶ μάλα ἡδέως
ἀπομνημονεύειν, οὐδ' ἐκεῖνον ὀκνεῖν ἐπὶ παντὸς λόγου σοφὸν
ὀνομάζειν. Ἐγὼ δὲ τῷ Σκαιόλᾳ προσαχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ πα-
τρὸς μετὰ τὸ τὴν ἀνδρικὴν ἀμφιέσασθαι τήβεννον οὕτως
ἀπρὶξ εἰχόμην τοῦ πρεσβύτου, ὡς μηδέποτ' αὐτοῦ, καθόσον
οἷός τε ἤμην καὶ ἐξῆν, ἀποχωρεῖν. Τοιγαροῦν πάμπολλα φρο-
νίμως ὑπ' αὐτοῦ διειλημμένα, οὐκ ὀλίγα δὲ διὰ βραχέων καὶ
εὐχρήστως εἰρημένα εἰς μνήμην κατατιθέμενος τῆς ἐκείνου φρο-
νήσεως εἰς παιδείαν ὄνασθαι προὐθυμούμην. Οὗ δὴ ἀποθα-
νόντος, πρὸς τὸν ἀρχιερέα Σκαιόλαν μεταβὰς τούτῳ ἐμαυ-
τὸν ἐπέδωκα, ὃν ἔγωγε καθ' ἡμετέραν πόλιν ἕνα μάλιστα τῇ
τε ἀγχινοίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ διενηνοχότα θαῤῥῶν ἂν ἀποφη-
ναίμην. Ἀλλὰ τούτων πέρι ἄλλοτε λεχθήσεται· νῦν δὲ πρὸς
τὸν οἰωνοσκόπον ἐπανιτέον ἐμοί. Οὗτος τοίνυν, ὡς ἑκάστοτε
πολλὰ διηγεῖτο, καὶ δὴ μέμνημαι, ὅπως οἴκοι ποτ' ἐφ' ἡμι- 2

Cap. I. *Μούτιος Σκαιόλας*] *Scaevola* ap. Cic. auctoritate optimorum Codd. omis. Graev. Facc. Ern. Gernh. Beier. Orell. Pro *Μούτιος* his hoc Cap. et *Μοίτιε* Cap. 27. scribendum *Μούκιος* — *Μούκιε*, quae est scriptura huius nominis Dion. Cass. XLV, 32. Cf. annot. meam ad Parad. I, 12. 1

μετὰ — τήβεννον] *Toga virilis* a Dion. Cass. XLV, 2. ἀνδρικὴ ἐσθής (ἐνδῦναι τὴν ἀνδρικὴν ἐσθῆτα — ἡ ἔνδυσις τοῦ ἀνδρικοῦ χιτῶνος), a Plutarch. (vd. Bud. Comm. s. v.) ἀνδρεῖον ἱμάτιον vocatur. Appian. Civ. IV, 30. *togam virilem sumere* dicit περιτίθεσθαι τὴν τῶν τελείων στολήν. De v. τήβεννος vd. Müller. Etrusker. P. I. p. 261. sq.

ὡς ἑκάστοτε πολλὰ διηγεῖτο] Petavius secutus est lectionem *quum saepe multa narraret; narraret* optt. Codd. et Edd. eiecerunt.

ἐφ' ἡμικύκλιον] Lectioni *hemicyclo* a Petav. expressae praeferenda est *hemicyclio* optt. Codd. et Edd. Ἡμικύκλιον Plutarch. 2

κύκλου, ὡς ἔθος εἶχε, καθεζόμενος, ἐμοῦ σὺν ὀλίγοις κομιδῆ
τῶν οἰκείων αὐτῷ παρόντος, εἰς τοιοῦτον τάχα τινά, ὃς καὶ πολ-
λοῖς τηνικαῦτα διὰ στόματος ἦν, τὸν λόγον ἐνέπεσε. Μέμνησαι
γάρ, οἶμαι, ὦ Ἀττικέ, καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ Ποπλίῳ Σουλπι-
κίῳ πλεῖστα χρώμενος ἐτύγχανες, ἡνίκα δήμαρχος ὢν ἐκεῖνος
μετ᾽ ἰσχυρᾶς καὶ ἀκράτου τινὸς ἀπεχθείας πρὸς Κοΐντον Πομ-
πήϊον ὑπατεύοντα τότε διεφέρετο, καίτοι ὡς οἰκειότατα καὶ
φίλτατα τέως αὐτῷ συμβεβιωκώς, ἡλίκη ἐπὶ τῷδε τῶν ἀνθρώ-
3 πων ἔκπληξις καὶ ἀγανάκτησις ἐγένετο. Οὐκοῦν εἰς τῶν τοιού-
των μνείαν τότε ὑπενεχθεὶς ὁ Σκαιόλας λόγον ἡμῖν ἐξέθετό
τινα περὶ τῆς φιλίας, ὃν ὅγε Λαίλιος πρώην εἰρήκει κοινολο-
γούμενος ἑαυτῷ τε καὶ ἑτέρῳ γαμβρῷ Γαΐῳ Φαννίῳ τῷ Μάρ-
κου, οὐ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἤδη ἀποθανόντος Ἀφρικανοῦ.
Ταύτης ἔγωγε τῆς ὁμιλίας τὰ κεφάλαια εἰς τόδε τὸ βιβλίον ἐγκα-
τεθέμην· ἀλλ᾽ ὃν τρόπον βέλτιον ἔχειν ἔδοξέ μοι. Καὶ γὰρ
ἐκείνους οἱονεὶ πρὸς ἀλλήλους αὐτοπροσώπως διαλεγομένους
παρήγαγον εἰς μέσον, ἵνα μὴ τόδε ἦν δ᾽ ἐγώ, ἢ τὸ ἦ δ᾽ ὅς
παρεμβάλλειν πολλάκις ἀναγκασθείην. καὶ τούτου δ᾽ ἕνεκεν
οὕτως ἐποίησα, ὅπως οἷα δὴ παρόντες ἔμπροσθεν εἰς λόγους
4 ἐλθεῖν δοκῶσι. Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις, ὦ Ἀττικέ, ἐδεήθης
ἐμοῦ περὶ τῆς φιλίας συγγράψασθαι, αὐτὸ δὴ τὸ πρᾶγμα τῆς
θ᾽ ἁπάντων γνώσεως καὶ τῆς ἡμετέρας φιλίας οὐκ ἀνάξιον ἐφαί-
νετο. Καὶ δῆτα τοιούτῳ τινὶ οὐκ ἄκων ἐνεχείρησα, ἐφ᾽ ᾧ
ταύτην ἐκ τῆς σῆς παρακλήσεως ἀφορμὴν ἔχων ὅτι πλείστους
ὠφελεῖν. Ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν Κάτωνι τῷ μείζονι, ὃ δὴ σύνταγμά
σοι περὶ γήρως ἐπεγραψάμην, διαλεγόμενον εἰςῆγον Κάτωνα
πρεσβύτην ἄνδρα, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐδόκει μοι πρόσωπον ἀξιόχρεων
εἶναι μᾶλλον ἐκείνης περὶ τῆς ἡλικίας λόγον ποιεῖσθαι, ἢ τοῦ
πλεῖστον ἤδη ἐν τῷ γήρᾳ διατελέσαντος χρόνον καὶ τούτῳ δὲ
μάλιστα παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀκμάσαντος· παραπλησίως δὴ ἄρα
καὶ ἡμῖν παρὰ τῶν πατέρων ἀκηκοόσιν ὀνομαστὴν καὶ διαβόη-
τον οὐχ ἥκιστα γενέσθαι τὴν Γαΐου Λαιλίου καὶ Ποπλίου Σκη-
πίωνος φιλίαν ἐπιτήδειον ἐφάνη τοῦ Λαιλίου τὸ πρόσωπον εἰς
τὸ περὶ φιλίας τὰ αὐτὰ διαλέγεσθαι, ἃ ὑπ᾽ ἐκείνου πάλαι διει-
5 λημμένα ὁ ἐμὸς ἐμέμνητο καθηγητὴς Σκαιόλας. Τῷ μὲν οὖν

Nic. 12. Alcib. 17. ibiq. Bähr. Pro ἐφ᾽ ἡμικύκλου rectius dixisset ἐν ἡμικύκλῳ vd. Nic. l. l.

Μέμνησαι γάρ, οἶμαι] Expressa est lectio *Meministi enim profecto, ut opinor:* verba *ut opinor* in optt. Edd. ut glossema deleta sunt.

4 ὁ ἐμὸς — καθηγητὴς Σκαιόλας] Glossema *magister meus* optt. Edd. deleverunt. Καθηγητής proprie *dux*, apud scriptores Christianos i. q. *praeceptor — magister.*

5 Τῷ μὲν — ἐπιπολάζειν] Cicer. verba non commode reddita sunt: *Genus autem hoc sermonum — plus nescio quo pacto videtur habere gravitatis.* Ἐπιπολάζω 1) in superficie esse, innatare.

τοιούτῳ τῶν λόγων εἴδει ἐκ τοῦ παλαιῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπιφανῶν ἀξιώματος ὁρμωμένῳ οὐκ οἶδ' ὅπως πλέον τι φαίνεται σεμνότητος ἐπιπολάζειν. Οὐκοῦν τἀμὰ ἐπιλεγόμενος αὐτὸς οὕτως ἔστιν ὅτε διατίθεμαι, ὡς τὸν Κάτωνα, οὐκ ἐμὲ λέγειν ὑπολαμβάνειν. Ἀλλὰ καθάπερ τότε γέρων πρὸς γέροντα περὶ τοῦ γήρως, οὕτως ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ πρὸς φίλον ἄνδρα φίλος μάλιστα περὶ φιλίας ἔγραψα. Καὶ τηνικαῦτα μὲν εἶπεν ὁ Κάτων, οὗ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οὐδεὶς πρεσβύτερος οὔτε μὴν φρονιμώτερος ἦν· τὸ δὲ νῦν ὁ Λαίλιος καὶ σοφός (τοιοῦτος γὰρ ἐνομίζετο) καὶ τῇ τῆς φιλίας δόξῃ ὑπέρλαμπρος ὢν περὶ τῆς φιλίας διαλέγεται. Ἐγὼ δέ σε μικρόν τι τέως ἐμοῦ τὴν διάνοιαν ἀποστρέφειν ἀξιῶ καὶ αὐτὸν λέγειν οἴεσθαι τὸν Λαίλιον. Ὁ γοῦν Φάννιος καὶ Κόϊντος Μούτιος πρὸς τὸν ἑαυτῶν πενθερὸν ἔρχονται μετὰ τὸν τοῦ Σκηπίωνος θάνατον· ἀπὸ τούτων ὁ λόγος ἄρχεται, ἀποκρίνεται ὁ Λαίλιος, οὗ πᾶσά ἐστι περὶ τῆς φιλίας ἡ διάλεξις, ἣν σὺ ἀναγινώσκων ἂν ἐπιγνοίης.

II. *ΦΑΝΝΙΟΣ. Ἀληθῆ δὴ ταῦτα λέγεις, ὦ Λαίλιε·* 6
οὐδὲ γὰρ Ἀφρικανοῦ βελτίων τις ἀνὴρ ἐγένετο πώποτε οὔτ' οὖν ἐπικυδέστερος· πλὴν οὕτω πεπεῖσθαί σε χρή, ὅτι πάντες εἰς σὲ λοιπὸν ὁρῶσι, μόνον τε σοφὸν καὶ ὀνομάζουσιν καὶ ὑπάρχειν οἴονταί σε. Καὶ δὴ Μάρκῳ Κάτωνι τοῦτο πρώην ἀπενενέμητο· καὶ Λεύκιον δὲ τὸν Ἀτίλιον οἴδαμεν παρὰ τοῖς ἡμετέροις πατράσι κληθῆναι σοφόν· ἀλλ' ἑκάτερος ἄλλως πως τοιούτου ἐπέτυχε τοῦ ὀνόματος. ὁ μὲν Ἀτίλιος, ὅτι δόξαν εἶχε τῆς ἐν τοῖς πολιτικοῖς νόμοις φρονήσεως· ὁ δὲ Κάτων, ὅτι ἐκ τῆς πολλῶν τῶν πραγμάτων τριβῆς ἐμπειρίαν ἐκέκτητο, καὶ συχνὰ

---

2) Multum — frequentem esse, invalescere, imminere. 3) Efferri, ferocire c. Dativ. vd. Steph. Thes. Schneider. Lexic. s. v. Dici poterat *τὸ μὲν τοιοῦτο τῶν λόγων εἶδος ἀνηρτημένον ἐκ — πλέον τι φαίνεται σεμνότητος ἔχειν.*

ἐπιλεγόμενος] Apud Herodotum hoc verbum significat *legere*, pro quo Attici *ἀναγιγνώσκειν* ponunt, quo infra usus est Petavius. Schweighaeus. Lex. Herodot. P. I. p. 259. *Ἀναλέγομαι* hac significatione laudat e Galeno et Luciano Steph. Thes. s. v.

ἣν — ἐπιγνοίης] Secutus est Petav. lect. *quam legens tu ipse cognosces*: optt. Edd. *tu te ipsum cognosces.*

Cap. II. *Ἀληθῆ δὴ ταῦτα λέγεις*] Secutus est Petavius lect. *Sunt ista vera, ut dicis*, at vulgo recte *Sunt ista* (*ἔστι ταῦτα* ap. Plat.). 6

οὔτ' οὖν] *Οὖν* abesse potest, nam ap. Cic. tantum *nec* exstat.

ὅτι — ὁρῶσι] Cum expressa sit lectio *omnium oculos in te esse coniectos*, nescio quid sibi velit *λοιπόν*. Gernhardus: *omnium oculos nunc in te esse coniectos*; rectius Beierus: *omnium in te oculos esse coniectos unum.*

οἴδαμεν — κληθῆναι] Reperitur pro forma usitatiore *ἴσμεν* apud Herodot. II, 17. Plat. Alcib. II. p. 141. E. St. vd. Matth. Gr. Gr. Vol. I. p. 450. Pro *κληθῆναι* Participium *κληθέντα* erat ponendum vd. Matth. Gr. Vol. II. §. 548. 2.

δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔν τε τῇ συγκλήτῳ καὶ κατ' ἀγορὰν ἢ συνετῶς
προνενοημένα ἢ στεῤῥῶς πεπολιτευμένα ἢ μετὰ δριμύτητος
εἰρημένα ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν ἐφέρετο· ἀνθ' ὧν ἤδη αὐτῷ εἰς
γῆρας ἐληλακότι ἡ τοῦ σοφοῦ οἷον ἐπωνυμία περιετέθη. Σὲ
δὲ ἅπαντες καθ' ἕτερόν τινα τρόπον φάσκουσιν οὐ μόνον τῇ
φύσει καὶ τοῖς ἤθεσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ περὶ τοὺς λόγους σπουδῇ
καὶ παιδείᾳ σοφὸν ὑπάρχειν· καὶ οὐχ ὥςπερ οἱ πολλοί, ἀλλ' ὡς
οἱ λόγιοι σοφὸν εἰώθασιν ἐπιφημίζειν, οἷον οὐδένα πω κατὰ
7 λοιπὴν Ἑλλάδα. Τοὺς γὰρ ἑπτὰ λεγομένους οἱ περὶ τῶν τοιούτων
ἀκριβέστερον ἐπιζητοῦντες τοῖς σοφοῖς ἐναριθμεῖσθαι δεῖν
οὔ φασιν. Ἀθήνησι μὲν οὖν ἕνα που παρελάβομεν, καὶ τοῦτον
δ' ὑπὸ χρῶντος τοῦ θεοῦ σοφώτατον κεκρίσθαι. Τοιαύτην
οὖν προςεῖναί σοι σοφίαν ἅπαντες ὑπολαμβάνουσιν, ὡς
πάντα τὰ σὰ ἐν ἑαυτῷ κεῖσθαι νομίζειν, καὶ τὰ ἀνθρώπινα
δ' ἥττω ἀξιοῦν εἶναι τῆς ἀρετῆς. Διόπερ ἐμοῦ πυνθάνονται,
οὐδὲν ἧττον δ' ὡς οἶμαι τουτουῒ τοῦ Σκαιόλα, πῶς σὺ τὸν
τοῦ Ἀφρικανοῦ θάνατον ὑποφέρεις, καὶ τούτου δ' ἕνεκα μᾶλλον
ἐρωτῶσιν, ὅτι κατὰ τὰς ἔναγχος Νώνας εἰς τοὺς κήπους
Δεκίμου Βρούτου τοῦ οἰωνοσκόπου συνελθόντων ἡμῶν μελέτης
χάριν, ὡς νενόμισται, αὐτὸς οὐ παρῆσθα, καίτοι πρὸς
ἐκείνην ἡμέραν καὶ τὴν λειτουργίαν ὡς ἐπιμελέστατα εἰωθὼς
8 ἀπαντᾶν. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Πλεῖστοι μέν, ὦ Λαίλιε, πυνθάνονται,
ὡς εἶπε Φάννιος· ἀλλ' ἐγὼ τούτοις ἀποκρίνομαι,
ὅπερ καὶ παρεφυλαξάμην, σε μὲν ταύτην τὴν λύπην, ἣν ἐκ
τοῦ θανάτου ἀνδρὸς ἔλαβες μεγίστου καὶ προςφιλεστάτου,
μετρίως φέρειν· μὴ μέντοι παθεῖν τι οὐχ οἷόν τε γενέσθαι,
οὔτ' ἄλλως τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἄξιον δοκεῖν. τοῦ δὲ μὴ
κατὰ τὰς Νώνας εἰς τὸν ἡμέτερον σύλλογον ἐλθεῖν αἰτίαν οὐ

Σὲ δὲ — φάσκουσιν] Expressit glossema *dicunt* in Codd. et plerisque Edd. omissum.

ἀλλ' ὡς — ἐπιφημίζειν] Verbo *ἐπιφημίζειν*, de quo cf. Schneider, et Passov. Lexx., non recte redditum est *appellare*, quod est *προςαγορεύειν — καλεῖν — ὀνομάζειν*.

κατὰ λοιπὴν Ἑλλάδα] *In reliqua Graecia*, Gernh. *in tota Graecia*, Beier. Orell. *in Graecia*.

7 *φασιν. Ἀθήνησι*] *φασιν* pro *φασι* exhibui. Buttmann. Gr. §. 103, 3. not. Gr. ampl. Vol. II. p. 275. Bornem. ad Xen. Mem. II, 9. praeferunt scripturam *Ἀθήνησι Θεοῦ*.

ὡς ἐπιμελέστατα εἰωθὼς ἀπαντᾶν] Omissum est *semper* a Beiero uncis inclusum. *Ἀπαντᾶν* aliaque verba in *ᾶν* sine iota subscripto exhibui.

οὐδὲν — Σκαιόλα] *Credo ex hoc item Scaevola;* Gernh. *credo item ex te, Scaevola;* Beier. et Orell. *credo item ex hoc [Scaevola]*.

8 *εἰς τὸν ἡμέτερον σύλλογον*] *In collegio nostro*, quod pleraeque Edd. etiam Orell. repraesentant; Gernh. et Beier. delent *nostro*.

τὸ πένθος σχεῖν, ἀλλὰ τὴν τοῦ σώματος ἀνωμαλίαν. ΛΑΙ-
ΛΙΟΣ. Καλῶς μέν, ὦ Σκαιόλα, καὶ ἀληθῶς εἴρηταί σοι τοῦτο·
οὐδὲ γὰρ τοῦ καθήκοντος ἐκείνου, ὃ διὰ παντός, ὁπόταν ἐῤῥω-
μένος ἦν, ἐτήρησα, διὰ τὴν προσπεσοῦσαν ἐμοὶ συμφορὰν
ὤφειλον ὑστερεῖν· ἀλλ' οὐδὲ καθ' ὁποιανοῦν περίστασιν ἡγοῦ-
μαι συμβῆναι ἂν ἀνδρὶ εὐσταθεῖ ποιεῖσθαί τινα τοῦ καθή-
κοντος ἐγκοπήν. Σὺ δέ, Φάννιε, ὅτι τοσοῦτον ἀπονέμεσθαι 9
λέγεις ἐμοί, ὅσον οὔτ' αὐτὸς ἐπιγινώσκω οὔτ' ἀξιῶ, τὰ μὲν
φίλῳ πρέποντα ποιεῖς· οὐ μέντοι ὀρθῶς ἔμοιγε περὶ τοῦ Κά-
τωνος κρίνειν δοκεῖς. ἢ γὰρ οὐδεὶς πώποτε, ὃ καὶ μᾶλλον
πιστεύω, ἢ εἴτις ἦν ποτε, ἐκεῖνος μάλιστα γέγονε σοφός. Πῶς
γάρ (ἵνα τἄλλα παραλείπω) τὸν τοῦ παιδὸς ἤνεγκε θάνατον;
Μεμνημένος ἦν τοῦ Παύλου, τὸν Γάϊον ἑωράκειν, ἀλλ' οὗτοι
οὐδὲν ἦσαν πρὸς τὸν Κάτωνα, μέγιστον ἄνδρα τῷ ὄντι, καὶ
λαμπρόν. Τοιγαροῦν ὅρα, μὴ τοῦ Κάτωνος κἂν αὐτὸν τοῦ- 10
τον προτιμώῃς, ὅν, ὡς φῄς, ὁ θεὸς τῶν πάντων ἀπέφηνε σο-
φώτατον. καὶ γὰρ τούτου τὰ ἔργα, θατέρου δ' αὖ αἱ γνῶμαι
ἐπαίνου τυγχάνουσιν. Ἐμοῦ δὲ πέρι (ἵνα ἤδη πρὸς ἄμφω δια-
λέγωμαι) οὕτως ἔχετε.

III. Ἐὰν μὲν οὖν τῷ τοῦ Σκηπίωνος πόθῳ μὴ πλήττεσθαι ἔξαρνος ὦ, πῶς ἂν ὀρθῶς τοῦτο πάθοιμι, εἰδεῖεν αἱ σοφοί· ἐγὼ δὲ δηλαδὴ ψευσαίμην ἄν. Πλήττομαι γὰρ ἀτεχνῶς τοιούτου φίλου στερηθείς, οἷος οὐδεὶς ἐπίδοξός ἐστι γενήσεσθαι· ὡς δ' οὐκ ἐγένετό πω, κἂν δυσχυρισαίμην. Πλὴν οὐκ ἰατρείας ἔχω χρείαν· παραμυθοῦμαι γὰρ αὐτὸς ἐμαυτόν, καὶ ταύτῃ χρώμενος μάλιστα τῇ παρηγορίᾳ, ὅτι τῆσδε τῆς πλάνης ἐξάντης εἰμί, δι' ἣν οἱ πλεῖστοι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν φίλων ἀδημονεῖν εἰώθασι. Καὶ γὰρ οὐδέν τι κακὸν προσπεσεῖν ἡγοῦ-

---

τὴν τοῦ σώματος ἀνωμαλίαν] Vulg. *valetudinem*, Gernh. *invalitudinem*. Heliod. Aethiop. p. 340. hoc voc. sic usus est, usitatiora sunt ἀῤῥωστία — ἀσθένεια.

ὁπόταν ἐῤῥωμένος ἦν] *cum valerem*: ὁπότε est scribendum, cum ὅταν et ὁπόταν non apud bonos scriptores, sed posterioris Graecitatis cum Indicativo constructum reperiatur vd. Passov. Lex. s. ὅταν.

ὤφειλον ὑστερεῖν] *abduci — debui*: Aor. II. ὤφειλον hac notione fere in usu est vd. Herm. ad Viger. p. 756 sq. Passov. Lex. s. ὀφείλω.

ὅτι τοσοῦτον πῶς] Textus latinus e regione interpretationis Grae- 9
cae recte *qui* habet, sed Petavius videtur secutus lect. *quod*, minime damnandam vd. Beier. Pro πῶς corr. ὡς.

ἀλλ' οὗτοι — λαμπρόν] *Sed hi nec comparentur Catoni, maximo et spectato viro.* Lect. meliorem e Codd. receperunt optt. Edd. *Sed hi in pueris, Cato in perfecto et spectato viro.*

τυγχάνουσιν. Ἐμοῦ] *Τυγχάνουσιν* pr. τυγχάνουσι correxi ob seq. 10
voc.

CAP. III. εἰδεῖεν οἱ σοφοί] *Viderint sapientes*, i. e. ἴδοιεν οἱ σοφοί,

μαι τῷ Σκηπίωνι· μᾶλλον δ' ἐμοὶ αὐτῷ ξυνέβη, εἴ τι καὶ ξυνέβη ποτέ. τὸ δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ δυςτυχήμασιν οὕτω δυςφορεῖσθαι οὐ τὸν φίλον, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀγαπῶντος ἔργον ἐστί.
11 Τὰ δ' ἐκείνου τίς ἂν οὐκ ἐν καλῷ τεθεῖσθαι νομίζοι; Εἰ μὴ γὰρ τάχα που, ὅπερ οὐ διενοεῖτο, τὴν ἀθανασίαν δι' εὐχῆς ἔχειν ἠβούλετο· τίνος οὐκ ἐπέτυχεν, ὧν εὔξασθαι θέμις ἐστὶν ἀνθρώπῳ; ὅςτις τὴν μεγίστην ἐλπίδα τῶν πολιτῶν, ἣν αὐτοῦ πέρι παιδὸς ἔτι ὄντος εἶχον, αὐτίκα πάσης κρείττονι πίστεως ὑπερηκόντισεν ἀρετῇ· ὃς τὴν ὑπατείαν οὐ παρήγγειλε μὲν πώποτε, δὶς δ' ὕπατος ἀπεδείχθη· τὸ μὲν πρῶτον πρωϊαίτερον τοῦ νενομισμένου καιροῦ, δεύτερον δὲ ὡς πρὸς ἑαυτὸν ἐν ὥρᾳ, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ τῆς πόλεως πράγματα μικροῦ τοῦ δεόντος ὀψιαίτερον· ὃς δύο καταστρεψάμενος τῇ ἀρχῇ ἡμῶν ἐχθίστας πόλεις οὐ μόνον παρόντας, ἀλλὰ καὶ μέλλοντας ἄρδην ἀνεῖλε τοὺς πολέμους. Τί ἂν εἴποιμι περὶ τοῦ λίαν ἁπλοϊκοῦ καὶ ἀφελοῦς τῶν τρόπων, ἢ περὶ τῆς εἰς μητέρα στοργῆς, ἢ περὶ τοῦ ἐλευθερίου εἰς τὰς ἀδελφάς, καὶ τοῦ χρηστοῦ καὶ προςηνοῦς εἰς τοὺς οἰκείους καὶ τοῦ πρὸς ἅπαντας δικαίου; Ἀλλὰ τάδε γνώριμα μέν ἐστιν ὑμῖν· ἡλίκην δὲ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην εἶχεν ἡ πόλις, τὸ κατὰ τὴν κηδείαν πένθος ἔδειξε. Τί τοίνυν ἐκεῖνος ὄνασθαι τῆς ὀλίγων ἐνιαυτῶν προσθήκης ἠδύνατο; Τὸ γὰρ γῆρας, εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι, καθάπερ τὸν Κάτωνα μέμνημαι ἔτει πρότερον ἢ ἀπέθανεν ἐνὶ πρὸς ἐμέ τε καὶ τὸν Σκηπίωνα διαλέξασθαι· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνό, ἃ καὶ τότε προςῆν ἔτι τῷ Σκη-
12 πίωνι, τὸ χλωρὸν καὶ ἀκμαῖον ἀφαιρεῖ. Τοιγαροῦν ὁ μὲν βίος αὐτοῦ τοιοῦτος ἥ τε τύχη καὶ τὸ κλέος γεγένηται, οἷα μηδεμίαν δέξασθαι προςαγωγήν· τὴν δὲ τοῦ θανάτου αἴσθησιν τὸ ταχὺ καὶ ἀκαριαῖον ἔκλεψιν. ὁποῖος δ' ἄρα τουτουῒ τοῦ θανάτου τρόπος ὑπῆρξεν, ἔργον ἐστὶν εἰπεῖν· ὅ,τι δ' αὖ δι' ὑποψίας ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, ὑμεῖς ὁρᾶτε. Τοῦτο μέντοι ἐπ' ἀληθείας λέγειν ἔξεστιν, ὅτι Ποπλίῳ Σκηπίωνι ἐκ τῶν πολλῶν ἡμερῶν, ἃς παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπιφανεστάτας καὶ ποθεινοτάτας εἶδεν, ἐπισημοτάτη ἀνέτειλεν ἐκείνη, καθ' ἣν τῆς βουλῆς

---

11 *καταστρεψάμενος — τρόπων*] Non recte redditum est *de moribus facillimis: facilis* i. q. *εὔκολος*, *facilitas morum* i. q. *εὐκολία τῶν τρόπων — εὐπροςηγορία — φιλοπροςηγορία.* Rectius *καταστρέψας.*

Ἀλλὰ τάδε γνώριμα] *Haec nota sunt vobis:* optt. Edd. *Nota sunt vobis.*

εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι] Corr. *μή*. De *εἰ — οὐ* vd. Pflugk. ad Eurip. Med. v. 88. Bernhardy wiss. Syntax p. 886.

διαλέξασθαι] *Διαλεχθῆναι* erat dicendum: *διαλέξασθαι* ap. Homer. i. q. *reputare*, *perpendere* vd. Buttm. Lexil. Vol. II. p. 90., apud Memn. in Phot. Myriob. p. 237. Polyaen. III, 9. 40. i. q. *colloqui*, vd. Poppon. de Graec. verb. med. etc. in Seebod. Archiv. 1829. nr. 59. p. 234. Sic infra Cap. 5, 17. *διαλέξονται* hac significatione exstat.

ἀφεθείσης ὑπό τε τῶν συγκλητικῶν πατέρων καὶ τοῦ παντὸς
Ῥωμαίων δήμου τῶν τε συμμάχων καὶ τῶν Λατίνων τῇ προ-
τεραίᾳ τῆς τελευτῆς οἴκαδε προεπέμπετο περὶ δείλην ὀψίαν,
ὥστε ἀφ' οὕτως ὑψηλοῦ τῆς τιμῆς βαθμοῦ εἰς οὐρανὸν μᾶλ-
λον δοκεῖν ἢ εἰς ᾅδου μετασταθῆναι.

IV. *Οὐ γὰρ ἔγωγε τούτοις συγκαθείμην ἄν, οἳ τὰ τοιαῦτα* 13
ἔναγχος ἤρξαντο διαθρυλλεῖν, ὅτι αὐταῖς ταῖς ψυχαῖς ἀποθνή-
σκει τὰ σώματα καὶ ὡς ἅπαντα συναφανίζεται τῷ θανάτῳ.
Ἀμέλει πλέον παρ' ἐμοὶ δύναται ἡ τῶν παλαιῶν αὐθεντία, εἴτε
τῶν ἡμετέρων προγόνων, οἵτινες οὕτω σεμνὰ τὰ ὅσια τοῖς νε-
κροῖς ἀπένειμαν, οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσαντες, εἰ μηδὲν αὐτοῖς
προσήκειν ᾤοντο· εἴτε τῶν χώραν τήνδε πάλαι κατασχόντων
καὶ τὴν μεγάλην λεγομένην Ἑλλάδα (τὴν νυνὶ μὲν ἀνάστατον
γεγενημένην, τηνικαῦτα δ' ἀκμάζουσαν) τοῖς σφῶν διδάγμασι
καὶ παραγγέλμασι καταρτισάντων· εἴτ' ἐκείνου, ὃν ἀνεῖλεν ὁ
θεὸς τῶν πάντων εἶναι σοφώτατον, ὃς οὐχὶ τοτὲ μὲν τοῦτο,
τοτὲ δ' ἄλλο, ὡς τὰ πολλά, τὸ δ' αὐτὸ ἔλεγεν ἀεί, θείας εἶναι
τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς καὶ ταύταις μετὰ τὸ τοῦ σώματος
ἀπαλλαγῆναι τὴν εἰς οὐρανὸν ἐπάνοδον ἀναπεπτάσθαι καὶ τὴν
αὐτὴν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἄριστα καὶ δικαιότατα βεβιωκότων εὐχε-
ρεστάτην οὖσαν. Ὅπερ καὶ τῷ Σκηπίωνι ξυνεδόκει, ὅστις οἱο- 14
νεὶ προμαντευόμενος πρὸ ὀλίγων πάνυ τοῦ θανάτου ἡμερῶν,
τοῦ τε Φίλου καὶ Μανιλίου καὶ πολλῶν ἑτέρων παρόντων καὶ
ἀμφοῖν ἡμῶν, ὦ Σκαιόλα, παραγενομένων, τρεῖς ὅλας ἡμέ-
ρας περὶ τῆς πολιτείας διελέχθη. καὶ αὕτη σχεδὸν ἡ διατριβὴ
εἰς τὸν περὶ τῆς τῶν ψυχῶν ἀθανασίας λόγον ἐτελεύτησε· καθὰ
νύκτωρ ἀναπαυόμενος ἔφη κατ' ὄναρ ἀκηκοέναι λέγοντος Ἀφρι-
κανοῦ. Εἰ μὲν δὴ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς τῶν ἀρίστων
ἑκάστου τὴν ψυχὴν ἐν τῷ θανάτῳ ῥᾷστα οἷον ἐκ φυλακῆς καὶ
δεσμῶν τοῦ σώματος ἀφίπτασθαι· τίνι ποτ' εὐκολωτέραν
ἡγησόμεθα γενέσθαι ἢ τῷ Σκηπίωνι τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς
ἀναδρομήν; Οὐκοῦν τοιαύτῃ τῇ συντυχίᾳ τἀνδρὸς ἐποδύρε-
σθαι δέδοικα μὴ φθονοῦντος μᾶλλον ἢ φιλοῦντος εἴη. Εἰ
δ' αὖ τῆς ἀληθείας ἔχεται μᾶλλον τὸ τῶν τε ψυχῶν καὶ τῶν

καὶ—προεπέμπετο] Expressa est lectio *populo Romano, sociis* 12
et Latinis in plerisq. Edd. vd. Beier. Orell.; *populi Romani sociis*
Gernh. Pro *προεπέμπετο* scribendum erat *προὐπέμφθη* i. e. *re-*
ductus est.

CAP. IV. *συγκαθείμην*] Quum ap. Cic. sit *assentior*, Petavius 13
aut minus recte *συγκαθίεσθαι* pro *συγκατατίθεσθαι* usurpavit,
aut *συγκαθείμην* est mendum typographicum pro *συγκαταθείμην*.

ἤρξαντο διαθρυλλεῖν] *Disserere* ap. Cic. i. q. *διαλέγεσθαι—δια-*
λογίζεσθαι. Pro Infinitivo erat ponendum Partic.

ὡς τὰ πολλά] *Ut in plerisque* Beier. Orell. *ut plerique* Gernh.

τοτὲ—ἔλεγεν ἀεί] *Dicebat* omis. Beier. Orell.; Petav. bis *τότε*.

σωμάτων ἕνα φάναι καὶ τὸν αὐτὸν ὄλεθρον εἶναι καὶ μηδεμίαν
παραμένειν αἴσθησιν· ἀκόλουθόν ἐστιν, ὥςπερ μηδὲν ἀγαθὸν
τῷ θανάτῳ, οὕτω καὶ κακὸν προςεῖναι μηδέν. Τῆς γὰρ αἰ-
σθήσεως ἀνῃρημένης παραπλήσιόν τι γίνεται, ὡςανεὶ ἁπλῶς
οὐκ ἐγεννήθη ποτέ: καίτοι γεννηθῆναι ἡμεῖς τε χαίρομεν ἐκεῖ-
15 νον ἥ τε πόλις, μέχρις οὗ ἂν περιέσται, χαρήσεται. Τού-
των δὴ ἕνεκα τὰ μὲν κατ' αὐτόν, καθάπερ ἔφην, ὡς βέλτιστα
διατέθειται· τὰ δὲ κατ' ἐμὲ ἀτοπώτερόν πως, ὃν εὐλογώτερον
ἦν δήπου εἰς τὸν βίον παρελθόντα πρότερον καὶ τούτου πρό-
τερον ἀπελθεῖν. Ὅμως μέντοι τῆς ἡμετέρας φιλίας οὕτως ἀπο-
λαύω, ὡς εὐδαιμόνως ζῆσαι δοκεῖν, ὅτι τῷ Σκηπίωνι συνέ-
ζησα, πρὸς ὃν ἐγὼ τὰς ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἰδίων
πραγμάτων φροντίδας ἐμεριζόμην, καὶ τῆς οἰκίας αὐτῷ καὶ
στρατείας ἐκοινώνουν, καὶ ὃ πᾶσαν συνέχει τὴν τῆς φιλίας δύ-
ναμιν θαυμαστή τις ἀλλήλων μεταξὺ τῶν θελημάτων καὶ ἐπι-
τηδευμάτων καὶ γνωμῶν ἡ συμφωνία προςῆν. Τούτου δὴ χά-
ριν οὐ τοσοῦτον αὕτη ἐμὲ τῆς σοφίας ἡ φήμη, ἣν ἄρτι ὁ Φάν-
νιος ἔλεγεν, εὐφραίνει, καὶ ταῦτα ψευδὴς οὖσα, ὅσον ἀείμνη-
στον ἐλπίζειν ἔσεσθαι τὴν ἡμετέραν φιλίαν, ὃ καὶ ἐμοὶ παρὰ
τοῦτο μᾶλλον καταθύμιον ὑπάρχει, ὅτι ἐξ ἁπάντων αἰώνων
μόλις τρία ζεύγη ἢ τέσσαρά που τῶν φίλων ἀπομνημονεύον-
ται· καθὸ δηλονότι καὶ τὴν τοῦ Σκηπίωνος καὶ Λαιλίου φι-
λίαν ἐλπίζειν ἔπεισί μοι γνωρίμην ἂν τοῖς ὕστερον γενέσθαι.
16 ΦΑΝΝΙΟΣ. Τοῦτο μέν, ὦ Λαίλιε, ἀναγκαῖον οὕτως ἔχειν·
ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς φιλίας ἐμνήσθης καὶ ἄλλως δὲ σχολὴν ἄγο-
μεν, κεχαρισμένον ἐμοὶ μάλα τι ποιήσεις, ὡς δ' ἐλπίζω καὶ
τουτῳῒ τῷ Σκαιόλᾳ, εἰ, καθάπερ περὶ τῶν λοιπῶν εἴωθας,
περὶ ὧν ἄν σέ τις ἀνερωτᾷ, οὕτω καὶ περὶ τῆς φιλίας λέγειν
ἐθελήσειας, ὅπως τε φρονεῖς, καὶ ὁποίαν γνώμην ἔχεις, καὶ
εἴ τι καὶ ἐπιτάττειν ἀξιοῖς. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Ἀλλ' ἔμοιγε ἥδι-
στον ἂν εἴη τοῦτο· κἀμοῦ δὲ περὶ τῶν αὐτῶν μέλλοντός σοι
λόγον προςφέρειν, ἔφθασεν ὁ Φάννιος. Οὐκοῦν ἀμφοτέ-
ροις ἡμῖν εὖ μάλα χαριῇ.
17 V. ΛΑΙΛΙΟΣ. Ἀλλ' οὐκ ἂν τὸ πείθεσθαι ὑμῖν ἐβα-
ρυνόμην, εἰ ἐπεποίθειν ἐμαυτῷ. Καὶ γὰρ ἄξιόν τέ ἐστι τὸ
πρᾶγμα καὶ ἡμεῖς γε, ὡς ὁ Φάννιος εἶπε, σχολάζομεν.
Ἀλλὰ τίς εἰμι ἔγωγε; ἢ τίς τοῦ λόγου δύναμις ἔνεστιν ἐμοί;
Τῶν λογίων ἔθος ἐστὶ τοῦτο, μάλιστα δ' Ἑλλήνων, ὡς προ-
τίθεσθαι αὐτοσχεδίως ὁτιοῦν αὐτοῖς, περὶ οὗ αὐτοσχεδιά-
ζοντες μάλα διαλέξονται. Μέγα δὴ ἔργον τοῦτο καὶ οὐκ

---

14 χαρήσεται] Χαιρήσω apud Atticos in usu. Vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 255.

15 ζῆσαι — συνέζησα] Attici Aor. II. verb. βιοῦν usurpant. γνωρίμην] Corr. γνώριμον pro mendoso γνωρίμην.

ὀλίγης ἀσκήσεως δεόμενον. Ὅσα τοίνυν περὶ τῆς φιλίας λέ-
γεσθαι οἷά τέ ἐστι, παρὰ τῶν ἐπαγγελλομένων τὰ τοιαῦτα αἰτη-
τέον ὑμῖν. ἐγὼ δὲ παρακελεύεσθαι μόνον ὑμῖν δύναμαι εἰς
τὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων φιλίαν προτιμᾶν· οὐδὲν γὰρ οὕ-
τως ἁρμόζον ἐστὶ τῇ φύσει, οὔτ' ἐπιτήδειον οὕτω εἴτε πρὸς
τὰς τοῦ βίου εὐπραξίας εἴτ' οὖν κακοπραξίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν 18
πρῶτον οὕτω φρονῶ, οὐκ ἄλλως ἢ μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν τὴν
φιλίαν εἶναι δύνασθαι· οὐδὲ ταὐτά μοι πρὸς ἀκρίβειαν ἐξετά-
ζειν πρόκειται νῦν, καθάπερ τοῖς περὶ τῶνδε λεπτολογεῖν ἐπι-
βαλομένοις, τάχα μὲν ἀληθῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον
οὐχ ἱκανῶς. οὐδένα γὰρ ἄνδρα φασὶν ἀγαθὸν εἶναι εἰ μὴ σο-
φόν. Ἔστω δὴ οὕτως· ἀλλ' ἐκείνην νοοῦσι τὴν σοφίαν, ἧς
οὐδείς πω θνητὸς ἐπέτυχεν· ἡμεῖς δὲ τὰ ἐν χρήσει κοινῇ καὶ
βίῳ ἐπιπολάζοντα, οὐ τὰ ὀνειροπολούμενα καὶ δι' εὐχῆς ὄντα
μόνης ἐλπίζειν ὀφείλομεν. Ἀμέλει οὐκ ἐγώ ποτε Γάϊον Φα-
βρίκιον καὶ Μάνιον Κούριον καὶ Τίτον Κορουγκανόν, τοὺς
ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἐπικριθέντας σοφούς, ὡς πρὸς
τὸν ἐκείνων κανόνα φαίην ἂν σοφοὺς ὑπάρξαι. Οὐκοῦν αὐτοὶ
ἑαυτοῖς ἐχέτωσαν τὸ ἐπίφθονον τόδε καὶ ἄσημον ὄνομα τῆς
σοφίας· κἀκείνους ἡμῖν συγχωρείτωσαν ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέ-
σθαι. Ἀλλ' οὐ τοῦτο δοῖεν ἄν· ἀρνήσονται δὲ μὴ ἑτέρῳ μη-
δενὶ πλὴν τοῦ σοφοῦ παραχωρεῖσθαι δεῖν. Τούτου γοῦν πέρι
ἐν τύπῳ διορίσωμεν. Τοὺς δ' οὕτως ἀναστρεφομένους καὶ 19
βιοῦντας, ὡς τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ καλοκἀγαθίαν καὶ εὐγνω-
μοσύνην καὶ ἐλευθερίαν ὑπὸ πάντων δοκιμάζεσθαι, μηδε-
μίαν τ' αὖ ἐκείνων ἐπιθυμίαν ἢ ἀκολασίαν ἢ θρασύτητα
καταγνωσθῆναι, προςεῖναι δ' οὐχ ἥκιστα καὶ τὸ τῶν τρόπων
εὐσταθές, οἷοί περ ἦσαν οἱ μικρῷ πρότερον ὀνομασθέντες·
τούτους ἄντικρυς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ὡς τότε διεφημίζοντο, καὶ
δὴ χρῆναι λέγειν ὁμολογῶμεν, ἐπειδή, καθόσον ἀνθρώπῳ δυ-
νατόν, τῇ φύσει παρακολουθοῦσι, βελτίστῃ βίου τοῦ ὀρθῶς
ἔχοντος ἡγεμόνι. Ὧδε γάρ πως κατανοεῖν μοι δοκῶ, οὕτως

Cap. V. *κακοπραξίας*] Non est vocabulum Graecum, sed *κακο-* 17
πραγία: at *εὐπραγία* et *εὐπραξία* in usu sunt. Supra Petav. *ὅ, τι οὖν*,
ἐλπίζειν ὀφείλομεν] *Sperare* lect. deterior pro vulg. *spectare*. 18
Τίτον Κορουγκανόν] Secutus est scripturam malam *Coruncanum*
pro *Coruncanium* vd. annotat. mea ad Caton. Mai. Cap. 6.

Τούτου — διορίσωμεν] Non expressa sunt verba *ut aiunt*, quae Beierus, quum in Cod. Oxon. *η* et Lips. *α*. omittantur, uncis inclusit. Recte Petavius interpretatus est verba *agamus pingui Minerva ἐν τύπῳ διορίσωμεν* (vd. de locutionibus *ἐν τύπῳ εἰπεῖν* Ast. ad Plat. Polit. p. 478. *λέγειν* etc Steph. Thes. L. Gr. T. IV. p. 1691.); nam h. l. *pingui Minerva* interprete Gernhardo est non subtili ac spinosa disputatione, sed ad vulgarem opinionem et populari oratione.

δοκῶ] Correxi pro *δωκῶ*. 19

ἡμᾶς πεφυκέναι, ὡς πάντων μεταξὺ ἑταιρείαν ἐνυπάρχειν τινά, καὶ ταύτῃ μείζονα, ᾗ ἐγγυτέρω τις προςήκει. Ὅθεν ἀκόλουθόν ἐστι τοὺς πολίτας προκρίνεσθαι δεῖν τῶν ξένων, καὶ τῶν ἀλλοτρίων τοὺς οἰκείους· ἐπειδὴ ξὺν τούτοις τὴν φιλίαν ἡ φύσις ἀπέτεκεν· οὐ μέντοι ἱκανὸν αὕτη τὸ βέβαιον ἔχει. ἡ γὰρ φιλία τῆς οἰκειότητος κατὰ τοῦτο διενήνοχεν, ὅτι τῆς μὲν οἰκειότητος ἐνδέχεται χωρίζεσθαι τὴν εὔνοιαν, τῆς δὲ φιλίας οὐκ ἔνι· δῆλον γὰρ ὅτι περιῃρημένης τῆς εὐνοίας οἴχεται τὸ τῆς
20 φιλίας ὄνομα, μένει δὲ τὸ τῆς οἰκειότητος. Ὁπόση δὲ τῆς φιλίας ἐστὶ δύναμις, ἐντεῦθεν μάλιστα καταμανθάνειν ἔξεστιν, ὅτι ἐξ ἀπείρου καὶ οὐχ ὡρισμένης τινὸς ἑταιρείας τοῦ γένους ἀνθρωπίνου, ἣν ἡ φύσις αὐτὴ συνέστησεν, οὕτω συνῆρηται τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς τὸ στενὸν περιέστη, ὡς πᾶσαν τὴν ἀγάπην ἢ δυεῖν μεταξὺ ἢ ὀλίγων συνάπτεσθαι.

VI. Ἔστι δὲ ἄλλο μηδὲν ἡ φιλία πλὴν ἁπάντων τῶν τε θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μετ' εὐνοίας καὶ ἀγάπης ἡ μεγίστη συμφωνία· ἧς οὐκ οἶδ' ὅ, τι βέλτιον, μόνης ἐξαιρομένης τῆς σοφίας, ὑπὸ τῶν θεῶν τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται. Οἱ μέν τινες προτιμῶσι τὸν πλοῦτον, ἄλλοι δὲ τὴν εὐεξίαν, ἕτεροι δ' αὖ τὴν δύναμιν, οἱ δὲ τὰς τιμάς, οἱ δὲ πολλοὶ τὰς ἡδονάς. Ἀλλὰ τὸ ἔσχατον τουτὶ τῶν κτηνῶν ἐστι μᾶλλον ἴδιον, τὰ δὲ πρὸ αὐτοῦ εὐμετάπτωτα τυγχάνει ὄντα καὶ ἀστάθμητα, οὐ τοσοῦτον ἐν τῇ ἡμῶν εὐβουλίᾳ, ὅσον ἐν τῷ προπετεῖ τῆς τύχης καὶ ἀγχιστρόφῳ κείμενα. Οἱ δὲ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότατον ἐν τῇ ἀρετῇ τιθέμενοι κάλλιστα μὲν οὗτοι φιλοσοφοῦσι· πλὴν ἡ αὐτὴ τὴν φιλίαν ἀρετὴ γεννᾶν οἶδε καὶ συγκροτεῖν·
21 οὐδὲ γὰρ ἀρετῆς δίχα συστῆναι τὴν φιλίαν ἐνδέχεται. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀρετὴν δὴ ταύτην ἐκ τῆς τοῦ βίου συνηθείας καὶ τῆς ἐπιχωριαζούσης παρ' ἡμῖν λέξεως ἐξηγώμεθα· μήτ' αὐτήν, καθὶ τῶν ἐλλογίμων τινές, τῇ τῶν ῥημάτων σεμνότητι μετρεῖν ἀξιῶ-

---

ὑπὸ πάντων δοκιμάζεσθαι] Apud Ciceronem non est ὑπὸ πάντων.

20 Ὁπόση δὲ τῆς φιλίας κτλ.] Aristot. Eth. VIII, 7. *Πολλοῖς δ' εἶναι φίλον κατὰ τὴν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται, ὥςπερ οὐδ' ἐρᾶν πολλῶν ἅμα.* IX, 10. *Οὐ γίγνονται γὰρ φίλοι πολλοὶ κατὰ τὴν ἑταιρικὴν φιλίαν· αἱ δ' ὑμνούμεναι ἐν δυσὶ λέγονται.* Correxi συνέστησεν pr. συνέστησαν.

Cap. VI. Ἔστι — μηδέν] Corr. οὐδέν.

οἱ δὲ πολλοί] *Πολλοὶ δὲ* erat dicendum: differunt enim *οἱ πολλοί* et *πολλοί* vd. Passov. Lex. Vol. II. p. 513. f). Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 266.

τὰ δὲ πρὸ αὐτοῦ] *Illa autem superiora* interpretare τὰ δ' ἐπάνω — ὄπισθεν vd. Lobeck. ad Phryn. p. 11.

τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότατον] *Summum bonum* a Stoicis dicitur τὸ τέλος vd. Tennemann. Gesch. d. Philos. Vol. IV. p. 78.

21 ἀρετὴν δὴ ταύτην] Apud Ciceronem tantum exstat *virtutem:* τὴν ante ἀρετήν erat addendum.

μεν· καὶ δῆτα ἄνδρας ἀγαθοὺς τοὺς ὑπὸ πάντων ἐγκρινομένους ἀριθμῶμεν, τοὺς Παύλους, Κάτωνας, Γάλλους, Σκηπίωνας, Φίλους· τοιούτοις γὰρ ὁ κοινὸς ἀρκεῖται βίος· ἐκείνους δὲ παραλείπωμεν, οὓς πάντας οὐδαμοῦ ἂν εὑρεῖν ἔχοις. Τοιούτων οὖν ἀνδρῶν ἡ πρὸς ἀλλήλους φιλία τοσαύτας παρέχει τὰς ὠφελείας, ὅσας οὐ δύναμαι τῷ λόγῳ περιλαβεῖν. Καὶ 22
ἵνα ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, τίνι ποτὲ βιωτὸς ἂν ὁ βίος εἴη, ὥς φησιν Ἔννιος, ὃς τῇ ἐξ ἀμοιβῆς εὐνοίᾳ φίλου τινὸς οὐκ ἐπαναπαύεται; Τί γλυκιόν ἐστιν ἢ κτήσασθαί τινα, πρὸς ὃν ἐκφέροις ἂν ἀδεῶς ἅπαντα τῷ λόγῳ οὐχ᾽ ἧττον ἢ πρὸς ἑαυτόν; Ποῦ δ᾽ ἂν εἴη τοσαύτη ἐν ταῖς εὐτυχίαις ἡδονή, μὴ παρόντος τοῦ συνησθησομένου ταύταις ἐξ ἴσου σεαυτῷ; Τῶν δὲ δυστυχιῶν ἦν ἂν χαλεπὸν ἀνέχεσθαι ἄνευ τοῦ κἂν βαρύτερόν σου ταύτας ἐνεγκεῖν παρεσκευασμένου. Τὸ δὲ τελευταῖον ἐπὶ μὲν τῶν λοιπῶν, ὧν ὀρέγονται οἱ ἄνθρωποι, τὰ καθ᾽ ἕκαστα σχεδὸν πρὸς ἕκαστ᾽ ἄττα συμφέρει μόνον· οἷον δὴ λέγω· ὁ πλοῦτος πρὸς τὸ χρήσασθαι· ἡ περιουσία εἰς τὸ θεραπείας τυχεῖν· αἱ τιμαὶ πρὸς τὸ εὐφημεῖσθαι· αἱ ἡδοναὶ πρὸς τὴν εὐφροσύνην· ἡ ὑγίεια, ὅπως ἐκφεύγῃς τὴν ἀλγηδόνα καὶ τὸ σῶμα ἐνεργὸν ἔχῃς· ἡ δὲ φιλία πολλὰς χρείας παρέχεται· ὅπῃ γὰρ ἂν σὺ τραπῇ, πάρεστιν· οὐδεὶς αὐτὴν ἀποτειχίζει τόπος· οὐκ ἄκαιρός ἐστί ποτε οὔτ᾽ ἀηδής. Οὔκουν ὕδατι οὐδὲ πυρί, ὥς φασιν, χρώμεθ᾽ ἐπὶ πλέον ἢ φιλίᾳ. φιλίαν δ᾽ ὅταν λέγω, οὐ τὴν δημώδη φημί, οὐδὲ τὴν μετρίαν, καίτοι σὺν ὠφελείᾳ τέρψιν φέρουσαν καὶ αὐτήν, ἀλλὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ τελείαν, ὁποία τινῶν κομιδῇ εὐαριθμήτων γέγονε. Τάς τε γὰρ ἀγαθὰς τύχας ἡ φιλία λαμπροτέρας ποιεῖ καὶ τὰς ἐναντίας διὰ τοῦ μερίζεσθαι καὶ κοινωνεῖν ἐλαφροτέρας.

VII. Ἐκ πολλῶν μέντοι καὶ μεγίστων ὀνήσεων, ἃς ἡ φι- 23
λία χορηγεῖν εἴωθε, περὶ πλείστου ποιητέα ἐστὶν ἥδε, ὅτι χρηστὴν ἐλπίδα εἰς ὕστερον ὑποφαίνει οὔτε καθυφίεσθαι τὸν θυμὸν ἐᾷ καὶ ἀποκάμνειν. Ὁ γὰρ εἰς τὸν ἀληθινὸν φίλον ὁρῶν οἷον ἑαυτοῦ παράδειγμα θεωρεῖ. Τοιγαροῦν καὶ ἀπόντες πάρεισι καὶ ἐνδεεῖς ὄντες πλεονάζουσι καὶ ἀσθενοῦντες ἐῤῥωμένοι εἰσὶ καὶ (ὃ τῷ λόγῳ δυσχερέστερόν ἐστι) ζῶσιν ἀποθανόντες. Τοσαύτη γοῦν ἐκείνοις τιμὴ καὶ μνήμη καὶ πόθος τῶν φίλων παρέπεται. ὅθεν κἀκείνων μακαριστὸς ὁ θάνατος καὶ τούτων ὁ βίος ἐπαίνου ἄξιος δοκεῖ. Ἐὰν δ᾽ ἄρα τις ἐκ τῆς

Ποῦ — ἡδονή] Secutus est Petav. lectionem *qui* a Beiero quoque receptam, quem vide; alii, ut Gernhard. Orell., *quis*. 22

περιουσία] *Opes* h. l. non sunt divitiae, sed potentia, auctoritas et gratia, i. e. *δύναμις — ἀξίωμα*.

Cap. VII. *Ὁ γὰρ — ὁρῶν*] Secutus est Petav. lect. *verum etenim;* Gernh. *verum etiam*, recte Beierus et Orell. *verum enim*. *Intueri* h. l. i. q. *ἀποβλέπειν*. Infra post *δοκεῖ* erata ddendum *εἶναι*. 23

*θυμον, ἀπείη δὲ πάντως ἡ μέλλησις· ὅπως τε τἀληθῆ ξυμ-
βουλεύοντες καὶ μετὰ παῤῥησίας χαίρωμεν. Πλεῖστον μὲν δὴ
τὸ ἀξιόπιστον ἐχέτω ἡ τῶν φίλων αὐθεντία τὰ δέοντα ὑποτι-
θεμένων· καὶ ταύτῃ δὲ χρησώμεθα εἰς τὸ νουθετεῖν οὐ μόνον
προφανῶς, ἀλλὰ καὶ δριμέως, ὅπῃ παρείκοι· καὶ χρωμένων
45 πείθωνται. Ἤδη γὰρ ἐνίοις, οὓς ἐν τῇ Ἑλλάδι πυνθάνομαι
τοῖς σοφοῖς ἐγκεκρίσθαι, ἔστιν ἃ νομίζω δεδόχθαι θαυμαστὰ
ὅσα καὶ παράδοξα (οὐδὲν γάρ ἐστιν, ᾧ μὴ τοῖς ἑαυτῶν λεπτο-
λογήμασιν ἐπεξέρχωνται)· ταῦτα δέ ἐστι· πῇ μὲν τὰς πολλὰς
ἄγαν φιλίας παραιτεῖσθαι δεῖν, μὴ ἀναγκαῖον ᾖ ἕνα ὑπὲρ πολ-
λῶν μεριμνᾶν· ἀρκεῖν γὰρ τῶν ἰδίων ἑκάστῳ πραγμάτων ἐπι-
μέλειαν· τοῖς δ' ἀλλοτρίοις λίαν ἐμπλέκεσθαι ὀχληρὸν εἶναι·
συμφέρειν δ' οὐχ ἥκιστα κεχαλασμένας εὖ μάλα τῆς φιλίας
ἔχειν τὰς ἡνίας, ὡς ἀναλαμβάνειν ἢ ἀνιέναι δύνασθαι, ὅπως
ἂν ἐθελήσειας. κεφάλαιον γὰρ εἶναι εἰς τὸ εὐδαιμόνως ζῆν τὴν
εὐθυμίαν, ἧς ἀπολαύειν οὐκ ἐνδέχεται τὴν μίαν ὡς εἰπεῖν
46 πολλῶν ὕπερ ὠδίνουσαν ψυχήν. Τοὺς δ' αὖ ἑτέρους ἀπαν-
θρωπότερον ἔτι φάσκειν λέγουσιν (οὕτινος τόπου τοὺς βρα-
χέων καὶ ἀκροθιγῶς μικρῷ πρότερον ἡψάμην), ὡς ἀσφαλείας
καὶ βοηθείας χάριν, οὐκ εὐνοίας δὲ καὶ ἀγάπης μᾶλλον μετιέ-
ναι χρὴ τὰς φιλίας. Οὐκοῦν ὅσῳ τις ἔλαττον τὸ βέβαιον καὶ
τὸ δυνατὸν ἔχει, τοσούτῳ μάλιστα τῶν φιλιῶν ὀρέγεται· ὅθεν
καὶ τὰ γύναια τῶν ἀνδρῶν μᾶλλον τὰς τῶν φιλιῶν ἐπικουρίας
μεταδιώκειν, καὶ τῶν πλουσίων οἱ ἐνδεεῖς, καὶ οἱ συμφορᾷ
47 χρησάμενοι τῶν δοκούντων εὐδαιμονεῖν. Φεῦ τῆς ἀξιαγάστου*

ὅπως — χαίρωμεν] Ineptam lectionem *verum* pro *vero* secutus est Petavius. Beierus *vero* ut insiticium uncis inclusit. Si lectionem a Beiero et Orell. e Codd., probatam quoque Gernhardo et Goerenzio, receptam *audeamus* pro *gaudeamus* praeferendam censemus, pro *χαίρωμεν* scribendum erit *τολμῶμεν*, vd. Gernh.

ὅπῃ παρείκοι] *Si res postulabit*, accuratius *ἐὰν ἀναγκαῖον ᾖ — δέῃ*.

καὶ χρωμένων πείθωνται] De structura insolentiore verbi *πείθεσθαι* cum Genitivo vd. Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 362. Schweighaeus. Lex. Herodot. s. v. Bernhardy wiss. Syntax. p. 176.

45 *θαυμαστὰ ὅσα καὶ παράδοξα*] Sufficeret *παράδοξα*, quum Cicero tantum *mirabilia quaedam* exhibeat, de cuius Adiectivi significatione vd. Beier. Infra corr. *ὃ — ἐπεξέρχονται — πῄ*.

ἀρκεῖν — ἐπιμέλειαν] Petavius reddidit lect. *satis superque esse sibi suarum cuique rerum curam*: in optt. Edd. est *satis superque esse suarum cuique rerum*.

46 *Οὐκοῦν — ὀρέγεται*] Corrige *μᾶλλον*, nam Cicero scripsit *ut quisque minimum — ita — maxime*.

καὶ — εὐδαιμονεῖν] Expressa est lectio Orellio probata *et calamitosi, quam ii, qui putantur beati*. Beierus: *et calamitosi, quam ii, qui videntur beati*; Gernhardus *quam beati* eiectis vv. *ii, qui putantur*. Pro *μεταδιώκειν* corr. *μεταδιώκει*.

νὸς δεόμεθα τῆς τοῦ σοῦ λόγου κατασκευῆς. *ΣΚΑΙΟΛΑΣ.* Μᾶλλον μὲν οὐκ οὕτως ἂν φαίης, ὦ Φάννιε, εἰ πρώην εἰς τοὺς Σκηπίωνος κήπους παρεγένου, ὁπηνίκα περὶ τῆς πολιτείας διατριβή τις γέγονεν. Οἷος τότε τῆς δικαιοσύνης συνήγορος πέφηνε πρὸς τὸν ἀκριβῆ τοῦ Φίλου λόγον ἀντιταττόμενος! *ΦΑΝΝΙΟΣ.* Οὐ γὰρ ἔργον ἦν δῆτα τῷ δικαιοτάτῳ ἀνδρὶ ὑπὲρ δικαιοσύνης ἀπολογήσασθαι. *ΣΚΑΙΟΛΑΣ.* Τί γοῦν ὑπὲρ φιλίας; πῶς οὐκ εὔκολον ἔσται τούτῳ περὶ αὐτῆς εἰπεῖν, ὃς τοῦδε ἕνεκεν, ὅτι μετὰ τῆς ἐνδεχομένης πίστεως καὶ καρτερίας καὶ δικαιοσύνης ἐκείνης ἀντιπεποίηται, εἰς ὑπερφυῆ τινα παρὰ πᾶσιν ἔφθασεν εὐδοξίαν;

VIII. *ΛΑΙΛΙΟΣ.* Ἀλλὰ τοῦτο ἄντικρύς ἐστιν ἀνάγ- 26
κην προσάγειν. Τί γὰρ διαφέρει, ὁποῖον ἐμὲ βιάζεσθε τρόπον; βιάζεσθε μὲν οὖν. Καὶ γὰρ πρὸς τὰς τῶν γαμβρῶν σπουδάς, μάλιστα δὲ περὶ καλόν τι γενομένας, ἀντιτείνειν οὐ μόνον χαλεπόν ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ δίκαιον. Ἐμοὶ τοίνυν τὰ περὶ τῆς φιλίας πλειστάκις ἐνθυμουμένῳ πρὸ πάντων ἐκεῖνο σκέπτεσθαι δεῖν ἐπῆλθε, πότερον διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἔνδειαν ἐξ ἀρχῆς ἐπόθησαν οἱ ἄνθρωποι τὴν φιλίαν, ὅπως διδόντες καὶ δεξάμενοι παρ' ἀλλήλων τὰς εὐεργεσίας τοῦθ' ἕκαστός τις, ὃ μὴ δι' ἑαυτοῦ πάντως ἠδύνατο, παρ' ἑτέρου λαβὼν ἔχοι καὶ ἐν μέρει ἀντιδιδῴη· πότερον δὲ μᾶλλον ἴδιον μέν ἐστι καὶ τοῦτο τῆς φιλίας· οὐ μὴν ἀλλὰ πρεσβυτέρα καὶ καλλίων παρὰ πολὺ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως προσεχέστερον ὡρμημένη αἰτία τις ὕπεστιν. Τὸ γὰρ φιλεῖν, ὅθεν ὀνομάζεται ἡ φιλία, εἰς τὴν τῆς εὐνοίας σύζευξιν προηγεῖται. Τὰς μὲν γὰρ ὠφελείας ὡς τὰ πολλὰ κἂν ἀπ' ἐκείνων καρπώσασθαι δυνατόν, οἵτινες προσποιήσει φιλίας θεραπεύονται καὶ δι' αἰδοῦς ἄγονται τοῦ καιροῦ ἕνεκα·

Ἀλλ' ἡμεῖς—κατασκευῆς] Expressa est lectio Orellio quoque probata: *Nos autem a te potius: quanquam etiam ab istis quaesivi saepe, et audivi non invitus equidem: sed aliud quoddam expetimus filum orationis tuae.* Gernhardus: *—potius: —audivi: non invitus equidem, sed aliud quoddam est filum orationis.* Beierus: *Nos autem a te potius. Quamquam etiam ab istis saepe quaesivi; et audivi non invitus equidem. Sed aliud quoddam filum orationis tuae.*

ὑπερφυῆ] Apud Atticos horum Adiectivv. Accusativus fere terminatur in ᾶ, licet terminationis in ῆ exempla apud optimos scriptores reperiantur vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 113. not. 1. Bornem. ad Xen. Memor. 1, 6, 13.

Cap. VIII. ὁποῖον—τρόπον] *Qua me ratione cogatis*, sic 26
Beier. Orell. *qua me rogatione* Gernh.

ἀντιδιδῴη] De hac forma deteriore scriptoribus posterioribus usitata pro ἀντιδιδοίη cf. Buttmann. Gr. ampl. T. I. p. 526. Lobeck. ad Phryn. p. 343. accuratissime exponentem.

ἐν τῇ φιλίᾳ δὲ οὐδὲν ἔνεστι πλαστὸν οὔτε προςποιητόν· πᾶν
27 *δὲ τὸ αὐτῇ προςὸν ἀληθινόν τε καὶ ἑκούσιον ὑπάρχει. Διὸ*
ἀπὸ τῆς φύσεως μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῆς ἐνδείας ἐμοὶ προελθεῖν
ἡ φιλία δοκεῖ διά τε ψυχικῆς προςβολῆς μετὰ καὶ ἀγαπητι-
κῆς τινος διαθέσεως θᾶττον ἢ διὰ τοιούτου τοῦ λογισμοῦ,
ὁπόση ἐκεῖθεν ὠφέλεια μέλλει γενήσεσθαι. Ὃ δὴ κἂν τοῖς ἀλό-
γοις τισὶ ζώοις ὅπως ἔχει πάρεστιν ἰδεῖν, ἃ τὰ σφῶν ἔκγονα
ἀγαπῶσιν οὕτως ἄχρι τινὸς καὶ ἀγαπῶνται ὑπ᾽ αὐτῶν, ὡς
ῥᾳδίως εἶναι καταφανῆ τὴν ἐκείνων αἴσθησιν. Τοῦτο δ᾽ ἐν
τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ καταδηλότερον· πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἐγγινο-
μένης τοῖς τε τέκνοις καὶ τοῖς τεκοῦσι πρὸς ἀλλήλους στοργῆς
ἣ καὶ διαλύεσθαι εἰ μὴ δι᾽ ἄγους μυσαροῦ τινος οὐχὶ δύναται.
ἔπειτα δέ, ὅταν φιλική τις ὁμοία διάθεσις ἐνεφύη, εἴ τινα που
εὕροιμεν, οὗ τοῖς τρόποις καὶ τῇ φύσει προςαρμοζόμεθα, ὅτι
φῶς ἐν αὐτῷ τι καλοκἀγαθίας καὶ ἀρετῆς ἐνορᾶν δοκοῦμεν.
28 *Οὐδὲν γὰρ ἐρασμιώτερόν ἐστι τῆς ἀρετῆς· οὐδὲν πρὸς τὸ φι-*
λεῖν τοὺς ἀνθρώπους ἐπισπώμενον μᾶλλον· ἐπειδήπερ τῆς ἀρε-
τῆς καὶ καλοκἀγαθίας ἕνεκα καὶ τῶν οὐδέποτε ὀφθέντων ἡμῖν
ὅμως ἐρῶμεν. Τίς γοῦν Γαΐου Φαβρικίου ἢ Μανίου Κου-
ρίου μὴ μετ᾽ ἀγάπης καὶ εὐνοίας τινὸς μνήμην ποιεῖται, κἂν
μηδέποτ᾽ ἐκείνους ἰδών; τοὐναντίον δὲ τίς οὐ Ταρκύνιον τὸν
Ὑπερήφανον ἢ Σπορίους ἄμφω τόν τε Κάσσιον καὶ τὸν Μί-
λιον μισεῖ; Πρὸς δύο στρατηγοὺς περὶ τῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν
Ἰταλίαν ἀγὼν ἡμῖν ἐγένετο, Πύῤῥον καὶ Ἀννίβαν· καὶ θατέ-
ρου μὲν διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ οὐκ ἀλλοτρίως εἰςέτι νῦν
ἔχομεν· τὸν δ᾽ ἕτερον διὰ τὴν ἐκείνου ὠμότητα διὰ παντὸς ἡ
πόλις ἥδε μισήσει.

---

27 *πᾶν — προςόν*] *Quidquid in ea est*, sic vulgo: *quicquid est* Beier. *quidquid est* Orell.

διά τε τῆς — θᾶττον] Non satis commode reddita sunt verba Ciceronis *applicatione animi*, quae locutio translata est a racemis vitis se admoventis ad ulmos, recte observante Beiero. *Προςβολή* est *incursus*, *accessus violentior*, *impetus*, *appulsus* vd. Lexica. *Applicare se* (vd. infra Cap. 9. 14. 21.) i. q. *προςπλέκεσθαι — περιπλέκεσθαι — προςάπτειν αὐτόν — προςαρμόζειν αὐτόν.* Pro *θᾶττον* i. e. *magis* corr. *μᾶλλον*.

ὅταν — ἐνεφύη] De Aor. II. Passiv. *ἐφύην*, quo Hippocrates et scriptores posteriores (Christiani quoque Lucas VIII, 6. 8.) usi sunt, vd. Buttmann. Gr. ampl. Vol. II. p. 252. De structura soloeca v. *ὅταν* c. Indic. supra iam monuimus.

28 *Μανίου Κουρίου*] Beierus auctoritate Cod. Lips. *a.*, in quo additum est *Coruncani*, post *M'. Curi* interposuit *Ti. Coruncani*, ut tres boni viri opponerentur totidem improbis. Mihi fides huius lectionis in Cod. chartaceo saec. XVI. suspecta videtur, item Orellio.

Μίλιον] scribe *Μαίλιον*. Vd. annot. ad Cat. cp. 16.

IX. Τοσαύτην οὖν ἐχούσης ἰσχὺν τῆς καλοκἀγαθίας, 29
ὥςτε ταύτης κἂν τοῖς οὐδεπώποθ᾽ ὁραθεῖσιν, ἢ καὶ ἐν τῷ πολεμίῳ, ὃ μεῖζον εἶναι δοκεῖ, ἡμᾶς ἐρασθῆναι· τί χρὴ θαυμάζειν, εἴ τι πάσχουσιν αἱ ψυχαί, ὅτε τούτων, οἷς ἂν συνάπτονται, τὴν ἀρετὴν καὶ χρηστότητα κατανοεῖν δοκοῦσι; Καίτοι κρατύνεται ἡ ἀγάπησις ἐξ ὧν ἢ εὐεργετήθη τις ἢ τὴν ἑτέρου περὶ ἑαυτὸν ἐπέγνω σπουδήν, ἐὰν καὶ ἐπιμιξία προςγένοιτο. Τούτων οὖν τῇ πρώτῃ ἐκείνῃ κινήσει ψυχῆς καὶ φίλτρου προςτεθέντων, ὑπερβάλλον τι μέγεθος τῆς εὐνοίας ἐξάπτεται. Ἣν εἴ τις ἐξ ἀσθενείας ὁρμᾶσθαι οἴεται, ὅπως εἴη δηλαδή, δι᾽ ἧς τοῦ ποθουμένου ἐφικέσθαι δυνηθῇ· ταπεινὴν ὄντως καὶ οὐχὶ γενναίαν, ἵνα οὕτως εἴπω, τῆς φιλίας προβολὴν ἀπολείπει, ἣν ἐξ ἐνδείας καὶ πτωχείας φῦναι βούλεται. Εἰ δὴ οὕτως ἔχοι τὸ πρᾶγμα· ἀκόλουθον ἦν, ὅπως ἄν τις ἐλάχιστα κεχορηγημένον νομίζοι ἐκ πάντων ἑαυτόν, κατὰ τοῦτο πρὸς τὴν φιλίαν ἐπιτηδειότατον εἶναι· ἀλλά τοι τοὐναντίον ἐστὶν ἀληθές. Ὅσῳ 30
γὰρ ἄν τις ἑαυτῷ μάλιστα πέποιθε καὶ τῇ ἀρετῇ τε καὶ σοφίᾳ μάλιστα περιπέφρακται, ὡς μηδενὸς ἐνδεᾶ γενέσθαι καὶ ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ ἑαυτοῦ κεῖσθαι νομίζειν· τόσῳ δὴ πρὸς τὸ μετιέναι τὰς φιλίας καὶ περιέπειν πάντων κράτιστα παρεσκεύασται. Τί γάρ; μῶν ὁ Ἀφρικανὸς ἐμοῦ ἐνδεῶς εἶχεν; οὐ μὲν οὖν, μὰ τὸν Ἡρακλέα· ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐκείνου ἐδεόμην ἐγώ· ἐκ δὲ τοῦ τὴν αὐτοῦ θαυμάζειν ἀρετὴν ἐμέ, κἀκεῖνον δὲ ἔστιν ἥντινα περὶ τῶν ἐμῶν ὑπόληψιν λαβεῖν, ἐφίλησεν ἐμέ, καὶ ἡ συνήθεια τὴν εὔνοιαν ἐπηύξησεν. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ πολλαὶ καὶ μεγάλαι ὠφέλειαι ἐντεῦθεν ἠκολούθησαν· οὐ μέντοι ἐκ τῆς τούτων ἐλπίδος αἱ τοῦ φιλεῖν συνέστησαν ἀφορμαί. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς 31

IX. ὁραθεῖσιν] Hic Aoristus obtinet apud posteriores scriptores pro ὀφθεῖσιν. 29

ἐρασθῆναι] *Diligere* i. q. φιλεῖν vd. Passov. Lex. et Rost. Lex. Germ. Graec. s. *Lieben.*

οἷς ἂν συνάπτονται] Ἂν cum Indicativo Praesentis strui nequit vd. Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 599. 2. e.; h. l. συνάπτοιντο Petavio erat scribendum, cum *quibuscum usu coniuncti esse possint* exhibeat pro vulgata *possunt:* omisit *usu.* Equidem convertendum censeo οἷς συνηθείᾳ συνάπτεσθαι δύνανται.

ἐὰν — προςγένοιτο] De hac soloeca constructione vd. nos supra. De sententia vd. Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 290. Hutten.: ἡ ἀληθινὴ φιλία τρία ζητεῖ μάλιστα, τὴν ἀρετήν, ὡς καλόν, καὶ τὴν συνήθειαν, ὡς ἡδύ, καὶ τὴν χρείαν, ὡς ἀναγκαῖον.

προβολὴν — πτωχείας] *Ortus* apud Cic. non est προβολή, sed γένεσις. *Inopia et indigentia* i. q. ἔνδεια καὶ πενία. Πτωχεία est *mendicitas.* Vd. de hoc discrimine Stallb. ad Plat. Apolog. cp. 9. ed. Gothan.

Ὅσῳ γὰρ ἄν τις — πέποιθε] Ἂν et ob verba Latina et ob structuram cum Indicativo ferri nequit, sed eiiciendum est. 30

Καθάπερ — ἐλάχομεν] Petavius, recte, ut Beierus, verba Cice- 31

*μαι τῷ Σκηπίωνι· μᾶλλον δ' ἐμοὶ αὐτῷ ξυνέβη, εἴ τι καὶ ξυν-
έβη ποτέ. τὸ δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ δυςτυχήμασιν οὕτω δυςφο-
ρεῖσθαι οὐ τὸν φίλον, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀγαπῶντος ἔργον ἐστί.
11 Τὰ δ' ἐκείνου τίς ἂν οὐκ ἐν καλῷ τεθεῖσθαι νομίζοι; Εἰ μὴ
γὰρ τάχα που, ὅπερ οὐ διενοεῖτο, τὴν ἀθανασίαν δι' εὐχῆς
ἔχειν ἠβούλετο· τίνος οὐκ ἐπέτυχεν, ὧν εὔξασθαι θέμις ἐστὶν
ἀνθρώπῳ; ὅςτις τὴν μεγίστην ἐλπίδα τῶν πολιτῶν, ἣν αὐτοῦ
πέρι παιδὸς ἔτι ὄντος εἶχον, αὐτίκα πάσης κρείττονι πίστεως
ὑπερηκόντισεν ἀρετῇ· ὃς τὴν ὑπατείαν οὐ παρήγγειλε μὲν πώ-
ποτε, δὶς δ' ὕπατος ἀπεδείχθη· τὸ μὲν πρῶτον πρωϊαίτερον
τοῦ νενομισμένου καιροῦ, δεύτερον δὲ ὡς πρὸς ἑαυτὸν ἐν ὥρᾳ,
ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ τῆς πόλεως πράγματα μικροῦ τοῦ δέοντος
ὀψιαίτερον· ὃς δύο καταστρεψάμενος τῇ ἀρχῇ ἡμῶν ἐχθίστας
πόλεις οὐ μόνον παρόντας, ἀλλὰ καὶ μέλλοντας ἄρδην ἀνεῖλε
τοὺς πολέμους. Τί ἂν εἴποιμι περὶ τοῦ λίαν ἁπλοϊκοῦ καὶ ἀφε-
λοῦς τῶν τρόπων, ἢ περὶ τῆς εἰς μητέρα στοργῆς, ἢ περὶ τοῦ
ἐλευθερίου εἰς τὰς ἀδελφάς, καὶ τοῦ χρηστοῦ καὶ προςηνοῦς
εἰς τοὺς οἰκείους καὶ τοῦ πρὸς ἅπαντας δικαίου; Ἀλλὰ τάδε
γνώριμα μέν ἐστιν ὑμῖν· ἡλίκην δὲ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην εἶχεν ἡ
πόλις, τὸ κατὰ τὴν κηδείαν πένθος ἔδειξε. Τί τοίνυν ἐκεῖνος
ὄνασθαι τῆς ὀλίγων ἐνιαυτῶν προςθήκης ἠδύνατο; Τὸ γὰρ γῆ-
ρας, εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι, καθάπερ τὸν Κάτωνα μέμνημαι
ἔτει πρότερον ἢ ἀπέθανεν ἑνὶ πρὸς ἐμέ τε καὶ τὸν Σκηπίωνα
διαλέξασθαι· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνο, ἃ καὶ τότε προςῆν ἔτι τῷ Σκη-
12 πίωνι, τὸ χλωρὸν καὶ ἀκμαῖον ἀφαιρεῖ. Τοιγαροῦν ὁ μὲν βίος
αὐτοῦ τοιοῦτος ἥ τε τύχη καὶ τὸ κλέος γεγένηται, οἷα μηδε-
μίαν δέξασθαι προςαγωγήν· τὴν δὲ τοῦ θανάτου αἴσθησιν τὸ
ταχὺ καὶ ἀκαριαῖον ἔκλεψεν. ὁποῖος δ' ἄρα τουτουῒ τοῦ θανά-
του τρόπος ὑπῆρξεν, ἔργον ἐστὶν εἰπεῖν· ὅ,τι δ' αὖ δι' ὑπο-
ψίας ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, ὑμεῖς ὁρᾶτε. Τοῦτο μέντοι ἐπ' ἀλη-
θείας λέγειν ἔξεστιν, ὅτι Ποπλίῳ Σκηπίωνι ἐκ τῶν πολλῶν ἡμε-
ρῶν, ἃς παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπιφανεστάτας καὶ ποθεινοτάτας
εἶδεν, ἐπισημοτάτη ἀνέτειλεν ἐκείνη, καθ' ἣν τῆς βουλῆς*

---

11 *καταστρεψάμενος — τρόπων*] Non recte redditum est *de moribus facillimis: facilis* i. q. *εὔκολος*, *facilitas morum* i. q. *εὐκολία τῶν τρόπων — εὐπροςηγορία — φιλοπροςηγορία.* Rectius *καταστρέψας*.

Ἀλλὰ τάδε γνώριμα] *Haec nota sunt vobis:* optt. Edd. *Nota sunt vobis.*

εἰ καὶ βαρὺ οὐκ ἔστι] Corr. *μή*. De *εἰ — οὐ* vd. Pflugk. ad Eurip. Med. v. 88. Bernhardy wiss. Syntax p. 386.

διαλέξασθαι] *Διαλεχθῆναι* erat dicendum: *διαλέξασθαι* ap. Homer. i. q. *reputare*, *perpendere* vd. Buttm. Lexil. Vol. II. p. 90., apud Memn. in Phot. Myriob. p. 237, Polyaen. III, 9. 40. i. q. *colloqui*, vd. Poppon. de Graec. verb. med. etc. in Seebod. Archiv. 1829. nr. 59. p. 234. Sic infra Cap. 5, 17. *διαλέξονται* hac significatione exstat.

*ἀφεθείσης ὑπό τε τῶν συγκλητικῶν πατέρων καὶ τοῦ παντὸς
Ῥωμαίων δήμου τῶν τε συμμάχων καὶ τῶν Λατίνων τῇ προ-
τεραίᾳ τῆς τελευτῆς οἴκαδε προεπέμπετο περὶ δείλην ὀψίαν,
ὥςτε ἀφ' οὕτως ὑψηλοῦ τῆς τιμῆς βαθμοῦ εἰς οὐρανὸν μᾶλ-
λον δοκεῖν ἢ εἰς ᾅδου μετασταθῆναι.*

IV. *Οὐ γὰρ ἔγωγε τούτοις συγκαθείμην ἄν, οἳ τὰ τοιαῦτα* 13
*ἔναγχος ἤρξαντο διαθρυλλεῖν, ὅτι αὐταῖς ταῖς ψυχαῖς ἀποθνή-
σκει τὰ σώματα καὶ ὡς ἅπαντα συναφανίζεται τῷ θανάτῳ.
Ἀμέλει πλέον παρ' ἐμοὶ δύναται ἡ τῶν παλαιῶν αὐθεντία, εἴτε
τῶν ἡμετέρων προγόνων; οἵτινες οὕτω σεμνὰ τὰ ὅσια τοῖς νε-
κροῖς ἀπένειμαν, οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσαντες, εἰ μηδὲν αὐτοῖς
προςήκειν ᾤοντο· εἴτε τῶν χώραν τήνδε πάλαι κατασχόντων
καὶ τὴν μεγάλην λεγομένην Ἑλλάδα (τὴν νυνὶ μὲν ἀνάστατον
γεγενημένην, τηνικαῦτα δ' ἀκμάζουσαν) τοῖς σφῶν διδάγμασι
καὶ παραγγέλμασι καταρτισάντων· εἴτ' ἐκείνου, ὃν ἀνεῖλεν ὁ
θεὸς τῶν πάντων εἶναι σοφώτατον, ὃς οὐχὶ τοτὲ μὲν τοῦτο,
τοτὲ δ' ἄλλο, ὡς τὰ πολλά, τὸ δ' αὐτὸ ἔλεγεν ἀεί, θείας εἶναι
τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς καί ταύταις μετὰ τὸ τοῦ σώματος
ἀπαλλαγῆναι τὴν εἰς οὐρανὸν ἐπάνοδον ἀναπεπτάσθαι καὶ τὴν
αὐτὴν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἄριστα καὶ δικαιότατα βεβιωκότων εὐχε-
ρεστάτην οὖσαν. Ὅπερ καὶ τῷ Σκηπίωνι ξυνεδόκει, ὅςτις οἱο-* 14
*νεὶ προμαντευόμενος πρὸ ὀλίγων πάνυ τοῦ θανάτου ἡμερῶν,
τοῦ τε Φίλου καὶ Μανιλίου καὶ πολλῶν ἑτέρων παρόντων καὶ
ἀμφοῖν ἡμῶν, ὦ Σκαιόλα, παραγενομένων, τρεῖς ὅλας ἡμέ-
ρας περὶ τῆς πολιτείας διελέχθη. καὶ αὕτη σχεδὸν ἡ διατριβὴ
εἰς τὸν περὶ τῆς τῶν ψυχῶν ἀθανασίας λόγον ἐτελεύτησε· καθὰ
νύκτωρ ἀναπαυόμενος ἔφη κατ' ὄναρ ἀκηκοέναι λέγοντος Ἀφρι-
κανοῦ. Εἰ μὲν δὴ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς τῶν ἀρίστων
ἑκάστου τὴν ψυχὴν ἐν τῷ θανάτῳ ῥᾷστα οἷον ἐκ φυλακῆς καὶ
δεσμῶν τοῦ σώματος ἀφίπτασθαι· τίνι ποτ' εὐκολωτέραν
ἡγησόμεθα γενέσθαι ἢ τῷ Σκηπίωνι τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς
ἀναδρομήν; Οὐκοῦν τοιαύτῃ τῇ συντυχίᾳ τἀνδρὸς ἐποδύρε-
σθαι δέδοικα μὴ φθονοῦντος μᾶλλον ἢ φιλοῦντος εἴη. Εἰ
δ' αὖ τῆς ἀληθείας ἔχεται μᾶλλον τὸ τῶν τε ψυχῶν καὶ τῶν*

καὶ—προεπέμπετο] Expressa est lectio *populo Romano, sociis et Latinis* in plerisq. Edd. vd. Beier. Orell.; *populi Romani sociis* Gernh. Pro *προεπέμπετο* scribendum erat *προὐπέμφθη* i. e. *reductus est.* 12

CAP. IV. *συγκαθείμην*] Quum ap. Cic. sit *assentior*, Petavius aut minus recte *συγκαθίεσθαι* pro *συγκατατίθεσθαι* usurpavit, aut *συγκαθείμην* est mendum typographicum pro *συγκαταθείμην*. 13

ἤρξαντο διαθρυλλεῖν] *Disserere* ap. Cic. i. q. *διαλέγεσθαι—διαλογίζεσθαι*. Pro Infinitivo erat ponendum Partic.

ὡς τὰ πολλά] *Ut in plerisque* Beier. Orell. *ut plerique* Gernh.

τοτέ—ἔλεγεν ἀεί] *Dicebat* omis. Beier. Orell.; Petav. bis *τότε*.

σωμάτων ἕνα φάναι καὶ τὸν αὐτὸν ὄλεθρον εἶναι καὶ μηδεμίαν
παραμένειν αἴσθησιν· ἀκόλουθόν ἐστιν, ὥςπερ μηδὲν ἀγαθὸν
τῷ θανάτῳ, οὕτω καὶ κακὸν προςεῖναι μηδέν. Τῆς γὰρ αἰ-
σθήσεως ἀνῃρημένης παραπλήσιόν τι γίνεται, ὡςανεὶ ἁπλῶς
οὐκ ἐγεννήθη ποτέ· καίτοι γεννηθῆναι ἡμεῖς τε χαίρομεν ἐκεῖ-
15 νον ἥ τε πόλις, μέχρις οὗ ἂν περιέσται, χαρήσεται. Τού-
των δὴ ἕνεκα τὰ μὲν κατ' αὐτόν, καθάπερ ἔφην, ὡς βέλτιστα
διατέθειται· τὰ δὲ κατ' ἐμὲ ἀτοπώτερόν πως, ὃν εὐλογώτερον
ἦν δήπου εἰς τὸν βίον παρελθόντα πρότερον καὶ τούτου πρό-
τερον ἀπελθεῖν. Ὅμως μέντοι τῆς ἡμετέρας φιλίας οὕτως ἀπο-
λαύω, ὡς εὐδαιμόνως ζῆσαι δοκεῖν, ὅτι τῷ Σκηπίωνι συνέ-
ζησα, πρὸς ὃν ἐγὼ τὰς ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἰδίων
πραγμάτων φροντίδας ἐμεριζόμην, καὶ τῆς οἰκίας αὐτῷ καὶ
στρατείας ἐκοινώνουν, καὶ ὃ πᾶσαν συνέχει τὴν τῆς φιλίας δύ-
ναμιν θαυμαστή τις ἀλλήλων μεταξὺ τῶν θελημάτων καὶ ἐπι-
τηδευμάτων καὶ γνωμῶν ἡ συμφωνία προςῆν. Τούτου δὴ χά-
ριν οὐ τοσοῦτον αὕτη ἐμὲ τῆς σοφίας ἡ φήμη, ἣν ἄρτι ὁ Φάν-
νιος ἔλεγεν, εὐφραίνει, καὶ ταῦτα ψευδὴς οὖσα, ὅσον ἀείμνη-
στον ἐλπίζειν ἔσεσθαι τὴν ἡμετέραν φιλίαν, ὃ καὶ ἐμοὶ παρὰ
τοῦτο μᾶλλον καταθύμιον ὑπάρχει, ὅτι ἐξ ἁπάντων αἰώνων
μόλις τρία ζεύγη ἢ τέσσαρά που τῶν φίλων ἀπομνημονεύον-
ται· καθὸ δηλονότι καὶ τὴν τοῦ Σκηπίωνος καὶ Λαιλίου φι-
λίαν ἐλπίζειν ἔπεισί μοι γνωρίμην ἂν τοῖς ὕστερον γενέσθαι.
16 ΦΑΝΝΙΟΣ. Τοῦτο μέν, ὦ Λαίλιε, ἀναγκαῖον οὕτως ἔχειν·
ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς φιλίας ἐμνήσθης καὶ ἄλλως δὲ σχολὴν ἄγο-
μεν, κεχαρισμένον ἐμοὶ μάλα τι ποιήσεις, ὡς δ' ἐλπίζω καὶ
τουτῳῒ τῷ Σκαιόλᾳ, εἰ, καθάπερ περὶ τῶν λοιπῶν εἴωθας,
περὶ ὧν ἄν σέ τις ἀνερωτᾷ, οὕτω καὶ περὶ τῆς φιλίας λέγειν
ἐθελήσειας, ὅπως τε φρονεῖς, καὶ ὁποίαν γνώμην ἔχεις, καὶ
εἴ τι καὶ ἐπιτάττειν ἀξιοῖς. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Ἀλλ' ἔμοιγε ἥδι-
στον ἂν εἴη τοῦτο· κἀμοῦ δὲ περὶ τῶν αὐτῶν μέλλοντός σοι
λόγον προςφέρειν, ἔφθασεν ὁ Φάννιος. Οὐκοῦν ἀμφοτέ-
ροις ἡμῖν εὖ μάλα χαριῇ.
17 V. ΛΑΙΛΙΟΣ. Ἀλλ' οὐκ ἂν τὸ πείθεσθαι ὑμῖν ἐβα-
ρυνόμην, εἰ ἐπεποίθειν ἐμαυτῷ. Καὶ γὰρ ἄξιόν τέ ἐστι τὸ
πρᾶγμα καὶ ἡμεῖς γε, ὡς ὁ Φάννιος εἶπε, σχολάζομεν.
Ἀλλὰ τίς εἰμι ἔγωγε; ἢ τίς τοῦ λόγου δύναμις ἔνεστιν ἐμοί;
Τῶν λογίων ἔθος ἐστὶ τοῦτο, μάλιστα δ' Ἑλλήνων, ὡς προ-
τίθεσθαι αὐτοσχεδίως ὁτιοῦν αὐτοῖς, περὶ οὗ αὐτοσχεδιά-
ζοντες μάλα διαλέξονται. Μέγα δὴ ἔργον τοῦτο καὶ οὐκ

---

14 χαρήσεται] Χαιρήσω apud Atticos in usu. Vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 255.

15 ζῆσαι — συνέζησα] Attici Aor. II. verb. βιοῦν usurpant. γνωρίμην] Corr. γνώριμον pro mendoso γνωρίμην.

ὀλίγης ἀσκήσεως δεόμενον. Ὅσα τοίνυν περὶ τῆς φιλίας λέγεσθαι οἷά τέ ἐστι, παρὰ τῶν ἐπαγγελλομένων τὰ τοιαῦτα αἰτητέον ὑμῖν. ἐγὼ δὲ παρακελεύεσθαι μόνον ὑμῖν δύναμαι εἰς τὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων φιλίαν προτιμᾶν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἁρμόζον ἐστὶ τῇ φύσει, οὔτ' ἐπιτήδειον οὕτω εἴτε πρὸς τὰς τοῦ βίου εὐπραξίας εἴτ' οὖν κακοπραξίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν 18
πρῶτον οὕτω φρονῶ, οὐκ ἄλλως ἢ μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν τὴν φιλίαν εἶναι δύνασθαι· οὐδὲ ταῦτά μοι πρὸς ἀκρίβειαν ἐξετάζειν πρόκειται νῦν, καθάπερ τοῖς περὶ τῶνδε λεπτολογεῖν ἐπιβαλομένοις, τάχα μὲν ἀληθῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον οὐχ ἱκανῶς. οὐδένα γὰρ ἄνδρα φασὶν ἀγαθὸν εἶναι εἰ μὴ σοφόν. Ἔστω δὴ οὕτως· ἀλλ' ἐκείνην νοοῦσι τὴν σοφίαν, ἧς οὐδείς πω θνητὸς ἐπέτυχεν· ἡμεῖς δὲ τὰ ἐν χρήσει κοινῇ καὶ βίῳ ἐπιπολάζοντα, οὐ τὰ ὀνειροπολούμενα καὶ δι' εὐχῆς ὄντα μόνης ἐλπίζειν ὀφείλομεν. Ἀμέλει οὐκ ἐγώ ποτε Γάϊον Φαβρίκιον καὶ Μάνιον Κούριον καὶ Τίτον Κορουγκανόν, τοὺς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἐπικριθέντας σοφούς, ὡς πρὸς τὸν ἐκείνων κανόνα φαίην ἂν σοφοὺς ὑπάρξαι. Οὐκοῦν αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐχέτωσαν τὸ ἐπίφθονον τόδε καὶ ἄσημον ὄνομα τῆς σοφίας· κἀκείνους ἡμῖν συγχωρείτωσαν ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι. Ἀλλ' οὐ τοῦτο δοῖεν ἄν· ἀρνήσονται δὲ μὴ ἑτέρῳ μηδενὶ πλὴν τοῦ σοφοῦ παραχωρεῖσθαι δεῖν. Τούτου γοῦν πέρι ἐν τύπῳ διορίσωμεν. Τοὺς δ' οὕτως ἀναστρεφομένους καὶ 19
βιοῦντας, ὡς τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ καλοκἀγαθίαν καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ ἐλευθερίαν ὑπὸ πάντων δοκιμάζεσθαι, μηδεμίαν τ' αὖ ἐκείνων ἐπιθυμίαν ἢ ἀκολασίαν ἢ θρασύτητα καταγνωσθῆναι, προσεῖναι δ' οὐχ ἥκιστα καὶ τὸ τῶν τρόπων εὐσταθές, οἷοί περ ἦσαν οἱ μικρῷ πρότερον ὀνομασθέντες· τούτους ἄντικρυς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ὡς τότε διεφημίζοντο, καὶ δὴ χρῆναι λέγειν ὁμολογῶμεν, ἐπειδή, καθόσον ἀνθρώπῳ δυνατόν, τῇ φύσει παρακολουθοῦσι, βελτίστῃ βίου τοῦ ὀρθῶς ἔχοντος ἡγεμόνι. Ὧδε γάρ πως κατανοεῖν μοι δοκῶ, οὕτως

CAP. V. *κακοπραξίας*] Non est vocabulum Graecum, sed *κακοπραγία*: at *εὐπραγία* et *εὐπραξία* in usu sunt. Supra Petav. ὅ, τι οὖν. 17
ἐλπίζειν ὀφείλομεν] *Sperare* lect. deterior pro vulg. *spectare*. 18
Τίτον Κορουγκανόν] Secutus est scripturam malam *Coruncanum* pro *Coruncanium* vd. annotat. mea ad Caton. Mai. Cap. 6.
Τούτου — διορίσωμεν] Non expressa sunt verba *ut aiunt*, quae Beierus, quum in Cod. Oxon. η et Lips. α. omittantur, uncis inclusit. Recte Petavius interpretatus est verba *agamus pingui Minerva ἐν τύπῳ διορίσωμεν* (vd. de locutionibus *ἐν τύπῳ εἰπεῖν* Ast. ad Plat. Polit. p. 473. *λέγειν* etc Steph. Thes. L. Gr. T. IV. p. 1691.); nam h. l. *pingui Minerva* interprete Gernhardo est non subtili ac spinosa disputatione, sed ad vulgarem opinionem et populari oratione.
δοκῶ] Correxi pro *δωκῶ*. 19

ἡμᾶς πεφυκέναι, ὡς πάντων μεταξὺ ἑταιρεῖαν ἐνυπάρχειν τινά,
καὶ ταύτῃ μείζονα, ᾗ ἐγγυτέρω τις προςήκει. Ὅθεν ἀκόλου-
θόν ἐστι τοὺς πολίτας προκρίνεσθαι δεῖν τῶν ξένων, καὶ τῶν
ἀλλοτρίων τοὺς οἰκείους· ἐπειδὴ ξὺν τούτοις τὴν φιλίαν ἡ φύ-
σις ἀπέτεκεν· οὐ μέντοι ἱκανὸν αὕτη τὸ βέβαιον ἔχει. ἡ γὰρ
φιλία τῆς οἰκειότητος κατὰ τοῦτο διενήνοχεν, ὅτι τῆς μὲν οἰ-
κειότητος ἐνδέχεται χωρίζεσθαι τὴν εὔνοιαν, τῆς δὲ φιλίας οὐκ
ἔνι· δῆλον γὰρ ὅτι περιῃρημένης τῆς εὐνοίας οἴχεται τὸ τῆς
20 φιλίας ὄνομα, μένει δὲ τὸ τῆς οἰκειότητος. Ὁπόση δὲ τῆς φι-
λίας ἐστὶ δύναμις, ἐντεῦθεν μάλιστα καταμανθάνειν ἔξεστιν,
ὅτι ἐξ ἀπείρου καὶ οὐχ ὡρισμένης τινὸς ἑταιρείας τοῦ γένους
ἀνθρωπίνου, ἣν ἡ φύσις αὐτὴ συνέστησεν, οὕτω συνῄρηται τὸ
πρᾶγμα καὶ εἰς τὸ στενὸν περιέστη, ὡς πᾶσαν τὴν ἀγάπην ἢ
δυεῖν μεταξὺ ἢ ὀλίγων συνάπτεσθαι.

VI. Ἔστι δὲ ἄλλο μηδὲν ἡ φιλία πλὴν ἁπάντων τῶν
τε θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μετ' εὐνοίας καὶ ἀγάπης ἡ με-
γίστη συμφωνία· ἧς οὐκ οἶδ' ὅ, τι βέλτιον, μόνης ἐξαιρομένης
τῆς σοφίας, ὑπὸ τῶν θεῶν τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται. Οἱ
μέν τινες προτιμῶσι τὸν πλοῦτον, ἄλλοι δὲ τὴν εὐεξίαν, ἕτεροι
δ' αὖ τὴν δύναμιν, οἱ δὲ τὰς τιμάς, οἱ δὲ πολλοὶ τὰς ἡδονάς.
Ἀλλὰ τὸ ἔσχατον τουτὶ τῶν κτηνῶν ἐστι μᾶλλον ἴδιον, τὰ δὲ
πρὸ αὐτοῦ εὐμετάπτωτα τυγχάνει ὄντα καὶ ἀστάθμητα, οὐ
τοσοῦτον ἐν τῇ ἡμῶν εὐβουλίᾳ, ὅσον ἐν τῷ προπετεῖ τῆς τύ-
χης καὶ ἀγχιστρόφῳ κείμενα. Οἱ δὲ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότα-
τον ἐν τῇ ἀρετῇ τιθέμενοι κάλλιστα μὲν οὗτοι φιλοσοφοῦσι·
πλὴν ἡ αὐτὴ τὴν φιλίαν ἀρετὴ γεννᾶν οἶδε καὶ συγκροτεῖν·
21 οὐδὲ γὰρ ἀρετῆς δίχα συστῆναι τὴν φιλίαν ἐνδέχεται. Ἀλλ' ἡ-
μεῖς ἀρετὴν δὴ ταύτην ἐκ τῆς τοῦ βίου συνηθείας καὶ τῆς ἐπι-
χωριαζούσης παρ' ἡμῖν λέξεως ἐξηγώμεθα· μήτ' αὐτήν, καθὶ
τῶν ἐλλογίμων τινές, τῇ τῶν ῥημάτων σεμνότητι μετρεῖν ἀξιῶ-

ὑπὸ πάντων δοκιμάζεσθαι] Apud Ciceronem non est ὑπὸ πάν-
των.
20 Ὁπόση δὲ τῆς φιλίας κτλ.] Aristot. Eth. VIII, 7. Πολλοῖς δ' εἶναι
φίλον κατὰ τὴν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται, ὥςπερ οὐδ' ἐρᾶν πολλῶν ἅμα.
IX, 10. Οὐ γίγνονται γὰρ φίλοι πολλοὶ κατὰ τὴν ἑταιρικὴν φιλίαν· αἱ
δ' ὑμνούμεναι ἐν δυσὶ λέγονται. Correxi συνέστησεν pr. συνέστησου.
CAP. VI. Ἔστι — μηδέν] Corr. οὐδὲν.
οἱ δὲ πολλοί] Πολλοὶ δέ erat dicendum: differunt enim οἱ πολ-
λοί et πολλοί vd. Passov. Lex. Vol. II. p. 513. f). Matth. Gr.
gr. Vol. II. §. 266.
τὰ δὲ πρὸ αὐτοῦ] *Illa autem superiora* interpretare τὰ δ' ἐπά-
νω — ὄπισθεν vd. Lobeck. ad Phryn. p. 11.
τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότατον] *Summum bonum* a Stoicis dicitur τὸ
τέλος vd. Tennemann. Gesch. d. Philos. Vol. IV. p. 78.
21 ἀρετὴν δὴ ταύτην] Apud Ciceronem tantum exstat *virtutem*:
τὴν ante ἀρετήν erat addendum.

*μεν· καὶ δῆτα ἄνδρας ἀγαθοὺς τοὺς ὑπὸ πάντων ἐγκρινομέ-
νους ἀριθμῶμεν, τοὺς Παύλους, Κάτωνας, Γάλλους, Σκη-
πίωνας, Φίλους· τοιούτοις γὰρ ὁ κοινὸς ἀρκεῖται βίος· ἐκεί-
νους δὲ παραλείπωμεν, οὓς πάντας οὐδαμοῦ ἂν εὑρεῖν ἔχοις.
Τοιούτων οὖν ἀνδρῶν ἡ πρὸς ἀλλήλους φιλία τοσαύτας παρέ-
χει τὰς ὠφελείας, ὅσας οὐ δύναμαι τῷ λόγῳ περιλαβεῖν. Καὶ* 22
*ἵνα ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, τίνι ποτὲ βιωτὸς ἂν ὁ βίος εἴη, ὥς φη-
σιν Ἔννιος, ὃς τῇ ἐξ ἀμοιβῆς εὐνοίᾳ φίλου τινὸς οὐκ ἐπανα-
παύεται; Τί γλύκιόν ἐστιν ἢ κτήσασθαί τινα, πρὸς ὃν ἐκφέ-
ροις ἂν ἀδεῶς ἅπαντα τῷ λόγῳ οὐχ᾽ ἧττον ἢ πρὸς ἑαυτόν;
Ποῦ δ᾽ ἂν εἴη τοσαύτη ἐν ταῖς εὐτυχίαις ἡδονή, μὴ παρόντος
τοῦ συνησθησομένου ταύταις ἐξ ἴσου σεαυτῷ; Τῶν δὲ δυστυ-
χιῶν ἣν ἂν χαλεπὸν ἀνέχεσθαι ἄνευ τοῦ κἂν βαρύτερόν σου ταύ-
τας ἐνεγκεῖν παρεσκευασμένου. Τὸ δὲ τελευταῖον ἐπὶ μὲν τῶν
λοιπῶν, ὧν ὀρέγονται οἱ ἄνθρωποι, τὰ καθ᾽ ἕκαστα σχεδὸν
πρὸς ἕκαστ᾽ ἄττα συμφέρει μόνον· οἷον δὴ λέγω· ὁ πλοῦτος
πρὸς τὸ χρήσασθαι· ἡ περιουσία εἰς τὸ θεραπείας τυχεῖν· αἱ
τιμαὶ πρὸς τὸ εὐφημεῖσθαι· αἱ ἡδοναὶ πρὸς τὴν εὐφροσύνην·
ἡ ὑγίεια, ὅπως ἐκφεύγῃς τὴν ἀλγηδόνα καὶ τὸ σῶμα ἔνεργον
ἔχῃς· ἡ δὲ φιλία πολλὰς χρείας παρέχεται· ὅπῃ γὰρ ἂν σὺ
τραπῇ, πάρεστιν· οὐδεὶς αὐτὴν ἀποτειχίζει τόπος· οὐκ ἄκαι-
ρός ἐστί ποτε οὔτ᾽ ἀηδής. Οὐκουν ὕδατι οὐδὲ πυρί, ὥς
φασιν, χρώμεθ᾽ ἐπὶ πλέον ἢ φιλίᾳ. φιλίαν δ᾽ ὅταν λέγω,
οὐ τὴν δημώδη φημί, οὐδὲ τὴν μετρίαν, καίτοι σὺν ὠφελείᾳ
τέρψιν φέρουσαν καὶ αὐτήν, ἀλλὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ τελείαν,
ὁποία τινῶν κομιδῇ εὐαριθμήτων γέγονε. Τάς τε γὰρ ἀγα-
θὰς τύχας ἡ φιλία λαμπροτέρας ποιεῖ καὶ τὰς ἐναντίας διὰ
τοῦ μερίζεσθαι καὶ κοινωνεῖν ἐλαφροτέρας.*

VII. *Ἐκ πολλῶν μέντοι καὶ μεγίστων ὀνήσεων, ἃς ἡ φι-* 23
*λία χορηγεῖν εἴωθε, περὶ πλείστου ποιητέα ἐστὶν ἥδε, ὅτι χρη-
στὴν ἐλπίδα εἰς ὕστερον ὑποφαίνει οὔτε καθυφίεσθαι τὸν θυ-
μὸν ἐᾷ καὶ ἀποκάμνειν. Ὁ γὰρ εἰς τὸν ἀληθινὸν φίλον ὁρῶν
οἷον ἑαυτοῦ παράδειγμα θεωρεῖ. Τοιγαροῦν καὶ ἀπόντες πάρ-
εισι καὶ ἐνδεεῖς ὄντες πλεονάζουσι καὶ ἀσθενοῦντες ἐῤῥω-
μένοι εἰσὶ καὶ (ὃ τῷ λόγῳ δυσχερέστερόν ἐστι) ζῶσιν ἀποθα-
νόντες. Τοσαύτη γοῦν ἐκείνοις τιμὴ καὶ μνήμη καὶ πόθος τῶν
φίλων παρέπεται. ὅθεν κἀκείνων μακαριστὸς ὁ θάνατος καὶ
τούτων ὁ βίος ἐπαίνου ἄξιος δοκεῖ. Ἐὰν δ᾽ ἄρα τις ἐκ τῆς*

Ποῦ — ἡδονή] Secutus est Petav. lectionem *qui* a Beiero quo- 22
que receptam, quem vide; alii, ut Gernhard. Orell., *quis*.

περιουσία] *Opes* h. l. non sunt divitiae, sed potentia, auctoritas et gratia, i. e. *δύναμις — ἀξίωμα*.

Cap. VII. *Ὁ γὰρ — ὁρῶν*] Secutus est Petav. lect. *verum ete-* 23
nim; Gernh. *verum etiam*, recte Beierus et Orell. *verum enim*.
Intueri h. l. i. q. *ἀποβλέπειν*. Infra post *δοκεῖ* erata ddendum *εἶναι*.

τῶν ὄντων φύσεως τὴν κατ' εὔνοιαν συνάφειαν ἐξαιρῇ· μηδεμία μήτ' οἰκία μήτε πόλις στῆναι δυνήσεται, ἀλλ' οὐδ' ἡ γεωργία παραμενεῖ. Τοῦτο δ' ἦν τις οὔπω ξυνίεναι οἷός τε ᾖ, ὅσην ἔχει δύναμιν ἡ φιλία καὶ ὁμόνοια, ἐκ τῶν στάσεων καὶ διχονοιῶν ἔστι καταγινώσκειν. Τίς γὰρ οὕτω καλῶς ἐρηρεισμένος οἶκος ἢ ἀσφαλὴς οὕτω πόλις, ἣ μὴ δι' ἀπεχθειῶν καὶ διαφωνιῶν πρόῤῥιζος ἂν ἀνατραπῇ; Ἔνθεν, ὅσον ἐν τῇ
24 φιλίᾳ τἀγαθὸν ἔνεστι, ῥᾴδιον ἂν εἴη διακρίνειν. Ἀκραγαντῖνον μὲν οὖν τινά φασι λόγιον ἄνδρα δι' ἑλληνικῶν ἐπῶν μαντεύσασθαι, πάντα τὰ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ συνεστῶτα καὶ κινούμενα ὑπό τε τῆς φιλίας εἰς ἓν συνάγεσθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ νείκους διασκεδάννυσθαι. Καὶ τοῦτο δὴ πάντες ξυνιᾶσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ πιστοῦνται οἷς πράττουσιν. Αὐτίκα γάρ, εἴ τι φίλου κατόρθωμα παρεισάγεται, ἐν ᾧ τοὺς κινδύνους ὑποστῆναι ἢ τούτων συμμετέχειν τινί· τίς οὐχὶ διὰ τῆς γενομένης εὐφημίας ἄγει τὸ πραχθέν; Οἵαι διὰ τῶν ἑδωλίων ἀναβοήσεις πρώην ἐχώρουν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ ξένου ἐμοῦ καὶ φίλου Μάρκου τοῦ Πακουίου, ὅτε δρᾶμα νέον ἐδιδάσκετο, ἡνίκα βασιλέως ἀγνοοῦντος, ὁπότερος ἦν ἀμφοῖν ὁ Ὀρέστης, ὁ μὲν Πυλάδης Ὀρέστης εἶναι δυσχυρίζετο, ὅπως ἀντ' αὐτοῦ κτείνοιτο, ὁ δ' Ὀρέστης, ὥσπερ καὶ ἦν ἀληθῶς, Ὀρέστην ἑαυτὸν διετέλει φάσκων εἶναι! Οἱ δὲ θεαταὶ ἑστῶτες ἐκρότουν ἐπὶ τῷ μηδέποτε γενομένῳ πράγματι. Τί γοῦν οἰώμεθ' ἂν ἐπ' ἀληθεῖ πράξειν αὐτούς; Τότε ῥᾳδίως ἡ φύσις αὐτὴ τὴν ἑαυτῆς ἰσχὺν ἐνεδείκνυ, ὁπόταν οἱ ἄνθρωποι, ἃ δι' ἑαυτῶν πράττειν οὐκ ἠδύναντο, τοῦτο καλῶς πράττεσθαι ἐφ' ἑτέρου ἔκρινον. Μέχρι τούτου περὶ τῆς φιλίας ὅ,τι περ ἐφρόνουν μάλιστα, διεξελθεῖν μοι δοκῶ. Εἰ δὲ πέρα τῶν εἰρημένων λοιπόν τί ἐστι (πολλὰ δ' εἶναι νομίζω)· παρὰ τῶν διαλέγεσθαι περὶ τῶν τοιούτων ἐπαγγελλομένων, εἰ δοκεῖ ὑμῖν, ἐπιζητεῖτε. ΦΑΝ-
25 ΝΙΟΣ. Ἀλλ' ἡμεῖς γε παρά σου μᾶλλον. καίτοι πολλάκις κἀκείνους ᾐτησάμην· καὶ οὐκ ἀηδῶς μὲν ἤκουσα· πλὴν ἑτέρας τι-

---

ὅσον — τἀγαθόν] *Quantum boni*, scribe ὅσον — ἀγαθόν.

24 Ἀκραγαντῖνον — ἐπῶν] Empedoclis Agrigentini versus sunt ap. Sext. Empir. adv. Phys. IX, 10.

Πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα καὶ ἠέρος ἤπιον ὕψος
Νεῖκός τ' οὐλόμενον δίχα τῶν ἀτάλαντον ἁπάντη,
Καὶ φιλότης μετὰ τοῖσιν ἴσον μῆκός τε πλάτος τε.

ἐνεδείκνυ] Vd. nos de hac forma Imperf. ad Cic. Somn. Scip. Cap. 2

ὁπόταν — ἔκρινον] Ὁπότε erat scribendum.

εἰ δοκεῖ ὑμῖν] Vulgo *si videbitur*, sed Petav. secutus est lect. *si videtur.*

25 παρά σου] *Παρὰ σοῦ* erat exhibendum vd. Matth. Gr. Vol. I. p. 87.; aliter statuit ib. Reisig. Coniect. in Aristoph. p. 56.

γὸς δεόμεθα τῆς τοῦ σοῦ λόγου κατασκευῆς. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Μᾶλλον μὲν οὖν οὕτως ἂν φαίης, ὦ Φάννιε, εἰ πρώην εἰς τοὺς Σκηπίωνος κήπους παρεγένου, ὁπηνίκα περὶ τῆς πολιτείας διατριβή τις γέγονεν. Οἷος τότε τῆς δικαιοσύνης συνήγορος πέφηνε πρὸς τὸν ἀκριβῆ τοῦ Φίλου λόγον ἀντιταττόμενος! ΦΑΝΝΙΟΣ. Οὐ γὰρ ἔργον ἦν δῆτα τῷ δικαιοτάτῳ ἀνδρὶ ὑπὲρ δικαιοσύνης ἀπολογήσασθαι. ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Τί γοῦν ὑπὲρ φιλίας; πῶς οὐκ εὔκολον ἔσται τούτῳ περὶ αὐτῆς εἰπεῖν, ὃς τοῦδε ἕνεκεν, ὅτι μετὰ τῆς ἐνδεχομένης πίστεως καὶ καρτερίας καὶ δικαιοσύνης ἐκείνης ἀντιπεποίηται, εἰς ὑπερφυῆ τινα παρὰ πᾶσιν ἔφθασεν εὐδοξίαν;

VIII. *ΛΑΙΛΙΟΣ. Ἀλλὰ τοῦτο ἄντικρύς ἐστιν ἀνάγ-* 26
κην προσάγειν. Τί γὰρ διαφέρει, ὁποῖον ἐμὲ βιάζεσθε τρόπον; βιάζεσθε μὲν οὖν. Καὶ γὰρ πρὸς τὰς τῶν γαμβρῶν σπουδάς, μάλιστα δὲ περὶ καλόν τι γενομένας, ἀντιτείνειν οὐ μόνον χαλεπόν ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ δίκαιον. Ἐμοὶ τοίνυν τὰ περὶ τῆς φιλίας πλειστάκις ἐνθυμουμένῳ πρὸ πάντων ἐκεῖνο σκέπτεσθαι δεῖν ἐπῆλθε, πότερον διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἔνδειαν ἐξ ἀρχῆς ἐπόθησαν οἱ ἄνθρωποι τὴν φιλίαν, ὅπως διδόντες καὶ δεξάμενοι παρ' ἀλλήλων τὰς εὐεργεσίας τοῦθ' ἕκαστός τις, ὃ μὴ δι' ἑαυτοῦ πάντως ἠδύνατο, παρ' ἑτέρου λαβὼν ἔχοι καὶ ἐν μέρει ἀντιδιδῴη· πότερον δὲ μᾶλλον ἴδιον μέν ἐστι καὶ τοῦτο τῆς φιλίας· οὐ μὴν ἀλλὰ πρεσβυτέρα καὶ καλλίων παρὰ πολὺ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως προσεχέστερον ὡρμημένη αἰτία τις ὕπεστιν. Τὸ γὰρ φιλεῖν, ὅθεν ὀνομάζεται ἡ φιλία, εἰς τὴν τῆς εὐνοίας σύζευξιν προηγεῖται. Τὰς μὲν γὰρ ὠφελείας ὡς τὰ πολλὰ κἂν ἀπ' ἐκείνων καρπώσασθαι δυνατόν, οἵτινες προσποιήσει φιλίας θεραπεύονται καὶ δι' αἰδοῦς ἄγονται τοῦ καιροῦ ἕνεκα·

Ἀλλ' ἡμεῖς—κατασκευῆς] Expressa est lectio Orellio quoque probata: *Nos autem a te potius: quanquam etiam ab istis quaesivi saepe, et audivi non invitus equidem: sed aliud quoddam expetimus filum orationis tuae.* Gernhardus: *—potius: —audivi: non invitus equidem, sed aliud quoddam est filum orationis.* Beierus: *Nos autem a te potius. Quamquam etiam ab istis saepe quaesivi; et audivi non invitus equidem. Sed aliud quoddam filum orationis tuae.*

ὑπερφυῆ] Apud Atticos horum Adiectivv. Accusativus fere terminatur in ᾶ, licet terminationis in ῆ exempla apud optimos scriptores reperiantur vd. Matth. Gr. Vol. I. §. 113. not. 1. Bornem. ad Xen. Memor. 1, 6, 13.

CAP. VIII. *ὁποῖον—τρόπον*] *Qua me ratione cogatis*, sic 26
Beier. Orell. *qua me rogatione* Gernh.

ἀντιδιδῴη] De hac forma deteriore scriptoribus posterioribus usitata pro *ἀντιδιδοίη* cf. Buttmann. Gr. ampl. T. I. p. 526. Lobeck. ad Phryn. p. 343. accuratissime exponentem.

ἐν τῇ φιλίᾳ δὲ οὐδὲν ἔνεστι πλαστὸν οὔτε προςποιητόν· πᾶν
27 δὲ τὸ αὐτῇ προςὸν ἀληθινόν τε καὶ ἑκούσιον ὑπάρχει. Διὸ
ἀπὸ τῆς φύσεως μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῆς ἐνδείας ἐμοὶ προελθεῖν
ἡ φιλία δοκεῖ διά τε ψυχικῆς προςβολῆς μετὰ καὶ ἀγαπητι-
κῆς τινος διαθέσεως θᾶττον ἢ διὰ τοιούτου τοῦ λογισμοῦ,
ὁπόση ἐκεῖθεν ὠφέλεια μέλλει γενήσεσθαι. Ὁ δὴ κἀν τοῖς ἀλό-
γοις τισὶ ζώοις ὅπως ἔχει πάρεστιν ἰδεῖν, ἃ τὰ σφῶν ἔκγονα
ἀγαπῶσιν οὕτως ἄχρι τινὸς καὶ ἀγαπῶνται ὑπ᾽ αὐτῶν, ὡς
ῥᾳδίως εἶναι καταφανῆ τὴν ἐκείνων αἴσθησιν. Τοῦτο δ᾽ ἐν
τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ καταδηλότερον· πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἐγγινο-
μένης τοῖς τε τέκνοις καὶ τοῖς τεκοῦσι πρὸς ἀλλήλους στοργῆς
ἣ καὶ διαλύεσθαι εἰ μὴ δι᾽ ἄγους μυσαροῦ τινος οὐχὶ δύναται.
ἔπειτα δέ, ὅταν φιλική τις ὁμοία διάθεσις ἐνεφύη, εἴ τινα που
εὕροιμεν, οὗ τοῖς τρόποις καὶ τῇ φύσει προσαρμοζόμεθα, ὅτι
φῶς ἐν αὐτῷ τι καλοκἀγαθίας καὶ ἀρετῆς ἐνορᾶν δοκοῦμεν.
28 Οὐδὲν γὰρ ἐρασμιώτερόν ἐστι τῆς ἀρετῆς· οὐδὲν πρὸς τὸ φι-
λεῖν τοὺς ἀνθρώπους ἐπισπώμενον μᾶλλον· ἐπειδήπερ τῆς ἀρε-
τῆς καὶ καλοκἀγαθίας ἕνεκα καὶ τῶν οὐδέποτε ὀφθέντων ἡμῖν
ὅμως ἐρῶμεν. Τίς γοῦν Γαΐου Φαβρικίου ἢ Μανίου Κου-
ρίου μὴ μετ᾽ ἀγάπης καὶ εὐνοίας τινὸς μνήμην ποιεῖται, κἂν
μηδέποτ᾽ ἐκείνους ἰδών; τοὐναντίον δὲ τίς οὐ Ταρκύνιον τὸν
Ὑπερήφανον ἢ Σπορίους ἄμφω τόν τε Κάσσιον καὶ τὸν Μέ-
λιον μισεῖ; Πρὸς δύο στρατηγοὺς περὶ τῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν
Ἰταλίαν ἀγὼν ἡμῖν ἐγένετο, Πύῤῥον καὶ Ἀννίβαν· καὶ θατέ-
ρου μὲν διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ οὐκ ἀλλοτρίως εἰςέτι νῦν
ἔχομεν· τὸν δ᾽ ἕτερον διὰ τὴν ἐκείνου ὠμότητα διὰ παντὸς ἡ
πόλις ἥδε μισήσει.

---

27 *πᾶν — προςόν*] *Quidquid in ea est*, sic vulgo: *quicquid est* Beier. *quidquid est* Orell.

διά τε τῆς — θᾶττον] Non satis commode reddita sunt verba Ciceronis *applicatione animi*, quae locutio translata est a racemis vitis se admoventis ad ulmos, recte observante Beiero. *Προςβολή* est *incursus*, *accessus violentior*, *impetus*, *appulsus* vd. Lexica. *Applicare se* (vd. infra Cap. 9. 14. 21.) i. q. *προςπλέκεσθαι — περιπλέκεσθαι — προςάπτειν αὐτόν — προςαρμόζειν αὐτόν*. Pro *θᾶττον* i. e. *magis* corr. *μᾶλλον*.

ὅταν — ἐνεφύη] De Aor. II. Passiv. *ἐφύην*, quo Hippocrates et scriptores posteriores (Christiani quoque Lucas VIII, 6. 8.) usi sunt, vd. Buttmann. Gr. ampl. Vol. II. p. 252. De structura soloeca v. *ὅταν* c. Indic. supra iam monuimus.

28 *Μανίου Κουρίου*] Beierus auctoritate Cod. Lips. *a.*, in quo additum est *Coruncani*, post *M'. Curi* interposuit *Ti. Coruncani*, ut tres boni viri opponerentur totidem improbis. Mihi fides huius lectionis in Cod. chartaceo saec. XVI. suspecta videtur, item Orellio.

Μέλιον] scribe *Μαίλιον*. Vd. annot. ad Cat. cp. 16.

IX. *Τοσαύτην οὖν ἐχούσης ἰσχὺν τῆς καλοκἀγαθίας,* 29
ὥςτε ταύτης κἂν τοῖς οὐδεπώποθ᾽ ὁραθεῖσιν, ἢ καὶ ἐν τῷ πο-
λεμίῳ, ὃ μεῖζον εἶναι δοκεῖ, ἡμᾶς ἐρασθῆναι· τί χρὴ θαυμά-
ζειν, εἴ τι πάσχουσιν αἱ ψυχαί, ὅτε τούτων, οἷς ἂν συνάπτον-
ται, τὴν ἀρετὴν καὶ χρηστότητα κατανοεῖν δοκοῦσι; Καίτοι
κρατύνεται ἡ ἀγάπησις ἐξ ὧν ἢ εὐεργετήθη τις ἢ τὴν ἑτέρου
περὶ ἑαυτὸν ἐπέγνω σπουδήν, ἐὰν καὶ ἐπιμιξία προςγένοιτο.
Τούτων οὖν τῇ πρώτῃ ἐκείνῃ κινήσει ψυχῆς καὶ φίλτρου προς-
τεθέντων, ὑπερβάλλον τι μέγεθος τῆς εὐνοίας ἐξάπτεται. Ἣν
εἴ τις ἐξ ἀσθενείας ὁρμᾶσθαι οἴεται, ὅπως εἴη δηλαδή, δι᾽ ἧς
τοῦ ποθουμένου ἐφικέσθαι δυνηθῇ· ταπεινὴν ὄντως καὶ οὐχὶ
γενναίαν, ἵνα οὕτως εἴπω, τῆς φιλίας προβολὴν ἀπολείπει,
ἣν ἐξ ἐνδείας καὶ πτωχείας φῦναι βούλεται. Εἰ δὴ οὕτως ἔχοι
τὸ πρᾶγμα· ἀκόλουθον ἦν, ὅπως ἂν τις ἐλάχιστα κεχορηγη-
μένον νομίζοι ἐκ πάντων ἑαυτόν, κατὰ τοῦτο πρὸς τὴν φιλίαν
ἐπιτηδειότατον εἶναι· ἀλλά τοι τοὐναντίον ἐστὶν ἀληθές. Ὅσῳ 30
γὰρ ἄν τις ἑαυτῷ μάλιστα πέποιθε καὶ τῇ ἀρετῇ τε καὶ σοφίᾳ
μάλιστα περιπέφρακται, ὡς μηδενὸς ἐνδεᾶ γενέσθαι καὶ ἐν
ἑαυτῷ πάντα τὰ ἑαυτοῦ κεῖσθαι νομίζειν· τόσῳ δὴ πρὸς τὸ
μετιέναι τὰς φιλίας καὶ περιέπειν πάντων κράτιστα παρεσκεύα-
σται. Τί γάρ; μῶν ὁ Ἀφρικανὸς ἐμοῦ ἐνδεῶς εἶχεν; οὐ μὲν
οὖν, μὰ τὸν Ἡρακλέα· ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐκείνου ἐδεόμην ἐγώ· ἐκ δὲ
τοῦ τὴν αὐτοῦ θαυμάζειν ἀρετὴν ἐμέ, κἀκεῖνον δὲ ἔστιν ἥντινα
περὶ τῶν ἐμῶν ὑπόληψιν λαβεῖν, ἐφίλησεν ἐμέ, καὶ ἡ συνή-
θεια τὴν εὔνοιαν ἐπηύξησεν. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ πολλαὶ καὶ μεγάλαι
ὠφέλειαι ἐντεῦθεν ἠκολούθησαν· οὐ μέντοι ἐκ τῆς τούτων ἐλ-
πίδος αἱ τοῦ φιλεῖν συνέστησαν ἀφορμαί. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς 31

IX. *ὁραθεῖσιν*] His Aoristus obtinet apud posteriores scriptores pro *ὀφθεῖσιν*. 29

ἐρασθῆναι] *Diligere* i. q. *φιλεῖν* vd. Passov. Lex. et Rost. Lex. Germ. Graec. s. *Lieben*.

οἷς ἂν συνάπτονται] *Ἂν* cum Indicativo Praesentis strui nequit vd. Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 599. 2. e.; h. l. *συνάπτοιντο* Petavio erat scribendum, cum *quibuscum usu coniuncti esse possint* exhibeat pro vulgata *possunt:* omisit *usu*. Equidem convertendum censeo *οἷς συνηθείᾳ συνάπτεσθαι δύνανται*.

ἐὰν — προςγένοιτο] De hac soloeca constructione vd. nos supra. De sententia vd. Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 290. Hutten.: *ἡ ἀληθινὴ φιλία τρία ζητεῖ μάλιστα, τὴν ἀρετήν, ὡς καλόν, καὶ τὴν συνήθειαν, ὡς ἡδύ, καὶ τὴν χρείαν, ὡς ἀναγκαῖον.*

προβολὴν — πτωχείας] *Ortus* apud Cic. non est *προβολή*, sed *γένεσις*. *Inopia et indigentia* i. q. *ἔνδεια καὶ πενία*. *Πτωχεία* est *mendicitas*. Vd. de hoc discrimine Stallb. ad Plat. Apolog. cp. 9. ed. Gothan.

Ὅσῳ γὰρ ἄν τις — πέποιθε] *Ἂν* et ob verba Latina et ob structuram cum Indicativo ferri nequit, sed eiiciendum est. 30

Καθάπερ — ἐλάχομεν] Petavius, recte, ut Beierus, verba Cice- 31

εὐεργετητικοὶ καὶ ἐλευθέριοί ἐσμεν, οὐχ ἵνα τὴν χάριν εἰςπράττωμεν (οὐδὲ γὰρ τὴν εὐεργεσίαν δανείζομεν), ἀλλ᾽ ὅτι πρὸς τὴν ἐλευθεριότητα τὸ ἐπιῤῥεπὲς ἐκ φύσεως ἐλάχομεν· οὕτω καὶ τῆς φιλίας οὐκ ἐλπίδι μισθοῦ δελεασθέντες, ἀλλ᾽ ὅτι πᾶσα ἐκείνης ἡ ἀπόλαυσις ἐν αὐτῷ ἔνεστι τῷ ἀγαπᾶν, ἡγούμεθα ἀν-
32 τιποιεῖσθαι δεῖν ἡμῖν. Τοιγαροῦν τοῖς βοσκημάτων δίκην ἅπαντα πρὸς τὴν ἡδονὴν ἀναφέρουσιν ἡλίκον ὅσον διαφωνοῦμεν· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Οὐδὲν γὰρ ὑψηλὸν οὐδὲ μεγαλοπρεπὲς οὐδὲ θεῖον ἀναθεωρεῖν δύνανται οἱ πάντας τοὺς σφῶν λογισμοὺς πρὸς χαμαιπετὲς καὶ εὐκαταφρόνητον οὕτω πρᾶγμα καταβάλλοντες. Τούτους τοίνυν τοῦδε λόγου μακρὸν ἀφορίσωμεν· ἡμεῖς δ᾽ ἐκεῖνο μᾶλλον γινώσκωμεν, ὑπὸ τῆς φύσεως γεννᾶσθαι τὴν φιλικὴν διάθεσιν καὶ εὐνοϊκὴν ἀγάπησιν, ὅταν ἡ καλοκἀγαθία πως ἐπισημαίνει· ἧς οἱ ἐφιέμενοι προςάπτουσι σφᾶς αὐτοὺς καὶ ἐγγυτέρω προςάγουσιν, ὅπως τῆς τε συνηθείας καὶ τῶν ἠθῶν ὄναιντο τούτου, ὃν φιλεῖν ἤρξαντο· καὶ ἐν τῷ ἐρᾶν ἴσοι καὶ ὅμοιοι τυγχάνοιεν, πρός τε τὸ εὖ ποιεῖν ἢ πρὸς τὸ ἀπαιτεῖν προθυμότεροι, καὶ τοιαύτην πρὸς ἀλλήλους καλλίστην τὴν ἅμιλλαν ἐνστήσαιντο. Οὕτως ὑπερβαλλούσας τινὰς ὠφελείας ἀπὸ τῆς φιλίας καρπωσόμεθα· καὶ ταύτης ἡ γένεσις ἐκ τῆς φύσεως ἢ ἐκ τῆς ἐνδείας σεμνοτέρα τε καὶ ἀληθεστέρα ξυμβήσεται. Εἰ γὰρ τὰς φιλίας ξυνεκόλλα τὸ χρήσιμον, τὸ αὐτὸ μεταπεσὸν ἐκείνας ἂν διέλυεν. Ἐπειδὴ δ᾽ ἀμετάπτωτος ἡ φύσις ἐστί, διὰ τοῦτο ἀΐδιοί εἰσιν αἱ ἀληθιναὶ φιλίαι. Τὴν μὲν οὖν γένεσιν τῆς φιλίας ἐκ τού-

---

ronis *neque enim beneficium feneramur* parenthesi inclusit, at Gernhardus et Orell. *neque enim beneficium feneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus.* Ceterum Petav. *ἀλλ᾽ ὅτι* interpretatus est, quasi supplesset *quia* post *sed*, quod Ern. addendum est visum.

32 *Τοιγαροῦν — διαφωνοῦμεν*] Expressa est lectio *Ab iis — dissentimus:* optt. Edd. *At ii — dissentiunt.*

χαμαιπετὲς — καταβάλλοντες] De *οὕτω* a scriptoribus Graecis postposito, frequenter a Plutarcho, vd. Baehr. ad Plut. Philop. cp. 13. p. 48. Pro *καταβάλλοντες* ponendum erat *καταβαλόντες*, cum Cicero *abiecerunt* scripserit.

τοῦδε λόγου] Scribe *τοῦδε τοῦ λόγου.*

ὅταν — ἐπισημαίνει] Scribe *ἐπισημαίνῃ.*

τῆς — τούτου] Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 293. Hutten. *καὶ μὴν ἀπόλαυσίς ἐστιν ἡ συνήθεια τῆς φιλίας καὶ τὸ ἥδιστον ἐν τῷ συνεῖναι καὶ συνημερεύειν.*

ξυνεκόλλα] Hoc verbum respondere verbo *conglutinandi* docent loci a Beiero laudati Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 293. Hutt. *κόλλησιν εὐνοίας ἐν τῇ συνηθείᾳ περιχυθείσῃ καὶ παγείσῃ.* Themist. or. XXII. p. 268. a. *ὁ δοκιμαζόμενος ἔστω φιλόστοργος.... καὶ φύσει τόδε τὸ κέντρον ἔχων ὡς παραίτιον τῆς συγκολλήσεως.*

ἀΐδιοι — φιλίαι] Isocrat. ad Demonic. cp. 1. *τὰς δὲ τῶν σπουδαίων φιλίας οὐδ᾽ ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψειεν.*

των ὁρᾶτε· εἰ μή. πυυ περαιτέρω τι μαθεῖν ἐθέλετε. *ΦΑΝ-
ΝΙΟΣ.* Σὺ τοίνυν, ὦ Λαίλιε, τοῖς ἑξῆς ἐπέξιθι. ὑπὲρ γὰρ
τούτου ἅτε νεωτέρου ὄντος δίκαιος ἂν εἴην ἀποκρίνασθαι.
ΣΚΑΙΟΛΑΣ. Ἀλλὰ σὺ ὀρθῶς εἶπες· οὐκοῦν ἀκούσωμεν. 33
X. *ΛΑΙΛΙΟΣ.* Ἀκούετε γοῦν, ἄνδρες ἄριστοι, ἃ
πρὸς ἀλλήλους ἔγωγε καὶ ὁ Σκηπίων πολλάκις φιλίας ὕπερ διε-
λεγόμεθα. Καίτοι μηδὲν ἐκεῖνος χαλεπώτερον ἔφασκεν εἶναι
ἢ τὴν φιλίαν ἄχρι τελευταίας διαμεῖναι τῆς ἡμέρας. συμβαίνειν
γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἢ τὸ αὐτὸ μὴ συμφέρειν ἀμφοτέροις, ἢ περὶ
τῆς πολιτείας οὐχ ὁμοίως φρονεῖν· πολλάκις δὲ καὶ τοὺς τρό-
πους ἀλλάττεσθαι τῶν ἀνθρώπων, ἄλλοτε μὲν διὰ τὰς ἐπελ-
θούσας συμφοράς, ἄλλοτε δ᾽ ἐπὶ πολὺ προϊούσης τῆς ἡλικίας.
Καὶ τούτων δὴ παράδειγμα ἐκ τῶν ὁμοίων ἐπὶ τῆς παιδικῆς
ἡλικίας γινομένων ἐλάμβανεν, ἐπειδὴ τὰ παιδία κἂν θερμο-
τάτους πρὸς ἄλληλα τοὺς ἔρωτας τῇ περιπορφύρῳ συναποτί-
θεται τηβέννῳ. Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐφηβίας ἄχρι συμπαρατεί- 34
νοιεν, ἀλλ᾽ οὖν γ᾽ ἐνίοτε διαλύεσθαι ἐκ φιλονεικίας τινὸς καὶ
διαφορᾶς, ἤτοι δι᾽ ἐραστικὴν πρόφασιν ἢ τοῦ ἰδίᾳ συμφέ-
ροντος ἕνεκα, ὅταν τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τυχεῖν ἀμφοτέρους
ἀδύνατόν ἐστι. Εἰ δὲ πορρωτέρω που ἐν τῇ φιλίᾳ προβεβη-
κότες εἶεν, ὅμως αὐτὴν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῆς φιλοτιμίας εἰς
ἔριν ἐμπεσόντων λυμαινομένην οἴχεσθαι· οὐδεμίαν γὰρ ταῖς
φιλίαις ἐπιφύεσθαι λύμην ἐξωλεστέραν ἢ ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς
φιλοχρηματίαν, ἐν δὲ τοῖς ἀρίστοις τὴν περὶ ἀρχῆς καὶ δόξης
ἀμφισβήτησιν· ἐξ ἧς μεταξὺ καὶ τῶν φιλτάτων ἀνηκέστους
πολλάκις ἔχθρας ἐμπεσεῖν. Ἔπειτα δὲ μεγάλας ἔστιν ὅτε δια- 35
στάσεις καὶ πολλάκις δικαίας ἐνδέχεσθαι φῦναι, ὁπηνίκα τι
ὑπὸ τῶν φίλων ἀπαιτηθῇ τῶν μὴ προσηκόντων· οἷον ὅταν ἢ
τῆς ἀκολασίας ὑπουργοὺς ἢ πρὸς ὕβριν συνεργοὺς αὐτοὺς πα-
ραλαβεῖν ἀξιοῦσιν· ὅπερ οἱ παραιτούμενοι, καίπερ καλῶς
ποιοῦντες, ὅμως τῶν τῆς φιλίας δικαίων καθυφεῖσθαι παρ᾽ ἐκεί-

---

CAP. X. ἢ — ἡμέρας] *Quam amicitiam usque ad extremum* 33
vitae diem permanere: optt. Edd. omittunt *diem.*

πολλάκις δὲ καί] Petavius omisit *dicebat* et infra *saepe* post *amores*, licet textus Latinus haec verba exhibeat Beierus audacius *saepe dicebat* et infra *saepe* uncis inclusit.

Ἐὰν — συμπαρατείνοιεν et infra ὅταν — ἐστι] Corr. ut §. 35. ὅταν — 34
ἀξιοῦσιν.

δι᾽ ἐραστικὴν πρόφασιν] Ἐραστικός non reperitur apud scriptores Graecos, sed ἐρωτικός: *uxoriae conditionis* non satis apte reddidit Petavius ἐραστικὴν πρόφασιν pro διὰ γάμον.

οὐδεμίαν — λύμην] *Pestis* h. l. i. q. βλάβη — διαφθορά, quum λύμη poetis fere in usu fuisse videatur. Ob Infinit. ἐπιφύεσθαι corr. μηδεμίαν.

ὅμως — καθυφεῖσθαι] *Ius tamen amicitiae deserere* Cic. Pro κα- 35
θυφεῖσθαι mihi corrigendum videtur καθυφίεσθαι, quia Perf.

νοις αἰτίαν ἔχουσιν, οἷς ὑπηρετεῖν οὐκ ἠνέσχοντο. Τοὺς μέντοι ὁτιοῦν παρὰ τοῦ φίλου τολμῶντας αἰτεῖσθαι αὐτόθεν τοιαύτῃ τῇ αἰτήσει πάντα καὶ αὐτοὺς ἕνεκα τοῦ φίλου δράσειν ἂν ἐπαγγέλλεσθαι. Ἐκ δὲ τῆς τούτων μεμψιμοιρίας χρόνον λαβούσης οὐ μόνον τὰς οἰκειότητας ἀφανίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀπεχθείας μεγίστας καὶ ἀθανάτους ἀποτίκτεσθαι. Τὰ πολλὰ γοῦν τοιουτότροπα καθάπερ ἐξ εἱμαρμένης τινὸς οὕτω ταῖς φιλίαις ἐπηρτῆσθαι, ὡς πάντα διαδρᾶναι οὐ μόνον σοφίας εἶναι, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονίας ἑαυτῷ φάναι δοκεῖν.

36 XI. *Τοιγαροῦν ἐκεῖνο πρῶτον, εἰ καὶ ὑμῖν δοκεῖ, σκεπτέον, ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἀγάπησις ἐν τῇ φιλίᾳ προχωρεῖν ὀφείλει. Ἆρα εἴ τινας εἶχε φίλους ὁ Κοριολανός, τούτους κατὰ τῆς πατρίδος καθῆκον ἦν τῷ Κοριολανῷ συστρατεύεσθαι; Ἆρα τῷ Βεκιλλίνῳ τυραννιῶντι ἢ Σπορίῳ Μελίῳ συνεπιλαβέσθαι δί-*
37 *καιοι ἦσαν οἱ ἀμφοτέρων φίλοι; Τὸν μὲν οὖν Τιβέριον Γράκχον τῇ πολιτείᾳ λυμαινόμενον ὑπὸ Κοΐντου Τουβέρωνος καὶ τῶν ἡλικιωτῶν φίλων καταλειφθέντα ἡμεῖς ἑωρῶμεν. Ὁ δὲ Γάϊος Βλόσιος ὁ Κουμαῖος, τῆς ὑμῖν οἰκίας πρόξενος, ὦ Σκαιόλα, τότε προςελθὼν ἐμοὶ ἱκετείας χάριν, ὁπηνίκα Λαινᾷ καὶ Ῥουπιλίῳ τοῖς ὑπάτοις παρήδρευον τῆς συμβουλῆς κοινωνῶν, τοῦτό μοι, ἐφ᾽ ᾧ συγγνώμης τυχεῖν, προὔτεινε τὸ δικαίωμα, ὅτι οὕτω περὶ πολλοῦ Τιβέριον Γράκχον ἐποιεῖτο, ὥςτε πᾶν, ὅ,τι ἂν ἐκεῖνος βούλοιτο, δρᾶν ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι δεῖν. Πρὸς ὃν ἐγώ, πότερον κἂν εἰς τὸ Καπετώλιον, ἔφην, ἐνιέναι πυρσοὺς κελεύοι σοι; Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἠβουλήθη πώποτ᾽, εἶπεν· εἰ δ᾽ ἄρ᾽ ἐβούλετο, οἷος ἦν αὐτῷ πείθεσθαι.*

Pass. locum habere nequit: apud Demosthenem Activum cum Accusativo pluribus locis constructum exstat vd. Reisk. Indic. Graecit. Demosth. s. v. Lucian. Prometh. 5. *μηδὲ καθυφῇς τι τῶν δικαίων τοῦ πατρός.*

καθάπερ ἐξ εἱμαρμένης τινός] *Quasi fato:* optt. Edd. *quasi fato.*

ἐκ — λαβούσης] Expressa est lectio deterior *inveterata* pro *inveteratas.*

36 Cap. XI. *Ἆρα τῷ Βεκιλλίνῳ*] Vulgo in optt. Edd. Graev. Gernh. Beier. *Viscellinum*, Petavius secutus est scripturam *Becillinum*, alii Codd. aliter vd. Gernh. et Beier. *Βετιλλῖνος* Dio Cass. LIX, 26. *Οὐισκελῖνος* (non *Οὐσκελῖνος* ut Gernh.) Dion. Halicarn. Pro *Μελίῳ* scribe *Μαιλίῳ*, ut supra.

37 *Βλόσιος*] Praeferenda est scriptura *Βλόσσιος*, quum optt. Edd. *Blossius* exhibeant. *Βλόσσιος* Plutarch. Tib. Gracch. Capp. 8. 20.

κἂν — κελεύοι] Corrige *κεὶ — κελεύοι.*

Εἰ — πείθεσθαι] Petavius commate distinxit post *ἐβούλετο*, ut Gernhardus aliique. Equidem Gruteri distinctionem multis editoribus nuperque Beiero et Orell. probatam praeferendam censeo: *Sed si voluisset? „Paruissem."* Plutarch Vit. Tib. Gracch. Cap. 20. hunc sermonem mutatum vel auctiorem refert: *Εἰπόντος δὲ τοῦ Νασικᾶ πρὸς αὐτὸν „Τί οὖν, εἴ σε Τιβέριος ἐκέλευσεν*

'Ως μιαρὰ καὶ ἀλιτηρία ἥδε ἐστὶν ἡ φωνή, ὑμεῖς ὁρᾶτε· καὶ
μὰ τὸν Ἡρακλέα δὲ οὐκ ἄλλως ἢ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ πλέον ὧν
εἶπεν ἐποίησεν· οὐ γὰρ τῇ αὐτοῦ ὑπεῖξεν ἀπονοίᾳ, προὔστη δὲ
μᾶλλον αὐτῆς· οὐδ' ἀκόλουθον ἑαυτὸν τῆς ἐκείνου μανίας,
ἀλλ' ἡγεμόνα παρέσχετο. Οὐκοῦν ὑπὸ ταύτης τῆς μανίας οἰ-
στρηθείς, καινήν τ' ἐπὶ τούτῳ κατασταθεῖσαν δίκην ὀῤῥωδῶν
εἰς τὴν Ἀσίαν ᾤχετο ἀπιών, καὶ τοῖς πολεμίοις προςέφυγε,
δεινήν τε καὶ δικαίαν τῇ πόλει τιμωρίαν ἔδωκεν. Οὐδεμία τοί-
νυν εὔλογός ἐστι τῆς ἁμαρτίας πρόφασις, ἣν τοῦ φίλου χάριν
ἐξαμάρτῃς· ἐπειδὴ γὰρ τῆς φιλίας συμβιβαστικὴ γέγονεν ἡ
περὶ τῆς ἀρετῆς ὑπόληψις· δύςκολόν ἐστι τὴν φιλίαν διαμένειν,
ἐὰν τῆς ἀρετῆς ἀποστῇς. Εἰ δ' ὀρθῶς ἔχειν ἅπαξ ὁρίσωμεν, 38
εἴτε τοῖς φίλοις συγχωρεῖν, ὅ, τι ἂν βούλωνται, εἴτε παρ' ἐκεί-
νοις διαπράττεσθαι, πᾶν ὅ, τι ἂν ἐθέλωμεν· τελείαν ἡμεῖς
ἀνάγκη κεκτῆσθαι τὴν σοφίαν, εἰ μὴ κακίας τι προςῇ τῷ πρά-
γματι. Ἀλλ' ἡμεῖς περὶ τοιῶνδε λέγομεν τῶν φίλων, οἳ πρὸ
ὀφθαλμῶν εἰσιν, οὓς ὁρῶμεν ἢ περὶ ὧν τὴν μνήμην παρελά-
βομεν· οὓς κοινὸς οἶδεν ὁ βίος. Ἐκ τούτων τὰ παραδείγματα
λαμβάνειν ὀφείλομεν, μάλιστα δ' ἐκ τῶν ὡς ἐγγύτατα τῆς
σοφίας. Τὸν μὲν οὖν Πάπον Αἰμίλιον ὁρῶμεν οἰκεῖον τῷ 39
Γαΐῳ Λουσκίνῳ γενέσθαι (οὕτω δὴ παρὰ τῶν προγόνων παρ-
ελάβομεν) δὶς συνυπατεύσαντας ἀμφοτέρους καὶ ἐν τιμητείᾳ
συνάρξαντας· πρὸς δὲ τούτοις τε καὶ μετ' ἀλλήλων οἰκειοτά-
τους γενέσθαι Μάρκον τὸν Κούριον καὶ Τίτον τὸν Κορουγκά-
νον τῇ μνήμῃ παραδέδοται. Διόπερ περὶ ὁτουοῦν ἐκείνων
οὐδ' ὑπονοεῖν οἷόν τέ ἐστιν ἡμῖν, ὡς ἄρ' ὑπεναντίον τι τῇ
πίστει ἢ τῷ ὅρκῳ ἢ τῇ πολιτείᾳ παρὰ τοῦ φίλου λαβεῖν ἠξίωσέ
ποτε. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοιούτων ἀνδρῶν τί δεῖ τοῦτο λέγειν; ὅτι,
εἴπερ ἠξίουν, σάφ' οἶδα ὡς οὐκ ἂν ἔτυχον· ἐπεὶ ὁσιώτατοι

ἐμπρῆσαι τὸ Καπετώλιον;" τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἀντέλεγεν, ὡς οὐκ ἂν τοῦτο Τιβερίου κελεύσαντος· πολλάκις δὲ καὶ πολλῶν τὸ αὐτὸ πυνθανομένων „Ἀλλ' ἐκείνου γε προστάσσοντος!" ἔφη „καλῶς κἀμοὶ τοῦτο πρᾶξαι εἶχεν· οὐ γὰρ ἂν Τιβέριος τοῦτο προςέταξεν, εἰ μὴ τῷ δήμῳ συνέφερεν."

'Ως — φωνή] *Quam nefaria vox* Cic., alterum Adiectivum abesse potest.

ἐποίησεν] Adieci ν.

μάλιστα — σοφίας] Mihi addendum videtur ὄντων, quum a Ci- 38
cerone ita scriptum sit: *et eorum quidem maxime, qui ad sapientiam proxime accedunt.* — Supra ὁρῶμεν *videmus*, al. *vidimus*.

καὶ — συνάρξαντας] *Et* omittunt Cod. Erfurt. Edd. Suffrid. P. Beier. Orell.

Μάρκον — Κορουγκανόν] Scribendum est articulo deleto, qui a 39
Graecis praenomini et nomini non solet interponi, *Μάνιον Κούριον καὶ Τιβέριον Κορουγκάνιον* vd. de M'. Curio nos ad Caton. Cap. 13. de Ti. Cor. ib. Cap. 6.

ὅτι — ἔτυχον] Expressit Petavius lect. *si contendissent, scio non*

ἦσαν ἄνδρες· ἐπίσης δ' ἀθέμιτόν ἐστι τὸ τοιούτων τι ποιεῖν
αἰτηθέντα καὶ αὐτὸν αἰτεῖν. Τῷ μέντοι Τιβερίῳ Γράκχῳ
εἵποντο ὅ τε Γάϊας Κάρβων καὶ Γάϊος Κάτων καὶ τότε μὲν ἥκι-
στα θερμός, νῦν δὲ θερμότατος ὁ Γάϊος ἀδελφὸς ἐκείνου.
40 XII. Τοῦτο τοίνυν πρὸ πάντων ἐν τῇ φιλίᾳ νομοθετεί-
σθω, τὸ μηδέ τι αἰσχρὸν αἰτεῖν παρὰ τῶν φίλων μήτε δρᾶ-
σαι αἰτηθέντα ὑπ' αὐτῶν. Πάντως γὰρ αἰσχρὰ καὶ οὐδαμῶς
αὕτη πιθανή ἐστιν ἡ ἀπολογία ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν,
ἀτὰρ καὶ ὁπότε κατὰ τῆς πολιτείας τολμηθῇ τι φίλου ἕνεκα
πεπρᾶχθαι οἱ ὁμολογεῖν. Ἡμεῖς γάρ, ὦ Φάννιε καὶ Σκαιόλα,
εἰς τοιαύτην κατεστάθημεν τὴν τάξιν, ὡς τὰ τῇ πόλει ξυμβή-
σεσθαι μέλλοντα πόῤῥωθέν που προορᾶν ὀφείλειν. Καὶ γὰρ
ἤδη τὸ τῶν προγόνων ἔθος ἡμετέρων ὀλίγον τι τοῦ δρόμου ἀπο-
πλανᾶν ἤρξατο. Ὁ μὲν οὖν Τιβέριος Γράκχος τὴν βασιλείαν
καταλαβεῖν ἐπεχείρησεν, ἢ καὶ μᾶλλον οὗτος ὀλίγους μῆνας
41 ἄντικρυς ἐβασίλευσε. Τί παραπλήσιον ἀκηκόει ἢ ἑωράκει
τέως ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων; Καὶ δὴ ἐκεῖνον μετὰ τὸν θάνα-
τον οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι μιμησάμενοι οἷά περ εἰς Πόπλιον Σκη-
πίωνα ἔναγχος εἰργάσαντο, ἀδακρυτὶ λέγειν οὐ δύναμαι. Τοῦ
Κάρβωνος γάρ, οὗπερ ἄρτι μνείαν ἐποιησάμην, διὰ τὸν πρόσ-
φατον τοῦ Τιβερίου Γράκχου τιμωρίαν ἀνεσχόμεθα. Περὶ δὲ
τοῦ Γαΐου Γράκχου δημαρχίας ὁποίαν ἔχω προσδοκίαν, οὐκ
ἐμοὶ μαντεύεσθαι φίλον ἐστί. Τὸ γὰρ πρᾶγμα ἐφεξῆς διαδι-
δόμενον ὑφέρπει, ὃ καὶ ῥοπὴν εἰς ὄλεθρον λαβὸν ἐπὰν ἄρξηται
ἅπαξ, ὑποῤῥεῖ. Οὐχ ὁρᾶτε ἐν τῇ κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας δέλτῳ
οἷα ἤδη λύμη γενένηται, τὰ μὲν πρῶτα ἐκ τοῦ Γαβινίου νόμου,
ἔπειτα δὲ μετὰ τὰ δύο ἔτη ἐκ τοῦ Κασσίου. Ἤδη τοίνυν ὁρᾶν
μοι δοκῶ τὸν δῆμον Ῥωμαίων πρὸς τὴν σύγκλητον βουλὴν στα-

---

impetraturos fuisse, licet textus Latinus exhibeat *contendisset—impetraturum*, ut optt. Edd.

καὶ — ἐκείνου] *Θερμός* aut de suo addidit Petavius aut secutus Edd. Lambin. Suffrid. Petr., quae offerunt *acer*, glossema iure eiectum ex optt. Edd. etiam e textu Latino interpret. Petavianae.

40 Cap. XII. *Τοῦτο — νομοθετείσθω*] Expressa est lectio *Haec igitur prima lex in amicitia sanciatur*, at Gernhardus et Beierus auctoritate optt. Codd. et Edd. *prima* eiecerunt.

δρᾶσαι] *Δρᾶσαι* et infra *πεπρᾶχθαι* accentu circumflexo pro acuto notavi.

ὁπότε — τολμηθῇ] Corr. Indic. Aor.

τοῦ — ἤρξατο] Corrige *ἀποπλανᾶσθαι*: apud Cicer. exstat *deflexit — de spatio curriculoque*, quod interpretandum est *ἀπεπλανήθη τοῦ σταδίου καὶ δρόμου*.

ἀνεσχόμεθα] Corr. *ἠνεσχόμεθα*. vd. Matth. Gr. gr. Vol. I. p. 310.

41 τὸν — βουλὴν] Dicendum est *τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων*, ut supra ὁ δ. τ. Ῥ. aut melius *τὸν Ῥωμαίων* vd. Schaef. in Indic. Latin. ad Gregor. Corinth. p. 1048. s. *Articul.* Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 278. Blum. ad Lycurg. Cap. 12. p. 91. Ceterum apud Cic. tan-

σιάζοντα, τά τε μέγιστα τῶν πραγμάτων ὑπὸ τοῦ δημώδους
ὄχλου διαχειριζόμενα. Πλείους γὰρ μαθήσονται, ὅπως τὰ
τοιαῦτα γίνεσθαι οἷόν τ' ἂν εἴη, ἢ ὅπως ἀντιστῆναι πρὸς ταῦτα
δεῖ. Τοῦ δὴ ἕνεκα τάδε λέγειν ἐπῆλθέ μοι; ὅτι δηλαδὴ ἄνευ 42
ἑταίρων ἐπιχειρεῖ τοῖς τοιούτοις οὐδείς. Οὐκοῦν τοῖς μὲν σπου-
δαίοις παραγγελτέον ἐστίν, ὡς, ἐπὰν εἰς τοιάςδε τὰς φιλίας
ἐξ ἀγνοίας καὶ καθ' ἥντινα τύχωσι περίστασιν ἐμπέσωσι,
μὴ οὕτως ἑαυτοὺς ἐξ ἀνάγκης προσδεδέσθαι οἴωνται, ὥστε τῶν
φίλων ἐν μεγάλῳ τινὶ κατὰ τῆς πολιτείας ἐξαμαρτανόντων οὐκ
ἂν ἀποστῆναι· τοῖς δὲ μοχθηροῖς τιμωρίαν ἐπιτιθέναι τινὰ χρή·
καὶ ταύτην δ' οὐδὲν ἐλάττω τοῖς ἑτέρῳ παρακολουθήσασιν ἢ
τοῖς ἡγεμόνας ἑαυτοὺς εἰς ἀσέβειαν παρασχοῦσι. Τίς κατὰ
τὴν Ἑλλάδα λαμπρότερος, τίς δυνατώτερος Θεμιστοκλέους;
ὃς ἐπειδὴ κατὰ τὰ Μηδικὰ αὐτοκράτωρ στρατηγὸς αἱρεθεὶς
τῆς δουλείας ἐξείλετο τὴν Ἑλλάδα, ἔπειτα δὲ κατὰ φθόνον φυ-
γὴν κατεδικάσθη· ὑπὸ τῆς ἀχαρίστου πατρίδος ὑβρισθεὶς οὐκ
ἤνεγκεν, ὅπερ ἀνασχέσθαι ὤφειλεν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔπραξεν,
ὅπερ εἴκοσι πρότερον ἐνιαυτοῖς παρ' ἡμῖν ὁ Κοριολανὸς ἐπε-
πράχει. Τούτοις μὲν οὖν ὁ συναράμενος κατὰ τῆς πατρίδος
οὐδεὶς εὑρέθη· οὐκοῦν ἀμφότεροι ἑαυτοὺς διεχρήσαντο. Τοιαύ- 43
την τοίνυν τῶν πονηρῶν σύμπνοιαν οὐ μόνον προφάσει τῆς φι-
λίας περιστέλλειν οὐ χρή, ἀλλ' ἤδη καὶ πάσαις ταῖς τιμωρίαις
μετελθεῖν ἄξιόν ἐστιν· ἵνα μή τις ἑαυτὸν πείσῃ, ὅτι ἔξεστι πο-
λεμοῦντι κατὰ τῆς πατρίδος ἕπεσθαι τῷ φίλῳ· ὅπερ, καθ' ὅσον
ἤδη προβαίνειν ἤρξατο τὸ πρᾶγμα, οὐκ οἶδα, εἰ ξυμβήσεταί
ποτε. Ἐμοὶ δ' οὐχ ἧττον μέλει, ὁποία μετὰ τὸν ἐμὸν θάνα-
τον ἡ πόλις ἔσεσθαι μέλλει, ἢ ἐν τῷ παρόντι ὁποίως ἔχει.

XIII. Πρῶτος τοίνυν οὑτοσὶ κείσθω τῆς φιλίας ὁ νόμος, 44
ὡς παρὰ τῶν φίλων αἰτώμεθά τε τὰ καλὰ καὶ τῶν φίλων ἕνεκα
τὰ καλὰ πράττωμεν· μηδ' αὖ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερτιθώμεθα τὴν
χάριν, ἕως ἡμῶν αὐτοὶ δεηθῶσιν· ἀλλ' ἀεὶ μὲν παρείη τὸ πρό-

---

tum *populum* est: vulgo σύγκλητος intellecto, non addito substantivo βουλή usurpatur.

ὑπὸ — ὄχλου] *Multitudinis arbitrio* Cic.

Πλείους — εἴη — δεῖ] Corrige ἔσται — δεήσει vd. Passov. Lex. s. ὅπως et Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 519. 7.

ὥστε — ἀποστῆναι] De lectt. h. l. admodum diversis vd. Gernh. 42
Beier. et Orell., qui *ut ab amicis in republica peccantibus non discedant* recte receperunt. Petavius expressit *in magna re aliqua in rempublicam peccantibus.* Pro οὐκ corr. μή.

Cap. XIII. ἀλλ' ἀεὶ — πρόθυμον] Expressa est lectio *sed studium* 44
semper adsit; sed in tribus Codd. Manut. Dresd. *a.* Lips. *β.* inculcatum omittunt Graev. Gernh. Beier. Orell. *semper* omis. Beier. Isocr. ad Demon. Cap. 9, 6. οὕτω δ' ἂν ἄριστα χρήσῃ τοῖς φίλοις, ἂν μὴ περιμένῃς τὰς παρ' ἐκείνων δεήσεις, ἀλλ' αὐτεπάγγελτος ἐν τοῖς καιροῖς αὐτοῖς βοηθῇς.

κρατυνθῆναι τάς τε γνώμας καὶ τὰς ἡλικίας τὰς φιλίας ἀνα-
κρίνειν εὔλογόν ἐστιν· οὐδ᾽ εἴ τινες κατὰ πρώτην τὴν ἡλικίαν
περὶ τὴν κυνηγεσίαν ἢ τὴν σφαίρισιν ἐσπουδακότες ἦσαν, ἀκό-
λουθόν ἐστι τοὺς τῶν αὐτῶν συνερασθέντας τότε τοῖς οἰκείοις
ἐγκρίνειν. οὕτω γὰρ κἂν αἱ τροφοὶ καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τὸ πλεῖ-
στον ἂν τῆς εὐνοίας ἀπαιτήσειαν· ὧν ἀμελητέον μὲν οὐχί,
ἀλλ᾽ ἕτερόν τινα τρόπον εἰκός ἐστι θεραπεύειν. Οὐ γὰρ ἄλλως
ἐνδέχεται βεβαίους τὰς φιλίας διαμένειν. Ἐπειδὴ τοῖς ἀνο-
μοίοις ἤθεσιν ἀνόμοια καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα παρακολουθεῖ, ὧν
αἱ διαφωνίαι τὰς φιλίας διέστησαν· καὶ οὐκ αἰτία τίς ἐστιν
ἑτέρα, δι᾽ ἣν οὔτε οἱ ἀγαθοὶ τοῖς πονηροῖς οὔτε οἱ πονηροὶ
τοῖς ἀγαθοῖς εἰς φιλίαν συνελθεῖν δύνανται, πλὴν ὅτι τοσαύτη
μεταξὺ τούτων, ὅσην ἐνδέχεται μεγίστην εἶναι, τῶν τρόπων
75 τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ἐστὶν ἡ διαφορά. Ὀρθῶς δὲ καὶ τοῦτο
παραγγέλλοι τις ἂν ἐπὶ τῶν φιλιῶν, ὅπως μήτις ἀκράτῳ τῇ εὐ-
νοίᾳ φερόμενος, ὃ πολλάκις γίνεται, τὰς μεγίστας ὠφελείας
ἐμποδίζῃ τῶν φίλων. Καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν Τροίαν ἐξεῖλεν ἂν ὁ
Νεοπτόλεμος, ἵνα πρὸς τοὺς μύθους ἐπανέλθω, εἰ τοῦ Λυκο-
μήδους, παρ᾽ ᾧ ἐτρέφετο, πολλοῖς σὺν δάκρυσι κωλύοντος
ἀποχωρεῖν ἀκούειν ἤθελε. Καὶ πολλάκις δὲ οὐ τὰ τυχόντα
περιπίπτει πράγματα, ἃ χωρίζεσθαι τῶν φίλων ἀναγκάζει· οἷς
ὁ ἐμποδὼν ἀξιῶν στῆναι, ὡς ἀπόντος τὸν πόθον οὐ φέρων,
οὗτος πολλὴν ἀσθένειαν καὶ μαλακίαν ὀφλισκάνει τῆς φύσεως,
76 καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἄγαν ἐν τῇ φιλίᾳ δίκαιος εἶναι δοκεῖ. Ἓν
μὲν οὖν ἁπανταχοῦ δεῖ τοῦτο σκοπεῖν, ὅ,τι τ᾽ ἂν αἰτήσῃς
παρὰ τοῦ φίλου καὶ ὅ,τι ἂν αἰτοῦντι χαρίζεσθαι οὐκ ἀπαξιώ-
σῃς αὐτῷ.

XXI. Καὶ ἐν τῇ διαλύσει δὲ τῶν φιλιῶν ἐπιφύεταί τις
ἔστιν ὅτε ἀναγκαία συμφορά· ἤδη γὰρ τὰς τῶν σοφῶν οἰκειό-
τητας ἀφεὶς ὁ λόγος εἰς τὰς δημώδεις φιλίας μεταπίπτει. Αἱ
τῶν φίλων κακίαι πολλάκις ἐκρήγνυνται ποτὲ μὲν εἰς τοὺς
αὐτῶν φίλους, ποτὲ δ᾽ εἰς ἀλλοτρίους, ἀλλ᾽ ὥστε τὸ ἐκ τού-

ἢ τὴν σφαιρίσιν ἐσπουδακότες] Plut. de mult. amic. Vol. VII. p. 290. Hutt. *συσφαιρίσαντες* dicuntur.

οὕτω γὰρ κἂν — ἀπαιτήσειαν] *κἂν* erat omittendum: *postulabunt* i. q. *ἀπαιτήσουσι.*

ὧν — θεραπεύειν] Expressum est glossema *colendi*, iure eiectum ab Aldo, Graevio, Gernhardo, Beiero, Orell.

Οὐ γὰρ ἄλλως] *Enim* plerique Codd. et Edd. omittunt.

75 *ὅπως — φερόμενος*] Petavius secutus est lect. *ne quis intemperata quadam benevolentia*; nec recte *τῇ* pro *τινὶ* posuit: optt. Edd. *ne intemperata quaedam benevolentia.*

παρ᾽ ᾧ ἐτρέφετο] *Apud quem erat educatus*, i. e. *ἐτέθραπτο.*

ὡς — φέρων] Cicero: *quod desiderium non facile ferat*, i. e. *ὡς τὸν πόθον οὐ ῥᾳδίως φέρων.*

76 Cap. XXI. *ἐκρήγνυνται — ἀπερείδεσθαι*] Pro *ἐκρήγνυσθαι erumpere* h. l. convenientius mihi videtur *φανερὸν γίγνεσθαι — φαίνε-*

δῆθεν σοφίας! Τὸν γὰρ ἥλιον ἐξαιρεῖν τοῦ κόσμου δοκοῦσιν οἱ
τοῦ βίου τὴν φιλίαν περιγράφοντες· ἧς οὐδὲν οὔτ' ἄμεινον
οὔθ' ἥδιον παρὰ τῶν θεῶν ἔχομεν. Καίτοι ποία ποτ' ἐκείνη
ἐστὶν ἡ ἄδεια; τῷ μὲν δοκεῖν πιθανὴ καὶ προσηνής, τῷ ὄντι δὲ
πολλαχῇ παραιτητέα. Οὐ γὰρ λόγον ἔχει τὸ καλὸν ὁτιοῦν
ἤγουν πρᾶξιν ἔνδοξον ἢ μὴ ἀρχὴν ἀναλαβεῖν ἢ ἀναλαβόντα
καταθέσθαι, ὅπως μὴ μεριμνᾶν ἀναγκασθῇς. Εἰ μὲν δὴ τὸ
μεριμνᾶν φεύγομεν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν καὶ τὴν ἀρετὴν φεύγοντες
ἁπαξαπλῶς, ἣν ἀνάγκη μετά τινος φροντίδος τῶν ἐναντίων
ὑπερφρονεῖν καὶ ταῦτα μισεῖν· καθάπερ ἥ τε χρηστότης πρὸς
τὴν κακίαν, καὶ ἡ σωφροσύνη πρὸς τὴν ἀκολασίαν, πρός τε
τὴν δουλείαν ἡ ἀνδρεία διαβέβληται. Οὐκοῦν καὶ τοὺς δικαίους
ἐπὶ τοῖς ἀδίκως πεπραγμένοις, καὶ τοὺς ἀνδρείους ἐπὶ
τοῖς μαλακῶς καὶ ἀγεννῶς, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀσελγῶς τοὺς κοσμίους
μάλιστ' ἀγανακτοῦντας ἂν ἴδοις. Τοῦτο τοίνυν τῆς εὖ καθεστηκυίας
ψυχῆς ἴδιόν ἐστι, τὸ τοῖς ἀγαθοῖς πράγμασιν εὐφραίνεσθαι
καὶ λυπεῖσθαι τοῖς ἐναντίως ἔχουσιν. Εἰ μὲν οὖν τῆς 48
τοῦ σοφοῦ ψυχῆς ἡ λύπη ἅπτεται (ὅπερ ἐνδέχεται δηλαδή, εἰ
μή που πρόῤῥιζον ἀνεσπάσθαι ἐκ τῆς ἐκείνου ψυχῆς τὸ ἀνθρώπινον
ἡγούμεθα)· τί ἂν ἡμεῖς αἰτιασαίμεθα τοῦ ἁπλῶς ἐκ
τοῦ βίου τὴν φιλίαν ἐκκόπτειν φάναι δεῖν, ἵνα μὴ ἀηδίαν τινὰ
ἐκεῖθεν ἐπισπασώμεθα; Τίνι γὰρ διαφέρει, περιαιρεθείσης
ἅπαξ κινήσεως τῇ ψυχῇ, οὐ λέγω βοσκήματος ἄνθρωπος, ἀλλὰ
καὶ λίθου αὐτὸς οὗτος ἢ πρέμνου ἢ ἑτέρου ὁτουοῦν τοιούτου;
Οὐδὲ γὰρ ἀκούειν ἐκείνων ἄξιον, οἳ τὴν ἀρετὴν σκληράν
τινα καὶ ἀτεράμονα καὶ οἱονεὶ σιδηρᾶν εἶναι βούλονται· ἣ κατά
τε πόλλ' ἄττα καὶ δὴ κατὰ τὴν φιλίαν ἁπαλή τίς ἐστι καὶ εὐάγωγος·
ὡς ἔκ τε τῶν τῷ φίλῳ προσγενομένων εὐχρηστημάτων
οἱονεὶ διαχεῖσθαι κἀκ τῶν δυσχρηστημάτων συσταλῆναι.
Αὕτη γοῦν ἡ ἀθυμία, ἣν πολλάκις ὑπὲρ τοῦ φίλου ἀναδέχεσθαι
χρή, τοσοῦτον οὐκ ἰσχύει, ὡς ἐκ τοῦ βίου τὴν φιλίαν ἐξε-

παρὰ τῶν θεῶν] *A Diis immortalibus* Cic.

οὐκ — ἁπαξαπλῶς] Apud Cic. tantum est: *virtus fugienda est.* 47

καὶ — ἀγεννῶς] *Imbellibus fortes* Cic., alterutrum Adverb. redundat.

πρόῤῥιζον — ἀνθρώπινον] *Exstirpare* rectius dicitur πρόῤῥιζον ἐκτρίβειν — ἐκριζοῦν: *humanitas* h. l. i. q. φύσις ἀνθρωπεία — ἀν- 48
θρωπότης.

οἳ — ἀτεράμονα] Apud Cic. est *qui virtutem duram*, ἀτεράμονα de suo addidit Petavius.

ἣ — συσταλῆναι] Petavius recte secutus est ut Lambin. Victor. Beier. Orell. lect. unius Cod. Manut. *diffundatur — distrahatur*, pleraeque Edd. Gernh. *diffundantur — distrahantur.* Ob concinnitatem aut διαχυθῆναι — συσταλῆναι, aut διαχεῖσθαι — συστέλλεσθαι mihi scribendum videtur.

λεῖν· οὐ μὲν οὖν μᾶλλον ἢ ὥςτε τὰς ἀρετὰς ἀποδιοπομπεῖσθαι
διὰ τὸ φροντίδας καὶ ἀηδίας τινὰς ἐκ τούτων ἐπιφύεσθαι.

XIV. Ἐπειδὴ δέ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὴν φιλίαν ἡ
ἀρετὴ συγκροτεῖ, ἐάν που ἐπισημασία τις ὑποφαίνῃ τῆς ἀρε-
τῆς, ᾗ προςδραμεῖν ἔχοι καὶ προσμῖξαι ἡ ὁμοίως διατεθειμένη
49 ψυχή· ἐντεῦθεν γίνεται ἐξ ἀνάγκης ἡ ἀγάπησις. Τί γὰρ οὕτως
ἄτοπόν ἐστιν ἢ πολλοῖς μὲν χαίρειν καὶ ματαίοις πράγμασιν,
οἷον τιμῇ καὶ δόξῃ ἢ οἰκοδομῇ ἢ στολῇ καὶ τῇ ἄλλῃ θερα-
πείᾳ τοῦ σώματος· τῇ δὲ ψυχῇ τὴν ἀρετὴν κεκτημένῃ, καὶ
οἵᾳ τ' ἀγαπᾶν ἢ ὡς εἰπεῖν ἀνταγαπᾶν, μὴ ὑπερβαλλόντως
τέρπεσθαι; Οὐδὲν γὰρ ἥδιόν ἐστιν ἢ τῆς εὐνοίας ἡ ἀντάλλα-
50 ξις, ἥ τε σπουδῆς καὶ εὐποιΐας ἀμοιβή. Ἐὰν δὲ καὶ τοῦτο
προςθείημεν, ὃ καὶ προςθεῖναι καλῶς ἂν ἔχοι, ὡς οὐδὲν οὕτως
ἕλκειν καὶ ἐπισπᾶσθαι πρὸς ἑαυτὸ πέφυκεν ὁτιοῦν, ὡς πρὸς
τὴν φιλίαν ἡ ὁμοιότης· τοῦτο δὴ συγκεχωρήσθω ἀληθὲς εἶναι,
ὅτι τοὺς ἀγαθοὺς φιλοῦσί τε οἱ ἀγαθοὶ καὶ ἑαυτοῖς οἰκειοῦσιν
ὡς κατ' ἀγχιστείαν καὶ φύσει προςήκοντας. Οὐ γάρ ἐστιν,
ὅ,τι τῶν ὁμοίων ὀρεκτικὸν ἢ ἁρπακτικόν ἐστι μᾶλλον ἢ φύ-
σις: Οὐκοῦν, ὦ Φάννιε καὶ Σκαιόλα, τοῦτο δηλαδὴ ὡμολο-
γημένον ἐστίν, οἶμαι, ὡς τοῖς χρηστοῖς πρὸς τοὺς χρηστοὺς
οἱονεὶ ἀναγκαία ἐστὶν ἡ εὔνοια· ἥτις ὥςπερ πηγὴ τῆς φιλίας
ὑπὸ τῆς φύσεως καθέστηκεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ χρηστότης
πρὸς τὸ πλῆθος οἶδε διήκειν. οὐ γὰρ ἀπάνθρωπος οὔτ' ἀπη-
νὴς οὔθ' ὑπερήφανός ἐστιν ἡ ἀρετή· ὅπου καὶ ὁλοκλήρων
προστῆναι τῶν δήμων καὶ τούτων ὡς κάλλιστα προνοεῖν εἴθι-
σται· ὅπερ δηλονότι οὐκ ἂν ἐποίει, εἰ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν
51 ἀγάπησιν ἀλλοτρίως εἶχε. Καὶ μέντοι δοκοῦσιν ἐμοὶ οἱ τῆς
ὠφελείας ἕνεκα τὰς φιλίας ἀναπλάττοντες τὸν ποθεινότατον

ἢ ὥςτε — ἀποδιοπομπεῖσθαι] Ἀποπέμπεσθαι pro ἀποδιοπομπεῖσθαι significatione *repudiandi* mihi aptius videtur, vd. de hoc voc. Steph. Thes. L. G. T. I. p. 1024.

Cap. XIV. ἐὰν — ἀρετῆς] Corrige ὑποφαίνηται.

ἀνταγαπᾶν] Quum h. v. non exstet apud scriptorem Graecum, sed ἀντιφιλεῖν i. q. *redamare* vd. Gernh. Corr. et Add. p. 276. (cui tamen *redamare* non per ἀντιφιλεῖσθαι, sed per ἀντιφιλεῖν erat interpretandum), hoc ponendum est.

49 ἥ τε — ἀμοιβή] Non satis accurate Ciceronis verba reddita sunt: *nihil vicissitudine studiorum officiorumque;* nam οὐδέν erat repetendum, et *officia* sunt ὑπουργίαι — ὑπηρετήματα — χάριτες, non εὐποιΐα.

ἀντάλλαξις] Non exstat in Lexx., sed ἀνταλλαγή — ἀντάλλαγμα, quanquam ἄλλαξις — ἀπάλλαξις — διάλλαξις etc. inveniuntur apud script. Gr.

50 Ἐὰν — προςθείημεν] Corrige προςθῶμεν.

συγκεχωρήσθω] *Concedatur*, optt. Edd. Graev. Ern. Gernh. Beier. Orell. *concedetur*. Infra ἀπηνής *immanis*, vulg. *immunis*

φιλίας σύνδεσμον ἀναιρεῖν. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἡ διὰ τοῦ φίλου προσγενομένη χρεία, ὅσον αὐτὴ τοῦ φίλου ἡ πρὸς ἡμᾶς διάθεσις εὐφραίνει· καὶ τηνικαῦτα δῆτα ἡ παρὰ τοῦ φίλου πρὸς ἡμᾶς ἐλθοῦσα χάρις ἡδεῖα γίνεται, ὅταν μετ᾽ ἀγαπήσεως καὶ σπουδῆς ἔρχηται. τοσοῦτον δ᾽ ἀποδέουσιν αἱ φιλίαι τοῦ τῆς ἐνδείας ἕνεκα θεραπεύεσθαι, ὅσον οἱ διὰ τὸ πολλὰ τὰ χρήματα καὶ τὰς εἰς τὸν βίον ἀφορμάς, μάλιστα δὲ τὴν ἀρετήν, ἐν ᾗ τὸ πλεῖστον ἔνεστι τῆς βοηθείας, κεκτῆσθαι ἥκιστα τῶν ἑτέρων δεόμενοι πάντων εἰσὶ φιλοδωρότατοί τε καὶ εὐεργετικώτατοι. Καὶ οὐκ οἶδα δὲ ἄλλως, εἰ μηδὲ τοῦτο λυσιτελεῖ τὸ μηδενὸς ἐνδεῖν πώποτε τοῖς φίλοις. Ποῦ γὰρ ἡ ἐμὴ σπουδὴ λαμπρῶς ἂν ἐξητάζετο, εἰ ἐν μηδενὶ τῆς παρ᾽ ἡμῶν ἐπιμελείας καὶ βουλῆς ἢ ἐργασίας οὔτ᾽ οἴκοι οὔτ᾽ ἐν στρατείᾳ χρείαν εἶχεν ὁ Σκηπίων; οὐ τοίνυν παρακολούθημα τῆς χρείας ἡ φιλία, τοὐναντίον δὲ τῆς φιλίας ἐστὶν ἡ χρεία.

XV. *Οὐδὲ γοῦν ἀκοῦσαι δεῖ τῶν ὑπερπλουτούντων, ὅταν* 52
τῆς φιλίας πέρι διαλέγωνται, ἣν οὔτε πείρᾳ οὔτε λόγῳ μα-
θόντες πω ἐπιγινώσκουσιν. Τίς γάρ, ὦ πρὸς θεῶν καὶ ἀν-
θρώπων, ἕλοιτ᾽ ἂν ἐπὶ τῷ μήτε τινὰ φιλεῖν μήτ᾽ αὖ ὑφ᾽ ἑτέ-
ρου φιλεῖσθαι τὸ πάντων ἀπολαύειν περιῤῥεόντων ἀγαθῶν
καὶ ἐν πάσῃ περιουσίᾳ καταζῆν; Οὗτός ἐστι γὰρ τῶν τυράννων
ὁ βίος, ᾧ μηδεμία δῆτα πρόσεστι πίστις οὔτ᾽ ἀγάπη οὔτ᾽ εὐνοίας
στάσιμος πεποίθησις· πάντα δὲ ὕπουλά τε καὶ ὕποπτα, καὶ
οὐδεμίαν ἔχει χώραν ἡ φιλία. Πῶς γὰρ οἷός τε φιλεῖν, ὃν ἂν 53
ἢ φοβοῖτό τις ἢ παρ᾽ ᾧ ἐν φόβῳ γίνεσθαι νομίζοι; Ὅμως δὲ
προσποιήσει φιλίας πρὸς καιρὸν θεραπεύονται. ἐπειδὰν δέ, ὡς
ἐνδέχεται πολλάκις, μεταπέσωσι, τότε δὴ γινώσκεται, ἐν οἵᾳ
σπάνει τῶν φίλων ἦσαν. ὅπερ τὸν Ταρκύνιον εἰπεῖν λέγουσι,
τῆς πατρίδος ἐκπεσόντα τότε σαφῶς εἰδέναι, ὁποίους εἶχε πι-
στοὺς τῶν φίλων, καὶ ὁποίους οὐχί, ὅτε μηδετέρους οἷός τε

Ποῦ — Σκηπίων] Quum Petavius *εἰ ἐν μηδενὶ τῆς παρ᾽ ἡμῶν ἐπιμελείας καὶ βουλῆς ἢ ἐργασίας* redderet, secutus est lect. in Cod. Dresd. *a* et nonnullis Edd. ut Ascens. Lamb. repertam *si nunquam studio, nunquam consilio, nunquam opera nostra: nunquam studio* omittunt reliqui Codd. et optt. Edd. Corr. bis *μήτ᾽*, ut §. 52. 51

Cap. XV. *τῶν ὑπερπλουτούντων*] *Deliciis diffluere* apud Ciceronem non est *ὑπερπλουτεῖν*, sed *τρυφᾶν — διατρυφᾶν — ἐκτρυφᾶν — τρυφερῶς ζῆν — ἁβροτέρᾳ τῇ διαίτῃ χρῆσθαι.* 52

ὦ — ἀνθρώπων] In hac formula iurandi Graeci non addunt *ὦ*.

πεποίθησις] Est vocabulum posterioris Graecitatis vd. Lobeck. ad Phrynich. p. 294.

ὅπερ — εἰδέναι] Beierus recte *exsulantem* a Petavio expressum et in omnes reliquas Edd. receptum stilo confixit, Orell. uncis inclusit. *Intellexisse* non est *εἰδέναι*, sed *γνῶναι — ἐννοῆσαι — μαθεῖν.* 53

τῶν φίλων] Sic correxi pro *τῶν φιλίων*, mendo typographico.

54 ἦν ἀμείψασθαι. Καίτοι θαυμάζειν ἔπεισί μοι, εἰ ἐν ὑπερη-
φανίᾳ τοιαύτῃ καὶ ἀπανθρωπίᾳ κἂν ἕνα πιστὸν ἔχειν ἠδύνατο.
Ἀλλὰ καθάπερ τουτουΐ, ὃν ἔφην, οἱ τρόποι γνησίους παρα-
σκευάζειν τοὺς φίλους οὐκ εἶχον· οὕτω πολλῶν πλούτῳ καὶ δυ-
νάμει ὑπερεχόντων ἡ περιουσία τὰς γνησίας τῶν φιλιῶν οὐ προς-
ίεται. Οὐ γὰρ αὐτὴ μόνον τυφλή ἐστιν ἡ τύχη, ἀλλὰ καὶ τυ-
φλοὺς πολλάκις ἀποδείκνυσιν, οὓς ἂν περιπτύξηται. Οὐκοῦν
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ τῆς ἄγαν ὑπεροψίας καὶ αὐθαδείας ἐπαί-
ρονται· καὶ τῷ ὄντι δὲ φορτικώτερον ἂν εὕροις οὐδὲν εὐδαιμο-
νοῦντος ἄφρονος. Ἀμέλει τοῦτο ῥᾳδίως ἄν τις κατίδοι, ὅπως
οἱ χρηστοὶ καὶ ἐπιεικεῖς τοὺς τρόπους τέως ὑπάρξαντες ὑπὸ τῆς
ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ τῆς εὐημερίας ἠλλοιώθησαν, ὥς τῶν
55 τε παλαιῶν ὀλιγωρεῖν φιλιῶν καὶ τὰς καινὰς περιέπειν. Ἀλλὰ
τί τούτου εὐηθέστερον ἂν εἴη ἢ ὅπως ἄν τις πολλὴν ἔχων
ἀφορμὴν καὶ περιουσίαν καὶ πλοῦτον ὅτι πλεῖστον δύνηται,
τὰ μὲν λοιπὰ παρασκευάζειν, ἅπερ οὖν παρασκευάζουσιν, χρή-
ματά τε καὶ ἵππους καὶ δούλους καὶ περιφανεῖς ἐσθῆτας καὶ
σκεύη πολύτιμα· φίλους δὲ μὴ παρασκευάζειν, τὴν ἀρίστην
ὡς ἀληθῶς καὶ καλλίστην τοῦ βίου ὡς εἰπεῖν ἀποσκευήν;
Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὁπόταν εὐτρεπίζωσιν, ὅτῳ ποτὲ οὖν εὐτρε-
πίζουσιν, ἀγνοοῦντές εἰσιν, ὅτου θ᾽ ἕνεκα ταλαιπωροῦσιν (ἓν
γὰρ ἐκείνων ἕκαστον εἰς τὸν ἰσχύϊ πλεονεκτοῦντα περιέστη)
τῶν δὲ φιλιῶν οὐκ ἔστιν ᾧτινι βεβαία καὶ ἀσφαλὴς ἡ κτῆσις οὐ
παραμένει· ὥστε κἂν ἐκεῖνα μόνιμα τυγχάνοι, ἃ δὴ οἱονεὶ δῶρά
ἐστι τῆς τύχης, ὅμως ὅγε ἄγριος καὶ τῶν φίλων ἠρημωμένος
βίος οὐκ ἂν ἡδὺς εἶναι δύναιτο. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τέως
εἰρήσθω.

---

54 *εἰ — κἂν*] Corrige *εἰ — καί.*

οὓς ἂν περιπτύξηται] i. e. quoscunque complectitur, sed Cic. *quos complexa est*, i. e. *οὓς περιεπτύξατο*; loquitur de re certa. Aelian. V. H. II, 19. de Alexandr. — *ὑπὸ τῆς εὐτυχίας τῆς περιλαβούσης αὐτόν.* Huc pertinet Menandr. sententia:

ὁ πλοῦτος τυφλόν·
τυφλοὺς δ᾽ ἐς αὐτὸν ἐμβλέποντας δεικνύει.

55 *ἅπερ οὖν — ἵππους*] Secutus est Petavius lect. deteriorem *quae parantur, pecuniam, equos* pro *quae parantur pecunia, equos* i. e. *χρήμασιν, ἵππους.*

φίλους — ἀποσκευήν] *Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον φίλου* Poet. gnom. ap. Brunck. v. 582; *ὡς πάντων κτημάτων κράτιστον ἂν εἴη φίλος* Xenoph. Memor. II, 4, 1; *ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο ἡγοῦμαι ἀνθρώποις εἶναι τούτου κτῆμα ἄμεινον ἢ κάλλιον* Lucian. Toxar. Cap. 62. Petavius *ὡς ἀληθῶς* de suo interposuit.

εὐτρεπίζωσιν — εὐτρεπίζειν] *Parare* h. l. *παρασκευάζειν — πορίζειν — κτᾶσθαι.*

ὅμως — βίος] *Tamen vita inculta et deserta ab amicis* Cic., quae vocabula quoniam ab agro ducta sunt, pro *ἄγριος* mihi ponendum videtur *ἀνέργαστος — ἀθεράπευτος.*

XVI. *Δεῖ δὲ ὅρους ἐν τῇ φιλίᾳ καὶ τοῦ φιλεῖν τέλη κα-* 56
ταστῆσαί τινα· περὶ ὧν γνώμας ὁρῶ περιφέρεσθαι τρεῖς, ὧν
οὐδεμίαν δέχομαι. Ἡ μὲν οὖν μία τούτων ἐστίν, ὡς παρα-
πλησίως ἡμᾶς πρὸς τοὺς φίλους διακεῖσθαι δεῖ, ὡς πρὸς ἑαυ-
τοὺς ἔχομεν· ἡ δὲ δευτέρα, ὅτι τὴν παρ᾽ ἡμῶν εἰς τοὺς φί-
λους εὔνοιαν πρὸς τὴν παρὰ τούτων εἰς ἡμᾶς χρὴ ἴσην καὶ
ὁμοίαν ὑπάρχειν· τρίτη δ᾽ αὖ, ὅτι, ὅσον τιμᾷ τις ἑαυτόν, το-
σούτου τιμᾶσθαι δέον ἐστὶν ὑπὸ τῶν φίλων. Ἀλλ᾽ ἔγωγε τῶν
τριῶν δοξῶν ἐκείνων οὐδεμιᾷ συγκατατίθεμαι. Οὔτε γὰρ ἀλη-
θής ἐστιν ἡ πρώτη ἡ πρὸς τὸν φίλον οὕτως ὡς πρὸς ἡμᾶς
αὐτοὺς διατίθεσθαι προσήκειν λέγουσα. Πόσα γάρ ἐστιν, ἃ 57
ἡμῶν ἕνεκα δρᾶν οὐδέποτ᾽ ἂν ἀνασχόμενοι ποιοῦμεν ὅμως τοῖς
φίλοις χαριζόμενοι; οἷον ἂν εἴη δεῖσθαί τι ἀναξίου τινὸς καὶ
ἱκετείαν προσφέρειν ἢ ἀπηνέστερον πρὸς ὁντιναοῦν ἀποτείνε-
σθαι καὶ σφοδρότερον ἐπιπλήττειν· ἅπερ ἐν μὲν τοῖς ἰδίοις
ἡμῶν οὐκ ἄγαν εὐπρεπῶς, ἐν δὲ τοῖς τῶν φίλων μετὰ πάσης
ποιοῦμεν τῆς εὐσχημοσύνης. Καὶ πολλὰ δὲ συμβαίνει, ἐν οἷς
τῶν ἑαυτοῖς συμφερόντων οὐκ ὀλίγα περιαιροῦσι σφᾶς αὐτοὺς
οἱ ἀγαθοὶ ἢ περιαιρουμένων ἀνέχονται, ὅπως οἱ φίλοι μᾶλ-
λον ἢ αὐτοὶ τούτων ἀπολαύωσιν. Ἡ δὲ δευτέρα δόξα τῶν 58
τριῶν ἐστιν ἡ τὴν φιλίαν ἔργων τε καὶ θελημάτων ἰσότητι πε-
ριγράφουσα. Ἀλλὰ τοῦτο ἄντικρύς ἐστι γλίσχρως ἄγαν καὶ
μικρολόγως εἰς ψηφισμοὺς τὴν φιλίαν περιστῆσαι, τούτου στο-
χαζόμενον, ὅπως οἱ τῆς λήψεως καὶ τῆς δόσεως λόγοι πρὸς
ἀλλήλους ἀπαρτίζωσιν. Ἐμοὶ δὲ εὐπορωτέρα καὶ δαψιλεστέρα
πως εἶναι δοκεῖ ἡ ἀληθινὴ φιλία, μηδ᾽ ἀκριβῶς οὕτω παρα-
φυλάττεσθαι, ὡς μὴ πλέον τι ὧνπερ εἴληφεν ἀποδιδῷ. Οὐ
γὰρ δὴ φοβητέον τοῦτο, μήτι ἐκπέσῃ ἢ χαμαὶ παραῤῥυῇ ἢ
τοῦ δέοντος πλέον ἐν φιλίᾳ τι συναθροισθῇ. Ὁ τρίτος τῶν εἰ- 59
ρημένων ὅρος τῆς φιλίας λείπεται τῶν πάντων ἀτοπώτατος τὸ
δεῖν τοσούτου τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν φίλων, ὅσον ἂν τις ἑαυτὸν
ἀξιοῖ. Καίτοι πολλάκις ἐνυπάρχει τισὶν ἢ ταπεινότερον τὸ
φρόνημα ἢ τοῦ λαμπροτέρας ἐπιλαβέσθαι τύχης ἀσθενεστέρα

CAP. XVI. *Πόσα — χαριζόμενοι;*] Petavius cum plerisque Edd. 57
signum interrogandi posuit, rectius Beier. Orell. exclamandi: tum
ὅσα est scribendum. De sententiis cf. Xenoph. Mem. II, 4, 7.
πολλάκις δὲ ἃ πρὸ αὐτοῦ τις οὐκ ἐξειργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκου-
σεν ἢ οὐ διήνυσε, ταῦτα ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν.

γλίσχρως — στοχαζόμενον] Petavius *nimis exigue et exiliter* ex- 58
pressit, quam omnium fere Codd. et Edd. lect. tuentur Beier. Orell.; *nimis* Gernhardus delevit. Quum *ψηφισμός* non sit voc. Graec., *ψήφους* erat ponendum. *Ad calculos revocare* i. q. *ψηφί-ζειν — ψήφοις λογίζεσθαι*; tum verba *τούτου στοχαζόμενον* abesse possunt. Pro *δαψηλεστέρα*, mendo typographico, emendavi *δα-ψιλεστέρα*.

ἦσαν ἄνδρες· ἐπίσης δ' ἀθέμιτόν ἐστι τὸ τοιούτων τι ποιεῖν αἰτηθέντα καὶ αὐτὸν αἰτεῖν. Τῷ μέντοι Τιβερίῳ Γράκχῳ εἵποντο ὅ τε Γάϊος Κάρβων καὶ Γάϊος Κάτων καὶ τότε μὲν ἥκιστα θερμός, νῦν δὲ θερμότατος ὁ Γάϊος ἀδελφὸς ἐκείνου.

40 XII. Τοῦτο τοίνυν πρὸ πάντων ἐν τῇ φιλίᾳ νομοθετείσθω, τὸ μηδέ τι αἰσχρὸν αἰτεῖν παρὰ τῶν φίλων μήτε δρᾶσαι αἰτηθέντα ὑπ' αὐτῶν. Πάντως γὰρ αἰσχρὰ καὶ οὐδαμῶς αὕτη πιθανή ἐστιν ἡ ἀπολογία ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν, ἀτὰρ καὶ ὁπότε κατὰ τῆς πολιτείας τολμηθῇ τι φίλου ἕνεκα πεπρᾶχθαι οἱ ὁμολογεῖν. Ἡμεῖς γάρ, ὦ Φάννιε καὶ Σκαιόλα, εἰς τοιαύτην κατεστάθημεν τὴν τάξιν, ὡς τὰ τῇ πόλει ξυμβήσεσθαι μέλλοντα πόῤῥωθέν που προορᾶν ὀφείλειν. Καὶ γὰρ ἤδη τὸ τῶν προγόνων ἔθος ἡμετέρων ὀλίγον τι τοῦ δρόμου ἀποπλανᾶν ἤρξατο. Ὁ μὲν οὖν Τιβέριος Γράκχος τὴν βασιλείαν καταλαβεῖν ἐπεχείρησεν, ἢ καὶ μᾶλλον οὗτος ὀλίγους μῆνας

41 ἄντικρυς ἐβασίλευσε. Τί παραπλήσιον ἀκηκόει ἢ ἑωράκει τέως ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων; Καὶ δὴ ἐκεῖνον μετὰ τὸν θάνατον οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι μιμησάμενοι οἷά περ εἰς Πόπλιον Σκηπίωνα ἔναγχος εἰργάσαντο, ἀδακρυτὶ λέγειν οὐ δύναμαι. Τοῦ Κάρβωνος γάρ, οὗπερ ἄρτι μνείαν ἐποιησάμην, διὰ τὸν πρόσφατον τοῦ Τιβερίου Γράκχου τιμωρίαν ἀνεσχόμεθα. Περὶ δὲ τοῦ Γαΐου Γράκχου δημαρχίας ὁποίαν ἔχω προσδοκίαν, οὐκ ἐμοὶ μαντεύεσθαι φίλον ἐστί. Τὸ γὰρ πρᾶγμα ἐφεξῆς διαδιδόμενον ὑφέρπει, ὃ καὶ ῥοπὴν εἰς ὄλεθρον λαβὸν ἐπὰν ἄρξηται ἅπαξ, ὑποῤῥεῖ. Οὐχ ὁρᾶτε ἐν τῇ κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας δέλτῳ οἵα ἤδη λύμη γενένηται, τὰ μὲν πρῶτα ἐκ τοῦ Γαβινίου νόμου, ἔπειτα δὲ μετὰ τὰ δύο ἔτη ἐκ τοῦ Κασσίου. Ἤδη τοίνυν ὁρᾶν μοι δοκῶ τὸν δῆμον Ῥωμαίων πρὸς τὴν σύγκλητον βουλὴν στα-

---

impetraturos fuisse, licet textus Latinus exhibeat *contendisset — impetraturum*, ut optt. Edd.

καὶ — ἐκείνου] Θερμός aut de suo addidit Petavius aut secutus Edd. Lambin. Suffrid. Petr., quae offerunt *acer*, glossema iure eiectum ex optt. Edd. etiam e textu Latino interpret. Petavianae.

40 Cap. XII. Τοῦτο — νομοθετείσθω] Expressa est lectio *Haec igitur prima lex in amicitia sanciatur*, at Gernhardus et Beierus auctoritate optt. Codd. et Edd. *prima* eiecerunt.

δρᾶσαι] Δρᾶσαι et infra πεπρᾶχθαι accentu circumflexo pro acuto notavi.

ὁπότε — τολμηθῇ] Corr. Indic. Aor.

τοῦ — ἤρξατο] Corrige ἀποπλανᾶσθαι: apud Cicer. exstat *deflexit — de spatio curriculoque*, quod interpretandum est ἀπεπλανήθη τοῦ σταδίου καὶ δρόμου.

ἀνεσχόμεθα] Corr. ἠνεσχόμεθα. vd. Matth. Gr. gr. Vol. I. p. 310.

41 τὸν — βουλὴν] Dicendum est τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων, ut supra ὁ δ. τ. Ῥ. aut melius τὸν Ῥωμαίων vd. Schaef. in Indic. Latin. ad Gregor. Corinth. p. 1048. s. *Articul.* Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 278. Blum. ad Lycurg. Cap. 12. p. 91. Ceterum apud Cic. tan-

σιάζοντα, τά τε μέγιστα τῶν πραγμάτων ὑπὸ τοῦ δημώδους ὄχλου διαχειριζόμενα. Πλείους γὰρ μαθήσονται, ὅπως τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι οἷόν τ' ἂν εἴη, ἢ ὅπως ἀντιστῆναι πρὸς ταῦτα δεῖ. Τοῦ δὴ ἕνεκα τάδε λέγειν ἐπῆλθέ μοι; ὅτι δηλαδὴ ἄνευ 42
ἑταίρων ἐπιχειρεῖ τοῖς τοιούτοις οὐδείς. Οὐκοῦν τοῖς μὲν σπουδαίοις παραγγελτέον ἐστίν, ὡς, ἐπὰν εἰς τοιάσδε τὰς φιλίας ἐξ ἀγνοίας καὶ καθ' ἥντινα τύχωσι περίστασιν ἐμπέσωσι, μὴ οὕτως ἑαυτοὺς ἐξ ἀνάγκης προςδεδέσθαι οἴωνται, ὥςτε τῶν φίλων ἐν μεγάλῳ τινὶ κατὰ τῆς πολιτείας ἐξαμαρτανόντων οὐκ ἂν ἀποστῆναι· τοῖς δὲ μοχθηροῖς τιμωρίαν ἐπιτιθέναι τινὰ χρή· καὶ ταύτην δ' οὐδὲν ἐλάττω τοῖς ἑτέρῳ παρακολουθήσασιν ἢ τοῖς ἡγεμόνας ἑαυτοὺς εἰς ἀσέβειαν παρασχοῦσι. Τίς κατὰ τὴν Ἑλλάδα λαμπρότερος, τίς δυνατώτερος Θεμιστοκλέους; ὃς ἐπειδὴ κατὰ τὰ Μηδικὰ αὐτοκράτωρ στρατηγὸς αἱρεθεὶς τῆς δουλείας ἐξείλετο τὴν Ἑλλάδα, ἔπειτα δὲ κατὰ φθόνον φυγὴν κατεδικάσθη· ὑπὸ τῆς ἀχαρίστου πατρίδος ὑβρισθεὶς οὐκ ἤνεγκεν, ὅπερ ἀνασχέσθαι ὤφειλεν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔπραξεν, ὅπερ εἴκοσι πρότερον ἐνιαυτοῖς παρ' ἡμῖν ὁ Κοριολανὸς ἐπεπράγει. Τούτοις μὲν οὖν ὁ συναράμενος κατὰ τῆς πατρίδος οὐδεὶς εὑρέθη· οὐκοῦν ἀμφότεροι ἑαυτοὺς διεχρήσαντο. Τοιαύ- 43
την τοίνυν τῶν πονηρῶν σύμπνοιαν οὐ μόνον προφάσει τῆς φιλίας περιστέλλειν οὐ χρή, ἀλλ' ἤδη καὶ πάσαις ταῖς τιμωρίαις μετελθεῖν ἄξιόν ἐστιν· ἵνα μή τις ἑαυτὸν πείσῃ, ὅτι ἔξεστι πολεμοῦντι κατὰ τῆς πατρίδος ἕπεσθαι τῷ φίλῳ· ὅπερ, καθ' ὅσον ἤδη προβαίνειν ἤρξατο τὸ πρᾶγμα, οὐκ οἶδα, εἰ ξυμβήσεταί ποτε. Ἐμοὶ δ' οὐχ ἧττον μέλει, ὁποία μετὰ τὸν ἐμὸν θάνατον ἡ πόλις ἔσεσθαι μέλλει, ἢ ἐν τῷ παρόντι ὁποίως ἔχει.

XIII. Πρῶτος τοίνυν οὑτοσὶ κείσθω τῆς φιλίας ὁ νόμος, 44
ὡς παρὰ τῶν φίλων αἰτώμεθά τε τὰ καλὰ καὶ τῶν φίλων ἕνεκα τὰ καλὰ πράττωμεν· μηδ' αὖ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερτιθώμεθα τὴν χάριν, ἕως ἡμῶν αὐτοὶ δεηθῶσιν· ἀλλ' ἀεὶ μὲν παρείη τὸ πρό-

---

tum *populum* est: vulgo σύγκλητος intellecto, non addito substantivo βουλή usurpatur.

ὑπὸ — ὄχλου] *Multitudinis arbitrio* Cic.

Πλείους — εἴη — δεῖ] Corrige ἔσται — δεήσει vd. Passov. Lex. s. ὅπως et Matth. Gr. gr. Vol. II. §. 519. 7.

ὥςτε — ἀποστῆναι] De lectt. h. l. admodum diversis vd. Gernh. 42
Beier. et Orell., qui *ut ab amicis in republica peccantibus non discedant* recte receperunt. Petavius expressit *in magna re aliqua in rempublicam peccantibus*. Pro οὐκ corr. μή.

Cap. XIII. ἀλλ' ἀεὶ — πρόθυμον] Expressa est lectio *sed studium* 44
semper adsit; sed in tribus Codd. Manut. Dresd. *a*. Lips. β. inculcatum omittunt Graev. Gernh. Beier. Orell. *semper* omis. Beier. Isocr. ad Demon. Cap. 9, 6. οὕτω δ' ἂν ἄριστα χρήσῃ τοῖς φίλοις, ἂν μὴ περιμένῃς τὰς παρ' ἐκείνων δεήσεις, ἀλλ' αὐτεπάγγελτος ἐν τοῖς καιροῖς αὐτοῖς βοηθῇς.

δέχονται. Ἐπὶ γὰρ τῷ ἁμαρτεῖν οὐκ ἀλγοῦντες πρὸς τὸ ἐπιτιμᾶσθαι βαρέως ἔχουσι· δέον τοὐναντίον τοῖς μὲν πλημμεληθεῖσιν ἐπιστυγνάζεσθαι, ταῖς δ' ἐπιπλήξεσι χαίρειν.

91 XXV. *Ὥςπερ τοίνυν τὸ νουθετεῖν τε καὶ νουθετεῖσθαι
τῆς ἀληθινῆς ἴδιόν ἐστι φιλίας, καὶ θάτερον μὲν μετὰ παῤῥησίας, ἀλλ' οὐκ ἀπηνῶς δρᾶν, θάτερον δὲ μακροθύμως, καὶ οὐκ ἀντιβαίνοντα προςδέχεσθαι· οὕτως ἐνθυμητέον, μηδεμίαν ἐν ταῖς φιλίαις ἐξωλεστέραν εἶναι λύμην ἢ κολακείαν, ἀρέσκειαν, θωπείαν. ὅτι πλείστοις γὰρ ὀνόμασι τήνδε σημειῶσαι δεῖ τὴν κακίαν, ἣ κούφων ἐστὶν ἀνθρώπων καὶ ἀπατηλῶν,*
92 *πάντα πρὸς χάριν λεγόντων, οὐδὲν δὲ πρὸς ἀλήθειαν. Πάντων δὲ πραγμάτων ἡ προςποίησις οὖσα φαύλη (ἀφαιρεῖ γὰρ τὸ κριτήριον τἀληθοῦς καὶ τοῦτο παραποιεῖ) καὶ τῇ φιλίᾳ διαφερόντως ἀντίκειται, ὡς ἀφανίζουσα τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἄνευ τὸ τῆς φιλίας ὄνομα οὐδὲν ἁπαξάπλως ἰσχύει. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τῆς φιλίας ἐν τούτῳ κεῖται δύναμις, τῷ μίαν ἐκ πολλῶν συστῆναι ψυχήν· πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο, εἰ μηδ' ἐν ἑνὶ μία ἔσται ἀεὶ ψυχή, ἀλλὰ ποικίλη, ἀγχίστροφος καὶ παντοίας δεχομένη τὰς*
93 *ἐξαλλαγάς; Τί γὰρ οὕτως εὔκαμπτον καὶ τῆς ὀρθῆς ἐκκλῖνον οὕτως ἂν εἴη, ὡς ἐκείνου ψυχή, ὅςτις πρὸς τὴν ἑτέρου οὐ μόνον γνώμην καὶ βούλησιν, ἀλλὰ καὶ τὸ βλέμμα καὶ νεῦμα μεταστρέφεται;*

Ἀπέφη τις; ἀπέφην· φησί; φημ'. αὐτὸς δ' ὅλως ἐπέταξά μοι
Τὰ πάντα κολακεύειν,

ὡς ὁ αὐτὸς λέγει Τερέντιος. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ὡς ἐκ προςώπου τοῦ Γνάθωνος, οἷον δὴ τῶν φίλων ἑαυτῷ συνάψαι γένος πρὸς

τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἐπιστυγνάζεσθαι — ἐπιπλήξεσι] *Dolendi* significatione *ἐπιστυγνάζειν* apud Basilium et Theophylactum legitur. Pro *πλημμεληθεῖσιν — ἐπιπλήξεσιν* posuerim *πλημμελείᾳ — ἐπιπλήξει*, quum Cicer. scripserit *delicto — correctione.*

92 CAP. XXV. *παραποιεῖ*] *Adulterare* h. l. rectius dicitur *διαφθείρειν.*

τῷ — ψυχήν] Aristot. ap. Diog. Laërt. V, 20. *Τί ἐστι φίλος; Μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα.*

καὶ — ἐξαλλαγάς] *Multiplex* h. l. i. q. *πολύμορφος — παντοδαπός.* Plutarch. de adul. cp. 9. Hutt. *ὁ δὲ κόλαξ — οὐδὲ εἷς, ἀλλὰ παντοδαπός ἐστι καὶ ποικίλος.*

93 *Ἀπέφη — τις — φημ'*] „Opponuntur verba *aio nego* ad modum Graecorum *οὔ φημι* et *φημί.*" Beier.

κολακεύειν] *Assentari* h. l. i. q. supra *ad voluntatem loqui*, *πρὸς χάριν — ἡδονὴν λέγειν.* Herodot. VII, 101. *κότερα ἀληθηΐῃ χρήσομαι πρὸς σὲ ἢ ἡδονῇ*: vd. Beier ad h. l.

οἷον — ἐστί] In lect. vulgata *quod amici genus adhibere, omnino levitatis est* Gernh. et Beier. *amici* uncis incluserunt, recte liberavit Orell. Petavius interpretatus est tanquam scriptum es-

δῆθεν σοφίας! Τὸν γὰρ ἥλιον ἐξαιρεῖν τοῦ κόσμου δοκοῦσιν οἱ
τοῦ βίου τὴν φιλίαν περιγράφοντες· ἧς οὐδὲν οὔτ' ἄμεινον
οὔθ' ἥδιον παρὰ τῶν θεῶν ἔχομεν. Καίτοι ποία ποτ' ἐκείνη
ἐστὶν ἡ ἄδεια; τῷ μὲν δοκεῖν πιθανὴ καὶ προσηνής, τῷ ὄντι δὲ
πολλαχῇ παραιτητέα. Οὐ γὰρ λόγον ἔχει τὸ καλὸν ὁτιοῦν
ἤγουν πρᾶξιν ἔνδοξον ἢ μὴ ἀρχὴν ἀναλαβεῖν ἢ ἀναλαβόντα
καταθέσθαι, ὅπως μὴ μεριμνᾶν ἀναγκασθῇς. Εἰ μὲν δὴ τὸ
μεριμνᾶν φεύγομεν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν καὶ τὴν ἀρετὴν φεύγοντες
ἁπαξαπλῶς, ἣν ἀνάγκη μετά τινος φροντίδος τῶν ἐναντίων
ὑπερφρονεῖν καὶ ταῦτα μισεῖν· καθάπερ ἥ τε χρηστότης πρὸς
τὴν κακίαν, καὶ ἡ σωφροσύνη πρὸς τὴν ἀκολασίαν, πρός τε
τὴν δουλείαν ἡ ἀνδρεία διαβέβληται. Οὐκοῦν καὶ τοὺς δικαίους
ἐπὶ τοῖς ἀδίκως πεπραγμένοις, καὶ τοὺς ἀνδρείους ἐπὶ
τοῖς μαλακῶς καὶ ἀγεννῶς, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀσελγῶς τοὺς κοσμίους
μάλιστ' ἀγανακτοῦντας ἂν ἴδοις. Τοῦτο τοίνυν τῆς εὖ καθεστηκυίας
ψυχῆς ἴδιόν ἐστι, τὸ τοῖς ἀγαθοῖς πράγμασιν εὐφραίνεσθαι
καὶ λυπεῖσθαι τοῖς ἐναντίως ἔχουσιν. Εἰ μὲν οὖν τῆς 48
τοῦ σοφοῦ ψυχῆς ἡ λύπη ἅπτεται (ὅπερ ἐνδέχεται δηλαδή, εἰ
μή που πρόῤῥιζον ἀνεσπάσθαι ἐκ τῆς ἐκείνου ψυχῆς τὸ ἀνθρώπινον
ἡγούμεθα)· τί ἂν ἡμεῖς αἰτιασαίμεθα τοῦ ἁπλῶς ἐκ
τοῦ βίου τὴν φιλίαν ἐκκόπτειν φάναι δεῖν, ἵνα μὴ ἀηδίαν τινὰ
ἐκεῖθεν ἐπισπασώμεθα; Τίνι γὰρ διαφέρει, περιαιρεθείσης
ἅπαξ κινήσεως τῇ ψυχῇ, οὐ λέγω βοσκήματος ἄνθρωπος, ἀλλὰ
καὶ λίθου αὐτὸς οὗτος ἢ πρέμνου ἢ ἑτέρου ὁτουοῦν τοιούτου;
Οὐδὲ γὰρ ἀκούειν ἐκείνων ἄξιον, οἳ τὴν ἀρετὴν σκληράν
τινα καὶ ἀτεράμονα καὶ οἱονεὶ σιδηρᾶν εἶναι βούλονται· ἣ κατά
τε πόλλ' ἄττα καὶ δὴ κατὰ τὴν φιλίαν ἁπαλή τίς ἐστι καὶ εὐάγωγος·
ὡς ἔκ τε τῶν τῷ φίλῳ προσγενομένων εὐχρηστημάτων
οἱονεὶ διαχεῖσθαι κἀκ τῶν δυσχρηστημάτων συσταλῆναι.
Αὕτη γοῦν ἡ ἀθυμία, ἣν πολλάκις ὑπὲρ τοῦ φίλου ἀναδέχεσθαι
χρή, τοσοῦτον οὐκ ἰσχύει, ὡς ἐκ τοῦ βίου τὴν φιλίαν ἐξε-

παρὰ τῶν θεῶν] *A Diis immortalibus* Cic.

οὐκ — ἁπαξαπλῶς] Apud Cic. tantum est: *virtus fugienda est.* 47

καὶ — ἀγεννῶς] *Imbellibus fortes* Cic., alterutrum Adverb. redundat.

πρόῤῥιζον — ἀνθρώπινον] *Exstirpare* rectius dicitur πρόῤῥιζον ἐκτρίβειν — ἐκριζοῦν: *humanitas* h. l. i. q. φύσις ἀνθρωπεία — 48
ἀνθρωπότης.

οἳ — ἀτεράμονα] Apud Cic. est *qui virtutem duram*, ἀτεράμονα de suo addidit Petavius.

ἣ — συσταλῆναι] Petavius recte secutus est ut Lambin. Victor. Beier. Orell. lect. unius Cod. Manut. *diffundatur — distrahatur*, pleraeque Edd. Gernh. *diffundantur — distrahantur.* Ob concinnitatem aut διαχυθῆναι — συσταλῆναι, aut διαχεῖσθαι — συστέλλεσθαι mihi scribendum videtur.

λεῖν· οὐ μὲν οὖν μᾶλλον ἢ ὥςτε τὰς ἀρετὰς ἀποδιοπομπεῖσθαι
διὰ τὸ φροντίδας καὶ ἀηδίας τινὰς ἐκ τούτων ἐπιφύεσθαι.
XIV. Ἐπειδὴ δέ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὴν φιλίαν ἡ
ἀρετὴ συγκροτεῖ, ἐάν που ἐπισημασία τις ὑποφαίνῃ τῆς ἀρε-
τῆς, ᾗ προςδραμεῖν ἔχοι καὶ προσμῖξαι ἡ ὁμοίως διατεθειμένη
49 ψυχή· ἐντεῦθεν γίνεται ἐξ ἀνάγκης ἡ ἀγάπησις. Τί γὰρ οὕτως
ἄτοπόν ἐστιν ἢ πολλοῖς μὲν χαίρειν καὶ ματαίοις πράγμασιν,
οἷον τιμῇ καὶ δόξῃ ἢ οἰκοδομῇ ἢ στολῇ καὶ τῇ ἄλλῃ θερα-
πείᾳ τοῦ σώματος· τῇ δὲ ψυχῇ τὴν ἀρετὴν κεκτημένῃ, καὶ
οἵᾳ τ' ἀγαπᾶν ἢ ὡς εἰπεῖν ἀνταγαπᾶν, μὴ ὑπερβαλλόντως
τέρπεσθαι; Οὐδὲν γὰρ ἥδιόν ἐστιν ἢ τῆς εὐνοίας ἡ ἀντάλλα-
50 ξις, ἥ τε σπουδῆς καὶ εὐποιΐας ἀμοιβή. Ἐὰν δὲ καὶ τοῦτο
προςθείημεν, ὃ καὶ προςθεῖναι καλῶς ἂν ἔχοι, ὡς οὐδὲν οὕτως
ἕλκειν καὶ ἐπισπᾶσθαι πρὸς ἑαυτὸ πέφυκεν ὁτιοῦν, ὡς πρὸς
τὴν φιλίαν ἡ ὁμοιότης· τοῦτο δὴ συγκεχωρήσθω ἀληθὲς εἶναι,
ὅτι τοὺς ἀγαθοὺς φιλοῦσί τε οἱ ἀγαθοὶ καὶ ἑαυτοῖς οἰκειοῦσιν
ὡς κατ' ἀγχιστείαν καὶ φύσει προςήκοντας. Οὐ γάρ ἐστιν,
ὅ,τι τῶν ὁμοίων ὀρεκτικὸν ἢ ἁρπακτικόν ἐστι μᾶλλον ἢ φύ-
σις: Οὐκοῦν, ὦ Φάννιε καὶ Σκαιόλα, τοῦτο δηλαδὴ ὡμολο-
γημένον ἐστίν, οἶμαι, ὡς τοῖς χρηστοῖς πρὸς τοὺς χρηστοὺς
οἱονεὶ ἀναγκαία ἐστὶν ἡ εὔνοια· ἥτις ὥςπερ πηγὴ τῆς φιλίας
ὑπὸ τῆς φύσεως καθέστηκεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ χρηστότης
πρὸς τὸ πλῆθος οἶδε διήκειν. οὐ γὰρ ἀπάνθρωπος οὔτ' ἀπη-
νὴς οὔθ' ὑπερήφανός ἐστιν ἡ ἀρετή· ὅπου καὶ ὁλοκλήρων
προστῆναι τῶν δήμων καὶ τούτων ὡς κάλλιστα προνοεῖν εἴθι-
σται· ὅπερ δηλονότι οὐκ ἂν ἐποίει, εἰ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν
51 ἀγάπησιν ἀλλοτρίως εἶχε. Καὶ μέντοι δοκοῦσιν ἐμοὶ οἱ τῆς
ὠφελείας ἕνεκα τὰς φιλίας ἀναπλάττοντες τὸν ποθεινότατον

ἢ ὥςτε — ἀποδιοπομπεῖσθαι] Ἀποπέμπεσθαι pro ἀποδιοπομπεῖσθαι significatione *repudiandi* mihi aptius videtur, vd. de hoc voc. Steph. Thes. L. G. T. I. p. 1024.

Cap. XIV. ἐὰν — ἀρετῆς] Corrige ὑποφαίνηται.

ἀνταγαπᾶν] Quum h. v. non exstet apud scriptorem Graecum, sed ἀντιφιλεῖν i. q. *redamare* vd. Gernh. Corr. et Add. p. 276. (cui tamen *redamare* non per ἀντιφιλεῖσθαι, sed per ἀντιφιλεῖν erat interpretandum), hoc ponendum est.

49 ἥ τε — ἀμοιβή] Non satis accurate Ciceronis verba reddita sunt: *nihil vicissitudine studiorum officiorumque;* nam οὐδέν erat repetendum, et *officia* sunt ὑπουργίαι — ὑπηρετήματα — χάριτες, non εὐποιΐα.

ἀντάλλαξις] Non exstat in Lexx., sed ἀνταλλαγή — ἀντάλλαγμα, quanquam ἄλλαξις — ἀπάλλαξις — διάλλαξις etc. inveniuntur apud script. Gr.

50 Ἐὰν — προςθείημεν] Corrige προςθῶμεν.

συγκεχωρήσθω] *Concedatur*, optt. Edd. Graev. Ern. Gernh. Beier. Orell. *concedetur*. Infra ἀπηνής *immanis*, vulg. *immunis*

φιλίας σύνδεσμον ἀναιρεῖν. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἡ διὰ τοῦ φίλου προςγενομένη χρεία, ὅσον αὐτὴ τοῦ φίλου ἡ πρὸς ἡμᾶς διάθεσις εὐφραίνει· καὶ τηνικαῦτα δῆτα ἡ παρὰ τοῦ φίλου πρὸς ἡμᾶς ἐλθοῦσα χάρις ἡδεῖα γίνεται, ὅταν μετ' ἀγαπήσεως καὶ σπουδῆς ἔρχηται. τοσοῦτον δ' ἀποδέουσιν αἱ φιλίαι τοῦ τῆς ἐνδείας ἕνεκα θεραπεύεσθαι, ὅσον οἱ διὰ τὸ πολλὰ τὰ χρήματα καὶ τὰς εἰς τὸν βίον ἀφορμάς, μάλιστα δὲ τὴν ἀρετήν, ἐν ᾗ τὸ πλεῖστον ἔνεστι τῆς βοηθείας, κεκτῆσθαι ἥκιστα τῶν ἑτέρων δεόμενοι πάντων εἰσὶ φιλοδωρότατοί τε καὶ εὐεργετικώτατοι. Καὶ οὐκ οἶδα δὲ ἄλλως, εἰ μηδὲ τοῦτο λυσιτελεῖ τὸ μηδενὸς ἐνδεῖν πώποτε τοῖς φίλοις. Ποῦ γὰρ ἡ ἐμὴ σπουδὴ λαμπρῶς ἂν ἐξητάζετο, εἰ ἐν μηδενὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐπιμελείας καὶ βουλῆς ἢ ἐργασίας οὔτ' οἴκοι οὔτ' ἐν στρατείᾳ χρείαν εἶχεν ὁ Σκηπίων; οὐ τοίνυν παρακολούθημα τῆς χρείας ἡ φιλία, τοὐναντίον δὲ τῆς φιλίας ἐστὶν ἡ χρεία.

XV. *Οὐδὲ γοῦν ἀκοῦσαι δεῖ τῶν ὑπερπλουτούντων, ὅταν* 52
τῆς φιλίας πέρι διαλέγωνται, ἣν οὔτε πείρᾳ οὔτε λόγῳ μαθόντες πω ἐπιγινώσκουσιν. Τίς γάρ, ὦ πρὸς θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ἕλοιτ' ἂν ἐπὶ τῷ μήτε τινὰ φιλεῖν μήτ' αὖ ὑφ' ἑτέρου φιλεῖσθαι τὸ πάντων ἀπολαύειν περιῤῥεόντων ἀγαθῶν καὶ ἐν πάσῃ περιουσίᾳ καταζῆν; Οὗτός ἐστι γὰρ τῶν τυράννων ὁ βίος, ᾧ μηδεμία δῆτα πρόςεστι πίστις οὔτ' ἀγάπη οὔτ' εὐνοίας στάσιμος πεποίθησις· πάντα δὲ ὕπουλά τε καὶ ὕποπτα, καὶ οὐδεμίαν ἔχει χώραν ἡ φιλία. Πῶς γὰρ οἷός τε φιλεῖν, ὃν ἂν 53
ἢ φοβοῖτό τις ἢ παρ' ᾧ ἐν φόβῳ γίνεσθαι νομίζοι; Ὅμως δὲ προςποιήσει φιλίας πρὸς καιρὸν θεραπεύονται. ἐπειδὰν δέ, ὡς ἐνδέχεται πολλάκις, μεταπέσωσι, τότε δὴ γινώσκεται, ἐν οἵᾳ σπάνει τῶν φίλων ἦσαν. ὅπερ τὸν Ταρκύνιον εἰπεῖν λέγουσι, τῆς πατρίδος ἐκπεσόντα τότε σαφῶς εἰδέναι, ὁποίους εἶχε πιστοὺς τῶν φίλων, καὶ ὁποίους οὐχί, ὅτε μηδετέρους οἷός τε

Ποῦ — Σκηπίων] Quum Petavius *εἰ ἐν μηδενὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐπιμελείας καὶ βουλῆς ἢ ἐργασίας* redderet, secutus est lect. in Cod. Dresd. a et nonnullis Edd. ut Ascens. Lamb. repertam *si nunquam studio, nunquam consilio, nunquam opera nostra: nunquam studio* omittunt reliqui Codd. et optt. Edd. Corr. bis *μήτ'*, ut §. 52. 51

Cap. XV. *τῶν ὑπερπλουτούντων*] *Deliciis diffluere* apud Ciceronem non est *ὑπερπλουτεῖν*, sed *τρυφᾶν — διατρυφᾶν — ἐκτρυφᾶν — τρυφερῶς ζῆν — ἁβροτέρᾳ τῇ διαίτῃ χρῆσθαι.* 52

ὦ — ἀνθρώπων] In hac formula iurandi Graeci non addunt *ὦ*.

πεποίθησις] Est vocabulum posterioris Graecitatis vd. Lobeck. ad Phrynich. p. 294.

ὅπερ — εἰδέναι] Beierus recte *exsulantem* a Petavio expressum et in omnes reliquas Edd. receptum stilo confixit, Orell. uncis inclusit. *Intellexisse* non est *εἰδέναι*, sed *γνῶναι — ἐννοῆσαι — μαθεῖν.* 53

τῶν φίλων] Sic correxi pro *τῶν φιλίων*, mendo typographico.

54 ἣν ἀμείψασθαι. Καίτοι θαυμάζειν ἔπεισί μοι, εἰ ἐν ὑπερη-
φανίᾳ τοιαύτῃ καὶ ἀπανθρωπίᾳ κἂν ἕνα πιστὸν ἔχειν ἠδύνατο.
Ἀλλὰ καθάπερ τουτουΐ, ὃν ἔφην, οἱ τρόποι γνησίους παρα-
σκευάζειν τοὺς φίλους οὐκ εἶχον· οὕτω πολλῶν πλούτῳ καὶ δυ-
νάμει ὑπερεχόντων ἡ περιουσία τὰς γνησίας τῶν φιλιῶν οὐ προς-
ίεται. Οὐ γὰρ αὐτὴ μόνον τυφλή ἐστιν ἡ τύχη, ἀλλὰ καὶ τυ-
φλοὺς πολλάκις ἀποδείκνυσιν, οὓς ἂν περιπτύξηται. Οὐκοῦν
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ τῆς ἄγαν ὑπεροψίας καὶ αὐθαδείας ἐπαί-
ρονται· καὶ τῷ ὄντι δὲ φορτικώτερον ἂν εὕροις οὐδὲν εὐδαιμο-
νοῦντος ἄφρονος. Ἀμέλει τοῦτο ῥᾳδίως ἄν τις κατίδοι, ὅπως
οἱ χρηστοὶ καὶ ἐπιεικεῖς τοὺς τρόπους τέως ὑπάρξαντες ὑπὸ τῆς
ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ τῆς εὐημερίας ἠλλοιώθησαν, ὥς τῶν
55 τε παλαιῶν ὀλιγωρεῖν φιλιῶν καὶ τὰς καινὰς περιέπειν. Ἀλλὰ
τί τούτου εὐηθέστερον ἂν εἴη ἢ ὅπως ἄν τις πολλὴν ἔχων
ἀφορμὴν καὶ περιουσίαν καὶ πλοῦτον ὅτι πλεῖστον δύνηται,
τὰ μὲν λοιπὰ παρασκευάζειν, ἅπερ οὖν παρασκευάζουσιν, χρή-
ματά τε καὶ ἵππους καὶ δούλους καὶ περιφανεῖς ἐσθῆτας καὶ
σκεύη πολύτιμα· φίλους δὲ μὴ παρασκευάζειν, τὴν ἀρίστην
ὡς ἀληθῶς καὶ καλλίστην τοῦ βίου ὡς εἰπεῖν ἀποσκευήν;
Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὁπόταν εὐτρεπίζωσιν, ὅτῳ ποτὲ οὖν εὐτρε-
πίζουσιν, ἀγνοοῦντές εἰσιν, ὅτου θ᾽ ἕνεκα ταλαιπωροῦσιν (ἓν
γὰρ ἐκείνων ἕκαστον εἰς τὸν ἰσχύϊ πλεονεκτοῦντα περιέστη)
τῶν δὲ φιλιῶν οὐκ ἔστιν ᾧτινι βεβαία καὶ ἀσφαλὴς ἡ κτῆσις οὐ
παραμένει· ὥςτε κἂν ἐκεῖνα μόνιμα τυγχάνοι, ἃ δὴ οἱονεὶ δῶρά
ἐστι τῆς τύχης, ὅμως ὅγε ἄγριος καὶ τῶν φίλων ἠρημωμένος
βίος οὐκ ἂν ἡδὺς εἶναι δύναιτο. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τέως
εἰρήσθω.

---

54 εἰ—κἄν] Corrige εἰ—καί.

οὓς ἂν περιπτύξηται] i. e. quoscunque complectitur, sed Cic. *quos complexa est*, i. e. οὓς περιεπτύξατο; loquitur de re certa. Aelian. V. H. II, 19. de Alexandr. — ὑπὸ τῆς εὐτυχίας τῆς περιλαβούσης αὐτόν. Huc pertinet Menandr. sententia:

ὁ πλοῦτος τυφλόν·
τυφλοὺς δ᾽ ἐς αὐτὸν ἐμβλέποντας δεικνύει.

55 ἅπερ οὖν—ἵππους] Secutus est Petavius lect. deteriorem *quae parantur, pecuniam, equos* pro *quae parantur pecunia, equos* i. e. χρήμασιν, ἵππους.

φίλους—ἀποσκευήν] Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον φίλου Poet. gnom. ap. Brunck. v. 582; ὡς πάντων κτημάτων κράτιστον ἂν εἴη φίλος Xenoph. Memor. II, 4, 1; ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο ἡγοῦμαι ἀνθρώποις εἶναι τούτου κτῆμα ἄμεινον ἢ κάλλιον Lucian. Toxar. Cap. 62. Petavius ὡς ἀληθῶς de suo interposuit.

εὐτρεπίζωσιν—εὐτρεπίζειν] *Parare* h. l. παρασκευάζειν—πορίζειν—κτᾶσθαι.

ὅμως—βίος] *Tamen vita inculta et deserta ab amicis* Cic., quae vocabula quoniam ab agro ducta sunt, pro ἄγριος mihi ponendum videtur ἀνέργαστος—ἀθεράπευτος.

XVI. *Δεῖ δὲ ὅρους ἐν τῇ φιλίᾳ καὶ τοῦ φιλεῖν τέλη κα-* 56
ταστῆσαί τινα· περὶ δὲ ὧν γνώμας ὁρῶ περιφέρεσθαι τρεῖς, ὧν
οὐδεμίαν δέχομαι. Ἡ μὲν οὖν μία τούτων ἐστίν, ὡς παρα-
πλησίως ἡμᾶς πρὸς τοὺς φίλους διακεῖσθαι δεῖ, ὡς πρὸς ἑαυ-
τοὺς ἔχομεν· ἡ δὲ δευτέρα, ὅτι τὴν παρ' ἡμῶν εἰς τοὺς φί-
λους εὔνοιαν πρὸς τὴν παρὰ τούτων εἰς ἡμᾶς χρὴ ἴσην καὶ
ὁμοίαν ὑπάρχειν· τρίτη δ' αὖ, ὅτι, ὅσου τιμᾷ τις ἑαυτόν, το-
σούτου τιμᾶσθαι δέον ἐστὶν ὑπὸ τῶν φίλων. Ἀλλ' ἔγωγε τῶν
τριῶν δοξῶν ἐκείνων οὐδεμιᾷ συγκατατίθεμαι. Οὔτε γὰρ ἀλη-
θής ἐστιν ἡ πρώτη ἡ πρὸς τὸν φίλον οὕτως ὡς πρὸς ἡμᾶς
αὐτοὺς διατίθεσθαι προσήκειν λέγουσα. Πόσα γάρ ἐστιν, ἃ 57
ἡμῶν ἕνεκα δρᾶν οὐδέποτ' ἂν ἀνασχόμενοι ποιοῦμεν ὅμως τοῖς
φίλοις χαριζόμενοι; οἷον ἂν εἴη δεῖσθαί τι ἀναξίου τινὸς καὶ
ἱκετείαν προσφέρειν ἢ ἀπηνέστερον πρὸς ὁντιναοῦν ἀποτείνε-
σθαι καὶ σφοδρότερον ἐπιπλήττειν· ἅπερ ἐν μὲν τοῖς ἰδίοις
ἡμῶν οὐκ ἄγαν εὐπρεπῶς, ἐν δὲ τοῖς τῶν φίλων μετὰ πάσης
ποιοῦμεν τῆς εὐσχημοσύνης. Καὶ πολλὰ δὲ συμβαίνει, ἐν οἷς
τῶν ἑαυτοῖς συμφερόντων οὐκ ὀλίγα περιαιροῦσι σφᾶς αὐτοὺς
οἱ ἀγαθοὶ ἢ περιαιρουμένων ἀνέχονται, ὅπως οἱ φίλοι μᾶλ-
λον ἢ αὐτοὶ τούτων ἀπολαύωσιν. Ἡ δὲ δευτέρα δόξα τῶν 58
τριῶν ἐστιν ἡ τὴν φιλίαν ἔργων τε καὶ θελημάτων ἰσότητι πε-
ριγράφουσα. Ἀλλὰ τοῦτο ἄντικρύς ἐστι γλίσχρως ἄγαν καὶ
μικρολόγως εἰς ψηφισμοὺς τὴν φιλίαν περιστῆσαι, τούτου στο-
χαζόμενον, ὅπως οἱ τῆς λήψεως καὶ τῆς δόσεως λόγοι πρὸς
ἀλλήλους ἀπαρτίζωσιν. Ἐμοὶ δὲ εὐπορωτέρα καὶ δαψιλεστέρα
πως εἶναι δοκεῖ ἡ ἀληθινὴ φιλία, μηδ' ἀκριβῶς οὕτω παρα-
φυλάττεσθαι, ὡς μὴ πλέον τι ὧνπερ εἴληφεν ἀποδιδῷ. Οὐ
γὰρ δὴ φοβητέον τοῦτο, μήτι ἐκπέσῃ ἢ χαμαὶ παραῤῥυῇ ἢ
τοῦ δέοντος πλέον ἐν φιλίᾳ τι συναθροισθῇ. Ὁ τρίτος τῶν εἰ- 59
ρημένων ὅρος τῆς φιλίας λείπεται τῶν πάντων ἀτοπώτατος τὸ
δεῖν τοσούτου τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν φίλων, ὅσου ἂν τις ἑαυτὸν
ἀξιοῖ. Καίτοι πολλάκις ἐνυπάρχει τισὶν ἢ ταπεινότερον τὸ
φρόνημα ἢ τοῦ λαμπροτέρας ἐπιλαβέσθαι τύχης ἀσθενεστέρα

CAP. XVI. *Πόσα — χαριζόμενοι*;] Petavius cum plerisque Edd. 57
signum interrogandi posuit, rectius Beier. Orell. exclamandi: tum
ὅσα est scribendum. De sententiis cf. Xenoph. Mem. II, 4, 7.
πολλάκις δὲ ἃ πρὸ αὑτοῦ τις οὐκ ἐξειργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκου-
σεν ἢ οὐ διήνυσε, ταῦτα ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν.
γλίσχρως — στοχαζόμενον] Petavius *nimis exigue et exiliter* ex- 58
pressit, quam omnium fere Codd. et Edd. lect. tuentur Beier.
Orell.; *nimis* Gernhardus delevit. Quum *ψηφισμός* non sit voc.
Graec., *ψήφους* erat ponendum. *Ad calculos revocare* i. q. *ψηφί-*
ζειν — *ψήφοις λογίζεσθαι*; tum verba *τούτου στοχαζόμενον* abesse
possunt. Pro *δαψηλεστέρα*, mendo typographico, emendavi *δα-*
ψιλεστέρα.

ἡ ἐλπίς. Οὔκουν φίλῳ πρεπῶδες ἂν εἴη, τοιοῦτον εἰς ἐκεῖνον
εἶναι, οἷος οὗτός ἐστιν εἰς ἑαυτόν· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ὡς
οἷόντε πειράζεσθαι ἀναπεπτωκότα τὸν τοῦ φίλου θυμὸν ἐγεί-
ρειν εἴς τε τὸ ἄμεινον ἐλπίζειν καὶ φρονεῖν ἀνακαλέσασθαι.
Τοιγαροῦν ἕτερόν τινα τῇ γνησίᾳ φιλίᾳ τὸν ὅρον ὑπογραπτέον
δοκεῖ. βούλομαι δὲ πρότερον εἰπεῖν, ὃ μάλιστα μέμφεσθαι ὁ
Σκηπίων εἰώθει. Ἔλεγε γοῦν ἐχθίω τῇ φιλίᾳ φωνὴν οὐδεμίαν
ἂν ἐξευρεθῆναι ἢ τοῦ φήσαντος, οὕτω φιλεῖν δεῖν τινα, ὡς
καὶ μισήσοντά ποτε· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύειν δύνασθαι, τοιόνδε τι
ὑπὸ τοῦ Βίαντος, ὡς λόγος εἶχεν, εἰρῆσθαι, ἀνδρὸς εἰς σο-
φίαν διαβεβοημένου καὶ ἑνὸς τῶν ἑπτά· μᾶλλον μέντοι ταύτην
εἶναι γνώμην ἀπέφαινε βδελυροῦ τινος ἀνθρώπου ἢ τὴν φιλο-
τιμίαν νοσοῦντος ἢ πάντα πρὸς τὸ ἑαυτοῦ κράτος ἀναφέρον-
τος. Πῶς γὰρ ἄν τις φίλος εἴη τούτου, ὃν καὶ ἐχθρὸν ἔχειν
δύνασθαι νομιεῖ; Πρὸς δὲ τούτοις ἀνάγκη πᾶσα βούλεσθαι καὶ
εὔχεσθαι, ὡς τὰ πλεῖστα τὸν φίλον ἁμαρτάνειν, ἵνα πλείους
ἑαυτῷ τοῦ ἐπιπλήττειν λαβὰς παρέχοι. πάλιν δ' αὖ ἐπὶ τοῖς
ὑπὸ τῶν φίλων κατορθώμασι καὶ εὐπραγίαις ἀγανακτεῖν αὐ-
60 τοὺς καὶ λυπεῖσθαι καὶ φθονεῖν. Οὐκοῦν τοιοῦτο τὸ παράγ-
γελμα, οὗτινος ἂν εἴη, εἰς τὸ τὴν φιλίαν ἀναιρεῖν συμφέρει.
Τοῦτο δὲ μᾶλλον ἔδει παραγγέλλειν, ὅπως τοσαύτῃ πρὸς τὸ
τὰς φιλίας συστῆσαι τῇ ἐπιμελείᾳ χρησώμεθα, ὡς μηδέποτε
τοῦτον φιλεῖν ἄρξασθαι, ὃν ἐπίδοξοι ὦμεν μισῆσαί ποτε.
Ἀλλ' εἴ που κατὰ τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀστοχήσαιμεν, τοῦτο
δὴ εὐγνωμόνως φέρειν ὁ Σκηπίων ᾤετο προσήκειν μᾶλλον ἢ
τὸν τῆς ἀπεχθείας καιρὸν ἐνθυμεῖσθαι.
61 XVII. Τοιούτοις οὖν τοῖς ὅροις χρηστέον ἐμοὶ δοκεῖ,
ὡς, ἐπειδὰν διόρθωσιν λάβῃ τὰ τῶν φίλων ἤθη, τηνικαῦτα
πάντων μεταξὺ τούτων ἁπαξαπλῶς καὶ πραγμάτων καὶ βουλευ-
μάτων καὶ θελημάτων κοινωνίαν εἶναι δεῖν· ὥστε κἂν κατὰ
παρίστασίν τινα ξυμβῇ σμικρόν τι τοῦ δικαίου καθυφειμέναις

πειράζεσθαι] Rectius πειρᾶσθαι vd. Lexica.

59 Ἔλεγε γοῦν κτλ.] Aristot. Rhet. II, 21. ὅτι οὐ δεῖ, ὥσπερ φασί, φιλεῖν ὡς μισήσοντα, ἀλλὰ μᾶλλον μισεῖν ὡς φιλήσοντα. Diog. Laert. I, 87. de Biante: ἔλεγε — καὶ φιλεῖν ὡς μισήσοντας, τοὺς γὰρ πλείστους εἶναι κακούς. Vd. de hoc dicto celebrato Gernh. et Beier. Pro οὐδεμίαν corrige μηδεμίαν ob Infin.

ὑπὸ — ἑπτά] Cicero simpliciter: *A Biante — qui sapiens habitus esset unus e septem.* Sic Plut. Solon. Cap. 12. ὃν ἕβδομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν.

τὴν φιλοτιμίαν νοσοῦντος] Νοσεῖν dicitur quidem de hominibus, quorum animus cupiditatibus est perturbatus, sed h. l. simplex Adiectivum φιλότιμος — φιλόδοξος praetulerim.

60 οὗτινος ἂν εἴη] *Cuiuscumque est* Cic., i. e. οὗτινος ἂν ᾖ vel οὗτινός ποτ' ἐστι.

χρῆναι ταῖς τῶν φίλων βουλήσεσιν ἐπικουρεῖν, ὅταν περὶ τῆς
κεφαλῆς ἢ περὶ τῆς ἐπιτιμίας ἀγὼν αὐτοῖς ᾖ, παρεκκλίνειν
τῆς ὁδοῦ προσήκειν· μόνον ἐὰν μὴ ἐσχάτως αἰσχρόν τι ἐντεῦ-
θεν ἀκολουθῇ. ἔστι γὰρ ᾗ νέμεσθαί τινα τῇ φιλίᾳ συγγνώμην
ἐνδέχεται. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῆς δόξης ὀλιγωρητέον ἐστὶν, οὐδὲ
φαύλην ἡγητέον ἀφορμὴν εἰς τῶν πραγμάτων διοίκησιν εἶναι
τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν· ἣν θωπείαις καὶ κολακείαις αἰσχρὸν
ἐπισπάσασθαι· πλὴν οὐ παραιτητέον ἐστὶ τὴν ἀρετὴν, ἥτις
συμπαρομαρτοῦσαν ἔχει τὴν ἀγάπησιν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν (ἤδη 62
γὰρ πρὸς τὸν Σκηπίωνα ἐπανιτέον ἐμοί, οὗ πᾶς ἦν ὑπὲρ τῆς
φιλίας ὁ λόγος) πολλάκις ἐμέμφετο, ὅτι ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασιν
οἱ ἄνθρωποι πλείω ἐπιδείκνυνται τὴν ἐπιμέλειαν. καὶ γὰρ αἶ-
γας ἢ οἶς ὁπόσας κέκτηται, ἕκαστον ἔφασκεν ἔχειν εἰπεῖν·
φίλους δ᾽ αὖ ὁπόσους ἔχοι, λέγειν οὐ δύνασθαι· τοὺς δὲ αὐ-
τοὺς καὶ τῆς ἐκείνων κτήσεως ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, περὶ δὲ
τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀμελεῖς εἶναι· οὐδ᾽ ἔχειν οἱονεὶ σημεῖά
τινα καὶ χαρακτῆρας, δι᾽ ὧν τοὺς πρὸς τὴν φιλίαν ἐπιτηδείους
διαγινώσκωσι. Τοιγαροῦν τοὺς βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς καὶ
εὐσταθεῖς ἐπιλέγεσθαι δεῖ· οἵου δῆτα τοῦ γένους σπάνις ἐστὶ
πολλὴ καὶ ἡ διάκρισις δὲ χαλεπὴ πρὶν ἢ πείρᾳ καταμαθεῖν·
οὐκοῦν ἐν αὐτῇ πειρατέον ἐστὶ τῇ φιλίᾳ. Οὕτως ἡ φιλία φθά-
νει τὴν κρίσιν καὶ τῆς πείρας ἐξουσίαν ἀφαιρεῖ. Διὸ φρονί- 63
μου ἔργον ἐστὶν, ὥςπερ τὸν δρόμον, οὕτω τῆς φιλίας τὴν ὁρ-
μὴν ἐπέχειν, ἵνα, καθάπερ τοῖς ἵπποις μετὰ τὸ πεῖραν αὐτῶν
λαβεῖν, οὕτω μετὰ τὸ ἀμηγέπη δοκιμάσαι τοὺς τῶν φίλων τρό-
πους ταῖς φιλίαις χρησώμεθα. Ἐνίων μὲν οὖν ἐν ὀλίγοις ταῖς

Cap. XVII. ὅταν — αὐτοῖς ᾖ] *Caput* i. q. salus statusque omnis civilis non dicitur κεφαλή.

ᾗ — ἐνδέχεται] Apud Lucianum (vd. Lex. Lucian. s. v.) συγγνώμην ἀπονέμειν saepius, συγγνώμην νέμειν apud Heliodorum legitur: apud alios scriptores συγγνώμην ἔχειν — ποιεῖσθαι.

καὶ γὰρ αἶγας] Expressa est lectio a Beiero quoque recepta *capras — dicere posse — non posse dicere*: vulgo *ut capras — dicere posset — non dicere posset* vd. Graev. et Gernh. Cicero ante ocu- 62
los locum habuit Xenoph. Memor. II, 4, 2 et 4. ἐπιμελουμένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως. καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη κτωμένοις τε ἐπιμελῶς ὁρᾶν ἔφη καὶ τὰ ὄντα σώζειν πειρωμένοις, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναί φασιν, ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς οὔτε ὅπως κτήσονται φροντίζοντας οὔτε ὅπως οἱ ὄντες ἑαυτοῖς σώζονται. —— ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πάνυ πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλῆθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πυνθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι.

ὥςπερ τὸν δρόμον] *Ut cursum* expressit Petavius, vulgata optt. 63
Codd. et Edd. est *ut currum* vd. Gernh. Beier. Orell.

χρήμασι πολλάκις τὸ κοῦφον ἐλέγχεται· ἄλλοι δὲ τῶν ἐλαττόνων οὐχ ἡττηθέντες ἐν τοῖς μείζοσι γνωρίζονται. Ἀλλ' ἐάν τινες εὑρεθεῖεν οἱ τὰ χρήματα προτιμᾶν τῆς φιλίας βάναυσον εἶναι νομίζοντες· ποῖ δὴ τοιούτους ἂν εὕροις, οἳ δὴ τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ ἐπικρατείας ἢ δυναστείας καὶ πλοῦτον περὶ πλείονος ἢ τὴν φιλίαν οὐ ποιήσονται, ὥστε τούτων ἐκ θατέρας εἰς μέσον προτεθέντων, ἐκ δὲ θατέρας προκειμένων τῶν τῆς φιλίας δικαίων, οὐκ ἐκεῖνα πολλῷ μᾶλλον αἱρεῖσθαι; Ἀσθενὴς γὰρ ἡ φύσις ἐστὶν ἡμῶν πρὸς τὸ τῆς δυνάμεως καταφρονεῖν· ἧς κἂν τῆς φιλίας ὀλιγωρήσαντες ἐπέτυχον, συγκρύψαι ἂν καὶ συσκιάσαι τὸ δρώμενον ὑπολαμβάνουσι τῷ οὐκ ἐπὶ τῇ τυχούσῃ
64 αἰτίᾳ τῆς φιλίας ἀμελῆσαι δοκεῖν. Ταύτῃ τοι αἱ ἀληθιναὶ φιλίαι ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις καὶ πολιτευομένοις μόλις εὑρίσκονται. Ἔστι γὰρ ὅπῃ τοῦτον ἂν εὕροις, ὃς τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν ὑστέραν ἄγοι τῆς τοῦ φίλου τιμῆς; Τί δέ; ἵνα τοῦτο παραλείποιμι, πῶς οἴει δειναί, πῶς ἀφόρητοι δοκοῦσι πολλοῖς αἱ τῶν συμφορῶν κοινωνίαι; πρὸς ἃς δυσεύρετοί εἰσιν οἱ συγκαταβαίνειν ἐθέλοντες. Καίτοι ὀρθῶς εἴρηται τοῦτο τῷ Ἐννίῳ·

Φίλος βέβαιος ἐν ἀβεβαίοις φαίνεται.

Ἀλλ' ὅμως δύο ταῦτα τὴν πολλῶν κουφότητα καὶ ἀσθένειαν ἐξελέγχουσιν, ὅταν ἢ ἐν ταῖς εὐημερίαις ὑπερορῶσιν ἢ ἐν ταῖς ἀτυχίαις καταλείπωσιν.

XVIII. Ὅστις οὖν κατ' ἄμφω ἐμβριθὴ καὶ πάγιον καὶ μόνιμον ἐν τῇ φιλίᾳ ἑαυτὸν παρέχοι, τοῦτον ἄντικρυς τῷ σπανιωτάτῳ καὶ μονονουχὶ θείῳ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐγκριτέον ἐστί.
65 Τὸ δὲ στήριγμα τῆς εὐσταθείας καὶ ἀσφαλείας, ἣν ἐν τῇ φιλίᾳ ποθοῦμεν, ἡ πίστις ἐστίν. οὐδὲν γὰρ μόνιμον, ὅ, τι ἄπιστον ἂν εἴη. πρὸς δὲ δὴ τούτοις καὶ ἁπλοϊκὸν καὶ κοινὸν ὁμογνώμονά τε καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀγόμενον εἰκὸς αἱρεῖσθαι· ἃ πρὸς

Ἀλλ' ἐάν τινες — εὕροις] Pro *ἐάν* pone *εἰ* et *ποῦ* pro *ποῖ*. Verba Ciceronis *Sin erunt aliqui reperti — ubi eos inveniemus* rectius ita interpreteris: *Ἀλλ' ἐάν τινες εὑρεθῶσι — ποῦ δὴ τοιούτους εὑρήσομεν*.

ὥστε — οὐκ ἐκεῖνα] Corrige *ὥστε — μὴ ἐκεῖνα*.

ἧς — δοκεῖν] Corrige *κἂν ἐπιτύχωσι — τῷ μὴ ἀμελῆσαι δοκεῖν*: recte expressa est lectio *obscuratum iri* per *συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι* (de qua vd. Gernh. et Beier.), quanquam alterutro tantum verbo opus erat.

64 *ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις*] *In honoribus versari* i. q. *τιμὰς ἔχειν — ἀρχὰς μεταχειρίζεσθαι*.

ἵνα τοῦτο παραλείποιμι] *Haec ut omittam*, i. e. *ἵνα τοῦτο παραλείπω*.

Ἐννίῳ] Conf. sent. Eur. Hec. 1226. Pflugk. *ἐν τοῖς κακοῖς γὰρ ἀγαθοὶ σαφέστατοι φίλοι*.

65 Cap. XVIII. *ὁμογνώμονά — ἀγόμενον*] Beierus *consentire* interpretatur *ὁμοδοξεῖν*, qua eadem notione Aristot. Ethic. ad Nic.

τὸ πιστὸν ἅπαντα συντείνει. οὔτε γὰρ ἐνδέχεται πιστὸν εἶναι τὸν ποικίλον τὸ ἦθος καὶ σκολιόν. Οὔτε μὴν ὁ μὴ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀγόμενος ἢ φύσει μὴ ὁμογνωμονῶν ἢ πιστὸς ἢ μόνιμος ἂν γένοιτό ποτε. Προςθεῖναι δ' αὖ ἐκείνοις καὶ τοῦτο χρή, ὅπως μὴ φιλεγκλήμων τις ᾖ ἢ ἐγκαλοῦσι ταχέως πιστεύῃ· ἅπερ δηλαδὴ πάντα εἰς ἐκείνην ἀναφέρεται, ἐν ᾗ ἤδη πολὺς εἰμι, τὴν εὐστάθειαν. Οὕτω δ' ἐπαληθεύεται τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἀπ' ἀρχῆς εἰρημένον, ὅτι τὴν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται πλὴν μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχειν. Ἔστι γὰρ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ὃν καὶ σοφὸν λέγειν τὸν αὐτὸν ἔξεστι, δύο κατὰ τὴν φιλίαν ταῦτα διαφυλάττειν· πρῶτόν μέν, μή τι πλαστὸν ὑπῇ καὶ ὕπουλον· τὸ γὰρ κἂν φανερῶς μισεῖν γενναῖον καὶ ἐλευθέριόν ἐστι μᾶλλον ἢ τῷ προςώπῳ τὴν γνώμην ἐπικρύπτειν· ἔπειτα δὲ οὐ μόνον τὰς ὑπό τινος ἐπιφερομένας αἰτίας ἀποκρούσασθαι, ἀλλ' οὐδ' ὑπόπτως αὐτὸν τάχα διακεῖσθαι ἀεί τι ὑπὸ φίλου ἠδικῆσθαι νομίζοντα. Προςεῖναι δ' ἐπὶ τούτοις 66 ἀνάγκη χρηστότητα τῶν τε λόγων τινὰ καὶ τῶν τρόπων, οὐ μέτριον ὂν ἥδυσμα τοῦτο τῆς φιλίας. Ἀπείη δὲ πάντως τὸ στυγνὸν καὶ κατηφὲς καὶ τὸ ἐν πᾶσιν αὐστηρόν· καίτοι σεμνότητός τι δοκοῦν ἔχειν αὐτό· ἀλλ' ἡ φιλία ἀνειμένη πως καὶ ἐλευθέρα καὶ γλυκεῖα ὀφείλει μᾶλλον εἶναι καὶ πρὸς ἅπαν ῥέπειν τὸ μείλιχον καὶ εὔκολον.

XIX. Ἐνταῦθα δὴ ἀπορία τις ἀναφύεται οὐ ῥᾳδίαν 67 ἔχουσα τὴν λύσιν· πότερον χρή ποτε καινοὺς φίλους τῆς φιλίας ἀξίους φανέντας τῶν παλαιῶν προτιμᾶν, καθάπερ τῶν ἤδη γεγηρακότων ἵππων τοὺς ἁπαλοὺς προκρίνειν εἰώθαμεν. Ἀλλ' ἔστιν ἡ ἀμφιςβήτησις αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης ἀναξία φύσεως. οὐδὲ γὰρ ταῖς φιλίαις, ὥςπερ ἐν τοῖς λοιποῖς, τὸν κόρον ἐγγενέσθαι προςήκει. ἀλλ' αἱ παλαίταται δηλαδὴ οἴνου δί-

---

IX, 6. ὁμογνωμονεῖν — ὁμονοεῖν — ὁμοδοξία leguntur, et *iisdem rebus moveri* συμπαθεῖν — ὁμοπαθεῖν. Συμπαθὴς καὶ συμφυὴς h. l. is est, qui eisdem rebus movetur naturaque consentit vd. Plut. de am. et ad. cp. 9.

τὸ — μισεῖν] Corrige καί, quum apud Cic. legatur: *aperte enim vel odisse.* 66

χρηστότητα] *Suavitas* i. q. τὸ ἐπίχαρι — χάριεν.

Ἀπείη — αὐτό] *Tristitia — absit. habet:* optt. Edd. omittunt *absit.* Petavius pro *tristitia et severitas* tria vv. posuit στυγνόν — κατηφές — αὐστηρόν. H. l. κατηφές non aptum: nam κατηφής est vultu demisso sive ex moerore sive ex pudore: σκυθρωπόν rectius esset.

τὸ μείλιχον καὶ εὔκολον] Reddidit Petav. his vocabulis *comitatem facilitatemque:* sed pro μείλιχον, quod poetis in usu, πρᾶον — φιλοπροςήγορον repone.

Cap. XIX. ἀλλ' — εἶναι] Ex emendatione Suffridi multis 67 Edd., etiam Gernh. probata legitur *Veterrimae quaeque — esse*

κην τὴν πολυετίαν φέροντος ἥδισται ὀφείλουσιν εἶναι. κἀκεῖνο
δ᾽ ἀληθές ἐστι τὸ τεθρυλλημένον, πολλοὺς τῶν ἁλῶν μεδί-
μνους συμφαγεῖν δεῖν, ἵνα τὸ τῆς φιλίας καθῆκον ἐκπληρωθῇ.
68 Τὰς δὲ καινότητας, ἐὰν ἐλπίδα παρέχωσιν, ὥςθ᾽ οἷον ἐν οὐ
ψευδομένῃ πόᾳ τὸν καρπὸν ὑποφαίνειν, οὐδ᾽ αὐτὰς ἀποδιο-
πομπήσασθαι δεῖ· τὴν μέντοι ἀρχαιότητα κατὰ χώραν ἐατέον.
πλείστη γὰρ ὅση δύναμις ἔνεστι τῇ τε ἀρχαιότητι καὶ τῇ συν-
ηθείᾳ. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἵππῳ, οὗ πέρι ἄρτι μνήμην ἐποιη-
σάμην, ἣν μή τι ἐμποδὼν ᾖ, οὐκ ἔστιν ὅςτις τῷ εἰθισμένῳ
ἥδιον ἂν χρῷτο ἢ τῷ οὔπω ὑπὸ χεῖρας ἐλθόντι καὶ καινῷ.
Καὶ οὐκ ἐν τούτῳ μόνον, ὅπερ ἔμψυχόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐν
τοῖς ἀψύχοις ἡ συνήθεια ἰσχὺν ἔχει· ἐπεὶ δὲ τοῖς ὀρεινοῖς χαί-
69 ρομεν καὶ ὑλώδεσι τόποις, οἷς ἐπὶ πολὺ ἐνδιετρίψαμεν. Ἀλλὰ
μέγιστον δὴ τοῦτο κατὰ τὴν φιλίαν ἐστὶ τὸ τὸν κρείττονα τῷ
ἥττονι ἐξισοῦσθαι. πολλάκις γὰρ ὑπεροχαί τινες ὑπάρχουσαι,
οἷα τοῦ Σκηπίωνος ἐν ἡμετέρᾳ ἦν, ἵνα εἴπω οὕτως, ἀγέλῃ.
Οὐ μέντοι αὐτὸς οὔτε τοῦ Φίλου οὔτε τοῦ Ῥουπιλίου οὔτε
τοῦ Μουμμίου οὔτε τῶν τῆς ἐλάττονος τάξεως φίλων προὐτί-
μησεν ἑαυτόν· Κόϊντον δὲ Μάξιμον τὸν ἀδελφόν, ἄνδρα ἄλ-
λως μὲν ἄριστον, οὐ μὴν πρὸς ἑαυτόν, ὡς προὔχοντα,
καθότι ἐπροτέρει τῇ ἡλικίᾳ, ἐθεράπευεν· τοὺς δ᾽ αὖ οἰκείους
ἅπαντας ἀμείνω δι᾽ ἑαυτοῦ δύνασθαι πράττειν πάντως ἠβού-
70 λετο. Ὃ καὶ πᾶσι δραστέον καὶ μιμητέον ἐστίν, ὅπως, ἐὰν
ἐξοχήν τινα τῆς ἀρετῆς ἢ ἀγχινοίας ἢ τύχης κτῷντο, ταύ-
της μεταδῶσι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πλησίον κοινώσωνται· οἷον
εἰ ἐξ ἀδόξων ἔφυσαν γονέων, εἴτε συγγενεῖς ἔχουσι κατὰ τὴν
γνώμην ἢ κατὰ τὴν τύχην ἀσθενεστέρους, τούτων ἐπαύξωσι
τὰς ἀφορμὰς καὶ τιμῆς αὐτοῖς καὶ ἀξιώματος εἰς προσθήκην
γένωνται· καθάπερ ἐν τοῖς δράμασιν οἱ διὰ τὴν γένους ἄγνοιαν
ἐν δουλείᾳ χρόνον τινὰ ζήσαντες ἐπειδὰν ἀναγνωρισθῶσι, καὶ

---

debent suavissimae, quod expressit Petavius. Quum Codd. *Veterrima quaeque — esse debent suavissima* exhibeant, Beierus ita lect. constituit: *Veterruma quaeque* — [*debe*[*n*]*t esse*] *suavissima*, ut numero singulari de amicitia intelligatur. Orell. retinuit lect. Codd. *Veterrima quaeque — esse debent suavissima*, quem vd.

κἀκεῖνο δ᾽ ἀληθές ἐστι κτλ.] Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 290 Hutt. *τὸν θρυλλούμενον ἐκεῖνον χρόνῳ τῶν ἁλῶν συγκατεδηδοκὼς μέδιμνον.* Aristot. Ethic. ad Nic. VIII, 4. *κατὰ τὴν παροιμίαν οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους πρὶν τοὺς λεγομένους ἅλας συναλῶσαι.*

69 *ὑπεροχαί*] *Excellentiae*, quo vocabulo usus est Aristot. Ethic. Nic. VIII, 15.

τοὺς — ἠβούλετο] *Suosque omnes per se esse posse ampliores volebat* Cic., *posse* omissum in uno Cod. Manut. eiecerunt Victor. Graev. Gernh. Beier. Orell.; Beier. praeterea *esse* uncis circumsepsit.

θεῶν ἢ βασιλέων παῖδες ὄντες εὑρεθῶσι, τὴν αὐτὴν ὅμως ἔχοντες διατελοῦσι στοργὴν πρὸς τοὺς νομεῖς ἐκείνους, οὓς σφῶν εἶναι πατέρας πολλὰ τὰ ἔτη ἐνόμισαν. Ὅπερ δηλαδὴ πολλῷ μᾶλλον εἰς τοὺς γνησίους καὶ ἀναμφηρίστους πατέρας ἐπιδεικτέον ἐστί. Καὶ γὰρ ἥτις ἐστὶ νοῦ καὶ ἀρετῆς καὶ παντὸς ἄλλου πλεονεκτήματος ὄνησις, αὕτη τότε μάλιστα συλλέγεται, ὁπηνίκα εἰς τοὺς ἐγγυτάτω διαδίδοται.

XX. Τοιγαροῦν ὥςπερ ἐν τῇ φιλίᾳ τῇ τε οἰκειότητος 71
συναφείᾳ τοὺς ὄντας κρείττους τοῖς ὑποδεεστέροις συγκαταβαίνειν προςήκει· οὕτω καὶ τοὺς ὑποδεεστέρους ἀθυμεῖν ἥκιστα χρή, ὅταν ὑπὸ τῶν φίλων εἴτε τῇ τοῦ νοῦ ὀξύτητι εἴτε τῇ εὐτυχίᾳ εἴτε τῷ ἀξιώματι παρευδοκιμοῦνται. Ὧν οἱ πλεῖστοι ἢ μεμψιμοιροῦσιν ἀεί τι ἢ καὶ ὀνειδίζουσιν· τηνικαῦτα δὲ μᾶλλον, ὅταν θεραπευτικῶς ἢ εὐνοϊκῶς ἢ καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου πόνου προϋπηργμένον τι ἀφ' ἑαυτῶν εἰπεῖν δύνωνται. Μίσους μὲν οὖν ἄξιόν ἐστι τουτὶ τὸ γένος ἀνθρώπων, οἳ τὰς εὐεργεσίας ὀνειδίζουσιν· ὧν μεμνῆσθαι μὲν πάντως τὸν λαβόντα δεῖ, τὸν δ' αὖ δεδωκότα οὐδαμῶς ἀπομνημονεύειν.
Οὐκοῦν ὥςπερ οἱ κρείττους ὑποστέλλειν ἐν φιλίᾳ ἑαυτοὺς ὀφεί- 72
λουσιν· οὕτως ἐξαίρειν πως τοὺς καταδεεστέρους. Εἰσὶ γάρ τινες οἱ τὰς φιλίας ἐπαχθεῖς ποιοῦντες, ὅταν καταφρονεῖσθαι ὑπολαμβάνωσιν. ὃ δὴ μόνοις ἐπιεικῶς συμβαίνει τοῖς καὶ εὐκαταφρονήτους ἑαυτοὺς κρίνουσιν· οἷς τοιαύτην ὅμως τὴν δόξαν καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἀφαιρετέον ἐστί. Τοσοῦτον δὲ νεμη- 73
τέον ἑκάστῳ, πρῶτον μὲν ὅσον ἐπιτελέσαι αὐτὸς ἂν ἔχοις· ἔπειτα δέ, ὅσον στέγειν ἐκεῖνος δύναται, ὃν ἂν φιλεῖν καὶ ᾧ συμπράττειν ἀξιώσῃς. Οὐ γὰρ οἷός τε ἂν εἴης, καίτοι καθ' ὑπερβολὴν δυνατὸς ὤν, πάντας τοὺς οἰκείους εἰς τὰς ἀνωτάτω προάγειν τιμάς· καθάπερ ὁ Σκηπίων Πόπλιον μὲν τὸν Ῥουπίλιον ἠδυνήθη ὕπατον ἀποδεῖξαι, Λεύκιον δὲ τὸν ἐκείνου ἀδελφὸν οὐκ ἠδυνήθη. Ἀλλ' εἰ καὶ πάντως ὁτιοῦν ἐξανύσαι δύναιο χαριζόμενος ἑτέρῳ· σκεπτέον ὅμως εἴη, τί βαστάζειν
οὗτος αὐτὸς ἂν δύναιτο. Καθόλου δὲ μετὰ τὸ ῥωσθῆναι καὶ 74

ἐὰν—κτῷντο] Corrige κτῶνται, vel rectius κτήσωνται, *si—consecuti sunt.* 70

πολλὰ τὰ ἔτη] Articulus erat omittendus.

Cap. XX. ὅταν—παρευδοκιμοῦνται] Corr. παρευδοκιμῶνται. 71

Μίσους—ἐστι κτλ.] Plutarch. de discr. adul. et amic. cp. XXII. Πᾶσα ὀνειδιζομένη χάρις ἐπαχθὴς καὶ ἄχαρις καὶ οὐκ ἀνεκτή. Demosth. de Cor. p. 316. Reisk. νομίζω, τὸν μὲν εὖ παθόντα δεῖν μεμνῆσθαι τὸν πάντα χρόνον, τὸν δ' εὖ ποιήσοντα εὐθὺς ἐπιλελῆσθαι αὐτῶν, εἰ δεῖ τὸν μὲν χρηστοῦ, τὸν δὲ μὴ μικροψύχου ποιεῖν ἔργον ἄνθρωπον. Τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκειν καὶ λέγειν μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.

στέγειν] I. q. *sustinere* apud scriptores posteriores. Infra βαστάζειν scriptum est. 73

κρατυνθῆναι τάς τε γνώμας καὶ τὰς ἡλικίας τὰς φιλίας ἀνακρίνειν εὔλογόν ἐστιν· οὐδ' εἴ τινες κατὰ πρώτην τὴν ἡλικίαν περὶ τὴν κυνηγεσίαν ἢ τὴν σφαίρισιν ἐσπουδακότες ἦσαν, ἀκόλουθόν ἐστι τοὺς τῶν αὐτῶν συνερασθέντας τότε τοῖς οἰκείοις ἐγκρίνειν. οὕτω γὰρ κἂν αἱ τροφοὶ καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τὸ πλεῖστον ἂν τῆς εὐνοίας ἀπαιτήσειαν· ὧν ἀμελητέον μὲν οὐχί, ἀλλ' ἕτερόν τινα τρόπον εἰκός ἐστι θεραπεύειν. Οὐ γὰρ ἄλλως ἐνδέχεται βεβαίους τὰς φιλίας διαμένειν. Ἐπειδὴ τοῖς ἀνομοίοις ἤθεσιν ἀνόμοια καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα παρακολουθεῖ, ὧν αἱ διαφωνίαι τὰς φιλίας διέστησαν· καὶ οὐκ αἰτία τίς ἐστιν ἑτέρα, δι' ἣν οὔτε οἱ ἀγαθοὶ τοῖς πονηροῖς οὔτε οἱ πονηροὶ τοῖς ἀγαθοῖς εἰς φιλίαν συνελθεῖν δύνανται, πλὴν ὅτι τοσαύτη μεταξὺ τούτων, ὅσην ἐνδέχεται μεγίστην εἶναι, τῶν τρόπων
75 *τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ἐστὶν ἡ διαφορά. Ὀρθῶς δὲ καὶ τοῦτο παραγγέλλοι τις ἂν ἐπὶ τῶν φιλιῶν, ὅπως μήτις ἀκράτῳ τῇ εὐνοίᾳ φερόμενος, ὃ πολλάκις γίνεται, τὰς μεγίστας ὠφελείας ἐμποδίζῃ τῶν φίλων. Καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν Τροίαν ἐξεῖλεν ἂν ὁ Νεοπτόλεμος, ἵνα πρὸς τοὺς μύθους ἐπανέλθω, εἰ τοῦ Λυκομήδους, παρ' ᾧ ἐτρέφετο, πολλοῖς σὺν δάκρυσι κωλύοντος ἀποχωρεῖν ἀκούειν ἤθελε. Καὶ πολλάκις δὲ οὐ τὰ τυχόντα περιπίπτει πράγματα, ἃ χωρίζεσθαι τῶν φίλων ἀναγκάζει· οἷς ὁ ἐμποδὼν ἀξιῶν στῆναι, ὡς ἀπόντος τὸν πόθον οὐ φέρων, οὗτος πολλὴν ἀσθένειαν καὶ μαλακίαν ὀφλισκάνει τῆς φύσεως,*
76 *καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἄγαν ἐν τῇ φιλίᾳ δίκαιος εἶναι δοκεῖ. Ἓν μὲν οὖν ἁπανταχοῦ δεῖ τοῦτο σκοπεῖν, ὅ,τι τ' ἂν αἰτήσῃς παρὰ τοῦ φίλου καὶ ὅ,τι ἂν αἰτοῦντι χαρίζεσθαι οὐκ ἀπαξιώσῃς αὐτῷ.*

XXI. *Καὶ ἐν τῇ διαλύσει δὲ τῶν φιλιῶν ἐπιφύεταί τις ἔστιν ὅτε ἀναγκαία συμφορά· ἤδη γὰρ τὰς τῶν σοφῶν οἰκειότητας ἀφεὶς ὁ λόγος εἰς τὰς δημώδεις φιλίας μεταπίπτει. Αἱ τῶν φίλων κακίαι πολλάκις ἐκρήγνυνται ποτὲ μὲν εἰς τοὺς αὐτῶν φίλους, ποτὲ δ' εἰς ἀλλοτρίους, ἀλλ' ὥστε τὸ ἐκ τού-*

ἢ τὴν σφαίρισιν ἐσπουδακότες] Plut. de mult. amic. Vol. VII. p. 290. Hutt. *συσφαιρίσαντες* dicuntur.

οὕτω γὰρ κἂν — ἀπαιτήσειαν] *κἂν* erat omittendum: *postulabunt* i. q. *ἀπαιτήσουσι.*

ὧν — θεραπεύειν] Expressum est glossema *colendi*, iure eiectum ab Aldo, Graevio, Gernhardo, Beiero, Orell.

Οὐ γὰρ ἄλλως] *Enim* plerique Codd. et Edd. omittunt.

75 *ὅπως — φερόμενος*] Petavius secutus est lect. *ne quis intemperata quadam benevolentia*; nec recte *τῇ* pro *τινὶ* posuit: optt. Edd. *ne intemperata quaedam benevolentia.*

παρ' ᾧ ἐτρέφετο] *Apud quem erat educatus*, i. e. *ἐτέθραπτο.*

ὡς — φέρων] Cicero: *quod desiderium non facile ferat*, i. e. *ὡς τὸν πόθον οὐ ῥᾳδίως φέρων.*

76 Cap. XXI. *ἐκρήγνυνται — ἀπερείδεσθαι*] Pro *ἐκρήγνυσθαι* *erumpere* h. l. convenientius mihi videtur *φανερὸν γίγνεσθαι — φαίνε-*

σιν ὄνειδος εἰς τοὺς φίλους ἀπερείδεσθαι. Οὐκοῦν τὰς τοιαύ-
τας φιλίας τῇ κατ᾽ ὀλίγον ὑφαιρέσει τῆς συνηθείας ἀνεῖναι δεῖ:
καὶ (ὥσπερ λέγοντος ἤκουσα τοῦ Κάτωνος) ἠρέμα δεῖ μᾶλλον ἢ
ἀθρόως διαιρεῖν· εἰ μή που τάχα ἀφόρητός τις οὕτως ὕβρις
ἀναφλεχθῇ, ὡς μήτε ὀρθῶς μήτε καλῶς ἔχειν μήθ᾽ ὅλως
δυνατὸν εἶναι τὸ μὴ οὐχὶ τὴν ἀλλοτρίωσιν καὶ διάζευξιν παραυ-
τίκα γενέσθαι. Ἐπειδὰν δὲ τῶν τρόπων καὶ τῶν ἐπιτηδευμά- 77
των μεταλλαγή τις, οἷα γενέσθαι φιλεῖ, προςπέσῃ, εἴτε στά-
σις καὶ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ μερῶν (περὶ γὰρ τῶν κοι-
νῶν φιλιῶν, οὐ τῶν τοῖς σοφοῖς πρὸς ἀλλήλους συνισταμένων,
ὡς ἔφθην εἰπών, ἅπας τονῦν λόγος ἐστὶν ἐμοί)· φυλακτέον
ἂν εἴη τοῦτο, μὴ οὐ μόνον ἀπειπεῖν τὰς φιλίας, ἀλλὰ καὶ τὰς
ἔχθρας δοκῶμεν ἀνειπεῖν. Οὐδὲν γὰρ αἴσχιον ἢ ᾧπερ οἰκείως
σὺ ξυνεβίως πρώην, πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι. Τῆς τοῦ
Κοΐντου Πομπηΐου φιλίας ὁ Σκηπίων, ὥςπερ ἴστε, ἀφειστή-
κει δι᾽ ἐμέ· διὰ δὲ τὴν ἐν πολιτείᾳ διαφορὰν Μετέλλου τοῦ
ἡμῶν ἑταίρου. καὶ δὴ ἄμφω ταῦτα σεμνοπρεπῶς καὶ μετὰ
τῆς αὐθεντίας, ἄνευ δὲ πικρίας καὶ ἀπεχθείας ἔπραξεν. Οὐκ- 78
οῦν τοῦτο πρῶτον σπουδαστέον, ὅπως μὴ διαστάσεις τῶν φί-
λων γένωνται· ἐὰν δέ τι συμβαίνῃ τοιοῦτον, ὅπως ἀποσβε-
σθῆναι μᾶλλον ἢ καταχωσθῆναι δοκῶσιν αἱ φιλίαι. Πρὸς
δὲ τούτοις εὐλαβητέον ἐστί, μὴ εἰς δεινάς ποτε δυςμενείας αἱ
φιλίαι περιτρέπωνται· ὅθεν ἔριδες καὶ βλασφημίαι καὶ παροι-
νίαι φύονται· ἅςπερ, ἐὰν ἀνεκταὶ ὦσι, πάντως οἰστέον, καὶ

σθαι — ἐκφαίνεσθαι: pro ἀπερείδεσθαι posuerim τρέπεσθαι ob verba Ciceronis: *quorum tamen ad amicos redundet infamia.*

Οὐκοῦν — δεῖ] Expressa est lectio deterior *elevandae*, cui praeferenda *eluendae*; de his aliisque lectt. vd. Gernh. et Beier., qui de lect. *eluendae* haec annotavit: „Quae si vera lectio est, Cicero in tralato verbi usu aemulatus est Isocratem in Or. ad Demon. c. 1. §. 3. f. τὰς τῶν σπουδαίων φιλίας οὐδ᾽ ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψειεν."

ἠρέμα — διαιρεῖν] *Dissuendae magis quam discindendae* non recte interpretatus est Petavius. *Dissuere* i. q. διαλύειν, *discindere* i. q. διαῤῥηγνύναι — διατέμνειν — διακόπτειν.

εἰ μὴ — ἀναφλεχθῇ] De part. εἰ cum Coniunctivo vd. ad Somn. cp. 23.

καὶ — εἴτε] *Aut studiorum — aut* i. e. ἢ τῶν ἐπιτηδευμάτων — ἤ.

77 εἴτε — μερῶν] *Aut in reipublicae partibus dissensio* non accurate sunt reddita: equidem in Graecum converterim ἡ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων.

μὴ — ἀπειπεῖν] Non recte verba Ciceronis reddita sunt: *ne non solum amicitiae depositae, sed inimicitiae susceptae videantur. Amicitiam deponere* i. q. τὴν φιλίαν ἀποτίθεσθαι — διαλύεσθαι; *inimicitiam suscipere* τὴν ἔχθραν αἱρεσθαι.

πρώην] De suo addidit Petavius.

πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι] De hac locutione Herodotea non debebat dubium movere Schweighaeus. Lex. Herod. P. I. p. 200.

ταύτην χρὴ τῇ παλαιᾷ φιλίᾳ νέμειν τὴν αἰδῶ, ὡς μὴ τὸν ἀδι-
κούμενον, ἀλλὰ τὸν ἀδικοῦντα αἰτίαν ὑπέχειν. Ὅλως δὲ πρὸς
πάντα τὰ τοιαῦτα κακὰ καὶ ἀτοπήματα μία ἐστὶν αὕτη προ-
φυλακὴ καὶ προμήθεια τὸ μὴ προπετῶς ἄρχεσθαι φιλεῖν
79 μήτε τοὺς ἀναξίους. Ἄξιοι δὲ τῆς φιλίας εἰσίν, οἷς ἔνεστιν
αὐτοῖς αἰτία τις, δι' ἣν φιληθεῖεν ἄν. Τὸ δὲ γένος τουτὶ σπά-
νιόν ἐστι· καὶ δὴ σπάνια πάντα τὰ ὑπερφυῆ· καὶ οὐδέν ἐστι
χαλεπώτερον ἢ εὑρεῖν, ὃ ἐκ παντὸς κατὰ τὸ ἑαυτοῦ γένος τέ-
λειον ἂν ᾖ. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν
ἀγαθὸν οἴδασιν οὐδὲν εἰ μὴ τὸ ἐπωφελὲς ὄν· καὶ φίλους οἱο-
νεὶ θρέμματα τοὺς τοιούτους ἀγαπῶσι μάλιστα, ἐξ ὧν πλεῖ-
80 στον ἂν δρέψασθαι τὸν καρπὸν ἐλπίζουσιν. Οὕτω δὲ τῆς καλ-
λίστης καὶ τῇ φύσει οἰκειοτάτης ἀμοιροῦσι φιλίας, ἣν καθ' ἑαυ-
τὴν καὶ δι' ἑαυτὴν αἱροῦνται· οὔτε παράδειγμα αὐτοὶ ἑαυτοῖς
ὑπόκεινται, οἵα τε καὶ ὅση ἡ τῆς φιλίας αὕτη δύναμις ὑπάρχει.
Πᾶς γάρ τις ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, οὐχ ἵνα μισθόν τινα τῆς ἀγαπή-
σεως ταύτης αὐτὸν εἰσπράττῃ, ἀλλ' ὅτι ἕκαστος αὐτῷ καθ' ἑαυ-
τὸν ἀγαπητός ἐστιν. Ὅπερ ἐὰν μὴ εἰς τὴν φιλίαν μετενεχθῇ,
ἀληθὴς φίλος οὐκ ἂν εὑρεθείη ποτέ. τοιοῦτον δὲ λέγω, ὃς οἷον
81 ἕτερος ὁ αὐτός ἐστι. Εἰ δὲ ἐν τοῖς κτήνεσι τοῦτο καὶ τοῖς πτη-
νοῖς καὶ τοῖς νηκτοῖς καὶ ἀγρίοις τιθασσοῖς τε καὶ ἀνημέροις
φαίνεται, πρῶτον μὲν ὅπως ἀγαπῶσιν ἑαυτά (τοῦτο γὰρ ὁμοίως
τοῖς ζώοις ἅπασι συμφύεται)· ἔπειτα δ' ὅπως ζητοῦσι καὶ ἐφίεν-
ται τῶν ὁμογενῶν, ἵν' αὐτοῖς συναθροισθῶσι· καὶ τοῦτο
μετ' ἐπιθυμίας ποιοῦνται καὶ κατὰ μίμησίν τινα τῆς ἀνθρω-
πίνης ἀγαπήσεως· πόσῳ μᾶλλον φύσει τοῦτο ἐν ἀνθρώπῳ γί-
νεται, ὃς καὶ ἑαυτὸν φιλεῖ καὶ τὸν ἕτερον προςκτᾶται, οὗ
τὴν ψυχὴν οὕτω τῇ ἑαυτοῦ συνανακιρνᾷ ψυχῇ, ὡς μονανουχὶ
μίαν ἐξ ἀμφοῖν ἀπεργάζεσθαι.

---

79 καὶ — ὑπερφυῆ] *Praeclarus* non est ὑπερφυής, sed ἐπίσημος — ἐξαίρετος — ὑπερβάλλων.

οἴδασιν] Ἴσασιν Atticorum est; vd. de hac forma supra ad cp. 2.

δρέψασθαι τὸν καρπόν] Δρέπω et δρέπομαι poetis in usu, imprimis Pindaro: ut σοφίας καρπὸν δρέπειν Fragm. 227. vd. Ind. Vocab. in Edit. Boeckh. Tom. II. P. II. s. v. Apud scriptores prosaicos *fructum capere* i. q. καρπὸν κομίζεσθαι — λαμβάνειν — ἀπολαμβάνειν.

80 ὅς — ἐστι] Aristot. Ethic. ad Nicom. IX, 4. ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός. Ibid. IX, 9. ἕτερος γὰρ αὐτὸς ὁ φίλος ἐστί. Philon. Iud. fragm. T. II. p. 658. τὸ Πυθαγόρειον ῥῆμα, ὅτι ἄρα ἐστὶ φίλος ἕτερος ἐγώ.

81 ἵν' αὐτοῖς συναθροισθῶσι] *Se applicare ad aliquem* apud Cicer. i. q. Προςτίθεσθαι — πλησιάζειν τινί — ἔχεσθαί τινος.

καὶ τὸν ἕτερον προςκτᾶται] *Et alterum acquirit*, quae lectio posthabenda alteri *anquirit* in optt. Edd. receptae. *Anquirere* i. q. ἀναζητεῖν — ἐρευνᾶν — διεξερευνᾶσθαι.

XXII. Ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ διεστραμμένως, ἵνα μὴ ἀναιδῶς 82
εἴπω, τοιοῦτον ἔχειν φίλον ἐθέλουσιν, ὁποίους παρέχειν ἑαυ-
τοὺς οὐ δύνανται· καὶ ἃ τοῖς φίλοις οὐ νέμουσιν αὐτοί,
παρ᾽ ἐκείνων λαβεῖν ἀξιοῦσιν. Εἰκὸς δὲ τοῦτο δῆθέν ἐστι τὸ
καλοκἀγαθὸν εἶναι αὐτὸν ἄνδρα πρῶτον, εἶτα δ᾽ ἕτερόν τινα
ὅμοιον ἑαυτῷ ζητεῖν. Ἐν γὰρ τοῖς οὕτως ἔχουσιν ἐκεῖνο δή,
ὃ πάλαι γυμνάζομεν, τὸ μόνιμον τῆς φιλίας συγκρατεῖσθαι δύ-
ναται, ὅταν ἄνθρωποι τῇ εὐνοίᾳ πρὸς ἀλλήλους συνημμένοι
πρῶτον μὲν τῶν ἐπιθυμιῶν ἄρξουσιν, αἷς δουλεύουσιν οἱ λοι-
ποί· ἔπειτα δὲ τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ χαρήσονται καὶ
πάντα δ᾽ ὑπὲρ ἑτέρου ὁ ἕτερος ἀναδέξεται καὶ οὐδὲν οὐδέποτε
εἰ μὴ καλῶς ἔχον καὶ ὀρθῶς παρὰ θατέρου ἅτερος αἰτήσεται,
οὐ μόνον δὲ θεραπεύσουσι καὶ φιλήσουσιν, ἀλλὰ καὶ αἰδέσον-
ται ἀλλήλους. Μέγιστον γὰρ τῷ ὄντι κόσμον ἀφαιρεῖται τῆς
φιλίας ὁ τῆς αἰδοῦς αὐτὴν ἀποστερῶν. Οὐκοῦν ὀλεθρία τού-
τοις πρόσεστιν ἀπάτη, οἳ παντοδαπῆς ἀκολασίας καὶ ἁμαρτίας
ἐξουσίαν ἐν τῇ φιλίᾳ νομίζουσιν ἐπιτετράφθαι. Τῶν γὰρ ἀρε- 83
τῶν συνεργός, οὐ τῶν κακιῶν ἀκόλουθος ἡ φιλία ὑπὸ τῆς φύ-
σεως ἐδωρήθη· ἵνα, ἐπειδὴ μονωθεῖσα ἡ ἀρετὴ τῶν ἀκροτά-
των ἐφικέσθαι οὐκ ἂν οἵα τε ἦν, συμπλακεῖσα τῇ ἑτέρᾳ καὶ
συζευχθεῖσα φθάνειν ἐκεῖ δυνηθῇ. ἡ δὲ αὐτὴ κοινωνία τινῶν
μεταξὺ ἐὰν ᾖ ἢ ἐγένετο ἢ μέλλει ἔσεσθαι, τούτους πρὸς τὸ
μέγιστον τυχεῖν τοῦ τῆς φύσεως ἀγαθοῦ βελτίστην καὶ εὐδαι-
μονεστάτην περιβεβλῆσθαι φρουρὰν ὑποληπτέον. Αὕτη δή 84

Cap. XXII. *διεστραμμένως — ἔχειν*] *Perverse* rectius dicitur *ἀτόπως — οὐκ ὀρθῶς*. Beier. eiecit *habere*. 82

καλοκἀγαθόν] Lobeck. ad Phryn. p. 603. dubitat, num hoc vocabulum compositum Graecum haberi possit.

ὅταν — ἄρξουσιν — χαρήσονται — ἀναδέξεται — αἰτήσεται — θεραπεύσουσι — φιλήσουσιν — αἰδέσονται] Reppne *ἄρξωσιν — χαρῶσι* (de Futur. *χαρήσ.* posterioribus Graecis usitato vd. Pass. Lex. Matth. Gr. Gr. Vol. I. p. 496.) — *ἀναδέξηται* [pro *οὐδὲν οὐδέποτε* corr. *μηδὲν μηδέποτε*] — *αἰτήσηται — θεραπεύσωσι — φιλήσωσιν — αἰδεσθῶσιν*.

ὁ τῆς αἰδοῦς αὐτὴν ἀποστερῶν] Reposui *αἰδοῦς* pro *αἰδῶ* aperte falso.

τῶν γὰρ — ἐδωρήθη] *Enim* in aliquot Edd. et Cod. Dresd. a. vulgo omittitur. Aor. 1. *ἐδωρήθη* significatione passiva rarissime reperitur: vd. Herod. VIII, 85. H. l. convenientius *ἐδόθη*. 83

ἐφικέσθαι — φθάνειν] Quum apud Ciceronem *pervenire — perveniret* exstet, nec *φθάνειν* simplicem notionem perveniendi, sed occupandi vel prius aliquid faciendi (cf. Lexica) habeat, *ἐφικέσθαι* his ponendum est.

ἡ δὲ — ἐγένετο] Expressa est lectio *quae si quos inter societas*, at textus Latinus Petavii exhibet *quae si quos inter socios*, quae utrum sit varia lectio dicenda (nusquam certe enotata), an mendum typographicum non decreverim. Pro *ἐὰν ᾖ* motus verbis Ciceronis posuerim *εἰ ἥ ἐστιν ἢ ἐγένετο*.

ἡ ἐλπίς. Οὔκουν φίλῳ πρεπῶδες ἂν εἴη, τοιοῦτον εἰς ἐκεῖνον εἶναι, οἷος οὗτός ἐστιν εἰς ἑαυτόν· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ὡς οἷόν τε πειράζεσθαι ἀναπεπτωκότα τὸν τοῦ φίλου θυμὸν ἐγείρειν εἴς τε τὸ ἄμεινον ἐλπίζειν καὶ φρονεῖν ἀνακαλέσασθαι. Τοιγαροῦν ἕτερόν τινα τῇ γνησίᾳ φιλίᾳ τὸν ὅρον ὑπογραπτέον δοκεῖ. βούλομαι δὲ πρότερον εἰπεῖν, ὃ μάλιστα μέμφεσθαι ὁ Σκηπίων εἰώθει. Ἔλεγε γοῦν ἐχθίω τῇ φιλίᾳ φωνὴν οὐδεμίαν ἂν ἐξευρεθῆναι ἢ τοῦ φήσαντος, οὕτω φιλεῖν δεῖν τινα, ὡς καὶ μισήσοντά ποτε· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύειν δύνασθαι, τοιόνδε τι ὑπὸ τοῦ Βίαντος, ὡς λόγος εἶχεν, εἰρῆσθαι, ἀνδρὸς εἰς σοφίαν διαβεβοημένου καὶ ἑνὸς τῶν ἑπτά· μᾶλλον μέντοι ταύτην εἶναι γνώμην ἀπέφαινε βδελυροῦ τινος ἀνθρώπου ἢ τὴν φιλοτιμίαν νοσοῦντος ἢ πάντα πρὸς τὸ ἑαυτοῦ κράτος ἀναφέροντος. Πῶς γὰρ ἄν τις φίλος εἴη τούτου, ὃν καὶ ἐχθρὸν ἔχειν δύνασθαι νομιεῖ; Πρὸς δὲ τούτοις ἀνάγκη πᾶσα βούλεσθαι καὶ εὔχεσθαι, ὡς τὰ πλεῖστα τὸν φίλον ἁμαρτάνειν, ἵνα πλείους ἑαυτῷ τοῦ ἐπιπλήττειν λαβὰς παρέχοι· πάλιν δ' αὖ ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τῶν φίλων κατορθώμασι καὶ εὐπραγίαις ἀγανακτεῖν αὐ-

60 *τοὺς καὶ λυπεῖσθαι καὶ φθονεῖν. Οὐκοῦν τοιοῦτο τὸ παράγγελμα, οὗτινος ἂν εἴη, εἰς τὸ τὴν φιλίαν ἀναιρεῖν συμφέρει. Τοῦτο δὲ μᾶλλον ἔδει παραγγέλλειν, ὅπως τοσαύτῃ πρὸς τὸ τὰς φιλίας συστῆσαι τῇ ἐπιμελείᾳ χρησώμεθα, ὡς μηδέποτε τοῦτον φιλεῖν ἄρξασθαι, ὃν ἐπίδοξοι ὦμεν μισῆσαί ποτε. Ἀλλ' εἴ που κατὰ τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀστοχήσαιμεν, τοῦτο δὴ εὐγνωμόνως φέρειν ὁ Σκηπίων ᾤετο προσήκειν μᾶλλον ἢ τὸν τῆς ἀπεχθείας καιρὸν ἐνθυμεῖσθαι.*

61 XVII. *Τοιούτοις οὖν τοῖς ὅροις χρηστέον ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς, ἐπειδὰν διόρθωσιν λάβῃ τὰ τῶν φίλων ἤθη, τηνικαῦτα πάντων μεταξὺ τούτων ἁπαξαπλῶς καὶ πραγμάτων καὶ βουλευμάτων καὶ θελημάτων κοινωνίαν εἶναι δεῖν· ὥστε κἂν κατὰ παρίστασίν τινα ξυμβῇ σμικρόν τι τοῦ δικαίου καθυφειμέναις*

πειράζεσθαι] Rectius *πειρᾶσθαι* vd. Lexica.

59 *Ἔλεγε γοῦν κτλ.*] Aristot. Rhet. II, 21. *ὅτι οὐ δεῖ, ὥσπερ φασί, φιλεῖν ὡς μισήσοντα, ἀλλὰ μᾶλλον μισεῖν ὡς φιλήσοντα.* Diog. Laert. I, 87. de Biante: *ἔλεγε — καὶ φιλεῖν ὡς μισήσοντας, τοὺς γὰρ πλείστους εἶναι κακούς.* Vd. de hoc dicto celebrato Gernh. et Beier. Pro *οὐδεμίαν* corrige *μηδεμίαν* ob Infin.

ὑπὸ — ἑπτά] Cicero simpliciter: *A Biante — qui sapiens habitus esset unus e septem.* Sic Plut. Solon. Cap. 12. *ὃν ἕβδομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν.*

τὴν φιλοτιμίαν νοσοῦντος] *Νοσεῖν* dicitur quidem de hominibus, quorum animus cupiditatibus est perturbatus, sed h. l. simplex Adiectivum *φιλότιμος — φιλόδοξος* praetulerim.

60 *οὗτινος ἂν εἴη*] *Cuiuscumque est* Cic., i. e. *οὗτινος ἂν ᾖ* vel *οὗτινός ποτ' ἐστι.*

χρῆναι ταῖς τῶν φίλων βουλήσεσιν ἐπικουρεῖν, ὅταν περὶ τῆς
κεφαλῆς ἢ περὶ τῆς ἐπιτιμίας ἀγὼν αὐτοῖς ᾖ, παρεκκλίνειν
τῆς ὁδοῦ προςήκειν· μόνον ἐὰν μὴ ἐσχάτως αἰσχρόν τι ἐντεῦ-
θεν ἀκολουθῇ. ἔστι γὰρ ἣ νέμεσθαί τινα τῇ φιλίᾳ συγγνώμην
ἐνδέχεται. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῆς δόξης ὀλιγωρητέον ἐστίν, οὐδὲ
φαύλην ἡγητέον ἀφορμὴν εἰς τῶν πραγμάτων διοίκησιν εἶναι
τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν· ἣν θωπείαις καὶ κολακείαις αἰσχρὸν
ἐπισπάσασθαι· πλὴν οὐ παραιτητέον ἐστὶ τὴν ἀρετήν, ἥτις
συμπαρομαρτοῦσαν ἔχει τὴν ἀγάπησιν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν (ἤδη 62
γὰρ πρὸς τὸν Σκηπίωνα ἐπανιτέον ἐμοί, οὗ πᾶς ἦν ὑπὲρ τῆς
φιλίας ὁ λόγος) πολλάκις ἐμέμφετο, ὅτι ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασιν
οἱ ἄνθρωποι πλείω ἐπιδείκνυνται τὴν ἐπιμέλειαν. καὶ γὰρ αἶ-
γας ἢ οἶς ὁπόσας κέκτηται, ἕκαστον ἔφασκεν ἔχειν εἰπεῖν·
φίλους δ' αὖ ὁπόσους ἔχοι, λέγειν οὐ δύνασθαι· τοὺς δὲ αὐ-
τοὺς καὶ τῆς ἐκείνων κτήσεως ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, περὶ δὲ
τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀμελεῖς εἶναι· οὐδ' ἔχειν οἱονεὶ σημεῖά
τινα καὶ χαρακτῆρας, δι' ὧν τοὺς πρὸς τὴν φιλίαν ἐπιτηδείους
διαγινώσκωσι. Τοιγαροῦν τοὺς βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς καὶ
εὐσταθεῖς ἐπιλέγεσθαι δεῖ· οἵου δῆτα τοῦ γένους σπάνις ἐστὶ
πολλή· καὶ ἡ διάκρισις δὲ χαλεπὴ πρὶν ἢ πείρᾳ καταμαθεῖν·
οὐκοῦν ἐν αὐτῇ πειρατέον ἐστὶ τῇ φιλίᾳ. Οὕτως ἡ φιλία φθά-
νει τὴν κρίσιν καὶ τῆς πείρας ἐξουσίαν ἀφαιρεῖ. Διὸ φρονί- 63
μου ἔργον ἐστίν, ὥςπερ τὸν δρόμον, οὕτω τῆς φιλίας τὴν ὁρ-
μὴν ἐπέχειν, ἵνα, καθάπερ τοῖς ἵπποις μετὰ τὰ πεῖραν αὐτῶν
λαβεῖν, οὕτω μετὰ τὸ ἀμηγέπη δοκιμάσαι τοὺς τῶν φίλων τρό-
πους ταῖς φιλίαις χρησώμεθα. Ἐνίων μὲν οὖν ἐν ὀλίγοις ταῖς

CAP. XVII. *ὅταν — αὐτοῖς ᾖ*] *Caput* i. q. salus statusque omnis civilis non dicitur *κεφαλή*.

ἣ — ἐνδέχεται] Apud Lucianum (vd. Lex. Lucian. s. v.) *συγγνώμην ἀπονέμειν* saepius, *συγγνώμην νέμειν* apud Heliodorum legitur: apud alios scriptores *συγγνώμην ἔχειν — ποιεῖσθαι*.

καὶ γὰρ αἶγας] Expressa est lectio a Beiero quoque recepta *capras — dicere posse — non posse dicere*: vulgo *ut capras — dicere posset — non dicere posset* vd. Graev. et Gernh. Cicero ante ocu- 62
los locum habuit Xenoph. Memor. II, 4, 2 et 4. *ἐπιμελουμένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως. καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη κτωμένοις τε ἐπιμελῶς ὁρᾶν ἔφη καὶ τὰ ὄντα σώζειν πειρωμένοις, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναί φασιν, ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς οὔτε ὅπως κτήσονται φροντίζοντας οὔτε ὅπως οἱ ὄντες ἑαυτοῖς σώζονται. —— ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πάνυ πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλῆθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πυνθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι.*

ὥςπερ τὸν δρόμον] *Ut cursum* expressit Petavius, vulgata optt. 63
Codd. et Edd. est *ut currum* vd. Gernh. Beier. Orell.

χρήμασι πολλάκις τὸ κοῦφον ἐλέγχεται· ἄλλοι δὲ τῶν ἐλαττό-
κων οὐχ ἡττηθέντες ἐν τοῖς μείζοσι γνωρίζονται. Ἀλλ' ἐάν τι-
νες εὑρεθεῖεν οἱ τὰ χρήματα προτιμᾶν τῆς φιλίας βάναυσον εἶ-
ναι νομίζοντες· ποῖ δὴ τοιούτους ἂν εὕροις, οἳ δὴ τιμὰς καὶ
ἀρχὰς καὶ ἐπικρατείας ἢ δυναστείας καὶ πλοῦτον περὶ πλείονος
ἢ τὴν φιλίαν οὐ ποιήσονται, ὥστε τούτων ἐκ θατέρας εἰς μέ-
σον προτεθέντων, ἐκ δὲ θατέρας προκειμένων τῶν τῆς φιλίας
δικαίων, οὐκ ἐκεῖνα πολλῷ μᾶλλον αἱρεῖσθαι; Ἀσθενὴς γὰρ
ἡ φύσις ἐστὶν ἡμῶν πρὸς τὸ τῆς δυνάμεως καταφρονεῖν· ἧς
κἂν τῆς φιλίας ὀλιγωρήσαντες ἐπέτυχον, συγκρύψαι ἂν καὶ
συσκιάσαι τὸ δρώμενον ὑπολαμβάνουσι τῷ οὐκ ἐπὶ τῇ τυχούσῃ
64 αἰτίᾳ τῆς φιλίας ἀμελῆσαι δοκεῖν. Ταύτῃ τοι αἱ ἀληθιναὶ φι-
λίαι ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις καὶ πολιτευομένοις μόλις εὑ-
ρίσκονται. Ἔστι γὰρ ὅπῃ τοῦτον ἂν εὕροις, ὃς τὴν ἑαυτοῦ
τιμὴν ὑστέραν ἄγοι τῆς τοῦ φίλου τιμῆς; Τί δέ; ἵνα τοῦτο πα-
ραλείποιμι, πῶς οἴει δειναί, πῶς ἀφόρητοι δοκοῦσι πολλοῖς
αἱ τῶν συμφορῶν κοινωνίαι; πρὸς ἃς δυσεύρετοί εἰσιν οἱ συγκα-
ταβαίνειν ἐθέλοντες. Καίτοι ὀρθῶς εἴρηται τοῦτο τῷ Ἐννίῳ·

Φίλος βέβαιος ἐν ἀβεβαίοις φαίνεται.

Ἀλλ' ὅμως δύο ταῦτα τὴν πολλῶν κουφότητα καὶ ἀσθένειαν
ἐξελέγχουσιν, ὅταν ἢ ἐν ταῖς εὐημερίαις ὑπερορῶσιν ἢ ἐν ταῖς
ἀτυχίαις καταλείπωσιν.

XVIII. Ὅστις οὖν κατ' ἄμφω ἐμβριθῆ καὶ πάγιον καὶ
μόνιμον ἐν τῇ φιλίᾳ ἑαυτὸν παρέχοι, τοῦτον ἄντικρυς τῷ σπα-
νιωτάτῳ καὶ μονονουχὶ θείῳ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐγκριτέον ἐστί.
65 Τὸ δὲ στήριγμα τῆς εὐσταθείας καὶ ἀσφαλείας, ἣν ἐν τῇ φιλίᾳ
ποθοῦμεν, ἡ πίστις ἐστίν. οὐδὲν γὰρ μόνιμον, ὅ, τι ἄπιστον
ἂν εἴη. πρὸς δὲ δὴ τούτοις καὶ ἁπλοϊκὸν καὶ κοινὸν ὁμογνώ-
μονά τε καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀγόμενον εἰκὸς αἱρεῖσθαι· ἃ πρὸς

Ἀλλ' ἐάν τινες — εὕροις] Pro ἐάν pone εἰ et ποῦ pro ποῖ. Verba Ciceronis *Sin erunt aliqui reperti — ubi eos inveniemus* rectius ita interpreteris: Ἀλλ' ἐάν τινες εὑρεθῶσι — ποῦ δὴ τοιούτους εὑρήσομεν.

ὥστε — οὐκ ἐκεῖνα] Corrige ὥστε — μὴ ἐκεῖνα.

ἧς — δοκεῖν] Corrige κἂν ἐπιτύχωσι — τῷ μὴ ἀμελῆσαι δοκεῖν: recte expressa est lectio *obscuratum iri* per συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι (de qua vd. Gernh. et Beier.), quanquam alterutro tantum verbo opus erat.

64 ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις] *In honoribus versari* i. q. τιμὰς ἔχειν — ἀρχὰς μεταχειρίζεσθαι.

ἵνα τοῦτο παραλείποιμι] *Haec ut omittam*, i. e. ἵνα τοῦτο παραλείπω.

Ἐννίῳ] Conf. sent. Eur. Hec. 1226. Pflugk. ἐν τοῖς κακοῖς γὰρ ἀγαθοὶ σαφέστατοι φίλοι.

65 Cap. XVIII. ὁμογνώμονά — ἀγόμενον] Beierus *consentire* interpretatur ὁμοδοξεῖν, qua eadem notione Aristot. Ethic. ad Nic.

τὸ πιστὸν ἅπαντα συντείνει. οὔτε γὰρ ἐνδέχεται πιστὸν εἶναι τὸν ποικίλον τὸ ἦθος καὶ σκολιόν. Οὔτε μὴν ὁ μὴ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀγόμενος ἢ φύσει μὴ ὁμογνωμονῶν ἢ πιστὸς ἢ μόνιμος ἂν γένοιτό ποτε. Προςθεῖναι δ᾽ αὖ ἐκείνοις καὶ τοῦτο χρή, ὅπως μὴ φιλεγκλήμων τις ᾖ ἢ ἐγκαλοῦσι ταχέως πιστεύῃ· ἅπερ δηλαδὴ πάντα εἰς ἐκείνην ἀναφέρεται, ἐν ᾗ ἤδη πολύς εἰμι, τὴν εὐστάθειαν. Οὕτω δ᾽ ἐπαληθεύεται τὸ ὑπ᾽ ἐμοῦ ἀπ᾽ ἀρχῆς εἰρημένον, ὅτι τὴν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται πλὴν μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχειν. Ἔστι γὰρ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ὃν καὶ σοφὸν λέγειν τὸν αὐτὸν ἔξεστι, δύο κατὰ τὴν φιλίαν ταῦτα διαφυλάττειν· πρῶτόν μέν, μή τι πλαστὸν ὑπῇ καὶ ὕπουλον· τὸ γὰρ κἂν φανερῶς μισεῖν γενναῖον καὶ ἐλευθέριόν ἐστι μᾶλλον ἢ τῷ προςώπῳ τὴν γνώμην ἐπικρύπτειν· ἔπειτα δὲ οὐ μόνον τὰς ὑπό τινος ἐπιφερομένας αἰτίας ἀποκρούσασθαι, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὑπόπτως αὐτὸν τάχα διακεῖσθαι ἀεί τι ὑπὸ φίλου ἠδικῆσθαι νομίζοντα. Προςεῖναι δ᾽ ἐπὶ τούτοις 66 ἀνάγκη χρηστότητα τῶν τε λόγων τινὰ καὶ τῶν τρόπων, οὐ μέτριον ὂν ἥδυσμα τοῦτο τῆς φιλίας. Ἀπείη δὲ πάντως τὸ στυγνὸν καὶ κατηφὲς καὶ τὸ ἐν πᾶσιν αὐστηρόν· καίτοι σεμνότητός τι δοκοῦν ἔχειν αὐτό· ἀλλ᾽ ἡ φιλία ἀνειμένη πως καὶ ἐλευθέρα καὶ γλυκεῖα ὀφείλει μᾶλλον εἶναί καὶ πρὸς ἅπαν ῥέπειν τὸ μείλιχον καὶ εὔκολον.

XIX. Ἐνταῦθα δὴ ἀπορία τις ἀναφύεται οὐ ῥᾳδίαν 67 ἔχουσα τὴν λύσιν· πότερον χρή ποτε καινοὺς φίλους τῆς φιλίας ἀξίους φανέντας τῶν παλαιῶν προτιμᾶν, καθάπερ τῶν ἤδη γεγηρακότων ἵππων τοὺς ἁπαλοὺς προκρίνειν εἰώθαμεν. Ἀλλ᾽ ἔστιν ἡ ἀμφιςβήτησις αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης ἀναξία φύσεως. οὐδὲ γὰρ ταῖς φιλίαις, ὥςπερ ἐν τοῖς λοιποῖς, τὸν κόρον ἐγγενέσθαι προςήκει. ἀλλ᾽ αἱ παλαίταται δηλαδὴ οἴνου δί-

---

IX, 6. *ὁμογνωμονεῖν — ὁμονοεῖν — ὁμοδοξία* leguntur, et *iisdem rebus moveri συμπαθεῖν — ὁμοπαθεῖν. Συμπαθὴς καὶ συμφυής* h. l. is est, qui eisdem rebus movetur naturaque consentit vd. Plut. de am. et ad. cp. 9.

τὸ — μισεῖν] Corrige *καί*, quum apud Cic. legatur: *aperte enim* 66 *vel odisse.*

χρηστότητα] *Suavitas* i. q. *τὸ ἐπίχαρι — χάριεν.*

Ἀπείη — αὐτό] *Tristitia — absit. habet:* optt. Edd. omittunt *absit.* Petavius pro *tristitia et severitas* tria vv. posuit *στυγνόν — κατηφές — αὐστηρόν.* H. l. *κατηφές* non aptum: nam *κατηφής* est vultu demisso sive ex moerore sive ex pudore: *σκυθρωπόν* rectius esset.

τὸ μείλιχον καὶ εὔκολον] Reddidit Petav. his vocabulis *comitatem facilitatemque:* sed pro *μείλιχον*, quod poetis in usu, *πρᾶον — φιλοπροςήγορον* repone.

Cap. XIX. *ἀλλ᾽ — εἶναι*] Ex emendatione Suffridi multis 67 Edd., etiam Gernh. probata legitur *Veterrimas quaeque — esse*

κην τὴν πολυετίαν φέροντος ἥδισται ὀφείλουσιν εἶναι. κἀκεῖνο
δ' ἀληθές ἐστι τὸ τεθρυλλημένον, πολλοὺς τῶν ἁλῶν μεδί-
μνους συμφαγεῖν δεῖν, ἵνα τὸ τῆς φιλίας καθῆκον ἐκπληρωθῇ.
68 Τὰς δὲ καινότητας, ἐὰν ἐλπίδα παρέχωσιν, ὥςθ' οἷον ἐν οὐ
ψευδομένῃ πόᾳ τὸν καρπὸν ὑποφαίνειν, οὐδ' αὐτὰς ἀποδιο-
πομπήσασθαι δεῖ· τὴν μέντοι ἀρχαιότητα κατὰ χώραν ἐατέον.
πλείστη γὰρ ὅση δύναμις ἔνεστι τῇ τε ἀρχαιότητι καὶ τῇ συν-
ηθείᾳ. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἵππῳ, οὗ πέρι ἄρτι μνήμην ἐποιη-
σάμην, ἢν μή τι ἐμποδὼν ᾖ, οὐκ ἔστιν ὅςτις τῷ εἰθισμένῳ
ἥδιον ἂν χρῷτο ἢ τῷ οὔπω ὑπὸ χεῖρας ἐλθόντι καὶ καινῷ.
Καὶ οὐκ ἐν τούτῳ μόνον, ὅπερ ἔμψυχόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐν
τοῖς ἀψύχοις ἡ συνήθεια ἰσχὺν ἔχει· ἐπεὶ δὲ τοῖς ὀρεινοῖς χαί-
69 ρομεν καὶ ὑλώδεσι τόποις, οἷς ἐπὶ πολὺ ἐνδιετρίψαμεν. Ἀλλὰ
μέγιστον δὴ τοῦτο κατὰ τὴν φιλίαν ἐστὶ τὸ τὸν κρείττονα τῷ
ἥττονι ἐξισοῦσθαι. πολλάκις γὰρ ὑπεροχαί τινες ὑπάρχουσιν,
οἷα τοῦ Σκηπίωνος ἐν ἡμετέρᾳ ἦν, ἵνα εἴπω οὕτως, ἀγέλῃ.
Οὐ μέντοι αὐτὸς οὔτε τοῦ Φίλου οὔτε τοῦ Ῥουπιλίου οὔτε
τοῦ Μουμμίου οὔτε τῶν τῆς ἐλάττονος τάξεως φίλων προὐτί-
μησεν ἑαυτόν· Κόϊντον δὲ Μάξιμον τὸν ἀδελφόν, ἄνδρα ἄλ-
λως μὲν ἄριστον, οὐ μὴν πρὸς ἑαυτόν, ὡς προὔχοντα,
καθότι ἐπροτέρει τῇ ἡλικίᾳ, ἐθεράπευεν· τοὺς δ' αὖ οἰκείους
ἅπαντας ἀμείνω δι' ἑαυτοῦ δύνασθαι πράττειν πάντως ἠβού-
70 λετο. Ὃ καὶ πᾶσι δραστέον καὶ μιμητέον ἐστίν, ὅπως, ἐὰν
ἐξοχήν τινα τῆς ἀρετῆς ἢ ἀγχινοίας ἢ τύχης κτῶντο, ταύ-
της μεταδῶσι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πλησίον κοινώσωνται· οἷον
εἰ ἐξ ἀδόξων ἔφυσαν γονέων, εἴτε συγγενεῖς ἔχουσι κατὰ τὴν
γνώμην ἢ κατὰ τὴν τύχην ἀσθενεστέρους, τούτων ἐπαύξωσι
τὰς ἀφορμὰς καὶ τιμῆς αὐτοῖς καὶ ἀξιώματος εἰς προσθήκην
γένωνται· καθάπερ ἐν τοῖς δράμασιν οἱ διὰ τὴν γένους ἄγνοιαν
ἐν δουλείᾳ χρόνον τινὰ ζήσαντες ἐπειδὰν ἀναγνωρισθῶσι, καὶ

---

debent suavissimae, quod expressit Petavius. Quum Codd. *Veterrima quaeque — esse debent suavissima* exhibeant, Beierus ita lect. constituit: *Veterruma quaeque — [debe[n]t esse] suavissima*, ut numero singulari de amicitia intelligatur. Orell. retinuit lect. Codd. *Veterrima quaeque — esse debent suavissima*, quem vd.

κἀκεῖνο δ' ἀληθές ἐστι κτλ.] Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 290 Hutt. *τὸν θρυλλούμενον ἐκεῖνον χρόνῳ τῶν ἁλῶν συγκατεδηδοκὼς μέδιμνον.* Aristot. Ethic. ad Nic. VIII, 4. *κατὰ τὴν παροιμίαν οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους πρὶν τοὺς λεγομένους ἅλας συναναλῶσαι.*

69 *ὑπεροχαί*] *Excellentiae*, quo vocabulo usus est Aristot. Ethic. Nic. VIII, 15.

τοὺς — ἠβούλετο] *Suosque omnes per se esse posse ampliores volebat* Cic., *posse* omissum in uno Cod. Manut. eiecerunt Victor. Graev. Gernh. Beier. Orell.; Beier. praeterea *esse* uncis circumsepsit.

*θιῶν ἢ βασιλέων παῖδες ὄντες εὑρεθῶσι, τὴν αὐτὴν ὅμως ἔχον-
τες διατελοῦσι στοργὴν πρὸς τοὺς νομεῖς ἐκείνους, οὓς σφῶν
εἶναι πατέρας πολλὰ τὰ ἔτη ἐνόμισαν. Ὅπερ δηλαδὴ πολλῷ
μᾶλλον εἰς τοὺς γνησίους καὶ ἀναμφηρίστους πατέρας ἐπι-
δεικτέον ἐστί. Καὶ γὰρ ἥτις ἐστὶ νοῦ καὶ ἀρετῆς καὶ παντὸς
ἄλλου πλεονεκτήματος ὄνησις, αὕτη τότε μάλιστα συλλέγεται,
ὁπηνίκα εἰς τοὺς ἐγγυτάτω διαδίδοται.*

XX. Τοιγαροῦν ὥςπερ ἐν τῇ φιλίᾳ τῇ τε οἰκειότητος 71
*συναφείᾳ τοὺς ὄντας κρείττους τοῖς ὑποδεεστέροις συγκατα-
βαίνειν προςήκει· οὕτω καὶ τοὺς ὑποδεεστέρους ἀθυμεῖν
ἥκιστα χρή, ὅταν ὑπὸ τῶν φίλων εἴτε τῇ τοῦ νοῦ ὀξύτητι εἴτε
τῇ εὐτυχίᾳ εἴτε τῷ ἀξιώματι παρευδοκιμοῦνται. Ὧν οἱ πλεῖ-
στοι ἢ μεμψιμοιροῦσιν ἀεί τι ἢ καὶ ὀνειδίζουσιν· τηνικαῦτα
δὲ μᾶλλον, ὅταν θεραπευτικῶς ἢ εὐνοϊκῶς ἢ καὶ μετὰ τοῦ
ἰδίου πόνου προϋπηργμένον τι ἀφ' ἑαυτῶν εἰπεῖν δύνωνται.
Μίσους μὲν οὖν ἄξιόν ἐστι τουτὶ τὸ γένος ἀνθρώπων, οἳ τὰς
εὐεργεσίας ὀνειδίζουσιν· ὧν μεμνῆσθαι μὲν πάντως τὸν λα-
βόντα δεῖ, τὸν δ' αὖ δεδωκότα οὐδαμῶς ἀπομνημονεύειν.
Οὐκοῦν ὥςπερ οἱ κρείττους ὑποστέλλειν ἐν φιλίᾳ ἑαυτοὺς ὀφεί-* 72
*λουσιν· οὕτως ἐξαίρειν πως τοὺς καταδεεστέρους. Εἰσὶ γάρ
τινες οἱ τὰς φιλίας ἐπαχθεῖς ποιοῦντες, ὅταν καταφρονεῖσθαι
ὑπολαμβάνωσιν. ὃ δὴ μόνοις ἐπιεικῶς συμβαίνει τοῖς καὶ εὐ-
καταφρονήτους ἑαυτοὺς κρίνουσιν· οἷς τοιαύτην ὅμως τὴν δό-
ξαν καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἀφαιρετέον ἐστί. Τοσοῦτον δὲ νεμη-* 73
*τέον ἑκάστῳ, πρῶτον μὲν ὅσον ἐπιτελέσαι αὐτὸς ἂν ἔχοις·
ἔπειτα δέ, ὅσον στέγειν ἐκεῖνος δύναται, ὃν ἂν φιλεῖν καὶ ᾧ
συμπράττειν ἀξιώσῃς. Οὐ γὰρ οἷός τε ἂν εἴης, καίτοι
καθ' ὑπερβολὴν δυνατὸς ὤν, πάντας τοὺς οἰκείους εἰς τὰς
ἀνωτάτω προάγειν τιμάς· καθάπερ ὁ Σκηπίων Πόπλιον μὲν τὸν
Ῥουπίλιον ἠδυνήθη ὕπατον ἀποδεῖξαι, Λεύκιον δὲ τὸν ἐκείνου
ἀδελφὸν οὐκ ἠδυνήθη. Ἀλλ' εἰ καὶ πάντως ὁτιοῦν ἐξανύσαι
δύναιο χαριζόμενος ἑτέρῳ· σκεπτέον ὅμως εἴη, τί βαστάζειν
οὗτος αὐτὸς ἂν δύναιτο. Καθόλου δὲ μετὰ τὸ ῥωσθῆναι καὶ* 74

ἐὰν — κτῷντο] Corrige *κτῶνται*, vel rectius *κτήσωνται*, *si — con-* 70
secuti sunt.

πολλὰ τὰ ἔτη] Articulus erat omittendus.

CAP. XX. *ὅταν — παρευδοκιμοῦνται*] Corr. *παρευδοκιμῶνται.* 71

Μίσους — ἐστι κτλ.] Plutarch. de discr. adul. et amic. cp. XXII. *Πᾶσα ὀνειδιζομένη χάρις ἐπαχθὴς καὶ ἄχαρις καὶ οὐκ ἀνεκτή.* Demosth. de Cor. p. 316. Reisk. *νομίζω, τὸν μὲν εὖ παθόντα δεῖν μεμνῆσθαι τὸν πάντα χρόνον, τὸν δ' εὖ ποιήσαντα εὐθὺς ἐπιλελῆσθαι αὐτῶν, εἰ δεῖ τὸν μὲν χρηστοῦ, τὸν δὲ μὴ μικροψύχου ποιεῖν ἔργον ἄνθρωπον. Τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκειν καὶ λέγειν μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.*

στέγειν] I. q. *sustinere* apud scriptores posteriores. Infra *βα-* 73
στάζειν scriptum est.

κρατυνθῆναι τάς τε γνώμας καὶ τὰς ἡλικίας τὰς φιλίας ἀνακρίνειν εὔλογόν ἐστιν· οὐδ᾽ εἴ τινες κατὰ πρώτην τὴν ἡλικίαν περὶ τὴν κυνηγεσίαν ἢ τὴν σφαίρισιν ἐσπουδακότες ἦσαν, ἀκόλουθόν ἐστι τοὺς τῶν αὐτῶν συνερασθέντας τότε τοῖς οἰκείοις ἐγκρίνειν. οὕτω γὰρ κἂν αἱ τροφοὶ καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τὸ πλεῖστον ἂν τῆς εὐνοίας ἀπαιτήσειαν· ὧν ἀμελητέον μὲν οὐχί, ἀλλ᾽ ἕτερόν τινα τρόπον εἰκός ἐστι θεραπεύειν. Οὐ γὰρ ἄλλως ἐνδέχεται βεβαίους τὰς φιλίας διαμένειν. Ἐπειδὴ τοῖς ἀνομοίοις ἤθεσιν ἀνόμοια καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα παρακολουθεῖ, ὧν αἱ διαφωνίαι τὰς φιλίας διέστησαν· καὶ οὐκ αἰτία τίς ἐστιν ἑτέρα, δι᾽ ἣν οὔτε οἱ ἀγαθοὶ τοῖς πονηροῖς οὔτε οἱ πονηροὶ τοῖς ἀγαθοῖς εἰς φιλίαν συνελθεῖν δύνανται, πλὴν ὅτι τοσαύτη μεταξὺ τούτων, ὅσην ἐνδέχεται μεγίστην εἶναι, τῶν τρόπων
75 *τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ἐστὶν ἡ διαφορά. Ὀρθῶς δὲ καὶ τοῦτο παραγγέλλοι τις ἂν ἐπὶ τῶν φιλιῶν, ὅπως μήτις ἀκράτῳ τῇ εὐνοίᾳ φερόμενος, ὃ πολλάκις γίνεται, τὰς μεγίστας ὠφελείας ἐμποδίζῃ τῶν φίλων. Καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν Τροίαν ἐξεῖλεν ἂν ὁ Νεοπτόλεμος, ἵνα πρὸς τοὺς μύθους ἐπανέλθω, εἰ τοῦ Λυκομήδους, παρ᾽ ᾧ ἐτρέφετο, πολλοῖς σὺν δάκρυσι κωλύοντος ἀποχωρεῖν ἀκούειν ἤθελε. Καὶ πολλάκις δὲ οὐ τὰ τυχόντα περιπίπτει πράγματα, ἃ χωρίζεσθαι τῶν φίλων ἀναγκάζει· οἷς ὁ ἐμποδὼν ἀξιῶν στῆναι, ὡς ἀπόντος τὸν πόθον οὐ φέρων, οὗτος πολλὴν ἀσθένειαν καὶ μαλακίαν ὀφλισκάνει τῆς φύσεως,*
76 *καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἄγαν ἐν τῇ φιλίᾳ δίκαιος εἶναι δοκεῖ. Ἓν μὲν οὖν ἁπανταχοῦ δεῖ τοῦτο σκοπεῖν, ὅ,τι τ᾽ ἂν αἰτήσῃς παρὰ τοῦ φίλου καὶ ὅ,τι ἂν αἰτοῦντι χαρίζεσθαι οὐκ ἀπαξιώσῃς αὐτῷ.*

XXI. *Καὶ ἐν τῇ διαλύσει δὲ τῶν φιλιῶν ἐπιφύεταί τις ἔστιν ὅτε ἀναγκαία συμφορά· ἤδη γὰρ τὰς τῶν σοφῶν οἰκειότητας ἀφεὶς ὁ λόγος εἰς τὰς δημώδεις φιλίας μεταπίπτει. Αἱ τῶν φίλων κακίαι πολλάκις ἐκρήγνυνται ποτὲ μὲν εἰς τοὺς αὐτῶν φίλους, ποτὲ δ᾽ εἰς ἀλλοτρίους, ἀλλ᾽ ὥστε τὸ ἐκ τού-*

ἢ τὴν σφαιρίσιν ἐσπουδακότες] Plut. de mult. amic. Vol. VII. p. 290. Hutt. *συσφαιρίσαντες* dicuntur.

οὕτω γὰρ κἂν — ἀπαιτήσειαν] *κἂν* erat omittendum: *postulabunt* i. q. *ἀπαιτήσουσι.*

ὧν — θεραπεύειν] Expressum est glossema *colendi*, iure eiectum ab Aldo, Graevio, Gernhardo, Beiero, Orell.

Οὐ γὰρ ἄλλως] *Enim* plerique Codd. et Edd. omittunt.

75 *ὅπως — φερόμενος*] Petavius secutus est lect. *ne quis intemperata quadam benevolentia*; nec recte *τῇ* pro *τινὶ* posuit: optt. Edd. *ne intemperata quaedam benevolentia.*

παρ᾽ ᾧ ἐτρέφετο] *Apud quem erat educatus*, i. e. *ἐτέθραπτο.*

ὡς — φέρων] Cicero: *quod desiderium non facile ferat*, i. e. *ὡς τὸν πόθον οὐ ῥᾳδίως φέρων.*

76 Cap. XXI. *ἐκρήγνυνται — ἀπερείδεσθαι*] Pro *ἐκρήγνυσθαι erumpere* h. l. convenientius mihi videtur *φανερὸν γίγνεσθαι — φαίνε-*

των ὄνειδος εἰς τοὺς φίλους ἀπερείδεσθαι. Οὐκοῦν τὰς τοιαύ-
τας φιλίας τῇ κατ᾽ ὀλίγον ὑφαιρέσει τῆς συνηθείας ἀνεῖναι δεῖ·
καὶ (ὥσπερ λέγοντος ἤκουσα τοῦ Κάτωνος) ἠρέμα δεῖ μᾶλλον ἢ
ἀθρόως διαιρεῖν· εἰ μή που τάχα ἀφόρητός τις οὕτως ὕβρις
ἀναφλεχθῇ, ὡς μήτε ὀρθῶς μήτε καλῶς ἔχειν μήθ᾽ ὅλως
δυνατὸν εἶναι τὸ μὴ οὐχὶ τὴν ἀλλοτρίωσιν καὶ διάζευξιν παραυ-
τίκα γενέσθαι. Ἐπειδὰν δὲ τῶν τρόπων καὶ τῶν ἐπιτηδευμά- 77
των μεταλλαγή τις, οἵα γενέσθαι φιλεῖ, προσπέσῃ, εἴτε στά-
σις καὶ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ μερῶν (περὶ γὰρ τῶν κοι-
νῶν φιλιῶν, οὐ τῶν τοῖς σοφοῖς πρὸς ἀλλήλους συνισταμένων,
ὡς ἔφθην εἰπών, ἅπας τονῦν λόγος ἐστὶν ἐμοί)· φυλακτέον
ἂν εἴη τοῦτο, μὴ οὐ μόνον ἀπειπεῖν τὰς φιλίας, ἀλλὰ καὶ τὰς
ἔχθρας δοκῶμεν ἀνειπεῖν. Οὐδὲν γὰρ αἴσχιον ἢ ᾧπερ οἰκείως
σὺ ξυνεβίως πρώην, πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι. Τῆς τοῦ
Κοΐντου Πομπηΐου φιλίας ὁ Σκηπίων, ὥςπερ ἴστε, ἀφειστή-
κει δι᾽ ἐμέ· διὰ δὲ τὴν ἐν πολιτείᾳ διαφορὰν Μετέλλου τοῦ
ἡμῶν ἑταίρου. καὶ δὴ ἄμφω ταῦτα σεμνοπρεπῶς καὶ μετὰ
τῆς αὐθεντίας, ἄνευ δὲ πικρίας καὶ ἀπεχθείας ἔπραξεν. Οὐκ- 78
οῦν τοῦτο πρῶτον σπουδαστέον, ὅπως μὴ διαστάσεις τῶν φί-
λων γένωνται· ἐὰν δέ τι συμβαίνῃ τοιοῦτον, ὅπως ἀποσβε-
σθῆναι μᾶλλον ἢ καταχωσθῆναι δοκῶσιν αἱ φιλίαι. Πρὸς
δὲ τούτοις εὐλαβητέον ἐστί, μὴ εἰς δεινάς ποτε δυςμενείας αἱ
φιλίαι περιτρέπωνται· ὅθεν ἔριδες καὶ βλασφημίαι καὶ παροι-
νίαι φύονται· ἅςπερ, ἐὰν ἀνεκταὶ ὦσι, πάντως οἰστέον, καὶ

σθαι — ἐκφαίνεσθαι: pro ἀπερείδεσθαι posuerim τρέπεσθαι ob verba Ciceronis: *quorum tamen ad amicos redundet infamia.*

Οὐκοῦν — δεῖ] Expressa est lectio deterior *elevandae*, cui praeferenda *eluendae*; de his aliisque lectt. vd. Gernh. et Beier., qui de lect. *eluendae* haec annotavit: „Quae si vera lectio est, Cicero in tralato verbi usu aemulatus est Isocratem in Or. ad Demon. c. 1. §. 3. f. τὰς τῶν σπουδαίων φιλίας οὐδ᾽ ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψειεν."

ἠρέμα — διαιρεῖν] *Dissuendae magis quam discindendae* non recte interpretatus est Petavius. *Dissuere* i. q. διαλύειν, *discindere* i. q. διαῤῥηγνύναι — διατέμνειν — διακόπτειν.

εἰ μὴ — ἀναφλεχθῇ] De part. εἰ cum Coniunctivo vd. ad Somn. cp. 23.

καὶ — εἴτε] *Aut studiorum — aut* i. e. ἢ τῶν ἐπιτηδευμάτων — ἤ. 77

εἴτε — μερῶν] *Aut in reipublicae partibus dissensio* non accurate sunt reddita: equidem in Graecum converterim ἡ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων.

μὴ — ἀπειπεῖν] Non recte verba Ciceronis reddita sunt: *ne non solum amicitiae depositae, sed inimicitiae susceptae videantur. Amicitiam deponere* i. q. τὴν φιλίαν ἀποτίθεσθαι — διαλύεσθαι; *inimicitiam suscipere* τὴν ἔχθραν αἱρεσθαι.

πρώην] De suo addidit Petavius.

πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι] De hac locutione Herodotea non debebat dubium movere Schweighaeus. Lex. Herod. P. I. p. 200.

54 ἦν ἀμείψασθαι. *Καίτοι θαυμάζειν ἔπεισί μοι, εἰ ἐν ὑπερη-*
φανίᾳ τοιαύτῃ καὶ ἀπανθρωπίᾳ κἂν ἕνα πιστὸν ἔχειν ἠδύνατο.
Ἀλλὰ καθάπερ τουτουΐ, ὃν ἔφην, οἱ τρόποι γνησίους παρα-
σκευάζειν τοὺς φίλους οὐκ εἶχον· οὕτω πολλῶν πλούτῳ καὶ δυ-
νάμει ὑπερεχόντων ἡ περιουσία τὰς γνησίας τῶν φιλιῶν οὐ προς-
ίεται. Οὐ γὰρ αὐτὴ μόνον τυφλή ἐστιν ἡ τύχη, ἀλλὰ καὶ τυ-
φλοὺς πολλάκις ἀποδείκνυσιν, οὓς ἂν περιπτύξηται. Οὐκοῦν
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ τῆς ἄγαν ὑπεροψίας καὶ αὐθαδείας ἐπαί-
ρονται· καὶ τῷ ὄντι δὲ φορτικώτερον ἂν εὕροις οὐδὲν εὐδαιμο-
νοῦντος ἄφρονος. Ἀμέλει τοῦτο ῥᾳδίως ἂν τις κατίδοι, ὅπως
οἱ χρηστοὶ καὶ ἐπιεικεῖς τοὺς τρόπους τέως ὑπάρξαντες ὑπὸ τῆς
ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ τῆς εὐημερίας ἠλλοιώθησαν, ὡς τῶν
55 *τε παλαιῶν ὀλιγωρεῖν φιλιῶν καὶ τὰς καινὰς περιέπειν. Ἀλλὰ*
τί τούτου εὐηθέστερον ἂν εἴη ἢ ὅπως ἄν τις πολλὴν ἔχων
ἀφορμὴν καὶ περιουσίαν καὶ πλοῦτον ὅτι πλεῖστον δύνηται,
τὰ μὲν λοιπὰ παρασκευάζειν, ἅπερ οὖν παρασκευάζουσιν, χρή-
ματά τε καὶ ἵππους καὶ δούλους καὶ περιφανεῖς ἐσθῆτας καὶ
σκεύη πολύτιμα· φίλους δὲ μὴ παρασκευάζειν, τὴν ἀρίστην
ὡς ἀληθῶς καὶ καλλίστην τοῦ βίου ὡς εἰπεῖν ἀποσκευήν;
Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὁπόταν εὐτρεπίζωσιν, ὅτῳ ποτὲ οὖν εὐτρε-
πίζουσιν, ἀγνοοῦντές εἰσιν, ὅτου θ' ἕνεκα ταλαιπωροῦσιν (ἐν
γὰρ ἐκείνων ἕκαστον εἰς τὸν ἰσχύϊ πλεονεκτοῦντα περιέστη)
τῶν δὲ φιλιῶν οὐκ ἔστιν ᾧτινι βεβαία καὶ ἀσφαλὴς ἡ κτῆσις οὐ
παραμένει· ὥςτε κἂν ἐκεῖνα μόνιμα τυγχάνοι, ἃ δὴ οἱονεὶ δῶρά
ἐστι τῆς τύχης, ὅμως ὅγε ἄγριος καὶ τῶν φίλων ἠρημωμένος
βίος οὐκ ἂν ἡδὺς εἶναι δύναιτο. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τέως
εἰρήσθω.

---

54 *εἰ — κἂν*] Corrige *εἰ — καί.*
οὓς ἂν περιπτύξηται] i. e. quoscunque complectitur, sed Cic. *quos complexa est*, i. e. *οὓς περιεπτύξατο*; loquitur de re certa. Aelian. V. H. II, 19. de Alexandr. — *ὑπὸ τῆς εὐτυχίας τῆς περιλαβούσης αὐτόν.* Huc pertinet Menandr. sententia :

ὁ πλοῦτος τυφλόν·
τυφλοὺς δ' ἐς αὐτὸν ἐμβλέποντας δεικνύει.

55 *ἅπερ οὖν — ἵππους*] Secutus est Petavius lect. deteriorem *quae parantur, pecuniam, equos* pro *quae parantur pecunia, equos* i. e. *χρήμασιν, ἵππους.*
φίλους — ἀποσκευήν] *Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον φίλου* Poet. gnom. ap. Brunck. v. 582; *ὡς πάντων κτημάτων κράτιστον ἂν εἴη φίλος* Xenoph. Memor. II, 4, 1; *ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο ἡγοῦμαι ἀνθρώποις εἶναι τούτου κτῆμα ἄμεινον ἢ κάλλιον* Lucian. Toxar. Cap. 62. Petavius *ὡς ἀληθῶς* de suo interposuit.
εὐτρεπίζωσιν — εὐτρεπίζειν] *Parare* h. l. *παρασκευάζειν — πορίζειν — κτᾶσθαι.*
ὅμως — βίος] *Tamen vita inculta et deserta ab amicis* Cic., quae vocabula quoniam ab agro ducta sunt, pro *ἄγριος* mihi ponendum videtur *ἀνέργαστος — ἀθεράπευτος.*

XVI. Δεῖ δὲ ὅρους ἐν τῇ φιλίᾳ καὶ τοῦ φιλεῖν τέλη κα- 56
ταστῆσαί τινα· περὶ ὧν γνώμας ὁρῶ περιφέρεσθαι τρεῖς, ὧν
οὐδεμίαν δέχομαι. Ἡ μὲν οὖν μία τούτων ἐστίν, ὡς παρα-
πλησίως ἡμᾶς πρὸς τοὺς φίλους διακεῖσθαι δεῖ, ὡς πρὸς ἑαυ-
τοὺς ἔχομεν· ἡ δὲ δευτέρα, ὅτι τὴν παρ᾽ ἡμῶν εἰς τοὺς φί-
λους εὔνοιαν πρὸς τὴν παρὰ τούτων εἰς ἡμᾶς χρὴ ἴσην καὶ
ὁμοίαν ὑπάρχειν· τρίτη δ᾽ αὖ, ὅτι, ὅσου τιμᾷ τις ἑαυτόν, το-
σούτου τιμᾶσθαι δέον ἐστὶν ὑπὸ τῶν φίλων. Ἀλλ᾽ ἔγωγε τῶν
τριῶν δοξῶν ἐκείνων οὐδεμιᾷ συγκατατίθεμαι. Οὔτε γὰρ ἀλη-
θής ἐστιν ἡ πρώτη ἡ πρὸς τὸν φίλον οὕτως ὡς πρὸς ἡμᾶς
αὐτοὺς διατίθεσθαι προσήκειν λέγουσα. Πόσα γάρ ἐστιν, ἃ 57
ἡμῶν ἕνεκα δρᾶν οὐδέποτ᾽ ἂν ἀνασχόμενοι ποιοῦμεν ὅμως τοῖς
φίλοις χαριζόμενοι; οἷον ἂν εἴη δεῖσθαί τι ἀναξίου τινὸς καὶ
ἱκετείαν προσφέρειν ἢ ἀπηνέστερον πρὸς ὁντιναοῦν ἀποτείνε-
σθαι καὶ σφοδρότερον ἐπιπλήττειν· ἅπερ ἐν μὲν τοῖς ἰδίοις
ἡμῶν οὐκ ἄγαν εὐπρεπῶς, ἐν δὲ τοῖς τῶν φίλων μετὰ πάσης
ποιοῦμεν τῆς εὐσχημοσύνης. Καὶ πολλὰ δὲ συμβαίνει, ἐν οἷς
τῶν ἑαυτοῖς συμφερόντων οὐκ ὀλίγα περιαιροῦσι σφᾶς αὐτοὺς
οἱ ἀγαθοὶ ἢ περιαιρουμένων ἀνέχονται, ὅπως οἱ φίλοι μᾶλ-
λον ἢ αὐτοὶ τούτων ἀπολαύωσιν. Ἡ δὲ δευτέρα δόξα τῶν 58
τριῶν ἐστὶν ἡ τὴν φιλίαν ἔργων τε καὶ θελημάτων ἰσότητι πε-
ριγράφουσα. Ἀλλὰ τοῦτο ἄντικρύς ἐστι γλίσχρως ἄγαν καὶ
μικρολόγως εἰς ψηφισμοὺς τὴν φιλίαν περιστῆσαι, τούτου στο-
χαζόμενον, ὅπως οἱ τῆς λήψεως καὶ τῆς δόσεως λόγοι πρὸς
ἀλλήλους ἀπαρτίζωσιν. Ἐμοὶ δὲ εὐπορωτέρα καὶ δαψιλεστέρα
πως εἶναι δοκεῖ ἡ ἀληθινὴ φιλία, μηδ᾽ ἀκριβῶς οὕτω παρα-
φυλάττεσθαι, ὡς μὴ πλέον τι ὧνπερ εἴληφεν ἀποδιδῷ. Οὐ
γὰρ δὴ φοβητέον τοῦτο, μήτι ἐκπέσῃ ἢ χαμαὶ παραῤῥυῇ ἢ
τοῦ δέοντος πλέον ἐν φιλίᾳ τι συναθροισθῇ. Ὁ τρίτος τῶν εἰ- 59
ρημένων ὅρος τῆς φιλίας λείπεται τῶν πάντων ἀτοπώτατος τὸ
δεῖν τοσούτου τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν φίλων, ὅσου ἂν τις ἑαυτὸν
ἀξιοῖ. Καίτοι πολλάκις ἐνυπάρχει τισὶν ἢ ταπεινότερον τὸ
φρόνημα ἢ τοῦ λαμπροτέρας ἐπιλαβέσθαι τύχης ἀσθενεστέρα

Cap. XVI. *Πόσα — χαριζόμενοι;*] Petavius cum plerisque Edd. signum interrogandi posuit, rectius Beier. Orell. exclamandi: tum ὅσα est scribendum. De sententiis cf. Xenoph. Mem. II, 4, 7. πολλάκις δὲ ἃ πρὸ αὑτοῦ τις οὐκ ἐξειργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν ἢ οὐ διήνυσε, ταῦτα ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν. 57

γλίσχρως — στοχαζόμενον] Petavius *nimis exigue et exiliter* expressit, quam omnium fere Codd. et Edd. lect. tuentur Beier. Orell.; *nimis* Gernhardus delevit. Quum ψηφισμός non sit voc. Graec., ψήφους erat ponendum. *Ad calculos revocare* i. q. ψηφίζειν — ψήφοις λογίζεσθαι; tum verba τούτου στοχαζόμενον abesse possunt. Pro δαψηλεστέρα, mendo typographico, emendavi δαψιλεστέρα. 58

ἡ ἐλπίς. Οὔκουν φίλῳ πρεπῶδες ἂν εἴη, τοιοῦτον εἰς ἐκεῖνον εἶναι, οἷος οὗτός ἐστιν εἰς ἑαυτόν· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ὡς οἷόντε πειράζεσθαι ἀναπεπτωκότα τὸν τοῦ φίλου θυμὸν ἐγείρειν εἴς τε τὸ ἄμεινον ἐλπίζειν καὶ φρονεῖν ἀνακαλέσασθαι. Τοιγαροῦν ἕτερόν τινα τῇ γνησίᾳ φιλίᾳ τὸν ὅρον ὑπογραπτέον δοκεῖ. βούλομαι δὲ πρότερον εἰπεῖν, ὃ μάλιστα μέμφεσθαι ὁ Σκηπίων εἰώθει. Ἔλεγε γοῦν ἐχθίω τῇ φιλίᾳ φωνὴν οὐδεμίαν ἂν ἐξευρεθῆναι ἢ τοῦ φήσαντος, οὕτω φιλεῖν δεῖν τινα, ὡς καὶ μισήσοντά ποτε· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύειν δύνασθαι, τοιόνδε τι ὑπὸ τοῦ Βίαντος, ὡς λόγος εἶχεν, εἰρῆσθαι, ἀνδρὸς εἰς σοφίαν διαβεβοημένου καὶ ἑνὸς τῶν ἑπτά· μᾶλλον μέντοι ταύτην εἶναι γνώμην ἀπέφαινε βδελυροῦ τινος ἀνθρώπου ἢ τὴν φιλοτιμίαν νοσοῦντος ἢ πάντα πρὸς τὸ ἑαυτοῦ κράτος ἀναφέροντος. Πῶς γὰρ ἄν τις φίλος εἴη τούτου, ὃν καὶ ἐχθρὸν ἔχειν δύνασθαι νομιεῖ; Πρὸς δὲ τούτοις ἀνάγκη πᾶσα βούλεσθαι καὶ εὔχεσθαι, ὡς τὰ πλεῖστα τὸν φίλον ἁμαρτάνειν, ἵνα πλείους ἑαυτῷ τοῦ ἐπιπλήττειν λαβὰς παρέχοι· πάλιν δ' αὖ ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τῶν φίλων κατορθώμασι καὶ εὐπραγίαις ἀγανακτεῖν αὐ-
60 τοὺς καὶ λυπεῖσθαι καὶ φθονεῖν. Οὐκοῦν τοιοῦτο τὸ παράγγελμα, οὗτινος ἂν εἴη, εἰς τὸ τὴν φιλίαν ἀναιρεῖν συμφέρει. Τοῦτο δὲ μᾶλλον ἔδει παραγγέλλειν, ὅπως τοσαύτῃ πρὸς τὸ τὰς φιλίας συστῆσαι τῇ ἐπιμελείᾳ χρησώμεθα, ὡς μηδέποτε τοῦτον φιλεῖν ἄρξασθαι, ὃν ἐπίδοξοι ὦμεν μισῆσαί ποτε. Ἀλλ' εἴ που κατὰ τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀστοχήσαιμεν, τοῦτο δὴ εὐγνωμόνως φέρειν ὁ Σκηπίων ᾤετο προσήκειν μᾶλλον ἢ τὸν τῆς ἀπεχθείας καιρὸν ἐνθυμεῖσθαι.

61 XVII. Τοιούτοις οὖν τοῖς ὅροις χρηστέον ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς, ἐπειδὰν διόρθωσιν λάβῃ τὰ τῶν φίλων ἤθη, τηνικαῦτα πάντων μεταξὺ τούτων ἁπαξαπλῶς καὶ πραγμάτων καὶ βουλευμάτων καὶ θελημάτων κοινωνίαν εἶναι δεῖν· ὥστε κἂν κατὰ παρίστασίν τινα ξυμβῇ σμικρόν τι τοῦ δικαίου καθυφειμέναις

πειράζεσθαι] Rectius πειρᾶσθαι vd. Lexica.

59 Ἔλεγε γοῦν κτλ.] Aristot. Rhet. II, 21. ὅτι οὐ δεῖ, ὥσπερ φασί, φιλεῖν ὡς μισήσοντα, ἀλλὰ μᾶλλον μισεῖν ὡς φιλήσοντα. Diog. Laert. I, 87. de Biante: ἔλεγε — καὶ φιλεῖν ὡς μισήσοντας, τοὺς γὰρ πλείστους εἶναι κακούς. Vd. de hoc dicto celebrato Gernh. et Beier. Pro οὐδεμίαν corrige μηδεμίαν ob Infin.

ὑπὸ — ἑπτά] Cicero simpliciter: *A Biante — qui sapiens habitus esset unus e septem.* Sic Plut. Solon. Cap. 12. ὃν ἕβδομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν.

τὴν φιλοτιμίαν νοσοῦντος] *Νοσεῖν* dicitur quidem de hominibus, quorum animus cupiditatibus est perturbatus, sed h. l. simplex Adiectivum φιλότιμος — φιλόδοξος praetulerim.

60 οὗτινος ἂν εἴη] *Cuiuscumque est* Cic., i. e. οὗτινος ἂν ᾖ vel οὗτινός ποτ' ἐστι.

χρῆναι ταῖς τῶν φίλων βουλήσεσιν ἐπικουρεῖν, ὅταν περὶ τῆς
κεφαλῆς ἢ περὶ τῆς ἐπιτιμίας ἀγὼν αὐτοῖς ᾖ, παρεκκλίνειν
τῆς ὁδοῦ προσήκειν· μόνον ἐὰν μὴ ἐσχάτως αἰσχρόν τι ἐντεῦ-
θεν ἀκολουθῇ. ἔστι γὰρ ἣ νέμεσθαί τινα τῇ φιλίᾳ συγγνώμην
ἐνδέχεται. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῆς δόξης ὀλιγωρητέον ἐστίν, οὐδὲ
φαύλην ἡγητέον ἀφορμὴν εἰς τῶν πραγμάτων διοίκησιν εἶναι
τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν· ἣν θωπείαις καὶ κολακείαις αἰσχρὸν
ἐπισπάσασθαι· πλὴν οὐ παραιτητέον ἐστὶ τὴν ἀρετήν, ἥτις
συμπαρομαρτοῦσαν ἔχει τὴν ἀγάπησιν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν (ἤδη 62
γὰρ πρὸς τὸν Σκηπίωνα ἐπανιτέον ἐμοί, οὗ πᾶς ἦν ὑπὲρ τῆς
φιλίας ὁ λόγος) πολλάκις ἐμέμφετο, ὅτι ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασιν
οἱ ἄνθρωποι πλείω ἐπιδείκνυνται τὴν ἐπιμέλειαν. καὶ γὰρ αἶ-
γας ἢ οἶς ὁπόσας κέκτηται, ἕκαστον ἔφασκεν ἔχειν εἰπεῖν·
φίλους δ' αὖ ὁπόσους ἔχοι, λέγειν οὐ δύνασθαι· τοὺς δὲ αὐ-
τοὺς καὶ τῆς ἐκείνων κτήσεως ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, περὶ δὲ
τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀμελεῖς εἶναι· οὐδ' ἔχειν οἱονεὶ σημεῖά
τινα καὶ χαρακτῆρας, δι' ὧν τοὺς πρὸς τὴν φιλίαν ἐπιτηδείους
διαγινώσκωσι. Τοιγαροῦν τοὺς βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς καὶ
εὐσταθεῖς ἐπιλέγεσθαι δεῖ· οἵου δῆτα τοῦ γένους σπάνις ἐστὶ
πολλὴ καὶ ἡ διάκρισις δὲ χαλεπὴ πρὶν ἢ πεῖρᾳ καταμαθεῖν·
οὐκοῦν ἐν αὐτῇ πειρατέον ἐστὶ τῇ φιλίᾳ. Οὕτως ἡ φιλία φθά-
νει τὴν κρίσιν καὶ τῆς πείρας ἐξουσίαν ἀφαιρεῖ. Διὸ φρονί- 63
μου ἔργον ἐστίν, ὥςπερ τὸν δρόμον, οὕτω τῆς φιλίας τὴν ὁρ-
μὴν ἐπέχειν, ἵνα, καθάπερ τοῖς ἵπποις μετὰ τὸ πεῖραν αὐτῶν
λαβεῖν, οὕτω μετὰ τὸ ἀμηγέπη δοκιμάσαι τοὺς τῶν φίλων τρό-
πους ταῖς φιλίαις χρησώμεθα. Ἐνίων μὲν οὐκ ἐν ὀλίγοις ταῖς

Cap. XVII. ὅταν — αὐτοῖς ᾖ] *Caput* i. q. salus statusque omnis civilis non dicitur κεφαλή.

ἣ — ἐνδέχεται] Apud Lucianum (vd. Lex. Lucian. s. v.) συγγνώμην ἀπονέμειν saepius, συγγνώμην νέμειν apud Heliodorum legitur: apud alios scriptores συγγνώμην ἔχειν — ποιεῖσθαι.

καὶ γὰρ αἶγας] Expressa est lectio a Beiero quoque recepta *ca-* 62
pras — dicere posse — non posse dicere: vulgo *ut capras — dicere
posset — non dicere posset* vd. Graev. et Gernh. Cicero ante ocu-
los locum habuit Xenoph. Memor. II, 4, 2 et 4. ἐπιμελουμένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως. καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη κτωμένοις τε ἐπιμελῶς ὁρᾶν ἔφη καὶ τὰ ὄντα σώζειν πειρωμένοις, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναί φασιν, ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς οὔτε ὅπως κτήσονται φροντίζοντας οὔτε ὅπως οἱ ὄντες ἑαυτοῖς σώζονται. —— ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πάνυ πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλῆθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πυνθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι.

ὥςπερ τὸν δρόμον] *Ut cursum* expressit Petavius, vulgata optt. 63
Codd. et Edd. est *ut currum* vd. Gernh. Beier. Orell.

χρήμασι πολλάκις τὸ κοῦφον ἐλέγχεται· ἄλλοι δὲ τῶν ἐλαττόνων οὐχ ἡττηθέντες ἐν τοῖς μείζοσι γνωρίζονται. Ἀλλ' ἐάν τινες εὑρεθεῖεν οἱ τὰ χρήματα προτιμᾶν τῆς φιλίας βάναυσον εἶναι νομίζοντες· ποῖ δὴ τοιούτους ἂν εὕροις, οἳ δὴ τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ ἐπικρατείας ἢ δυναστείας καὶ πλοῦτον περὶ πλείονος ἢ τὴν φιλίαν οὐ ποιήσονται, ὥςτε τούτων ἐκ θατέρας εἰς μέσον προτεθέντων, ἐκ δὲ θατέρας προκειμένων τῶν τῆς φιλίας δικαίων, οὐκ ἐκεῖνα πολλῷ μᾶλλον αἱρεῖσθαι; Ἀσθενὴς γὰρ ἡ φύσις ἐστὶν ἡμῶν πρὸς τὸ τῆς δυνάμεως καταφρονεῖν· ἧς κἂν τῆς φιλίας ὀλιγωρήσαντες ἐπέτυχον, συγκρύψαι ἂν καὶ συσκιάσαι τὸ δρώμενον ὑπολαμβάνουσι τῷ οὐκ ἐπὶ τῇ τυχούσῃ
64 *αἰτίᾳ τῆς φιλίας ἀμελῆσαι δοκεῖν. Ταύτῃ τοι αἱ ἀληθιναὶ φιλίαι ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις καὶ πολιτευομένοις μόλις εὑρίσκονται. Ἔστι γὰρ ὅπῃ τοῦτον ἂν εὕροις, ὃς τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν ὑστέραν ἄγοι τῆς τοῦ φίλου τιμῆς; Τί δέ; ἵνα τοῦτο παραλείποιμι, πῶς οἴει δειναί, πῶς ἀφόρητοι δοκοῦσι πολλοῖς αἱ τῶν συμφορῶν κοινωνίαι; πρὸς ἃς δυςεύρετοί εἰσιν οἱ συγκαταβαίνειν ἐθέλοντες. Καίτοι ὀρθῶς εἴρηται τοῦτο τῷ Ἐννίῳ·*

Φίλος βέβαιος ἐν ἀβεβαίοις φαίνεται.

Ἀλλ' ὅμως δύο ταῦτα τὴν πολλῶν κουφότητα καὶ ἀσθένειαν ἐξελέγχουσιν, ὅταν ἢ ἐν ταῖς εὐημερίαις ὑπερορῶσιν ἢ ἐν ταῖς ἀτυχίαις καταλείπωσιν.

XVIII. *Ὅςτις οὖν κατ' ἄμφω ἐμβριθῇ καὶ πάγιον καὶ μόνιμον ἐν τῇ φιλίᾳ ἑαυτὸν παρέχοι, τοῦτον ἄντικρυς τῷ σπανιωτάτῳ καὶ μονονουχὶ θείῳ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐγκριτέον ἐστί.*
65 *Τὸ δὲ στήριγμα τῆς εὐσταθείας καὶ ἀσφαλείας, ἣν ἐν τῇ φιλίᾳ ποθοῦμεν, ἡ πίστις ἐστίν. οὐδὲν γὰρ μόνιμον, ὅ, τι ἄπιστον ἂν εἴη. πρὸς δὲ δὴ τούτοις καὶ ἁπλοϊκὸν καὶ κοινὸν ὁμογνώμονά τε καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀγόμενον εἰκὸς αἱρεῖσθαι· ὃ πρὸς*

Ἀλλ' ἐάν τινες — εὕροις] Pro *ἐάν* pone *εἰ* et *ποῦ* pro *ποῖ*. Verba Ciceronis *Sin erunt aliqui reperti — ubi eos inveniemus* rectius ita interpreteris: *Ἀλλ' ἐάν τινες εὑρεθῶσι — ποῦ δὴ τοιούτους εὑρήσομεν.*

ὥςτε — οὐκ ἐκεῖνα] Corrige *ὥςτε — μὴ ἐκεῖνα.*

ἧς — δοκεῖν] Corrige *κἂν ἐπιτύχωσι — τῷ μὴ ἀμελῆσαι δοκεῖν*: recte expressa est lectio *obscuratum iri* per *συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι* (de qua vd. Gernh. et Beier.), quanquam alterutro tantum verbo opus erat.

64 *ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις*] *In honoribus versari* i. q. *τιμὰς ἔχειν — ἀρχὰς μεταχειρίζεσθαι.*

ἵνα τοῦτο παραλείποιμι] *Haec ut omittam*, i. e. *ἵνα τοῦτο παραλείπω.*

Ἐννίῳ] Conf. sent. Eur. Hec. 1226. Pflugk. *ἐν τοῖς κακοῖς γὰρ ἀγαθοὶ σαφέστατοι φίλοι.*

65 Cap. XVIII. *ὁμογνώμονά — ἀγόμενον*] Beierus *consentire* interpretatur *ὁμοδοξεῖν*, qua eadem notione Aristot. Ethic. ad Nic.

πεισμένος καί τι καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνον αὐτὸν ἐθρασυνάμην, ὃν ἔφθην εἰπών. Ὁ μὲν γὰρ Κάτων περὶ τῆς μεγαλοψυχίας καὶ ἐγκρατείας, περί τε θανάτου καὶ παντοίου τῆς ἀρετῆς ἐπαίνου, περὶ θεῶν τ' αὖ καὶ περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα στοργῆς εὖ μάλα Στωϊκῶς καὶ ῥητορικῆς δίχα φιλοκαλίας εἴωθε διαλέγεσθαι. Ἐγὼ δὲ ἅπερ κἂν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν σχολῇ μόλις ἀποδέχονται οἱ Στωϊκοί, αὐτὰ ταῦτά σοι οἱονεὶ παίζων εἰς κοινοὺς τόπους φέρων συνεσκεύασα, 4 ἃ καὶ διὰ τὸ θαυμάσια εἶναι καὶ παρὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν κἀκείνοις ὀνομάζειν π α ρ ά δ ο ξ α νομίζεται. Οὐκοῦν πεῖραν ἐνταῦθα λαβεῖν ἐβουλήθην, πότερον εἰς φῶς τὰ τοιαῦτα οἷόν τέ ἐστιν εἰσάγειν, τουτέστιν εἰς ἀγορὰν καὶ οὕτως ἀπαγγέλλεσθαι, ὡς εὐδοκιμεῖν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πότερον ἄλλο τί ἐστιν ὁ παιδείας γέμων, καὶ ἄλλος δημώδης ὁ λόγος. καὶ παρὰ τοῦτο δὲ

βῶν προθυμότερον διὰ τοῦτο καὶ θαῤῥαλεώτερον ἢ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Κάτων, οὗ πέρι τάδε φημί, ἐποίησα. Κάτων μὲν γὰρ μόνον περὶ μεγαλοψυχίας, περὶ ἐγκρατείας, περὶ θανάτου, περὶ ἀρετῆς κάλλους, περὶ θεῶν ἀθανάτων, περὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα φιλίας τὸν Στωϊκὸν τρόπον ἄνευ ῥητορικοῦ κόσμου εἴωθε διαλέγεσθαι. Ἐγὼ δέ σοι, ἃ μόγις οἱ Στωϊκοὶ πολλῆς σχολῆς τυγχάνοντες ἐν τῇ διατριβῇ πιθανῶς κατασκευάζουσιν, οἷον παίζων εἰς τόπους κοινοὺς συντέθεικα. ἅτινα θαυμάσια ὄντα καὶ πᾶσιν ἀπίθανα ἀπὸ ἐκείνων δῆθα καὶ π α ρ ά δ υ ξ α ὀνομάζεται· πειρᾶσθαι ἠθέλησα, εἰ δυνηθείη εἴς τε τὸ φῶς προάγεσθαι, τοῦτό ἐστιν εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ οὕτω ῥηθῆναι, ὥστε προςίεσθαι παρὰ πάντων καὶ εὐδοκιμεῖν· ἢ τάχα ἄλλος εἴη λόγος ὁ φιλόσοφος, ἄλλος ὁ δημοτικός.

ἐκλάμπῃ καὶ οἱονεὶ θεραπεύηται. Blumius Anleit. p. 167. commendat structuram *οὐδὲν — οὕτως — ὥςτε μή*, idemque recte *horridum τραχύ*, convenientius quam Petav. *ἀκαλλές* et Turn. *κατεσκληκός*.

καὶ — ἐθρασυνάμην] Cic. *feci etiam audacius, quam ille ipse.* Recte Turnebus: *προθυμότερον — καὶ θαῤῥαλεώτερον ἢ αὐτὸς ἐκεῖνος — ἐποίησα*; nam *θρασύνεσθαι ὑπέρ τινα* dici nequit pro: *audacius facere quam aliquem.* Infra *nullis* ante *oratoriis* a P. et T. male expressum.

ἃ καὶ — νομίζεται. Οὐκοῦν] Petavius sequitur lect. *Quae — appellantur. Ac tentare* — Turnebus coniunctionem omittit. Recte distinguitur commate post *appellantur* omissa coniunctione, ut ab Gernh. et Orell. Petavius rectius *καὶ παρὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν*, i. e. *contraque opinionem omnium*, quam Turnebus: *καὶ πᾶσιν ἀπίθανα.* 4

τουτέστιν εἰς ἀγοράν] *Id est in forum*, Turn. minus recte *τοῦτό ἐστιν εἰς τὸ δικαστήριον*: quae verba merito Orellius uncis liberavit.

δημώδης ὁ λόγος] Est *popularis oratio*, non *δημοτικός*, ut est apud Turnebum.

κην τὴν πολυετίαν φέροντος ἥδισται ὀφείλουσιν εἶναι. κἀκεῖνο
δ᾽ ἀληθές ἐστι τὸ τεθρυλλημένον, πολλοὺς τῶν ἁλῶν μεδί-
μνους συμφαγεῖν δεῖν, ἵνα τὸ τῆς φιλίας καθῆκον ἐκπληρωθῇ.
68 Τὰς δὲ καινότητας, ἐὰν ἐλπίδα παρέχωσιν, ὥςθ᾽ οἷον ἐν οὐ
ψευδομένῃ πόᾳ τὸν καρπὸν ὑποφαίνειν, οὐδ᾽ αὐτὰς ἀποδιο-
πομπήσασθαι δεῖ· τὴν μέντοι ἀρχαιότητα κατὰ χώραν ἐατέον.
πλείστη γὰρ ὅση δύναμις ἔνεστι τῇ τε ἀρχαιότητι καὶ τῇ συν-
ηθείᾳ. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἵππῳ, οὗ πέρι ἄρτι μνήμην ἐποιη-
σάμην, ἣν μή τι ἐμποδὼν ᾖ, οὐκ ἔστιν ὅςτις τῷ εἰθισμένῳ
ἥδιον ἂν χρῷτο ἢ τῷ οὔπω ὑπὸ χεῖρας ἐλθόντι καὶ καινῷ.
Καὶ οὐκ ἐν τούτῳ μόνον, ὅπερ ἔμψυχόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐν
τοῖς ἀψύχοις ἡ συνήθεια ἰσχὺν ἔχει· ἐπεὶ δὲ τοῖς ὀρεινοῖς χαί-
69 ρομεν καὶ ὑλώδεσι τόποις, οἷς ἐπὶ πολὺ ἐνδιετρίψαμεν. Ἀλλὰ
μέγιστον δὴ τοῦτο κατὰ τὴν φιλίαν ἐστὶ τὸ τὸν κρείττονα τῷ
ἥττονι ἐξισοῦσθαι. πολλάκις γὰρ ὑπεροχαί τινες ὑπάρχουσιν,
οἷα τοῦ Σκηπίωνος ἐν ἡμετέρᾳ ἦν, ἵνα εἴπω οὕτως, ἀγέλῃ.
Οὐ μέντοι αὐτὸς οὔτε τοῦ Φίλου οὔτε τοῦ Ῥουπιλίου οὔτε
τοῦ Μουμμίου οὔτε τῶν τῆς ἐλάττονος τάξεως φίλων προὐτί-
μησεν ἑαυτόν· Κόϊντον δὲ Μάξιμον τὸν ἀδελφόν, ἄνδρα ἄλ-
λως μὲν ἄριστον, οὐ μὴν πρὸς ἑαυτόν, ὡς προὔχοντα,
καθότι ἐπροτέρει τῇ ἡλικίᾳ, ἐθεράπευεν· τοὺς δ᾽ αὖ οἰκείους
ἅπαντας ἀμείνω δι᾽ ἑαυτοῦ δύνασθαι πράττειν πάντως ἠβού-
70 λετο. Ὃ καὶ πᾶσι δραστέον καὶ μιμητέον ἐστίν, ὅπως, ἐὰν
ἐξοχήν τινα τῆς ἀρετῆς ἢ ἀγχινοίας ἢ τύχης κτῷντο, ταύ-
της μεταδῶσι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πλησίον κοινώσωνται· οἷον
εἰ ἐξ ἀδόξων ἔφυσαν γονέων, εἴτε συγγενεῖς ἔχουσι κατὰ τὴν
γνώμην ἢ κατὰ τὴν τύχην ἀσθενεστέρους, τούτων ἐπαύξωσι
τὰς ἀφορμὰς καὶ τιμῆς αὐτοῖς καὶ ἀξιώματος εἰς προσθήκην
γένωνται· καθάπερ ἐν τοῖς δράμασιν οἱ διὰ τὴν γένους ἄγνοιαν
ἐν δουλείᾳ χρόνον τινὰ ζήσαντες ἐπειδὰν ἀναγνωρισθῶσι, καὶ

---

debent suavissimae, quod expressit Petavius. Quum Codd. *Veterrima quaeque — esse debent suavissima* exhibeant, Beierus ita lect. constituit: *Veterruma quaeque* — [*debe*[*n*]*t esse*] *suavissima*, ut numero singulari de amicitia intelligatur. Orell. retinuit lect. Codd. *Veterrima quaeque — esse debent suavissima*, quem vd.

κἀκεῖνο δ᾽ ἀληθές ἐστι κτλ.] Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 290 Hutt. *τὸν θρυλλούμενον ἐκεῖνον χρόνῳ τῶν ἁλῶν συγκατεδηδοκὼς μέδιμνον.* Aristot. Ethic. ad Nic. VIII, 4. *κατὰ τὴν παροιμίαν οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους πρὶν τοὺς λεγομένους ἅλας συναναλῶσαι.*

69 *ὑπεροχαί*] *Excellentiae*, quo vocabulo usus est Aristot. Ethic. Nic. VIII, 15.

τοὺς — ἠβούλετο] *Suosque omnes per se esse posse ampliores volebat* Cic., *posse* omissum in uno Cod. Manut. eiecerunt Victor. Graev. Gernh. Beier. Orell.; Beier. praeterea *esse* uncis circumsepsit.

θεῶν ἢ βασιλέων παῖδες ὄντες εὑρεθῶσι, τὴν αὐτὴν ὅμως ἔχοντες διατελοῦσι στοργὴν πρὸς τοὺς νομεῖς ἐκείνους, οὓς σφῶν εἶναι πατέρας πολλὰ τὰ ἔτη ἐνόμισαν. Ὅπερ δηλαδὴ πολλῷ μᾶλλον εἰς τοὺς γνησίους καὶ ἀναμφηρίστους πατέρας ἐπιδεικτέον ἐστί. Καὶ γὰρ ἥτις ἐστὶ νοῦ καὶ ἀρετῆς καὶ παντὸς ἄλλου πλεονεκτήματος ὄνησις, αὕτη τότε μάλιστα συλλέγεται, ὁπηνίκα εἰς τοὺς ἐγγυτάτω διαδίδοται.

XX. Τοιγαροῦν ὥςπερ ἐν τῇ φιλίᾳ τῇ τε οἰκειότητος 71
συναφείᾳ τοὺς ὄντας κρείττους τοῖς ὑποδεεστέροις συγκαταβαίνειν προςήκει· οὕτω καὶ τοὺς ὑποδεεστέρους ἀθυμεῖν ἥκιστα χρή, ὅταν ὑπὸ τῶν φίλων εἴτε τῇ τοῦ νοῦ ὀξύτητι εἴτε τῇ εὐτυχίᾳ εἴτε τῷ ἀξιώματι παρευδοκιμοῦνται. Ὧν οἱ πλεῖστοι ἢ μεμψιμοιροῦσιν ἀεί τι ἢ καὶ ὀνειδίζουσιν· τηνικαῦτα δὲ μᾶλλον, ὅταν θεραπευτικῶς ἢ εὐνοϊκῶς ἢ καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου πόνου προϋπηργμένον τι ἀφ' ἑαυτῶν εἰπεῖν δύνωνται. Μίσους μὲν οὖν ἄξιόν ἐστι τουτὶ τὸ γένος ἀνθρώπων, οἳ τὰς εὐεργεσίας ὀνειδίζουσιν· ὧν μεμνῆσθαι μὲν πάντως τὸν λαβόντα δεῖ, τὸν δ' αὖ δεδωκότα οὐδαμῶς ἀπομνημονεύειν.
Οὐκοῦν ὥςπερ οἱ κρείττους ὑποστέλλειν ἐν φιλίᾳ ἑαυτοὺς ὀφεί- 72
λουσιν· οὕτως ἐξαίρειν πως τοὺς καταδεεστέρους. Εἰσὶ γάρ τινες οἱ τὰς φιλίας ἐπαχθεῖς ποιοῦντες, ὅταν καταφρονεῖσθαι ὑπολαμβάνωσιν. Ὃ δὴ μόνοις ἐπιεικῶς συμβαίνει τοῖς καὶ εὐκαταφρονήτους ἑαυτοὺς κρίνουσιν· οἷς τοιαύτην ὅμως τὴν δόξαν καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἀφαιρετέον ἐστί. Τοσοῦτον δὲ νεμη- 73
τέον ἑκάστῳ, πρῶτον μὲν ὅσον ἐπιτελέσαι αὐτὸς ἂν ἔχοις· ἔπειτα δέ, ὅσον στέγειν ἐκεῖνος δύναται, ὃν ἂν φιλεῖν καὶ ᾧ συμπράττειν ἀξιώσῃς. Οὐ γὰρ οἷός τε ἂν εἴης, καίτοι καθ' ὑπερβολὴν δυνατὸς ὤν, πάντας τοὺς οἰκείους εἰς τὰς ἀνωτάτω προάγειν τιμάς· καθάπερ ὁ Σκηπίων Πόπλιον μὲν τὸν Ῥουπίλιον ἠδυνήθη ὕπατον ἀποδεῖξαι, Λεύκιον δὲ τὸν ἐκείνου ἀδελφὸν οὐκ ἠδυνήθη. Ἀλλ' εἰ καὶ πάντως ὁτιοῦν ἐξανύσαι δύναιο χαριζόμενος ἑτέρῳ· σκεπτέον ὅμως εἴη, τί βαστάζειν
οὗτος αὐτὸς ἂν δύναιτο. Καθόλου δὲ μετὰ τὸ ῥωσθῆναι καὶ 74

ἐὰν — κτῶντο] Corrige κτῶνται, vel rectius κτήσωνται, *si — consecuti sunt.* 70

πολλὰ τὰ ἔτη] Articulus erat omittendus.

Cap. XX. ὅταν — παρευδοκιμοῦνται] Corr. παρευδοκιμῶνται. 71

Μίσους — ἐστι κτλ.] Plutarch. de discr. adul. et amic. cp. XXII. Πᾶσα ὀνειδιζομένη χάρις ἐπαχθὴς καὶ ἄχαρις καὶ οὐκ ἀνεκτή. Demosth. de Cor. p. 316. Reisk. νομίζω, τὸν μὲν εὖ παθόντα δεῖν μεμνῆσθαι τὸν πάντα χρόνον, τὸν δ' εὖ ποιήσοντα εὐθὺς ἐπιλελῆσθαι αὐτῶν, εἰ δεῖ τὸν μὲν χρηστοῦ, τὸν δὲ μὴ μικροψύχου ποιεῖν ἔργον ἄνθρωπον. Τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκειν καὶ λέγειν μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.

στέγειν] I. q. *sustinere* apud scriptores posteriores. Infra βα- 73
στάζειν scriptum est.

κρατυνθῆναι τάς τε γνώμας καὶ τὰς ἡλικίας τὰς φιλίας ἀνα-
κρίνειν εὔλογόν ἐστιν· οὐδ᾽ εἴ τινες κατὰ πρώτην τὴν ἡλικίαν
περὶ τὴν κυνηγεσίαν ἢ τὴν σφαίρισιν ἐσπουδακότες ἦσαν, ἀκό-
λουθόν ἐστι τοὺς τῶν αὐτῶν συνερασθέντας τότε τοῖς οἰκείοις
ἐγκρίνειν. οὕτω γὰρ κἂν αἱ τροφοὶ καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τὸ πλεῖ-
στον ἂν τῆς εὐνοίας ἀπαιτήσειαν· ὧν ἀμελητέον μὲν οὐχί,
ἀλλ᾽ ἕτερόν τινα τρόπον εἰκός ἐστι θεραπεύειν. Οὐ γὰρ ἄλλως
ἐνδέχεται βεβαίους τὰς φιλίας διαμένειν. Ἐπειδὴ τοῖς ἀνο-
μοίοις ἤθεσιν ἀνόμοια καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα παρακολουθεῖ, ὧν
αἱ διαφωνίαι τὰς φιλίας διέστησαν· καὶ οὐκ αἰτία τίς ἐστιν
ἑτέρα, δι᾽ ἣν οὔτε οἱ ἀγαθοὶ τοῖς πονηροῖς οὔτε οἱ πονηροὶ
τοῖς ἀγαθοῖς εἰς φιλίαν συνελθεῖν δύνανται, πλὴν ὅτι τοσαύτη
μεταξὺ τούτων, ὅσην ἐνδέχεται μεγίστην εἶναι, τῶν τρόπων
75 *τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ἐστὶν ἡ διαφορά. Ὀρθῶς δὲ καὶ τοῦτο*
παραγγέλλοι τις ἂν ἐπὶ τῶν φιλιῶν, ὅπως μήτις ἀκράτῳ τῇ εὐ-
νοίᾳ φερόμενος, ὃ πολλάκις γίνεται, τὰς μεγίστας ὠφελείας
ἐμποδίζῃ τῶν φίλων. Καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν Τροίαν ἐξεῖλεν ἂν ὁ
Νεοπτόλεμος, ἵνα πρὸς τοὺς μύθους ἐπανέλθω, εἰ τοῦ Λυκο-
μήδους, παρ᾽ ᾧ ἐτρέφετο, πολλοῖς σὺν δάκρυσι κωλύοντος
ἀποχωρεῖν ἀκούειν ἤθελε. Καὶ πολλάκις δὲ οὐ τὰ τυχόντα
περιπίπτει πράγματα, ἃ χωρίζεσθαι τῶν φίλων ἀναγκάζει· οἷς
ὁ ἐμποδὼν ἀξιῶν στῆναι, ὡς ἀπόντος τὸν πόθον οὐ φέρων,
οὗτος πολλὴν ἀσθένειαν καὶ μαλακίαν ὀφλισκάνει τῆς φύσεως,
76 *καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἄγαν ἐν τῇ φιλίᾳ δίκαιος εἶναι δοκεῖ. Ἓν*
μὲν οὖν ἁπανταχοῦ δεῖ τοῦτο σκοπεῖν, ὅ,τι τ᾽ ἂν αἰτήσῃς
παρὰ τοῦ φίλου καὶ ὅ,τι ἂν αἰτοῦντι χαρίζεσθαι οὐκ ἀπαξιώ-
σῃς αὐτῷ.

XXI. *Καὶ ἐν τῇ διαλύσει δὲ τῶν φιλιῶν ἐπιφύεταί τις*
ἔστιν ὅτε ἀναγκαία συμφορά· ἤδη γὰρ τὰς τῶν σοφῶν οἰκειό-
τητας ἀφεὶς ὁ λόγος εἰς τὰς δημώδεις φιλίας μεταπίπτει. Αἱ
τῶν φίλων κακίαι πολλάκις ἐκρήγνυνται ποτὲ μὲν εἰς τοὺς
αὐτῶν φίλους, ποτὲ δ᾽ εἰς ἀλλοτρίους, ἀλλ᾽ ὥστε τὸ ἐκ τού-

ἢ τὴν σφαιρίσιν ἐσπουδακότες] Plut. de mult. amic. Vol. VII. p. 290. Hutt. *συσφαιρίσαντες* dicuntur.

οὕτω γὰρ κἂν — ἀπαιτήσειαν] *κἂν* erat omittendum: *postulabunt* i. q. *ἀπαιτήσουσι.*

ὧν — θεραπεύειν] Expressum est glossema *colendi*, iure eiectum ab Aldo, Graevio, Gernhardo, Beiero, Orell.

Οὐ γὰρ ἄλλως] *Enim* plerique Codd. et Edd. omittunt.

75 *ὅπως — φερόμενος*] Petavius secutus est lect. *ne quis intemperata quadam benevolentia*; nec recte *τῇ* pro *τινὶ* posuit: optt. Edd. *ne intemperata quaedam benevolentia.*

παρ᾽ ᾧ ἐτρέφετο] *Apud quem erat educatus*, i. e. *ἐτέθραπτο.*

ὡς — φέρων] Cicero: *quod desiderium non facile ferat*, i. e. *ὡς τὸν πόθον οὐ ῥᾳδίως φέρων.*

76 Cap. XXI. *ἐκρήγνυνται — ἀπερείδεσθαι*] Pro *ἐκρήγνυσθαι erumpere* h. l. convenientius mihi videtur *φανερὸν γίγνεσθαι — φαίνε-*

των ὄνειδος εἰς τοὺς φίλους ἀπερείδεσθαι. Οὐκοῦν τὰς τοιαύ-
τας φιλίας τῇ κατ᾽ ὀλίγον ὑφαιρέσει τῆς συνηθείας ἀνεῖναι δεῖ·
καὶ (ὥςπερ λέγοντος ἤκουσα τοῦ Κάτωνος) ἠρέμα δεῖ μᾶλλον ἢ
ἀθρόως διαιρεῖν· εἰ μή που τάχα ἀφόρητός τις οὕτως ὕβρις
ἀναφλεχθῇ, ὡς μήτε ὀρθῶς μήτε καλῶς ἔχειν μήθ᾽ ὅλως
δυνατὸν εἶναι τὸ μὴ οὐχὶ τὴν ἀλλοτρίωσιν καὶ διάζευξιν παραυ-
τίκα γενέσθαι. Ἐπειδὰν δὲ τῶν τρόπων καὶ τῶν ἐπιτηδευμά- 77
των μεταλλαγή τις, οἷα γενέσθαι φιλεῖ, προςπέσῃ, εἴτε στά-
σις καὶ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ μερῶν (περὶ γὰρ τῶν κοι-
νῶν φιλιῶν, οὐ τῶν τοῖς σοφοῖς πρὸς ἀλλήλδυς συνισταμένων,
ὡς ἔφθην εἰπών, ἅπας τονῦν λόγος ἐστὶν ἐμοί)· φυλακτέον
ἂν εἴη τοῦτο, μὴ οὐ μόνον ἀπειπεῖν τὰς φιλίας, ἀλλὰ καὶ τὰς
ἔχθρας δοκῶμεν ἀνειπεῖν. Οὐδὲν γὰρ αἴσχιον ἢ ᾧπερ οἰκείως
σὺ ξυνεβίως πρώην, πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι. Τῆς τοῦ
Κοΐντου Πομπηΐου φιλίας ὁ Σκηπίων, ὥςπερ ἴστε, ἀφειστή-
κει δι᾽ ἐμέ· διὰ δὲ τὴν ἐν πολιτείᾳ διαφορὰν Μετέλλου τοῦ
ἡμῶν ἑταίρου. καὶ δὴ ἄμφω ταῦτα σεμνοπρεπῶς καὶ μετὰ
τῆς αὐθεντίας, ἄνευ δὲ πικρίας καὶ ἀπεχθείας ἔπραξεν. Οὐκ- 78
οῦν τοῦτο πρῶτον σπουδαστέον, ὅπως μὴ διαστάσεις τῶν φί-
λων γένωνται· ἐὰν δέ τι συμβαίνῃ τοιοῦτον, ὅπως ἀποσβε-
σθῆναι μᾶλλον ἢ καταχωσθῆναι δοκῶσιν αἱ φιλίαι. Πρὸς
δὲ τούτοις εὐλαβητέον ἐστί, μὴ εἰς δεινάς ποτε δυςμενείας αἱ
φιλίαι περιτρέπωνται· ὅθεν ἔριδες καὶ βλασφημίαι καὶ παροι-
νίαι φύονται· ἅςπερ, ἐὰν ἀνεκταὶ ὦσι, πάντως οἰστέον, καὶ

σθαι — ἐκφαίνεσθαι: pro ἀπερείδεσθαι posuerim τρέπεσθαι ob verba Ciceronis: *quorum tamen ad amicos redundet infamia.*

Οὐκοῦν — δεῖ] Expressa est lectio deterior *elevandae*, cui praeferenda *eluendae*; de his aliisque lectt. vd. Gernh. et Beier., qui de lect. *eluendae* haec annotavit: „Quae si vera lectio est, Cicero in tralato verbi usu aemulatus est Isocratem in Or. ad Demon. c. 1. §. 3. f. τὰς τῶν σπουδαίων φιλίας οὐδ᾽ ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψειεν."

ἠρέμα — διαιρεῖν] *Dissuendae magis quam discindendae* non recte interpretatus est Petavius. *Dissuere* i. q. διαλύειν, *discindere* i. q. διαῤῥηγνύναι — διατέμνειν — διακόπτειν.

εἰ μὴ — ἀναφλεχθῇ] De part. εἰ cum Coniunctivo vd. ad Somn. cp. 23.

καὶ — εἴτε] *Aut studiorum — aut* i. e. ἢ τῶν ἐπιτηδευμάτων — ἤ.
εἴτε — μερῶν] *Aut in reipublicae partibus dissensio* non accu- 77
rate sunt reddita: equidem in Graecum converterim ἡ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων.

μὴ — ἀπειπεῖν] Non recte verba Ciceronis reddita sunt: *ne non solum amicitiae depositae, sed inimicitiae susceptae videantur. Amicitiam deponere* i. q. τὴν φιλίαν ἀποτίθεσθαι — διαλύεσθαι; *inimicitiam suscipere* τὴν ἔχθραν αἱρεῖσθαι.

πρώην] De suo addidit Petavius.

πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι] De hac locutione Herodotea non debebat dubium movere Schweighaeus. Lex. Herod. P. I. p. 200.

ταύτην χρὴ τῇ παλαιᾷ φιλίᾳ νέμειν τὴν αἰδῶ, ὡς μὴ τὸν ἀδι-
κούμενον, ἀλλὰ τὸν ἀδικοῦντα αἰτίαν ὑπέχειν. Ὅλως δὲ πρὸς
πάντα τὰ τοιαῦτα κακὰ καὶ ἀτοπήματα μία ἐστὶν αὕτη προ-
φυλακὴ καὶ προμήθεια τὸ μὴ προπετῶς ἄρχεσθαι φιλεῖν
79 μήτε τοὺς ἀναξίους. Ἄξιοι δὲ τῆς φιλίας εἰσίν, οἷς ἔνεστιν
αὐτοῖς αἰτία τις, δι᾽ ἣν φιληθεῖεν ἄν. Τὸ δὲ γένος τουτὶ σπά-
νιόν ἐστι· καὶ δὴ σπάνια πάντα τὰ ὑπερφυῆ· καὶ οὐδέν ἐστι
χαλεπώτερον ἢ εὑρεῖν, ὃ ἐκ παντὸς κατὰ τὸ ἑαυτοῦ γένος τέ-
λειον ἂν ᾖ. Ἀλλ᾽ οἱ πλεῖστοι ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν
ἀγαθὸν οἴδασιν οὐδὲν εἰ μὴ τὸ ἐπωφελὲς ὄν· καὶ φίλους οἱο-
νεὶ θρέμματα τοὺς τοιούτους ἀγαπῶσι μάλιστα, ἐξ ὧν πλεῖ-
80 στον ἂν δρέψασθαι τὸν καρπὸν ἐλπίζουσιν. Οὕτω δὲ τῆς καλ-
λίστης καὶ τῇ φύσει οἰκειοτάτης ἀμοιροῦσι φιλίας, ἣν καθ᾽ ἑαυ-
τὴν καὶ δι᾽ ἑαυτὴν αἱροῦνται· οὔτε παράδειγμα αὐτοὶ ἑαυτοῖς
ὑπόκεινται, οἵα τε καὶ ὅση ἡ τῆς φιλίας αὕτη δύναμις ὑπάρχει.
Πᾶς γάρ τις ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, οὐχ ἵνα μισθόν τινα τῆς ἀγαπή-
σεως ταύτης αὑτὸν εἰςπράττῃ, ἀλλ᾽ ὅτι ἕκαστος αὑτῷ καθ᾽ ἑαυ-
τὸν ἀγαπητός ἐστιν. Ὅπερ ἐὰν μὴ εἰς τὴν φιλίαν μετενεχθῇ,
ἀληθὴς φίλος οὐκ ἂν εὑρεθείη ποτέ. τοιοῦτον δὲ λέγω, ὃς οἷον
81 ἕτερος ὁ αὐτός ἐστι. Εἰ δὲ ἐν τοῖς κτήνεσι τοῦτο καὶ τοῖς πτη-
νοῖς καὶ τοῖς νηκτοῖς καὶ ἀγρίοις τιθασσοῖς τε καὶ ἀνημέροις
φαίνεται, πρῶτον μὲν ὅπως ἀγαπῶσιν ἑαυτά (τοῦτο γὰρ ὁμοίως
τοῖς ζώοις ἅπασι συμφύεται)· ἔπειτα δ᾽ ὅπως ζητοῦσι καὶ ἐφίεν-
ται τῶν ὁμογενῶν, ἵν᾽ αὐτοῖς συναθροισθῶσι· καὶ τοῦτο
μετ᾽ ἐπιθυμίας ποιοῦνται καὶ κατὰ μίμησίν τινα τῆς ἀνθρω-
πίνης ἀγαπήσεως· πόσῳ μᾶλλον φύσει τοῦτο ἐν ἀνθρώπῳ γί-
νεται, ὃς καὶ ἑαυτὸν φιλεῖ καὶ τὸν ἕτερον προςκτᾶται, οὗ
τὴν ψυχὴν οὕτω τῇ ἑαυτοῦ συνανακιρνᾷ ψυχῇ, ὡς μονονουχὶ
μίαν ἐξ ἀμφοῖν ἀπεργάζεσθαι.

---

79 καὶ — ὑπερφυῆ] *Praeclarus* non est ὑπερφυής, sed ἐπίσημος — ἐξαίρετος — ὑπερβάλλων.

οἴδασιν] Ἴσασιν Atticorum est; vd. de hac forma supra ad cp. 2.

δρέψασθαι τὸν καρπόν] Δρέπω et δρέπομαι poetis in usu, imprimis Pindaro: ut σοφίας καρπὸν δρέπειν Fragm. 227. vd. Ind. Vocab. in Edit. Boeckh. Tom. II. P. II. s. v. Apud scriptores prosaicos *fructum capere* i. q. καρπὸν κομίζεσθαι — λαμβάνειν — ἀπολαμβάνειν.

80 ὃς — ἐστι] Aristot. Ethic. ad Nicom. IX, 4. ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός. Ibid. IX, 9. ἕτερος γὰρ αὐτὸς ὁ φίλος ἐστί. Philon. Iud. fragm. T. II. p. 658. τὸ Πυθαγόρειον ῥῆμα, ὅτι ἄρα ἐστὶ φίλος ἕτερος ἐγώ.

81 ἵν᾽ αὐτοῖς συναθροισθῶσι] *Se applicare ad aliquem* apud Cicer. i. q. Προςτίθεσθαι — πλησιάζειν τινί — ἔχεσθαί τινος.

καὶ τὸν ἕτερον προςκτᾶται] *Et alterum acquirit*, quae lectio posthabenda alteri *anquirit* in optt. Edd. receptae. *Anquirere* i. q. ἀναζητεῖν — ἐρευνᾶν — διεξερευνᾶσθαι.

XXII. Ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ διεστραμμένως, ἵνα μὴ ἀναιδῶς 82
εἴπω, τοιοῦτον ἔχειν φίλον ἐθέλουσιν, ὁποίους παρέχειν ἑαυτοὺς οὐ δύνανται· καὶ ἃ τοῖς φίλοις οὐ νέμουσιν αὐτοί, παρ᾽ ἐκείνων λαβεῖν ἀξιοῦσιν. Εἰκὸς δὲ τοῦτο δῆθέν ἐστι τὸ καλοκάγαθὸν εἶναι αὐτὸν ἄνδρα πρῶτον, εἶτα δ᾽ ἕτερόν τινα ὅμοιον ἑαυτῷ ζητεῖν. Ἐν γὰρ τοῖς οὕτως ἔχουσιν ἐκεῖνο δή, ὃ πάλαι γυμνάζομεν, τὸ μόνιμον τῆς φιλίας συγκρατεῖσθαι δύναται, ὅταν ἄνθρωποι τῇ εὐνοίᾳ πρὸς ἀλλήλους συνημμένοι πρῶτον μὲν τῶν ἐπιθυμιῶν ἄρξουσιν, αἷς δουλεύουσιν οἱ λοιποί· ἔπειτα δὲ τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ χαρήσονται καὶ πάντα δ᾽ ὑπὲρ ἑτέρου ὁ ἕτερος ἀναδέξεται καὶ οὐδὲν οὐδέποτε εἰ μὴ καλῶς ἔχον καὶ ὀρθῶς παρὰ θατέρου ἅτερος αἰτήσεται, οὐ μόνον δὲ θεραπεύσουσι καὶ φιλήσουσιν, ἀλλὰ καὶ αἰδέσονται ἀλλήλους. Μέγιστον γὰρ τῷ ὄντι κόσμον ἀφαιρεῖται τῆς φιλίας ὁ τῆς αἰδοῦς αὐτὴν ἀποστερῶν. Οὐκοῦν ὀλεθρία τούτοις πρόσεστιν ἀπάτη, οἳ παντοδαπῆς ἀκολασίας καὶ ἁμαρτίας ἐξουσίαν ἐν τῇ φιλίᾳ νομίζουσιν ἐπιτετράφθαι. Τῶν γὰρ ἀρε- 83
τῶν συνεργός, οὐ τῶν κακιῶν ἀκόλουθος ἡ φιλία ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδωρήθη· ἵνα, ἐπειδὴ μονωθεῖσα ἡ ἀρετὴ τῶν ἀκροτάτων ἐφικέσθαι οὐκ ἂν οἵα τε ἦν, συμπλακεῖσα τῇ ἑτέρᾳ καὶ συζευχθεῖσα φθάνειν ἐκεῖ δυνηθῇ. ἡ δὲ αὐτὴ κοινωνία τινῶν μεταξὺ ἐὰν ᾖ ἢ ἐγένετο ἢ μέλλει ἔσεσθαι, τούτους πρὸς τὸ μέγιστον τυχεῖν τοῦ τῆς φύσεως ἀγαθοῦ βελτίστην καὶ εὐδαιμονεστάτην περιβεβλῆσθαι φρουρὰν ὑποληπτέον. Αὕτη δή 84

CAP. XXII. *διεστραμμένως — ἔχειν*] *Perverse* rectius dicitur 82
ἀτόπως — οὐκ ὀρθῶς. Beier. eiecit *habere*.

καλοκάγαθόν] Lobeck. ad Phryn. p. 603. dubitat, num hoc vocabulum compositum Graecum haberi possit.

ὅταν — ἄρξουσιν — χαρήσονται — ἀναδέξεται — αἰτήσεται — θεραπεύσουσι — φιλήσουσιν — αἰδέσονται] Reppne *ἄρξωσιν — χαρῶσι* (de Futur. *χαρησ.* posterioribus Graecis usitato vd. Pass. Lex. Matth. Gr. Gr. Vol. I. p. 496.) — *ἀναδέξηται* [pro *οὐδὲν οὐδέποτε* corr. *μηδὲν μηδέποτε*] — *αἰτήσηται — θεραπεύσωσι — φιλήσωσιν — αἰδεσθῶσιν*.

ὁ τῆς αἰδοῦς αὐτὴν ἀποστερῶν] Reposui *αἰδοῦς* pro *αἰδῷ* aperte falso.

τῶν γὰρ — ἐδωρήθη] *Enim* in aliquot Edd. et Cod. Dresd. a. 83
vulgo omittitur. Aor. 1. *ἐδωρήθη* significatione passiva rarissime reperitur: vd. Herod. VIII, 85. H. l. convenientius *ἐδόθη*.

ἐφικέσθαι — φθάνειν] Quum apud Ciceronem *pervenire — perveniret* exstet, nec *φθάνειν* simplicem notionem perveniendi, sed occupandi vel prius aliquid faciendi (cf. Lexica) habeat, *ἐφικέσθαι* bis ponendum est.

ἡ δὲ — ἐγένετο] Expressa est lectio *quae si quos inter societas*, at textus Latinus Petavii exhibet *quae si quos inter socios*, quae utrum sit varia lectio dicenda (nusquam certe enotata), an mendum typographicum non decrerim. Pro *ἐὰν ᾖ* motus verbis Ciceronis posuerim *εἰ ἢ ἔστιν ἢ ἐγένετο*.

ἡ ἐλπίς. Οὔκουν φίλῳ πρεπῶδες ἂν εἴη, τοιοῦτον εἰς ἐκεῖνον
εἶναι, οἷος οὗτός ἐστιν εἰς ἑαυτόν· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ὡς
οἷόντε πειράζεσθαι ἀναπεπτωκότα τὸν τοῦ φίλου θυμὸν ἐγεί-
ρειν εἴς τε τὸ ἄμεινον ἐλπίζειν καὶ φρονεῖν ἀνακαλέσασθαι.
Τοιγαροῦν ἕτερόν τινα τῇ γνησίᾳ φιλίᾳ τὸν ὅρον ὑπογραπτέον
δοκεῖ. βούλομαι δὲ πρότερον εἰπεῖν, ὃ μάλιστα μέμφεσθαι ὁ
Σκηπίων εἰώθει. Ἔλεγε γοῦν ἐχθίω τῇ φιλίᾳ φωνὴν οὐδεμίαν
ἂν ἐξευρεθῆναι ἢ τοῦ φήσαντος, οὕτω φιλεῖν δεῖν τινα, ὡς
καὶ μισήσοντά ποτε· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύειν δύνασθαι, τοιόνδε τι
ὑπὸ τοῦ Βίαντος, ὡς λόγος εἶχεν, εἰρῆσθαι, ἀνδρὸς εἰς σο-
φίαν διαβεβοημένου καὶ ἑνὸς τῶν ἑπτά· μᾶλλον μέντοι ταύτην
εἶναι γνώμην ἀπέφαινε βδελυροῦ τινος ἀνθρώπου ἢ τὴν φιλο-
τιμίαν νοσοῦντος ἢ πάντα πρὸς τὸ ἑαυτοῦ κράτος ἀναφέρον-
τος. Πῶς γὰρ ἄν τις φίλος εἴη τούτου, ὃν καὶ ἐχθρὸν ἔχειν
δύνασθαι νομιεῖ; Πρὸς δὲ τούτοις ἀνάγκη πᾶσα βούλεσθαι καὶ
εὔχεσθαι, ὡς τὰ πλεῖστα τὸν φίλον ἁμαρτάνειν, ἵνα πλείους
ἑαυτῷ τοῦ ἐπιπλήττειν λαβὰς παρέχοι· πάλιν δ' αὖ ἐπὶ τοῖς
ὑπὸ τῶν φίλων κατορθώμασι καὶ εὐπραγίαις ἀγανακτεῖν αὐ-
60 τοὺς καὶ λυπεῖσθαι καὶ φθονεῖν. Οὐκοῦν τοιοῦτο τὸ παράγ-
γελμα, οὗτινος ἂν εἴη, εἰς τὸ τὴν φιλίαν ἀναιρεῖν συμφέρει.
Τοῦτο δὲ μᾶλλον ἔδει παραγγέλλειν, ὅπως τοσαύτῃ πρὸς τὸ
τὰς φιλίας συστῆσαι τῇ ἐπιμελείᾳ χρησώμεθα, ὡς μηδέποτε
τοῦτον φιλεῖν ἄρξασθαι, ὃν ἐπίδοξοι ὦμεν μισῆσαί ποτε.
Ἀλλ' εἴ που κατὰ τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀστοχήσαιμεν, τοῦτο
δὴ εὐγνωμόνως φέρειν ὁ Σκηπίων ᾤετο προσήκειν μᾶλλον ἢ
τὸν τῆς ἀπεχθείας καιρὸν ἐνθυμεῖσθαι.

61 XVII. Τοιούτοις οὖν τοῖς ὅροις χρηστέον ἐμοὶ δοκεῖ,
ὡς, ἐπειδὰν διόρθωσιν λάβῃ τὰ τῶν φίλων ἤθη, τηνικαῦτα
πάντων μεταξὺ τούτων ἁπαξαπλῶς καὶ πραγμάτων καὶ βουλευ-
μάτων καὶ θελημάτων κοινωνίαν εἶναι δεῖν· ὥστε κἂν κατὰ
παρίστασίν τινα ξυμβῇ σμικρόν τι τοῦ δικαίου καθυφειμέναις

πειράζεσθαι] Rectius πειρᾶσθαι vd. Lexica.

59 Ἔλεγε γοῦν κτλ.] Aristot. Rhet. II, 21. ὅτι οὐ δεῖ, ὥσπερ φασί, φιλεῖν ὡς μισήσοντα, ἀλλὰ μᾶλλον μισεῖν ὡς φιλήσοντα. Diog. Laert. I, 87. de Biante: ἔλεγε — καὶ φιλεῖν ὡς μισήσοντας, τοὺς γὰρ πλείστους εἶναι κακούς. Vd. de hoc dicto celebrato Gernh. et Beier. Pro οὐδεμίαν corrige μηδεμίαν ob Infin.

ὑπὸ — ἑπτά] Cicero simpliciter: *A Biante — qui sapiens habitus esset unus e septem.* Sic Plut. Solon. Cap. 12. ὃν ἕβδομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν.

τὴν φιλοτιμίαν νοσοῦντος] Νοσεῖν dicitur quidem de hominibus, quorum animus cupiditatibus est perturbatus, sed h. l. simplex Adiectivum φιλότιμος — φιλόδοξος praetulerim.

60 οὗτινος ἂν εἴη] *Cuiuscumque est* Cic., i. e. οὗτινος ἂν ᾖ vel οἵτινός ποτ' ἐστι.

χρῆναι ταῖς τῶν φίλων βουλήσεσιν ἐπικουρεῖν, ὅταν περὶ τῆς
κεφαλῆς ἢ περὶ τῆς ἐπιτιμίας ἀγὼν αὐτοῖς ᾖ, παρεκκλίνειν
τῆς ὁδοῦ προςήκειν· μόνον ἐὰν μὴ ἐσχάτως αἰσχρόν τι ἐντεῦ-
θεν ἀκολουθῇ. ἔστι γὰρ ᾗ νέμεσθαί τινα τῇ φιλίᾳ συγγνώμην
ἐνδέχεται. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῆς δόξης ὀλιγωρητέον ἐστίν, οὐδὲ
φαύλην ἡγητέον ἀφορμὴν εἰς τῶν πραγμάτων διοίκησιν εἶναι
τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν· ἣν θωπείαις καὶ κολακείαις αἰσχρὸν
ἐπισπάσασθαι· πλὴν οὐ παραιτητέον ἐστὶ τὴν ἀρετήν, ἥτις
συμπαρομαρτοῦσαν ἔχει τὴν ἀγάπησιν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν (ἤδη 62
γὰρ πρὸς τὸν Σκηπίωνα ἐπανιτέον ἐμοί, οὗ πᾶς ἦν ὑπὲρ τῆς
φιλίας ὁ λόγος) πολλάκις ἐμέμφετο, ὅτι ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασιν
οἱ ἄνθρωποι πλείω ἐπιδείκνυνται τὴν ἐπιμέλειαν. καὶ γὰρ αἶ-
γας ἢ οἷς ὁπόσας κέκτηται, ἕκαστον ἔφασκεν ἔχειν εἰπεῖν·
φίλους δ᾽ αὖ ὁπόσους ἔχοι, λέγειν οὐ δύνασθαι· τοὺς δὲ αὐ-
τοὺς καὶ τῆς ἐκείνων κτήσεως ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, περὶ δὲ
τὴν τῶν φίλων αἵρεσιν ἀμελεῖς εἶναι· οὐδ᾽ ἔχειν οἱονεὶ σημεῖά
τινα καὶ χαρακτῆρας, δι᾽ ὧν τοὺς πρὸς τὴν φιλίαν ἐπιτηδείους
διαγινώσκωσι. Τοιγαροῦν τοὺς βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς καὶ
εὐσταθεῖς ἐπιλέγεσθαι δεῖ· οἷον δῆτα τοῦ γένους σπάνις ἐστὶ
πολλὴ καὶ ἡ διάκρισις δὲ χαλεπὴ πρὶν ἢ πείρᾳ καταμαθεῖν·
οὐκοῦν ἐν αὐτῇ πειρατέον ἐστὶ τῇ φιλίᾳ. Οὕτως ἡ φιλία φθά-
νει τὴν κρίσιν καὶ τῆς πείρας ἐξουσίαν ἀφαιρεῖ. Διὸ φρονί- 63
μου ἔργον ἐστίν, ὥςπερ τὸν δρόμον, οὕτω τῆς φιλίας τὴν ὁρ-
μὴν ἐπέχειν, ἵνα, καθάπερ τοῖς ἵπποις μετὰ τὰ πεῖραν αὐτῶν
λαβεῖν, οὕτω μετὰ τὸ ἀμηγέπη δοκιμάσαι τοὺς τῶν φίλων τρό-
πους ταῖς φιλίαις χρησώμεθα. Ἐνίων μὲν οὖν ἐν ὀλίγοις ταῖς

Cap. XVII. ὅταν — αὐτοῖς ᾖ] *Caput* i. q. salus statusque omnis civilis non dicitur κεφαλή.

ᾗ — ἐνδέχεται] Apud Lucianum (vd. Lex. Lucian. s. v.) *συγγνώμην ἀπονέμειν* saepius, *συγγνώμην νέμειν* apud Heliodorum legitur: apud alios scriptores *συγγνώμην ἔχειν — ποιεῖσθαι.*

καὶ γὰρ αἶγας] Expressa est lectio a Beiero quoque recepta *ca- 62
pras — dicere posse — non posse dicere:* vulgo *ut capras — dicere posset — non dicere posset* vd. Graev. et Gernh. Cicero ante oculos locum habuit Xenoph. Memor. II, 4, 2 et 4. *ἐπιμελουμένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως. καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη κτωμένοις τε ἐπιμελῶς ὁρᾶν ἔφη καὶ τὰ ὄντα σώζειν πειρωμένοις, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναί φασιν, ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς οὔτε ὅπως κτήσονται φροντίζοντας οὔτε ὅπως οἱ ὄντες ἑαυτοῖς σώζονται. —— ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πάνυ πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλῆθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πυνθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι.*

ὥςπερ τὸν δρόμον] *Ut cursum* expressit Petavius, vulgata optt. 63
Codd. et Edd. est *ut currum* vd. Gernh. Beier. Orell.

χρήμασι πολλάκις τὸ κοῦφον ἐλέγχεται· ἄλλοι δὲ τῶν ἐλαττό-
νων οὐχ ἡττηθέντες ἐν τοῖς μείζοσι γνωρίζονται. Ἀλλ' ἐάν τι-
νες εὑρεθεῖεν οἱ τὰ χρήματα προτιμᾶν τῆς φιλίας βάναυσον εἶ-
ναι νομίζοντες· ποῖ δὴ τοιούτους ἂν εὕροις, οἳ δὴ τιμὰς καὶ
ἀρχὰς καὶ ἐπικρατείας ἢ δυναστείας καὶ πλοῦτον περὶ πλείονος
ἢ τὴν φιλίαν οὐ ποιήσονται, ὥςτε τούτων ἐκ θατέρας εἰς μέ-
σον προτεθέντων, ἐκ δὲ θατέρας προκειμένων τῶν τῆς φιλίας
δικαίων, οὐκ ἐκεῖνα πολλῷ μᾶλλον αἱρεῖσθαι; Ἀσθενὴς γὰρ
ἡ φύσις ἐστὶν ἡμῶν πρὸς τὸ τῆς δυνάμεως καταφρονεῖν· ἧς
κἂν τῆς φιλίας ὀλιγωρήσαντες ἐπέτυχον, συγκρύψαι ἂν καὶ
συσκιάσαι τὸ δρώμενον ὑπολαμβάνουσι τῷ οὐκ ἐπὶ τῇ τυχούσῃ
64 αἰτίᾳ τῆς φιλίας ἀμελῆσαι δοκεῖν. Ταύτῃ τοι αἱ ἀληθιναὶ φι-
λίαι ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις καὶ πολιτευομένοις μόλις εὑ-
ρίσκονται. Ἔστι γὰρ ὅπῃ τοῦτον ἂν εὕροις, ὃς τὴν ἑαυτοῦ
τιμὴν ὑστέραν ἄγοι τῆς τοῦ φίλου τιμῆς; Τί δέ; ἵνα τοῦτο πα-
ραλείποιμι, πῶς οἴει δειναί, πῶς ἀφόρητοι δοκοῦσι πολλοῖς
αἱ τῶν συμφορῶν κοινωνίαι; πρὸς ἃς δυσεύρετοί εἰσιν οἱ συγκα-
ταβαίνειν ἐθέλοντες. Καίτοι ὀρθῶς εἴρηται τοῦτο τῷ Ἐννίῳ·

Φίλος βέβαιος ἐν ἀβεβαίοις φαίνεται.

Ἀλλ' ὅμως δύο ταῦτα τὴν πολλῶν κουφότητα καὶ ἀσθένειαν
ἐξελέγχουσιν, ὅταν ἢ ἐν ταῖς εὐημερίαις ὑπερορῶσιν ἢ ἐν ταῖς
ἀτυχίαις καταλείπωσιν.

XVIII. Ὅςτις οὖν κατ' ἄμφω ἐμβριθῆ καὶ πάγιον καὶ
μόνιμον ἐν τῇ φιλίᾳ ἑαυτὸν παρέχοι, τοῦτον ἄντικρυς τῷ σπα-
νιωτάτῳ καὶ μονονουχὶ θείῳ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐγκριτέον ἐστί.
65 Τὸ δὲ στήριγμα τῆς εὐσταθείας καὶ ἀσφαλείας, ἣν ἐν τῇ φιλίᾳ
ποθοῦμεν, ἡ πίστις ἐστίν. οὐδὲν γὰρ μόνιμον, ὅ, τι ἄπιστον
ἂν εἴη. πρὸς δὲ δὴ τούτοις καὶ ἁπλοϊκὸν καὶ κοινὸν ὁμογνώ-
μονά τε καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀγόμενον εἰκὸς αἱρεῖσθαι· ἃ πρὸς

Ἀλλ' ἐάν τινες — εὕροις] Pro *ἐάν* pone *εἰ* et *ποῦ* pro *ποῖ*. Verba Ciceronis *Sin erunt aliqui reperti — ubi eos inveniemus* rectius ita interpreteris: *Ἀλλ' ἐὰν τινες εὑρεθῶσι — ποῦ δὴ τοιούτους εὑρήσομεν*.

ὥςτε — οὐκ ἐκεῖνα] Corrige *ὥςτε — μὴ ἐκεῖνα*.

ἧς — δοκεῖν] Corrige *κἂν ἐπιτύχωσι — τῷ μὴ ἀμελῆσαι δοκεῖν*: recte expressa est lectio *obscuratum iri* per *συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι* (de qua vd. Gernh. et Beier.), quanquam alterutro tantum verbo opus erat.

64 *ἐν τοῖς τῶν ἀρχῶν ἐφιεμένοις*] *In honoribus versari* i. q. *τιμὰς ἔχειν — ἀρχὰς μεταχειρίζεσθαι*.

ἵνα τοῦτο παραλείποιμι] *Haec ut omittam*, i. e. *ἵνα τοῦτο παραλείπω*.

Ἐννίῳ] Conf. sent. Eur. Hec. 1226. Pflugk. *ἐν τοῖς κακοῖς γὰρ ἀγαθοὶ σαφέστατοι φίλοι*.

65 Cap. XVIII. *ὁμογνώμονά — ἀγόμενον*] Beierus *consentire* interpretatur *ὁμοδοξεῖν*, qua eadem notione Aristot. Ethic. ad Nic.

ἀρετή, οὐδ' αὐτὴ τὸ τελευταῖον ἡ ψυχή, ἥτις πολλῶν οὕτως ἀρετῶν βοηθείᾳ κατησφαλισμένη καὶ τοσαύτην δορυφορίαν περιβαλομένη, ὁπότε τὸ αὐτῆς σῶμα διεσπαράττετο, αὐτὴ διασπαράττεσθαι οὐχ οἵα τε ἦν. Γάϊον δὲ τὸν Μάριον εἴδομεν αὐτοί, ὃς ἐν μὲν ταῖς εὐημερίαις τῶν μακαρίων εἷς· ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἔδοξεν εἶναι· οὗ δὴ θνητῷ γεγονότι οὐδὲν ὅλως εὐδαιμονέστερον ἂν ὑπάρχοι. Λέληθεν, ὦ ἐμβρόντητε, 17
λέληθέ σε, οἵαν ἔχει δύναμιν ἡ ἀρετή· σὺ γὰρ ψιλῷ κέχρησαι τῆς ἀρετῆς ὀνόματι· ὅσον δ' ἰσχύει αὐτὴ παντάπασιν ἀγνοεῖς. οὐδεὶς δύναται μὴ οὐχ εὐδαιμονέστατος εἶναι, ὃς ἑαυτοῦ ὅλος ἐξήρτηται καὶ ἐν αὐτῷ μόνῳ τίθησι τὰ καθ' αὑτόν· οὗ δὲ πᾶσα ἐλπὶς καὶ λόγος καὶ διάνοια τῆς τύχης ἐξῆπται, τούτῳ μηδὲν εἶναι βέβαιον ἐνδέχεται, μηδὲν ὅπερ σάφ' ἂν εἰδείη διαμενεῖν αὐτῷ κἂν γοῦν μίαν ἡμέραν. οὕτω διακείμενον, ἥν τινά που εὕροις, ἄνθρωπον δεδίττου, θά-

τὴ ἡ ψυχή, ἥτις ἐν τοσούτων ἀρετῶν φρουρίῳ τοσαύτῃ τε συνελεύσει καὶ συνοδίᾳ οὖσα, ὁπότε τὸ αὐτοῦ σῶμα κατελαμβάνετο, καταλαμβάνεσθαι γοῦν οὐκ ἠδύνατο. Κάϊον μέντοι Μάριον ἑωράκαμεν, ἄνδρα ἐν μὲν ταῖς εὐπραγίαις καὶ εὐτυχίαις τῶν εὐτυχεστάτων ἕνα, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς καὶ δυσημερίαις τῶν ἐπιεικεστάτων καὶ ἐξοχωτάτων ἐμοὶ γοῦν δοκοῦντα, οὗτινος τί ἄλλο μείζονος εὐδαιμονίας ἀνδρί γε καὶ θνητῷ ὄντι εἶναι δύναιτο; Ἀγνοεῖς τοίνυν, ὦ ἀφρονέστατε, τὴν τῆς ἀρετῆς δύναμιν ὁπόση καὶ πηλίκη; τοὐνόματος δὴ μόνον ἀντιλαμβάνεις· τί δύναιτο αὐτὴ οὐκ οἶδας. τὸν ἐξ αὑτοῦ ὅλου ἐξηρτημένον καὶ ἐν αὑτῷ ἅπαντα τιθέμενον ἀνάγκη πᾶσα καὶ εὐδαιμονέστατον γενέσθαι. ὃ δὲ καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς διανοίας ἐκ μόνης τύχης ἐξαψάμενος, τούτῳ δὴ βέβαιον οὐδὲν καθέστηκεν, οὐδὲν ὅπερ καὶ μίαν μόνην ἡμέραν πιστῶς παραμείνειεν. σὺ μὲν οὖν δεδίττου καὶ φόβει, ὅντινα βούλει, ταῖςδε

ἥτις — τε ἦν] Secutus est Petavius lect. *praesidio munitus — comitatu circumseptus*, quae Participia optimi Codd. et Edd. eii ciunt: deinde *carperetur — carpi* expressit, quanquam textus Latinus *caperetur — capi* (i. e. αἰχμαλωτίζεσθαι) offert. Pro συνελεύσει καὶ συνοδίᾳ (i. e. *comitatus*) Blum. Anl. p. 177. recte πομπῇ.

τῶν μακαρίων εἷς] I. e. *unus ex fortunatis hominibus*; melius Turn. τῶν εὐτυχεστάτων ἕνα, i. e. *unus ex fortunatissimis hominibus* — vd. Orell.

ἐμβρόντητε] Rectius Turnebus ἀφρονέστατε, i. e. *insane.* 17

οὗ δὲ] Expressa est lectio *cuius autem*, bene Gernh. Orell. *cui.*

κἂν γοῦν μίαν ἡμέραν] *Ne unum quidem diem*, optimae Edd. *ne — quidem* damnant.

ἥν — εὕροις] Corr. ἥν — εὕρῃς.

*κην τὴν πολυετίαν φέροντος ἥδισται ὀφείλουσιν εἶναι. κἀκεῖνο
δ᾽ ἀληθές ἐστι τὸ τεθρυλλημένον, πολλοὺς τῶν ἁλῶν μεδί-
μνους συμφαγεῖν δεῖν, ἵνα τὸ τῆς φιλίας καθῆκον ἐκπληρωθῇ.
68 Τὰς δὲ καινότητας, ἐὰν ἐλπίδα παρέχωσιν, ὥςθ᾽ οἷον ἐν οὐ
ψευδομένῃ πόᾳ τὸν καρπὸν ὑποφαίνειν, οὐδ᾽ αὐτὰς ἀποδιο-
πομπήσασθαι δεῖ· τὴν μέντοι ἀρχαιότητα κατὰ χώραν ἐατέον.
πλείστη γὰρ ὅση δύναμις ἔνεστι τῇ τε ἀρχαιότητι καὶ τῇ συν-
ηθείᾳ. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἵππῳ, οὗ πέρι ἄρτι μνήμην ἐποιη-
σάμην, ἣν μή τι ἐμποδὼν ᾖ, οὐκ ἔστιν ὅςτις τῷ εἰθισμένῳ
ἥδιον ἂν χρῷτο ἢ τῷ οὔπω ὑπὸ χεῖρας ἐλθόντι καὶ καινῷ.
Καὶ οὐκ ἐν τούτῳ μόνον, ὅπερ ἔμψυχόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐν
τοῖς ἀψύχοις ἡ συνήθεια ἰσχὺν ἔχει· ἐπεὶ δὲ τοῖς ὀρεινοῖς χαί-
69 ρομεν καὶ ὑλώδεσι τόποις, οἷς ἐπὶ πολὺ ἐνδιετρίψαμεν. Ἀλλὰ
μέγιστον δὴ τοῦτο κατὰ τὴν φιλίαν ἐστὶ τὸ τὸν κρείττονα τῷ
ἥττονι ἐξισοῦσθαι. πολλάκις γὰρ ὑπεροχαί τινες ὑπάρχουσιν,
οἷα τοῦ Σκηπίωνος ἐν ἡμετέρᾳ ἦν, ἵνα εἴπω οὕτως, ἀγέλῃ.
Οὐ μέντοι αὐτὸς οὔτε τοῦ Φίλου οὔτε τοῦ Ῥουπιλίου οὔτε
τοῦ Μουμμίου οὔτε τῶν τῆς ἐλάττονος τάξεως φίλων προὐτί-
μησεν ἑαυτόν· Κόϊντον δὲ Μάξιμον τὸν ἀδελφόν, ἄνδρα ἄλ-
λως μὲν ἄριστον, οὐ μὴν πρὸς ἑαυτόν, ὡς προὔχοντα,
καθότι ἐπροτέρει τῇ ἡλικίᾳ, ἐθεράπευεν· τοὺς δ᾽ αὖ οἰκείους
ἅπαντας ἀμείνω δι᾽ ἑαυτοῦ δύνασθαι πράττειν πάντως ἠβού-
70 λετο. Ὃ καὶ πᾶσι δραστέον καὶ μιμητέον ἐστίν, ὅπως, ἐὰν
ἐξοχήν τινα τῆς ἀρετῆς ἢ ἀγχινοίας ἢ τύχης κτῷντο, ταύ-
της μεταδῶσι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πλησίον κοινώσωνται· οἷον
εἰ ἐξ ἀδόξων ἔφυσαν γονέων, εἴτε συγγενεῖς ἔχουσι κατὰ τὴν
γνώμην ἢ κατὰ τὴν τύχην ἀσθενεστέρους, τούτων ἐπαύξωσι
τὰς ἀφορμὰς καὶ τιμῆς αὐτοῖς καὶ ἀξιώματος εἰς προσθήκην
γένωνται· καθάπερ ἐν τοῖς δράμασιν οἱ διὰ τὴν γένους ἄγνοιαν
ἐν δουλείᾳ χρόνον τινὰ ζήσαντες ἐπειδὰν ἀναγνωρισθῶσι, καὶ*

---

debent suavissimae, quod expressit Petavius. Quum Codd. *Veterrima quaeque—esse debent suavissima* exhibeant, Beierus ita lect. constituit: *Veterruma quaeque—[debe[n]t esse] suavissima*, ut numero singulari de amicitia intelligatur. Orell. retinuit lect. Codd. *Veterrima quaeque—esse debent suavissima*, quem vd.

κἀκεῖνο δ᾽ ἀληθές ἐστι κτλ.] Plutarch. de multit. amicor. Vol. VII. p. 290 Hutt. *τὸν θρυλλούμενον ἐκεῖνον χρόνῳ τῶν ἁλῶν συγκατεδηδοκὼς μέδιμνον.* Aristot. Ethic. ad Nic. VIII, 4. *κατὰ τὴν παροιμίαν οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλοις πρὶν τοὺς λεγομένους ἅλας συναναλῶσαι.*

69 *ὑπεροχαί*] *Excellentiae*, quo vocabulo usus est Aristot. Ethic. Nic. VIII, 15.

τοὺς—ἠβούλετο] *Suosque omnes per se esse posse ampliores volebat* Cic., *posse* omissum in uno Cod. Manut. eiecerunt Victor. Graev. Gernh. Beier. Orell.; Beier. praeterea *esse* uncis circumsepsit.

θεῶν ἢ βασιλέων παῖδες ὄντες εὑρεθῶσι, τὴν αὐτὴν ὅμως ἔχοντες διατελοῦσι στοργὴν πρὸς τοὺς νομεῖς ἐκείνους, οὓς σφῶν εἶναι πατέρας πολλὰ τὰ ἔτη ἐνόμισαν. Ὅπερ δηλαδὴ πολλῷ μᾶλλον εἰς τοὺς γνησίους καὶ ἀναμφηρίστους πατέρας ἐπιδεικτέον ἐστί. Καὶ γὰρ ἥτις ἐστὶ νοῦ καὶ ἀρετῆς καὶ παντὸς ἄλλου πλεονεκτήματος ὄνησις, αὕτη τότε μάλιστα συλλέγεται, ὁπηνίκα εἰς τοὺς ἐγγυτάτω διαδίδοται.

XX. Τοιγαροῦν ὥσπερ ἐν τῇ φιλίᾳ τῇ τε οἰκειότητος 71
συναφείᾳ τοὺς ὄντας κρείττους τοῖς ὑποδεεστέροις συγκαταβαίνειν προσήκει· οὕτω καὶ τοὺς ὑποδεεστέρους ἀθυμεῖν ἥκιστα χρή, ὅταν ὑπὸ τῶν φίλων εἴτε τῇ τοῦ νοῦ ὀξύτητι εἴτε τῇ εὐτυχίᾳ εἴτε τῷ ἀξιώματι παρευδοκιμοῦνται. Ὧν οἱ πλεῖστοι ἢ μεμψιμοιροῦσιν ἀεί τι ἢ καὶ ὀνειδίζουσιν· τηνικαῦτα δὲ μᾶλλον, ὅταν θεραπευτικῶς ἢ εὐνοϊκῶς ἢ καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου πόνου προϋπηργμένον τι ἀφ᾽ ἑαυτῶν εἰπεῖν δύνωνται. Μίσους μὲν οὖν ἄξιόν ἐστι τουτὶ τὸ γένος ἀνθρώπων, οἳ τὰς εὐεργεσίας ὀνειδίζουσιν· ὧν μεμνῆσθαι μὲν πάντως τὸν λαβόντα δεῖ, τὸν δ᾽ αὖ δεδωκότα οὐδαμῶς ἀπομνημονεύειν.
Οὐκοῦν ὥσπερ οἱ κρείττους ὑποστέλλειν ἐν φιλίᾳ ἑαυτοὺς ὀφεί- 72
λουσιν· οὕτως ἐξαίρειν πως τοὺς καταδεεστέρους. Εἰσὶ γάρ τινες οἱ τὰς φιλίας ἐπαχθεῖς ποιοῦντες, ὅταν καταφρονεῖσθαι ὑπολαμβάνωσιν. ὃ δὴ μόνοις ἐπιεικῶς συμβαίνει τοῖς καὶ εὐκαταφρονήτους ἑαυτοὺς κρίνουσιν· οἷς τοιαύτην ὅμως τὴν δόξαν καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἀφαιρετέον ἐστί. Τοσοῦτον δὲ νεμη- 73
τέον ἑκάστῳ, πρῶτον μὲν ὅσον ἐπιτελέσαι αὐτὸς ἂν ἔχοις· ἔπειτα δέ, ὅσον στέγειν ἐκεῖνος δύναται, ὃν ἂν φιλεῖν καὶ ᾧ συμπράττειν ἀξιώσῃς. Οὐ γάρ οἷός τε ἂν εἴης, καίτοι καθ᾽ ὑπερβολὴν δυνατὸς ὤν, πάντας τοὺς οἰκείους εἰς τὰς ἀνωτάτω προάγειν τιμάς· καθάπερ ὁ Σκηπίων Πόπλιον μὲν τὸν Ῥουπίλιον ἠδυνήθη ὕπατον ἀποδεῖξαι, Λεύκιον δὲ τὸν ἐκείνου ἀδελφὸν οὐκ ἠδυνήθη. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ πάντως ὁτιοῦν ἐξανύσαι δύναιο χαριζόμενος ἑτέρῳ· σκεπτέον ὅμως εἴη, τί βαστάζειν οὗτος αὐτὸς ἂν δύναιτο. Καθόλου δὲ μετὰ τὸ ῥωσθῆναι καὶ 74

ἐὰν — κτῷντο] Corrige κτῶνται, vel rectius κτήσωνται, *si — consecuti sunt.* 70

πολλὰ τὰ ἔτη] Articulus erat omittendus.

CAP. XX. ὅταν — παρευδοκιμοῦνται] Corr. παρευδοκιμῶνται. 71

Μίσους — ἐστι κτλ.] Plutarch. de discr. adul. et amic. cp. XXII. *Πᾶσα ὀνειδιζομένη χάρις ἐπαχθὴς καὶ ἄχαρις καὶ οὐκ ἀνεκτή.* Demosth. de Cor. p. 316. Reisk. *νομίζω, τὸν μὲν εὖ παθόντα δεῖν μεμνῆσθαι τὸν πάντα χρόνον, τὸν δ᾽ εὖ ποιήσοντα εὐθὺς ἐπιλελῆσθαι αὐτῶν, εἰ δεῖ τὸν μὲν χρηστοῦ, τὸν δὲ μὴ μικροψύχου ποιεῖν ἔργον ἄνθρωπον. Τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκειν καὶ λέγειν μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.*

στέγειν] I. q. *sustinere* apud scriptores posteriores. Infra βαστάζειν scriptum est. 73

κρατυνθῆναι τάς τε γνώμας καὶ τὰς ἡλικίας τὰς φιλίας ἀνα-
κρίνειν εὔλογόν ἐστιν· οὐδ' εἴ τινες κατὰ πρώτην τὴν ἡλικίαν
περὶ τὴν κυνηγεσίαν ἢ τὴν σφαίρισιν ἐσπουδακότες ἦσαν, ἀκό-
λουθόν ἐστι τοὺς τῶν αὐτῶν συνερασθέντας τότε τοῖς οἰκείοις
ἐγκρίνειν. οὕτω γὰρ κἂν αἱ τροφοὶ καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τὸ πλεῖ-
στον ἂν τῆς εὐνοίας ἀπαιτήσειαν· ὧν ἀμελητέον μὲν οὐχί,
ἀλλ' ἕτερόν τινα τρόπον εἰκός ἐστι θεραπεύειν. Οὐ γὰρ ἄλλως
ἐνδέχεται βεβαίους τὰς φιλίας διαμένειν. Ἐπειδὴ τοῖς ἀνο-
μοίοις ἤθεσιν ἀνόμοια καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα παρακολουθεῖ, ὧν
αἱ διαφωνίαι τὰς φιλίας διέστησαν· καὶ οὐκ αἰτία τίς ἐστιν
ἑτέρα, δι' ἣν οὔτε οἱ ἀγαθοὶ τοῖς πονηροῖς οὔτε οἱ πονηροὶ
τοῖς ἀγαθοῖς εἰς φιλίαν συνελθεῖν δύνανται, πλὴν ὅτι τοσαύτη
μεταξὺ τούτων, ὅσην ἐνδέχεται μεγίστην εἶναι, τῶν τρόπων
75 *τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ἐστὶν ἡ διαφορά. Ὀρθῶς δὲ καὶ τοῦτο*
παραγγέλλοι τις ἂν ἐπὶ τῶν φιλιῶν, ὅπως μήτις ἀκράτῳ τῇ εὐ-
νοίᾳ φερόμενος, ὃ πολλάκις γίνεται, τὰς μεγίστας ὠφελείας
ἐμποδίζῃ τῶν φίλων. Καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν Τροίαν ἐξεῖλεν ἂν ὁ
Νεοπτόλεμος, ἵνα πρὸς τοὺς μύθους ἐπανέλθω, εἰ τοῦ Λυκο-
μήδους, παρ' ᾧ ἐτρέφετο, πολλοῖς σὺν δάκρυσι κωλύοντος
ἀποχωρεῖν ἀκούειν ἤθελε. Καὶ πολλάκις δὲ οὐ τὰ τυχόντα
περιπίπτει πράγματα, ἃ χωρίζεσθαι τῶν φίλων ἀναγκάζει· οἷς
ὁ ἐμποδὼν ἀξιῶν στῆναι, ὡς ἀπόντος τὸν πόθον οὐ φέρων,
οὗτος πολλὴν ἀσθένειαν καὶ μαλακίαν ὀφλισκάνει τῆς φύσεως,
76 *καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἄγαν ἐν τῇ φιλίᾳ δίκαιος εἶναι δοκεῖ. Ἐν*
μὲν οὖν ἁπανταχοῦ δεῖ τοῦτο σκοπεῖν, ὅ,τι τ' ἂν αἰτήσῃς
παρὰ τοῦ φίλου καὶ ὅ,τι ἂν αἰτοῦντι χαρίζεσθαι οὐκ ἀπαξιώ-
σῃς αὐτῷ.

XXI. *Καὶ ἐν τῇ διαλύσει δὲ τῶν φιλιῶν ἐπιφύεταί τις*
ἔστιν ὅτε ἀναγκαία συμφορά· ἤδη γὰρ τὰς τῶν σοφῶν οἰκειό-
τητας ἀφεὶς ὁ λόγος εἰς τὰς δημώδεις φιλίας μεταπίπτει. Αἱ
τῶν φίλων κακίαι πολλάκις ἐκρήγνυνται ποτὲ μὲν εἰς τοὺς
αὐτῶν φίλους, ποτὲ δ' εἰς ἀλλοτρίους, ἀλλ' ὥστε τὸ ἐκ τοῦ-

ἢ τὴν σφαιρίσιν ἐσπουδακότες] Plut. de mult. amic. Vol. VII. p. 290. Hutt. *συσφαιρίσαντες* dicuntur.

οὕτω γὰρ κἂν — ἀπαιτήσειαν] *κἂν* erat omittendum: *postulabunt* i. q. *ἀπαιτήσουσι*.

ὧν — θεραπεύειν] Expressum est glossema *colendi*, iure eiectum ab Aldo, Graevio, Gernhardo, Beiero, Orell.

Οὐ γὰρ ἄλλως] *Enim* plerique Codd. et Edd. omittunt.

75 *ὅπως — φερόμενος*] Petavius secutus est lect. *ne quis intemperata quadam benevolentia*; nec recte *τῇ* pro *τινὶ* posuit: optt. Edd. *ne intemperata quaedam benevolentia*.

παρ' ᾧ ἐτρέφετο] *Apud quem erat educatus*, i. e. *ἐτέθραπτο*.

ὡς — φέρων] Cicero: *quod desiderium non facile ferat*, i. e. *ὡς τὸν πόθον οὐ ῥαδίως φέρων*.

76 Cap. XXI. *ἐκρήγνυνται — ἀπερείδεσθαι*] Pro *ἐκρήγνυσθαι erumpere* h. l. convenientius mihi videtur *φανερὸν γίγνεσθαι — φαίνε-*

των ὄνειδος εἰς τοὺς φίλους ἀπερείδεσθαι. Οὐκοῦν τὰς τοιαύ-
τας φιλίας τῇ κατ᾽ ὀλίγον ὑφαιρέσει τῆς συνηθείας ἀνεῖναι δεῖ·
καὶ (ὥςπερ λέγοντος ἤκουσα τοῦ Κάτωνος) ἠρέμα δεῖ μᾶλλον ἢ
ἀθρόως διαιρεῖν· εἰ μή που τάχα ἀφόρητός τις οὕτως ὕβρις
ἀναφλεχθῇ, ὡς μήτε ὀρθῶς μήτε καλῶς ἔχειν μήθ᾽ ὅλως
δυνατὸν εἶναι τὸ μὴ οὐχὶ τὴν ἀλλοτρίωσιν καὶ διάζευξιν παραυ-
τίκα γενέσθαι. Ἐπειδὰν δὲ τῶν τρόπων καὶ τῶν ἐπιτηδευμά- 77
των μεταλλαγή τις, οἷα γενέσθαι φιλεῖ, προςπέσῃ, εἴτε στά-
σις καὶ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ μερῶν (περὶ γὰρ τῶν κοι-
νῶν φιλιῶν, οὐ τῶν τοῖς σοφοῖς πρὸς ἀλλήλους συνισταμένων,
ὡς ἔφθην εἰπών, ἅπας τονῦν λόγος ἐστὶν ἐμοί)· φυλακτέον
ἂν εἴη τοῦτο, μὴ οὐ μόνον ἀπειπεῖν τὰς φιλίας, ἀλλὰ καὶ τὰς
ἔχθρας δοκῶμεν ἀνειπεῖν. Οὐδὲν γὰρ αἴσχιον ἢ ᾧπερ οἰκείως
σὺ ξυνεβίως πρώην, πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι. Τῆς τοῦ
Κοΐντου Πομπηΐου φιλίας ὁ Σκηπίων, ὥςπερ ἴστε, ἀφειστή-
κει δι᾽ ἐμέ· διὰ δὲ τὴν ἐν πολιτείᾳ διαφορὰν Μετέλλου τοῦ
ἡμῶν ἑταίρου. καὶ δὴ ἄμφω ταῦτα σεμνοπρεπῶς καὶ μετὰ
τῆς αὐθεντίας, ἄνευ δὲ πικρίας καὶ ἀπεχθείας ἔπραξεν. Οὐκ- 78
οῦν τοῦτο πρῶτον σπουδαστέον, ὅπως μὴ διαστάσεις τῶν φί-
λων γένωνται· ἐὰν δέ τι συμβαίνῃ τοιοῦτον, ὅπως ἀποσβε-
σθῆναι μᾶλλον ἢ καταχωσθῆναι δοκῶσιν αἱ φιλίαι. Πρὸς
δὲ τούτοις εὐλαβητέον ἐστί, μὴ εἰς δεινάς ποτε δυςμενείας αἱ
φιλίαι περιτρέπωνται· ὅθεν ἔριδες καὶ βλασφημίαι καὶ παροι-
νίαι φύονται· ἅςπερ, ἐὰν ἀνεκταὶ ὦσι, πάντως οἰστέον, καὶ

σθαι — ἐκφαίνεσθαι: pro ἀπερείδεσθαι posuerim τρέπεσθαι ob verba Ciceronis: *quorum tamen ad amicos redundet infamia.*

Οὐκοῦν — δεῖ] Expressa est lectio deterior *elevandae*, cui praeferenda *eluendae*; de his aliisque lectt. vd. Gernh. et Beier., qui de lect. *eluendae* haec annotavit: „Quae si vera lectio est, Cicero in tralato verbi usu aemulatus est Isocratem in Or. ad Demon. c. 1. §. 3. f. τὰς τῶν σπουδαίων φιλίας οὐδ᾽ ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψειεν."

ἠρέμα — διαιρεῖν] *Dissuendae magis quam discindendae* non recte interpretatus est Petavius. *Dissuere* i. q. διαλύειν, *discindere* i. q. διαῤῥηγνύναι — διατέμνειν — διακόπτειν.

εἰ μὴ — ἀναφλεχθῇ] De part. εἰ cum Coniunctivo vd. ad Somn. cp. 23.

καὶ — εἴτε] *Aut studiorum — aut* i. e. ἢ τῶν ἐπιτηδευμάτων — ἤ.

εἴτε — μερῶν] *Aut in reipublicae partibus dissensio* non accurate sunt reddita: equidem in Graecum converterim ἡ διχόνοια τῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων. 77

μὴ — ἀπειπεῖν] Non recte verba Ciceronis reddita sunt: *ne non solum amicitiae depositae, sed inimicitiae susceptae videantur. Amicitiam deponere* i. q. τὴν φιλίαν ἀποτίθεσθαι — διαλύεσθαι; *inimicitiam suscipere* τὴν ἔχθραν αἱρεσθαι.

πρώην] De suo addidit Petavius.

πρὸς τοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι] De hac locutione Herodotea non debebat dubium movere Schweighaeus. Lex. Herod. P. I. p. 200.

ταύτην χρὴ τῇ παλαιᾷ φιλίᾳ νέμειν τὴν αἰδῶ, ὡς μὴ τὸν ἀδι-
κούμενον, ἀλλὰ τὸν ἀδικοῦντα αἰτίαν ὑπέχειν. Ὅλως δὲ πρὸς
πάντα τὰ τοιαῦτα κακὰ καὶ ἀτοπήματα μία ἐστὶν αὕτη προ-
φυλακὴ καὶ προμήθεια τὸ μὴ προπετῶς ἄρχεσθαι φιλεῖν
79 μήτε τοὺς ἀναξίους. Ἄξιοι δὲ τῆς φιλίας εἰσὶν, οἷς ἔνεστιν
αὐτοῖς αἰτία τις, δι' ἣν φιληθεῖεν ἄν. Τὸ δὲ γένος τουτὶ σπά-
νιόν ἐστι· καὶ δὴ σπάνια πάντα τὰ ὑπερφυῆ· καὶ οὐδέν ἐστι
χαλεπώτερον ἢ εὑρεῖν, ὃ ἐκ παντὸς κατὰ τὸ ἑαυτοῦ γένος τέ-
λειον ἂν ᾖ. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν
ἀγαθὸν οἴδασιν οὐδὲν εἰ μὴ τὸ ἐπωφελὲς ὄν· καὶ φίλους οἱο-
νεὶ θρέμματα τοὺς τοιούτους ἀγαπῶσι μάλιστα, ἐξ ὧν πλεῖ-
80 στον ἂν δρέψασθαι τὸν καρπὸν ἐλπίζουσιν. Οὕτω δὲ τῆς καλ-
λίστης καὶ τῇ φύσει οἰκειοτάτης ἀμοιροῦσι φιλίας, ἣν καθ' ἑαυ-
τὴν καὶ δι' ἑαυτὴν αἱροῦνται· οὔτε παράδειγμα αὐτοὶ ἑαυτοῖς
ὑπόκεινται, οἵα τε καὶ ὅση ἡ τῆς φιλίας αὕτη δύναμις ὑπάρχει.
Πᾶς γάρ τις ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, οὐχ ἵνα μισθόν τινα τῆς ἀγαπή-
σεως ταύτης αὑτὸν εἰσπράττῃ, ἀλλ' ὅτι ἕκαστος αὑτῷ καθ' ἑαυ-
τὸν ἀγαπητός ἐστιν. Ὅπερ ἐὰν μὴ εἰς τὴν φιλίαν μετενεχθῇ,
ἀληθὴς φίλος οὐκ ἂν εὑρεθείη ποτέ. τοιοῦτον δὲ λέγω, ὃς οἷον
81 ἕτερος ὁ αὐτός ἐστι. Εἰ δὲ ἐν τοῖς κτήνεσι τοῦτο καὶ τοῖς πτη-
νοῖς καὶ τοῖς νηκτοῖς καὶ ἀγρίοις τιθασσοῖς τε καὶ ἀνημέροις
φαίνεται, πρῶτον μὲν ὅπως ἀγαπῶσιν ἑαυτά (τοῦτο γὰρ ὁμοίως
τοῖς ζώοις ἅπασι συμφύεται)· ἔπειτα δ' ὅπως ζητοῦσι καὶ ἐφίεν-
ται τῶν ὁμογενῶν, ἵν' αὐτοῖς συναθροισθῶσι· καὶ τοῦτο
μετ' ἐπιθυμίας ποιοῦνται καὶ κατὰ μίμησίν τινα τῆς ἀνθρω-
πίνης ἀγαπήσεως· πόσῳ μᾶλλον φύσει τοῦτο ἐν ἀνθρώπῳ γί-
νεται, ὃς καὶ ἑαυτὸν φιλεῖ καὶ τὸν ἕτερον προσκτᾶται, οὗ
τὴν ψυχὴν οὕτω τῇ ἑαυτοῦ συνανακιρνᾷ ψυχῇ, ὡς μονονουχὶ
μίαν ἐξ ἀμφοῖν ἀπεργάζεσθαι.

---

79 καὶ — ὑπερφυῆ] *Praeclarus* non est ὑπερφυής, sed ἐπίσημος — ἐξαίρετος — ὑπερβάλλων.

οἴδασιν] Ἴσασιν Atticorum est; vd. de hac forma supra ad cp. 2.

δρέψασθαι τὸν καρπόν] Δρέπω et δρέπομαι poetis in usu, imprimis Pindaro: ut σοφίας καρπὸν δρέπειν Fragm. 227. vd. Ind. Vocab. in Edit. Boeckh. Tom. II. P. II. s. v. Apud scriptores prosaicos *fructum capere* i. q. καρπὸν κομίζεσθαι — λαμβάνειν — ἀπολαμβάνειν.

80 ὃς — ἐστι] Aristot. Ethic. ad Nicom. IX, 4. ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός. Ibid. IX, 9. ἕτερος γὰρ αὐτὸς ὁ φίλος ἐστί. Philon. Iud. fragm. T. II. p. 658. τὸ Πυθαγόρειον ῥῆμα, ὅτι ἄρα ἐστὶ φίλος ἕτερος ἐγώ.

81 ἵν' αὐτοῖς συναθροισθῶσι] *Se applicare ad aliquem* apud Cicer. i. q. Προστίθεσθαι — πλησιάζειν τινί — ἔχεσθαί τινος.

καὶ τὸν ἕτερον προσκτᾶται] *Et alterum acquirit*, quae lectio posthabenda alteri *anquirit* in optt. Edd. receptae. *Anquirere* i. q. ἀναζητεῖν — ἐρευνᾶν — διεξερευνᾶσθαι.

XXII. *Ἀλλ' οἱ πολλοὶ διεστραμμένως, ἵνα μὴ ἀναιδῶς* 82
*εἴπω, τοιοῦτον ἔχειν φίλον ἐθέλουσιν, ὁποίους παρέχειν ἑαυ-
τοὺς οὐ δύνανται· καὶ ἃ τοῖς φίλοις οὐ νέμουσιν αὐτοί,
παρ' ἐκείνων λαβεῖν ἀξιοῦσιν. Εἰκὸς δὲ τοῦτο δῆθέν ἐστι τὸ
καλοκάγαθὸν εἶναι αὐτὸν ἄνδρα πρῶτον, εἶτα δ' ἕτερόν τινα
ὅμοιον ἑαυτῷ ζητεῖν. Ἐν γὰρ τοῖς οὕτως ἔχουσιν ἐκεῖνο δή,
ὃ πάλαι γυμνάζομεν, τὸ μόνιμον τῆς φιλίας συγκρατεῖσθαι δύ-
ναται, ὅταν ἄνθρωποι τῇ εὐνοίᾳ πρὸς ἀλλήλους συνημμένοι
πρῶτον μὲν τῶν ἐπιθυμιῶν ἄρξουσιν, αἷς δουλεύουσιν οἱ λοι-
ποί· ἔπειτα δὲ τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ χαρήσονται καὶ
πάντα δ' ὑπὲρ ἑτέρου ὁ ἕτερος ἀναδέξεται καὶ οὐδὲν οὐδέποτε
εἰ μὴ καλῶς ἔχον καὶ ὀρθῶς παρὰ θατέρου ἅτερος αἰτήσεται,
οὐ μόνον δὲ θεραπεύσουσι καὶ φιλήσουσιν, ἀλλὰ καὶ αἰδέσον-
ται ἀλλήλους. Μέγιστον γὰρ τῷ ὄντι κόσμον ἀφαιρεῖται τῆς
φιλίας ὁ τῆς αἰδοῦς αὐτὴν ἀποστερῶν. Οὐκοῦν ὀλεθρία τού-
τοις πρόςεστιν ἀπάτη, οἳ παντοδαπῆς ἀκολασίας καὶ ἁμαρτίας
ἐξουσίαν ἐν τῇ φιλίᾳ νομίζουσιν ἐπιτετράφθαι. Τῶν γὰρ ἀρε-* 83
*τῶν συνεργός, οὐ τῶν κακιῶν ἀκόλουθος ἡ φιλία ὑπὸ τῆς φύ-
σεως ἐδωρήθη· ἵνα, ἐπειδὴ μονωθεῖσα ἡ ἀρετὴ τῶν ἀκροτά-
των ἐφικέσθαι οὐκ ἂν οἵα τε ἦν, συμπλακεῖσα τῇ ἑτέρᾳ καὶ
συζευχθεῖσα φθάνειν ἐκεῖ δυνηθῇ. ἡ δὲ αὐτὴ κοινωνία τινῶν
μεταξὺ ἐὰν ᾖ ἢ ἐγένετο ἢ μέλλει ἔσεσθαι, τούτους πρὸς τὸ
μέγιστον τυχεῖν τοῦ τῆς φύσεως ἀγαθοῦ βελτίστην καὶ εὐδαι-
μονεστάτην περιβεβλῆσθαι φρουρὰν ὑποληπτέον. Αὕτη δή* 84

Cap. XXII. *διεστραμμένως — ἔχειν*] *Perverse* rectius dicitur 82
ἀτόπως — οὐκ ὀρθῶς. Beier. eiecit *habere*.

καλοκάγαθόν] Lobeck. ad Phryn. p. 603. dubitat, num hoc vocabulum compositum Graecum haberi possit.

ὅταν — ἄρξουσιν — χαρήσονται — ἀναδέξεται — αἰτήσεται — θεραπεύσουσι — φιλήσουσιν — αἰδέσονται] Repone *ἄρξωσιν — χαρῶσι* (de Futur. *χαρησ.* posterioribus Graecis usitato vd. Pass. Lex. Matth. Gr. Gr. Vol. I. p. 496.) — *ἀναδέξηται* [pro *οὐδὲν οὐδέποτε* corr. *μηδὲν μηδέποτε*] — *αἰτήσηται — θεραπεύσωσι — φιλήσωσιν — αἰδεσθῶσιν*.

ὁ τῆς αἰδοῦς αὐτὴν ἀποστερῶν] Reposui *αἰδοῦς* pro *αἰδῶ* aperte falso.

τῶν γὰρ — ἐδωρήθη] *Enim* in aliquot Edd. et Cod. Dresd. a. 83
vulgo omittitur. Aor. 1. *ἐδωρήθη* significatione passiva rarissime reperitur: vd. Herod. VIII, 85. H. l. convenientius *ἐδόθη*.

ἐφικέσθαι — φθάνειν] Quum apud Ciceronem *pervenire — perveniret* exstet, nec *φθάνειν* simplicem notionem perveniendi, sed occupandi vel prius aliquid faciendi (cf. Lexica) habeat, *ἐφικέσθαι* bis ponendum est.

ἡ δὲ — ἐγένετο] Expressa est lectio *quae si quos inter societas*, at textus Latinus Petavii exhibet *quae si quos inter socios*, quae utrum sit varia lectio dicenda (nusquam certe enotata), an mendum typographicum non decrerim. Pro *ἐὰν ᾖ* motus verbis Ciceronis posuerim *εἰ ἢ ἔστιν ἢ ἐγένετο*.

ἐστι κοινωνία, φημί, ᾗ ἅπαντα πρόςεστι τὰ τοῖς ἀνθρώποις
περιμάχητα δοκοῦντα, τό, τε σεμνὸν καὶ τὸ ἔνδοξον καὶ τὸ
εὔθυμον καὶ ἡδύ· ὡς τούτων μὲν παρόντων εὐδαίμονα τὸν βίον
εἶναι, ἄνευ δὲ τούτων οὐδαμῶς ἂν εἶναι. Οὗ δὴ ἀρίστου ὄντος
καὶ μεγίστου ἐὰν θέλωμεν ἐπιτυχεῖν, προςεκτέον ἐστὶ τῇ ἀρετῇ·
ἧς ἄνευ οὔτε φιλίαν οὔτ᾽ ἄλλο τι πρᾶγμα περισπούδαστον
λαβεῖν ἀδύνατον ἡμῖν· ἀμελουμένης δ᾽ ἐκείνης οἱ φίλους ἔχειν
οἰόμενοι τότε γοῦν τῆς γνώμης ἁμαρτόντες ᾔσθοντο, ὅταν
85 ὑπὸ δεινῆς τινος συμφορᾶς πείρᾳ μαθεῖν ἀναγκάζωνται. Τοι-
γαροῦν (πολλάκις γὰρ τοῦτο λεκτέον) ἀνακρίναντα δεῖ φιλεῖν,
οὐκ ἀνακρίνειν ἤδη φιλοῦντα. Ἐν πολλοῖς μὲν οὖν διὰ τὴν
ῥαθυμίαν κακῶς ἀπαλλάττομεν, οὐχ ἥκιστα δ᾽ ἐπὶ τῆς ἐκλο-
γῆς καὶ θεραπείας τῶν φίλων. ἔμπαλιν γὰρ ἢ ἐχρῆν βου-
λευόμεθα καὶ τὰ ἤδη δρασθέντα δρῶμεν, ὅπερ ὁ παλαιὸς ἀπα-
γορεύει λόγος. Εἰς γὰρ τὴν πρὸς ἀλλήλους σχέσιν ἐμπλακέν-
τες εἴτε ἐκ τῆς χρονίας ἐπιμιξίας εἴτε ἐκ τῆς τῶν καθηκόν-
των ἀμοιβῆς παραχρῆμα τὴν φιλίαν, ἐπιφυέντος τινὸς προς-
κόμματος, ἀπεῤῥήξαμεν.
86 XXIII. Ὅθεν ἡ οὕτως ἀναγκαίου τοῦ πράγματος ὀλιγω-
ρία τοσούτῳ μείζονα ψόγον ὀφλισκάνει. Μόνη γάρ ἐστιν ἡ
φιλία ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν, ἧς τὸ χρήσιμον ἅπαν-
τες συμφώνως ἀνακηρύττουσιν. Καίτοι αὐτὴ ἡ ἀρετὴ ὑπὸ
πολλῶν καταφρονεῖται καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ κόμπος εἶναι καὶ ἀλα-
ζονεία λέγεται. Πολλοὶ τὸν πλοῦτον ὑπερορῶσιν οἱ διὰ τὴν
ὀλιγαρκίαν τῇ λιτῇ διαίτῃ καὶ θεραπείᾳ χαίροντες· τῶν δὲ τι-

τούτους — ὑποληπτέον] Non recte Ciceronis verba reddita sunt: *eorum est habendus ad summum naturae bonum optimus beatissimusque comitatus. Comitatus* est πομπή: φρουρὰν περιβεβλῆσθαι ab h. l. prorsus alienum.

84 τό τε σεμνόν] *Honestas* h. l. i. q. τὸ καλόν.

καὶ ἡδύ] Rectius καὶ τὸ ἡδύ.

οὐδαμῶς] Corrige μηδαμῶς.

85 Τοιγαροῦν — φιλοῦντα] Praeceptum hoc Theophrasti exstat apud Plutarch. de fratern. amor. cp. 8. Vol. X. Hutt. οὐ φιλοῦντα δεῖ κρίνειν, ἀλλὰ κρίναντα φιλεῖν.

καὶ — δρῶμεν] Erasmus Adag. p. 151. Ed. Bas. hoc proverbium Graece interpretatur: τὸ πραχθὲν μὴ πράξῃς.

παραχρῆμα — ἀπεῤῥήξαμεν] *Repente in medio cursu amicitias exorta aliqua offensione dirumpimus* Cic. Omissum est *in medio cursu;* pro τὴν φιλίαν ponendum τὰς φιλίας, pro ἐπιφυέντος aut ἐπιφύντος (nam Aor. II. Pass. apud scriptores posteriores reperitur) aut rectius γενομένου; pro προςκέμματος, quod non est *offensio*, προςκρούματος. Petavius Cap. 24. *offensionem* recte interpretatur πρόςκρουσιν.

86 Cap. XXIII. οἱ — χαίροντες] Correxi mendum typographicum ὀλιγαρχίαν pro ὀλιγαρκίαν.

*μῶν, πρὸς ἃς μετὰ φλεγμαινούσης τῆς ἐπιθυμίας κεχήνασί τι-
νες, πόσοι οὕτως ὀλιγωροῦσιν, ὡς οὐδὲν κενώτερον οὐδὲ κου-
φότερον ἡγεῖσθαι; Καὶ τἄλλα δ' ἐφεξῆς, ἅ τισι θαυμαστὰ
δοκεῖ, πολλοὶ περὶ οὐδενὸς ποιοῦνται. Περὶ δὲ τῆς φιλίας
καθ' ἕνα πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦσιν, οἵ τε τὰ πολιτικὰ διοι-
κοῦντες, καὶ οἱ τῇ τῶν ὄντων γνώσει καὶ παιδείᾳ τερπόμενοι,
οἵ τε τὰ ἑαυτῶν ἰδίᾳ πράττοντες καὶ τὸν ἀπράγμονα βίον ἑλό-
μενοι, τελευτῶντές τε οἱ ὅλους ἑαυτοὺς ταῖς ἡδοναῖς ἐκδεδω-
κότες, πάντες οὗτοι δίχα φιλίας ἀβίωτόν σφισι τὸν βίον νομί-* 87
*ζοιεν ἄν, εἴπερ ἀμηγέπη ἐλευθερίως ζῆν ἐθέλοιεν. Διαδύεται
γὰρ διὰ τῆς συμπάντων ὑφέρπουσα ζωῆς οὐκ οἶδ' ὅπως ἡ
φιλία, καὶ μηδεμίαν τοῦ βιοῦ αἵρεσιν ἀμέτοχον ἑαυτῆς ἐᾷ.
Ἀλλ' εἰ καί τις ἄγριος οὕτως καὶ θηριώδης πέφυκεν, ὡς τὰς
ἀνθρώπων ὁμιλίας καὶ κοινωνίας φεύγειν, οἷον Ἀθήνησι γενέ-
σθαι Τίμωνα, ὅςτιςοῦν ποτ' ἦν οὗτος, ἠκούσαμεν· οὐκ ἂν
ὅμως τοιοῦτος ὢν ἀνάσχοιτο, μὴ οὐχ ἕτερον ἀναζητεῖν τινα,
εἰς ὃν τῆς ἑαυτοῦ πικρίας τὸν ἰὸν ἐξεμέσοι. Μάλιστα δ' ἂν
τοῦτο διαγινώσκοιτο, εἰ τοιοῦτό τι συμβαίη, ὥςθ' ὑπό του
τῶν θεῶν ἡμᾶς ἐκ μέσου τῶν ἀνθρώπων πλήθους μετενεχθέν-
τας ἐν ἐρημίᾳ που καταστῆναι, κἀκεῖ πάντων, ὧν ἡ φύσις ἐπι-*

πόσοι — ὡς οὐδὲν — οὐδὲ — ἡγεῖσθαι;] Corrige *ὅσοι — μηδὲν — μηδέ*, nam Petavius neque *πόσοι* cum signo interrogandi, neque *οὐδὲν — οὐδέ* ob infinitivum *ἡγεῖσθαι* recte posuit.

οἳ — ἑλόμενοι] Brevius cum Cicerone *qui suum negotium gerunt otiosi: οἵ τε τὰ ἑαυτῶν ἀπράγμονες πράττοντες.* E Beieri annotatione ad h. l. haec afferre placet: „Eiusmodi *ἀπράγμονες* vel *ὀλιγοπράγμονες*, a re publica gerunda abstinentes, dicuntur etiam *σχολασταί, σχολαστικοί*, atque ipsi praedicantur *σχολάζειν*. — — Opponuntur hinc *ἀπραγμοσύνη καὶ ἡσυχία*; illinc *πολιτεία*, tamquam *ἀλλοτριοπραγία ἐπίπονος*. Plut. de amic. et adul. cp. 8. et 14."

νομίζοιεν — ἐθέλοιεν] *Sentiunt* post *nullam*, recte in multis Codd. optimisque Edd. omissum, male expressum est Optativo pro Indicativo.

Διαδύεται — μηδεμίαν] Secutus est Petavius lect. deteriorem *vitam* pro *vitas*. Si *serpere per aliquid* ad verbum reddes, est *διέρπειν*. Apud Xenoph. Memor. II, 6, 22. alia notione *διαδύομαι* exstat: *ἀλλ' ὅμως διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία διαδυομένη συνάπτει τοὺς καλούς τε καὶ ἀγαθούς*. Pro *μηδεμίαν* corr. *οὐδεμίαν*. 87

ὡς — φεύγειν] *Et societatem* post *congressus*, a plerisque Edd. iure omissum, expressum est.

εἰς — ἐξεμέσοι] Est locutio Aeschyl. Eumen. v. 719 — 20. Schütz. *Σύ τοι τάχ' οὐκ ἔχουσα τῆς δίκης τέλος Ἐμεῖ τὸν ἰὸν οὐδὲν ἐχθροῖσιν βαρύν.* *Apud quem* h. l. h. q. *παρ' ᾧ — πρὸς ὅν* (vd. Passov. Lex. s. *πρός* C. I. c.), quum *εἰς ὅν* in *quem* significare possit.

θυμεῖ, τὴν χορηγίαν ἐπιδαψιλευόμενον ἐκεῖνον, μηδένα παν-
88 *τάπασι τῶν ἀνθρώπων ὁρᾶν ἐπιτρέπειν. Τίς οὖν οὕτω σιδη-ροῦς ὢν εἴη, ὡς τοιούτου ἀνέχεσθαι ἂν βίου καὶ μὴ τῶν ἡδέων πάντων ἀπόλαυσιν ἐκ τῆςδε τῆς ἐρημίας ἀποστερεῖσθαι; Ἔστι τοίνυν ἀληθὲς ἐκεῖνο, ὅπερ Ἀρχύταν οἶμαι τὸν ἐκ Τάραν-τος εἰπεῖν εἰωθέναι λεγόντων ἤκουσα τῶν ἡμετέρων πρεσβυτῶν, ὡς καὶ παρ' ἑτέρων πρεσβυτῶν προακηκοότες ἦσαν· ὅτι ἐὰν εἰς οὐρανὸν ἀναβαίη τις κἀκεῖ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν καὶ τῶν ἀστέρων τὸ κάλλος κατανοήσειεν, ἀηδὲς ἂν ἐκείνῳ τὸ θαῦμα τουτὶ γενέσθαι, ὅπερ ἥδιστον ἂν ἐγένετο δήπου, εἴ τινα εἶχε, πρὸς ὃν ἂν διηγήσαιτο. Οὕτως ἄρα ἡ φύσις οὐδὲν ἔρημον φι-λεῖ ἀεί τε πρός τι οἷον ὑπέρεισμα βιάζεται· ὃ καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶν φιλτάτων προςηνέστατόν ἐστι.*

XXIV. *Ἀλλ' εἰ καὶ διὰ τοσούτων σημείων ἡ αὐτὴ δη-λοῖ φύσις, ὅ,τι βούλεται καὶ ἀναζητεῖ καὶ ἐπιποθεῖ· ὅμως ἐκκεκωφώμεθα τρόπον τινά, οὔτε, ἃ ἐκείνη παρεγγυᾷ ἡμῖν, ἀκούομεν. Ποικίλη γάρ ἐστι καὶ πολύτροπος τῆς φιλίας ἡ χρῆ-σις, πολλαὶ δ' αὖ ὑποψιῶν καὶ προςκρούσεων ἀφορμαὶ δίδον-ται, ἃς πῇ μὲν ἐκκλίνειν, πῇ δ' ἐλαττῶσαι, πῇ δ' εὐγνωμό-νως φέρειν ἔμφρονος ἔργον ἐστὶν ἀνθρώπου. Μόνην δὴ ἐκεί-νην ἐπικουφίζειν δεῖ τὴν πρόςκρουσιν, ὅπως τό τε ὠφέλιμον καὶ τὸ πιστὸν ἐν τῇ φιλίᾳ τηρηθῇ. Καὶ γὰρ νουθετεῖν χρὴ πολλάκις τοὺς φίλους καὶ τούτοις ἐπιπλήττειν· καὶ ταῦτα εὐ-*
89 *μενῶς οἰστέον, ὅταν μετ' εὐνοίας γένηται. Ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως*

τὴν χορηγίαν ἐπιδαψιλευόμενον] *Suppeditans — abundantiam et copiam* ad verb. reddi quoque potest: *παρέχοντα τὴν περιουσίαν καὶ ἀφθονίαν (εὐπορίαν — δαψίλειαν)*.

καὶ — ἀποστερεῖσθαι] Herodotus *ἐκ* pro *ὑπό* (apud Atticos) transitivo usurpare solet vd. Bernhardy wiss. Syntax. p. 192. Schweigh. Lex. Herodot. P. I. p. 192.

88 *Τάραντος*] Correxi pro *Ταράντου*.

εἶχε — προςηνέστατον] *Anniti* non est *βιάζεσθαι*, sed *προςανακλίνεσθαι*: *iucundus ἡδύς — χαρίεις — ἀρεστός*, non *προςηνής*: *amicissimus quisque* i. q. *οἱ φίλτατοι*. Pro *εἶχε* corr. *ἔσχε*.

Cap. XXIV. *Ἀλλ' εἰ*] *Sed quum* i. q. *Ἀλλ' ὅτι — ἐπεί*.

οὔτε — ἀκούομεν] *Nec — audimus*, rectius *οὐδέ* vd. Buttmann. Gr. gr. §. 186. p. 435. Edit. X.

πῇ μέν] Corrige *πή*, nam *πῇ* est interrogativum, quae scriptura omisso ι subscripto nunc praefertur vd. Passov. et Rost. Lexx. Blum. ad Lycurg. cp. 8. Thiersch. Gr. §. 181, 2. e. *πῆ*, at §. 351, 2. h. *πῇ*. Herm. ad Viger. p. 794. *πή* exhibet.

Μόνην — πρόςκρουσιν] *Una illa sublevanda offensio est* Cic. *Sublevare*, interpretibus Gernhardo et Beiero i. q. *caute subire*, explicuerim *πεφυλαγμένως — μετ' εὐλαβείας ὑποδύεσθαι — ὑφίστασθαι*.

ἀληθεύει τὸ ἐν τῇ Ἀνδρίᾳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐμοῦ Τερεντίου·

Φίλους θεραπεία, μῖσος ἀληθείη τίκτεν.

Λυπηρόν τι ἡ ἀλήθεια, εἴπου μῖσος ἐξ αὐτῆς τίκτεται, ὃ τῆς φιλίας δηλητήριόν ἐστιν· ἀλλ' ἡ θεραπεία πολλῷ ἐστι λυπηροτέρα, ἣ συγγινώσκουσα ταῖς ἁμαρτίαις κατὰ κρημνῶν ἐᾷ φέρεσθαι τοὺς φίλους· τὸ πλεῖστον δ' αἰτίας ἔχει, ὃς καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερορῶν καὶ ὑπὸ τῆς θεραπείας ἀπατηθεὶς εἰς ζημίαν ἐμβάλλεται. Πάντα τοίνυν καὶ λόγον καὶ σπουδὴν εἰς τοῦτο κινητέον, ὅπως ᾖ καθαρεύουσα καὶ τῆς πικρίας ἡ νουθεσία, καὶ τῆς ἐπηρείας ἡ ἐπίπληξις. Ἐν μέντοι θεραπείᾳ (ἐπειδὴ τῇ τοῦ Τερεντίου φωνῇ ἡδέως χρώμεθα) ἡ φιλοφροσύνη ἐπανθείτω· θωπεία δ' ἡ ταῖς κακίαις βοηθὸς παρεστῶσα μακρὰν ἀπῳκίσθω, ἥτις οὐχ ὅσον φίλῳ, ἀλλ' οὐδ' ἐλευθέρῳ πρέπει. Ἄλλως γὰρ τῷ τυράννῳ, ἄλλως δὲ τῷ φίλῳ προς-
ενεκτέον. Εἴ τινος δὲ τὰ ὦτα πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀποκέκλει- 90
σται, τούτου ἀπέγνωσται ἡ σωτηρία. Ἀστείως γὰρ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Κάτωνος εἴρηται· παρὰ πολὺ ἄμεινον ὑπὸ τῶν ἀνηκέστων ἐχθρῶν πάσχειν τινὰς ἢ ὑπὸ τῶν προςηνῶν εἶναι δοκούντων φίλων· ἐκείνους γὰρ πολλάκις τἀληθὲς λέγειν, τούτους δὲ μηδεπώποτε. Ἐνταῦθα δ' ἄτοπον τοῦτο συμβαίνει, ὅτι οἱ σωφρονιζόμενοι δῆθεν, ἣν ὤφειλον ἀγανάκτησιν, οὐ

ἀληθεύει — Τερεντίου] *Terentius* est glossema vd. Gernh. et Beier. Orell. *Verum est* h. l. i. q. *ἀληθές ἐστι: ἀληθεύειν* i. q. *verum dicere.* 89

θεραπεία — ἀληθείη] *Θεραπεία* non accurate exprimit *obsequium,* h. l. in malam partem accipiendum; posuerim *πειθαρχία — ὕπειξις — συγχώρησις.* Form. Ion. *ἀληθείη* metri causa posuit.

ὅπως ᾖ καθαρεύουσα — καί] Petavius *primum — deinde:* pro *καθαρεύουσα ᾖ* (i. e. *careat*) aptius videtur *ἀπαλλαγεῖσα ᾖ.*

κατὰ — φίλους] *Praecipitem amicum ferri* sinit ad verb. quidem recte, sed *praecipitem ferri* h. l. i. q. *φέρεσθαι — δοῦναι ἑαυτὸν εἰς ἀπώλειαν — κακόν — ἐπισπᾶσθαι κακά — περιπεσεῖν συμφοραῖς.*

ἐπανθείτω — ἀπῳκίσθω] *Assit — removeatur,* i. e. *παρέστω — ἀπέστω — πόῤῥω γιγνέσθω,* quae verba aptiora sunt quam quibus Petavius usus est.

τὰ ὦτα — ἀποκέκλεισται] *Aures claudere* apud Lucian. *ἐπιφράττειν — ἀποφράττειν — ἐπιβύειν τὰ ὦτα* vd. Lex. Lucian. s. v. *οὖς.* 90

τούτου ἀπέγνωσται ἡ σωτηρία] *Huius salus desperanda est* i. e. *τούτου ἀπογνωστέα ἡ σωτηρία.* Apud Plut. de sent. profect. virtut. cp. 11. *ἀνήκεστοι* hi homines dicuntur.

Ἀστείως — φίλων] Expressa est lectio *Scitum enim est illud Catonis: multo melius.* Vulgata in optt. Edd. est *Scitum enim est illud Catonis, ut multa. Acerbi, dulces amici* aptius eodem tropo servato dicuntur *πικροί — γλυκεῖς; dulces πρὸς χάριν — κεχαρισμένως ὁμιλοῦντες* ap. Plut. de adul. cp. 2. A Plutarcho *σπουδαῖος — ἀγαθὸς φίλος* et *διάπυρος ἐχθρός* sibi opponuntur, vd. Beier. ad h. l.

δέχονται. Ἐπὶ γὰρ τῷ ἁμαρτεῖν οὐκ ἀλγοῦντες πρὸς τὸ ἐπιτιμᾶσθαι βαρέως ἔχουσι· δέον τοὐναντίον τοῖς μὲν πλημμεληθεῖσιν ἐπιστυγνάζεσθαι, ταῖς δ' ἐπιπλήξεσι χαίρειν.

91 XXV. Ὥςπερ τοίνυν τὸ νουθετεῖν τε καὶ νουθετεῖσθαι τῆς ἀληθινῆς ἴδιόν ἐστι φιλίας, καὶ θάτερον μὲν μετὰ παῤῥησίας, ἀλλ' οὐκ ἀπηνῶς δρᾶν, θάτερον δὲ μακροθύμως, καὶ οὐκ ἀντιβαίνοντα προςδέχεσθαι· οὕτως ἐνθυμητέον, μηδεμίαν ἐν ταῖς φιλίαις ἐξωλεστέραν εἶναι λύμην ἢ κολακείαν, ἀρέσκειαν, θωπείαν. ὅτι πλείστοις γὰρ ὀνόμασι τήνδε σημειῶσαι δεῖ τὴν κακίαν, ἣ κούφων ἐστὶν ἀνθρώπων καὶ ἀπατηλῶν,
92 πάντα πρὸς χάριν λεγόντων, οὐδὲν δὲ πρὸς ἀλήθειαν. Πάντων δὲ πραγμάτων ἡ προςποίησις οὖσα φαύλη (ἀφαιρεῖ γὰρ τὸ κριτήριον τἀληθοῦς καὶ τοῦτο παραποιεῖ) καὶ τῇ φιλίᾳ διαφερόντως ἀντίκειται, ὡς ἀφανίζουσα τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἄνευ τὸ τῆς φιλίας ὄνομα οὐδὲν ἁπαξαπλῶς ἰσχύει. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τῆς φιλίας ἐν τούτῳ κεῖται δύναμις, τῷ μίαν ἐκ πολλῶν συστῆναι ψυχήν· πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο, εἰ μηδ' ἐν ἑνὶ μία ἔσται ἀεὶ ψυχή, ἀλλὰ ποικίλη, ἀγχίστροφος καὶ παντοίας δεχομένη τὰς
93 ἐξαλλαγάς; Τί γὰρ οὕτως εὔκαμπτον καὶ τῆς ὀρθῆς ἐκκλῖνον οὕτως ἂν εἴη, ὡς ἐκείνου ψυχή, ὅςτις πρὸς τὴν ἑτέρου οὐ μόνον γνώμην καὶ βούλησιν, ἀλλὰ καὶ τὸ βλέμμα καὶ νεῦμα μεταστρέφεται;

Ἀπέφη τις; ἀπέφην· φησί; φημ'. αὐτὸς δ' ὅλως ἐπέταξά μοι
Τὰ πάντα κολακεύειν,

ὡς ὁ αὐτὸς λέγει Τερέντιος. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ὡς ἐκ προςώπου τοῦ Γνάθωνος, οἷον δὴ τῶν φίλων ἑαυτῷ συνάψαι γένος πρὸς

τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἐπιστυγνάζεσθαι — ἐπιπλήξεσι] *Dolendi* significatione ἐπιστυγνάζειν apud Basilium et Theophylactum legitur. Pro πλημμεληθεῖσιν — ἐπιπλήξεσιν posuerim πλημμελείᾳ — ἐπιπλήξει, quum Cicer. scripserit *delicto — correctione.*

92 Cap. XXV. παραποιεῖ] *Adulterare* h. l. rectius dicitur διαφθείρειν.

τῷ — ψυχήν] Aristot. ap. Diog. Laërt. V, 20. *Τί ἐστι φίλος; Μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα.*

καὶ — ἐξαλλαγάς] *Multiplex* h. l. i. q. πολύμορφος — παντοδαπός. Plutarch. de adul. cp. 9. Hutt. ὁ δὲ κόλαξ — οὐδὲ εἷς, ἀλλὰ παντοδαπός ἐστι καὶ ποικίλος.

93 Ἀπέφη — τις — φημ'] „Opponuntur verba *aio nego* ad modum Graecorum οὔ φημι et φημί." Beier.

κολακεύειν] *Assentari* h. l. i. q. supra *ad voluntatem loqui*, πρὸς χάριν — ἡδονὴν λέγειν. Herodot. VII, 101. κότερα ἀληθηΐῃ χρήσομαι πρὸς σὲ ἢ ἡδονῇ: vd. Beier ad h. l.

οἷον — ἐστί] In lect. vulgata *quod amici genus adhibere, omnino levitatis est* Gernh. et Beier. *amici* uncis incluserunt, recte liberavit Orell. Petavius interpretatus est tanquam scriptum es-

ἀνθρώπων πάντως εἰκαίων ἐστί. Πολλοὶ δὲ τοῦ Γνάθωνος 94
ὄντες ὅμοιοι τάξει τε καὶ τύχῃ καὶ δόξῃ ὑπερέχουσι· τούτων δὴ
φορτική ἐστιν ἡ κολακεία, ὅταν τῇ ἀλαζονείᾳ ἡ αὐθεντία προς-
γένηται. Τοῦ μέντοι ἀληθινοῦ φίλου τὸν πρὸς χάριν ὁμιλοῦντα 95
διακρίνειν, ἐάν τις μετ' ἐπιμελείας προςέχῃ, καὶ διαγνῶναι
οὐχ ἧττον δύναται ἢ πάντα τἄλλα πεπλασμένα καὶ προςποίητα
τῶν εἰλικρινῶν καὶ ἀληθῶν. Αὐτίκα γὰρ ἡ ἐκκλησία, ἥτις ἐκ
τῶν ἐσχάτως ἀπαιδεύτων συνέστηκεν, ὅμως ἐπικρίνειν τὴν με-
ταξὺ τοῦ δημοκόπου, ἤγουν κολακικοῦ καὶ εἰκαίου πολίτου, καὶ
τοῦ βεβαίου καὶ ἐμβριθοῦς καὶ σεμνοῦ διαφοράν. Οἵαις πρώην
Γάϊος ὁ Παπίριος θωπείαις εἰς τὰς τοῦ δήμου ἀκοὰς ὑπεδύετο,
ἡνίκα νόμον εἰςέφερε, τὸν αὐτὸν πάλιν αἱρεῖσθαι δήμαρχον
ἐπιτρέποντα, ἀντιλεγόντων ἡμῶν; Ἀλλ' οὐδὲν περὶ ἐμοῦ τα- 96
νῦν· περὶ δὲ τοῦ Σκηπίωνος προθυμότερον ἐρῶ. Ὅσον, ὦ
θεοί, ἐνῆν αὐτῷ τὸ σεμνόν; ὅσον δ' ἐπήνθει τῷ λόγῳ αὐτοῦ
τὸ ἀξίωμα; ὥςτε ῥᾳδίως ἄν σε τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων ἡγε-
μόνα, οὐκ ἀκόλουθον ἐκεῖνον εἰπεῖν. Ἀλλὰ παρεγίνεσθε λέ-
γοντος ὑμεῖς, καὶ ἐν χερσὶ λόγος ἐστί. Οὐκοῦν ὁ τῷ δήμῳ χα-
ριζόμενος νόμος ὑπὸ δημοτικῶν ἠκυρώθη τῶν ψήφων. Ἵνα
δὲ πρὸς τὰ κατ' ἐμὲ πάλιν ἐπανέρχωμαι, μέμνησθε δήπου,
ἐφ' ὅσον δημοτικὸς ἦν ὁ περὶ τῶν ἱεροσυνῶν νόμος, ὃν Γάϊος
Λικίνιος Κράσσος ἐπὶ Κοΐντου Μαξίμου τοῦ Σκηπίωνος ἀδελ-
φοῦ καὶ Λουκίου Μαγκίνου ὑπατευόντων εἰςήνεγκεν. διὰ τού-
του γὰρ ἡ εἰς τὸν ἱερατικὸν σύλλογον εἴςκρισις πρὸς τὴν τοῦ
δήμου εὐεργεσίαν μετετίθετο. Κἀκεῖνος μὲν δὴ πρῶτον εἰς τὴν
ἀγορὰν στραφεὶς δημηγορεῖν ἤρξατο· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον τούτου
πιθανὸν τὸν λόγον ἡ τῶν θεῶν θρησκεία ἀναφερόντων ἡμῶν

---

set amicorum. — Beierus comparat Graec. οἷόν τι φίλου χρῆμα — εἶδος.

Πολλοὶ — ὅμοιοι] Ὅμοιος cum Genitivo rarius struitur vd. Matth. 94
Gr. Gr. Vol. II. § 386. n. 2. Bernhardy. wiss. Syntax. p. 140. Krüg. ad Xen. Anab. IV, 1, 18. item ἴσος vd. Ochsner. ad Olivet. Eclog. Cicer. p. 197. Ed. II.

Αὐτίκα γάρ] De suo adiecit Petavius.

ἡνίκα — ἐπιτρέποντα] Ciceronis verba non accurate reddita sunt: 95
cum ferret legem de tribunis plebis reficiendis.

Οἵαις — ἡμῶν;] Male signum interrogandi positum, ut insequenti paragrapho post σεμνόν et ἀξίωμα.

Ἀλλὰ παραγίνεσθε — ἐν χερσὶ λόγος ἐστί] Rectius παρεγένεσθε — 96
ἐν χερσὶν ὁ λόγος, vd. Cicer. Infra praestat form. ἱερωσυνῶν.

Κἀκεῖνος — ἤρξατο] Plutarch. C. Gracchum in Vit. cp. 5. auctorem huius facti fuisse narrat: Λέγεται — καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων δημαγωγῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀφορώντων καὶ τὸ καλούμενον κομίτιον, πρῶτον τότε στραφεὶς ἔξω πρὸς τὴν ἀγορὰν δημηγορεῖν.

ἀναφερόντων ἡμῶν] Defendere i. q. ἀπολογίαν ποιεῖσθαι — ἀπολογεῖσθαι ὑπέρ τινος — συνηγορεῖν.

ῥᾳδίως ἐνίκησε. Τοῦτο μὲν οὖν ἐπ' ἐμοῦ στρατηγοῦ πρὸ πέντε
τῆς ἐμῆς ὑπατείας ἐτῶν ἐγίνετο. Οὐκοῦν ἐκ τῆς τοῦ πράγμα-
τος φύσεως μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὕτη ἡ δίκη προστα-
σίας ἔτυχε.

97 XXVI. Εἰ δ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τουτέστιν ἐπ' ἀγορᾶς,
ὅπου τὰ πεπλασμένα καὶ ἐσχηματισμένα ὅτι μάλιστα χώραν
ἔχει, τἀληθὲς ὅμως ἰσχύει, εἰ φωραθείη ποθὲν καὶ λαμπρῶς
ἀναφαίνοιτο· τί χρὴ κατὰ τὴν φιλίαν γενέσθαι, ἥτις ὅλη πρὸς
τὴν ἀλήθειαν ἀνακρίνεται; Ἐν ᾗ ἐὰν μὴ τὸ στῆθος, ὡς λέ-
γουσιν, ἀναπεπταμένον ἴδῃς, καὶ τὸ σὸν δ' ἐπιδεικνύῃς αὐτός,
πιστὸν οὐδὲν οὔτε σαφῶς ἐγνωσμένον ἂν ἔχοις· ἀλλ' οὐδὲ φι-
λεῖν ἢ φιλεῖσθαι δυνηθείης ἄν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀληθῶς καὶ
ἀπλάστως γίνεται οὐκ εἰδώς. Καίτοι αὕτη ἡ κολακεία, καίπερ
ἐπιβλαβὴς οὖσα, οὐδένα λυμαίνοιτ' ἂν ὅμως εἰ μὴ τὸν προς-
ιέμενον καὶ ἡδόμενον αὐτῇ. Ὅθεν εἰς τοῦτο περίσταται τὸ
πρᾶγμα, ὡς ἐκεῖνον μάλιστα τὰ ὦτα τοῖς κόλαξιν ὑπέχειν, ὃς
98 ἑαυτὸν κολακεύει καὶ οὐχ ἥκιστα ἥδεται αὐτὸς ἑαυτῷ. Ὅλως
δ' αὐτῆς ἐρᾷ ἡ ἀρετή. καὶ γὰρ οἶδε κάλλιστα ἑαυτήν, καὶ ὡς
ἀξιέραστός ἐστι κατανοεῖ. Ἀλλ' ἔγωγε τανῦν οὐ περὶ ἀρετῆς
λέγω, δόξης δὲ μᾶλλον τῆς ἐπ' αὐτῇ. οὐ τοσοῦτοι γὰρ αὐτὴν
κεκτῆσθαι τὴν ἀρετὴν ἢ δοκεῖν ἐθέλουσιν. Οὗτοι ἥδονται
κολακευόμενοι· τούτοις ἡ πρὸς χάριν ἀναπεπλασμένη ὅταν ὁμι-
λία προσάγεται, τὸν κενὸν τουτονὶ λόγον ἰδίων ἐπαίνων εἶναι
μαρτυρίαν ὑπολαμβάνουσιν. Οὐδεμία γοῦν τοιαύτη ἐστὶν ἡ
φιλία, ὅτε ὁ μὲν ἕτερος τἀληθὲς ἀκούειν οὐ βούλεται, ὁ δ' ἕτε-
ρος εἰς τὸ ψεύδεσθαι παρεσκευασμένος ἐστίν. οὐδὲ μὴν τῶν
ἐν ταῖς κωμῳδίαις παρασίτων ἐπίχαρις ἦν ἡ κολακεία, εἰ μή
τινες ἦσαν ἀλαζόνες οἱ στρατιῶται.

Μεγάλην ἐμοὶ γοῦν ἔσχεν ἡ Θαΐς χάριν;

ἤρκει μὲν ἀποκρίνασθαι, ὅτι μεγάλην· ὁ δὲ ὑπερφυῆ λέγει.
Ἐπιεικῶς γὰρ ἐπαύξειν οἶδεν ἡ κολακεία, ὃ μέγα ἐκεῖνος εἶναι
99 βούλεται, οὐ πρὸς χάριν εἴρηται. Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὸ κενὸν
τόδε προσηνὲς ὂν παρὰ τούτοις δυνατόν ἐστιν, οἳ ἐπισπῶνται
καὶ προσκαλοῦσιν αὐτοί· παραγγελτέον ὅμως κἂν τοῖς ἐμβρι-
θεστέροις καὶ εὐσταθεστέροις δοκοῦσίν ἐστιν, ὅπως τὸν νοῦν
προσέχωσι, μὴ ἄρα ὑπὸ τῆς σεσοφισμένης κολακείας ἁλῶσι.
Τὸν γάρ τοι φανερῶς κολακεύοντα οὐδεὶς ὅστις οὐχ ὁρᾷ, ἣν

---

97 Cap. XXVI. τὰ ὦτα τοῖς κόλαξιν ὑπέχειν] Ὑπέχειν οὖας Simonid. τὰ ὦτα ἀναπεταννύναι Lucian. de histor. conscrib. cp. 7. ibiq. Herm.

98 ὅταν — προσάγεται] Corr. προσάγηται.
Μεγάλην — ἔσχεν — χάριν] *Gratias agere* i. q. χάριν ὁμολογεῖν — χάριτας λέγειν; χάριν ἔχειν i. q. *gratiam habere*.

99 ὅμως κἂν — δοκοῦσιν] Corr. ὅμως καὶ i. e. *tamen etiam*: δοκοῦσι abesse potest.

μὴ κομιδῇ ἀνόητος εἴη· ὁ δὲ πανοῦργος καὶ κρυπτὸς ἐκεῖνος μὴ λάθοι παρεισδὺς, πάντι τρόπῳ φυλακτέον ἐστίν· οὐδὲ γὰρ ῥαδίως διαγινώσκεται, ἅτε δεινὸς ὢν, κἂν ἐναντιούμενος, πολλάκις ὑποθωπεύειν καὶ προσσαίνειν ἐν ᾧ διαφερόμενος καὶ ἀμφισβητῶν φαίνεται, ὥστε τελευτῶν δὴ ὑπείκειν καὶ ἐθελοκακεῖν, ἵνα ὁ πεφενακισμένος ἄμεινον προαισθέσθαι δοκῇ. Τί δ᾽ αἴσχιον τούτου; ὃ μὴ συμβῇ ποτε, προνοεῖν δεῖ μᾶλλον, ὡς ἐν Ἐπικουρείῳ·

Μωρῶν πρὸ πάντων πρεσβυτῶν σκηνῆς ἄπο
Ἐμὲ περιάξῃς τήμερον ἐμπαίζων ἅδην.

Τοῦτο γὰρ ἐν τοῖς δράμασι τὰ πρῶτα τῆς μωρίας ἔχει πρόσωπον τὸ τῶν ἀπρονοήτων καὶ εἰς τὸ πάντα πιστεύειν προπετῶν γερόντων. Ἀλλ᾽ οὐκ οἶδα πῶς ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς τελείοις ἀνδράσι φιλιῶν, τουτέστι σοφοῖς (σοφίας δὲ λέγω ταυτησὶ πέρι, οἵα τοῖς ἀνθρώποις ἐνεῖναι φύσιν ἔχει) εἰς τὰς φαυλοτέρας ὁ λόγος ἡμῖν μετέπεσεν. Οὐκοῦν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανίωμεν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην συμπεραίνωμέν ποτε.

XXVII. *Ἡ μὲν οὖν ἀρετή, φαίην ἄν, ὦ Γάϊε Φάννιε καὶ Κόϊντε Μούτιε, συνίστησί τε τὰς φιλίας καὶ συνεστώσας διατηρεῖ. Ἐν αὐτῇ γὰρ τὸ τῶν πραγμάτων ἁρμόδιον καὶ σύμφωνον ἔνεστι, τό τε βέβαιον καὶ ἀσφαλές· ἥτις οὐ φθάνει προκύψασα καὶ τὸ ἴδιον φέγγος ἐπιδείξασα, τὸ δὲ αὐτὸ ἐν ἄλλῳ τινὶ κατιδοῦσα καὶ καταμαθοῦσα· καὶ δὴ ἐκείνῳ προσπελάζει,*

ἢν — ἀνόητος εἴη] *Nisi — est excors*, i. e. εἰ μὴ — ἀνόητός ἐστι.
μὴ λάθοι — φυλακτέον ἐστίν] Corrige *μὴ λάθῃ*.
ὡς ἐν Ἐπικουρείῳ] Secutus est Pet. lectionem *Epicureo* pro unice vera *Epiclero*, quae Caecilii fabula fuit vd. Gernhard.
Ἐμὲ — πῶς] Expressa est lectio *luseris*, pro qua Gernhardus e Cod. Pal. 1. contra metrum *atque unxeris;* optime Beierus, quem secutus est Orellius, ex emendatione Bentleii ad Horat. art. poet. v. 96. *emunxeris* recepit, quod apte comparat cum Graeco vocabulo *ἀπομύττειν*. Hesych. T. I. p. 473. *ἀπομύττειν, ἐξαπατᾶν, γοητεύειν.* Pollux. On. II, 4. s. 78. *ἤδη τινὲς τῶν κωμικῶν τὸ ἐπὶ κέρδει ἐξαπατᾶν ἀπομύττειν εἶπον.* Pro *πῶς* corr. *ὅπως*.
Οὐκοῦν — ποτε] Vett. Edd. lectio expressa: *ad illam primam — eamque ipsam*, optt. Edd. recc. Graev. Gernh. Beier. Orell. *ad illa prima — eaque ipsa.*
Cap. XXVII. *Ἡ μὲν οὖν ἀρετή*] Male *virtus* semel est redditum, recte bis in multis Codd. et optt. Edd. inde a Graevio exhibetur, quum haec *ἀναδίπλωσις*, iudice Beiero, egregie oratoriam epilogi, in quo semper oratio surgit, vim adaugeat.
Μούτιε] Vd. supra ad Cap. I.
Ἐν αὐτῇ — ἔνεστι] Cicerone interprete *convenientia* h. l. i. q. *συμπάθεια* Nat. D. III, 11. de Div. II, 14. (non 15. ut Schütz. Lex. Cic. et Gernh.), quam quoque de Fin. III, 6. *ὁμολογίαν* explicat. Apud Stob. Ecl. Ethic. *συμφωνία* idem significat vd. Goerenz. ad h. l.

καὶ τὸ ἑτέρῳ ἑνὸν ἀντιλαμβάνει· ὅθεν δεινῶς ἐκπυροῦται τὸ
φίλτρον εἴτε ἡ φιλία. Ἄμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἀπὸ τοῦ
φιλεῖν παράγεται. Τὸ δὲ φιλεῖν οὐδέν ἐστιν ἄλλα εἰ μὴ τὸν
αὐτὸν ἀγαπᾷν, ὃν ἂν φιλήσῃς, μηδεμιᾶς χρείας καὶ ὠφελείας
101 ἕνεκα. Εἰ καὶ αὐτὴ ὅμως, κἂν μὴ μνωμένῳ σοι, ἐκ τῆς φι-
λίας ἀναφύεται. Μετὰ τοιαύτης εὐνοίας ἡμεῖς ἔτι ἐν τοῖς μει-
ρακίοις ἐξεταζόμενοι τοὺς πρεσβύτας ἐκείνους, Λεύκιον Παῦ-
λον, Μάρκον Κάτωνα, Γάϊον Γάλλαν, Πόπλιον Νασικᾶν
καὶ Τιβέριον Γράκχον, τοῦ ἡμετέρου πενθερὸν Σκηπίωνος,
ἐφιλήσαμεν. Ἐκείνη δ᾽ αὖ καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἥλιξιν ἀναφαί-
νεται, οἷον ἐμοῦ μεταξὺ καὶ Σκηπίωνος, τοῦ τε Λευκίου Φου-
ρίου καὶ Ποπλίου Ῥουπιλίου καὶ Σπορίου Μόυμμίου. Ἐν μέ-
ρει δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ γηραιοὶ τῇ τῶν μειρακίων ἀγαπήσει ἐπανα-
παυόμεθα, ὥςπερ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ καὶ τῇ Κοΐντου Τουβέρωνος·
λίαν δὲ κἀμὲ ἡ τοῦ κομιδῇ νεανίσκου ὄντος Ποπλίου Ῥουτι-
λίου καὶ Αὔλου Οὐϊργινίου οἰκειότης εὐφραίνει. Ἐπειδὴ δὲ
τοιοῦτον ὁ βίος καὶ ἡ φύσις ἡμετέρα λόγον ἔχει, ὡς ἄλλην ἐξ
ἄλλης φῦναι τὴν ἡλικίαν· μάλιστα μὲν εὐκταῖον ἂν εἴη σοι
τὸ τοῖς ἡλικιώταις καθάπερ ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας συνεκβληθέντα
μετὰ τῶν αὐτῶν εἰς νύσσαν, ὡς λέγουσι, φθάνειν δύνασθαι.
102 Ἐπεὶ δ᾽ ἀστάθμητα τὰ ἀνθρώπινα καὶ ὀξείας ἔχει τὰς ῥοπάς,
διὰ παντὸς ἀναζητεῖν δεῖ, οὓς ἂν φιλήσωμεν καὶ ὑφ᾽ ὧν ἀν-
τιφιληθῶμεν. τῆς γὰρ ἀγάπης καὶ εὐνοίας ἀνῃρημένης πᾶν
ἐκ τοῦ βίου συνανῄρηται τὸ ἡδύ. Ἐμοὶ μὲν οὖν ὁ Σκηπίων,
καίπερ ἐξαίφνης ἀναρπασθείς, ζῇ τε ὅμως καὶ ζήσεται ἀεί.
τὴν γὰρ ἀρετὴν ἠγάπησα τἀνδρός, ἥτις οὐκ ἀπεσβέσθη. Καὶ
οὐκ ἐμοὶ μόνῳ πρὸ ὀφθαλμῶν κεῖται, ὃς πάντοτε μετὰ χεῖρας
εἶχον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ὕστερον λαμπρὰ μέλλει καὶ
διαβόητος ἔσεσθαι· οὐδ᾽ ἔστιν ὅςτις εἰς ἐνθύμησιν ἢ ἐλπίδα

ὅθεν — φιλία] *Ex quo exardescit sive amor sive amicitia* vulgo in optt. Edd. legitur, i. e. εἴτε τὸ φίλτρον εἴτε ἡ φιλία. Petavius expressit lectionem *ex quo eorum exardescit amor sive amicitia. Amor* non est φίλτρον (vd. Lexic. Xenoph. Memor. II, 6, 10. III, 11, 17.), quo vocabulo usus videtur Petavius, ut, quum φιλία et *amor* et *amicitia* sit, sicut Cicero, duo vocabula eiusdem stirpis poneret.

ἀναφύεται] *Efflorescit*, cui accuratius respondet ἐξανθεῖ.

101 συνεκβληθέντα — φθάνειν δύνασθαι] Rectius συναφεθέντα, quum συνεκβάλλεσθαι *eiici*, συναφίεσθαι *emitti cum aliquo* significet; unde *carceres* ἀφετηρία — ἄφεσις vocantur. Pro φθάνειν erat ponendum ἀφικνεῖσθαι, quum ap. Cic. sit *pervenire*. Supr. corr. Νασικᾶν.

102 Ἐπεὶ — ῥοπάς] *Caducus* rectius interpreteris ἐξίτηλος — φθαρτός, quum ὀξείας ἔχειν τὰς ῥοπάς significet ὀξύῤῥοπον εἶναι, *celeriter mutari, mutabilem, agilem esse* vd. Steph. Thes. T. III. p 678.

ζήσεται] Apud bonos scriptores Fut. verb. βιοῦν in usu est.

τῶν μειζόνων ἥξει ποτέ, ὃς ἐκείνου τὴν μνήμην καὶ τὴν εἰκόνα
μὴ προκεῖσθαι δεῖν ἡγήσεται. Ἐμοὶ δ' ἐξ ἁπάντων, ἅπερ ἐκ 103
τῆς τύχης ἢ φύσεως ἔλαχον, οὐδέν ἐστιν ὃ τῇ Σκηπίωνος φι-
λίᾳ παραβάλλειν ἂν ἔχοιμι. Ἐν ταύτῃ καὶ τὸ περὶ πολιτείας
ὁμογνωμονεῖν ἐγένετό μοι, ἐν ταύτῃ τὸ περὶ τῶν ἰδίων βου-
λεύεσθαι, ἐν ταύτῃ ὁλόκληρον παρέχουσα τὸ τερπνὸν ἡ ἀνά-
παυσις. Οὐδέποτε ἐκείνῳ, ὅσον ἐμέ γ' αἰσθέσθαι, προς-
έκρουσα· οὐδ' αὖ, ὃ μὴ βουλομένῳ ἦν ἐμοί, ἤκουσα παρ' αὐ-
τοῦ. Μία ἦν ἀμφοῖν οἰκία, δίαιτά θ' ἡ αὐτή τῆς κοινῆς
μηδὲν ἐξηλλαγμένη· καὶ οὐχ ὅσον ἡ ἐκστρατεία, ἀλλὰ καὶ ἀπο-
δημίαι καὶ ἀγραυλίαι κοιναὶ ἦσαν ἡμῖν. Τί γὰρ χρὴ καὶ λέ- 104
γειν ἐμὲ περὶ τῆς κατὰ τὸ γνῶναι καὶ μαθεῖν ἀεί τι φιλοτιμίας
ἡμῶν; ἐν ῃ μακρὰν ἀπῳκισμένοι τῆς τῶν πολλῶν συνηθείας
πᾶσαν τὴν σχολὴν καὶ χρόνον κατετρίψαμεν. Ὧν ἁπάντων ἡ
μνήμη εἴπερ ἐκείνῳ συναπώλετο, ἀνδρὸς οἰκειοτάτου καὶ προς-
φιλεστάτου τὸν πόθον ἐνεγκεῖν οὐκ ἂν οἷός τ' ἦν ἐγώ. Ἀλλ' οὐδὲ
ταῦτα παντελῶς ἠφάνισται, τρέφεται δὲ μᾶλλον καὶ διὰ τῆς
ἐννοίας καὶ μνήμης ἐπαύξεται· καὶ εἰ πάντως ἐστερημένος ἦν
αὐτῶν, πολλὴν ἂν ἐμοὶ αὐτὴ ἡ ἡλικία συνεβάλλετο τὴν παρα-
μυθίαν. οὐ γὰρ ἐπὶ πολὺν ἔτι τὸν χρόνον τῷδε τῷ πόθῳ συ-
ζῆν ἂν δυναίμην. Ἅπαντα δὲ τὰ βραχέα ἀνεκτὰ μέλλει ἔσε-
σθαι, κἂν μεγάλα ὄντα τυγχάνοι. Ταῦτα περὶ τῆς φιλίας εἶ-
χον εἰπεῖν· ὑμῖν δὲ παραινῶ, τοιαύτῃ τῇ ἀρετῇ χώραν ἀπονέ-
μειν, ἧς ἄνευ εἶναι τὴν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται· ὡς ἐκείνης ἐξ-
ῃρημένης προτιμότερον τῆς φιλίας οὐδὲν ἡγεῖσθαι.

βουλομένῳ] Correxi pro βουλομένω. 103
ῃ — κατετρίψαμεν] Expressa est lectio *omne otium tempusque* 104
contrivimus, sed in plerisque Codd. et optt. Edd. *omne otiosum tempus contrivimus*. Pro ῷ, mendo typogr., corr. ῃ
κἂν — τυγχάνοι] Corr. κἂν — τυγχάνῃ.
ὡς — οὐδέν] Corr. ὡς — μηδέν.

M. TULLI CICERONIS
PARADOXA

IN

GRAECUM CONVERSA

A

DION. PETAVIO

ET

ADRIANO TURNEBO.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΠΑΡΑΔΟΞΑ

ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ

ΚΑΙ

ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΤΟΥΡΝΕΒΟΥ.

θυμεῖ, τὴν χορηγίαν ἐπιδαψιλευόμενον ἐκεῖνον, μηδένα παν-
88 τάπασι τῶν ἀνθρώπων ὁρᾶν ἐπιτρέπειν. Τίς οὖν οὕτω σιδη-
ροῦς ἂν εἴη, ὡς τοιούτου ἀνέχεσθαι ἂν βίου καὶ μὴ τῶν ἡδέων
πάντων ἀπόλαυσιν ἐκ τῆςδε τῆς ἐρημίας ἀποστερεῖσθαι; Ἔστι
τοίνυν ἀληθὲς ἐκεῖνο, ὅπερ Ἀρχύταν οἶμαι τὸν ἐκ Τάραν-
τος εἰπεῖν εἰωθέναι λεγόντων ἤκουσα τῶν ἡμετέρων πρεσβυτῶν,
ὡς καὶ παρ' ἑτέρων πρεσβυτῶν προακηκοότες ἦσαν· ὅτι ἐὰν
εἰς οὐρανὸν ἀναβαίη τις κἀκεῖ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν καὶ τῶν
ἀστέρων τὸ κάλλος κατανοήσειεν, ἀηδὲς ἂν ἐκείνῳ τὸ θαῦμα
τουτὶ γενέσθαι, ὅπερ ἥδιστον ἂν ἐγένετο δήπου, εἴ τινα εἶχε,
πρὸς ὃν ἂν διηγήσαιτο. Οὕτως ἄρα ἡ φύσις οὐδὲν ἔρημον φι-
λεῖ ἀεί τε πρός τι οἷον ὑπέρεισμα βιάζεται· ὃ καὶ ἐφ' ἑκάστου
τῶν φιλτάτων προςηνέστατόν ἐστι.

XXIV. Ἀλλ' εἰ καὶ διὰ τοσούτων σημείων ἡ αὐτὴ δη-
λοῖ φύσις, ὅ,τι βούλεται καὶ ἀναζητεῖ καὶ ἐπιποθεῖ· ὅμως
ἐκκεκωφώμεθα τρόπον τινά, οὔτε, ἃ ἐκείνη παρεγγυᾷ ἡμῖν,
ἀκούομεν. Ποικίλη γάρ ἐστι καὶ πολύτροπος τῆς φιλίας ἡ χρῆ-
σις, πολλαὶ δ' αὖ ὑποψιῶν καὶ προςκρούσεων ἀφορμαὶ δίδον-
ται, ἃς πῆ μὲν ἐκκλίνειν, πῆ δ' ἐλαττῶσαι, πῆ δ' εὐγνωμό-
νως φέρειν ἔμφρονος ἔργον ἐστὶν ἀνθρώπου. Μόνην δὴ ἐκεί-
νην ἐπικουφίζειν δεῖ τὴν πρόςκρουσιν, ὅπως τό τε ὠφέλιμον
καὶ τὸ πιστὸν ἐν τῇ φιλίᾳ τηρηθῇ. Καὶ γὰρ νουθετεῖν χρὴ
πολλάκις τοὺς φίλους καὶ τούτοις ἐπιπλήττειν· καὶ ταῦτα εὐ-
89 μενῶς οἰστέον, ὅταν μετ' εὐνοίας γένηται. Ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως

τὴν χορηγίαν ἐπιδαψιλευόμενον] *Suppeditans — abundantiam et copiam* ad verb. reddi quoque potest: *παρέχοντα τὴν περιουσίαν καὶ ἀφθονίαν (εὐπορίαν — δαψίλειαν).*

καὶ — ἀποστερεῖσθαι] Herodotus ἐκ pro ὑπό (apud Atticos) transitivo usurpare solet vd. Bernhardy wiss. Syntax. p. 192. Schweigh. Lex. Herodot. P. I. p. 192.

88 Τάραντος] Correxi pro Ταράντου.

εἶχε — προςηνέστατον] *Anniti* non est βιάζεσθαι, sed προςανακλίνεσθαι: *iucundus* ἡδύς — χαρίεις — ἀρεστός, non προςηνής: *amicissimus quisque* i. q. οἱ φίλτατοι. Pro εἶχε corr. ἔσχε.

Cap. XXIV. Ἀλλ' εἰ] *Sed quum* i. q. Ἀλλ' ὅτι — ἐπεί.

οὔτε — ἀκούομεν] *Nec — audimus*, rectius οὐδέ vd. Buttmann. Gr. gr. §. 136. p. 435. Edit. X.

πῆ μέν] Corrige πή, nam πῆ est interrogativum, quae scriptura omisso ι subscripto nunc praefertur vd. Passov. et Rost. Lexx. Blum. ad Lycurg. cp. 8. Thiersch. Gr. §. 131, 2. e. πῆ, at §. 351, 2. h. πῇ. Herm. ad Viger. p. 794. πή exhibet.

Μόνην — πρόςκρουσιν] *Una illa sublevanda offensio est* Cic. *Sublevare*, interpretibus Gernhardo et Beiero i. q. *caute subire*, explicuerim πεφυλαγμένως — μετ' εὐλαβείας ὑποδύεσθαι — ὑφίστασθαι.

ἀληθεύει τὸ ἐν τῇ Ἀνδρίᾳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐμοῦ Τερεντίου·

Φίλους θεραπεία, μῖσος ἀληθείη τίκτει.

Λυπηρόν τι ἡ ἀλήθεια, εἴπου μῖσος ἐξ αὐτῆς τίκτεται, ὃ τῆς
φιλίας δηλητήριόν ἐστιν· ἀλλ' ἡ θεραπεία πολλῷ ἐστι λυπηρο-
τέρα, ἣ συγγινώσκουσα ταῖς ἁμαρτίαις κατὰ κρημνῶν ἐᾷ φέ-
ρεσθαι τοὺς φίλους· τὸ πλεῖστον δ' αἰτίας ἔχει, ὃς καὶ τῆς
ἀληθείας ὑπερορῶν καὶ ὑπὸ τῆς θεραπείας ἀπατηθεὶς εἰς ζη-
μίαν ἐμβάλλεται. Πάντα τοίνυν καὶ λόγον καὶ σπουδὴν εἰς
τοῦτο κινητέον, ὅπως ἢ καθαρεύουσα καὶ τῆς πικρίας ἡ νου-
θεσία, καὶ τῆς ἐπηρείας ἡ ἐπίπληξις. Ἐν μέντοι θεραπείᾳ
(ἐπειδὴ τῇ τοῦ Τερεντίου φωνῇ ἡδέως χρώμεθα) ἡ φιλοφρο-
σύνη ἐπανθείτω· θωπεία δ' ἡ ταῖς κακίαις βοηθὸς παρεστῶσα
μακρὰν ἀπῳκίσθω, ἥτις οὐχ ὅσον φίλῳ, ἀλλ' οὐδ' ἐλευθέρῳ
πρέπει. Ἄλλως γὰρ τῷ τυράννῳ, ἄλλως δὲ τῷ φίλῳ προς-
ενεκτέον. Εἴ τινος δὲ τὰ ὦτα πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀποκέκλει- 90
σται, τούτου ἀπέγνωσται ἡ σωτηρία. Ἀστείως γὰρ τοῦτο
ὑπὸ τοῦ Κάτωνος εἴρηται· παρὰ πολὺ ἄμεινον ὑπὸ τῶν ἀνη-
κέστων ἐχθρῶν πάσχειν τινὰς ἢ ὑπὸ τῶν προςηνῶν εἶναι δο-
κούντων φίλων· ἐκείνους γὰρ πολλάκις τἀληθὲς λέγειν, τού-
τους δὲ μηδεπώποτε. Ἐνταῦθα δ' ἄτοπον τοῦτο συμβαίνει,
ὅτι οἱ σωφρονιζόμενοι δῆθεν, ἣν ὤφειλον ἀγανάκτησιν, οὐ

ἀληθεύει — Τερεντίου] *Terentius* est glossema vd. Gernh. et Beier. Orell. *Verum est* h. l. i. q. ἀληθές ἐστι: ἀληθεύειν i. q. *verum dicere.* 89

θεραπεία — ἀληθείη] Θεραπεία non accurate exprimit *obsequium*, h. l. in malam partem accipiendum; posuerim πειθαρχία — ὕπειξις — συγχώρησις. Form. Ion. ἀληθείη metri causa posuit.

ὅπως ἢ καθαρεύουσα — καὶ] Petavius *primum* — *deinde*: pro καθαρεύουσα ἢ (i. e. *careat*) aptius videtur ἀπαλλαγεῖσα ἢ.

κατὰ — φίλους] *Praecipitem amicum ferri* sinit ad verb. quidem recte, sed *praecipitem ferri* h. l. i. q. φέρεσθαι — δοῦναι ἑαυτὸν εἰς ἀπώλειαν — κακὸν — ἐπισπᾶσθαι κακά — περιπεσεῖν συμφοραῖς.

ἐπανθείτω — ἀπῳκίσθω] *Assit* — *removeatur*, i. e. παρέστω — ἀπέστω — πόῤῥω γιγνέσθω, quae verba aptiora sunt quam quibus Petavius usus est.

τὰ ὦτα — ἀποκέκλεισται] *Aures claudere* apud Lucian. ἐπιφράττειν — ἀποφράττειν — ἐπιβύειν τὰ ὦτα vd. Lex. Lucian. s. v. οὖς. 90

τούτου ἀπέγνωσται ἡ σωτηρία] *Huius salus desperanda est* i. e. τούτου ἀπογνωστέα ἡ σωτηρία. Apud Plut. de sent. profect. virtut. cp. 11. ἀνήκεστοι hi homines dicuntur.

Ἀστείως — φίλων] Expressa est lectio *Scitum enim est illud Catonis*: multo *melius*. Vulgata in optt. Edd. est *Scitum enim est illud Catonis, ut multa. Acerbi, dulces amici* aptius eodem tropo servato dicuntur πικροὶ — γλυκεῖς; *dulces* πρὸς χάριν — κεχαρισμένως ὁμιλοῦντες ap. Plut. de adul. cp. 2. A Plutarcho σπουδαῖος — ἀγαθὸς φίλος et διάπυρος ἐχθρός sibi opponuntur, vd. Beier. ad h. l.

οὐκ ἐγένετό ποτε; εἶναι τοὔνομά μοι τὸ σὸν ἐπιφημίζων φυγάδα καλεῖς ἐμέ, καίτοι πάντων οὕτως ὑπολαμβανόντων, ὅτι ἐμοῦ ἀποχωροῦντος καὶ ἡ πολιτεία συνεξωρίσθη, οὐχ ἑαυτόν ποτε περισκοπήσεις, ὦ πάντων ἀνθρώπων ἀνοητότατε; οὐχ οἷς πράττειν μέλλεις ἢ λέγειν, τούτοις τὸν νοῦν ἐπιστήσεις; οὐκ οἶσθα τὸν μὲν ἐξορισμὸν τῶν κακουργημάτων εἶναι τιμωρίαν· ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν τῶν ἐμοὶ λαμπρῶς διαπεπραγμένων ἕνεκεν ὑποστῆναί με; Πάντες μὲν γὰρ οἱ κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς, ὧν σὺ προστασίαν καὶ ἡγεμονίαν ἀναδέξασθαι, καὶ ὧν οἱ νόμοι τὴν φυγὴν κατεδίκασαν, φυγάδες εἰσίν, εἰ καὶ μήπω ἐκ τῆς χώρας μετέστησαν. Ἆρ' οὖν φυγὴν καταγνόντων σου τῶν νόμων ἁπάντων, φυγὰς ὅμως οὐχ ὑπάρξεις; Πότερον δ' ὁ σὺν βέλει προερχόμενος, οὗτος ἐχθρὸς καὶ ἐπίβουλος ὀνο-

σοῦ ποτε ἕνεκα πόλις οὐχ ὑπῆρχεν; εἶτα καί με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα, συμπάντων, ἐμοῦ φεύγοντος, ἐν τοσούτῳ τὴν πολιτείαν ἐξορισθῆναι οἰηθέντων; Οὐδέποτε, ὦ ἀνδρῶν ἁπάντων ἐμπληκτότατε, εἰς ἑαυτὸν περιόψει καὶ περιστρέψῃ; οὐδέποτε μήτε τῶν παρὰ σοῦ ποιησομένων μήτε λαλησομένων ἐπιμελήσῃ; ἀγνοεῖς τὴν φυγὴν αὐτουργημάτων καὶ πονηριῶν εἶναι πρότιμον; ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν διὰ τὰ πράγματα ὑπ' ἐμοῦ καλῶς καὶ εὐκλεῶς καὶ ἐπιφανῶς ἀποδειχθέντα καὶ κατορθωθέντα ἐνστησαμένην;
81 Ἅπαντες τοίχωρυχοι αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι, ὧν σὺ ἡγεμὼν εἶναι γαυριῶν καυχᾶσαι, ὧν οἱ νόμοι φυγὴν καταγινώσκουσι, φυγάδες εἰσίν, καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες. Ἦ πάντων δῆθα τῶν νόμων σε φεύγειν κελευόντων καὶ ἀναγκαζόντων, φυγὰς οὐκ ἔσῃ; Οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων;

εἶτα — ἐμέ] Turnebus: εἶτα καί με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα: expressa est ab utroque lectio *et me exsulem tuo nomine appellas*; vulgo *et me tuo nomine appellas*.

οὐχ οἷς — ἐπιστήσεις] H. l. apud Turnebum pro μήτε bis οὔτε, pro ποιησομένων — λαλησομένων rescribe Futur. Passiv. vd. annot. ad Parad. IV. Cap. I, 27.

81 κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς] I. e. *scelerati atque impii*, Turnebus αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι — addens de suo primum voc. h. l. non aptum.

εἰ — μετέστησαν] Turnebus καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες, minus recte *solum mutare* reddens τὴν γῆν πατρίδα καταβάλλειν, pro quo Blum. Anleit. p. 190. bene μεταλλάττειν τὴν χώραν substituit. Nota est form. Homeric. ἡ πατρὶς γαῖα.

Πότερον — ὀνομάζεται] Turnebus οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων, uterque expressit lect. *Non appellatur inimicus, qui*

ἀνθρώπων πάντως εἰκαίων ἐστί. Πολλοὶ δὲ τοῦ Γνάθωνος 94
ὄντες ὅμοιοι τάξει τε καὶ τύχῃ καὶ δόξῃ ὑπερέχουσι· τούτων δὴ
φορτική ἐστιν ἡ κολακεία, ὅταν τῇ ἀλαζονείᾳ ἡ αὐθεντία προς-
γένηται. Τοῦ μέντοι ἀληθινοῦ φίλου τὸν πρὸς χάριν ὁμιλοῦντα 95
διακρίνειν, ἐάν τις μετ' ἐπιμελείας προςέχῃ, καὶ διαγνῶναι
οὐχ ἧττον δύναται ἢ πάντα τἄλλα πεπλασμένα καὶ προςποίητα
τῶν εἰλικρινῶν καὶ ἀληθῶν. Αὐτίκα γὰρ ἡ ἐκκλησία, ἥτις ἐκ
τῶν ἐσχάτως ἀπαιδεύτων συνέστηκεν, ὅμως ἐπικρίνειν τὴν με-
ταξὺ τοῦ δημοκόπου, ἤγουν κολακικοῦ καὶ εἰκαίου πολίτου, καὶ
τοῦ βεβαίου καὶ ἐμβριθοῦς καὶ σεμνοῦ διαφοράν. Οἵαις πρώην
Γάϊος ὁ Παπίριος θωπείαις εἰς τὰς τοῦ δήμου ἀκοὰς ὑπεδύετο,
ἡνίκα νόμον εἰςέφερε, τὸν αὐτὸν πάλιν αἱρεῖσθαι δήμαρχον
ἐπιτρέποντα, ἀντιλεγόντων ἡμῶν; Ἀλλ' οὐδὲν περὶ ἐμοῦ τα- 96
νῦν· περὶ δὲ τοῦ Σκηπίωνος προθυμότερον ἐρῶ. Ὅσον, ὦ
θεοί, ἐνῆν αὐτῷ τὸ σεμνόν; ὅσον δ' ἐπήνθει τῷ λόγῳ αὐτοῦ
τὸ ἀξίωμα; ὥςτε ῥαδίως ἂν σε τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων ἡγε-
μόνα, οὐκ ἀκόλουθον ἐκεῖνον εἰπεῖν. Ἀλλὰ παραγίνεσθε λέ-
γοντος ὑμεῖς, καὶ ἐν χερσὶ λόγος ἐστί. Οὐκοῦν ὁ τῷ δήμῳ χα-
ριζόμενος νόμος ὑπὸ δημοτικῶν ἠκυρώθη τῶν ψήφων. Ἵνα
δὲ πρὸς τὰ κατ' ἐμὲ πάλιν ἐπανέρχωμαι, μέμνησθε δήπου,
ἐφ' ὅσον δημοτικὸς ἦν ὁ περὶ τῶν ἱεροσυνῶν νόμος, ὃν Γάϊος
Λικίνιος Κράσσος ἐπὶ Κοΐντου Μαξίμου τοῦ Σκηπίωνος ἀδελ-
φοῦ καὶ Λουκίου Μαγκίνου ὑπατευόντων εἰςήνεγκεν. διὰ τού-
του γὰρ ἡ εἰς τὸν ἱερατικὸν σύλλογον εἴςκρισις πρὸς τὴν τοῦ
δήμου εὐεργεσίαν μετετίθετο. Κἀκεῖνος μὲν δὴ πρῶτον εἰς τὴν
ἀγορὰν στραφεὶς δημηγορεῖν ἤρξατο· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον τούτου
πιθανὸν τὸν λόγον ἡ τῶν θεῶν θρησκεία ἀναφερόντων ἡμῶν

---

set *amicorum.* — Beierus comparat Graec. *οἷόν τι φίλου χρῆμα — εἶδος.*

Πολλοὶ — ὅμοιοι] *Ὅμοιος* cum Genitivo rarius struitur vd. Matth. 94
Gr. Gr. Vol. II. § 386. n. 2. Bernhardy. wiss. Syntax. p. 140. Krüg. ad Xen. Anab. IV, 1, 18. item *ἴσος* vd. Ochsner. ad Olivet. Eclog. Cicer. p. 197. Ed. II.

Αὐτίκα γάρ] De suo adiecit Petavius.

ἡνίκα — ἐπιτρέποντα] Ciceronis verba non accurate reddita sunt: 95
cum ferret legem de tribunis plebis reficiendis.

Οἵαις — ἡμῶν;] Male signum interrogandi positum, ut insequenti paragrapho post *σεμνόν* et *ἀξίωμα.*

Ἀλλὰ παραγίνεσθε — ἐν χερσὶ λόγος ἐστί] Rectius *παρεγένεσθε — 96
ἐν χερσὶν ὁ λόγος*, vd. Cicer. Infra praestat form. *ἱερωσυνῶν.*

Κἀκεῖνος — ἤρξατο] Plutarch. C. Gracchum in Vit. cp. 5. auctorem huius facti fuisse narrat: *Λέγεται — καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων δημαγωγῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀφορώντων καὶ τὸ καλούμενον κομίτιον, πρῶτον τότε στραφεὶς ἔξω πρὸς τὴν ἀγορὰν δημηγορεῖν.*

ἀναφερόντων ἡμῶν] *Defendere* i. q. *ἀπολογίαν ποιεῖσθαι — ἀπολογεῖσθαι ὑπέρ τινος — συνηγορεῖν.*

ῥᾳδίως ἐνίκησε. Τοῦτο μὲν οὖν ἐπ' ἐμοῦ στρατηγοῦ πρὸ πέντε
τῆς ἐμῆς ὑπατείας ἐτῶν ἐγίνετο. Οὐκοῦν ἐκ τῆς τοῦ πράγμα-
τος φύσεως μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὕτη ἡ δίκη προστα-
σίας ἔτυχε.
97 XXVI. Εἰ δ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τουτέστιν ἐπ' ἀγορᾶς,
ὅπου τὰ πεπλασμένα καὶ ἐσχηματισμένα ὅτι μάλιστα χώραν
ἔχει, τἀληθὲς ὅμως ἰσχύει, εἰ φωραθείη ποθὲν καὶ λαμπρῶς
ἀναφαίνοιτο· τί χρὴ κατὰ τὴν φιλίαν γενέσθαι, ἥτις ὅλη πρὸς
τὴν ἀλήθειαν ἀνακρίνεται; Ἐν ᾗ ἐὰν μὴ τὸ στῆθος, ὡς λέ-
γουσιν, ἀναπεπταμένον ἴδῃς, καὶ τὸ σὸν δ' ἐπιδεικνύῃς αὐτός,
πιστὸν οὐδὲν οὔτε σαφῶς ἐγνωσμένον ἂν ἔχοις· ἀλλ' οὐδὲ φι-
λεῖν ἢ φιλεῖσθαι δυνηθείης ἄν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀληθῶς καὶ
ἀπλάστως γίνεται οὐκ εἰδώς. Καίτοι αὕτη ἡ κολακεία, καίπερ
ἐπιβλαβὴς οὖσα, οὐδένα λυμαίνοιτ' ἂν ὅμως εἰ μὴ τὸν προς-
ιέμενον καὶ ἡδόμενον αὐτῇ. Ὅθεν εἰς τοῦτο περίσταται τὸ
πρᾶγμα, ὡς ἐκεῖνον μάλιστα τὰ ὦτα τοῖς κόλαξιν ὑπέχειν, ὃς
98 ἑαυτὸν κολακεύει καὶ οὐχ ἥκιστα ἥδεται αὐτὸς ἑαυτῷ. Ὅλως
δ' αὐτῆς ἐρᾷ ἡ ἀρετή. καὶ γὰρ οἶδε κάλλιστα ἑαυτήν, καὶ ὡς
ἀξιέραστός ἐστι κατανοεῖ. Ἀλλ' ἔγωγε τανῦν οὐ περὶ ἀρετῆς
λέγω, δόξης δὲ μᾶλλον τῆς ἐπ' αὐτῇ. οὐ τοσοῦτοι γὰρ αὐτὴν
κεκτῆσθαι τὴν ἀρετὴν ἢ δοκεῖν ἐθέλουσιν. Οὗτοι ἥδονται
κολακευόμενοι· τούτοις ἡ πρὸς χάριν ἀναπεπλασμένη ὅταν ὁμι-
λία προςάγεται, τὸν κενὸν τουτονὶ λόγον ἰδίων ἐπαίνων εἶναι
μαρτυρίαν ὑπολαμβάνουσιν. Οὐδεμία γοῦν τοιαύτη ἐστὶν ἡ
φιλία, ὅτε ὁ μὲν ἕτερος τἀληθὲς ἀκούειν οὐ βούλεται, ὁ δ' ἕτε-
ρος εἰς τὸ ψεύδεσθαι παρεσκευασμένος ἐστίν. οὐδὲ μὴν τῶν
ἐν ταῖς κωμῳδίαις παρασίτων ἐπίχαρις ἦν ἡ κολακεία, εἰ μή
τινες ἦσαν ἀλαζόνες οἱ στρατιῶται.

Μεγάλην ἐμοὶ γοῦν ἔσχεν ἡ Θαῒς χάριν;

ἤρκει μὲν ἀποκρίνασθαι, ὅτι μεγάλην· ὁ δὲ ὑπερφυῆ λέγει.
Ἐπιεικῶς γὰρ ἐπαύξειν οἶδεν ἡ κολακεία, ὃ μέγα ἐκεῖνος εἶναι
99 βούλεται, οὐ πρὸς χάριν εἴρηται. Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὸ κενὸν
τόδε προςηνὲς ὂν παρὰ τούτοις δυνατόν ἐστιν, οἳ ἐπισπῶνται
καὶ προςκαλοῦσιν αὐτοί· παραγγελτέον ὅμως κἂν τοῖς ἐμβρι-
θεστέροις καὶ εὐσταθεστέροις δοκοῦσίν ἐστιν, ὅπως τὸν νοῦν
προσέχωσι, μὴ ἄρα ὑπὸ τῆς σεσοφισμένης κολακείας ἁλῶσι.
Τὸν γάρ τοι φανερῶς κολακεύοντα οὐδεὶς ὅςτις οὐχ ὁρᾷ, ἢν

---

97 Cap. XXVI. τὰ ὦτα τοῖς κόλαξιν ὑπέχειν] Ὑπέχειν οὖας Simonid. τὰ ὦτα ἀναπεταννύναι Lucian. de histor. conscrib. cp. 7. ibiq. Herm.

98 ὅταν — προςάγεται] Corr. προςάγηται.
Μεγάλην — ἔσχεν — χάριν] *Gratias agere* i. q. χάριν ὁμολογεῖν — χάριτας λέγειν; χάριν ἔχειν i. q. *gratiam habere.*

99 ὅμως κἂν — δοκοῦσιν] Corr. ὅμως καὶ i. e. *tamen etiam*: δοκοῦσι abesse potest.

μὴ κομιδῇ ἀνόητος εἴη· ὁ δὲ πανοῦργος καὶ κρυπτὸς ἐκεῖνος μὴ λάθοι παρεισδύς, παντὶ τρόπῳ φυλακτέον ἐστίν· οὐδὲ γὰρ ῥαδίως διαγινώσκεται, ἅτε δεινὸς ὤν, κἂν ἐναντιούμενος, πολλάκις ὑποθωπεύειν καὶ προςσαίνειν ἐν ᾧ διαφερόμενος καὶ ἀμφισβητῶν φαίνεται, ὥςτε τελευτῶν δὴ ὑπείκειν καὶ ἐθελοκακεῖν, ἵνα ὁ πεφενακισμένος ἄμεινον προαισθέσθαι δοκῇ. Τί δ᾽ αἴσχιον τούτου; ὃ μὴ συμβῇ ποτε, προνοεῖν δεῖ μᾶλλον, ὡς ἐν Ἐπικουρείῳ·

Μωρῶν πρὸ πάντων πρεσβυτῶν σκηνῆς ἄπο
Ἐμὲ περιάξῃς τήμερον ἐμπαίζων ἅδην.

100 *Τοῦτο γὰρ ἐν τοῖς δράμασι τὰ πρῶτα τῆς μωρίας ἔχει πρόςωπον τὸ τῶν ἀπρονοήτων καὶ εἰς τὸ πάντα πιστεύειν προπετῶν γερόντων. Ἀλλ᾽ οὐκ οἶδα πῶς ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς τελείοις ἀνδράσι φιλιῶν, τουτέστι σοφοῖς (σοφίας δὲ λέγω ταυτησὶ πέρι, οἵα τοῖς ἀνθρώποις ἐνεῖναι φύσιν ἔχει) εἰς τὰς φαυλοτέρας ὁ λόγος ἡμῖν μετέπεσεν. Οὐκοῦν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανίωμεν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην συμπεραίνωμέν ποτε.*

XXVII. *Ἡ μὲν οὖν ἀρετή, φαίην ἄν, ὦ Γάϊε Φάννιε καὶ Κόϊντε Μούτιε, συνίστησί τε τὰς φιλίας καὶ συνεστώσας διατηρεῖ. Ἐν αὐτῇ γὰρ τὸ τῶν πραγμάτων ἁρμόδιον καὶ σύμφωνον ἔνεστι, τό τε βέβαιον καὶ ἀσφαλές· ἥτις οὐ φθάνει προκύψασα καὶ τὸ ἴδιον φέγγος ἐπιδείξασα, τὸ δὲ αὐτὸ ἐν ἄλλῳ τινὶ κατιδοῦσα καὶ καταμαθοῦσα· καὶ δὴ ἐκείνῳ προςπελάζει,*

ἢν — ἀνόητος εἴη] *Nisi — est excors*, i. e. *εἰ μὴ — ἀνόητός ἐστι*.
μὴ λάθοι — φυλακτέον ἐστίν] Corrige *μὴ λάθῃ*.
ὡς ἐν Ἐπικουρείῳ] Secutus est Pet. lectionem *Epicureo* pro unice vera *Epiclero*, quae Caecilii fabula fuit vd. Gernhard.
Ἐμὲ — πῶς] Expressa est lectio *luseris*, pro qua Gernhardus e Cod. Pal. 1. contra metrum *atque unxeris*; optime Beierus, quem secutus est Orellius, ex emendatione Bentleii ad Horat. art. poet. v. 96. *emunxeris* recepit, quod apte comparat cum Graeco vocabulo *ἀπομύττειν*. Hesych. T. I. p. 473. *ἀπομύττειν, ἐξαπατᾶν, γοητεύειν*. Pollux. On. II, 4. s. 78. *ἤδη τινὲς τῶν κωμικῶν τὸ ἐπὶ κέρδει ἐξαπατᾶν ἀπομύττειν εἶπον*. Pro *πῶς* corr. *ὅπως*.
Οὐκοῦν — ποτε] Vett. Edd. lectio expressa: *ad illam primam — eamque ipsam*, optt. Edd. recc. Graev. Gernh. Beier. Orell. *ad illa prima — eaque ipsa*. 100
Cap. XXVII. *Ἡ μὲν οὖν ἀρετή*] Male *virtus* semel est redditum, recte bis in multis Codd. et optt. Edd. inde a Graevio exhibetur, quum haec *ἀναδίπλωσις*, iudice Beiero, egregie oratoriam epilogi, in quo semper oratio surgit, vim adaugeat.
Μούτιε] Vd. supra ad Cap. I.
Ἐν αὐτῇ — ἔνεστι] Cicerone interprete *convenientia* h. l. i. q. *συμπάθεια* Nat. D. III, 11. de Div. II, 14. (non 15. ut Schütz. Lex. Cic. et Gernh.), quam quoque de Fin. III, 6. *ὁμολογίαν* explicat. Apud Stob. Ecl. Ethic. *συμφωνία* idem significat vd. Goerenz. ad h. l.

καὶ τὸ ἑτέρῳ ἑνὸν ἀντιλαμβάνει· ὅθεν δεινῶς ἐκπυροῦται τὸ φίλτρον εἴτε ἡ φιλία. Ἄμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἀπὸ τοῦ φιλεῖν παράγεται. Τὸ δὲ φιλεῖν οὐδέν ἐστιν ἄλλο εἰ μὴ τὸν αὐτὸν ἀγαπᾶν, ὃν ἂν φιλήσῃς, μηδεμιᾶς χρείας καὶ ὠφελείας
101 *ἕνεκα. Εἰ καὶ αὐτὴ ὅμως, κἂν μὴ μνωμένῳ σοι, ἐκ τῆς φιλίας ἀναφύεται. Μετὰ τοιαύτης εὐνοίας ἡμεῖς ἔτι ἐν τοῖς μειρακίοις ἐξεταζόμενοι τοὺς πρεσβύτας ἐκείνους, Λεύκιον Παῦλον, Μάρκον Κάτωνα, Γάϊον Γάλλαν, Πάπλιον Ναριχᾶν καὶ Τιβέριον Γράκχον, τοῦ ἡμετέρου πενθερὸν Σκηπίωνος, ἐφιλήσαμεν. Ἐκείνη δ' αὖ καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἥλιξιν ἀναφαίνεται, οἷον ἐμοῦ μεταξὺ καὶ Σκηπίωνος, τοῦ τε Λευκίου Φουρίου καὶ Ποπλίου Ῥουπιλίου καὶ Σπορίου Μόυμμίου. Ἐν μέρει δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ γηραιοὶ τῇ τῶν μειρακίων ἀγαπήσει ἐπαναπαυόμεθα, ὥςπερ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ καὶ τῇ Κοΐντου Τουβέρωνος· λίαν δὲ κἀμὲ ἡ τοῦ κομιδῇ νεανίσκου ὄντος Ποπλίου Ῥουτιλίου καὶ Αὔλου Οὐϊργινίου οἰκειότης εὐφραίνει. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτον ὁ βίος καὶ ἡ φύσις ἡμετέρα λόγον ἔχει, ὡς ἄλλην ἐξ ἄλλης φῦναι τὴν ἡλικίαν· μάλιστα μὲν εὐκταῖον ἂν εἴη σοι τὸ τοῖς ἡλικιώταις καθάπερ ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας συνεκβληθέντα μετὰ τῶν αὐτῶν εἰς νύσσαν, ὡς λέγουσι, φθάνειν δύνασθαι.*
102 *Ἐπεὶ δ' ἀστάθμητα τὰ ἀνθρώπινα καὶ ὀξείας ἔχει τὰς ῥοπάς, διὰ παντὸς ἀναζητεῖν δεῖ, οὓς ἂν φιλήσωμεν καὶ ὑφ' ὧν ἀντιφιληθῶμεν. τῆς γὰρ ἀγάπης καὶ εὐνοίας ἀνῃρημένης πᾶν ἐκ τοῦ βίου συνανῄρηται τὸ ἡδύ. Ἐμοὶ μὲν οὖν ὁ Σκηπίων, καίπερ ἐξαίφνης ἀναρπασθείς, ζῇ τε ὅμως καὶ ζήσεται ἀεί. τὴν γὰρ ἀρετὴν ἠγάπησα τἀνδρός, ἥτις οὐκ ἀπεσβέσθη. Καὶ οὐκ ἐμοὶ μόνῳ πρὸ ὀφθαλμῶν κεῖται, ὃς πάντοτε μετὰ χεῖρας εἶχον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ὕστερον λαμπρὰ μέλλει καὶ διαβόητος ἔσεσθαι· οὐδ' ἔστιν ὅςτις εἰς ἐνθύμησιν ἢ ἐλπίδα*

ὅθεν — φιλία] *Ex quo exardescit sive amor sive amicitia* vulgo in optt. Edd. legitur, i. e. *εἴτε τὸ φίλτρον εἴτε ἡ φιλία.* Petavius expressit lectionem *ex quo eorum exardescit amor sive amicitia. Amor* non est *φίλτρον* (vd. Lexic. Xenoph. Memor. II, 6, 10. III, 11, 17.), quo vocabulo usus videtur Petavius, ut, quum *φιλία* et *amor* et *amicitia* sit, sicut Cicero, duo vocabula eiusdem stirpis poneret.

ἀναφύεται] *Efflorescit*, cui accuratius respondet *ἐξανθεῖ.*

101 *συνεκβληθέντα — φθάνειν δύνασθαι*] Rectius *συναφεθέντα*, quum *συνεκβάλλεσθαι eiici*, *συναφίεσθαι emitti cum aliquo* significet; unde *carceres ἀφετηρία — ἄφεσις* vocantur. Pro *φθάνειν* erat ponendum *ἀφικνεῖσθαι*, quum ap. Cic. sit *pervenire*. Supr. corr. *Νασικᾶν*.

102 *Ἐπεὶ — ῥοπάς*] *Caducus* rectius interpreteris *ἐξίτηλος — φθαρτός*, quum *ὀξείας ἔχειν τὰς ῥοπάς* significet *ὀξύῤῥοπον εἶναι*, *celeriter mutari*, *mutabilem*, *agilem esse* vd. Steph. Thes. T. III. p. 678.

ζήσεται] Apud bonos scriptores Fut. verb. *βιοῦν* in usu est.

*τῶν μειζόνων ἥξει ποτέ, ὃς ἐκείνου τὴν μνήμην καὶ τὴν εἰκόνα
μὴ προκεῖσθαι δεῖν ἡγήσεται. Ἐμοὶ δ' ἐξ ἁπάντων, ἅπερ ἐκ* 103
*τῆς τύχης ἢ φύσεως ἔλαχον, οὐδέν ἐστιν ὃ τῇ Σκηπίωνος φι-
λίᾳ παραβάλλειν ἂν ἔχοιμι. Ἐν ταύτῃ καὶ τὸ περὶ πολιτείας
ὁμογνωμονεῖν ἐγένετό μοι, ἐν ταύτῃ τὸ περὶ τῶν ἰδίων βου-
λεύεσθαι, ἐν ταύτῃ ὁλόκληρον παρέχουσα τὸ τερπνὸν ἡ ἀνά-
παυσις. Οὐδέποτε ἐκείνῳ, ὅσον ἐμέ γ' αἰσθέσθαι, προς-
έκρουσα· οὐδ' αὖ, ὃ μὴ βουλομένῳ ἦν ἐμοί, ἤκουσα παρ' αὐ-
τοῦ. Μία ἦν ἀμφοῖν οἰκία, δίαιτά θ' ἡ αὐτή τῆς κοινῆς
μηδὲν ἐξηλλαγμένη· καὶ οὐχ ὅσον ἡ ἐκστρατεία, ἀλλὰ καὶ ἀπο-
δημίαι καὶ ἀγραυλίαι κοιναὶ ἦσαν ἡμῖν. Τί γὰρ χρὴ καὶ λέ-* 104
*γειν ἐμὲ περὶ τῆς κατὰ τὸ γνῶναι καὶ μαθεῖν ἀεί τι φιλοτιμίας
ἡμῶν; ἐν ῃ μακρὰν ἀπῳκισμένοι τῆς τῶν πολλῶν συνηθείας
πᾶσαν τὴν σχολὴν καὶ χρόνον κατετρίψαμεν. Ὧν ἁπάντων ἡ
μνήμη εἴπερ ἐκείνῳ συναπώλετο, ἀνδρὸς οἰκειοτάτου καὶ προς-
φιλεστάτου τὸν πόθον ἐνεγκεῖν οὐκ ἂν οἷός τ' ἦν ἐγώ. Ἀλλ' οὐδὲ
ταῦτα παντελῶς ἠφάνισται, τρέφεται δὲ μᾶλλον καὶ διὰ τῆς
ἐννοίας καὶ μνήμης ἐπαύξεται· καὶ εἰ πάντως ἐστερημένος ἦν
αὐτῶν, πολλὴν ἂν ἐμοὶ αὐτὴ ἡ ἡλικία συνεβάλλετο τὴν παρα-
μυθίαν. οὐ γὰρ ἐπὶ πολὺν ἔτι τὸν χρόνον τῷδε τῷ πόθῳ συ-
ζῆν ἂν δυναίμην. Ἅπαντα δὲ τὰ βραχέα ἀνεκτὰ μέλλει ἔσε-
σθαι, κἂν μεγάλα ὄντα τυγχάνοι. Ταῦτα περὶ τῆς φιλίας εἶ-
χον εἰπεῖν· ὑμῖν δὲ παραινῶ, τοιαύτῃ τῇ ἀρετῇ χώραν ἀπονέ-
μειν, ἧς ἄνευ εἶναι τὴν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται· ὡς ἐκείνης ἐξ-
ῃρημένης προτιμότερον τῆς φιλίας οὐδὲν ἡγεῖσθαι.*

βουλομένῳ] Correxi pro *βουλομένω*. 103
ῃ — κατετρίψαμεν] Expressa est lectio *omne otium tempusque* 104
contriuimus, sed in plerisque Codd. et optt. Edd. *omne otiosum
tempus contrivimus*. Pro ᾧ, mendo typogr., corr. ῃ
κἂν — τυγχάνοι] Corr. *κἂν — τυγχάνῃ*.
ὡς — οὐδέν] Corr. *ὡς — μηδέν*.

M. TULLI CICERONIS
PARADOXA
IN
GRAECUM CONVERSA
A
DION. PETAVIO
ET
ADRIANO TURNEBO.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
ΠΑΡΑΔΟΞΑ
ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΝΤΑ
ΥΠΟ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ
ΚΑΙ
ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΤΟΥΡΝΕΒΟΥ.

Μ. Τ. ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΞΑ ΣΤ ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΔΙΟΝ. ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ.

Prooemium.

Τὸν μητράδελφόν σου Κάτωνα πολλάκις, ὦ Βροῦτε, παρετήρησα, ὁπόταν ἐν τῇ συγκλήτῳ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπέφαινε, κεφάλαι' ἄττα τῶν ἐκ τῆς φιλοσοφίας μάλα προὔργου ὄντα μεταχειρίσασθαι, τῆς τε κατ' ἀγορὰν χρήσεως καὶ τῶν δημοσίων συλλόγων πάμπαν ἀφεστηκότα· ὅμως δὲ τοσοῦτον λέγοντα διαπράξασθαι, ὡς τὰ τοιαῦτα κἂν τῷ δήμῳ πιθανὰ δοκεῖν. Ὃ δὴ τοσούτῳ μεῖζον καὶ χαλεπώτερον ἐκείνῳ ἢ ἀμφοῖν ἐστὶ σοί τε κἀμοί, ὅσον ἡμεῖς τοιαύτῃ μᾶλλον χρώμεθα τῇ φιλοσοφίᾳ, ἣ τὴν τοῦ λέγειν δύναμιν ἔτεκεν· ἐν ᾗ δηλαδὴ ταῦτα

Μ. Τ. ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΞΑ Δ ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΑΔΡ. ΤΟΥΡΝΕΒΟΥ.

Prooemium.

1 Κάτωνα τὸν σὸν πρὸς μητρὸς θεῖον πολλάκις, ὦ Βροῦτε, κατενόησα, ὅτε δὴ ἐν τῇ συγκλήτῳ τὴν γνώμην ἀποφήναιτο, τόπους τινὰς ἐκ τῆς φιλοσοφίας κομιδῇ σπουδαίους μεταχειρίσασθαι, ἀλλοτρίους δὲ καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ πολιτείας· ὅμως δ' οὖν τῇ εὑρεσιλογίᾳ ποιεῖν, ὥστε τῷ δήμῳ ἐκείνους μάλα πιθανοὺς δοκεῖν.
2 Ὃ δὴ ἐκείνῳ ἐκ τούτου μείζονος ἦν δυσχερείας, ἢ σοὶ ἢ ἐμοί· ὅτι δηλονότι ἐκείνῃ φιλοσοφίᾳ μᾶλλον χρώμεθα, ἣ τὴν τῶν λόγων δύναμιν ἐγέννησε, καὶ ἐν ᾗ τὰ λεγόμενα οὐ παρὰ πολὺ ἀπὸ τῆς δημώ-

---

1 ὁπόταν — ἀπέφαινε] Ὁπόταν cum Indicativo soloecum est vd. supra ad Cicer. Lael. cp. 2. et h. l. ὅτε vel ὁπότε est ponendum: τὴν γνώμην ἀποφαίνεσθαι usitatius quam ἀποφαίνειν. Recte Turnebus ὅτε — τὴν γνώμην ἀποφήναιτο.

ὅμως — δήμῳ] Rectius h. l. Petavius quam Turnebus est interpretatus: ὅμως δ' οὖν τῇ εὑρεσιλογίᾳ ποιεῖν, ὥστε τῷ δήμῳ —. nam εὑρεσιλογία est *ars inventrix, acumen in inveniendo, solertia in inveniendis et proferendis verbis; loquacitas, verbositas, commentitia disputatio* vd. Steph. Thes. T. IV. p. 988. *Dicendo consequi* simpliciter est λέγοντα διαπράξασθαι; *etiam* est omissum.

2 μεῖζον καὶ χαλεπώτερον] Apud Cic. est tantum *maius*.

εἰπεῖν ἔθος ἐστὶν, ἅπερ ὀλίγον παραλλάττει τῆς τῶν πολλῶν ὑπολήψεως. ὁ δὲ Κάτων τέλειος ὢν κατ᾽ ἐμὲ Στωϊκὸς καὶ τοιαῦτα φρονεῖ, ἃ μὴ τὸ πλῆθος ἀποδέχεται, καὶ ἐν τοιᾷδε τῇ αἱρέσει ἐξετάζεται, ἥτις τοῦ ἐν τοῖς λόγοις διηνθισμένου ἥκιστα στοχάζεται οὐδὲ τὴν ὑπόθεσιν ἐπεξεργάζεται· διὰ δὲ λεπτῶν τινων ἐρωτηματίων, ὡσανεὶ κεντήσεων, τὸ προκείμενον ἀπεργάζεται. Ἀλλ᾽ οὐδὲν οὕτως ἐστὶν ἄπιστον, ὃ μὴ τῷ λόγῳ πιστὸν ἂν γένοιτο· μηδέν τε οὕτως ἀκαλλὲς καὶ ἀκατασκεύαστον, ὃ μὴ φαιδρυνθῇ τῷ λόγῳ καὶ οἷον ἐξασκηθῇ. ὃ δὴ οὕτω πεδους ὑπολήψεως ἀφίσταται. ὁ δὲ δὴ Κάτων ἐντελὴς οἶμαι Στωϊκὸς ταῦτά που δογματίζει, οἷς ὁ πολὺς ὅμιλος οὐ συγκατατίθεται. καὶ ἐκείνης τε τῆς αἱρέσεως ἔχεται, ἥτις οὐδεμιᾷ λέξεως ἀνθολογίᾳ ἐφέπεται οὐδὲ τὸ ἐπιχείρημα πλατύνει. ἀλλὰ σμικραῖς ἐρωτήσεσι καὶ οἱονεὶ κέντροις τὸ προτιθέμενον συμ-
8 *περαίνει. Οὐδὲν μέντοι ὅμως ἐστὶν οὕτως ἀπίθανον, ὃ μὴ λόγῳ πιθανὸν γένηται, οὐδὲν οὕτως κατεσκληκός τε καὶ ἄκομψον, ὃ οὐχὶ τῷ λόγῳ λαμπρύνηται καὶ οἱονεὶ θεραπεύηται. τοῦτο δὴ οὕτως ὑπολα-*

ἅπερ — ὑπολήψεως] Pro Turnebi interpretatione *τὰ λεγόμενα οὐ παρὰ πολὺ ἀπὸ τῆς δημώδους ὑπολήψεως ἀφίσταται* substituit Blum. Anleit. p. 166. *τὰ λεγόμενα οὐ πολὺ ἀπὸ τῆς δημώδους ὑπολήψεως κεχώρισται.*

διὰ — κεντήσεων] Recte secutus est Petavius lect. *quasi punctis* pro *et quasi punctis*, ut Turnebus, qui *minutis interrogatiunculis* minus accurate reddidit *σμικραῖς ἐρωτήσεσι.*

8 *οὐδὲν — ἐξασκηθῇ*] Turnebus: *Οὐδὲν — οὕτως ἀπίθανον, ὃ μὴ — γένηται. οὐδὲν —, ὃ οὐχὶ — λαμπρύνηται — θεραπεύηται.* Priusquam Petavii et Turnebi interpretationem examinemus, apponamus verba Ciceronis: *Sed nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile: nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione et tanquam excolatur.* Locutionem Latinam *nihil est — quod* Graece plena reddunt *οὐδέν ἐστιν ὅ τι οὐ* vd. Ast. ad Plat. Alcib. I. p. 305. Popp. et Born. ad Xen. Cyr. VII, 5, 61. Lex. Xenoph. Vol. III. p. 356., saepe contracte *οὐδὲν ὅ τι οὐ* ibid. Herm. ad Viger. p. 709. Matth. Gr. T. II. p. 607. Iacob. ad Lucian. Toxar. p. 85, interdum pro *ὅ τι* ponunt *ὅ* Herm. l. l. Quod ad modum attinet, quem haec structura requirit, relativum cum *ἄν* sequente Coniunctivo est ponendum vd. Herm. ad Viger. p. 908. Dissen. Disquiss. philol. Spec. I. p. 22. Poppon. Comment. de partic. *ἄν* in Friedem. et Seebod. Miscell. Vol. I. p. 49 sq. Bernhard. wiss. Syntax d. griech. Spr. p. 398 sq. Kühner Versuch ein. neu. Anordn. d. griech. Synt. §. 220. De Optativo, praecedente pron. relativo, vd. Bornem. ad Xen. Cyrop. VII, 5, 61. Herbst. ad Xen. Memor. I, 2, 6. Bernhard. l. l. dubia de hac structura Xenophonti usitata moventem. Locus Ciceronis sic interpretandus: *Ἀλλ᾽ οὐδέν ἐστιν οὕτως ἄπιστον, ὃ (ὅ τι) οὐκ ἂν τῷ λόγῳ πιστὸν γένηται· οὐδέν τε οὕτω τραχὺ καὶ ἄκοσμον, ὃ οὐκ ἂν τῷ λόγῳ*

πεισμένος καί τι καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνον αὐτὸν ἐθρασυνάμην, ὃν ἔφθην εἰπών. Ὁ μὲν γὰρ Κάτων περὶ τῆς μεγαλοψυχίας καὶ ἐγκρατείας, περί τε θανάτου καὶ παντοίου τῆς ἀρετῆς ἐπαίνου, περὶ θεῶν τ' αὖ καὶ περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα στοργῆς εὖ μάλα Στωϊκῶς καὶ ῥητορικῆς δίχα φιλοκαλίας εἴωθε διαλέγεσθαι. Ἐγὼ δὲ ἅπερ κἀν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν σχολῇ μόλις ἀποδέχονται οἱ Στωϊκοί, αὐτὰ ταῦτά σοι οἱονεὶ παίζων εἰς κοινοὺς τόπους φέρων συνεσκεύασα, ἃ καὶ διὰ τὸ θαυμάσια εἶναι 4 καὶ παρὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν κἀκείνοις ὀνομάζειν π α ρ ά δ ο ξ α νομίζεται. Οὐκοῦν πεῖραν ἐνταῦθα λαβεῖν ἐβουλήθην, πότερον εἰς φῶς τὰ τοιαῦτα οἷόν τέ ἐστιν εἰσάγειν, τουτέστιν εἰς ἀγορὰν καὶ οὕτως ἀπαγγέλλεσθαι, ὥς εὐδοκιμεῖν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πότερον ἄλλο τί ἐστιν ὁ παιδείας γέμων, καὶ ἄλλος δημώδης ὁ λόγος. καὶ παρὰ τοῦτο δὲ

βιῶν προθυμότερον διὰ τοῦτο καὶ θαῤῥαλεώτερον ἢ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Κάτων, οὗ πέρι τάδε φημί, ἐποίησα. Κάτων μὲν γὰρ μόνον περὶ μεγαλοψυχίας, περὶ ἐγκρατείας, περὶ θανάτου, περὶ ἀρετῆς κάλλους, περὶ θεῶν ἀθανάτων, περὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα φιλίας τὸν Στωϊκὸν τρόπον ἄνευ ῥητορικοῦ κόσμου εἴωθε διαλέγεσθαι. Ἐγὼ δέ σοι, ἃ μόγις οἱ Στωϊκοὶ πολλῆς σχολῆς τυγχάνοντες ἐν τῇ διατριβῇ πιθανῶς κατασκευάζουσιν, οἷον παίζων εἰς τόπους κοινοὺς συντέθεικα. ἅτινα θαυμάσια ὄντα καὶ πᾶσιν ἀπίθανα ἀπὸ ἐκείνων δῆθα καὶ π α ρ ά δ υ ξ α ὀνομάζεται· πειρᾶσθαι ἠθέλησα, εἰ δυνηθείη εἴς τε τὸ φῶς προάγεσθαι, τοῦτό ἐστιν εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ οὕτω ῥηθῆναι, ὥστε προςίεσθαι παρὰ πάντων καὶ εὐδοκιμεῖν· ἢ τάχα ἄλλος εἴη λόγος ὁ φιλόσοφος, ἄλλος ὁ δημοτικός.

ἐκλάμπῃ καὶ οἱονεὶ θεραπεύηται. Blumius Anleit. p. 167. commendat structuram *οὐδὲν—οὕτως—ὥςτε μή*, idemque recte *horridum τραχύ*, convenientius quam Petav. *ἀκαλλές* et Turn. *κατεσκληκός*.

καὶ—ἐθρασυνάμην] Cic. *feci etiam audacius, quam ille ipse.* Recte Turnebus: *προθυμότερον—καὶ θαῤῥαλεώτερον ἢ αὐτὸς ἐκεῖνος—ἐποίησα*; nam *θρασύνεσθαι ὑπέρ τινα* dici nequit pro: *audacius facere quam aliquem.* Infra *nullis* ante *oratoriis* a P. et T. male expressum.

ἃ καὶ—νομίζεται. Οὐκοῦν] Petavius sequitur lect. *Quae—appellantur. Ac tentare*—Turnebus coniunctionem omittit. Recte distinguitur commate post *appellantur* omissa coniunctione, ut ab Gernh. et Orell. Petavius rectius *καὶ παρὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν*, i. e. *contraque opinionem omnium*, quam Turnebus: *καὶ πᾶσιν ἀπίθανα.* 4

τουτέστιν εἰς ἀγοράν] *Id est in forum*, Turn. minus recte *τοῦτό ἐστιν εἰς τὸ δικαστήριον*: quae verba merito Orellius uncis liberavit.

δημώδης ὁ λόγος] Est *popularis oratio*, non *δημοτικός*, ut est apud Turnebum.

ῥᾳδίως ἐνίκησε. Τοῦτο μὲν οὖν ἐπ' ἐμοῦ στρατηγοῦ πρὸ πέντε τῆς ἐμῆς ὑπατείας ἐτῶν ἐγίνετο. Οὐκοῦν ἐκ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὕτη ἡ δίκη προστασίας ἔτυχε.

97 XXVI. Εἰ δ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τουτέστιν ἐπ' ἀγορᾶς, ὅπου τὰ πεπλασμένα καὶ ἐσχηματισμένα ὅτι μάλιστα χώραν ἔχει, τἀληθὲς ὅμως ἰσχύει, εἰ φωραθείη ποθὲν καὶ λαμπρῶς ἀναφαίνοιτο· τί χρὴ κατὰ τὴν φιλίαν γενέσθαι, ἥτις ὅλη πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀνακρίνεται; Ἐν ᾗ ἐὰν μὴ τὸ στῆθος, ὡς λέγουσιν, ἀναπεπταμένον ἴδῃς, καὶ τὸ σὸν δ' ἐπιδεικνύῃς αὐτός, πιστὸν οὐδὲν οὔτε σαφῶς ἐγνωσμένον ἂν ἔχοις· ἀλλ' οὐδὲ φιλεῖν ἢ φιλεῖσθαι δυνηθείης ἄν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀληθῶς καὶ ἀπλάστως γίνεται οὐκ εἰδώς. Καίτοι αὕτη ἡ κολακεία, καίπερ ἐπιβλαβὴς οὖσα, οὐδένα λυμαίνοιτ' ἂν ὅμως εἰ μὴ τὸν προσιέμενον καὶ ἡδόμενον αὐτῇ. Ὅθεν εἰς τοῦτο περίσταται τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐκεῖνον μάλιστα τὰ ὦτα τοῖς κόλαξιν ὑπέχειν, ὃς
98 ἑαυτὸν κολακεύει καὶ οὐχ ἥκιστα ἥδεται αὐτὸς ἑαυτῷ. Ὅλως δ' αὐτῆς ἐρᾷ ἡ ἀρετή. καὶ γὰρ οἶδε κάλλιστα ἑαυτήν, καὶ ὡς ἀξιέραστός ἐστι κατανοεῖ. Ἀλλ' ἔγωγε τανῦν οὐ περὶ ἀρετῆς λέγω, δόξης δὲ μᾶλλον τῆς ἐπ' αὐτῇ. οὐ τοσοῦτοι γὰρ αὐτὴν κεκτῆσθαι τὴν ἀρετὴν ἢ δοκεῖν ἐθέλουσιν. Οὗτοι ἥδονται κολακευόμενοι· τούτοις ἡ πρὸς χάριν ἀναπεπλασμένη ὅταν ὁμιλία προσάγεται, τὸν κενὸν τουτονὶ λόγον ἰδίων ἐπαίνων εἶναι μαρτυρίαν ὑπολαμβάνουσιν. Οὐδεμία γοῦν τοιαύτη ἐστὶν ἡ φιλία, ὅτε ὁ μὲν ἕτερος τἀληθὲς ἀκούειν οὐ βούλεται, ὁ δ' ἕτερος εἰς τὸ ψεύδεσθαι παρεσκευασμένος ἐστίν. οὐδὲ μὴν τῶν ἐν ταῖς κωμῳδίαις παρασίτων ἐπίχαρις ἦν ἡ κολακεία, εἰ μή τινες ἦσαν ἀλαζόνες οἱ στρατιῶται.

Μεγάλην ἐμοὶ γοῦν ἔσχεν ἡ Θαῒς χάριν;

ἤρκει μὲν ἀποκρίνασθαι, ὅτι μεγάλην· ὁ δὲ ὑπερφυῆ λέγει. Ἐπιεικῶς γὰρ ἐπαύξειν οἶδεν ἡ κολακεία, ὃ μέγα ἐκεῖνος εἶναι
99 βούλεται, οὗ πρὸς χάριν εἴρηται. Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὸ κενὸν τόδε προσηνὲς ὂν παρὰ τούτοις δυνατόν ἐστιν, οἳ ἐπισπῶνται καὶ προσκαλοῦσιν αὐτοί· παραγγελτέον ὅμως κἂν τοῖς ἐμβριθεστέροις καὶ εὐσταθεστέροις δοκοῦσίν ἐστιν, ὅπως τὸν νοῦν προσέχωσι, μὴ ἄρα ὑπὸ τῆς σεσοφισμένης κολακείας ἁλῶσι. Τὸν γάρ τοι φανερῶς κολακεύοντα οὐδεὶς ὅστις οὐχ ὁρᾷ, ἢν

---

97 Cap. XXVI. τὰ ὦτα τοῖς κόλαξιν ὑπέχειν] Ὑπέχειν οὖας Simonid. τὰ ὦτα ἀναπεταννύναι Lucian. de histor. conscrib. cp. 7. ibiq. Herm.
98 ὅταν — προσάγεται] Corr. προσάγηται.
Μεγάλην — ἔσχεν — χάριν] *Gratias agere* i. q. χάριν ὁμολογεῖν — χάριτας λέγειν; χάριν ἔχειν i. q. *gratiam habere.*
99 ὅμως κἂν — δοκοῦσιν] Corr. ὅμως καὶ i. e. *tamen etiam*: δοκοῦσι abesse potest.

μὴ κομιδῇ ἀνόητος εἴη· ὁ δὲ πανοῦργος καὶ κρυπτὸς ἐκεῖνος μὴ λάθοι παρεισδύς, παντὶ τρόπῳ φυλακτέον ἐστίν· οὐδὲ γὰρ ῥᾳδίως διαγινώσκεται, ἅτε δεινὸς ἄν, κἂν ἐναντιούμενος, πολλάκις ὑποθωπεύειν καὶ προσσαίνειν ἐν ᾧ διαφερόμενος καὶ ἀμφισβητῶν φαίνεται, ὥστε τελευτῶν δὴ ὑπείκειν καὶ ἐθελοκακεῖν, ἵνα ὁ πεφενακισμένος ἄμεινον προαισθέσθαι δοκῇ. Τί δ' αἴσχιον τούτου; ὃ μὴ συμβῇ ποτε, προνοεῖν δεῖ μᾶλλον, ὡς ἐν Ἐπικουρείῳ·

Μωρῶν πρὸ πάντων πρεσβυτῶν σκηνῆς ἄπο
Ἐμὲ περιάξῃς τήμερον ἐμπαίζων ἅδην.

Τοῦτα γὰρ ἐν τοῖς δράμασι τὰ πρῶτα τῆς μωρίας ἔχει πρόσωπον τὸ τῶν ἀπρονοήτων καὶ εἰς τὸ πάντα πιστεύειν προπετῶν γερόντων. Ἀλλ' οὐκ οἶδα πῶς ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς τελείοις ἀνδράσι φιλιῶν, τουτέστι σοφοῖς (σοφίας δὲ λέγω ταυτησὶ πέρι, οἵα τοῖς ἀνθρώποις ἐνεῖναι φύσιν ἔχει) εἰς τὰς φαυλοτέρας ὁ λόγος ἡμῖν μετέπεσεν. Οὐκοῦν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανίωμεν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην συμπεραίνωμέν ποτε.

XXVII. Ἡ μὲν οὖν ἀρετή, φαίην ἄν, ὦ Γάϊε Φάννιε καὶ Κόϊντε Μούτιε, συνίστησί τε τὰς φιλίας καὶ συνεστώσας διατηρεῖ. Ἐν αὐτῇ γὰρ τὸ τῶν πραγμάτων ἁρμόδιον καὶ σύμφωνον ἔνεστι, τό τε βέβαιον καὶ ἀσφαλές· ἥτις οὐ φθάνει προκύψασα καὶ τὸ ἴδιον φέγγος ἐπιδείξασα, τὸ δὲ αὐτὸ ἐν ἄλλῳ τινὶ κατιδοῦσα καὶ καταμαθοῦσα· καὶ δὴ ἐκείνῳ προσπελάζει,

---

ἢν — ἀνόητος εἴη] *Nisi — est excors*, i. e. εἰ μὴ — ἀνόητός ἐστι.

μὴ λάθοι — φυλακτέον ἐστίν] Corrige μὴ λάθῃ.

ὡς ἐν Ἐπικουρείῳ] Secutus est Pet. lectionem *Epicureo* pro unice vera *Epiclero*, quae Caecilii fabula fuit vd. Gernhard.

Ἐμὲ — πῶς] Expressa est lectio *luseris*, pro qua Gernhardus e Cod. Pal. 1. contra metrum *atque unxeris*; optime Beierus, quem secutus est Orellius, ex emendatione Bentleii ad Horat. art. poet. v. 96. *emunxeris* recepit, quod apte comparat cum Graeco vocabulo ἀπομύττειν. Hesych. T. I. p. 473. ἀπομύττειν, ἐξαπατᾶν, γοητεύειν. Polluc. On. II, 4. s. 78. ἤδη τινὲς τῶν κωμικῶν τὸ ἐπὶ κέρδει ἐξαπατᾶν ἀπομύττειν εἶπον. Pro πῶς corr. ὅπως.

Οὐκοῦν — ποτε] Vett. Edd. lectio expressa: *ad illam primam — eamque ipsam*, optt. Edd. recc. Graev. Gernh. Beier. Orell. *ad illa prima — eaque ipsa.*

Cap. XXVII. Ἡ μὲν οὖν ἀρετή] Male *virtus* semel est redditum, recte bis in multis Codd. et optt. Edd. inde a Graevio exhibetur, quum haec ἀναδίπλωσις, iudice Beiero, egregie oratoriam epilogi, in quo semper oratio surgit, vim adaugeat.

Μούτιε] Vd. supra ad Cap. I.

Ἐν αὐτῇ — ἔνεστι] Cicerone interprete *convenientia* h. l. i. q. συμπάθεια Nat. D. III, 11. de Div. II, 14. (non 15. ut Schütz. Lex. Cic. et Gernh.), quam quoque de Fin. III, 6. ὁμολογίαν explicat. Apud Stob. Ecl. Ethic. συμφωνία idem significat vd. Goerenz. ad h. l.

καὶ τὸ ἑτέρου ἑνὸν ἀντιλαμβάνει· ὅθεν δεινῶς ἐκπυροῦται τὸ φίλτρον εἴτε ἡ φιλία. Ἄμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἀπὸ τοῦ φιλεῖν παράγεται. Τὸ δὲ φιλεῖν οὐδέν ἐστιν ἄλλο εἰ μὴ τὸν αὐτὸν ἀγαπᾷν, ὃν ἂν φιλήσῃς, μηδεμιᾶς χρείας καὶ ὠφελείας
101 ἕνεκα. Εἰ καὶ αὐτὴ ὅμως, κἂν μὴ μνωμένῳ σοι, ἐκ τῆς φιλίας ἀναφύεται. Μετὰ τοιαύτης εὐνοίας ἡμεῖς ἔτι ἐν τοῖς μειρακίοις ἐξεταζόμενοι τοὺς πρεσβύτας ἐκείνους, Λεύκιον Παῦλον, Μάρκον Κάτωνα, Γάϊον Γάλλαν, Πόπλιον Νασικᾶν καὶ Τιβέριον Γράκχον, τοῦ ἡμετέρου πενθερὸν Σκηπίωνος, ἐφιλήσαμεν. Ἐκείνη δ' αὖ καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἥλιξιν ἀναφαίνεται, οἷον ἐμοῦ μεταξὺ καὶ Σκηπίωνος, τοῦ τε Λευκίου Φουρίου καὶ Ποπλίου Ῥουπιλίου καὶ Σπορίου Μουμμίου. Ἐν μέρει δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ γηραιοὶ τῇ τῶν μειρακίων ἀγαπήσει ἐπαναπαυόμεθα, ὥσπερ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ καὶ τῇ Κοΐντου Τουβέρωνος· λίαν δὲ κἀμὲ ἡ τοῦ κομιδῇ νεανίσκου ὄντος Ποπλίου Ῥουτιλίου καὶ Αὔλου Οὐϊργινίου οἰκειότης εὐφραίνει. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτον ὁ βίος καὶ ἡ φύσις ἡμετέρα λόγον ἔχει, ὡς ἄλλην ἐξ ἄλλης φῦναι τὴν ἡλικίαν· μάλιστα μὲν εὐκταῖον ἂν εἴη σοι τὸ τοῖς ἡλικιώταις καθάπερ ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας συνεκβληθέντα μετὰ τῶν αὐτῶν εἰς νύσσαν, ὡς λέγουσι, φθάνειν δύνασθαι.
102 Ἐπεὶ δ' ἀστάθμητα τὰ ἀνθρώπινα καὶ ὀξείας ἔχει τὰς ῥοπάς, διὰ παντὸς ἀναζητεῖν δεῖ, οὓς ἂν φιλήσωμεν καὶ ὑφ' ὧν ἀντιφιληθῶμεν. τῆς γὰρ ἀγάπης καὶ εὐνοίας ἀνῃρημένης πᾶν ἐκ τοῦ βίου συνανῄρηται τὸ ἡδύ. Ἐμοὶ μὲν οὖν ὁ Σκηπίων, καίπερ ἐξαίφνης ἀναρπασθείς, ζῇ τε ὅμως καὶ ζήσεται ἀεί. τὴν γὰρ ἀρετὴν ἠγάπησα τἀνδρός, ἥτις οὐκ ἀπεσβέσθη. Καὶ οὐκ ἐμοὶ μόνῳ πρὸ ὀφθαλμῶν κεῖται, ὃς πάντοτε μετὰ χεῖρας εἶχον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ὕστερον λαμπρὰ μέλλει καὶ διαβόητος ἔσεσθαι· οὐδ' ἔστιν ὅστις εἰς ἐνθύμησιν ἢ ἐλπίδα

ὅθεν — φιλία] *Ex quo exardescit sive amor sive amicitia* vulgo in optt. Edd. legitur, i. e. εἴτε τὸ φίλτρον εἴτε ἡ φιλία. Petavius expressit lectionem *ex quo eorum exardescit amor sive amicitia*. *Amor* non est φίλτρον (vd. Lexic. Xenoph. Memor. II, 6, 10. III, 11, 17.), quo vocabulo usus videtur Petavius, ut, quum φιλία et *amor* et *amicitia* sit, sicut Cicero, duo vocabula eiusdem stirpis poneret.

ἀναφύεται] *Efflorescit*, cui accuratius respondet ἐξανθεῖ.

101 συνεκβληθέντα — φθάνειν δύνασθαι] Rectius συναφεθέντα, quum συνεκβάλλεσθαι *eiici*, συναφίεσθαι *emitti cum aliquo* significet; unde *carceres* ἀφετηρία — ἄφεσις vocantur. Pro φθάνειν erat ponendum ἀφικνεῖσθαι, quum ap. Cic. sit *pervenire*. Supr. corr. Νασικᾶν.

102 Ἐπεὶ — ῥοπάς] *Caducus* rectius interpreteris ἐξίτηλος — φθαρτός, quum ὀξείας ἔχειν τὰς ῥοπάς significet ὀξύῤῥοπον εἶναι, *celeriter mutari*, *mutabilem*, *agilem esse* vd. Steph. Thes. T. III. p 678.

ζήσεται] Apud bonos scriptores Fut. verb. βιοῦν in usu est.

τῶν μειζόνων ἥξει ποτέ, ὃς ἐκείνου τὴν μνήμην καὶ τὴν εἰκόνα
μὴ προκεῖσθαι δεῖν ἡγήσεται. Ἐμοὶ δ' ἐξ ἁπάντων, ἅπερ ἐκ 103
τῆς τύχης ἢ φύσεως ἔλαχον, οὐδέν ἐστιν ὃ τῇ Σκηπίωνος φι-
λίᾳ παραβάλλειν ἂν ἔχοιμι. Ἐν ταύτῃ καὶ τὸ περὶ πολιτείας
ὁμογνωμονεῖν ἐγένετό μοι, ἐν ταύτῃ τὸ περὶ τῶν ἰδίων βου-
λεύεσθαι, ἐν ταύτῃ ὁλόκληρον παρέχουσα τὸ τερπνὸν ἡ ἀνά-
παυσις. Οὐδέποτε ἐκείνῳ, ὅσον ἐμέ γ' αἰσθέσθαι, προς-
έκρουσα· οὐδ' αὖ, ὃ μὴ βουλομένῳ ἦν ἐμοί, ἤκουσα παρ' αὐ-
τοῦ. Μία ἦν ἀμφοῖν οἰκία, δίαιτά θ' ἡ αὐτή τῆς κοινῆς
μηδὲν ἐξηλλαγμένη· καὶ οὐχ ὅσον ἡ ἐκστρατεία, ἀλλὰ καὶ ἀπο-
δημίαι καὶ ἀγραυλίαι κοιναὶ ἦσαν ἡμῖν. Τί γὰρ χρὴ καὶ λέ- 104
γειν ἐμὲ περὶ τῆς κατὰ τὸ γνῶναι καὶ μαθεῖν ἀεί τι φιλοτιμίας
ἡμῶν; ἐν η μακρὰν ἀπῳκισμένοι τῆς τῶν πολλῶν συνηθείας
πᾶσαν τὴν σχολὴν καὶ χρόνον κατετρίψαμεν. Ὧν ἁπάντων ἡ
μνήμη εἴπερ ἐκείνῳ συναπώλετο, ἀνδρὸς οἰκειοτάτου καὶ προς-
φιλεστάτου τὸν πόθον ἐνεγκεῖν οὐκ ἂν οἷός τ' ἦν ἐγώ. Ἀλλ' οὐδὲ
ταῦτα παντελῶς ἠφάνισται, τρέφεται δὲ μᾶλλον καὶ διὰ τῆς
ἐννοίας καὶ μνήμης ἐπαύξεται· καὶ εἰ πάντως ἐστερημένος ἦν
αὐτῶν, πολλὴν ἂν ἐμοὶ αὐτὴ ἡ ἡλικία συνεβάλλετο τὴν παρα-
μυθίαν. οὐ γὰρ ἐπὶ πολὺν ἔτι τὸν χρόνον τῷδε τῷ πόθῳ συ-
ζῆν ἂν δυναίμην. Ἅπαντα δὲ τὰ βραχέα ἀνεκτὰ μέλλει ἔσε-
σθαι, κἂν μεγάλα ὄντα τυγχάνοι. Ταῦτα περὶ τῆς φιλίας εἶ-
χον εἰπεῖν· ὑμῖν δὲ παραινῶ, τοιαύτῃ τῇ ἀρετῇ χώραν ἀπονέ-
μειν, ἧς ἄνευ εἶναι τὴν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται· ὡς ἐκείνης ἐξ-
ῃρημένης προτιμότερον τῆς φιλίας οὐδὲν ἡγεῖσθαι.

βουλομένῳ] Correxi pro *βουλομένω*. 103
ῃ — κατετρίψαμεν] Expressa est lectio *omne otium tempusque* 104
contrivimus, sed in plerisque Codd. et optt. Edd. *omne otiosum*
tempus contrivimus. Pro ῳ, mendo typogr., corr. ῃ
κἂν — τυγχάνοι] Corr. *κἂν — τυγχάνῃ*.
ὡς — οὐδέν] Corr. *ὡς — μηδέν*.

σθαι. Τί γὰρ οἴει; εἴπερ Λεύκιος ὁ Μούμμιος τούτων νῦν
ἴδοι τινὰ ἀμίδα που τῶν Κορινθιουργῶν μετὰ πολλῆς ἐν χερ-
σὶν ἔχοντα τῆς προςπαθείας· ἐκεῖνος ὁ Μούμμιός, φημι, ὁ
πάσης καταφρονήσας τῆς Κορίνθου, πότερον τὸν τοιοῦτον
ὁρῶν, ἀξιόλογον εἶναι πολίτην τινὰ μᾶλλον οἴοιτο ἢ τῆς αὐ-
λῆς οἰκέτην ἐπιμελῆ καὶ φιλόπονον; Ἀναβιούτω δὴ Μάνιος ὁ
Κούριος ἢ τῶν τοιούτων ἕτερός τις, ὧν ἐν τῇ ἐπαύλει καὶ οἰ-
κίᾳ πλὴν ἑαυτῶν οὐδὲν ἦν λαμπρὸν οὐδὲ κεκαλλωπισμένον,
καί τινα ταῖς μεγίσταις χρησάμενον τοῦ δήμου δωρεαῖς ἰδέτω
γενειῶντα ἄττα τριγλίδια ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὑπολαμβάνοντα
καὶ ψηλαφῶντα καὶ τῇ τῶν σμυραινῶν ἀφθονίᾳ ἐπιγαυρούμε-
νον: οὐ τουτονὶ κρινεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνος οὕτως αὐτόχρημα
δοῦλον ὑπάρχειν, ὡς μηδεμιᾶς κατὰ τὴν οἰκίαν μείζονος ἐπι-
39 στασίας ἀξιοῦν; Ἆρα τούτων ἡ δουλεία ἀμφίδοξος ἂν εἴη, οἳ
ὑπὸ τῆς τοῦ κτήσασθαί τι ἐπιθυμίας ἀγόμενοι μηδεμίαν παραι-
τοῦνται κἂν χαλεπωτάτης δουλείας ὑπόθεσιν; Ἡ δὲ τῆς κλη-
ρονομίας ἐλπὶς ποίας ἐν τῷ ὑπηρετεῖν ἐπηρείας οὐκ ἀνέχεται;
ποῖον δὲ νεῦμα πλουσίου καὶ ἄπαιδος πρεσβύτου οὐκ ἐπιτηρεῖ;
ἅπαντα πρὸς τὸ ἐκείνου θέλημα λέγει· ὅ, τι δὲ ἂν παραγγελθῇ,
ποιεῖ· κολακεύει, παρακάθηται; θαυμάζει. Τί τούτων ἐλευ-
θέρῳ πρέπει; τί δὲ οὐχὶ φαύλου καὶ ἀγεννοῦς ἐστιν οἰκέτου;
Ἐκείνη δ' αὖ ἡ ἐπιθυμία, ἥτις ἐλευθερίᾳ μᾶλλον εἶναι δοκεῖ,
φημὶ δὲ τιμῆς καὶ ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν ἐπαρχιῶν προστασίας,
ὡς ἀπηνής ἐστι δέσποινα, ὡς ἐν τῷ ἐπιτάττειν ἀμείλιχός ἐστι
40 καὶ ἀπαραίτητος. III. Αὕτη τοίνυν τῷ Κεθήγῳ ἀνδρὶ τῶν
οὐ δοκιμωτάτων ὄντι δουλεύειν ἠνάγκασε τοὺς ἑαυτοῖς δοκοῦν-
τας ἐπιφανεστάτοις εἶναι, ὥςτε καὶ δῶρα πέμπειν καὶ εἰς οἰ-
κίαν αὐτοῦ νύκτωρ ἐλθόντας ἐντυγχάνειν, δεῖσθαί τε καὶ τὸ
τελευταῖον ἱκετεύειν. Τίνα χρὴ δουλείαν εἰπεῖν, εἰ ἐκείνην οἷόν
τέ ἐστιν ἐλευθερίαν νομίζειν; Τί δ' ἐντεῦθεν, ὁπότε τῆς τῶν
ἐπιθυμιῶν ἐπικρατείας ἐκστάσης ἄλλος ἀντεισήχθη δεσπότης
ἐκ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων συνειδήσεως, ὁ φόβος; πῶς, οἴει,
ἐλεεινὴ καὶ χαλεπὴ ἐκείνη ἐστὶν ἡ δουλεία; τοῖς γὰρ εἰς τὸ λα-
λεῖν ὁτιοῦν προπετεστέροις δουλευτέον ἐστὶ νεανίαις· καὶ πάν-
τες οἱ συνειδέναι τι δοκοῦντες, ὡς δεσπόται εἰσὶ φοβεροί. ὁ δὲ
δικαστὴς οἵαν ἐπιφέρει τὴν τυραννίδα· οἷον δὲ φόβον τοῖς κα-
41 κούργοις ἐμποιεῖ. Τί οὖν δύναται τοῦ δεινοτάτου ῥήτορος

Μούμμιος] Appian. Hisp. VI, 57. *Μόμμιος* Strab. VIII. p. 584. Dio. Cass. LXI, 17. Polyb. III, 32.

τριγλίδια — σμυραινῶν] Lexica offerunt tantum deminutiva *τρίγλιον* et *τριγλίς*: *σμύραινα* est forma poetica, *μύραινα* vulgaris.

39 *κολακεύει — θαυμάζει*] Secutus est Petav. lect. *assentatur — miratur*: *assectatur — munerat* optt. Edd. Gernh. Orell., *muneratur* Graev. Ern.

40 Cap. III. *ἐμποιεῖ*] Post *ἐμποιεῖ* omissa sunt Ciceronis verba: *An non est omnis metus servitus?*

M. TULLI CICERONIS

PARADOXA

IN

GRAECUM CONVERSA

A

DION. PETAVIO

ET

ADRIANO TURNEBO.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΠΑΡΑΔΟΞΑ

ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ

ΚΑΙ

ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΤΟΥΡΝΕΒΟΥ.

Μ. Τ. ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΞΑ ΣΤ ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΔΙΟΝ. ΤΟΥ ΠΕΤΑΒΙΟΥ.

Prooemium.

Τὸν μητράδελφόν σου Κάτωνα πολλάκις, ὦ Βροῦτε, παρετήρησα, ὁπόταν ἐν τῇ συγκλήτῳ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπέφαινε, κεφάλαι' ἄττα τῶν ἐκ τῆς φιλοσοφίας μάλα προὔργου ὄντα μεταχειρίσασθαι, τῆς τε κατ' ἀγορὰν χρήσεως καὶ τῶν δημοσίων συλλόγων πάμπαν ἀφεστηκότα· ὅμως δὲ τοσοῦτον λέγοντα διαπράξασθαι, ὡς τὰ τοιαῦτα κἂν τῷ δήμῳ πιθανὰ δοκεῖν. Ὃ δὴ τοσούτῳ μεῖζον καὶ χαλεπώτερον ἐκείνῳ ἢ ἀμφοῖν ἐστί σοί τε κἀμοί, ὅσον ἡμεῖς τοιαύτῃ μᾶλλον χρώμεθα τῇ φιλοσοφίᾳ, ἢ τὴν τοῦ λέγειν δύναμιν ἔτεκεν· ἐν ᾗ δηλαδὴ ταῦτα

Μ. Τ. ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΞΑ Δ ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΑΔΡ. ΤΟΥΡΝΕΒΟΥ.

Prooemium.

1 Κάτωνα τὸν σὸν πρὸς μητρὸς θεῖον πολλάκις, ὦ Βροῦτε, κατενόησα, ὅτε δὴ ἐν τῇ συγκλήτῳ τὴν γνώμην ἀποφήναιτο, τόπους τινὰς ἐκ τῆς φιλοσοφίας κομιδῇ σπουδαίους μεταχειρίσασθαι, ἀλλοτρίους δὲ καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ πολιτείας· ὅμως δ' οὖν τῇ εὑρεσιλογίᾳ ποιεῖν, ὥστε τῷ δήμῳ ἐκείνους μάλα πιθανοὺς δο-
2 κεῖν. Ὃ δὴ ἐκείνῳ ἐκ τούτου μείζονος ἦν δυσχερείας, ἢ σοὶ ἢ ἐμοί· ὅτι δηλονότι ἐκείνῃ φιλοσοφίᾳ μᾶλλον χρώμεθα, ἣ τὴν τῶν λόγων δύναμιν ἐγέννησε, καὶ ἐν ᾗ τὰ λεγόμενα οὐ παρὰ πολὺ ἀπὸ τῆς δημώ-

---

ὁπόταν — ἀπέφαινε] Ὁπόταν cum Indicativo soloecum est vd. supra ad Cicer. Lael. cp. 2. et h. l. ὅτε vel ὁπότε est ponendum: τὴν γνώμην ἀποφαίνεσθαι usitatius quam ἀποφαίνειν. Recte Turnebus ὅτε — τὴν γνώμην ἀποφήναιτο. 1

ὅμως — δήμῳ] Rectius h. l. Petavius quam Turnebus est interpretatus: ὅμως δ' οὖν τῇ εὑρεσιλογίᾳ ποιεῖν, ὥστε τῷ δήμῳ —. nam εὑρεσιλογία est *ars inventrix, acumen in inveniendo, solertia in inveniendis et proferendis verbis; loquacitas, verbositas, commentitia disputatio* vd. Steph. Thes. T. IV. p. 988. *Dicendo consequi* simpliciter est λέγοντα διαπράξασθαι; *etiam* est omissum.

μεῖζον καὶ χαλεπώτερον] Apud Cic. est tantum *maius*. 2

οὕτως ἐπαίνου ἄξιος ὢν μάλιστα τυγχάνοι. οὐδ' ἔστιν ἀγαθὸν οὐδέν, ἐφ' ᾧ πᾶς τις οὐκ ἂν καλῶς καὶ εὐσχημόνως καυχῷτο κύριος ὤν. ἆρα κρείττονα τὸν ἄνδρα καὶ ἐπαίνου μᾶλλον ἄξιον ἀποτελεῖ; Ἆρα διὰ τὴν τῶν ἡδέων ἀπόλαυσιν μέγα φρονεῖ τις, ἢ δόξης καὶ εὐφημίας τυχεῖν ἀξιοῖ; ἀλλὰ μήν, εἴπερ ἡδονὴ προστάτας καὶ συνηγόρους ἔχουσα πολλούς, οὐκ ἐν μέρει θετέα τῶν ἀγαθῶν· αὐτή τε ὅσῳ μείζων ὑπάρχει, τοσούτῳ μᾶλλον τὸν νοῦν ἐξίστησι καὶ τοῦ ἰδίου καταστήματος ἐκβάλλει· οὐδὲν ὡς ἀληθῶς εἶναι λεκτέον τὸ εὖ ζῆν καὶ εὐδαιμόνως πλὴν τοῦ καλῶς ζῆν καὶ ὀρθῶς.

τίω ἀπεργάζεται; ἕκαστος γὰρ ὅτι μάλιστα τοῦ ἀγαθοῦ μετέχων εἶτα καὶ ἐπαινετώτατός ἐστιν· καὶ δὴ καὶ ἀγαθὸν οὐδέν ἐστιν, ἐφ' ὅτῳ οὐχὶ καλῶς ὁ κεκτημένος καυχήσειεν. Τί δὲ τούτων τῇ ἡδονῇ πρόςεστιν; πότερον ἢ βελτίω ἢ ἐπαινετώτερον ἀποφαίνει τινά; Ἆρά τις ἐπὶ τῇ τῶν ἡδονῶν ἀπολαύσει ἑαυτὸν ἢ καυχήσας ἢ ἐξαγορεύσας καὶ ἀνακηρύξας διαῤῥήδην ἐπαίρει; καὶ μὴν εἰ ἡδονὴ ἡ πολλῶν γε συνηγορίαις καὶ ἐπικουρίαις προβαλλομένη καὶ ὠχυρωμένη τοῖς ἀγαθοῖς οὐκ ἐναριθμεῖται.. καὶ ἥδε ὅσῳ μείζων, τοσούτῳ μᾶλλον τὸν νοῦν ἐκ τοῦ καθεστηκότος ἐξίστησιν. οὐδὲν ἄλλο δῆθά ἐστιν εὖ καὶ εὐδαιμόνως ζῆν, εἰ μὴ καλῶς καὶ ὀρθῶς βιοτεύειν.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Β.

ΟΤΙ ΑΥΤΑΡΚΗΣ Η ΑΡΕΤΗ ΠΡΟΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΝ.

16 Ἀλλ' οὐδὲ Μάρκον ἔγωγε τὸν Ῥῆγλον ταλαίπωρον ᾠόμην ποτέ μηδ' ἄθλιον ἢ κακοδαίμονα γενέσθαι. οὐδὲ γὰρ τὸ μεγαλόφρον αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἐβασανίζετο, οὐ τὸ σεμνόν, οὐ τὸ πιστόν, οὐ τὸ εὐσταθές, οὐχ ἑτέρα τις οὖν

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Β.

ΟΤΙ ΑΥΤΑΡΚΗΣ ΑΡΕΤΗ ΠΡΟΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΝ.

Ἐγὼ δὲ Μάρκον τὸν Ῥέγλον οὐδέποτε ἄθλιον οὔτε κακοδαίμονα οὔτε δυστυχῆ ἡγησάμην. οὐ γὰρ αὐτοῦ ἡ μεγαλοψυχία ὑπὸ Καρχηδονίων ἐβασανίζετο ἢ βαρυπρέπεια ἢ πίστις ἢ εὐστάθεια ἢ ποία τις ἀρετὴ ἢ ἀμέλει αὐ-

---

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Β.

Ὅτι αὐτάρκης ἡ ἀρετή] Turnebus articulum omisit ab omnibus Codd. et Edd. exhibitum

16 Ῥῆγλον] Male Turn. Ῥέγλον, Blum. Anl. p. 176 Ῥηγοῦλος, Appian. Punic. 3. Ῥῆγλος, Dion. Cass. fragm. CXLIX. Ῥήγουλος. Infr. *gravitas* rectius τὸ σεμνόν a Pet. dicitur quam βαρυπρέπεια a Turn., inusitatum Substant., de Adiect. vd. Lexx.

ἀρετή, οὐδ' αὐτὴ τὸ τελευταῖον ἡ ψυχή, ἥτις πολλῶν οὕτως ἀρετῶν βοηθείᾳ κατησφαλισμένη καὶ τοσαύτην δορυφορίαν περιβαλομένη, ὁπότε τὸ αὐτῆς σῶμα διεσπαράττετο, αὐτὴ διασπαράττεσθαι οὐχ οἵα τε ἦν. Γάϊον δὲ τὸν Μάριον εἴδομεν αὐτοί, ὃς ἐν μὲν ταῖς εὐημερίαις τῶν μακαρίων εἷς· ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἔδοξεν εἶναι· οὗ δὴ θνητῷ γεγονότι οὐδὲν ὅλως εὐδαιμονέστερον ἂν ὑπάρχοι. Λέληθεν, ὦ ἐμβρόντητε, 17
λέληθέ σε, οἵαν ἔχει δύναμιν ἡ ἀρετή· σὺ γὰρ ψιλῷ κέχρησαι τῆς ἀρετῆς ὀνόματι· ὅσον δ' ἰσχύει αὕτη παντάπασιν ἀγνοεῖς. οὐδεὶς δύναται μὴ οὐκ εὐδαιμονέστατος εἶναι, ὃς ἑαυτοῦ ὅλος ἐξήρτηται καὶ ἐν αὐτῷ μόνῳ τίθησι τὰ καθ' αὑτόν· οὗ δὲ πᾶσα ἐλπὶς καὶ λόγος καὶ διάνοια τῆς τύχης ἐξῆπται, τούτῳ μηδὲν εἶναι βέβαιον ἐνδέχεται, μηδὲν ὅπερ σάφ' ἂν εἰδείη διαμενεῖν αὐτῷ κἂν γοῦν μίαν ἡμέραν. οὕτω διακείμενον, ἤν τινά που εὕροις, ἄνθρωπον δεδίττου, θάτῃ ἡ ψυχή, ἥτις ἐν τοσούτων ἀρετῶν φρουρίῳ τοσαύτῃ τε συνελεύσει καὶ συνοδίᾳ οὖσα, ὁπότε τὸ αὐτοῦ σῶμα κατελαμβάνετο, καταλαμβάνεσθαι γοῦν οὐκ ἠδύνατο. Κάϊον μέντοι Μάριον ἑωράκαμεν, ἄνδρα ἐν μὲν ταῖς εὐπραγίαις καὶ εὐτυχίαις τῶν εὐτυχεστάτων ἕνα, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς καὶ δυσημερίαις τῶν ἐπιεικεστάτων καὶ ἐξοχωτάτων ἐμοὶ γοῦν δοκοῦντα, οὗτινος τί ἄλλο μείζονος εὐδαιμονίας ἀνδρί γε καὶ θνητῷ ὄντι εἶναι δύναιτο; Ἀγνοεῖς τοίνυν, ὦ ἀφρονέστατε, τὴν τῆς ἀρετῆς δύναμιν ὁπόση καὶ πηλίκη; τοὐνόματος δὴ μόνον ἀντιλαμβάνεις· τί δύναιτο αὐτὴ οὐκ οἶδας. τὸν ἐξ αὑτοῦ ὅλου ἐξηρτημένον καὶ ἐν αὑτῷ ἅπαντα τιθέμενον ἀνάγκη πᾶσα καὶ εὐδαιμονέστατον γενέσθαι. ὁ δὲ καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς διανοίας ἐκ μόνης τύχης ἐξαψάμενος, τούτῳ δὴ βέβαιον οὐδὲν καθέστηκεν, οὐδὲν ὅπερ καὶ μίαν μόνην ἡμέραν πιστῶς παραμείνειεν. σὺ μὲν οὖν δεδίττου καὶ φόβει, ὅντινα βούλει, ταῖςδε

ἥτις — τε ἦν] Secutus est Petavius lect. *praesidio munitus — comitatu circumseptus*, quae Participia optimi Codd. et Edd. eii ciunt: deinde *carperetur — carpi* expressit, quanquam textus Latinus *caperetur — capi* (i. e. αἰχμαλωτίζεσθαι) offert. Pro συνελεύσει καὶ συνοδίᾳ (i. e. *comitatus*) Blum. Anl. p. 177. recte πομπῇ.

τῶν μακαρίων εἷς] I. e. *unus ex fortunatis hominibus*; melius Turn. τῶν εὐτυχεστάτων ἕνα, i. e. *unus ex fortunatissimis hominibus* — vd. Orell.

ἐμβρόντητε] Rectius Turnebus ἀφρονέστατε, i. e. *insane.* 17

οὗ δὲ] Expressa est lectio *cuius autem*, bene Gernh. Orell. *cui.*

κἂν γοῦν μίαν ἡμέραν] *Ne unum quidem diem*, optimae Edd. *ne — quidem* damnant.

ἤν — εὕροις] Corr. ἤν — εὕρῃς.

ἄπληστον γάρ τι φύσει χρῆμα
καὶ ἀκόρεστον τῆς ἐπιθυμίας
ἡ δίψα. οὗτοι δὲ οὐ μόνον τῷ
πόθῳ τῆς τῶν ὑπαρχόντων
αὐξήσεως ἀγωνιῶσιν, ἀλλὰ
καὶ τῷ φόβῳ, μὴ ἄρα κἀκεί-
νων ἐκπέσωσιν. Ἀμέλει τῶν 7
ἡμετέρων προγόνων, οἳ τἄλλα
πάντων ἀνθρώπων ἐγκρατέ-
στατοι γεγένηνται, τὸ φρόνι-
μον ἐνταῦθα πάντως ἐπαινεῖν
οὐκ ἔχω· οἵτινες ἀσθενῆ τάδε
καὶ εὐμετάβλητα μέρη τῶν
χρημάτων ἄχρι μόνου τοῦ
ὀνόματος ἀγαθὰ καλεῖν ἐνόμι-
σαν· καίτοι τῷ ὄντι κἂν ταῖς
πράξεσιν ἑτέραν παρὰ πολὺ
τὴν κρίσιν ποιήσαντες. Πῶς
γὰρ οἷόν τέ ἐστι τὸ ὂν ἀγαθὸν
πρὸς κακοῦ τινι γενέσθαι; ἢ
δύναταί τις ἐν ἀγαθῶν ἀφθο-
νίᾳ αὐτὸς εἶναι οὐκ ἀγαθός;
ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνα οὕτως ὁρῶμεν
ἔχοντα, ὡς καὶ τοὺς πονηροὺς τὰ
αὐτὰ κεκτῆσθαι καὶ τοὺς δεξιοὺς
ἀπὸ τούτων βλάπτεσθαι. Οὐκ- 8
οῦν ἐμοῦ καταγελάτω ὁςτις-
οῦν βούλεται· πλέον ὅμως παρ'
ἐμοὶ ἀληθὴς ὁ λόγος τῆς τῶν
πολλῶν δόξης δυνήσεται. οὐδ'
ἐκεῖνον πώποτε τἀγαθὰ φή-
φορεῖται τὸ τῆς ἐπιθυμίας δί-
ψος· οὐδὲ μόνον οἱ ταῦτα
ἔχοντες τῷ τοῦ αὔξειν ἔρωτι
ἀδημονοῦσι καὶ ἐνοχλοῦνται,
ἀλλὰ δὲ καὶ τῷ μὴ ἀποβάλ-
λωσιν ἐκεῖνα φόβῳ λυποῦνται.
καὶ ἐνταῦθα τὸν τῶν προγό-
νων, ἐγκρατεστάτων δήπου-
θεν ἀνθρώπων, λογισμὸν καὶ
φρόνησιν συχνάκις ἀπαιτῶ,
ὅτι τάδε τῶν χρημάτων μέρη
εὐτελῆ ὄντως καὶ ἄστατα ὀνό-
ματι μὲν ἀγαθὰ εἶναι ὑπέλα-
βον, ἔργῳ δὲ καὶ τοῦ βίου
τρόπῳ λίαν ἑτέρως ἐνόμιζον.
Δύναται γάρ τι ἀγαθὸν ὂν βλά-
πτειν ποτέ τινα; ἢ ἄρα τις ἐν
παμπλήθει ἀγαθοῦ πληροφο-
ρίᾳ καὶ περιουσίᾳ αὐτὸς οὐκ
ἀγαθὸς εἶναι; ἀλλὰ μὴν τὰ
τοιαῦτα κακοῖς τε παραγίνε-
ται καὶ ἀγαθοὺς τὰ πολλὰ
βλάπτει. Τοιγαροῦν γελάτω
πλατὺν γέλωτα καὶ χλευα-
ζέτω, εἴ τις ἐθέλῃ. πλεῖον δὲ
ὅμως παρ' ἔμοιγε ὀρθὸς ὁ λό-
γος ἰσχύσει ἢ πολλοῦ τοῦ
ὁμίλου ὑπόληψις· οὔτε ἔγωγέ

ἄπληστον — δίψα] Aristot. Polit. II, 5. ἄπειρος γὰρ ἡ ἐπιθυμίας φύσις.

7 οἵτινες — χρημάτων] Recte Petavius lect. *qui*, non *quod*, ut Turnebus, est secutus. Uterque exhibet μέρη *membra*, ab editoribus recc. uncis inclusum vd. Gernh. et Orell.

ἄχρι μόνου τοῦ ὀνόματος] I. e. *solo verbo* Petavius, ὀνόματι i. e. *verbo* bene Turneb.

πρὸς κακοῦ τινι γενέσθαι] *Cuiquam malo esse* non recte Petavius, bene Turneb. βλάπτειν τινά.

καὶ — βλάπτεσθαι] *Probi* non sunt δεξιοί, sed ἀγαθοί — χρηστοί: de praep. ἀπό c. Passivo vd. Engelh. ad Plat. Apol. p. 174.

8 Οὐκοῦν — βούλεται] Scripsi ὁςτιςοῦν pr. ὅστις οὖν. Turnebus usus est locutione Aristoph. Acharn. 1125. πλατὺν γέλωτα γελᾶν, h. l. minus apta pro v. *irridendi*, vd. Lobeck. ad Phryn. p. 471 sq., et expressit lect. *si quis velit*: εἴ τις ἐθέλῃ, de qua vd. Gernh. Orell., pr. vulg. *si quis* (Or. *qui*) *vult*.

σαιμι ἂν ἀπολέσαι, ὅςτις τὸ ἑαυτοῦ κτῆνος ἢ ἀποσκευὴν ἀπώλεσεν, οὐ μὴν ἀλλὰ κἀκεῖνον ἐπαινῶν οὐ παύσομαι τὸν σοφὸν οἶμαι Βίαντα· ὅς, πατρίδος ποτὲ τῆς ἑαυτοῦ ὑπὸ πολεμίων ἑαλωκυίας (πόλις δ᾽ ἦν αὕτη Πριήνη), καὶ τῶν λοιπῶν φυγῇ χρωμένων, οὕτως, ὡς τῶν ὑπαρχόντων τὰ πολλὰ συνεκκομίζειν, ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ ποιεῖν οἱ ὑπέθετό τις, Ἀλλ᾽ ἔγωγε οὐκ ἄλλως, ἔφη, ποιῶ· τὰ γὰρ ἐμὰ πάντα μετ᾽ ἐμοῦ κομίζω. οὗτος οὖν τὰ τοιαῦτα 9 τῆς τύχης παίγνια μηδ᾽ ἑαυτοῦ εἶναι ἀληθῶς ἠξίου, ἅπερ ἔθος ἡμῖν ὀνομάζειν ἀγαθά. τί τοίνυν ἀγαθόν ἐστι; φήσειεν ἄν τις. πᾶν ὅ,τιπερ ὀρθῶς καὶ καλῶς καὶ ἐναρέτως πράττεται, τοῦτο δὴ εὖ τῷ ὄντι πράττεσθαι λέγεται. καὶ ὅ,τιπερ ὀρθὸν καὶ καλὸν καὶ ἐνάρετόν ἐστι, τοῦτο μόνον οἶμαι ἀγαθὸν ὑπάρχειν.

II. Ταῦτα μὲν οὖν ἀσαφέστε- 10 ρόν πως εἰρῆσθαι δόξειεν ἄν, ὅτι δίχα παραδειγμάτων γλίσχρως οὑτωσὶ διαλαμβάνεται. οὐκοῦν βίους καὶ πράξεις παραθετέον ἀνδρῶν μεγάλων, ὅπως ἐναργέστερα ταῦτα γένη-

ποτε τἀγαθὰ ἀπολωλεκέναι τὸν ἢ τὰς ἀγέλας ἢ τὰ ἔπιπλα ἀποβαλόντα φήσω· καὶ δὴ καὶ συχνάκις τὸν σοφὸν ἐκεῖνον Βίαντα ἐπαινέσω, τὸν ἐν τοῖς οἶμαι ἑπτὰ ἀριθμούμενον· ὅστις, τῆς πατρίδος ὑπὸ τῶν πολεμίων κατὰ κράτος ἑαλωκυίας, ἁπάντων τε πολιτῶν ἀμεταστρεπτὶ φευγόντων καὶ τῶν ὑπαρχόντων ὁπόσα ἐδύναντο ἐκκομιζόντων, ὑπό τινος προτρεπόμενος ταὐτὸ ποιεῖν, Καὶ μήν, ἔφη, ποιῶ· τἀμὰ γὰρ ἅπαντα συμπερι- φέρω. αὐτὸς τάδε τῆς τύχης ἐμπαίγματα καὶ ἀθύρματα, ἃ ὑφ᾽ ἡμῶν ἀγαθὰ ὀνομαζόμενα, οὐχ ἑαυτοῦ ἐνόμιζεν εἶναι. τί ἄρα, φήσει τις, ἀγαθόν ἐστι; νὴ Δία, εἰ τὸ ὀρθῶς, καλῶς καὶ ἐναρέτως πραττόμενον, τοῦτο εὖ καὶ καθηκόντως πράττεσθαι ἀληθεύεται, τὸ ὀρθὸν δηλαδὴ καὶ κατωρθωμένον τὸ καλὸν καὶ ἐνάρετον ἀγαθόν ἐστι μόνον.

II. Ταῦτα μέντοι ἀσαφέστερά πως εἶναι δοκεῖ ἀνειμένως ἄνευ παραδειγμάτων διαληφθέντα, ὅπερ καὶ ἔργοις καὶ παραδείγμασι διασαφητέα ἀνδρῶν ἐξοχωτάτων λόγοις ἀκριβέστερον ἢ ἐχρῆν

ἢ ἀποσκευὴν ἀπώλεσεν] *Τήν* abesse nequit: *ἀπώλεσεν* correxi ob seq. *οὐ*.

τὸν σαφὸν οἶμαι Βίαντα] Omisit Petavius *qui numeratur in septem.*

Cap. II. *ὅτι — διαλαμβάνεται*] Turnebus: — *ἀνειμένως ἄνευ παραδειγμάτων.* Uterque reddidit verba *sine oppositione exemplorum* (al. *expositione — oppositione ex.*), quae in multis Codd. optimisque Edd. omittuntur v. d. Gernh. *Lentius* non est *γλίσχρως* nec *ἀνειμένως*, sed *ψυχρῶς*, *trocken — langweilig* interprete Gernhardo, vel *in trockener Allgemeinheit* Schütz. Lex. Cic. s. v. 10

παραθετέον — ῥήμασι] Correxi mendum typographicum *παρατεθέον*: *λεπτολογεῖσθαι* iam per se i. q. *disputari*.

γὰρ ἀλλήλοις ὅμοιαι, πλὴν Ταρκυνίου τοῦ ἐπίπλην ὑπερηφάνου. Τὸν δὲ Βροῦτον ἤν 12 τις ἔροιτο, τί ποτε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα τῆς τυραννίδος ἐξελόμενος ἔπραττεν· ἢ τοὺς ἄλλους ἑξῆς τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ βουλῆς μετασχόντας εἴ τις ἐρωτήσειε, πρὸς τί βλέποντες καὶ τίνος ἀντεχόμενοι πρὸς τουτὶ τοὔργον ὥρμησαν· ἔστιν ᾧτινι φαίημεν ἂν ἡδονὴν ἢ πλοῦτον ἢ ἕτερόν τινα προτεθεῖσθαι σκοπὸν πλὴν τοῦ καθήκοντος μεγάλῳ τε ἀνδρὶ καὶ γενναίως; τί δήποτε ἐπὶ τὸν τοῦ Πορσηννᾶ φόνον Κόϊντον παρώρμησε τὸν Μούτιον, καὶ ταῦτα μηδεμίαν ἔχοντα τῆς σωτηρίας ἐλπίδα; ποία δύναμις Ὁράτιον τὸν Κόκλητα ἐπὶ τῆς γεφύρας ἔστησε πρὸς ὅλον τῶν πολεμίων στράτευμα μόνον ἀντιταξάμενον; ποία δ' αὖ Δέκιον τὸν πατέρα καὶ τοῦτου τὸν υἱὸν καθοσιώσασα καὶ εἰς μέσον ἐνήῤῥαξεν ἐνόπλου τῶν πολεμίων στρατιᾶς; τί δῆτα

πεν μοι δοκῶ· εἰσὶ γὰρ ἀλλήλοις ὁμοιότροποι πλὴν ἑνός γε Σουπέρβου. Βροῦτον δὲ εἴ τις ἔροιτο, τί αὐτῷ ἐν τῇ τῆς πόλεως ἐλευθερώσει πεπρᾶχθαι νομίζοι· εἴ τις τοὺς ἄλλους ταύτης συμβουλῆς μετεσχηκότας, τί σκοποῦν, τί προῃροῦντο· ἆρά τις αὐτῶν γένοιτο, ὅστις ἐκεῖνα προαιρέσει ἢ τῆς ἡδονῆς ἢ τῶν χρημάτων πεπραχέναι, οὐχὶ δὲ τῷ ἔργῳ ἀνδρείου καὶ μεγαλοψύχου ἀνθρώπου φαίνοιτο; τί γὰρ Μούτιον Σκαίβλαν εἰς ἀναίρεσιν Πορσενοῦ βασιλέως ἄνευ γε οὐδεμιᾶς ἐλπίδος σωτηρίας προήγαγε; ποία ἀνάγκη Ὁράτιον Κόκλιτα πρὸς ἅπασαν πολεμίαν δύναμιν ἕνα ὄντα ἐν τῇ γεφύρᾳ κατέσχε; ποία Δέκιον τὸν πατέρα, ποία τὸν υἱὸν κατηράσατο, καὶ εἰς ὡπλισμένας τῶν ἐναντίων φάλαγγας εἰσώθησεν; τί δὲ ἡ ἐγκράτεια Καίου Φαβρικίου;

Ταρκυνίου — ἔροιτο] Corr. *εἴ τις ἔροιτο*, ut bene Turn. *Tarquinium* recte om.

Πορσηννᾶ — Κόϊντον — Μούτιον — Ὁράτιον τὸν Κόκλητα] Turn. 12 *Πορσενοῦ — Μούτιον Σκαίβλαν — Ὁράτιον Κόκλιτα*. *Porsenna — Porsena* a Graecis *Πορσήνας* (constanter Plut. Poplic. 16. 17.) — *Πορσέννας* (Dion. Cass. XLVI, 19. *Πορσίνας* nisi *Πορσήνας* vel *Πορσέννας* corrigendum) — *Πορσίνας* Polyaen. VIII, 8. scribitur; *Mucius Scaevola Μούκιος* (non *Μούτιος* vd. me ad Lael. cp. 1., ut Blum. quoque Anl. p. 173.) *Σκαιόλας* vd. Plut. Poplic 17. (at Tib. Gracch. 9. exhibet Schaef. c. Hutt. *Μούκιος Σκαιουόλας ὁ νομοδείκτης*, ubi Cod. SG. *Σκαιβόλας*, non improbatum Schaef.) Appian. B. Civ. I, 88., saepius agnomine omisso Dion. Cass. XLV, 32. LIII, 8 Polyaen. VIII, 8., quem Petavius non *Κόϊντον* cum vett. Edd. appellare debebat, quum eius praenomen *Caius* sit; *Horatius Cocles* a Plut. Poplic. 16. *Κόκλιος Ὡράτιος* (rectius *Ὁράτιος Horatius*, etiam Schaefero iudice, ut apud ceteros scriptores Graec. Dion. Cass. Appian. scribitur, quanquam Plutarch. sic constanter, Polyb. quoque VI, 55. exhibet ubi vd. Schweigh.), a Polyb. VI, 55. *Κόκλης ὁ Ὡράτιος*. Pro *εἰσώθησεν* ap. Turn. corr. *εἰσέωσεν*.

Γαΐου τοῦ Φαβρικίου τὸ ἐγκρατές; τί τὸ λιτὸν καὶ εὐτελὲς ἐβούλετο τῆς Μανίου Κουρίου διαίτης; τί δ᾽ αὖ ἐκεῖνα τὰ δύο προβλήματα τοῦ πρὸς Φοίνικας πολέμου ὅ τε Γναῖος καὶ ὁ Πόπλιος οἱ Σκιπίωνες, οἳ τὴν Καρχηδονίων ἔφοδον τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀποφράττειν ἐπεχείρησαν; τί ὁ πρῶτος τῶν Ἀφρικανῶν; τί δ᾽ ὁ μετὰ τοῦτον; τί δ᾽ ἀμφοῖν μεταξὺ τῇ ἡλικίᾳ γενόμενος ὁ Κάτων; τί δ᾽ ἀριθμοῦ κρείττονες ἕτεροι; τοῖς γὰρ οἰκείοις παραδείγμασι πλεονάζομεν. ἆρά τινα νομίζομεν ἐν τῷ λαβεῖν αὐτῶν ἄλλο τι προαιρεῖσθαι κατὰ τὸν βίον, ἢ ὅ,τιπερ ἐπαινεῖν ἄξιον ἐδόκει καὶ λαμπρόν;

13 III. Δευρὶ τοίνυν ἡκέτωσαν οἱ τοιοῦδε καὶ λόγου καὶ γνώμης ἀνέδην καταγελῶντες. ἤδη δὲ κἂν αὐτοὶ κρινάντων, ὅτῳ ποτὲ ὅμοιοι εἶναι μᾶλλον ἂν ἕλοιντο, ἢ ἐκείνων τινὶ τῶν οἴκους ἐκ μαρ-

τί δὲ σώφρων καὶ εὐτελὴς βίοτος Μ. Κουρίου ἐβούλετο; τί δὲ οἱ Σκιπίωνες δύω, ὑμέτερα δηλαδὴ τοῦ πολέμου Καρχηδονίου προβλήματα καὶ οἷον ἀκροπόλεις, οἳ τοῖς ἑαυτῶν σώμασι τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπέλασιν οἱονεὶ διετειχίσαντο; τί Ἀφρικανὸς ὁ μείζων; τί ὁ ἐλάττων; τί ὁ τούτων ἡλικίαις παρεμβληθεὶς Κάτων; τί δὲ μύριοι καὶ ἀνάριθμοι ἄλλοι; ἡμεῖς μὲν γὰρ παραδειγμάτων οἰκείων εὐποροῦμεν· πότερον τί ἐν τῷ βίῳ ἑαυτοῖς αἱρετὸν ἐνθυμηθῆναι, ὅ γε μὴ ἐπαινετὸν ἢ καλὸν φαίνοιτο; III. Ἡκέτωσαν τοίνυν οἱ τήνδε τὴν γνώμην τε καὶ ῥῆσιν διασύροντες, καὶ ἤδη δῆθα κρινέτωσαν, πότερον αὐτοί τινι τούτων, τοῖς οἰκήμασι μαρμαρέοις, ἐλέφαντι καὶ χρυ-

---

Γαΐου Φαβρικίου — Μανίου Κουρίου] Male Turn. *Καίου Φαβρικίου — Μ. Κουρίου* vd. supra ad Cat. Mai. cp. 13.

ἀποφράττειν ἐπεχείρησαν] Turneb. nescio cur Med. *διετειχίσαντο* usus sit, pro quo Blum. Anl. p. 174. *διακλείειν τῆς ἐφόδου* substituit.

τί — τοῦτον] Turn. *Ἀφρικανὸς ὁ μείζων — ὁ ἐλάττων*. Rectius Appian. Punic. 2. *Κορνήλιος Σκιπίων ὁ πρεσβύτερος — Σκιπίων ὁ νεώτερος*, agnomine quidem omisso; *Σκηπίων Ἀφρικανός* (minor) Plut. Mar. 3.

τοῖς — πλεονάζομεν] Rectius Turnebus *παραδειγμάτων οἰκείων εὐποροῦμεν*: nam verba copiae et abundantiae cum Genitivo strui etiam tironibus notum.

ἆρά — λαμπρόν;] Expressa est lectio: *An putamus quemquam horum cogitasse quidquam* etc. — quamquam textus Latinus Petav. repraesentat: *An cogitasse quidquam eos putamus*. Turnebus secutus est Victorium: *An cogitasse quidquam in vita sibi esse expetendum, nisi quod laudabile et praeclarum videretur.* Optimam lect. Orellius cum Borgersio restituit: — *cogitasse, quidquam in vita sibi expetendum, nisi quod laudabile esset et praeclarum, videntur?*

μάρου κατεσκευασμένους, καὶ ἐλέφαντι πολλῷ τοὺς αὐτοὺς καὶ χρυσῷ καταστράπτοντας, ἔπειτα δὲ καὶ ἀγάλματα καὶ γραφὰς καὶ γλυπτὸν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον τά τε Κορινθίων ἔργα χειρῶν παμπληθῆ κεκτημένων, ἢ Γαΐου τοῦ Φαβρικίου, ὃς μηδὲν τοιοῦτον οὔτ' αὐτὸς εἶχεν, οὔτε μὴν ἔχειν ἐβουλήθη;
14 Ἀλλά γε ταῦτα μὲν τὰ τῇδε κἀκεῖσε μεταφερόμενα ἴσως ἐκείνους ἔργον ἐστὶ πεῖσαι μὴ οὐ φάναι δεῖν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἐγκρίνειν. τούτου δὲ λοιπὸν ἀπρὶξ ἀντέχονται καὶ κατὰ κράτος ὑπερδιατείνονται, τῶν ἀγαθῶν μέγιστον εἶναι τὴν ἡδονήν. ἀλλ' ἔστιν ἥδε ἡ φωνὴ βοσκήμασι πρέπουσα μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. Πῶς γὰρ εὔλογον τοῦτο, σὲ μὲν εἴτε παρὰ τοῦ θεοῦ εἴτε παρὰ μητρὸς πάντων, ἵνα οὕτως εἴπω, τῆς φύσεως δῶρον λαβόντα τὸν νοῦν, οὗπερ τιμιώτερον οὐδέν ἐστι καὶ θειότερον, εἶτα τοσοῦτον ἑαυτὸν ἀποῤῥίπτειν καὶ καταβάλλειν, ὥςτε τοῦ τετράποδος μηδοτιοῦν οἴεσθαι διαφέρειν; πῶς οὖν ἀγαθὸν ἂν εἴη τι, ὃ μὴ βελτίονα ποιεῖ τὸν κεκτημένον;
15 Ὅπως γὰρ ἄν τις μάλιστα μετέχοι τἀγαθοῦ,

σῷ ἀποστίλβουσι, τοῖς ἀνδριᾶσι καὶ γραφαῖς, χρυσώμασι καὶ ἀργυρώμασιν ἐντετορευμένοις καὶ ἐγγεγλυμμένοις καὶ Κορινθιουργέσι δι' εὐπορίαν γαυριώντων προςερικέναι μᾶλλον ἐθέλοιεν, ἢ Καΐῳ Φαβρικίῳ, τῷ τῶνδε μηδὲν ἐσχηκότι, μηδὲν ἔχειν ἐθελήσαντι;
14 Πλὴν ἀλλὰ ταυτὶ τὰ νῦν τῇδε, νῦν ἐκεῖσε μεταφερόμενα ῥᾳδίως γε ἀναπείθονται, μηδὲ ἀγαθὰ νομίζειν· τούτου δὲ προςφύντες ἔχονται καὶ ἀντιλαμβάνονται καὶ ἀκριβῶς ὑπερδιατείνονται καὶ ὑπερμάχονται, τὴν ἡδονὴν τέλεον καὶ ἀκρότατον ἀγαθὸν εἶναι. ἥδε δὴ φωνὴ οὐχ ὅπως ἀνθρώπου, ἀλλὰ μᾶλλον θρέμματος καὶ βοσκήματος εἶναι φαίνεται. Σὺ γὰρ ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἤγουν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὑπὸ παμμήτορος τῆς φύσεως τῷ νῷ καταξιωθείς, οὔ τί ἄλλο χρῆμα βέλτιον, τί θειότερον; οὕτω σεαυτὸν καταβαλεῖς καὶ χαμαὶ καταστρώσεις, ὥςτε μεταξὺ σαυτοῦ καὶ τετραπόδου μηδὲν νομίζειν διαφορᾶς;
15 Ἔστιν ἄρα τί ἀγαθόν, ὅπερ τὸν ἔχοντα οὐ βελ-

Cap. III. ὃς μηδὲν — οὔτ' — οὔτε] Corr. ὅς μηδὲν — μήτ' — μήτε. 13
In antecedd. pro δι' εὐπορίαν γαυριᾶν (*abundare*) Blum. Anleit. p. 174. ἄφθονον ἔχειν substituit.

πῶς γὰρ εὔλογον τοῦτο] Haec de suo interposuit Petavius. In 14
seqq. ὑπὸ — τῷ νῷ καταξιωθείς apud Turnebum nimis quaesitum est, simplicius Petavius παρὰ μητρὸς — δῶρον λαβόντα τὸν νοῦν. Eadem paragr. apud Turnebum pro καυχήσειεν — καυχήσας Aor. Medii, pro τετραπόδου form. poet. ponatur τετράποδος (vd. Passov. Lex.): pro τὸν νοῦν ἐκ τοῦ καθεστηκότος ἐξιστάναι Blum. Anl. p. 176. ἐξιστάναι τῆς τάξεως καὶ τοῦ σχήματος substituit.

οὕτως ἐπαίνου ἄξιος ὢν μάλιστα τυγχάνοι. οὐδ᾽ ἔστιν ἀγαθὸν οὐδέν, ἐφ᾽ ᾧ πᾶς τις οὐκ ἂν καλῶς καὶ εὐσχημόνως καυχῷτο κύριος ὤν. ἆρα κρείττονα τὸν ἄνδρα καὶ ἐπαίνου μᾶλλον ἄξιον ἀποτελεῖ; Ἆρα διὰ τὴν τῶν ἡδέων ἀπόλαυσιν μέγα φρονεῖ τις, ἢ δόξης καὶ εὐφημίας τυχεῖν ἀξιοῖ; ἀλλὰ μήν, εἴπερ ἡδονὴ προστάτας καὶ συνηγόρους ἔχουσα πολλούς, οὐκ ἐν μέρει θετέα τῶν ἀγαθῶν· αὐτή τε ὅσῳ μείζων ὑπάρχει, τοσούτῳ μᾶλλον τὸν νοῦν ἐξίστησι καὶ τοῦ ἰδίου καταστήματος ἐκβάλλει· οὐδὲν ὡς ἀληθῶς εἶναι λεκτέον τὸ εὖ ζῆν καὶ εὐδαιμόνως πλὴν τοῦ καλῶς ζῆν καὶ ὀρθῶς.

τίῳ ἀπεργάζεται; ἕκαστος γὰρ ὅτι μάλιστα τοῦ ἀγαθοῦ μετέχων εἶτα καὶ ἐπαινετώτατός ἐστιν· καὶ δὴ καὶ ἀγαθὸν οὐδέν ἐστιν, ἐφ᾽ ὅτῳ οὐχὶ καλῶς ὁ κεκτημένος καυχήσειεν. Τί δὲ τούτων τῇ ἡδονῇ πρόςεστιν; πότερον ἢ βελτίω ἢ ἐπαινετώτερον ἀποφαίνει τινά; Ἆρά τις ἐπὶ τῇ τῶν ἡδονῶν ἀπολαύσει ἑαυτὸν ἢ καυχήσας ἢ ἐξαγορεύσας καὶ ἀνακηρύξας διαῤῥήδην ἐπαίρει; καὶ μὴν εἰ ἡδονὴ ἡ πολλῶν γε συνηγορίαις καὶ ἐπικουρίαις προβαλλομένη καὶ ὠχυρωμένη τοῖς ἀγαθοῖς οὐκ ἐναριθμεῖται.. καὶ ἥδε ὅσῳ μείζων, τοσούτῳ μᾶλλον τὸν νοῦν ἐκ τοῦ καθεστηκότος ἐξίστησιν. οὐδὲν ἄλλο δῆθά ἐστιν εὖ καὶ εὐδαιμόνως ζῆν, εἰ μὴ καλῶς καὶ ὀρθῶς βιοτεύειν.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Β.

ΟΤΙ ΑΥΤΑΡΚΗΣ Η ΑΡΕΤΗ ΠΡΟΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΝ.

Ἀλλ᾽ οὐδὲ Μάρκον ἔγωγε τὸν Ῥῆγλον ταλαίπωρον ᾠόμην ποτέ μηδ᾽ ἄθλιον ἢ κακοδαίμονα γενέσθαι. οὐδὲ γὰρ τὸ μεγαλόφρον αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἐβασανίζετο, οὐ τὸ σεμνόν, οὐ τὸ πιστόν, οὐ τὸ εὐσταθές, οὐχ ἑτέρα τις οὖν

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Β.

ΟΤΙ ΑΥΤΑΡΚΗΣ ΑΡΕΤΗ ΠΡΟΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΝ.

16 Ἐγὼ δὲ Μάρκον τὸν Ῥέγλον οὐδέποτε ἄθλιον οὔτε κακοδαίμονα οὔτε δυςτυχῆ ἡγησάμην. οὐ γὰρ αὐτοῦ ἡ μεγαλοψυχία ὑπὸ Καρχηδονίων ἐβασανίζετο ἢ βαρυπρέπεια ἢ πίστις ἢ εὐστάθεια ἢ ποία τις ἀρετὴ ἢ ἀμέλει αὐ-

---

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Β.

Ὅτι αὐτάρκης ἡ ἀρετή] Turnebus articulum omisit ab omnibus Codd. et Edd. exhibitum

16 *Ῥῆγλον*] Male Turn. *Ῥέγλον*, Blum. Anl. p. 176 *Ῥηγοῦλος*, Appian. Punic. 3. *Ῥῆγλος*, Dion. Cass. fragm. CXLIX. *Ῥήγουλος*. Infr. *gravitas* rectius *τὸ σεμνόν* a Pet. dicitur quam *βαρυπρέπεια* a Turn., inusitatum Substant., de Adiect. vd. Lexx.

ἀρετή, οὐδ' αὐτὴ τὸ τελευταῖον ἡ ψυχή, ἥτις πολλῶν οὕτως ἀρετῶν βοηθείᾳ κατησφαλισμένη καὶ τοσαύτην δορυφορίαν περιβαλομένη, ὁπότε τὸ αὐτῆς σῶμα διεσπαράττετο, αὐτὴ διασπαράττεσθαι οὐχ οἵα τε ἦν. Γάϊον δὲ τὸν Μάριον εἴδομεν αὐτοί, ὃς ἐν μὲν ταῖς εὐημερίαις τῶν μακαρίων εἷς· ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἔδοξεν εἶναι· οὗ δὴ θνητῷ γεγονότι οὐδὲν ὅλως εὐδαιμονέστερον ἂν ὑπάρχοι. Λέληθεν, ὦ ἐμβρόντητε, 17 λέληθέ σε, οἵαν ἔχει δύναμιν ἡ ἀρετή· σὺ γὰρ ψιλῷ κέχρησαι τῆς ἀρετῆς ὀνόματι· ὅσον δ' ἰσχύει αὐτὴ παντάπασιν ἀγνοεῖς. οὐδεὶς δύναται μὴ οὐκ εὐδαιμονέστατος εἶναι, ὃς ἑαυτοῦ ὅλος ἐξήρτηται καὶ ἐν αὐτῷ μόνῳ τίθησι τὰ καθ' αὐτόν· οὗ δὲ πᾶσα ἐλπὶς καὶ λόγος καὶ διάνοια τῆς τύχης ἐξῆπται, τούτῳ μηδὲν εἶναι βέβαιον ἐνδέχεται, μηδὲν ὅπερ σοί γ' ἂν εἰδείη διαμενεῖν αὐτῷ κἂν γοῦν μίαν ἡμέραν. αὐτῷ διακείμενον, ἤν τινά που εὕροις, ἄνθρωπον δεδίττου, θά-

τὴ ἡ ψυχή, ἥτις ἐν τοσούτῳ ἀρετῶν φρουρίῳ τοσαύτῃ τε συνελεύσει καὶ συνοδίᾳ οὖσα, ὁπότε τὸ αὐτοῦ σῶμα κατελαμβάνετο, καταλαμβάνεσθαι γοῦν οὐκ ἠδύνατο. Κάϊον μέντοι Μάριον ἑωράκαμεν, ἄνδρα ἐν μὲν ταῖς εὐπραγίαις καὶ εὐτυχίαις τῶν εὐτυχεστάτων ἕνα, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς καὶ δυσημερίαις τῶν ἐπιεικεστάτων καὶ ἐξοχωτάτων ἐμοί γοῦν δοκοῦντα, οὗτινος τί ἄλλο μείζονος εὐδαιμονίας ἀνδρί γε καὶ θνητῷ ὄντι εἶναι δύναιτο; Ἀγνοεῖς τοίνυν, ὦ ἀφρονέστατε, τὴν τῆς ἀρετῆς δύναμιν ὁπόση καὶ πηλίκη; τοὔνόματος δὴ μόνον ἀντιλαμβάνεις· τί δύναιτο αὐτὴ οὐκ οἶδας. τὸν ἐξ αὐτοῦ ὅλου ἐξηρτημένον καὶ ἐν αὐτῷ ἅπαντα τιθέμενον ἀνάγκη πᾶσα καὶ εὐδαιμονέστατον γενέσθαι. ὁ δὲ καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς διανοίας ἐκ μόνης τύχης ἐξαψάμενος, τούτῳ δὴ βέβαιον οὐδὲν καθέστηκεν, οὐδὲν ὅπερ καὶ μίαν μόνην ἡμέραν πιστῶς παραμείνειεν. σὺ μὲν οὖν δεδίττου καὶ φόβει, ὅντινα βούλει, ταῖςδε

ἥτις — τε ἦν] Secutus est Petavius lect. *praesidio munitus — comitatu circumseptus*, quae Participia optimi Codd. et Edd. eii ciunt: deinde *carperetur — carpi* expressit, quanquam textus Latinus *caperetur — capi* (i. e. αἰχμαλωτίζεσθαι) offert. Pro συνελεύσει καὶ συνοδίᾳ (i. e. *comitatus*) Blum. Anl. p. 177. recte πομπῇ.

τῶν μακαρίων εἷς] I. e. *unus ex fortunatis hominibus*; melius Turn. τῶν εὐτυχεστάτων ἕνα, i. e. *unus ex fortunatissimis hominibus* — vd. Orell.

ἐμβρόντητε] Rectius Turnebus ἀφρονέστατε, i. e. *insane.* 17

οὗ δὲ] Expressa est lectio *cuius autem*, bene Gernh. Orell. *cui.*

κἂν γοῦν μίαν ἡμέραν] *Ne unum quidem diem*, optimae Edd. *ne — quidem* damnant.

ἥν — εὕροις] Corr. ἥν — εὕρῃς.

νατον ἢ φυγὴν ἀπειλῶν. ἐμοὶ
δὲ ὅ,τι ἂν ξυμβῇ τοιοῦτον ἐν
οὕτως ἀχαρίστῳ πόλει, οὐ παρ-
αιτουμένῳ ξυμβήσεται, μὴ
ὅτι γε ἀνθισταμένῳ. καὶ γὰρ
Τί τέως ἐκπεπόνηταί μοι; τί
δὲ διαπέπρακται; εἰς δὲ τί πᾶ-
σαι φροντίδες ἐμοῦ καὶ διά-
νοιαι συντέτανται, εἰ μηδέν
πω τοιοῦτον ἀπεμαξάμην οὐδ'
ἐπορισάμην, ὡς ἐπὶ ταύτης
εἶναι τῆς καταστάσεως, ἣν
μήτε τὸ προπετὲς τῆς τυ-
χης μήτε τῶν ἐχθρῶν ἡ
ἐπήρεια δύναιτο ἂν λυμαίνε-
σθαι; Ἆρα σύ μοι θάνατον 18
ἀπειλεῖς, ἵνα ἐκ τῶν ἀνθρώ-
πων ὅλως· ἢ ἐξορίαν, ἵνα ἐκ
τῶν πονηρῶν μεταστῶ; ἀλλ'
ὁ μὲν θάνατος ἐκείνοις ἐστὶ
φοβερός, ὧν ἅπαντα αὐτῷ τῷ
βίῳ συναπέσβη. οὐχ οἷς ἀθά-
νατον τὸ κλέος περιγίνεται. ἡ
δ' αὖ ἐξορία μόνοις ἐστὶ φοβε-
ρὰ τοῖς περιωρισμένον ἔχουσι
τὸν τῆς οἰκήσεως τόπον· οὐ
τοῖς μίαν εἶναι πόλιν νομίζουσι
τὴν οἰκουμένην. Σὲ μὲν δὴ πᾶ-
σαι δυςτυχίαι καὶ ταλαιπω-
ρίαι συνέχουσι, καί τοι πολ-
λοῖς οἰόμενον εὐπραγίαις ἐνα-
κμάζειν. αἱ μὲν γὰρ ἐπιθυμίαι
σου οἰκτρῶς αὐτόν σε κατατεί-
νουσιν, ὥςτε κατὰ πᾶσαν ἡμέ-
ραν καὶ νύκτα βασανίζεσθαι·
ᾧ μήτ' ἐξαρκεῖ τοῦτο, ὅπερ

ἢ φυγῆς ἢ θανάτου ἀπειλαῖς.
ἐμοὶ δὲ ἐν πόλει οὕτως ἀχαρί-
στῳ καὶ ἀγνώμονι, ὅ,τι ἂν
συμβήσεται, τοῦτο οὐχ ὅπως
ἀνταιρομένῳ συμβεβηκὸς ἔ-
σται, ἀλλ' οὐδὲ παραιτουμένῳ.
Τί γὰρ ἐγὼ ἐπονησάμην, τί δὲ
ἐποίησα, ἢ ἔν τινι δὴ πράγματι
αἱ φροντίδες μου καὶ λογισμοὶ
ἐγρηγόρασιν, εἰ τοιοῦτον οὐ-
δὲν ἐπορισάμην, ὥςτε ἄχρι
ταύτης τῆς τάξεως καὶ ἀξιώ-
ματος ἐφικέσθαι, ἣν οὔτε ἡ
τῆς τύχης αὐθάδεια διαφθεί-
ρειεν οὔτε ἡ τῶν ἐχθρῶν ἀπό-
νοια; Θάνατον ἄρα ἀπειλεῖς
μοι, ἵνα ἀπ' ἀνθρώπων, ἢ
δῆθα φυγήν, ἵνα ἀπὸ τῶν κα-
κῶν καὶ βδελυρῶν μετοικήσω;
ὁ μὲν οὖν θάνατος ἐκείνοις φο-
βερὸς ἔστω, ὧνπερ ἅπαντα
συναποσβέννυται τῷ βίῳ. οὐ
μὲν τούτοις γε, ὧντινων ὁ ἔπαι-
νος οὔποτε ἀπολεῖται. ἡ δὲ
δὴ φυγή, οἷς τόποις τις πρὸς
οἴκησιν περιγέγραπται καὶ πε-
ριώρισται, οὐχὶ τοῖς τὸν σύμ-
παντα κόσμον μίαν εἶναι πό-
λιν ἡγουμένοις. Σὲ μὲν οὖν
δυςτυχίαι πᾶσαι καὶ πόνοι πιέ-
ζουσι καὶ στένουσι τὸν εὐδαί-
μονα σαυτῷ καὶ μακάριον δο-
κοῦντα, καὶ δὴ αἱ ἐπιθυμίαι
διαστρεβλοῦσί σε. σὺ νύκτωρ
τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἄγχῃ, ἅτε
δὴ οὔποτε ὄντος αὐτάρκους

εἰ μηδὲν — ἀπεμαξάμην] *Peperi* non est ἀπεμαξάμην, sed περιεποιησάμην — ἐκτησάμην. Turnebus non expressit *consecutus sum*, sed male reddidit εἰ τοιοῦτον οὐδὲν ἐπορισάμην pro μηδέν, et infra ἀπόνοια pro *iniuria*, ubi cum Petavio ἐπήρεια, vel ὕβρις — ἀδικία rectius poneretur.

18 ἐξορίαν — ἐξορία] *Exsilium* bis φυγή — φυγήν — est dicendum, ut ap. Turnebum.

πᾶσαι δυςτυχίαι] *Omnes* a Petavio et Turnebo expressum in multis Codd. et Edd. omittitur.

*ἐστί σοι· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο δέ-
δοικας ὅ,τι ποτ' ἔχεις, μὴ οὐ
πολὺν χρόνον διαμένῃ. πρὸς
δὲ τούτοις πλήττει σε τὸ συνει-
δὸς τῶν κακουργηθέντων ὑπο-
μιμνῆσκον, καὶ ὁ φόβος τῶν
δικαστηρίων καὶ νόμων ἀβίω-
τόν σοι τὸν βίον ἐργάζεται.
ἐπειδήπερ ὅπῃ ποτὲ ἂν ἀπο-
βλέψῃς, ταύτῃ σοι ἀπαντᾷ δί-
κην ἐριννύων τά σοι ἀδίκως πε-
πραγμένα· ἃ δὴ ἀναπνεῖν σε
οὐκ ἐᾷ. Οὐκοῦν καθάπερ* 19
*πονηρῷ καὶ μωρῷ καὶ ῥα-
θύμῳ οὐδενὶ οὐκ ἂν εὖ γένοιτό
ποτε· οὕτω δὴ ἀγαθὸς ἀνὴρ
καὶ γενναῖος καὶ σοφὸς οὐ δύ-
ναται κακοδαίμων εἶναι. οὐδὲ
μὴν ἐκείνου, οὗπερ ἀξιέπαινός
ἐστιν ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ τρόπος,
ἀνάξιον ἐπαίνου ἐνδέχεται τὸν
βίον ὑπάρχειν, ἀλλ' οὗτοι φευ-
κτέος οὗτος ὁ βίος, ὃς ἐπαίνου
ἐστὶν ἄξιος. εἴη δὲ πάντως
φευκτέος, εἰ κακοδαίμων ἦν.
τοιγαροῦν ὅ,τι ἀξιέπαινόν ἐστι,
τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ εὔδαιμον
καὶ ἀκμάζον καὶ ἐπιθυμητέον
ὀφείλει δοκεῖν.*

---

*σοι τοῦ παρόντος, καὶ φοβου-
μένου σου, μήποτε τοῦτο ἐφή-
μερον καὶ μὴ παράμονον. σὲ
τὸ τῶν σῶν παροινιῶν καὶ κα-
κουργημάτων συνειδὸς κεντεῖ
καὶ νύττει· σὲ ὁ τῶν δικῶν
καὶ νόμων φόβος ἀδημονεῖν
καὶ ἀθυμεῖν παρασκευάζει.
εἰς ὁτιοῦν ἀπέβλεψας, ὥςπερ
τινὲς ἐριννύες, οὕτω δὴ σαυ-
τῷ ἰδίαι ἀπαντῶσιν ὕβρεις καὶ
παρανομίαι, αἵ οὐδέν σε ἀνα-
πνεῖν ἐῶσαι. Τοιγαροῦν ὡς
κακούργῳ καὶ ἄφρονι καὶ δει-
λῷ οὐδενὶ καλῶς καὶ εὖ οὐδέ-
ποτε οἷόντε εἶναι· οὕτως ἄρα
ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ φρόνιμος καὶ
ἀνδρεῖος οὔποτε ἄθλιος γενή-
σεται. καὶ δῆθα τοῦ καὶ τὴν
ἀρετὴν καὶ ἦθος ἐπαινετοῦ ἐ-
παινετὸς καὶ ὁ βίος τυγχάνει
ὤν, οὐδὲ ὁ βίος ἐπαινετὸς φευ-
κτέος γὰρ ἂν ἦν, ἄθλιος ὤν.
τοιγαροῦν τὸ ἐπαινετὸν τοῦτο
δὴ καὶ μακάριον καὶ ἀνθηρὸν
καὶ αἱρετὸν ὀφείλει φαίνε-
σθαι.*

μὴ οὐ — διαμένῃ] Recte Pet., ap. Turn. corr. *μήποτε — παράμονον ᾖ.*

εἴη δὲ — εἰ — ἦν] Corr. *ἦν δ' ἂν — εἰ — ἦν*: recte Turnebus *φευκτέος γὰρ ἂν ἦν, ἄθλιος ὤν*, apud quem adde *τό* ante *ἦθος*: apud Petavium infra pro *ἐπιθυμητέον* (*expetendum*) ponendum *αἱρετόν — ποθεινόν* vel simile quid. 19

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Γ.

ΟΤΙ ΙΣΑ ΤΑ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ.

I. *Μικρόν τι πρᾶγμά, φησιν· ἀλλὰ μεγάλη ἐστὶν ἡ ἁμαρτία. οὐδὲ γὰρ τὰ ἁμαρτήματα δεῖ πρὸς τὰς ἀποβάσεις τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων κακίας ἐξετάζειν. ἐπειδὴ ἐν ᾧ ἁμαρτάνει τις, ἐν τούτῳ ἅτερον θατέρου μεῖζον εἶναι ἢ ἔλαττον ἐνδέχεται· αὐτὸ μέντοι τὸ ἁμαρτάνειν, ὅπη ἂν σὺ τραπῇς, ἐκ παντὸς ἓν εἴη. Ὁλκάδα εἴτε χρυσῷ εἴτε καλάμῃ πεφορτισμένην ὁ κυβερνήτης ἐὰν ἀνατρέψῃ, ὡς πρὸς τὸν φόρτον ἴσως ὀλίγον τι διαφέρει, ὡς δὲ πρὸς τὴν τοῦ κυβερνῶντος ἀπειρίαν παντελῶς οὐδέν. Εἰς ἄσημον καὶ ἄγνωστόν τι γύναιον ἐὰν ἡ ἀκολασία που παρέπεσεν; οὐκ εἰς τοσούτους ἡ ἀγανάκτησις διήκει, ὡς ἐὰν παρθένῳ τινὶ τῶν εὐγενῶν καὶ εὐπατρίδων προσεφθάρῃ·*

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Γ.

ΟΤΙ ΙΣΑ ΤΑ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΑ.

I. *Μικρόν τι φῇς τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ μὴν οὐ σμικρὸν τὸ ἁμάρτημα. οὐ γὰρ δὴ τὰς ἁμαρτίας ταῖς τῶν πραγμάτων ἀποβάσεσιν, ἀλλὰ ταῖς ἀνθρώπων κακίαις μετροῦμεν· ἐν ᾧπερ ἁμαρτάνεται, τοῦτο ἄλλου καὶ μεῖζον καὶ ἔλαττον εἶναι δύναται. τοῦτο δὲ τὸ ἁμαρτάνειν, ὅποι δήποτε ἑαυτὸν ἐπιστρέψειας, ἓν καὶ ταὐτὸ ὑπάρχει. Πλοῖον· χρυσοῦ ἀνάμεστον ἀνατρέψειεν ὁ κυβερνήτης, ἢ ἄρα ἀχύρων ἀναπλέων, ἐν τῷ χρήματι ὀλίγον διαφορᾶς ἔνεστιν, ἐν κυβερνητοῦ δ' ἀτεχνίᾳ οὐδέν. Τινὸς ἀσέλγεια ἐπαρῴνησεν εἰς ἄγνωστον καὶ τὸ τυχὸν γύναιον, ἡ λύπη γοῦν ἐπ' ἐλάττους διήκει, ἤπερ εἰ ἠσέλγαινεν εἰς γενναίαν τινὰ καὶ εὐπάτριδα παρθένον. οὐχ ἧττον δ' ὅμως ἡμάρτηται· εἴπερ τὸ ἁμαρτά-*

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Γ.

Ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα] Vulgo additur *καὶ τὰ κατωρθώματα*, pro quo Camerar. in Ed. Ven. *καὶ τὰ κατηγορήματα* reperit vd. Gernh.

CAP. I. *φησιν*] I. e. *inquis*, *φῇς* (corr. *φῄς* vd. Passov. Lex.) *inquis* Turn. minus recte vd. Gernh. in Add. p. 319. et Orell.

ὀλίγον τι] *Aliquantulum*, i q. *πλεῖστον*, Petavius et Turnebus non recte *ὀλίγον* interpretati sunt.

ἐὰν — παρέπεσεν — ἐὰν — προσεφθάρῃ] Pro *ἐὰν* corr. *ὅτε — ὁπηνίκα παρέπεσεν — εἰ —*. *Προσφθείρεσθαι* c. Dativo (*γυναικὶ — πόρνῃ*) h. l. non aptum, cum de iis dicatur, qui cum suo dedecore et damno ad mulieres lascivas et libidinosas se applicant vd. Alciphr. Ep. I, 32 et 34, bene Turneb. *ἀσελγαίνειν*: minus placet apud eundem *ἀσέλγεια ἐπαρῴνησεν* (Attic. *ἐπαρῴνησεν* vd. Lobeck. ad Phryn. p. 164. Piers. ad Moer. p. 332), cum *παροινεῖν* fere de personis, non de rebus usurpetur. Pro *εὐπατρις* (*nobilis*) apud Pet. et Turn. *ἔντιμος — γνώριμος*, pro *ἀγανάκτησις* (*dolor*) rectius ap. Turn. *λύπη*: apud Turn. pro *ἁμαρτάς* (voc. Ionic, vd. Schweigh. Lex. Herodot. s. v.) pon. *ἁμάρτημα*.

ἥμαρτε δὲ οὐδὲν ἧττον, ἐπειδὴ τὸ ἁμαρτάνειν οὐκ ἄλλο τί ἐστι πλὴν τοῦ τὰς γραμμὰς ὑπερβαίνειν. ὃ ἐὰν ἅπαξ ποιήσῃς, τὴν αἰτίαν αὐτόθεν προςδέδεξαι. ἐφ᾽ ὅσον δ᾽ ἂν περαιτέρω προχωρῇς, τοῦτο, ἐπειδὰν ἁπλῶς παραβῇς, πρὸς τὸ ἐπαυξῆσαι τὴν τῆς παραβάσεως αἰτίαν οὐδ᾽ ὁτιοῦν συμβάλλεται. Τὸ μὲν οὖν ἁμαρτάνειν ἔξεστιν οὐδενί. τὸ δὲ μὴ ἐξὸν ἐν τούτῳ μόνον ἐνέχεται τῷ μὴ ἐξεῖναι πάντως ἐλέγχεσθαι. Τοῦτο γὰρ οὔτε μεῖζον εἶναι οὔτ᾽ ἔλαττον ἐνδέχεται. ἐπειδὴ παρὰ τοῦτο ἡμάρτηται ὅλως, ὅτι οὐκ ἐξῆν. Ἀμέλει πᾶν ὅ,τι ἓν καὶ ταὐτὸ ἀεὶ ὑπάρχει, ἤ τινα ἐξ αὐτοῦ φύεται τὰ ἁμαρτήματα, ἴσα δεῖ πάντως αὐτὰ γενέσθαι.

21 Αὐτίκα εἰ ἴσαι πρὸς ἀλλήλας εἰσὶν αἱ ἀρεταί, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὰς κακίας ἀλλήλαις ἴσας ὑπάρχειν. ἀλλὰ μὴν ἴσας εἶναι τὰς ἀρετάς, καὶ οὔτ᾽ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς ἀμείνω τινά, οὔτε σώφρονος σώφρονα μᾶλλον, οὔτ᾽ ἀνδρείου ἀνδρειότερον, οὔτε σοφοῦ σοφώτερον γίνεσθαι οἷόν τε εἶναι τινα, ῥᾷστ᾽ ἄν τις ἐντεῦθεν ἴδοι. Ἆρα δὴ ἀγαθὸν εἶναι τοῦτον ἄνδρα φήσεις, ὃς παρακαταθήκην τινὰ ἐπὶ μάρτυρος μηδενὸς ἐμπεπιστευμένος, ἐξὸν δέκα που χρυσοῦ λίτρας μετὰ πάσης ἀδείας κερ-

νειν ἐστίν, ὥςπερ τὰς γραμμὰς ὑπερβάλλεσθαι καὶ ὑπερπηδᾶν· ὅπερ ὁ ποιήσας ἐνέχεται τῇ ἁμαρτάδι· ἄχρις οὗ παρελαύνοι, ὅσον πόῤῥω παρέρχοιτο ὁ ἅπαξ παραβεβηκώς, πρὸς τὰ αὔξειν τῆς παραβάσεως πλημμέλημα οὐδὲν διαφέρει. Τὸ μὲν γὰρ πλημμελεῖν οὐδενὶ ὅσιον. τὸ δὲ μὴ ὅσιον παρὰ τοῦτο μόνον ἐστίν, εἰ μηδενὶ πρέπειν ἀποδείκνυται. Καὶ δὴ εἰ τοῦτο μήτε μεῖζόν ποτε μήτε ἔλαττον γενέσθαι δύναται· τῷ δὲ δηλονότι προςόντος ἀδικήματος εἰ μηδὲ ὅσιον· τούτου γε ἑνὸς καὶ μόνου ὄντος ἀνάγκη πολλὴ τὰ ἐξ αὐτοῦ γενόμενα ἁμαρτήματα ὑπάρχειν ἴσα.

Εἰ δὲ καὶ ἀρεταὶ ἀλλήλαις ἴσαι τυγχάνουσιν οὖσαι, καὶ αἱ κακίαι προδήλως εἶεν ἂν ἴσαι. τὰς δὲ ἀρετὰς ἰσοτίμους ὑπάρχειν, μήτε ἀνδρὸς ἀγαθοῦ βελτίω τινά, μήτε σώφρονος σωφρονέστερον, μήτε ἀνδρείου ἀνδρειότερον, μήτε σοφοῦ σοφώτερον γίνεσθαι οἷόν τ᾽ εἶναι, δῆλον καὶ συμφανὲς ῥᾳδίως ἅπασιν. Ἆρά γε δίκαιον ἐρεῖς ἄνδρα, τὸν παρακατατεθειμένας δέκα χρυσοῦ λίτρας, οὐ παρόντος μάρτυρος,

---

τὸ δὲ μη ἐξόν] Turnebus *licere* non recte reddidit *ὅσιον εἶναι*: nec verba *id hoc uno tenetur παρὰ τοῦτο μόνον ἐστίν*, pro quibus Blum. Anl. p. 181. substituit locutionem *ἀνακεῖσθαι εἰς μόνην τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μὴ ἐξεῖναι.*

Τοῦτο — γενέσθαι] Petavius et Turnebus non recte h. l. distinxere: *Id si — Quod semper — oportet:* verbis *quoniam — idem est* parenthesi cum optt. Edd. inclusis una periodus fit ab *Id si — oportet.* Petavius *Id siquidem* expressit.

δαίνειν, ὅμως ταύτας ἀπέδωκεν· ἣν μὴ ταὐτὸ ἐν μυρίαις χρυσίου λίτραις ποιήσῃ; ἢ καὶ σώφρονα τοῦτον ἐρεῖς, ὃς ἡδονῶν ἔστι μὲν ἧςτινος ἐκράτησεν, εἰς δ' ἑτέραν φέρων ἑαυτὸν ἀφειδῶς ἐπέδωκεν; Καί τοι 22 μία πάντως ἐστὶν ἡ ἀρετὴ τῷ τε λόγῳ συμφωνοῦσα, καὶ τῷ βεβαίῳ διὰ παντὸς τῆς γνώμης καὶ εὐσταθεῖ. ταύτῃ δὲ μηδὲ προςτιθέναι οἷόν τε ἐστί τι, ὥςτε ἐπὶ πλέον ἀρετὴν εἶναι· μηδὲ μὴν παρελέσθαι, ὥςτε τοῦ τῆς ἀρετῆς ὀνόματος ἀφίστασθαι. Εἰ γὰρ τὰ καλῶς πεπραγμένα ὀρθῶς πέπρακται, μηδὲν δὲ τοῦ ὀρθοῦ μᾶλλον ὀρθόν ἐστι· δῆλον ὅτι μηδ' ἀγαθοῦ ἄμεινόν τί ἐστιν εὑρεῖν. Τούτῳ δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν ἴσας ἀλλήλαις εἶναι τὰς κακίας· ἐπειδήπερ τὰς τῆς ψυχῆς διαστροφὰς προςῆκόν ἐστι κακίας ἐπονομάζεσθαι. Ἀλλὰ μὴν ἐπεὶ ἴσαι εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ καὶ αὐτὰ δὴ τὰ κατορθώματα, ἅτε ἀπὸ τῶν ἀρετῶν γιγνόμενα, ἀλλήλοις ἐξισοῦσθαι μέλλει. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ὡς ἐκ τῶν κακιῶν φυόμενα, ἴσα γίνεσθαι ὁ λόγος αἱρεῖ. II. Ἀπὸ 23 τῶν φιλοσόφων, φησί, ταῦτα παρείληπταί σοι. δέος ἦν, μὴ ἀπὸ μαστροπῶν ἂν φαίης. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης οὕτω πως διελέγετο. εὖ γε, ὦταν· ἐκεῖ-

κερδαίνειν δυνηθέντα καὶ ἀποδόντα, ταὐτὸ δὲ ἐν μυρίαις λίτραις μὴ ποιήσαντα; ἤγουν σώφρονα, τὸν μιᾶς τινὸς ἐπιθυμίας ἑαυτὸν ἐπέχοντα, εἰς ἄλλην δὲ ἀφειδῶς ἐκχέοντα; Ἀρετὴ μία τίς ἐστιν συνομολογοῦσα καὶ τῷ λόγῳ καὶ ἐνδελεχεῖ εὐσταθείᾳ. οὐδὲν προςτίθεσθαι οἷόν τε, ἵνα μᾶλλον ἀρετὴ λέγοιτο· οὐδὲν ἀφαιρεῖσθαι, ἵνα τὸ ἀρετῆς ὄνομα σώζοιτο. εἰ γὰρ καλαὶ καὶ ἀγαθαὶ πράξεις κατορθώματά εἰσιν καὶ οὐδὲν ὀρθοῦ ὀρθότερον, τοῦ ἀγαθοῦ δήπουθεν βέλτιον οὐδὲν εὑρεθήσεται. Συμβαίνει τοίνυν ἐκ τούτου καὶ συμπεραίνεται, καὶ τὰς κακίας ἴσας ὑπάρχειν, εἴπερ δὴ τὰς τῆς ψυχῆς λώβας καὶ διαστροφὰς ὀρθῶς καὶ προςηκόντως ἔχει κακίας ὀνομάζειν. εἰ μέντοι αἱ ἀρεταὶ ἰσότιμοι ὑπάρχουσι, καὶ τὰ κατορθώματα, ὡς δῆτα ἀπὸ τῶν ἀρετῶν γεννηθέντα, ἴσης ἀξίας τυγχάνειν προςήκει· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ὡς ἐκ τῶν κακιῶν παροχετευθέντα, ἐξισοῦσθαι ἀνάγκη. II. Ἀλλὰ σὺ μὲν παρὰ τῶν φιλοσόφων τάδε χρησθέντα καὶ δεδανεισμένα λαμβάνεις. ἐφοβούμην ἄρα, μὴ παρὰ μαστροπῶν φήσειας. Ἀλλὰ Σωκράτης τοῦτον τὸν

ὃς — ἐκράτησεν] Apud Turnebum pro ἑαυτὸν ἐπέχοντα pone ἀπεχόμενον. Supr. *idem*: ταὐτό express. Gernh. Or. uncis inclusere.

22 ταύτῃ δὲ μηδὲ προςτιθέναι] Apud Turn. corrige μηδὲν προςτίθεσθαι — μηδὲν ἀφαιρεῖσθαι — τὸ τῆς ἀρετῆς — μηδὲν ὀρθοῦ. Pro παροχετευθέντα (Blum. Anleit. p. 183. v. εἶναι substituit) vel φυόμενα c. Petavio, vel ὑπάρχοντα — ὁρμῶντα.

23 ὦταν] Melior scriptura est vel ὦ τᾶν vel ὦ τάν vd. Passov. et Rost Lexx., vel ὦ' τάν vd. Iacobitz. ad Luc. Tim. cp. 35. : *hercle* apud Cicer. potius est Ἡράκλεις.

νον γὰρ λόγιόν τινα καὶ σοφὸν ὑπάρξαι τῇ μνήμῃ παραδέδοται. Πλὴν ἡδέως ἂν σου τοῦτο πυθοίμην (ἐπειδὴ διὰ λόγων ἡμεῖς, οὐ διὰ κονδύλων πρὸς ἀλλήλους μαχόμεθα), πότερον ἀγαθῶν πέρι ζητητέον μᾶλλον ὅ,τι ποτ᾽ οὖν ἀχθοφόροι τινὲς καὶ ἐργάται, ἢ ὅπερ οἱ τῶν ἀνθρώπων σοφώτατοι γινώσκουσιν; μάλιστα δ᾽ ὁπότε ταυτησὶ τῆς γνώμης οὐδεμίαν ἂν ἐξεύροις μήτ᾽ ἀληθεστέραν μήτε μὴν λυσιτελεστέραν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων. Τίς γὰρ ἂν εἴη δύναμις μᾶλλον ἀπείργειν ἁπάσης πονηρίας οἵα τε οὖσα τοὺς ἀνθρώπους, ἢ τὸ πεπεῖσθαι οὕτως αὐτούς, μηδεμίαν ἐν τοῖς πταίσμασιν εἶναι διαφοράν, καὶ ἴσον ἁμαρτεῖν ἑαυτούς, εἴτε τοῖς ἰδιώταις εἴτε τοῖς ἐν ἀρχαῖς οὖσι χεῖρας ἐπιβάλλοιεν· εἰς ἥντινα δ᾽ ἂν οἰκίαν διὰ τῆς σφῶν πορνείας ἐνυβρίζωσιν, τὴν αὐτὴν ἄντικρυς κηλίδα τῆς ἀσελγείας ὑπάρχειν; Ἆρα οὖν οὐδὲν διαφέρει, φησίν, ἐάν τέ τις τὸν πατέρα, ἐάν τε τὸν δοῦλον ἀπέκτονεν; Ἀλλὰ γυμνῶς οὑτωσί πως καὶ ἁπλῶς ἐὰν ταῦτα τιθῇς, ὅπως ποτ᾽ ἂν ἔχοι χαλεπόν ἐστι διακρίνειν.

τρόπον διελέγετο. εὐφημεῖς μὲν οὖν καὶ καλῶς λέγεις. ἐκεῖνον μὲν γὰρ πεπαιδευμένον τε καὶ σοφὸν ἄνδρα γεγονέναι, μνήμῃ εἰς ἡμᾶς παραδέδοται. Ἀλλὰ ὅμως ἐρωτῶ σε (ἐπειδήπερ ἡμεῖς λόγοις, οὐχὶ κονδύλοις διαγωνιζόμεθα), πότερον τοῖς χρηστοῖς ζητητέον ἐστίν, τί τοῖς βαστάζουσι καὶ ἐργάταις περί τινος φαίνεται, ἢ τοῖς ἀνδράσιν εἰς ἄκρον τῆς παιδείας ἐξεληλακόσιν; ὅπου γε τῆσδε τῆς γνώμης καὶ διανοίας, οὐχ ὅπως ἀληθεστέρα, ἀλλὰ οὐδέ γε ὠφελιμωτέρα τῷ βίῳ ἐξευρίσκεσθαι δύναιτο. Τί γὰρ ἂν μᾶλλον ἀνθρώπους πάσης ἀδικίας ἀπείργοι, ἤπερ τὸ ὑπολαμβάνειν μηδεμίαν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις εἶναι διαφορὰν καὶ ἀνισότητα; ὁμοίως τε ἁμαρτάνειν τοὺς καὶ ἰδιώτας, ὡς ἄρχοντας ἀδίκως δέροντας; εἰς ὁποίαν οὖν οἰκίαν ὑβρίζοιεν τῇ μοιχείᾳ καὶ τῇ πορνείᾳ, ὁμοίαν καὶ ὁμόζυγον εἶναι τῶν ἀφροδισίων κη-
24 λίδα; Πότερον ἆρα, φήσει τις, μηδὲν διαφέρει τὸν πατέρα καὶ τὸν δοῦλον ἀπεκτονέναι; Ταῦτα δὴ οὕτω ψιλὰ τεθέντα ἐξ ἑαυτῶν ὁποῖα εἴη οὐ δύναται διακρίνεσθαι. τὸν πατέρα ζῶης

πότερον — μᾶλλον] Secutus est Petavius lect. *utrum potius de bonis*: *πότερον τοῖς χρηστοῖς ζητητέον*. Turnebus *utrum bonis*: al. Graev. Ern. Gernh. Orell. *utrum de bonis*.

οὐδεμίαν — μήτ᾽ — μήτε — χεῖρας ἐπιβάλλοιεν — ἐνυβρίζωσιν — κηλίδα] Apud Petavium corrige *οὔτε — οὔτε*: apud Turnebum *χεῖρας ἐπιβάλλοντας* pro *δέροντας — ἂν ὑβρίσωσι* pro *ὑβρίζοιεν*: apud Petavium et Turn. *κηλῖδα* pro *κηλίδα* corrige.

οὐδὲν διαφέρει, φησίν, ἐάν τε — ἐάν τε — ἀπέκτονεν] Apud Tur- 24
nebum corrige *οὐδὲν διαφέρει* pro *μηδὲν διαφέρει*, apud Petavium in parenth. *τοῦτο γὰρ φήσει τις* pro *φησί*; ibid. aut *ἐάν τε* c. Conjunct struendum, aut *εἴτε* c. Indicat. ponendum.

τὸν μὲν οὖν πατέρα τοῦ βίου ἀποστερεῖν εἰ ἀθέμιτόν ἐστι καθ᾽ ἑαυτό· οἱ Σαγουντῖνοι ἐπειδὴ τοὺς αὐτῶν γονεῖς μετ᾽ ἐλευθερίας ἀποθανόντας ἰδεῖν μᾶλλον ἢ ἐν δουλείᾳ ζῶντας εἵλοντο, πατροκτόνοι ἂν εἶεν. Οὐκοῦν τὸν μὲν πατέρα ἔστιν ὅςτις οὐκ ἀδίκως ἂν ἐνίοτε τὸν βίον ἀφέλοι· τὸν δ᾽ οἰκέτην ἀδικήματος δίχα πολλάκις οὐκ ἐνδέχεται. Τοιγαρ οὖν παρὰ τὴν αἰτίαν, ἀλλ᾽ οὐ παρὰ φύσιν τὰ τοιαῦτα διελέσθαι χρή. ἐκείνη δὲ ὁποτέρῳ ἂν προςτεθῇ, ἐπιῤῥεπέστερον τοῦτο ποιεῖ· ἣν δ᾽ αὖ ἑκατέρῳ συναφθῇ, πᾶσα ἀνάγκη ἴσα καὶ ἄμφω ἀλλήλοις ὑπάρχειν. Τούτῳ μέντοι διαφέρουσιν, ὅτι ἐν τῇ τοῦ δούλου ἀναιρέσει, ἣν παρὰ δίκην γένοιτο, ἅπαξ ἁμαρτάνεται· εἰς δὲ πατρῷον τὸν φόνον πολλὰ συντρέχει τὰ κακουργήματα. Ὅ, τε γὰρ φύσας ἀδικεῖται καὶ ὁ διαθρέψας ὅ, τε παιδεύσας καὶ ὁ ἐν τόπῳ τινὶ καὶ οἰκίᾳ καὶ πολιτείᾳ καταστήσας. Τῷ γοῦν πλήθει τῶν ἁμαρτημά-

ἀποστερεῖν, ἄγος ἐστὶ κατ᾽ αὐτό. Τοιγαροῦν οἱ Σαγοντῖνοι οἱ τοὺς τεκόντας μᾶλλον ἐν ἐλευθερίᾳ ἀποθανεῖν προῃρημένοι ἢ ἐν δουλείᾳ διαγαγεῖν, πατραλοῖαι γεγόνασιν. Οὐκοῦν τοκεῦσί ποτε ἂν ἀναμαρτήτως ἀφαιροῖτο, καὶ δούλῳ πολλάκις οὐκ ἂν δικαίως. Ταυτὶ μὲν οὖν οὐχὶ ἡ φύσις, ἀλλὰ ἡ αἰτία διακρίνει· ἥπερ ὁποτέρωσε οὖν προςπίπτοι, εἰς κατάῤῥοπον ἐπικλίνει, δηλονότι ἑκατέρῳ προστεθεῖσα, ἐξισώσει καὶ ἐξομαλίσει. Παρὰ μέντοι τοῦτό ἐστιν ἡ διαφορά, παρ᾽ ὅςον ἐν τῷ δούλου μὲν φόνῳ ἅπαξ ἁμαρτάνεται, ἐν δὲ τῇ πατροκτονίᾳ πολλά. Ὁ γὰρ ἡμᾶς γεννήσας καὶ ὁ θρέψας καὶ ὁ παιδεύσας καὶ ὁ ἐν πατρίδι καὶ οἰκίᾳ καὶ πολιτείᾳ καταστήσας ἀδικεῖται. Τῶν τοίνυν ἁμαρτημάτων πλήθει

τοῦ — καθ᾽ ἑαυτό] Sic corrige apud Turnebum pro ζωῆς ἀποστερεῖν — κατ᾽ αὐτό.

Σαγουντῖνοι] Turn. Σαγοντῖνοι, pro quo Blum. Anl. p. 184. Σαγουντινοί; Rost. Lex. German. - Graec. Σαγουντηνοί. Scriptores Graeci diversam scripturam huius nominis exhibent: Σαγουντῖνοι Plut. Sertor. cp 21., Ζακανθαῖοι Appian. Hisp. L. VI, 10 — 12 et alibi, Polyb. III, 17. Ζάκανθα: 17. Ζακανθαῖοι. Infra pro voc. poet. τοκεῦσι pone γονεῦσι.

τὸν βίον ἀφέλοι] Ἀφαιροῖτο quidem rectius Turnebus, sed τὸν βίον non debebat omittere.

ἐκείνη — ποιεῖ] Pro προςπίπτοι apud Turn. recte Blum. Anl. p. 184. ἂν προςπέσῃ, ut Petavius ἂν προςτεθῇ, et pro εἰς κατάῤῥοπον ἐπικλίνει substituit ῥοπὴν ἔχει.

ἣν — γένοιτο] Corrige εἰ — γίγνεται i. e. *si id fit — fiat — iniuria* vd. var. lectt. Turnebus haec verba omisit. Infra dele τά ante κακουργήματα: pro τόπῳ (*sede*) rectius Turn. πατρίδι.

των ὑπερβάλλει, καὶ παρὰ τοῦτο μείζονα τιμωρίαν ἄξιός ἐστιν ὑπέχειν. Ἀλλ' ἡμᾶς οὐ τοῦτο δίκαιόν ἐστι σκοπεῖν, ἡλίκην ἂν τὸ τυχὸν ἁμάρτημα τὴν δίκην ὀφλισκάνοι, ἀλλ' ὅσον ἂν τῷ καθ' ἕκαστον θέμις ἐστὶν ἀνθρώπων. ἅπαν γὰρ τὸ μὴ δέον ἄγος ἐστίν· ὃ δὲ μὴ ἔξεστιν, ἀνόσιον δὴ τοῦτο ἡγητέον ἡμῖν. Ἦ καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις οὕτως οἰητέον ἔχειν τὸ πρᾶγμα; Φημὶ ἔγωγε κἂν τούτοις. τῶν μὲν γὰρ πραγμάτων μέτρον ἀναπλάττειν οὐ δυνάμεθα· ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν ψυχὴν τὸ μέτρον διαφυλάττειν ἐφικτὸν ἡμῖν.

26 Ὁ μὲν οὖν ἀπὸ Διονύσου τεχνίτης ἢν ἔξω τοῦ ῥυθμοῦ κἂν ὀλίγον τι παρακεκίνηται, ἢ καὶ στίχος τις ἀπήγγελται μιᾷ συλλαβῇ τοῦ δέοντος βραχύτερος ἢ μακρότερος, ὑπὸ θεατῶν ἐκσυρίττεται καὶ ἀπελαύνεται. σὺ δὲ κατὰ τὸν σαυτοῦ βίον, ὃν πάσης μὲν ὑποκρίσεως μεμετρημένον μᾶλλον, παντὸς δὲ στίχου ἀκριβέστερον ἡρμοσμένον

προὔχει, διὸ καὶ μειζόνων ἄξιός ἐστι προστίμων. Ἀλλὰ μὴν ἐν τῷ βίῳ οὐχὶ τὰ τῶν πονηρευμάτων ἑκάστῳ ἐπιτίμια προσήκοντα ἐπισκεπτέον, ἀλλα εἰς ὅσον ἑκάστῳ ὅσιον καὶ θέμις. τὸ γὰρ μὴ δέον, φαῦλον· τὸ μὴ ὅσιον ἐναγὲς ὑπολαβεῖν δεῖ. δῆθα καὶ ἐν τοῖς σμικροτάτοις; Ναί· εἴπερ τῶν πραγμάτων μέτρον ῥυθμίζειν καὶ διαλαβεῖν οὐ δυνάμεθα, τῶν δὲ ψυχῶν κανόνα διευθύνειν οἷοί τ' ἐσμέν. Ὑποκρίτης μὲν οὖν εἰ ὀλίγιστον πέρα τοῦ ῥυθμοῦ ἐξωρχήσατο, ἢ εἰ τὸ μέτρον ἐῤῥήθη καὶ ἐξηγγέλθη προμηκέστερον μιᾷ μόνῃ συλλαβῇ, ἢ καὶ μειουρότερον, ἐκσυρίττεται, ἐκκηρύττεται, ἐκκρούεται. εἶτα ἐν τῷ βίῳ πάσης ὑποκρίσεως ἀκριβεστέρῳ καὶ παντὸς μᾶλλον ἡρμοσμένῳ εἶναι ὀφείλοντι, ὡς ἐν μιᾷ συλλαβῇ ἐξημαρτηκέναι φήσεις.

ἡλίκην — ἀνθρώπων] Aut bis Optativus ponendus *ὀφλισκάνοι — εἴη*, aut Indicativus sine *ἄν*, quum utrumvis modum lingua Graeca admittat, cf. Matth. Gr. Vol. II. §. 507. Bernhardy wiss. Syntax. p. 384. sq.

ἀπὸ Διονύσου τεχνίτης] Passov. Lex. s. v. *τεχνίτης* dicit, histriones et musicos *τεχνίτας Διονυσιακούς* sive *περὶ Διόνυσον* dictos esse: Turneb. *ὑποκρίτης*. 26

ἢν — παρακεκίνηται — ἀπήγγελται] Corrige *εἰ* pro *ἤν* et pro Perf. Aoristum, ut Turneb.

ἐκσυρίττεται καὶ ἀπελαύνεται] *Exsibilatur et exploditur* est apud Ciceronem. *Exsibilare* recte dicitur *ἐκσυρίττεσθαι*, *explodi πτερνοκοπεῖσθαι* (quod Blum. Anleit. p. 185. substituit) — non *ἀπελαύνεσθαι*, aut apud Turnebum *ἐκκηρύττεσθαι*, *ἐκκρούεσθαι*.

ὃν πάσης — στίχου] *Gestus* i. q. *σχῆμα*, quum *ὑπόκρισις* de tota histrionis arte, declamatione et actione dicatur. Apud Turnebum post *παντός*, ubi Latinum *versu* Petavius reddidit *στίχου*, omissum est *μέτρου — στίχου*.

38 XXIII. *Οἶδα πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων γράψαντας περὶ
μνήμης καὶ διδάξαντας δεῖν πολλῶν λόγων συγγράφειν εἰκό-
νας, ὡς ἂν οἱ ταύτας ἐκμανθάνειν ἐθέλοντες, παρεσκευασμέ-
νας ἔχοντες, μηδὲν πονῶσιν ἐν τῇ τούτων ζητήσει, ὃ διά τινας
ἡμῖν αἰτίας οὐκ ἀρέσκει. Πρῶτον μέν, ὅτι τῷ τῶν λόγων
ἀναριθμήτῳ πλήθει γελοῖόν ἐστι τὰς τῶν λόγων ἑτοιμάζειν εἰ-
κόνας· πολλοῦ γὰρ δεῖ τοῦτο ἐῤῥῶσθαι, ἐπεὶ ἐκ τῆς ἀπείρου
τῶν λόγων πληθύος νῦν μὲν ἄλλου, νῦν δ' ἄλλου ἡμᾶς λόγου
μνημονεῦσαι δεήσει. Μετὰ δὲ ταῦτα τί μὴ τὴν τῶν εἰκόνων
εὕρεσιν τῷ περὶ ταῦτα σπουδάζοντι οἴκοθεν ποιεῖν ἐπιτρέψομεν,
ἀλλὰ πάντα ἕτοιμα καὶ ἐξεζητημένα παρέχοντες ἀγύμναστον
ἐκεῖνον καὶ οἷον εἰπεῖν ἀκίνητον πρὸς ταῦτα ποιήσομεν; Ἐπὶ
τούτοις ἄλλος ἄλλῃ πλέον ὁμοιότητι διεγείρονται. Καὶ γὰρ
ὥσπερ πολλάκις μορφῇ τινὶ τήνδε τὴν μορφὴν ἐοικέναι λέγον-
τες οὐ πάντας ἔχομεν συναινοῦντας, ὅτι γε ἄλλο δοκεῖ ἄλλῳ·
οὕτω γίνεται κἂν ταῖς εἰκόσιν, αἵτινες ἡμῖν ἀκριβῶς γνώριμοί
39 εἰσιν, αὗται βραχύ τι δοκοῦσιν εἶναι διαφανεῖς ἑτέροις. ὅθεν
ἕκαστον ἑαυτῷ χρὴ τὰς εἰκόνας κατὰ τὴν οἰκείαν ἐπιτηδειότητα
κατασκευάζειν. Τελευταῖον ἔργον ἐστὶ διδασκάλου διδάσκειν,
ὅπως ἕκαστον ζητεῖσθαι προσήκει, καὶ τουτὶ τυχὸν ἤ τι ἕτερον,
οὐ πάντα δὲ τὰ τοῦ αὐτοῦ γένους χάριν παραδείγματος ὑπο-
βάλλειν, ὅπως ἂν εἴη τὸ πρᾶγμα σαφέστερον. Ὥσπερ ὅταν,*

---

38 Cap. XXIII. *πολλοὺς — διδάξαντας*] In Lat. est *plerosque* i. e. *τοὺς πλείστους*; *διδάξαντας* adiectum est ab interpr.

ταύτας — ὃ] *τὰς ταύτας* Matth. *ταύτας* Mai. *παρεσκευασμένας — πονῶσι — ὅ* Matth. *παρασκευασμένας — πονῶσιν — ὁ* Mai.

τῷ — εἰκόνας] Omissum est *in* ante *verborum* ut in Codd. Voss. I. III. Leid. II. III. IV. Ed. Omnib. et expressa lect. *innumerabili* Cod. Duisb. Voss. I. Leid. II. III. IV. all. Ed. Med., ergo non *in* addendum, ut vult Matth., vulg. *in verborum innumerabilium multitudine; mille* ante *verborum* ab interpr. est omissum.

πολλοῦ — ἐῤῥῶσθαι] Matth. *τοῦτο ἐῤῥῶσθαι* Cod. Aug. *πολλοὺς — τοῦτ' ἐρῦσθαι* Mai. Iacobs. *οὕτω* aut quod lenius *τούτῳ* emendandum censet; Mai. om. *λόγου*.

Μετὰ — ποιήσομεν] *τῶν εἰκόνων* Mai. *εἰκόνων* Cod. Aug. Matth. (*τῶν* addendum coniiciens) *ἐκεῖνον* om. Mai. Ceterum interpres Gr. textum Lat. circumscribendo amplificavit.

διεγείρονται] Mai. *διεγείρεται* Matth. De Plural. cf. supra cp. 22. *ἐξολισθαίνουσι — μένουσιν — συσκευάζονται*; add. Matth. Gr. Gr. Vol. II. §. 302 b Bernhard. wiss. Synt. p. 420. Dionys. Halic. Histor. ed. Krüger. Indic. de Thuc. cp. 26, 14.

συναινοῦντας — οὕτω] Expressa est vulg. *assensores — ita*, Cod. Duisb. *asentatores*, Voss. I. Leid. IV. *adsentatores*, item Cod. Tur. aliquot Codd. ad. Lind.

αὗται — οἰκείαν] Matth. *αὗται* Cod. Aug. *αὗται* Mai. *βραχύ τι* om. Mai. *διαφανεῖς* Cod. Ambros. *ἀφανεῖς* Mai. e correct. *χρῆ* Mai. *οἰκίαν* Cod. Aug.

πολιορκηθείη, ὃν οὐδεὶς ἂν ἔχοι τῆς πόλεως ἐξελαύνειν; Ποία γάρ τίς ἐστιν ἡ πόλις; μῶν ἅπας ὁ σύλλογος κἂν ἀγρίων τινῶν καὶ ἀνημέρων ἀνθρώπων; ἢ δραπετῶν καὶ λῃστῶν πᾶν τὸ πλῆθος εἰς ἕνα τόπον συνηθροισμένον; οὐκ ἄν, οἶμαι, σὺ φαίης. Τοιγαροῦν οὐδὲ πόλις ἦν ἐκείνη τότε, ἡνίκα οὐδὲν ἴσχυον οἱ νόμοι· καὶ αἱ δίκαι πεπάτηντο· τὰ δὲ πάτρια νόμιμα πάμπαν ἀνῄρηντο· ἡνίκα, τῶν ἀρχόντων βίᾳ καὶ ἐν νόμῳ χειρῶν ἐξωσθέντων, οὐδ᾽ αὐτὸ κατὰ τὴν πόλιν τῆς συγκλήτου τοὔνομα περιελέλειπτο. Ἐκείνη τῶν λῃστῶν ἡ συνδρομή, καὶ τὸ λῃστικὸν στῖφος τὸ ἡγεμονεύοντός σου κατὰ τὴν ἀγορὰν συγκεκροτημένον, τά τε λείψανα τῆς συνωμοσίας ἐκ τῆς τοῦ Κατιλίνα μανιώδους ὁρμῆς εἰς τὸ ἐναγές σου τόλμημα καὶ παραπληξίαν τὴν σὴν περιτραπείσης, ἆρα πόλιν δίκαιόν ἐστι νομίζειν; Οὔκουν ἔγωγε 28 τῆς πόλεως ἐκβέβλημαι, ἥτις οὐδεμία περιῆν. τότε δὲ μεταπεμφθεὶς εἰς τὴν πύλιν ἐπανῆλθον, ὅτε τὸν μὲν Ὕπατον εἶχεν ἡ πολιτεία τὸν τέως οὐκ ὄντα· εἶχε δὲ σύγκλητοκ βουλὴν τὴν πρὸ τοῦ ἄρδην ἀπο-

ἢ κατὰ κράτος ληφθήσεται, ἢ μηδὲ ἐκ τῆς πόλεως ἐκβάλλεσθαι καὶ ἐξορίζεσθαι δυναμένη; Τίς γάρ ποτε πόλις ἐστίν; ἢ δῆθα πᾶσα ξύνοδος, καὶ δὴ καὶ ἀγρίων ἀνθρώπων καὶ θηριωδῶν; ἢ δῆθα ὁτιοῦν δραπετῶν καὶ λῃστῶν συνειλεγμένον εἰς ἕνα τόπον πλῆθος; δηλονότι οὐ φήσεις. Οὔκουν τότε ἦν πόλις, ὅτε ἐκεῖ μηδὲν οἱ νόμοι ἐδύναντο, αἱ δίκαι δὲ ἀποβεβλημέναι ἔκειντο καὶ καταπεπατημέναι, τὰ ἔθη καὶ τὰ νενομισμένα ἔφθαρτο πρόῤῥιζα καὶ αὐτόπρεμνα, ὅτε τῶν ἀρχόντων βίᾳ καὶ σιδήρῳ ἐκποδὼν γεγενημένων, τῆς συγκλήτου ὄνομα ἐν τῇ πολιτείᾳ οὐχ ὑπῆρχεν; Ἐκείνη δήπουθεν ἡ λῃστῶν συνέλευσις, καὶ παρὰ σοῦ ἡγεμόνος λῃστεία ἐν τῇ ἀγορᾷ καθεστηκυῖα καὶ ἱδρυμένη καὶ συγκεκροτημένη, καὶ τὰ συνωμοσίας λείψανα ἀπὸ τῶν Κατιλίνου ἐριννύων εἰς τὴν σὴν βδελυρίαν τε καὶ μανίαν συνεστραμμένα, οὐχὶ πόλις ἦν. Ὥστε ἐγὼ μὲν ἐκ πόλεως μὴ οὔσης οὐκ ἐξεβεβλήμην, εἰς δὲ τὴν πόλιν μετεπεμπόμην, ὑπάτου ἐν τῇ πολιτείᾳ ὄντος, ὃς τότε μὴ ὑπῆρχεν· οὔσης συγκλήτου, ἣ τότε ἐτετελευτήκει; ὄντος ἐλευθέ-

---

σεται ponendum erat νικηθήσεται, quoniam Fut. 1. Med. huius verbi significatione passiva non usurpatur, ut aliorum, de quibus vd. Buttm. Gr. max. Vol. II. §. 113. 6. Wüstem. ad Theocr. I, 26.

Κατιλίνα] Male *Κατιλίνου* Turn. *Κατιλίνα* Genit. Plutarch. Cic. 12. Appian. B. Civ. II, 3.

ἆρα — νομίζειν;] Expressa est a Pet. lect. *num civitas*, licet textus Latinus exhibeat *civitas non erat*, quam lect. Turnebus cum optt. Edd. secutus est: *οὐχὶ πόλις ἦν.*

σύγκλητον — τοῦ] *Senatus* Gr. dicitur *σύγκλητος* omisso *βουλή.* 28

λωλυκότων· πρόςῆν δὲ καὶ ἐλευθέρου ὄντος τοῦ δήμου σύμφωνος γνώμη· καὶ προςέτι ἡ τοῦ δικαίου καὶ νομίμου, ὃς ἄντικρύς ἐστι σύνδεσμος τῆς πόλεως, μνήμη τις ἐνῆν διὰ πολλοῦ ἀποκατασταθεῖσα. Ἀλλ' ὅρα δή, ὅπως ἐκείνων τῶν τοῦ σοῦ ληστηρίου βελῶν κατεφρόνησα. Τὸ γὰρ ἐπενεχθῆναί μοι καὶ ἐναπεσκῆφθαι παμπόνηρον ὑπὸ σοῦ τὸ ἀδίκημα, διὰ παντὸς ἔκρινα· αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ ἐπενεχθὲν ἐξικέσθαι μου οὐδεπώποτ' ἡγησάμην. ἢ μὴ τάχα ποῦ, ὁπηνίκα τοὺς τοίχους καθῄρεις, ἢ ἀνοσίους ταῖς οἰκίαις τέγεσι πυρὸς ὑπέβαλλες, ᾤου τι καταστρέφεσθαι ἢ ἐμπίμπρασθαι τῶν ἐμῶν. ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὕτως· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἐμοῦ ἴδιον οὔτ' ἄλλου τινὸς οὐκ ἔστιν, ὅπερ ἀφαιρεῖσθαι ἢ ἀποσυλᾶσθαι ἢ ἀποβάλλεσθαι δυνατόν. εἰ μέντοι τὴν ἐπὶ μακρὸν διατελοῦσαν τῆς ψυχῆς καρτερίαν ἀφεῖλες ἐμοί, ἢ τὰς ἐμὰς φροντίδας καὶ τὰς ἀγρυπνίας τάς τε βουλάς, δι' ὧν ἀνίκητος ἡ πόλις ἕστηκεν· εἰ ἀϊδίου ταύρου καὶ συμφωνοῦντος τοῦ δήμου, ἀνανεουμένης καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἅτινα τῆς πολιτείας ἐστὶ δεσμά, μνήμης. Καὶ ὅρα δή, ὅπως τῶν τῆς λῃστείας σου βελῶν ὠλιγώρησα. Ἐφειμένην καὶ ἐπιπεμφθεῖσαν ὡς ἐμὲ παρὰ σοῦ παγκάκην καὶ ἄδικον ὕβριν, ἀεὶ ᾠήθην· ἐμοῦ δὲ καθικέσθαι καὶ καθάψασθαι, οὐδέποτε ἡγησάμην. εἰ μὴ τάχα, ὁπότε τοίχους κατέβαλλες ἢ τοῖς οἰκήμασι μιαρὰς εἰσέφερες δᾷδας, τῶν ἐμῶν τι χρημάτων ἢ καταπίπτειν ἢ κατακαίεσθαι ὑπελάμβανες.

29 Μηδὲν μήτε ἐμὸν λοιπὸν μήτε ἄλλου τινὸς ὄν, τὸ ἢ ἀφαιρεῖσθαι ἢ ἀποβάλλεσθαι δυνάμενον. εἰ ἐμὲ ἀφείλου θείαν τῆς ψυχῆς ἐμβρίθειαν καὶ εὐστάθειαν, καὶ τὸ τῇ ἐμῇ φροντίδι, ἀγρυπνίᾳ, βουλῇ, καί, σοῦ ἄκοντος, ἑστάναι τήνδε τὴν πολιτείαν· εἰ τούτου ἀθανάτου δῆθα καὶ ἀειθαλοῦς εὐεργετήματος μνήμην ἐξήλει-

---

Πρὸ τοῦ an *προτοῦ* rectius scribatur vd. ad Caton. cp. 8. adde Rüdig. ad Dem. Olynth. III. cp. 8.

Ἀλλ' ὅρα] *At vide* reddidit Petavius, *ac vide* Turnebus, ut Gernh. Orell.

παμπόνηρον] Pro falso *παγκάκην* apud Turnebum corrige *πάγκακον*.

ἀλλ' — δεῖ] De suo addidit Petavius.

29 *Οὐδὲν γὰρ οὔτ' — οὔτ'*] Expressit Petavius *enim* in plerisque Edd. omissum, a Turnebo quoque. Sed idem male *μηδὲν μήτε — μήτε*, et omisit *eripi*.

δι' ὧν ἀνίκητος ἡ πόλις ἕστηκεν] i. e. *quibus respublica invicta stat:* Turnebus *καί, σοῦ ἄκοντος, ἑστάναι τήνδε τὴν πολιτείαν*, secutus lect. *quibus respublica, te invitissimo, stat*, ut Graev. Ern. Gernh. Orell. quos vide.

της τῆς χάριτος ἀθάνατον τὴν μνήμην ἐξήλειψας· πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰ τὸν νοῦν ἐκεῖνον, ἀφ᾽ οὗ τοιάδε προελήλυθε τὰ βουλεύματα, ἀπεστέρησας ἐμὲ τότε ἂν ὡμολόγουν ἠδικῆσθαι. Εἰ δὲ ταῦτα μήτ᾽ ἐποίησάς πω, μήτε ποιεῖν ἠδυνήθης, λαμπρὰν καὶ ἔνδοξον ἐμοὶ κάθοδον μᾶλλον, ἢ ἀθλίαν καὶ ἐλεεινὴν ἔξοδον ἡ σὴ ἀδικία παρεσκεύασεν. Οὐκοῦν ἔγωγε πολίτης ἦν ἀεὶ, τότε δὲ μάλιστα, ἡνίκα τὴν ἐμὴν σωτηρίαν ἡ σύγκλητος ὡς ἀρίστου πολίτου τοῖς ἔξωθεν ἔθνεσι συνίστη. Σὺ δὲ μηδὲ τὸ νῦν ἐχρῆν πολίτης εἶ· εἰ μή που πολέμιος ὁ αὐτὸς καὶ πολίτης εἶναι δύναται. Ἆρα σὺ πολίτην τοῦ πολεμίου φύσει καὶ τόπῳ, ἢ προαιρέσει καὶ ἔργοις διαστέλλειν ἀξιοῖς; II. Φόνον σὺ κατὰ τὴν ἀγορὰν εἰργάσω· διὰ λῃστῶν ἐνόπλων τὰ ἱερὰ κατέλαβες· τὰς τῶν ἰδιωτῶν οἰκίας καὶ τοὺς νεὼς ἐνέπρησας. Πῶς οὖν ἐστι πολέμιος ὁ Σπάρτακος, εἰ πολίτης εἶ σύ; πῶς δ᾽ οἷόν τέ ἐστι πολίτην εἶναί σε, δι᾽ ὃν ἡ πόλις

φες, μᾶλλον δὲ εἰ καὶ τὸν νοῦν ἐκεῖνον, ὅθεν τοιαῦται βουλαὶ ἐξέφυσαν, ἀφείλου, τότε ἂν δὴ τό τε τῆς σῆς ἀδικίας καὶ ὕβρεως ὡμολογησάμην αἰσθέσθαι. Εἰ δὲ σὺ μήτε ταῦτα διεπράξω, μήτε διαπράττεσθαι ἠδύνασο, ἐπάνοδον ἔμοιγε ἔνδοξον ἡ σὴ ἀδικία παρεσκεύασεν, οὐχὶ ἔξοδον κακοδαίμονα καὶ ἄθλιον. Τοιγαροῦν ἐγὼ ἀείποτε πολίτης ἦν, καὶ τότε δὴ μάλιστα, ὁπότε ἡ σύγκλητος τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, ὡς δήπουθεν καλοῦ κἀγαθοῦ πολίτου, τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ ἔθνεσιν ἀλλοτρίοις ἐπέσκηπτε καὶ συνίστα. σὺ δὲ μηδὲ νῦν πολίτης, εἰ μὴ ἄρα ὁ αὐτὸς πολίτης καὶ πολέμιός ἐστιν. ἆρα σὺ τὸν πολίτην ἀπὸ τοῦ πολεμίου φύσει καὶ τόπῳ, ἀλλὰ μὴ διανοίᾳ καὶ πράξει διακρίνεις;
30 II. Φόνον ἀνδρῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ πεποίηκας, διὰ καθωπλισμένων λῃστῶν τοὺς νεὼς κατείληφας καὶ κατέσχηκας, ἰδίᾳ τε τῶν πολιτῶν οἰκίας καὶ ἱερὰ τῶν θεῶν κατέπρησας. Διὰ τί ὁ Σπάρτακος πολέμιος, σοῦ πολίτου ὄντος; ἆρα σὺ πολίτης, ὅπου

ἐξήλειψας — ἠδυνήθης] Recte Aor. posuit Petavius, male Turneb. ἐξήλειφες — ἠδύνασο: ceterum formae magis Atticae sunt ἐδύνω — ἠδύνω vd. Buttm. Gr. max. Vol. II. p. 112.

Οὐκοῦν — ἀεί] Turn. Τοιγαροῦν ἐγὼ ἀείποτε πολίτης ἦν; uterque *eram* a plerisque Edd. omissum expressit.

Σὺ — εἶ] Turnebus: συ δὲ μηδὲ νῦν πολίτης. Uterque expressit *tu ne nunc quidem es civis.* Iam Graevius delevit verba a posterioribus Edd. omissa *es civis.*

Cap. II. καὶ τοὺς νεώς] Turn. καὶ ἱερὰ τῶν θεῶν, uterque secutus est lect. *aedesque*, vulgo *aedes.*

εἰ πολίτης εἶ σύ] Turn. σοῦ πολίτου ὄντος, uterque secutus est lect. *si tu es civis*, vulgo *si tu civis.*

οὐκ ἐγένετό ποτε; εἶναι τοὔνομά μοι τὸ σὸν ἐπιφημίζων φυγάδα καλεῖς ἐμέ, καίτοι πάντων οὕτως ὑπολαμβανόντων, ὅτι ἐμοῦ ἀποχωροῦντος καὶ ἡ πολιτεία συνεξωρίσθη, οὐχ ἑαυτόν ποτε περισκοπήσεις, ὦ πάντων ἀνθρώπων ἀνοητότατε; οὐχ οἷς πράττειν μέλλεις ἢ λέγειν, τούτοις τὸν νοῦν ἐπιστήσεις; οὐκ οἶσθα τὸν μὲν ἐξορισμὸν τῶν κακουργημάτων εἶναι τιμωρίαν· ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν τῶν ἐμοὶ λαμπρῶς διαπεπραγμένων ἕνεκεν ὑποστῆναί με; Πάντες μὲν γὰρ οἱ κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς, ὧν σὺ προστασίαν καὶ ἡγεμονίαν ἀναδέξασθαι, καὶ ὧν οἱ νόμοι τὴν φυγὴν κατεδίκασαν, φυγάδες εἰσίν, εἰ καὶ μήπω ἐκ τῆς χώρας μετέστησαν. Ἆρ᾽ οὖν φυγὴν καταγνόντων σου τῶν νόμων ἁπάντων, φυγὰς ὅμως οὐχ ὑπάρξεις; Πότερον δ᾽ ὁ σὺν βέλει προερχόμενος, οὗτος ἐχθρὸς καὶ ἐπίβουλος ὀνομάζεται; σοῦ ποτε ἕνεκα πόλις οὐχ ὑπῆρχεν; εἶτα καί με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα, συμπάντων, ἐμοῦ φεύγοντος, ἐν τοσούτῳ τὴν πολιτείαν ἐξορισθῆναι οἰηθέντων; Οὐδέποτε, ὦ ἀνδρῶν ἁπάντων ἐμπληκτότατε, εἰς ἑαυτὸν περιόψει καὶ περιστρέψῃ; οὐδέποτε μήτε τῶν παρὰ σοῦ ποιησομένων μήτε λαλησομένων ἐπιμελήσῃ; ἀγνοεῖς τὴν φυγὴν αὐτουργημάτων καὶ πονηριῶν εἶναι πρόστιμον; ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν διὰ τὰ πράγματα ὑπ᾽ ἐμοῦ καλῶς καὶ εὐκλεῶς καὶ ἐπιφανῶς ἀποδειχθέντα καὶ κατορθωθέντα ἐκστησαμένην;

81 Ἅπαντες τοίγαρτοι αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι, ὧν σὺ ἡγεμὼν εἶναι γαυριῶν κηρύττεις, ὧν οἱ νόμοι φυγὴν καταγινώσκουσι, φυγάδες εἰσίν, καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες. Ἢ πάντων δῆθα τῶν νόμων σε φεύγειν κελευόντων καὶ ἀναγκαζόντων, φυγὰς οὐκ ἔσῃ; Οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων;

εἶτα — ἐμέ] Turnebus: *εἶτα καί με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα*: expressa est ab utroque lectio *et me exsulem tuo nomine appellas*; vulgo *et me tuo nomine appellas*.

οὐχ οἷς — ἐπιστήσεις] H. l. apud Turnebum pro *μήτε* bis *οὔτε*, pro *ποιησομένων — λαλησομένων* rescribe Futur. Passiv. vd. annot. ad Parad. IV. Cap. I, 27.

81 κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς] I. e. *scelerati atque impii*, Turnebus *αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι* — addens de suo primum voc. h. l. non aptum.

εἰ — μετέστησαν] Turnebus *καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες*, minus recte *solum mutare* reddens *τὴν γῆν πατρίδα καταβάλλειν*, pro quo Blum. Anleit. p. 190. bene *μεταλλάττειν τὴν χώραν* substituit. Nota est form. Homeric. *ἡ πατρὶς γαῖα*.

Πότερον — ὀνομάζεται] Turnebus *οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων*, uterque expressit lect. *Non appellatur inimicus, qui*

μοιχεύσαις; ἀλλὰ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἐπ' αὐτοφώρῳ ἔχων ἅλως τὸ ξιφίδιον. ἢ ὁ τὸν ἄνθρωπον φονεύσας; σὺ δὲ πάνυ πολλοὺς ἀνῄρηκας. ἢ ὁ τὸν ἐμπρησμὸν ἐργασάμενος; καὶ δὴ τὸ τῶν Νυμφῶν ἱερὸν αὐτόχειρ σὺ κατέπρησας. ἢ τοὺς νεὼς τῶν θεῶν ὁ καταλαβών; σὺ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπέδευσας. Τί δῆτα 32 τοὺς κοινοὺς ἅπασι νόμους προφέρω; ὁ γὰρ Κορνιφίκιος, τῶν σοι οἰκείων εἷς ὅτι μάλιστα, ἴδιον σοῦ περὶ νόμον ἔθηκε τοῦτον, ὥστε σε, ἐὰν τῷ τῆς Ἀγαθῆς ἀδύτῳ θεᾶς προσεληλυθὼς εἴης, φυγὴν κατακριθῆναι. Σὺ δὴ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ καυχᾶσθαι εἴωθας. Πῶς οὖν ὑπὸ τοσούτων φυγὴν καταγνωσθεὶς τῶν νόμων τὸ τοῦ φυγάδος ὄνομα οὐκ ὀῤῥωδεῖς; Ἀλλ' εἰμί, φῄς, ἐν τῇ Ῥώμῃ. τί μήν; καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ πρώην ἦσθα. Οὔκουν ὅπου ποτ' ἂν τις εἴη, παρὰ τοῦτο καὶ νόμιμον σχή-

ἀλλὰ μὴν τό σου ἐγχειρίδιον πρόσθε τῆς συγκλήτου κατεφωράθη. ὁ ἀνδροκτονήσας; σὺ δὲ παμπόλλους ἀνῄρηκας. ὁ πυρπολήσας; τὸ Νυμφαῖον ταῖς χερσί σου ἐνεπρήσθη. ὁ τοὺς θεῶν νεὼς καταλαβών; σὺ δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπεδεύσω. Ἀλλὰ τί τοὺς κοινοὺς καὶ ἐπιχωρίους νόμους προφέρω, ὧν προστάγμασιν φυγαδεύῃ; ὃ σου ἐπιτηδειότατος περὶ σαυτοῦ προνόμιαν εἰσηνέγκατο, ἐφ' ᾧ τέ σε, εἰ εἰς ἄδυτον τῆς ἀγαθῆς θεᾶς εἰσῄεις, ἐκ τῆς πόλεως ἐκδιωχθῆναι καὶ ἐξορισθῆναι. Ἐπὶ τούτῳ δὴ καὶ σὺ ἀλαζονεύῃ ἄντικρυς καὶ γαυριᾷς ὁμολογῶν. Πῶς ἄρα ὑπὸ τοσούτων νόμων φυγαδευθεὶς τὸ φυγάδος ὄνομα οὐχὶ ὀῤῥωδεῖς; ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημῶ, φῄς. ἀλλὰ καὶ εἰς ἄδυτον εἰσέφρησας. οὐ τοίνυν ὁπουποτε γῆς τις ἐνδιατρίβοι, τῶν ἐκείνου

---

cum telo fuerit. Gruterus: *Num appelletur* etc. Graevius: *Num appellatur* etc. et sic Blum. Anleit. p 190. Gernhardus cum Facciolato: *Non appelletur is* etc. Orellius e coniectura: *Exsul non appelletur is* — quae h. l. optime convenit.

ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπέδευσας] Recte Turn. κατεστρατοπεδεύσω vd. Lexic. Ceterum Petavius secutus videtur lectionem *in foro etiam castra posuisti*; vulgo *etiam* omittitur.

προφέρω] Post hoc vocabulum Cic. verba a Petavio omissa sunt: 32 *quibus omnibus es exsul.*

ὁ γὰρ — μάλιστα] Sequitur Petavius lect. interpolatam *familiarissimus tuus Cornificius*, quum *Cornificius* vulgo omittatur.

ἐὰν — εἴης] Et ἐὰν et Optativum perperam posuit Petavius. Apud Turnebum εἰσῄεις mutavi in εἰσῄεις, quoniam εἰσῄεις est imperfectum verbi εἴσειμι, et ob *accessisses* apud Cic. εἰσῄεις requiritur. De *Bona Dea* vd. Plutarch. Caesar. cp. 9. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις θεός, ἣν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὥσπερ Ἕλληνες Γυναικείαν. H. l. et infra Turnebus non recte artic. ante ἄδυτον omisit.

φῄς] I. e. *inquis* Petav. et Turn., Orell. *inquit.*

τίθησιν· ὃ μήτε λέγων μήτε δρῶν μήτε διανοούμενος ὁτιοῦν,
εἰ μὴ ἑκουσίως τε καὶ ἐλευθέρως· οὗ πᾶσα βουλὴ καὶ πρᾶξις
ἀφ᾽ αὐτοῦ προέρχεται καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεται· ὥςτε μη-
δὲν παρ᾽ αὐτῷ δύνασθαι πλέον τῆς ἑαυτοῦ βουλήσεώς τε καὶ
κρίσεως· ᾧπερ καὶ ἡ τύχη αὐτὴ (ἣν πλείστην φασὶ δύναμιν
ἔχειν) ὅμως ὑπείκει. καθάπερ ὁ σοφὸς εἶπε ποιητὴς οὕτω
πως λέγων· ἐκ τῶν ἰδίων ἑκάστῳ πλάττεται τρόπων. τοιγαρ-
οῦν τοῦτο μόνῳ συμβαίνει τῷ σοφῷ, ὥςτε μηδὲν ἄκοντα πράτ-
35 τειν μηδ᾽ ἀνιώμενον μηδ᾽ ἀναγκαζόμενον. Ὃ κἂν διὰ πλειό-
νων ἐπεξεργαστέον εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ βραχὺ δὴ τοῦτο καὶ ὁμο-
λογουμένως ἀληθές ἐστι, πλὴν τοῦ οὕτω διακειμένου μηδένα
ὑπάρχειν ἐλεύθερον. Οὐκοῦν πονηροὶ ἅπαντές εἰσι δοῦλοι.
καὶ τοῦτο μέντοι οὐ τοσοῦτον τῷ ὄντι, ὡς τῷ λόγῳ παράδοξόν
ἐστι καὶ θαυμαστόν. οὐδὲ γὰρ δούλους λέγουσιν ἐκείνους, ὡς
ἀνδράποδα τὰ τῶν κυρίων ἴδια γεγενημένα εἴτε ἐκ τῆς διὰ ζυ-
γοῦ πράσεως, εἴτε ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ τῶν κατὰ τὰς πόλεις νο-
μιζομένων. ἀλλ᾽ εἴπερ ἐστὶν ἡ δουλεία πειθαρχία τις ἀνάνδρου
ψυχῆς καὶ ἀπεῤῥιμμένης καὶ μὴ αὐτοκρατοῦς, τίς ἂν ἀρνοῖτο,
μὴ οὐχὶ δούλους εἶναι κούφους ἅπαντας καὶ πλεονέκτας καὶ
36 μοχθηρούς; II. Ἆρα γὰρ ἐλεύθερος ἄν ἐμοὶ δόξειεν ἐκεῖνος, ᾧ
γυνὴ ἐπιτάττει; καὶ νομοθετεῖ, ὑπαγορεύει, κελεύει, ἀπαγο-
ρεύει ὅ,τι βούλεται; ὃς μηδὲν μήτε προσταττούσης ἀναίνεσθαι
δύναται, μήτε τολμᾷ παραιτεῖσθαι; ἥτις δ᾽ ἐὰν αἰτῇ, δοτέον
ταύτῃ· ἐὰν καλῇ, ἰτητέον· ἐὰν ἐκβάλλῃ, ἀποχωρητέον· ἣν
δ᾽ ἀπειλῇ, φοβητέον. Τοῦτον μὲν οὖν ἔγωγε οὐ μόνον δοῦ-
λον, ἀλλὰ καὶ πονηρότατον δοῦλον προςαγορεύειν οἶμαι δεῖν,
καίτοι λαμπροτάτης ἐξ οἰκίας γενόμενον. Καθάπερ δὲ ἐπὶ
μεγάλης οἰκίας εἰσί τινες ἐπικυδέστεροι, ὡς γοῦν ἑαυτοῖς δο-
κοῦσιν, οἰκέται· οἷοι, φέρε εἰπεῖν, οἱ αὔλειοι· οἱ δὲ ἄλλοι κα-
ταδεέστεροι, ὡς ἂν εἶεν οἱ μεσαύλειοι. οὕτως εἰς μωρίας λό-
γον ἔχει τὰ κατὰ σεαυτόν. ὡσαύτως δὲ μωρίαν ὀφλισκάνουσιν

ὃ μήτε δρῶν κτλ.] Corr. ὃ οὔτε δρῶν — ὁτιοῦν, vel ὃ οὐδὲν δρῶν.

ἐκ — τρόπων] Expressa est lectio *suis cuique fingitur moribus*. Pronomen *ea* mult. Codd. et Edd. Gernhard. uncis inclusit, Orellius liberavit.

35 ὡς — πράσεως] Cic. verba non accurate interpretatus est Petavius: *ut mancipia, quae sunt dominorum facta nexu*. Quid sit *nexus*, docet Ern. Cl. Cic. *Nexus* est ritus vendendi per aes et libram praesentibus quinque testibus, quo venditor obligatur ad evictionem praestandam. Quomodo *nexum* Graeci scriptores, ut Dion. Halicarn., interpretati sint, dicere nequeo, quum locos frustra quaesierim, in quibus nexus mentio fiat.

πειθαρχία τις] Post τις omissa sunt verba *sicut est*, i. e. ὡς ἔχει, ὥς ἐστι.

36 Cap. II. Καθάπερ — ὀφλισκάνουσιν] In h. l. vexato Codd. et Edd. admodum discrepant. Textus quidem Latinus ap. Petav. sic exhibetur: *Atque ut in magna familia sunt alii lautiores, ut*

οἱ τοῖς ἀγάλμασιν ἢ ταῖς γραφαῖς ἢ ἀργύρῳ τῷ γλυπτῷ ἢ τοῖς Κορινθίων χειρῶν ἔργοις ἢ μεγαλοπρεπέσιν οἰκοδομαῖς πλέον ἢ προσήκει τερπόμενοι. Ἀλλ' ἡμεῖς, φασίν, ἐκ τῶν πρώτων τῆς πόλεως ἄρχοντές ἐσμεν. οὐ μὲν οὖν οὐδ' οἰκετῶν ἄρχοντές ἐστε τῶν ὑμετέρων. Ὥσπερ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν οἱ 37
ἐκεῖνα χαρίζοντες, οἱ ἀποσμήχοντες, οἱ καταχρίοντες, οἱ καλλύνοντες, οἱ ἐπιπάττοντες, οὐκ ἐν τῇ ἐντιμοτάτῃ τάξει τῆς δουλείας ἐξετάζονται· οὕτως ἐν τῇ πόλει οἱ τῶν τοιούτων ἐπιθυμίαις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες μόνον οὐκ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐκείνης τάττονται τῆς πόλεως. Ἀλλὰ μὴν μεγάλους, φῄς, ἐγὼ πολέμους καὶ ἀρχὰς οὐκ ἐλαχίστας διεχείρισα καὶ τὰς ἐπαρχίας δέ ποτε διεῖπον. Οὐκοῦν ἀξίαν ἐπαίνου λάμβανέ τοι τὴν γνώμην. τὸ δὲ νῦν Ἐχίονος γραφή τις ὑπὸ θάμβους ἐξεστηκότα σε κατέχει ἢ ἄγαλμά τι τῶν Πολυκλειτείων. Ἐῶ λέγειν, πόθεν ἀνήρηκας ταῦτα καὶ πῶς κέκτησαι. ἀλλ', ὅταν ἀναθεωροῦντά σε καὶ θαυμάζοντα καὶ ἀναβοῶντα καθορῶ, δοῦλον εἶναί σε τῶν φληνάφων ἐκείνων κέκρικα. Οὐκ ἀστεῖα γοῦν 38
ἐστὶ ταῦτα; φησίν· εἶεν, καὶ γὰρ καὶ ἡμῖν πεπαιδευμένοι εἰσὶν ὀφθαλμοί. Πλὴν οὕτω κομψὰ δεῖ τὰ τοιάδε νομίζεσθαι, οὐχ ὥστε δεσμὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ὡς παίδων ἀθύρματα γενέ-

---

sibi videntur servi, sed tamen servi † *atrienses, ac tu sic pari stultitia sunt, quos — delectant.* Sed haec verba Petavius non reddidit, sed expressit partim e coniectura Lambini, partim ex aliis lect. conflata in hunc fere modum: *Atque ut in magna familia sunt alii lautiores, ut sibi videntur, servi, sed tamen servi, ut atrienses, alii inferiore loco, ut mediastini, ac tu pari stultitia: sic pari stultitia sunt, quos* etc. Gernhardus in textu: — *servi, sed tamen servi* [, *atrienses ac topiarii*]; *pari stultitia sunt;* in annotatt. cum Gifanio legendum censet: *sed tamen servi: pari stultitia sunt, quos* — exclusis verbis *atrienses ac topiarii.* Orellius secutus Cod. Car. Stephani: *sed tamen servi, sic ii pari stultitia sunt*, sententiam loci recte interpretatus est. Pro μεσαύλειοι corr. μεσαύλιοι, nam prius non exstat in Lexicis.

τοῖς Κορινθίων χειρῶν ἔργοις] *Corinthia opera* dicuntur rectius supr. Par. I. Cap. III. et infr. §. 3. Κορινθιουργῆ.

Ἀλλ' — ἐσμεν] A Petavio *inquiunt* vulg. expressa est, *inquit* Orell.: tum textus Latinus ap. Petav. repraesentat quidem *At summus — civitatis principes*, at interpretatio Graeca sequi videtur lect. *At sumus — e summis civitatis principes.*

οἰκετῶν — τῶν ὑμετέρων] Textus Latinus exhibet vulgatam *conservorum — vestrorum*, i. e. τῶν συν — ὁμο — δούλων, οἰκετῶν i. q. *servorum*, quam lect. egregie tuetur Orell.

φῄς] I. e. *inquis*, Orell. *inquit.* 37
καὶ κέκτησαι] Gernh. et Orell. *et* uncis circumsepsere.
εἶεν] I. e. *sint*, ut Ern. Orell., quanquam in textu Latino exstat *sunt*, ut in Gernh. Ed. 38
δεῖ — νομίζεσθαι] Emendavi νομίζεσθαι pr. νομίζεσθαι: δεῖ — νομίζειν requirit usus L. Gr.

σθαι. Τί γὰρ οἴει; εἴπερ Λεύκιος ὁ Μούμμιος τούτων νῦν ἴδοι τινὰ ἀμίδα που τῶν Κορινθιουργῶν μετὰ πολλῆς ἐν χερσὶν ἔχοντα τῆς προςπαθείας· ἐκεῖνος ὁ Μούμμιός, φημι, ὁ πάσης καταφρονήσας τῆς Κορίνθου, πότερον τὸν τοιοῦτον ὁρῶν, ἀξιόλογον εἶναι πολίτην τινὰ μᾶλλον οἴοιτο ἢ τῆς αὐλῆς οἰκέτην ἐπιμελῆ καὶ φιλόπονον; Ἀναβιούτω δὴ Μάνιος ὁ Κούριος ἢ τῶν τοιούτων ἕτερός τις, ὧν ἐν τῇ ἐπαύλει καὶ οἰκίᾳ πλὴν ἑαυτῶν οὐδὲν ἦν λαμπρὸν οὐδὲ κεκαλλωπισμένον, καί τινα ταῖς μεγίσταις χρησάμενον τοῦ δήμου δωρεαῖς ἰδέτω γενειῶντα ἄττα τριγλίδια ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὑπολαμβάνοντα καὶ ψηλαφῶντα καὶ τῇ τῶν σμυραινῶν ἀφθονίᾳ ἐπιγαυρούμενον· οὐ τουτονὶ κρινεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνος οὕτως αὐτόχρημα δοῦλον ὑπάρχειν, ὡς μηδεμιᾶς κατὰ τὴν οἰκίαν μείζονος ἐπι-
39 *στασίας ἀξιοῦν; Ἆρα τούτων ἡ δουλεία ἀμφίδοξος ἂν εἴη, οἳ ὑπὸ τῆς τοῦ κτήσασθαί τι ἐπιθυμίας ἀγόμενοι μηδεμίαν παραιτοῦνται κἂν χαλεπωτάτης δουλείας ὑπόθεσιν; Ἡ δὲ τῆς κληρονομίας ἐλπὶς ποίας ἐν τῷ ὑπηρετεῖν ἐπηρείας οὐκ ἀνέχεται; ποῖον δὲ νεῦμα πλουσίου καὶ ἄπαιδος πρεσβύτου οὐκ ἐπιτηρεῖ; ἅπαντα πρὸς τὸ ἐκείνου θέλημα λέγει· ὅ, τι δὲ ἂν παραγγελθῇ, ποιεῖ· κολακεύει, παρακάθηται; θαυμάζει. Τί τούτων ἐλευθέρῳ πρέπει; τί δὲ οὐχὶ φαύλου καὶ ἀγεννοῦς ἐστιν οἰκέτου; Ἐκείνη δ᾽ αὖ ἡ ἐπιθυμία, ἥτις ἐλευθερία μᾶλλον εἶναι δοκεῖ, φημὶ δὲ τιμῆς καὶ ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν ἐπαρχιῶν προστασίας, ὡς ἀπηνής ἐστι δέσποινα, ὡς ἐν τῷ ἐπιτάττειν ἀμείλιχός ἐστι*
40 *καὶ ἀπαραίτητος.* III. *Αὕτη τοίνυν τῷ Κεθήγῳ ἀνδρὶ τῶν οὐ δοκιμωτάτων ὄντι δουλεύειν ἠνάγκασε τοὺς ἑαυτοῖς δοκοῦντας ἐπιφανεστάτοις εἶναι, ὥςτε καὶ δῶρα πέμπειν καὶ εἰς οἰκίαν αὐτοῦ νύκτωρ ἐλθόντας ἐντυγχάνειν, δεῖσθαί τε καὶ τὸ τελευταῖον ἱκετεύειν. Τίνα χρὴ δουλείαν εἰπεῖν, εἰ ἐκείνην οἷόν τέ ἐστιν ἐλευθερίαν νομίζειν; Τί δ᾽ ἐντεῦθεν, ὁπότε τῆς τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπικρατείας ἐκστάσης ἄλλος ἀντειςήχθη δεσπότης ἐκ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων συνειδήσεως, ὁ φόβος; πῶς, οἴει, ἐλεεινὴ καὶ χαλεπὴ ἐκείνη ἐστὶν ἡ δουλεία; τοῖς γὰρ εἰς τὸ λαλεῖν ὁτιοῦν προπετεστέροις δουλευτέον ἐστὶ νεανίαις· καὶ πάντες οἱ συνειδέναι τι δοκοῦντες, ὡς δεσπόται εἰσὶ φοβεροί. ὁ δὲ δικαστὴς οἵαν ἐπιφέρει τὴν τυραννίδα· οἷον δὲ φόβον τοῖς κα-*
41 *κούργοις ἐμποιεῖ. Τί οὖν δύναται τοῦ δεινοτάτου ῥήτορος*

Μούμμιος] Appian. Hisp. VI, 57. *Μόμμιος* Strab. VIII. p. 584. Dio. Cass. LXI, 17. Polyb. III, 32.

τριγλίδια — σμυραινῶν] Lexica offerunt tantum deminutiva *τρίγλιον* et *τριγλίς*: *σμύραινα* est forma poetica, *μύραινα* vulgaris.

39 *κολακεύει — θαυμάζει*] Secutus est Petav. lect. *assentatur — miratur : assectatur — munerat* optt. Edd. Gernh. Orell., *muneratur* Graev. Ern.

40 Cap. III. *ἐμποιεῖ*] Post *ἐμποιεῖ* omissa sunt Ciceronis verba: *An non est omnis metus servitus?*

Λευκίου τοῦ Κράσσου εὐφραδὴς μᾶλλον ἢ φρόνιμος ὁ λόγος. ἡμᾶς, φησί, τῆς δουλείας ἀπαλλάττετε; Ποία τίς ἐστιν ἡ δουλεία ἀνδρὶ οὕτως ἐπιφανεῖ καὶ εὐπατρίδῃ; Πᾶσα γὰρ δηλονότι τῆς ψυχῆς ἀσθενὴς οὖσα καὶ ταπεινὴ καὶ ἀγεννὴς ἡ δειλία δουλεία πέφυκε. Μὴ δουλεύειν ἡμᾶς ἐπιτρέπετέ τινι. Οὐκοῦν εἰς ἐλευθερίαν ἐξαιρεῖσθαι βούλεται; μηδαμῶς. Τί γὰρ ἐπάγει; εἰ μὴ πᾶσιν ἡμῖν. Τὸν δεσπότην ἀλλάττειν, οὐκ ἐλεύθερος εἶναι προθυμεῖται. οἷς καὶ δυνάμεθά, φησι, καὶ ὀφείλομεν. Ἀλλ' ἡμεῖς γε, εἴπερ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐξωγκωμένον ἡμῖν ἔνεστι φρόνημα, οὔτε δυνάμεθά πως οὔτ' ὀφείλομεν. Σὺ δὴ δύνασθαι λέγε, ἐπεὶ καὶ δύνῃ· ὀφείλειν δὲ μὴ εἴπῃς· ὅτι μηδενὸς ὀφειλέτης ἐστί τις πλὴν τούτου, ὃ μὴ ἀποδοῦναι αἰσχρὸν ὑπάρχει. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν τέως εἰρήσθω. Ἐκεῖνος δὲ σκεψάσθω, πῶς ἂν αὐτοκράτωρ εἴη, ὃν μηδ' ἐλεύθερον εἶναι ὅτε λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια οὕτω σαφῶς διήλεγξε.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ ΣΤ.

ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ Ο ΣΟΦΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ.

I. Τίς ἐστιν ἄγαν οὕτω φορτικὴ ἐν τῇ τῶν σῶν χρημάτων ἀπαριθμήσει καὶ ἀπειρόκαλος ἡ ἀλαζονεία; μόνος οὖν ἦσθα πλούσιος σύ; Φεῦ πρὸς τῶν θεῶν. ἆρ' οὐκ ἔγωγ' ἀκηκοώς τι ἢ μεμαθηκὼς ἂν χαρείην; Πότερον σὺ μόνος πλούσιος εἶ; τί δὲ εἰ μηδὲ πλούσιος; τί δὲ εἰ προσέτι καὶ πένης ὢν τυγχάνεις; Τίνα γὰρ νοητέον εἶναι τῷ ὄντι πλούσιον; ἢ τουτὶ τὸ ὄνομα τῷ ποτε τῶν ἀνθρώπων ἐπιθήσομεν; οἶμαι δὴ τούτῳ μάλιστα, ὅςτις τοσαῦτα κέκτηται; ὥςτε πρὸς τὸ ζῆν ἐλευθερίως οἷς ἔχει ῥᾳδίως ἀρκεῖσθαι· καὶ ὅςτις μηδὲν ἐπιζητεῖ, μηδενὸς ἐφίεται, μηδὲ πλείονος τυγχάνειν εὔχεται. Αὐτὸν γὰρ σου θυμὸν πλούσιον δεῖ κρίνειν ἑαυτόν, οὐχὶ δὲ τοὺς τῶν ἀνθρώπων λόγους, ἢ τὰ κτήματα τὰ σά. ὅςτις οὐδέν οἱ ἐπιλεί- 42 43

Πᾶσα — ἡμῖν] Textus Latinus Petav. exhibet quidem *omnis enim* [*enim* optt. Edd. omittunt] *animi debilitati et humilis et fracti timiditas servitus est*, at Graece Petavius expressit lect. vett. Edd. *omnis enim animi debilitata et humilis et fracta*. Pro ἡμῖν corr. ὑμῖν — *vobis* Cic. 41

οὔτε δυνάμεθά πω, οὔτ' ὀφείλομεν] Cic. *nec debemus nec possumus.*

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ ΣΤ.

Cap. I. μόνος — σύ;] H. l. ἦσθα et infra εἶ adiectum, cum utroque loco verbum subst. sit omissum: pariter τῷ ὄντι ante πλούσιον. 42

Αὐτὸν γὰρ — ἑαυτόν] Secutus est Petav. lect. vett. Edd. *Animus enim tuus oportet se iudicet divitem*: *Animus tuus oportet se* Ern.; *Animus oportet tuus te iudicet* optt. Edd. Graev. Gernh. Orell. 43

ὅςτις οὐδέν] I. e. *qui nihil*, vulgo *qui* omittitur.

λωλυκότων· πρόςῆν δὲ καὶ ἐλευθέρου ὄντος τοῦ δήμου σύμφωνος γνώμη· καὶ προςέτι ἡ τοῦ δικαίου καὶ νομίμου, ὃς ἄντικρύς ἐστι σύνδεσμος τῆς πόλεως, μνήμη τις ἐνῆν διὰ πολλοῦ ἀποκατασταθεῖσα. Ἀλλ' ὅρα δή, ὅπως ἐκείνων τῶν τοῦ σοῦ ληστηρίου βελῶν κατεφρόνησα. Τὸ γὰρ ἐπενεχθῆναί μοι καὶ ἐναπεσκῆφθαι παμπόνηρον ὑπὸ σοῦ τὸ ἀδίκημα, διὰ παντὸς ἔκρινα· αὐτὸ δὲ τοῦτο τὰ ἐπενεχθὲν ἐξικέσθαι μου οὐδεπώποτ' ἡγησάμην. ἢ μὴ τάχα που, ὁπηνίκα τοὺς τοίχους καθῄρεις, ἢ ἀνοσίους ταῖς οἰκίαις στέγαις πυρὸς ὑπέβαλλες, ᾤου τι καταστρέφεσθαι ἢ ἐμπίμπρασθαι τῶν ἐμῶν. ἀλλ' οὐκέτιν οὕτως· πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

29 Οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἐμοῦ ἴδιον οὔτ' ἄλλου τινὸς οὐκ ἔστιν, ὅπερ ἀφαιρεῖσθαι ἢ ἀποσυλᾶσθαι ἢ ἀποβάλλεσθαι δυνατόν. εἰ μέντοι τὴν ἐπὶ μακρὸν διατελοῦσαν τῆς ψυχῆς καρτερίαν ἀφεῖλες ἐμοί, ἢ τὰς ἐμὰς φροντίδας καὶ τὰς ἀγρυπνίας τάς τε βουλάς, δι' ὧν ἀνίκητος ἡ πόλις ἕστηκεν· εἰ ἀΐδιον ταύ-

ρου καὶ συμφωνοῦντος τοῦ δήμου, ἀνανεουμένης καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἅτινα τῆς πολιτείας ἐστὶ δεσμά, μνήμης. Καὶ ὅρα δή, ὅπως τῶν τῆς ληστείας σου βελῶν ὠλιγώρησα. Ἐφειμένην καὶ ἐπιπεμφθεῖσαν ὡς ἐμὲ παρὰ σοῦ παγκάκην καὶ ἄδικον ὕβριν, ἀεὶ ᾠήθην· ἐμοῦ δὲ καθικέσθαι καὶ καθάψασθαι, οὐδέποτε ἡγησάμην. εἰ μὴ τάχα, ὁπότε τοίχους κατέβαλλες ἢ τοῖς οἰκήμασι μιαρὰς εἰσέφερες δᾳδάς, τῶν ἐμῶν τι χρημάτων ἢ κατερείπεσθαι ἢ κατακαίεσθαι ὑπελάμβανες.

29 Μηδὲν μήτε ἐμὸν λέγειν μήτε ἄλλου τινὸς ὄν, τὸ ἢ ἀφαιρεῖσθαι ἢ ἀποβάλλεσθαι δυνάμενον. εἰ ἐμὲ ἀφείλου θείαν τῆς ψυχῆς ἐμβρίθειαν καὶ εὐστάθειαν, καίτοι τῇ ἐμῇ φροντίδι, ἀγρυπνίᾳ, βουλῇ, καί, σοῦ ἄκοντος, ἑστάναι τήνδε τὴν πολιτείαν· εἰ τούτου ἀθανάτου δῆθα καὶ ἀειθαλοῦς εὐεργετήματος μνήμην ἐξήλει-

---

Πρὸ τοῦ an προτοῦ rectius scribatur vd. ad Caton. cp. 8. adde Rüdig. ad Dem. Olynth. III. cp. 8.

Ἀλλ' ὅρα] *At vide* reddidit Petavius, *ac vide* Turnebus, ut Gernh. Orell.

παμπόνηρον] Pro falso παγκάκην apud Turnebum corrige πάγκακον.

ἀλλ' — δεῖ] De suo addidit Petavius.

29 Οὐδὲν γάρ οὔτ' — οὔτ'] Expressit Petavius *enim* in plerisque Edd. omissum, a Turnebo quoque. Sed idem male μηδὲν μήτε — μήτε, et omisit *eripi*.

δι' ὧν ἀνίκητος ἡ πόλις ἕστηκεν] I. e. *quibus respublica invicta stat*: Turnebus καὶ, σοῦ ἄκοντος, ἑστάναι τήνδε τὴν πολιτείαν, secutus lect. *quibus respublica, te invitissimo, stat*, ut Graev. Ern. Gernh. Orell. quos vide.

της τῆς χάριτος ἀθάνατον τὴν μνήμην ἐξήλειψας· πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰ τὸν νοῦν ἐκεῖνον, ἀφ᾽ οὗ τοιάδε προελήλυθε τὰ βουλεύματα, ἀπεστέρησας ἐμὲ, τότε ἂν ὡμολόγουν ἠδικῆσθαι. Εἰ δὲ ταῦτα μήτ᾽ ἐποίησάς πω, μήτε ποιεῖν ἠδυνήθης, λαμπρὰν καὶ ἔνδοξον ἐμοὶ κάθοδον μᾶλλον, ἢ ἀθλίαν καὶ ἐλεεινὴν ἔξοδον ἡ σὴ ἀδικία παρεσκεύασεν. Οὐκοῦν ἔγωγε πολίτης ἦν ἀεί· τότε δὲ μάλιστα, ἡνίκα τὴν ἐμὴν σωτηρίαν ἡ σύγκλητος ὡς ἀρίστου πολίτου τοῖς ἔξωθεν ἔθνεσι συνίστη. Σὺ δὲ μηδὲ τὸ νῦν ἔχον πολίτης εἶ· εἰ μή που πολέμιος ὁ αὐτὸς καὶ πολίτης εἶναι δύναται. Ἆρα σὺ πολίτην τοῦ πολεμίου φύσει καὶ τόπῳ, ἢ προαιρέσει καὶ ἔργοις διαστέλλειν ἀξιοῖς; II. Φόνον σὺ κατὰ τὴν ἀγορὰν εἰργάσω· διὰ λῃστῶν ἐνόπλων τὰ ἱερὰ κατέλαβες· τὰς τῶν ἰδιωτῶν οἰκίας καὶ τοὺς νεὼς ἐνέπρησας. Πῶς οὖν ἐστι πολέμιος ὁ Σπάρτακος, εἰ πολίτης εἶ σύ; πῶς δ᾽ οἷόν τέ ἐστι πολίτην εἶναί σε, δι᾽ ὃν ἡ πόλις

φες, μᾶλλον δὲ εἰ καὶ τὸν νοῦν ἐκεῖνον, ὅθεν τοιαῦται βουλαὶ ἐξέφυσαν, ἀφείλου, τότε ἂν δὴ τό τε τῆς σῆς ἀδικίας καὶ ὕβρεως ὡμολογησάμην αἰσθέσθαι. Εἰ δὲ σὺ μήτε ταῦτα διεπράξω, μήτε διαπράττεσθαι ἠδύνασο, ἐπάνοδον ἔμοιγε ἔνδοξον ἡ σὴ ἀδικία παρεσκεύασεν, οὐχὶ ἔξοδον κακοδαίμονα καὶ ἄθλιον. Τοιγαροῦν ἐγὼ ἀείποτε πολίτης ἦν, καὶ τότε δὴ μάλιστα, ὁπότε ἡ σύγκλητος τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, ὡς δήπουθεν καλοῦ κἀγαθοῦ πολίτου, τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ ἔθνεσιν ἀλλοτρίοις ἐπέσκηπτε καὶ συνίστα. σὺ δὲ μηδὲ νῦν πολίτης, εἰ μὴ ἄρα ὁ αὐτὸς πολίτης καὶ πολέμιός ἐστιν. ἆρα σὺ τὸν πολίτην ἀπὸ τοῦ πολεμίου φύσει καὶ τόπῳ, ἀλλὰ μὴ διανοίᾳ καὶ πράξει διακρίνεις; II. Φόνον ἀνδρῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ πεποίηκας, διὰ καθωπλισμένων λῃστῶν τοὺς νεὼς κατείληφας καὶ κατέσχηκας, ἰδίᾳ τε τῶν πολιτῶν οἰκίας καὶ ἱερὰ τῶν θεῶν κατέπρησας. Διὰ τί ὁ Σπάρτακος πολέμιος, σοῦ πολίτου ὄντος; ἆρα σὺ πολίτης, ὅπου

ἐξήλειψας — ἠδυνήθης] Recte Aor. posuit Petavius, male Turneb. *ἐξήλειφας — ἠδύνασο*: ceterum formae magis Atticae sunt *ἐδύνω — ἠδύνω* vd. Buttm. Gr. max. Vol. II. p. 112.

Οὐκοῦν — ἀεί] Turn. *Τοιγαροῦν ἐγὼ ἀείποτε πολίτης ἦν*; uterque *eram* a plerisque Edd. omissum expressit.

Σὺ — εἶ] Turnebus: *συ δὲ μηδὲ νῦν πολίτης*. Uterque expressit *tu ne nunc quidem es civis*. Iam Graevius delevit verba a posterioribus Edd. omissa *es civis*.

Cap. II. *καὶ τοὺς νεώς*] Turn. *καὶ ἱερὰ τῶν θεῶν*, uterque secutus est lect. *aedesque*, vulgo *aedes*.

εἰ πολίτης εἶ σύ] Turn. *σοῦ πολίτου ὄντος*, uterque secutus est lect. *si tu es civis*, vulgo *si tu civis*.

οὐκ ἐγένετό ποτε; εἶναι τοὔνομά μοι τὸ σὸν ἐπιφημίζων φυγάδα καλεῖς ἐμέ, καίτοι πάντων οὕτως ὑπολαμβανόντων, ὅτι ἐμοῦ ἀποχωροῦντος καὶ ἡ πολιτεία συνεξωρίσθη, οὐχ ἑαυτόν ποτε περισκοπήσεις, ὦ πάντων ἀνθρώπων ἀνοητότατε; οὐχ οἷς πράττειν μέλλεις ἢ λέγειν, τούτοις τὸν νοῦν ἐπιστήσεις; οὐκ οἶσθα τὸν μὲν ἐξορισμὸν τῶν κακουργημάτων εἶναι τιμωρίαν· ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν τῶν ἐμοὶ λαμπρῶς διαπεπραγμένων ἕνεκεν ὑποστῆναί με; Πάντες μὲν γὰρ οἱ κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς, ὧν σὺ προστασίαν καὶ ἡγεμονίαν ἀναδέδεξαι, καὶ ὧν οἱ νόμοι τὴν φυγὴν κατεδίκασαν, φυγάδες εἰσίν, εἰ καὶ μήπω ἐκ τῆς χώρας μετέστησαν. Ἆρ' οὖν φυγὴν καταγνόντων σου τῶν νόμων ἁπάντων, φυγὰς ὅμως οὐχ ὑπάρξεις; Πότερον δ' ὁ σὺν βέλει προερχόμενος, οὗτος ἐχθρὸς καὶ ἐπίβουλος ὀνο-

σοῦ ποτε ἕνεκα πόλις οὐχ ὑπῆρχεν; εἶτα καί με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα, συμπάντων, ἐμοῦ φεύγοντος, ἐν τοσούτῳ τὴν πολιτείαν ἐξορισθῆναι οἰηθέντων; Οὐδέποτε, ὦ ἀνδρῶν ἁπάντων ἐμπληκτότατε, εἰς ἑαυτὸν περιόψει καὶ περιστρέψῃ; οὐδέποτε μήτε τῶν παρὰ σοῦ ποιησομένων μήτε λαλησομένων ἐπιμελήσῃ; ἀγνοεῖς τὴν φυγὴν αὐτουργημάτων καὶ πονηριῶν εἶναι πρότιμον; ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν διὰ τὰ πράγματα ὑπ' ἐμοῦ καλῶς καὶ εὐκλεῶς καὶ ἐπιφανῶς ἀποδειχθέντα καὶ κατορθωθέντα ἐκστησαμένην;
81 Ἅπαντες τοιγαροῦν αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι, ὧν σὺ ἡγεμὼν εἶναι γαυριῶν κηρύττεις, ὧν οἱ νόμοι φυγὴν καταγινώσκουσι, φυγάδες εἰσίν, καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες. Ἢ πάντων δῆθα τῶν νόμων σε φεύγειν κελευόντων καὶ ἀναγκαζόντων, φυγὰς οὐκ ἔσῃ; Οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων;

εἶτα — ἐμέ] Turnebus: εἶτα καί με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα: expressa est ab utroque lectio *et me exsulem tuo nomine appellas;* vulgo *et me tuo nomine appellas.*

οὐχ οἷς — ἐπιστήσεις] H. l. apud Turnebum pro μήτε bis οὔτε, pro ποιησομένων — λαλησομένων rescribe Futur. Passiv. vd. annot. ad Parad. IV. Cap. I, 27.

81 κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς] I. e. *scelerati atque impii,* Turnebus αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι — addens de suo primum voc. h. l. non aptum.

εἰ — μετέστησαν] Turnebus καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες, minus recte *solum mutare* reddens τὴν γῆν πατρίδα καταβάλλειν, pro quo Blum. Anleit. p. 190. bene μεταλλάττειν τὴν χώραν substituit. Nota est form. Homeric. ἡ πατρὶς γαῖα.

Πότερον — ὀνομάζεται] Turnebus οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων, uterque expressit lect. *Non appellatur inimicus, qui*

μάξεται; ἀλλὰ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἐπ' αὐτοφώρῳ ἔχων εἵλως τὸ ξιφίδιον. ἢ ὁ τὸν ἄνθρωπον φονεύσας; σὺ δὲ πάνυ πολλοὺς ἀνῄρηκας. ἢ ὁ τὸν ἐμπρησμὸν ἐργασάμενος; καὶ δὴ τὸ τῶν Νυμφῶν ἱερὸν αὐτοχειρὶ σὺ κατέπρησας. ἢ τοὺς νεὼς τῶν θεῶν ὁ καταλαβών; σὺ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπέδευσας. Τί δῆτα 32 τοὺς κοινοὺς ἅπασι νόμους προφέρω; ὁ γὰρ Κορνιφίκιος, τῶν σοι οἰκείων εἷς ὅτι μάλιστα, ἴδιον σοῦ πέρι νόμον ἔθηκε τοῦτον, ὥστε σε, ἐὰν τῷ τῆς Ἀγαθῆς ἀδύτῳ θεοῦ προσεληλυθὼς εἴης, φυγὴν καταχριθῆναι. Σὺ δὴ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ καυχᾶσθαι εἴωθας. Πῶς οὖν ὑπὸ τοσούτων φυγὴν καταγκρασθεὶς τῶν νόμων τὸ τοῦ φυγάδος ὄνομα οὐκ ὀρρωδεῖς; Ἀλλ' εἰμί, φῄς, ἐν τῇ Ῥώμῃ. τί μήν; καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ πρῴην ἦσθα. Οὔκουν ὅποι ποτ' ἄν τις εἴη, παρὰ ταῦτα καὶ νόμιμον σχή-

ἀλλὰ μὴν τό σου ἐγχειρίδιον πρόσθε τῆς συγκλήτου κατεφωράθη. ὁ ἀνδροκτονήσας; σὺ δὲ παμπόλλους ἀνῄρηκας. ὁ πυρπολήσας; τὸ Νυμφαῖον ταῖς χερσί σου ἐνεπρήσθη. ὁ τοὺς θεῶν νεὼς καταλαβών; σὺ δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπεδεύσω. Ἀλλὰ τί τοὺς κοινοὺς καὶ ἐπιχωρίους νόμους προφέρω, ὧν προστάγμασιν φυγαδεύῃ; ὅ σου ἐπιτηδειότατος περὶ σαυτοῦ προνομίαν εἰσηνέγκατο, ἐφ' ᾧ τέ σε, εἰ εἰς ἄδυτον τῆς ἀγαθῆς θεᾶς εἰσῄεις, ἐκ τῆς πόλεως ἐκδιωχθῆναι καὶ ἐξορισθῆναι. Ἐπὶ τούτῳ δὴ καὶ σὺ ἀλαζονεύῃ ἄντικρυς καὶ γαυριᾷς ὁμολογῶν. Πῶς ἄρα ὑπὸ τοσούτων νόμων φυγαδευθεὶς τὸ φυγάδος ὄνομα οὐχὶ ὀρρωδεῖς; ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημῶ, φῄς. ἀλλὰ καὶ εἰς ἄδυτον εἰσέφρησας. οὐ τοίνυν ὁπουποτε γῆς τις ἐνδιατρίβοι, τῶν ἐκείνου

---

cum telo fuerit. Gruterus: *Num appelletur* etc. Graevius: *Num appellatur* etc. et sic Blum. Anleit. p 190. Gernhardus cum Facciolato: *Non appelletur is* etc. Orellius e coniectura: *Exsul non appelletur is* — quae h. l. optime convenit.

ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπέδευσας] Recte Turn. κατεστρατοπεδεύσω vd. Lexic. Ceterum Petavius secutus videtur lectionem *in foro etiam castra posuisti*; vulgo *etiam* omittitur.

προφέρω] Post hoc vocabulum Cic. verba a Petavio omissa sunt: 32 *quibus omnibus es exsul.*

ὁ γὰρ — μάλιστα] Sequitur Petavius lect. interpolatam *familiarissimus tuus Cornificius*, quum *Cornificius* vulgo omittatur.

ἐὰν — εἴης] Et ἐὰν et Optativum perperam posuit Petavius. Apud Turnebum εἰσῄεις mutavi in εἰσῄεις, quoniam εἰσῄεις est imperfectum verbi εἴσειμι, et ob *accessisses* apud Cic. εἰσῄεις requiritur. De *Bona Dea* vd. Plutarch. Caesar. cp. 9. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις θεός, ἣν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὥσπερ Ἕλληνες Γυναικείαν. H. l. et infra Turnebus non recte artic. ante ἄδυτον omisit.

φῄς] I. e. *inquis* Petav. et Turn., Orell. *inquit.*

M

σει, τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ τὴν ἐξουσίαν, εἰ ἐνταῦθα εἶναι αὐτὸν οἱ νόμοι οὐκ ἐπιτρέπουσι.

τόπου δικαίως ἐπήβολος ἔσται, εἴπερ ἐνταῦθα διάγειν καὶ μένειν τὸν ἄνθρωπον οἱ νόμοι ἀπαγορεύουσι.

τοῦ — τόπῳ] Τόπου corrigendum videtur. Apud Turnebum pro ὁπούποτε scripserim ὁπουδήποτε.

In interpretatione Graeca Paradoxorum a Turnebo confecta correxi haec menda, maximam partem typographica, quae ad finem Parad. IV. coniunctim exhibere placuit:

Prooem. 1. ὅτε pr. ὅτε. - κομιδῇ pr. κομιδῇ. - 2. ἤ τὴν pr. ἤ τὴν. - παρὰ pr. παρά. - ἀνθολογία pr. ἀνθολογία. - ἐστὶν pr. ἐστίν. - 3. τὴν πατρίδα pr. τὸν πατρίδα. - δέ σοι pr. δέ σοι. - Στωϊκοὶ pr. Στωϊκοι - 4. ἐκείνων pr. ἐκείνῶν. εἴς τε pr. εἴς τέ. - φιλοτιμότερον pr. φιλοτιμώτερον. - μάλιστά μοι Σωκρατικὰ pr. μάλιστά μοὶ Σωκρατικά. - 5 νυξὶν pr. νυξί. - τῷ σου pr. τῷ σοῦ. - ὥσπερ τινα pr. ὥσπέρ τινα. - Παλλάδα pr. Γαλλάδα. - Parad. I. Cap. I, 6. ἐμὲ pr. ἐμέ. - τό μοι pr. τὸ μοι. - εἰρῆσθαι pr. εἴρησθαι. - τοὺς pr. τοῦς. - ἐνταῦθα pr. ἐνθαῦτα (Ion.). - τῶν pr. τῶν. - γάρ τι pr. γάρ τί. - 8. πλατὺν pr. πλατὴν. - σοφὸν pr. σόφον. - ἑπτὰ pr. ἕπτα. - ὑπό τινὸς pr. ὑπὸ τινός. - τί-ἀγαθόν ἐστι pr. τί-ἀγαθὸν ἔστι. - ἀληθεύεται pr. ἀλληθεύεται. - ἐνάρετον ἀγαθόν ἐστι pr. ἐνάρετὸν ἀγαθὸν ἔστι. - Cap. II, 10. ἐχρῆν pr. ἔχρην. - ἐλευθεριωτῶν pr. ἐλευθεριωτῶν. - Ῥωμύλος pr. Ῥώμυλος. - χρήμασιν pr. χρήμασι. - 12. ἐλευθερώσει pr. ἐλευθερώσι. - ἐσκόπουν pr. ἐκάπουν. - οὐδεμιᾶς pr. οὐδεμίας. - ποία ter pr. ποῖα. - Καρχηδονίων pr. Καρχηδωνίων. - οἱονεὶ pr. οἱονεί. - Cap. III, 13. αὐτοί τινι pr. αὐτοί τίνι. - ἀνδριᾶσι pr. ἀνδρίασι. - ἀργυρώμασιν pr. ἀργυρώμασι. - 14. νῦν bis pr. νύν-νῦν. - 15. ἐπαινετώτατός-κεκτημένος-ἐπαινετώτερον pr. ἐπαινετώτατος-κεκτημένος-ἐπαινετώτερον. - πολλῶν γε pr. πολλῶν γέ. - καθεστηκότος pr. κατεστηκότος. - Parad. II, 16. ποία τις pr. ποῖά τις. - τί-ὅν τι pr. τὶ-ὅτι. - 17. καθέστηκεν pr. καθέστηκε. - ξυμβήσεται pr. ξυμβήσεται. - 18. ἔν τινι pr. ἔν τινι. - τρόπος τις pr. τρόπους τίς. - στένουσι pr. στένουσι. - σου pr. σοῦ. - τινὲς pr. τινες. - ἀνὴρ-ἀνδρεῖος pr. ἀνήρ-ἄνδρειος. - αἱρετὸν pr. ἀρετόν. - Parad. III. Cap. I, 20. Μικρόν τι pr. Μικρον τι. - ἀποβάσεσιν pr. ἀποβάσεσι. - γενναίαν τινὰ καὶ εὐπάτριδα pr. γενναῖάν τινα καὶ εὐπατρίδα. - γραμμὰς pr. γράμμας. - ὑπερπηδᾶν pr. ὑπερποδᾶν. - οἷόν τ' pr. οἷον τ'. - ῥᾳδίως ἅπασιν pr. ῥαδίως ἅπασι. - σώφρονα-μιᾶς τινὸς pr. σώφρονα-μίας τινος. - 22. μία τίς pr. μία τις. - οἷόν τε pr. οἷόν τε. - ὀρθότερον pr. ὀρθώτερον. - γεννηθέντα pr. γεννηθέντα. - Cap. II, 23. μαστροπῶν pr. μαστρόπων. - εὐφημεῖς μὲν pr. εὐφημεῖς μέν. - διαγωνιζόμεθα pr. διαγωνιζώμεθα. - περί τινος pr. περὶ τίνος. - ἐξεληλακόσιν pr. ἐξεληλακόσι. - ὁμοίαν pr. ὁμοῖαν. - 24. πατραλοῖαι γεγόνασιν pr. πατραλοῖαι γεγόνασι. - Ταυτὶ pr. Ταυτί. - εἷς pr. εἰς. - 25. τουτό ἐστιν pr. τοῦτο ἐστίν. - παρ' pr. πάρ'. - προὔχει pr. προύχει. - ἑκάστῳ ὅσων pr. ἑκάστῳ ὅσιον. - 26. μὲν οὖν pr. μὲν οὖν. - οἷόν τε pr. οἷόν τέ. - Parad. IV. Cap. I, 27. κράτος pr. κράτοις. - γάρ ποτε pr. γὰρ πότε. - ἐστὶν pr. ἐστί. - λῃστῶν et infr. bis pr. ληστῶν. - σιδήρῳ ἐκποδὼν pr. σιδήρῳ ἐκποδῶν. - ὑπῆρχεν et infr. pr. ὑπῆρχε. - λῃστεία infr. λῃστείας pr. λῃστεία-λῃστείας. - πολιτείας pr. πολιτείας. - 28. τοίχους pr. τοίχους. - θείαν pr. θεῖαν. - ἠδύνασο pr. ἠδύνασω. - ἐστιν pr. ἐστι. - Cap. II, 30. τοὺς νεὼς pr. τοὺς νέως. - καί με pr. καὶ μέ. - συμπάντων pr. σύμπάντων. - οὐδέποτε pr. οὐδέποτε. - εἰς pr. εἵς. - καίπερ

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Ε.

ΟΤΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΣΟΦΟΙ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ· ΠΑΝΤΕΣ ΔΕ ΟΙ ΜΩΡΟΙ, ΔΟΥΛΟΙ.

I. *Δι' εὐφημίας μὲν οὖν ἀγέσθω πάσης οὗτος ὁ αὐτο-* 33
κράτωρ, ἢ καὶ τοῦτο προσειρήσθω, ἢ τῆς ἐπωνυμίας ἐκείνης
ἄξιος κεκρίσθω. Πῶς ἢ τίνος ἂν ἐκεῖνος ἄρξαι ἀνδρὸς ἐλευ-
θέρου ὁ μὴ τῶν ἑαυτοῦ κατακρατεῖν ἐπιθυμιῶν δυνάμενος;
Οὐκοῦν τὰς ἀκολάστους ὁρμὰς ἑαυτοῦ πρότερον καταστειλάτω
καὶ τῶν ἡδονῶν ὀλιγωρείτω, τὴν ὀργὴν ἐπισχέτω, τῇ δὲ πλεο-
νεξίᾳ ὅρους τιθέτω καὶ τὰς λοιπὰς τῆς ψυχῆς κηλῖδας ἐκπο-
δὼν ποιείσθω. καὶ οὕτω τοῖς ἄλλοις ἐπιτάττειν ἐπιχειρείτω
τότε, ἐπειδὰν πονηροτάταις δεσποίναις πειθόμενος παύσηται,
ἀτιμίᾳ τε καὶ ἀσχημοσύνῃ. καθ' ὅσον γὰρ ταύταις πειθήνιον
ἑαυτὸν παρέξει, οὐχ ὅπως αὐτοκράτορσιν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς
ἐλευθέροις ἐγκριτέος εἶναι δοκεῖ. Καλῶς γὰρ δὴ τοῦτο ὑπὸ
τῶν λογιωτάτων ἀνδρῶν διαπεφήμισται, οὓς ἔγωγ' ὡς ἀξιό-
χρεως εἰς τὸ πιστώσασθαι μάρτυρας οὐκ ἂν παρέσχον, εἰ
πρὸς ἀγροίκους καὶ ἀπαιδεύτους τινὰς τὸν λόγον ἔμελλον ποιεῖ-
σθαι. ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἄνδρας λεκτέον ἐμοὶ φρονιμωτάτους
μηδὲ τῶν τοιούτων ἀνηκόους, τίνος ἕνεκεν ὑποστειλαίμην ἂν
προσποιούμενος, εἴ τινα ποτε ἐν τούτοις τοῖς μαθήμασι σπου-
δὴν ἐθέμην, μάτην ἐμοὶ καὶ εἰκῇ κατατετρῖφθαι; τοῦτο τοί-
νυν ὑπὸ τῶν εἰς τὰ πρῶτα τῆς παιδείας ἀνηκόντων εἴρηται,
πλὴν τοῦ σοφοῦ ἐλεύθερον εἶναι μηδένα. Τί ποτε γάρ ἐστιν 34
ἡ ἐλευθερία; ἡ τοῦ ζῆν καθὸ ἂν βουληθῇς ἐξουσία. Τίς
οὖν ἐστιν ὁ καθὸ βούλεται ζῶν, εἰ μὴ ὁ τὰ ὀρθῶς ἔχοντα με-
ταδιώκων καὶ τῷ καθήκοντι χαίρων, ὅτῳ αὖ ἐσκεμμένη καὶ
προβεβουλευμένη ὁδός ἐστι τοῦ βίου; ὅ τε τοῖς νόμοις οὐ διὰ
τὸν φόβον πειθόμενος, ἀλλ' ὅτι σωτήριον αὐτὸ τοῦτο μάλιστα

---

pr. *καὶ περ.* - *τὸ σου* pr. *τὸ σοῦ.* - *ἀνήρηκάς* pr. *ἀνήρηκας.* - *πυρ-πολήσας* pr. *πυρπολῆσας.* - *Νυμφαῖον* (sic Schneid. Lex. Blom. Anl. vd. Steph. Thes. de accentu) a Passov. Rost. rectius *Νύμφαιον* exhibetur. - *νεὼς* pr. *νέως.* - 32. *τί* pr. *τὶ.* - *ὅ σοῦ* pr. *ὁ σοῦ.* - *ᾧ τέ σε* pr. *ᾧ τέ σε.* - *δὴ* pr. *δή.* - *γαυριᾷς* pr. *γαυριᾶς.* - *ἄδυτον εἰςέφρησας* pr. *ἄδυτον εἰςέφρησες.*

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Ε.

Cap. I. *Ὅτι—δοῦλοι*] Vett. Edd. et Facciolat: *Ὅτι πάντες οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, πάντες δὲ* (Lugd. 1556 *πάντες οἱ*) *μωροὶ δοῦλοι*, unde Petavius suam inscript. composuit. Graev. Ern. Gernh. Orell.: *Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος.*

πρότερον] *Prius* in aliquot Codd. et Edd., vulgo *primum.* 33
διαπεφήμισται] *Διαφημίζω* est poeticum pr. *λέγω.* Infra pro *μηδὲ — ἀνηκόους* corr. *οὐδὲ — ἀνηκόους.*

Τί — ἐξουσία] Cf. Arrian. Diss. Epict. IV, 1. *ἐλεύθερός ἐστιν* 34
ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἔστιν οὔτε κωλύειν οὔτε βιάσασθαι. Diog. Laert. VII. §. 121. *εἶναι γὰρ τὴν ἐλευθερίαν ἐξουσίαν αὐτοπραγίας.*

τίθησιν· ὁ μήτε λέγων μήτε δρῶν μήτε διανοούμενος ὁτιοῦν, εἰ μὴ ἑκουσίως τε καὶ ἐλευθέρως· οὗ πᾶσα βουλὴ καὶ πρᾶξις ἀφ' αὑτοῦ προέρχεται καὶ πρὸς αὑτὸν ἀναφέρεται· ὥστε μηδὲν παρ' αὐτῷ δύνασθαι πλέον τῆς ἑαυτοῦ βουλήσεώς τε καὶ κρίσεως· ᾧπερ καὶ ἡ τύχη αὐτὴ (ἣν πλείστην φασὶ δύναμιν ἔχειν) ὅμως ὑπείκει. καθάπερ ὁ σοφὸς εἶπε ποιητὴς οὕτω πως λέγων· ἐκ τῶν ἰδίων ἑκάστῳ πλάττεται τρόπων. τοιγαροῦν τοῦτο μόνῳ συμβαίνει τῷ σοφῷ, ὥστε μηδὲν ἄκοντα πράττειν μηδ' ἀνιώμενον μηδ' ἀναγκαζόμενον. Ὃ κἂν διὰ πλειόνων ἐπεξεργαστέον εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ βραχὺ δὴ τοῦτο καὶ ὁμολογουμένως ἀληθές ἐστι, πλὴν τοῦ οὕτω διακειμένου μηδένα ὑπάρχειν ἐλεύθερον. Οὐκοῦν πονηροὶ ἅπαντές εἰσι δοῦλοι. καὶ τοῦτο μέντοι οὐ τοσοῦτον τῷ ὄντι, ὡς τῷ λόγῳ παράδοξόν ἐστι καὶ θαυμαστόν. οὐδὲ γὰρ δούλους λέγουσιν ἐκείνους, ὡς ἀνδράποδα τὰ τῶν κυρίων ἴδια γεγενημένα εἴτε ἐκ τῆς διὰ ζυγοῦ πράσεως, εἴτε ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ τῶν κατὰ τὰς πόλεις νομιζομένων. ἀλλ' εἴπερ ἐστὶν ἡ δουλεία πειθαρχία τις ἀνάνδρου ψυχῆς καὶ ἀπεῤῥιμμένης καὶ μὴ αὐτοκρατοῦς, τίς ἂν ἀρνοῖτο, μὴ οὐχὶ δούλους εἶναι κούφους ἅπαντας καὶ πλεονέκτας καὶ

36 *μοχθηρούς; II. Ἆρα γὰρ ἐλεύθερος ἂν ἐμοὶ δόξειεν ἐκεῖνος, ᾧ γυνὴ ἐπιτάττει; καὶ νομοθετεῖ, ὑπαγορεύει, κελεύει, ἀπαγορεύει ὅ, τι βούλεται; ὃς μηδὲν μήτε προσταττούσης ἀναίνεσθαι δύναται, μήτε τολμᾷ παραιτεῖσθαι; ἥτις ὃ ἐὰν αἰτῇ, δοτέον ταύτῃ· ἐὰν καλῇ, ἰτητέον· ἐὰν ἐκβάλλῃ, ἀποχωρητέον· ἢν δ' ἀπειλῇ, φοβητέον. Τοῦτον μὲν οὖν ἔγωγε οὐ μόνον δοῦλον, ἀλλὰ καὶ πονηρότατον δοῦλον προσαγορεύειν οἶμαι δεῖν, καίτοι λαμπροτάτης ἐξ οἰκίας γενόμενον. Καθάπερ δὲ ἐπὶ μεγάλης οἰκίας εἰσί τινες ἐπικυδέστεροι, ὡς γοῦν ἑαυτοῖς δοκοῦσιν, οἰκέται· οἷοι, φέρε εἰπεῖν, οἱ αὔλειοι· οἱ δὲ ἄλλοι καταδεέστεροι, ὡς ἂν εἶεν οἱ μεσαύλειοι. οὕτως εἰς μωρίας λόγον ἔχει τὰ κατὰ σεαυτόν. ὡσαύτως δὲ μωρίαν ὀφλισκάνουσιν*

ὁ μήτε δρῶν κτλ.] Corr. *ὁ οὔτε δρῶν — ὁτιοῦν*, vel *ὁ οὐδὲν δρῶν*.

ἐκ — τρόπων] Expressa est lectio *suis cuique fingitur moribus.* Pronomen *ea* mult. Codd. et Edd. Gernhard. uncis inclusit, Orellius liberavit.

35 *ὡς — πράσεως*] Cic. verba non accurate interpretatus est Petavius: *ut mancipia, quae sunt dominorum facta nexu.* Quid sit *nexus*, docet Ern. Cl. Cic. *Nexus* est ritus vendendi per aes et libram praesentibus quinque testibus, quo venditor obligatur ad evictionem praestandam. Quomodo *nexum* Graeci scriptores, ut Dion. Halicarn., interpretati sint, dicere nequeo, quum locos frustra quaesierim, in quibus nexus mentio fiat.

πειθαρχία τις] Post *τις* omissa sunt verba *sicut est*, i. e. *ὡς ἔχει*, *ὥς ἐστι*.

36 Cap. II. *Καθάπερ — ὀφλισκάνουσιν*] In h. l. vexato Codd. et Edd. admodum discrepant. Textus quidem Latinus ap. Petav. sic exhibetur: *Atque ut in magna familia sunt alii lautiores, ut*

οἱ τοῖς ἀγάλμασιν ἢ ταῖς γραφαῖς ἢ ἀργύρῳ τῷ γλυπτῷ ἢ
τοῖς Κορινθίων χειρῶν ἔργοις ἢ μεγαλοπρεπέσιν οἰκοδομαῖς
πλέον ἢ προσήκει τερπόμενοι. Ἀλλ' ἡμεῖς, φασίν, ἐκ τῶν
πρώτων τῆς πόλεως ἄρχοντές ἐσμεν. οὐ μὲν οὖν οὐδ' οἰκετῶν
ἄρχοντές ἐστε τῶν ὑμετέρων. Ὥσπερ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν οἱ 37
ἐκεῖνα φαιδρίζοντες, οἱ ἀποσμήχοντες, οἱ καταχρίοντες, οἱ καλ-
λύνοντες, οἱ ἐπιπάττοντες, οὐκ ἐν τῇ ἐντιμοτάτῃ τάξει τῆς
δουλείας ἐξετάζονται· οὕτως ἐν τῇ πόλει οἱ τῶν τοιούτων ἐπι-
θυμίαις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες μόνον οὐκ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐκεί-
νης τάττονται τῆς πόλεως. Ἀλλὰ μὴν μεγάλους, φῄς, ἐγὼ
πολέμους καὶ ἀρχὰς οὐκ ἐλαχίστας διεχείρισα, καὶ τὰς ἐπαρ-
χίας δέ ποτε διεῖπον. Οὐκοῦν ἀξίαν ἐπαίνου λάμβανέ τοι τὴν
γνώμην. τὸ δὲ νῦν Ἐχίονος γραφή τις ὑπὸ θάμβους ἐξεστη-
κότα σε κατέχει ἢ ἄγαλμά τι τῶν Πολυκλειτείων. Ἐῶ λέγειν,
πόθεν ἀνῄρηκας ταῦτα καὶ πῶς κέκτησαι. ἀλλ', ὅταν ἀνα-
θεωροῦντά σε καὶ θαυμάζοντα καὶ ἀναβοῶντα καθορῶ, δοῦ-
λον εἶναί σε τῶν φληνάφων ἐκείνων κέκρικα. Οὐκ ἀστεῖα γοῦν 38
ἐστὶ ταῦτα; φησίν· εἶεν, καὶ γὰρ καὶ ἡμῖν πεπαιδευμένοι εἰ-
σὶν ὀφθαλμοί. Πλὴν οὕτω κομψὰ δεῖ τὰ τοιάδε νομίζεσθαι,
οὐχ ὥστε δεσμὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ὡς παίδων ἀθύρματα γενέ-

---

sibi videntur servi, sed tamen servi † atrienses, ac tu sic pari stultitia sunt, quos — delectant. Sed haec verba Petavius non reddidit, sed expressit partim e coniectura Lambini, partim ex aliis lect. conflata in hunc fere modum: *Atque ut in magna familia sunt alii lautiores, ut sibi videntur, servi, sed tamen servi, ut atrienses, alii inferiore loco, ut mediastini, ac tu pari stultitia: sic pari stultitia sunt, quos* etc. Gernhardus in textu: — *servi, sed tamen servi* [, *atrienses ac topiarii*]; *pari stultitia sunt;* in annotatt. cum Gifanio legendum censet: *sed tamen servi: pari stultitia sunt, quos* — exclusis verbis *atrienses ac topiarii*. Orellius secutus Cod. Car. Stephani: *sed tamen servi, sic ii pari stultitia sunt*, sententiam loci recte interpretatus est. Pro *μεσοπύλειοι* scr. *μεσοπύλιοι*, nam prius non exstat in Lexicis.

τοῖς Κορινθίων χειρῶν ἔργοις] *Corinthia opera* dicuntur rectius supr. Par. I. Cap. III. et infr. §. 3. *Κορινθιουργῆ*.

Ἀλλ' — ἐσμεν] A Petavio *inquiunt* vulg. expressa est, *inquis* Orell.: tum textus Latinus ap. Petav. repraesentat quidem *At sumus — civitatis principes*, at interpretatio Graeca sequi videtur lect. *At sumus — e summis civitatis principes*.

οἰκετῶν — τῶν ὑμετέρων] Textus Latinus exhibet vulgatam *conservorum — vestrorum*, i. e. *τῶν συν — ὁμο — δούλων*, *οἰκετῶν* i. q. *servorum*, quam lect. egregie tuetur Orell.

φῄς] I. e. *inquis*, Orell. *inquit*. 37

καὶ κέκτησαι] Gernh. et Orell. *et* uncis circumsepsere.

εἶεν] I. e. *sint*, ut Ern. Orell., quanquam in textu Latino exstat *sunt*, ut in Gernh. Ed. 38

δεῖ — νομίζεσθαι] Emendavi *νομίζεσθαι* pr. *νομίζεσθε*: *δεῖ — νομίζειν* requirit usus L. Gr.

σθαι. Τί γὰρ οἴει; εἴπερ Λεύκιος ὁ Μούμμιος τούτων νῦν
ἴδοι τινὰ ἀμίδα που τῶν Κορινθιουργῶν μετὰ πολλῆς ἐν χερ-
σὶν ἔχοντα τῆς προςπαθείας· ἐκεῖνος ὁ Μούμμιός, φημι, ὁ
πάσης καταφρονήσας τῆς Κορίνθου, πότερον τὸν τοιοῦτον
ὁρῶν, ἀξιόλογον εἶναι πολίτην τινὰ μᾶλλον οἴοιτο ἢ τῆς αὐ-
λῆς οἰκέτην ἐπιμελῆ καὶ φιλόπονον; Ἀναβιούτω δὴ Μάνιος ὁ
Κούριος ἢ τῶν τοιούτων ἕτερός τις, ὧν ἐν τῇ ἐπαύλει καὶ οἰ-
κίᾳ πλὴν ἑαυτῶν οὐδὲν ἦν λαμπρὸν οὐδὲ κεκαλλωπισμένον,
καί τινα ταῖς μεγίσταις χρησάμενον τοῦ δήμου δωρεαῖς ἰδέτω
γενειῶντα ἄττα τριγλίδια ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὑπολαμβάνοντα
καὶ ψηλαφῶντα καὶ τῇ τῶν σμυραινῶν ἀφθονίᾳ ἐπιγαυρούμε-
νον· οὐ τουτονὶ κρινεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνος οὕτως αὐτόχρημα
δοῦλον ὑπάρχειν, ὡς μηδεμιᾶς κατὰ τὴν οἰκίαν μείζονος ἐπι-
39 στασίας ἀξιοῦν; Ἆρα τούτων ἡ δουλεία ἀμφίδοξος ἂν εἴη, οἱ
ὑπὸ τῆς τοῦ κτήσασθαί τι ἐπιθυμίας ἀγόμενοι μηδεμίαν παραι-
τοῦνται κἂν χαλεπωτάτης δουλείας ὑπόθεσιν; Ἡ δὲ τῆς κλη-
ρονομίας ἐλπὶς ποίας ἐν τῷ ὑπηρετεῖν ἐπηρείας οὐκ ἀνέχεται;
ποῖον δὲ νεῦμα πλουσίου καὶ ἄπαιδος πρεσβύτου οὐκ ἐπιτηρεῖ;
ἅπαντα πρὸς τὸ ἐκείνου θέλημα λέγει· ὅ,τι δὲ ἂν παραγγελθῇ,
ποιεῖ· κολακεύει, παρακάθηται, θαυμάζει. Τί τούτων ἐλευ-
θέρῳ πρέπει; τί δὲ οὐχὶ φαύλου καὶ ἀγεννοῦς ἐστιν οἰκέτου;
Ἐκείνη δ' αὖ ἡ ἐπιθυμία, ἥτις ἐλευθερίᾳ μᾶλλον εἶναι δοκεῖ,
φημὶ δὲ τιμῆς καὶ ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν ἐπαρχιῶν προστασίας,
ὡς ἀπηνής ἐστι δέσποινα, ὡς ἐν τῷ ἐπιτάττειν ἀμείλιχός ἐστι
40 καὶ ἀπαραίτητος. III. Αὕτη τοίνυν τῷ Κεθήγῳ ἀνδρὶ τῶν
οὐ δοκιμωτάτων ὄντι δουλεύειν ἠνάγκασε τοὺς ἑαυτοῖς δοκοῦν-
τας ἐπιφανεστάτοις εἶναι, ὥστε καὶ δῶρα πέμπειν καὶ εἰς οἰ-
κίαν αὐτοῦ νύκτωρ ἐλθόντας ἐντυγχάνειν, δεῖσθαί τε καὶ τὸ
τελευταῖον ἱκετεύειν. Τίνα χρὴ δουλείαν εἰπεῖν, εἰ ἐκείνην οἷόν
τέ ἐστιν ἐλευθερίαν νομίζειν; Τί δ' ἐντεῦθεν, ὁπότε τῆς τῶν
ἐπιθυμιῶν ἐπικρατείας ἐκστάσης ἄλλος ἀντειςήχθη δεσπότης
ἐκ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων συνειδήσεως, ὁ φόβος; πῶς, οἴει,
ἐλεεινὴ καὶ χαλεπὴ ἐκείνη ἐστὶν ἡ δουλεία; τοῖς γὰρ εἰς τὸ λα-
λεῖν ὁτιοῦν προπετεστέροις δουλευτέον ἐστὶ νεανίαις· καὶ πάν-
τες οἱ συνειδέναι τι δοκοῦντες, ὡς δεσπόται εἰσὶ φοβεροί. ὁ δὲ
δικαστὴς οἵαν ἐπιφέρει τὴν τυραννίδα· οἷον δὲ φόβον τοῖς κα-
41 κούργοις ἐμποιεῖ. Τί οὖν δύναται τοῦ δεινοτάτου ῥήτορος

Μούμμιος] Appian. Hisp. VI, 57. *Μόμμιος* Strab. VIII. p. 584. Dio. Cass. LXI, 17. Polyb. III, 32.

τριγλίδια — σμυραινῶν] Lexica offerunt tantum deminutiva *τρίγλιον* et *τριγλίς*: *σμύραινα* est forma poetica, *μύραινα* vulgaris.

39 *κολακεύει — θαυμάζει*] Secutus est Petav. lect. *assentatur — miratur*: *assectatur — munerat* optt. Edd. Gernh. Orell., *muneratur* Graev. Ern.

40 Cap. III. *ἐμποιεῖ*] Post *ἐμποιεῖ* omissa sunt Ciceronis verba: *An non est omnis metus servitus?*

Λευκίου τοῦ Κράσσου εὐφραδὴς μᾶλλον ἢ φρόνιμος ὁ λόγος. ἡμᾶς, φησί, τῆς δουλείας ἀπαλλάττετε; Ποία τίς ἐστιν ἡ δουλεία ἀνδρὶ οὕτως ἐπιφανεῖ καὶ εὐπατρίδῃ; Πᾶσα γὰρ δηλονότι τῆς ψυχῆς ἀσθενὴς οὖσα καὶ ταπεινὴ καὶ ἀγεννὴς ἡ δειλία δουλεία πέφυκε. Μὴ δουλεύειν ἡμᾶς ἐπιτρέπετέ τινι. Οὐκοῦν εἰς ἐλευθερίαν ἐξαιρεῖσθαι βούλεται; μηδαμῶς. Τί γὰρ ἐπάγει; εἰ μὴ πᾶσιν ἡμῖν. Τὸν δεσπότην ἀλλάττειν, οὐκ ἐλεύθερος εἶναι προθυμεῖται. οἷς καὶ δυνάμεθά, φησι, καὶ ὀφείλομεν. Ἀλλ' ἡμεῖς γε, εἴπερ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐξωγκωμένον ἡμῖν ἔνεστι φρόνημα, οὔτε δυνάμεθά πως οὔτ' ὀφείλομεν. Σὺ δὴ δύνασθαι λέγε, ἐπεὶ καὶ δύνῃ· ὀφείλειν δὲ μὴ εἴπῃς· ὅτι μηδενὸς ὀφειλέτης ἐστί τις πλὴν τούτου, ὃ μὴ ἀποδοῦναι αἰσχρὸν ὑπάρχει. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν τέως εἰρήσθω. Ἐκεῖνος δὲ σκεψάσθω, πῶς ἂν αὐτοκράτωρ εἴη, ὃν μηδ' ἐλεύθερον εἶναι ὅτε λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια οὕτω σαφῶς διήλεγξε.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ ΣΤ.

ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ Ο ΣΟΦΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ.

1. *Τίς ἐστιν ἄγαν οὕτω φορτικὴ ἐν τῇ τῶν σῶν χρημά- 42
των ἀπαριθμήσει καὶ ἀπειρόκαλος ἡ ἀλαζονεία; μόνος οὖν
ἦσθα πλούσιος σύ; Φεῦ πρὸς τῶν θεῶν. ἆρ' οὐκ ἔγωγ' ἀκη-
κοώς τι ἢ μεμαθηκὼς ἂν χαρείην; Πότερον σὺ μόνος πλούσιος
εἶ; τί δὲ εἰ μηδὲ πλούσιος; τί δὲ εἰ προςέτι καὶ πένης ὢν τυγ-
χάνεις; Τίνα γὰρ νοητέον εἶναι τῷ ὄντι πλούσιον; ἢ τουτὶ τὸ
ὄνομα τῷ ποτε τῶν ἀνθρώπων ἐπιθήσομεν; οἶμαι δὴ τούτῳ
μάλιστα, ὅςτις τοσαῦτα κέκτηται; ὥςτε πρὸς τὸ ζῆν ἐλευθε-
ρίως οἷς ἔχει ῥαδίως ἀρκεῖσθαι· καὶ ὅςτις μηδὲν ἐπιζητεῖ, μη-
δενὸς ἐφίεται, μηδὲ πλείονος τυγχάνειν εὔχεται. Αὐτὸν γάρ 43
σου θυμὸν πλούσιον δεῖ κρίνειν ἑαυτόν, οὐχὶ δὲ τοὺς τῶν ἀν-
θρώπων λόγους, ἢ τὰ κτήματα τὰ σά. ὅςτις οὐδέν οἱ ἐπιλεί-*

Πᾶσα — ἡμῖν] Textus Latinus Petav. exhibet quidem *omnis* 41
enim [*enim* optt. Edd. omittunt] *animi debilitati et humilis
et fracti timiditas servitus est*, at Graece Petavius expres-
sit lect. vett. Edd. *omnis enim animi debilitata et humilis et
fracta*. Pro ἡμῖν corr. ὑμῖν — *vobis* Cic.

οὔτε δυνάμεθά πω, οὔτ' ὀφείλομεν] Cic. *nec debemus nec pos-
sumus.*

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ ΣΤ.

Cap. I. *μόνος — σύ;*] H. l. ἦσθα et infra εἶ adiectum, cum 42
utroque loco verbum subst. sit omissum: pariter τῷ ὄντι ante
πλούσιον.

Αὐτὸν γὰρ — ἑαυτόν] Secutus est Petav. lect. vett. Edd. *Animus* 43
enim tuus oportet se iudicet divitem: Animus tuus oportet se Ern.;
Animus oportet tuus te iudicet optt. Edd. Graev. Gernh. Orell.

ὅςτις οὐδέν] I. e. *qui nihil*, vulgo *qui* omittitur.

λωλυῖαν· πρόςῆν δὲ καὶ ἐλευθέρου ὄντος τοῦ δήμου σύμφωνος γνώμη· καὶ προςέτι ἡ τοῦ δικαίου καὶ νομίμου, ὃς ἄντικρύς ἐστι σύνδεσμος τῆς πόλεως, μνήμη τις ἐνῆν διὰ πολλοῦ ἀποκαταστασθεῖσα. Ἀλλ' ὅρα δή, ὅπως ἐκείνων τῶν τοῦ σοῦ ληστηρίου βελῶν κατεφρόνησα. Τὸ γὰρ ἐπενεχθῆναί μοι καὶ ἐναπεσκῆφθαι παμπόνηρον ὑπὸ σοῦ τὸ ἀδίκημα, διὰ παντὸς ἔκρινα· αὐτὸ δὲ τοῦτο τὰ ἐπενεχθὲν ἐξικέσθαι μου οὐδεπώποτ' ἡγησάμην. ἢ μὴ τάχα που, ὁπηνίκα τοὺς τοίχους καθῄρεις, ἢ ἀνοσίους ταῖς οἰκίαις στέγαις πυρὸς ὑπέβαλλες, ὤου τι καταστρέφεσθαι ἢ ἐμπίμπρασθαι τῶν ἐμῶν. ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὕτως· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἐμοῦ ἴδιον οὔτ' ἄλλου τινὸς οὐκ ἐστιν, ὅπερ ἀφαιρεῖσθαι ἢ ἀποσυλᾶσθαι ἢ ἀποβάλλεσθαι δυνατόν. εἰ μέντοι τὴν ἐπὶ μακρὸν διατελοῦσαν τῆς ψυχῆς καρτερίαν ἀφεῖλες ἐμοί, ἢ τὰς ἐμὰς φροντίδας καὶ τὰς ἀγρυπνίας τάς τε βουλάς, δι' ὧν ἀνίκητος ἡ πόλις ἕστηκεν· εἰ ἀϊδίου ταύ-

ρου καὶ συμφωνοῦντος τοῦ δήμου, ἀνανεουμένης καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἅτινα τῆς πολιτείας ἐστὶ δεσμά, μνήμης. Καὶ ὅρα δή, ὅπως τῶν τῆς ληστείας σου βελῶν ὠλιγώρησα. Ἐφειμένην καὶ ἐπιπεμφθεῖσαν ὡς ἐμὲ παρὰ σοῦ παγκάκην καὶ ἄδικον ὕβριν, ἀεὶ ᾠήθην· ἐμοῦ δὲ καθικέσθαι καὶ καθάψασθαι, οὐδέποτε ἡγησάμην. εἰ μὴ τάχα, ὁπότε τοίχους κατέβαλλες ἢ τοῖς οἰκήμασι μιαρὰς εἰςέφερες δᾷδας, τῶν ἐμῶν τι χρημάτων ἢ καταπίπτειν ἢ κατακαίεσθαι ὑπελάμβανες.
29 Μηδὲν μήτε ἐμὸν εἶναι μήτε ἄλλου τινὸς ὄν, τὸ ἢ ἀφαιρεῖσθαι ἢ ἀποβάλλεσθαι δυνάμενον. εἰ ἐμὲ ἀφείλου θείαν τῆς ψυχῆς ἐμβρίθειαν καὶ εὐστάθειαν, καὶ τὸ τῇ ἐμῇ φροντίδι, ἀγρυπνίᾳ, βουλῇ, καί, σοῦ ἄκοντος, ἑστάναι τήνδε τὴν πολιτείαν· εἰ τούτου ἀθανάτου δῆθα καὶ ἀειθαλοῦς εὐεργετήματος μνήμην ἐξήλει-

---

Πρὸ τοῦ an *προτοῦ* rectius scribatur vd. ad Caton. cp. 8. adde Rüdig. ad Dem. Olynth. III. cp. 8.

Ἀλλ' ὅρα] *At vide* reddidit Petavius, *ac vide* Turnebus, ut Gernh. Orell.

παμπόνηρον] Pro falso *παγκάκην* apud Turnebum corrige *πάγκακον*.

ἀλλ' — δεῖ] De suo addidit Petavius.

29 *Οὐδὲν γὰρ οὔτ' — οὔτ'*] Expressit Petavius *enim* in plerisque Edd. omissum, a Turnebo quoque. Sed idem male *μηδὲν μήτε — μήτε*, et omisit *eripi*.

δι' ὧν ἀνίκητος ἡ πόλις ἕστηκεν] i. e. *quibus respublica invicta stat*: Turnebus *καί, σοῦ ἄκοντος, ἑστάναι τήνδε τὴν πολιτείαν*, secutus lect. *quibus respublica, te invitissimo, stat*, ut Graev. Ern. Gernh. Orell. quos vide.

της τῆς χώρας ἀθάνατον τὴν μνήμην ἐξήλειψας· πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰ τὸν νοῦν ἐκεῖνον, ἀφ᾽ οὗ τοιάδε προελήλυθε τὰ βουλεύματα, ἀπεστέρησας ἐμὲ, τότε ἂν ὡμολόγουν ἠδικῆσθαι. Εἰ δὲ ταῦτα μήτ᾽ ἐποίησάς πω, μήτε ποιεῖν ἠδυνήθης, λαμπρὰν καὶ ἔνδοξον ἐμοὶ κάθοδον μᾶλλον, ἢ ἀθλίαν καὶ ἐλεεινὴν ἔξοδον ἡ σὴ ἀδικία παρεσκεύασεν. Οὐκοῦν ἔγωγε πολίτης ἦν ἀεὶ, τότε δὲ μάλιστα, ἡνίκα τὴν ἐμὴν σωτηρίαν ἡ σύγκλητος ὡς ἀρίστου πολίτου τοῖς ἔξωθεν ἔθνεσι συνίστη. Σὺ δὲ μηδὲ τὸ νῦν ἔχρη πολίτης εἶ, εἰ μή που πολέμιος ὁ αὐτὸς καὶ πολίτης εἶναι δύναται. Ἆρα σὺ πολίτην τοῦ πολεμίου φύσει καὶ τόπῳ, ἢ προαιρέσει καὶ ἔργοις διαστέλλειν ἀξιοῖς; II. Φόνον σὺ κατὰ τὴν ἀγορὰν εἰργάσω· διὰ ληστῶν ἐνόπλων τὰ ἱερὰ κατέλαβες· τὰς τῶν ἰδιωτῶν οἰκίας καὶ τοὺς νεὼς ἐνέπρησας. Πῶς οὖν ἐστι πολέμιος ὁ Σπάρτακος, εἰ πολίτης εἶ σύ; πῶς δ᾽ οἷόν τε ἔστι πολίτην εἶναί σε, δι᾽ ὃν ἡ πόλις

φες, μᾶλλον δὲ εἰ καὶ τὸν νοῦν ἐκεῖνον, ὅθεν τοιαῦται βουλαὶ ἐξέφυσαν, ἀφεῖλου, τότε ἂν δὴ τό τε τῆς σῆς ἀδικίας καὶ ὕβρεως ὡμολογησάμην αἰσθέσθαι. Εἰ δὲ σὺ μήτε ταῦτα διεπράξω, μήτε διαπράττεσθαι ἠδύνασο, ἐπάνοδον ἔμοιγε ἔνδοξον ἡ σὴ ἀδικία παρεσκεύασεν, οὐχὶ ἔξοδον κακοδαίμονα καὶ ἄθλιον. Τοιγαροῦν ἐγὼ ἀείποτε πολίτης ἦν, καὶ τότε δὴ μάλιστα, ὁπότε ἡ σύγκλητος τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, ὡς δήπουθεν καλοῦ κἀγαθοῦ πολίτου, τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ ἔθνεσιν ἀλλοτρίοις ἐπέσκηπτε καὶ συνίστα. σὺ δὲ μηδὲ νῦν πολίτης, εἰ μὴ ἄρα ὁ αὐτὸς πολίτης καὶ πολέμιός ἐστιν. ἆρα σὺ τὸν πολίτην ἀπὸ τοῦ πολεμίου φύσει καὶ τόπῳ, ἀλλὰ μὴ διανοίᾳ καὶ πράξει διακρίνεις; II. Φόνον ἀνδρῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ πεποίηκας, διὰ καθωπλισμένων ληστῶν τοὺς νεὼς κατείληφας καὶ κατέσχηκας, ἰδίᾳ τε τῶν πολιτῶν οἰκίας καὶ ἱερὰ τῶν θεῶν κατέπρησας. Διὰ τί ὁ Σπάρτακος πολέμιος, σοῦ πολίτου ὄντος; ἆρα σὺ πολίτης, ὅπου

ἐξήλειψας — ἠδυνήθης] Recte Aor. posuit Petavius, male Turneb. ἐξήλειφες — ἠδύνασο: ceterum formae magis Atticae sunt ἐδύνω — ἠδύνω vd. Buttm. Gr. max. Vol. II. p. 112.

Οὐκοῦν — ἀεὶ] Turn. Τοιγαροῦν ἐγὼ ἀείποτε πολίτης ἦν; uterque *eram* a plerisque Edd. omissum expressit.

Σὺ — εἶ] Turnebus: σὺ δὲ μηδὲ νῦν πολίτης. Uterque expressit *tu ne nunc quidem es civis.* Iam Graevius delevit verba a posterioribus Edd. omissa *es civis.*

Cap. II. καὶ τοὺς νεὼς] Turn. καὶ ἱερὰ τῶν θεῶν, uterque secutus est lect. *aedesque*, vulgo *aedes.*

εἰ πολίτης εἶ σύ] Turn. σοῦ πολίτου ὄντος, uterque secutus est lect. *si tu es civis*, vulgo *si tu civis.*

οὐκ ἐγένετό ποτε; εἶναι τοὔνομά μοι τὸ σὸν ἐπιφημίζων φυγάδα καλεῖς ἐμέ, καίτοι πάντων οὕτως ὑπολαμβανόντων, ὅτι ἐμοῦ ἀποχωροῦντος καὶ ἡ πολιτεία συνεξωρίσθη, οὐχ ἑαυτόν ποτε περισκοπήσεις, ὦ πάντων ἀνθρώπων ἀνοητότατε; οὐχ οἷς πράττειν μέλλεις ἢ λέγειν, τούτοις τὸν νοῦν ἐπιστήσεις; οὐκ οἶσθα τὸν μὲν ἐξορισμὸν τῶν κακουργημάτων εἶναι τιμωρίαν· ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν τῶν ἐμοὶ λαμπρῶς διαπεπραγμένων ἕνεκεν ὑποστῆναί με; Πάντες μὲν γὰρ οἱ κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς, ὧν σὺ προστασίαν καὶ ἡγεμονίαν ἀναδέδεξαι, καὶ ὧν οἱ νόμοι τὴν φυγὴν κατεδίκασαν, φυγάδες εἰσίν, εἰ καὶ μήπω ἐκ τῆς χώρας μετέστησαν. Ἆρ᾽ οὖν φυγὴν καταγνόντων σου τῶν νόμων ἁπάντων, φυγὰς ὅμως οὐχ ὑπάρξεις; Πότερον δ᾽ ὁ σὺν βέλει προερχόμενος, οὗτος ἐχθρὸς καὶ ἐπίβουλος ὀνο-

σοῦ ποτε ἕνεκα πόλις οὐχ ὑπῆρχεν; εἶτα καὶ με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα, συμπάντων, ἐμοῦ φεύγοντος, ἐν τοσούτῳ τὴν πολιτείαν ἐξορισθῆναι οἰηθέντων; Οὐδέποτε, ὦ ἀνδρῶν ἁπάντων ἐμπληκτότατε, εἰς ἑαυτὸν περιόψει καὶ περιστρέψῃ; οὐδέποτε μήτε τῶν παρὰ σοῦ ποιησομένων μήτε λαλησομένων ἐπιμελήσῃ; ἀγνοεῖς τὴν φυγὴν αὐτουργημάτων καὶ πονηριῶν εἶναι πρόστιμον; ἐκείνην δὲ τὴν ἐμὴν ἀποδημίαν διὰ τὰ πράγματα ὑπ᾽ ἐμοῦ καλῶς καὶ εὐκλεῶς καὶ ἐπιφανῶς ἀποδειχθέντα καὶ κατορθωθέντα ἐνστησαμένην;

81 *Ἅπαντες τοίγαρτοι αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι, ὧν σὺ ἡγεμὼν εἶναι γαυριῶν κηρύττεις, ὧν οἱ νόμοι φυγὴν καταγινώσκουσι, φυγάδες εἰσίν, καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες. Ἦ πάντων δῆθα τῶν νόμων σε φεύγειν κελευόντων καὶ ἀναγκαζόντων, φυγὰς οὐκ ἔσῃ; Οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων;*

εἶτα — ἐμέ] Turnebus: *εἶτα καί με τῇ σαυτοῦ ἐπωνυμίᾳ καθυβρίζεις καὶ ἀποκαλεῖς φυγάδα*: expressa est ab utroque lectio *et me exsulem tuo nomine appellas*; vulgo *et me tuo nomine appellas.*

οὐχ οἷς — ἐπιστήσεις] H. l. apud Turnebum pro *μήτε* bis *οὔτε*, pro *ποιησομένων — λαλησομένων* rescribe Futur. Passiv. vd. annot. ad Parad. IV. Cap. I, 27.

81 *κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς*] I. e. *scelerati atque impii*, Turnebus *αὐτόχειρες, κακοῦργοι καὶ ἀνόσιοι* — addens de suo primum voc. h. l. non aptum.

εἰ — μετέστησαν] Turnebus *καίπερ τὴν γῆν πατρίδα μὴ καταβεβληκότες*, minus recte *solum mutare* reddens *τὴν γῆν πατρίδα καταβάλλειν*, pro quo Blum. Anleit. p. 190. bene *μεταλλάττειν τὴν χώραν* substituit. Nota est form. Homeric. *ἡ πατρὶς γαῖα.*

Πότερον — ὀνομάζεται] Turnebus *οὐχὶ ἐχθρὸς καλεῖται ὁ σὺν βέλει βαδίζων*, uterque expressit lect. *Non appellatur inimicus, qui*

μαίζεται; ἀλλὰ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἐπ' αὐτοφώρῳ ἔχων ὅπλον τὸ ξιφίδιον. ἢ ὁ τὸν ἄνθρωπον φονεύσας; σὺ δὲ πάνυ πολλοὺς ἀνῄρηκας. ἢ ὁ τὸν ἐμπρησμὸν ἐργασάμενος; καὶ δὴ τὸ τῶν Νυμφῶν ἱερὸν αὐτοχειρὶ σὺ κατέπρησας. ἢ τοὺς νεὼς τῶν θεῶν ὁ καταλαβών; σὺ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπέδευσας. Τί δῆτα 32 τοὺς κοινοὺς ἅπασι νόμους προφέρω; ὁ γὰρ Κορνιφίκιος, τῶν σοι οἰκείων εἷς ὅτι μάλιστα, ἴδιον σοῦ περὶ νόμον ἔθηκε τοῦτον, ὥστε σε, ἐὰν τῷ τῆς Ἀγαθῆς ἀδύτῳ θεοῦ προσεληλυθὼς εἴης, φυγὴν καταχριθῆναι. Σὺ δὴ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ καυχᾶσθαι εἴωθας. Πῶς οὖν ὑπὸ τοσούτων φυγὴν καταγνωσθεὶς τῶν νόμων τὸ τοῦ φυγάδος ὄνομα οὐκ ὀῤῥωδεῖς; Ἀλλ' εἰμί, φῄς, ἐν τῇ Ῥώμῃ. τί μήν; καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ πρώην ἦσθα. Οὔκουν ὅπου ποτ' ἄν τις εἴη, παρὰ τοῦτο καὶ νόμιμον σχή-

ἀλλὰ μὴν τὸ σου ἐγχειρίδιον πρόσθε τῆς συγκλήτου κατεφωράθη. ὁ ἀνδροκτονήσας; σὺ δὲ παμπόλλους ἀνῄρηκας. ὁ πυρπολήσας; τὸ Νυμφαῖον ταῖς χερσί σου ἐνεπρήσθη. ὁ τοὺς θεῶν νεὼς καταλαβών; σὺ δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπεδεύσω. Ἀλλὰ τί τοὺς κοινοὺς καὶ ἐπιχωρίους νόμους προφέρω, ὧν προστάγμασιν φυγαδεύῃ; ὃ σου ἐπιτηδειότατος περὶ σαυτοῦ προνομίαν εἰσηνέγκατο, ἐφ' ᾧ τέ σε, εἰ εἰς ἄδυτον τῆς ἀγαθῆς θεᾶς εἰσῄεις, ἐκ τῆς πόλεως ἐκδιωχθῆναι καὶ ἐξορισθῆναι. Ἐπὶ τούτῳ δὴ καὶ σὺ ἀλαζονεύῃ ἄντικρυς καὶ γαυριᾷς ὁμολογῶν. Πῶς ἄρα ὑπὸ τοσούτων νόμων φυγαδευθεὶς τὸ φυγάδος ὄνομα οὐχὶ ὀῤῥωδεῖς; ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημῶ, φῄς. ἀλλὰ καὶ εἰς ἄδυτον εἰσέφρησας. οὐ τοίνυν ὁπουποτε γῆς τις ἐνδιατρίβοι, τῶν ἐκείνου

---

cum telo fuerit. Gruterus: *Num appelletur* etc. Graevius: *Num appellatur* etc. et sic Blum. Anleit. p 190. Gernhardus cum Facciolato: *Non appelletur is* etc. Orellius e coniectura: *Exsul non appelletur is* — quae h. l. optime convenit.

ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ κατεστρατοπέδευσας]. Recte Turn. *κατεστρατοπεδεύσω* vd. Lexic. Ceterum Petavius secutus videtur lectionem *in foro etiam castra posuisti*; vulgo *etiam* omittitur.

προφέρω] Post hoc vocabulum Cic. verba a Petavio omissa sunt: 32 *quibus omnibus es exsul.*

ὁ γὰρ — μάλιστα] Sequitur Petavius lect. interpolatam *familiarissimus tuus Cornificius*, quum *Cornificius* vulgo omittatur.

ἐὰν π. εἴης]. Et *ἐὰν* et Optativum perperam posuit Petavius. Apud Turnebum *εἰσῄεις* mutavi in *εἰσῄεις*, quoniam *εἰσῄεις* est imperfectum verbi *εἴσειμι*, et ob *accessisses* apud Cic. *εἰσῄεις* requiritur. De *Bona Dea* vd. Plutarch. Caesar. cp. 9. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις θεός, ἣν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὥσπερ Ἕλληνες Γυναικείαν. H. l. et infra Turnebus non recte artic. ante *ἄδυτον* omisit.

φῄς] I. e. *inquis* Petav. et Turn., Orell. *inquit.*

σει, τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ τὴν ἐξουσίαν, εἰ ἐνταῦθα εἶναι αὐτὸν οἱ νόμοι οὐκ ἐπιτρέπουσι.

τόπου δικαίως ἐπήβολος ἔσται, εἴπερ ἐνταῦθα διάγειν καὶ μένειν τὸν ἄνθρωπον οἱ νόμοι ἀπαγορεύουσι.

τοῦ — τόπῳ] Τόπου corrigendum videtur. Apud Turnebum pro ὁπούποτε scripserim ὁπουδήποτε.

In interpretatione Graeca Paradoxorum a Turnebo confecta correxi haec menda, maximam partem typographica, quae ad finem Parad. IV. coniunctim exhibere placuit:

Prooem. 1. ὅτε pr. ὅτε. - κομιδῇ pr. κομιδῆ. - 2. ᾗ τὴν pr. ἤ τὴν. - παρὰ pr. παρά. - ἀνθολογίᾳ pr. αὐθολογία. - ἐστὶν pr. ἐστίν. - 3. τὴν πατρίδα pr. τὸν πατρίδα. - δέ σοι pr. δὲ σοί. - Στωϊκοὶ pr. Στωϊκοι - 4. ἐκείνων pr. ἐκείνῶν. εἴς τε pr. εἰς τέ. - φιλοτιμότερον pr. φιλοτιμώτερον. - μάλιστά μοι Σωκρατικὰ pr. μάλιστα μοί Σωκρατικά. - 5 τυξὶν pr. τυξί. - τῷ σου pr. τῷ σοῦ. - ὥσπερ τινα pr. ὥσπερ τινα. - Παλλάδα pr. Γαλλάδα. - Parad. I. Cap. I, 6. ἐμὲ pr. ἐμέ. - τό μοι pr. τὸ μοι. - εἰρῆσθαι pr. εἴρησθαι. - τοὺς pr. τοῦς. - ἐνταῦθα pr. ἔνθαυτα (Ion.). - τῶν pr. τῶν. - γάρ τι pr. γὰρ τί. - 8. πλατὺν pr. πλατήν. - σοφὸν pr. σόφον. - ἑπτὰ pr. ἕπτα. - ὑπό τινός pr. ὑπὸ τινός. - τί - ἀγαθόν ἐστιν pr τί - ἀγαθὸν ἔστι. - ἀληθεύεται pr. ἀλληθεύεται. - ἐνάρετον ἀγαθόν ἐστι pr. ἐνάρετὸν ἀγαθὸν ἔστι. - Cap. II, 10. ἐχρῆν pr. ἔχρην. - ἐλευθεριωτῶν pr. ἐλευθεριωτῶν. - Ῥωμύλος pr. Ῥώμυλος. - χρήμασιν pr. χρῄμασι. - 12. ἐλευθερώσει pr. ἐλευθερῶσι. - ἐσκόπουν pr. ἐκάπουν. - οὐδεμιᾶς pr. οὐδεμίας. - ποῖα ter pr. ποῖα. - Καρχηδονίων pr. Καρχηδωνίων. - οἱονεὶ pr. οἷονεί. - Cap. III, 13. αὐτοί τινι pr. αὐτοί τινι. - ἀνδριᾶσι pr. ἀνδρίασι. - ἀργυρώμασιν pr. ἀργυρώμασι. - 14. νῦν bis pr. νύν - νῦν. - 15. ἐπαινετώτατός - κεκτημένος - ἐπαινετώτερον pr. ἐπαινετώτατος - κεκτημένος - ἐπαινετώτερον - πολλῶν γε pr. πολλῶν γέ. - καθεστηκότος pr. κατεστηκότος. - Parad. II, 16. ποία τις pr. ποῖά τις. - τί - ὅν τι pr. τί - ὅτι. - 17. καθέστηκεν pr. καθέστηκε. - ξυμβήσεται pr. ξυμβήσεται. - 18. ἔν τινι pr. ἔν τινι. - τόπος τις pr. τόπους τίς. - σκάνουσι pr. σκανοῦσι. - σου pr. σοῦ. - τινὲς pr. τινες. - ἀνὴρ - ἀνδρεῖος pr. ἀνήρ - ἄνδρειος. - αἱρετὸν pr. ἀρετόν. - Parad. III. Cap. I, 20. Μικρόν τι pr. Μικρον τι. - ἀποβάσεσιν pr. ἀποβάσεσι. - γενναίαν τινὰ καὶ εὐπάτριδα pr. γενναῖάν τινα καὶ εὐπατρίδα. - γραμμὰς pr. γράμμας. - ὑπερπηδῶν pr. ὑπερποδῶν. - οἷόντ᾽ pr. οἷον τ᾽. - ῥᾳδίως ἅπασιν pr. ῥαδίως ἅπασι. - σώφρονα - μιᾶς τινὸς pr. σώφρονα - μίας τινος. - 22. μία τὶς pr. μία τις. - οἷόν τε pr. οἷον τε. - ὀρθότερον pr. ὀρθώτερον. - γεννηθέντα pr. γεννηθέντα. - Cap. II, 23. μαστροπῶν pr. μαστρόπων. - εὐφημεῖς μὲν pr. εὐφημεῖς μέν. - διαγωνιζόμεθα pr. διαγωνιζώμεθα. - περί τινος pr. περὶ τίνος. - ἐξεληλακόσιν pr. ἐξεληλακόσι. - ὁμοίαν pr. ὁμοῖαν. - 24 πατραλοῖαι γεγόνασιν pr. πατραλοῖαι γεγόνασι. - Ταυτὶ pr. Ταυτί. - εἰς pr. εἴς. - 25. τοῦτό ἐστιν pr. τοῦτο ἐστίν. - παρ᾽ pr. πάρ᾽. - προὔχει pr. προύχει. - ἑκάστῳ ὅσων pr. ἑκάστῳ ὅσιον. - 26. μὲν οὖν pr. μέν οὖν. - οἷόν τε pr. οἷόν τε. - Parad. IV. Cap. I, 27. κράτος pr. κράτοις. - γάρ ποτε pr. γὰρ ποτέ. - ἐστὶν pr. ἐστί. - λῃστῶν et infr. bis pr. λῃστῶν. - σιδήρῳ ἐκποδὼν pr. σιδήρω ἐκποδῶν. - ὑπῆρχεν et infr. pr. ὑπῆρχε. - λῃστεία infr. λῃστείας pr. λῃστεία - λῃστείας. - πολιτείας pr. πολιτείας. - 28. τοίχους pr. τοίχους. - θείαν pr. θεῖαν. - ἠδύνασο pr. ἠδυνάσο. - ἐστιν pr. ἐστι. - Cap. II, 30. τοὺς νεὼς pr. τοῦς νέως. - καί με pr. καὶ μέ. - συμπάντων pr. σύμπάντων. - οὐδέποτε pr. οὐδέποτε. - εἰς pr. εἴς. - καίπερ

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Ε.

ΟΤΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΣΟΦΟΙ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ· ΠΑΝΤΕΣ ΔΕ ΟΙ ΜΩΡΟΙ, ΔΟΥΛΟΙ.

I. *Δι' εὐφημίας μὲν οὖν ἀγέσθω πάσης οὗτος ὁ αὐτο- 33
κράτωρ, ἢ καὶ τοῦτο προσειρήσθω, ἢ τῆς ἐπωνυμίας ἐκείνης ἄξιος κεκρίσθω. Πῶς ἢ τίνος ἂν ἐκεῖνος ἄρξαι ἀνδρὸς ἐλευθέρου ὁ μὴ τῶν ἑαυτοῦ κατακρατεῖν ἐπιθυμιῶν δυνάμενος; Οὐκοῦν τὰς ἀκολάστους ὁρμὰς ἑαυτοῦ πρότερον καταστειλάτω καὶ τῶν ἡδονῶν ὀλιγωρείτω, τὴν ὀργὴν ἐπισχέτω, τῇ δὲ πλεονεξίᾳ ὅρους τιθέτω καὶ τὰς λοιπὰς τῆς ψυχῆς κηλίδας ἐκποδὼν ποιείσθω. καὶ οὕτω τοῖς ἄλλοις ἐπιτάττειν ἐπιχειρείτω τότε, ἐπειδὰν πονηροτάταις δεσποίναις πειθόμενος παύσηται, ἀτιμίᾳ τε καὶ ἀσχημοσύνῃ. καθ' ὅσον γὰρ ταύταις πειθήνιον ἑαυτὸν παρέξει, οὐχ ὅπως αὐτοκράτορσιν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἐλευθέροις ἐγκριτέος εἶναι δοκεῖ. Καλῶς γὰρ δὴ τοῦτο ὑπὸ τῶν λογιωτάτων ἀνδρῶν διαπεφήμισται, οὓς ἔγωγ' ὡς ἀξιόχρεως εἰς τὸ πιστώσασθαι μάρτυρας οὐκ ἂν παρέσχον, εἰ πρὸς ἀγροίκους καὶ ἀπαιδεύτους τινὰς τὸν λόγον ἔμελλον ποιεῖσθαι. ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἄνδρας λεκτέον ἐμοὶ φρονιμωτάτους μηδὲ τῶν τοιούτων ἀνηκόους, τίνος ἕνεκεν ὑποστειλαίμην ἂν προσποιούμενος, εἴ τινα ποτε ἐν τούτοις τοῖς μαθήμασι σπουδὴν ἐθέμην, μάτην ἐμοὶ καὶ εἰκῇ κατατετρῖφθαι; τοῦτο τοίνυν ὑπὸ τῶν εἰς τὰ πρῶτα τῆς παιδείας ἀνηκόντων εἴρηται, πλὴν τοῦ σοφοῦ ἐλεύθερον εἶναι μηδένα. Τί ποτε γάρ ἐστιν 34
ἡ ἐλευθερία; ἡ τοῦ ζῆν καθὸ ἂν βουληθῇς ἐξουσία. Τίς οὖν ἐστιν ὁ καθὸ βούλεται ζῶν, εἰ μὴ ὁ τὰ ὀρθῶς ἔχοντα μεταδιώκων καὶ τῷ καθήκοντι χαίρων, ὅτῳ αὖ ἐσκεμμένη καὶ προβεβουλευμένη ὁδός ἐστι τοῦ βίου; ὅ τε τοῖς νόμοις οὐ διὰ τὸν φόβον πειθόμενος, ἀλλ' ὅτι σωτήριον αὐτὸ τοῦτο μάλιστα*

---

pr. καὶ περ. - τό σου pr. τὸ σοῦ. - ἀνῄρηκας pr. ἀνήρηκας. - πυρπολήσας pr. πυρπολῆσας. - *Νυμφαῖον* (sic Schneid. Lex. Blum. Anl. vd. Steph. Thes. de accentu) a Passov. Rost. rectius *Νύμφαιον* exhibetur. - νεὼς pr. νέως. - 32. τί pr. τι. - ὃ σοῦ pr. ὁ σοῦ. - ᾧ τέ με pr. ᾧ τέ σε. - δὴ pr. δή. - γαυριᾷς pr. γαυριάς. - ἄδυτον εἰςέφρησας pr. ἄδυτον εἰςέφρησεν.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ Ε'.

Cap. I. *Ὅτι—δοῦλοι*] Vett. Edd. et Facciolat.: *Ὅτι πάντες οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, πάντες δὲ* (Lugd. 1556 *πάντες οἱ*) *μωροὶ δοῦλοι*, unde Petavius suam inscript. composuit. Graev. Ern. Gernh. Orell.: *Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος.*

πρότερον] *Prius* in aliquot Codd. et Edd., vulgo *primum*. 33

διαπεφήμισται] *Διαφημίζω* est poeticum pr. *λέγω*. Infra pro *μηδὲ — ἀνηκόους* corr. *οὐδὲ — ἀνηκόους*.

Τί — ἐξουσία] Cf. Arrian. Diss. Epict. IV, 1. *ἐλεύθερός ἐστιν* 34
ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἔστιν οὔτε κωλύειν οὔτε βιάσασθαι. Diog. Laert. VII. §. 121. *εἶναι γὰρ τὴν ἐλευθερίαν ἐξουσίαν αὐτοπραγίας.*

τίθησιν· ὁ μήτε λέγων μήτε δρῶν μήτε διανοούμενος ὁτιοῦν, εἰ μὴ ἑκουσίως τε καὶ ἐλευθέρως· οὗ πᾶσα βουλὴ καὶ πρᾶξις ἀφ' αὑτοῦ προέρχεται καὶ πρὸς αὑτὸν ἀναφέρεται· ὥςτε μηδὲν παρ' αὐτῷ δύνασθαι πλέον τῆς ἑαυτοῦ βουλήσεώς τε καὶ κρίσεως· ὥπερ καὶ ἡ τύχη αὐτὴ (ἣν πλείστην φασὶ δύναμιν ἔχειν) ὅμως ὑπείκει. καθάπερ ὁ σοφὸς εἶπε ποιητὴς οὕτω πως λέγων· ἐκ τῶν ἰδίων ἑκάστῳ πλάττεται τρόπων. τοιγαροῦν τοῦτο μόνῳ συμβαίνει τῷ σοφῷ, ὥςτε μηδὲν ἄκοντα πράτ-
35 τειν μηδ' ἀνιώμενον μηδ' ἀναγκαζόμενον. Ὃ κἂν διὰ πλειόνων ἐπεξεργαστέον εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ βραχὺ δὴ τοῦτο καὶ ὁμολογουμένως ἀληθές ἐστι, πλὴν τοῦ οὕτω διακειμένου μηδένα ὑπάρχειν ἐλεύθερον. Οὐκοῦν πονηροὶ ἅπαντές εἰσι δοῦλοι. καὶ τοῦτο μέντοι οὐ τοσοῦτον τῷ ὄντι, ὡς τῷ λόγῳ παράδοξόν ἐστι καὶ θαυμαστόν. οὐδὲ γὰρ δούλους λέγουσιν ἐκείνους, ὡς ἀνδράποδα τὰ τῶν κυρίων ἴδια γεγενημένα εἴτε ἐκ τῆς διὰ ζυγοῦ πράσεως, εἴτε ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ τῶν κατὰ τὰς πόλεις νομιζομένων. ἀλλ' εἴπερ ἐστὶν ἡ δουλεία πειθαρχία τις ἀνάνδρου ψυχῆς καὶ ἀπεῤῥιμμένης καὶ μὴ αὐτοκρατοῦς, τίς ἂν ἀρνοῖτο, μὴ οὐχὶ δούλους εἶναι κούφους ἅπαντας καὶ πλεονέκτας καὶ
36 μοχθηρούς; II. Ἆρα γὰρ ἐλεύθερος ἂν ἐμοὶ δόξειεν ἐκεῖνος, ᾧ γυνὴ ἐπιτάττει; καὶ νομοθετεῖ, ὑπαγορεύει, κελεύει, ἀπαγορεύει ὅ, τι βούλεται; ὃς μηδὲν μήτε προσταττούσης ἀναίνεσθαι δύναται, μήτε τολμᾷ παραιτεῖσθαι; ἥτις ὃ ἐὰν αἰτῇ, δοτέον ταύτῃ· ἐὰν καλῇ, ἰτητέον· ἐὰν ἐκβάλλῃ, ἀποχωρητέον· ἢν δ' ἀπειλῇ, φοβητέον. Τοῦτον μὲν οὖν ἔγωγε οὐ μόνον δοῦλον, ἀλλὰ καὶ πονηρότατον δοῦλον προσαγορεύειν οἶμαι δεῖν, κἂν ἐκ λαμπροτάτης ἐξ οἰκίας γενόμενον. Καθάπερ δὲ ἐπὶ μεγάλης οἰκίας εἰσί τινες ἐπιτηδειότεροι, ὥς γοῦν ἑαυτοῖς δοκοῦσιν, οἰκέται· οἷοι, φέρε εἰπεῖν, οἱ [illegible]· οἱ δὲ ἄλλοι ταπεινότεροι, ὡς ἂν εἶεν οἱ μεσαύλιοι. οὕτως εἰς μωρίας λόγον ἔχει τὰ κατὰ σεαυτόν. οὕτως δὲ μωρίαν ὀφλισκάνουσιν

ὁ μήτε δρῶν κτλ.] Corr. ὁ οὔτε δρῶν — ὁτιοῦν, vel ὁ οὐδὲν δρῶν.

ἐκ — τρόπων] Expressa est lectio suis cuique fingitur moribus. Pronomen ex mult. Codd. et Edd. Gernhard uncis inclusit, Orellius liberavit.

35 ὡς — κυρίων] Cic. verba non accurate interpretatus est Petavius: ut mancipia, quae sunt dominorum facta nexu. Quid sit nexus, docet Ern. Cl. Cic. Nexus est ritus vendendi per aes et libram praesentibus quinque testibus, quo venditor obligatur ad evictionem praestandam. Quomodo nexum Graeci scriptores, ut Dion. Halicarn., interpretati sint, dicere nequeo, quum loca frustra quaesiverim, in quibus nexus mentio fiat.

πειθαρχία τις] Post τις omissa sunt verba [illegible] est, i. e. [illegible].

36 C. II. Καθάπερ — ὀφλισκάνουσιν] In h. l. vehementer Codd. et Edd. admodum discrepant. Textus quidem Latinus ap. Petav. sic exhibetur: atque ut in magna familia sunt alii lautiores, ut

οἱ τοῖς ἀγάλμασιν ἢ ταῖς γραφαῖς ἢ ἀργύρῳ τῷ γλυπτῷ ἢ
τοῖς Κορινθίων χειρῶν ἔργοις ἢ μεγαλοπρεπέσιν οἰκοδομαῖς
πλέον ἢ προσήκει τερπόμενοι. Ἀλλ' ἡμεῖς, φασίν, ἐκ τῶν
πρώτων τῆς πόλεως ἄρχοντές ἐσμεν. οὐ μὲν οὖν οὐδ' οἰκετῶν
ἄρχοντές ἐστε τῶν ὑμετέρων. Ὥσπερ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν οἱ 37
ἐκεῖνα χαρίζοντες, οἱ ἀποσμήχοντες, οἱ καταχρίοντες, οἱ καλ-
λύνοντες, οἱ ἐπιπάττοντες, οὐκ ἐν τῇ ἐντιμοτάτῃ τάξει τῆς
δουλείας ἐξετάζονται· οὕτως ἐν τῇ πόλει οἱ τῶν τοιούτων ἐπι-
θυμίαις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες μόνον οὐκ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐκεί-
νης τάττονται τῆς πόλεως. Ἀλλὰ μὴν μεγάλους, φῄς, ἐγὼ
πολέμους καὶ ἀρχὰς οὐκ ἐλαχίστας διεχείρισα, καὶ τὰς ἐπαρ-
χίας δέ ποτε διεῖπον. Οὐκοῦν ἀξίαν ἐπαίνου λάμβανέ τοι τὴν
γνώμην. τὸ δὲ νῦν Ἐχίονος γραφή τις ὑπὸ θάμβους ἐξεστη-
κότα σε κατέχει ἢ ἄγαλμά τι τῶν Πολυκλειτείων. Ἐῶ λέγειν,
πόθεν ἀνῄρηκας ταῦτα καὶ πῶς κέκτησαι. ἀλλ', ὅταν ἀνα-
θεωροῦντά σε καὶ θαυμάζοντα καὶ ἀναβοῶντα καθορῶ, δοῦ-
λον εἶναί σε τῶν φληνάφων ἐκείνων κέκρικα. Οὐκ ἀστεῖα γοῦν 38
ἐστὶ ταῦτα; φησίν· εἶεν, καὶ γὰρ καὶ ἡμῖν πεπαιδευμένοι εἰ-
σὶν ὀφθαλμοί. Πλὴν οὕτω κομψὰ δεῖ τὰ τοιάδε νομίζεσθαι,
οὐχ ὥστε δεσμὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ὡς παίδων ἀθύρματα γενέ-

---

sibi videntur servi, sed tamen servi † *atrienses, ac tu sic pari stultitia sunt, quos — delectant.* Sed haec verba Petavius non reddidit, sed expressit partim e coniectura Lambini, partim ex aliis lect. conflata in hunc fere modum: *Atque ut in magna familia sunt alii lautiores, ut sibi videntur, servi, sed tamen servi, ut atrienses, alii inferiore loco, ut mediastini, ac tu pari stultitia: sic pari stultitia sunt, quos* etc. Gernhardus in textu: — *servi, sed tamen servi* [, *atrienses ac topiarii*]; *pari stultitia sunt;* in annotatt. cum Gifanio legendum censet: *sed tamen servi: pari stultitia sunt, quos* — exclusis verbis *atrienses ac topiarii.* Orellius secutus Cod. Car. Stephani: *sed tamen servi, sic ii pari stultitia sunt*, sententiam loci recte interpretatus est. Pro μεσοπύλειοι corr. μεσαύλιοι, nam prius non exstat in Lexicis.

τοῖς Κορινθίων χειρῶν ἔργοις] *Corinthia opera* dicuntur rectius supr. Par. I. Cap. III. et infr. §. 3. Κορινθιουργῆ.

Ἀλλ' — ἐσμεν] A Petavio *inquiunt* vulg. expressa est, *inquis* Orell.: tum textus Latinus ap. Petav. repraesentat quidem *At sumus — civitatis principes*, at interpretatio Graeca sequi videtur lect. *At sumus — e summis civitatis principes.*

οἰκετῶν — τῶν ὑμετέρων] Textus Latinus exhibet vulgatam *conservorum — vestrorum*, i. e. τῶν συν — ὁμο — δούλων; οἰκετῶν i. q. *servorum*, quam lect. egregie tuetur Orell.

φῄς] I. e. *inquis*, Orell. *inquit.* 37

καὶ κέκτησαι] Gernh. et Orell. *et* uncis circumsepsere.

εἶεν] I. e. *sint*, ut Ern. Orell., quanquam in textu Latino exstat *sunt*, ut in Gernh. Ed. 38

δεῖ — νομίζεσθαι] Emendavi νομίζεσθαι pr. νομίζεσθε: δεῖ — νομίζειν requirit usus L. Gr.

*σθαι. Τί γὰρ οἴει; εἴπερ Λεύκιος ὁ Μούμμιος τούτων νῦν
ἴδοι τινὰ ἀμίδα που τῶν Κορινθιουργῶν μετὰ πολλῆς ἐν χερ-
σὶν ἔχοντα τῆς προςπαθείας· ἐκεῖνος ὁ Μούμμιός, φημι, ὁ
πάσης καταφρονήσας τῆς Κορίνθου, πότερον τὸν τοιοῦτον
ὁρῶν, ἀξιόλογον εἶναι πολίτην τινὰ μᾶλλον οἴοιτο ἢ τῆς αὐ-
λῆς οἰκέτην ἐπιμελῆ καὶ φιλόπονον; Ἀναβιούτω δὲ Μάνιος ὁ
Κούριος ἢ τῶν τοιούτων ἕτερός τις, ὧν ἐν τῇ ἐπαύλει καὶ οἰ-
κίᾳ πλὴν ἑαυτῶν οὐδὲν ἦν λαμπρὸν οὐδὲ κεκαλλωπισμένον,
καί τινα ταῖς μεγίσταις χρησάμενον τοῦ δήμου δωρεαῖς ἰδέτω
γενειῶντα ἄττα τριγλίδια ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὑπολαμβάνοντα
καὶ ψηλαφῶντα καὶ τῇ τῶν σμυραινῶν ἀφθονίᾳ ἐπιγαυρούμε-
νον· οὐ τουτονὶ κρινεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνος οὕτως αὐτόχρημα
δοῦλον ὑπάρχειν, ὡς μηδεμιᾶς κατὰ τὴν οἰκίαν μείζονος ἐπι-*
39 *στασίας ἀξιοῦν; Ἆρα τούτων ἡ δουλεία ἀμφίδοξος ἂν εἴη, οἳ
ὑπὸ τῆς τοῦ κτήσασθαί τι ἐπιθυμίας ἀγόμενοι μηδεμίαν παραι-
τοῦνται κἂν χαλεπωτάτης δουλείας ὑπόθεσιν; Ἡ δὲ τῆς κλη-
ρονομίας ἐλπὶς ποίας ἐν τῷ ὑπηρετεῖν ἐπηρείας οὐκ ἀνέχεται;
ποῖον δὲ νεῦμα πλουσίου καὶ ἄπαιδος πρεσβύτου οὐκ ἐπιτηρεῖ;
ἅπαντα πρὸς τὸ ἐκείνου θέλημα λέγει· ὅ, τι δὲ ἂν παραγγελθῇ,
ποιεῖ· κολακεύει, παρακάθηται, θαυμάζει. Τί τούτων ἐλευ-
θέρῳ πρέπει; τί δὲ οὐχὶ φαύλου καὶ ἀγεννοῦς ἐστὶν οἰκέτου;
Ἐκείνη δ᾽ αὖ ἡ ἐπιθυμία, ἥτις ἐλευθεριώτερα μᾶλλον εἶναι δοκεῖ,
φημὶ δὲ τιμῆς καὶ ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν ἐπαρχιῶν προστασίας,
ὡς ἀπηνής ἐστι δέσποινα, ὡς ἐν τῷ ἐπιτάττειν ἀμείλιχός ἐστι*
40 *καὶ ἀπαραίτητος.* III. *Αὕτη τοίνυν τῷ Κεθήγῳ ἀνδρὶ τῶν
οὐ δοκιμωτάτων ὄντι δουλεύειν ἠνάγκασε τοὺς ἑαυτοῖς δοκοῦν-
τας ἐπιφανεστάτοις εἶναι, ὥςτε καὶ δῶρα πέμπειν καὶ εἰς οἰ-
κίαν αὐτοῦ νύκτωρ ἐλθόντας ἐντυγχάνειν, δεῖσθαί τε καὶ τὸ
τελευταῖον ἱκετεύειν. Τίνα χρὴ δουλείαν εἰπεῖν, εἰ ἐκείνην οἷόν
τέ ἐστιν ἐλευθερίαν νομίζειν; Τί δ᾽ ἐντεῦθεν, ὁπότε τῆς τῶν
ἐπιθυμιῶν ἐπικρατείας ἐκστάσης ἄλλος ἀντειςήχθη δεσπότης
ἐκ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων συνειδήσεως, ὁ φόβος; πῶς, οἴει,
ἐλεεινὴ καὶ χαλεπὴ ἐκείνη ἐστὶν ἡ δουλεία; τοῖς γὰρ εἰς τὸ λα-
λεῖν ὁτιοῦν προπετεστέροις δουλευτέον ἐστὶ νεανίαις· καὶ πάν-
τες οἱ συνειδέναι τι δοκοῦντες, ὡς δεσπόται εἰσὶ φοβεροί. ὁ δὲ
δικαστὴς οἵαν ἐπιφέρει τὴν τυραννίδα· οἷον δὲ φόβον τοῖς κα-*
41 *κούργοις ἐμποιεῖ. Τί οὖν δύναται τοῦ δεινοτάτου ῥήτορος*

Μούμμιος] Appian. Hisp. VI, 57. *Μόμμιος* Strab. VIII. p. 584. Dio. Cass. LXI, 17. Polyb. III, 32.

τριγλίδια — σμυραινῶν] Lexica offerunt tantum deminutiva *τρίγλιον* et *τριγλίς*: *σμύραινα* est forma poetica, *μύραινα* vulgaris.

39 *κολακεύει — θαυμάζει*] Secutus est Petav. lect. *assentatur — miratur*: *assectatur — munerat* optt. Edd. Gernh. Orell., *muneratur* Graev. Ern.

40 Cap. III. *ἐμποιεῖ*] Post *ἐμποιεῖ* omissa sunt Ciceronis verba: *An non est omnis metus servitus?*

Λευκίου τοῦ Κρύσσου εὐφραδὴς μᾶλλον ἢ φρόνιμος ὁ λόγος. ἡμᾶς, φησί, τῆς δουλείας ἀπαλλάττετε; Ποία τίς ἐστιν ἡ δουλεία ἀνδρὶ οὕτως ἐπιφανεῖ καὶ εὐπατρίδῃ; Πᾶσα γὰρ δηλονότι τῆς ψυχῆς ἀσθενὴς οὖσα καὶ ταπεινὴ καὶ ἀγεννὴς ἡ δειλία δουλεία πέφυκε. Μὴ δουλεύειν ἡμᾶς ἐπιτρέπετέ τινι. Οὐκοῦν εἰς ἐλευθερίαν ἐξαιρεῖσθαι βούλεται; μηδαμῶς. Τί γὰρ ἐπάγει; εἰ μὴ πᾶσιν ἡμῖν. Τὸν δεσπότην ἀλλάττειν, οὐχ ἐλεύθερος εἶναι προθυμεῖται. οἷς καὶ δυνάμεθά, φησι, καὶ ὀφείλομεν. Ἀλλ' ἡμεῖς γε, εἴπερ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐξωγκωμένον ἡμῖν ἔνεστι φρόνημα, οὔτε δυνάμεθά πως οὔτ' ὀφείλομεν. Σὺ δὴ δύνασθαι λέγε, ἐπεὶ καὶ δύνῃ· ὀφείλειν δὲ μὴ εἴπῃς· ὅτι μηδενὸς ὀφειλέτης ἐστί τις πλὴν τούτου, ὃ μὴ ἀποδοῦναι αἰσχρὸν ὑπάρχει. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν τέως εἰρήσθω. Ἐκεῖνος δὲ σκεψάσθω, πῶς ἂν αὐτοκράτωρ εἴη, ὃν μηδ' ἐλεύθερον εἶναι ὅτε λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια οὕτω σαφῶς διήλεγξε.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ ΣΤ.

ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ Ο ΣΟΦΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ.

1. Τίς ἐστιν ἄγαν οὕτω φορτικὴ ἐν τῇ τῶν σῶν χρημά- 42
των ἀπαριθμήσει καὶ ἀπειρόκαλος ἡ ἀλαζονεία; μόνος οὖν
ἦσθα πλούσιος σύ; Φεῦ πρὸς τῶν θεῶν. ἆρ' οὐκ ἔγωγ' ἀκη-
κοώς τι ἢ μεμαθηκὼς ἂν χαρείην; Πότερον σὺ μόνος πλούσιος
εἶ; τί δὲ εἰ μηδὲ πλούσιος; τί δὲ εἰ προσέτι καὶ πένης ὢν τυγ-
χάνεις; Τίνα γὰρ νοητέον εἶναι τῷ ὄντι πλούσιον; ἢ τουτὶ τὸ
ὄνομα τῷ ποτε τῶν ἀνθρώπων ἐπιθήσομεν; οἶμαι δὴ τούτῳ
μάλιστα, ὅςτις τοσαῦτα κέκτηται; ὥςτε πρὸς τὸ ζῆν ἐλευθε-
ρίως οἷς ἔχει ῥᾳδίως ἀρκεῖσθαι· καὶ ὅςτις μηδὲν ἐπιζητεῖ, μη-
δενὸς ἐφίεται, μηδὲ πλείονος τυγχάνειν εὔχεται. Αὐτὸν γάρ 43
σου θυμὸν πλούσιον δεῖ κρίνειν ἑαυτόν, οὐχὶ δὲ τοὺς τῶν ἀν-
θρώπων λόγους, ἢ τὰ κτήματα τὰ σά. ὅςτις οὐδέν οἱ ἐπιλεί-

Πᾶσα — ἡμῖν] Textus Latinus Petav. exhibet quidem *omnis* 41 *enim* [*enim* optt. Edd. omittunt] *animi debilitati et humilis et fracti timiditas servitus est*, at Graece Petavius expressit lect. vett. Edd. *omnis enim animi debilitata et humilis et fracta*. Pro ἡμῖν corr. ὑμῖν — *vobis* Cic.

οὔτε δυνάμεθά πω, οὔτ' ὀφείλομεν] Cic. *nec debemus nec possumus*.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ ΣΤ.

Cap. I. *μόνος — σύ;*] H. l. ἦσθα et infra εἶ adiectum, cum 42 utroque loco verbum subst. sit omissum: pariter τῷ ὄντι ante πλούσιον.

Αὐτὸν γὰρ — ἑαυτόν] Secutus est Petav. lect. vett. Edd. *Animus* 43 *enim tuus oportet se iudicet divitem*: *Animus tuus oportet se* Ern.; *Animus oportet tuus te iudicet* optt. Edd. Graev. Gernh. Orell.

ὅςτις οὐδέν] I. e. *qui nihil*, vulgo *qui* omittitur.

πειν οἴεται, οὐδέ τινος ἔτι φροντίζει. Ἤδη τε κεκόρεσται καὶ
οἷς κέκτηται χρήμασι στέργει; οὕτως ἔχοντα δὴ πλούσιον εἶναι
συγχωρῶ. εἰ δὲ ὑπὸ φιλαργυρίας κέρδος οὐδὲν αἰσχρὸν ἡγῇ,
καίτοι παντὸς τοιούτου αὐτῷ τούτῳ, εἰς ὃ συντελεῖς, τάγματι
ἀτιμίαν προστρίβοντος· εἰ καθ᾽ ἡμέραν πλεονεκτεῖς, παρα-
κρούεις, ἀπαιτεῖς, συναλλάττεις, ἀφαιρεῖς, ἁρπάζεις· εἰ τοὺς
συμμάχους ἄγεις καὶ φέρεις· καὶ τὰ δημόσια κλέπτεις· εἰ ταῖς
τῶν φίλων διαθήκαις ἐφεδρεύεις· μᾶλλον δὲ τοσοῦτον οὐκ ἀνε-
χόμενος, σὺ αὐτὸς ὑποβάλλεις· ταῦτα πάντα πότερον πλεονά-
44 ζοντος ἢ δεομένου τεκμήρια καθέστηκεν; Ἡ ἀνθρώπου γνώμη,
οὐχ ἡ κιβωτὸς πλουσία εἴωθεν ὀνομάζεσθαι. κἂν αὐτή σοι
ὑπερπλήρης ᾖ, ἕως ἂν κενὸν ὁρῶ σε, πλούσιον οὐδέποτε νο-
μιῶ. Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ, ὅσον ἑκάστῳ ἅλις ἐστί, τὸ τοῦ πλού-
του μέτρον ὁρίζεται. Θυγατέρα τις ἔχει· δεῖται χρημάτων.
δύο ἐὰν ἔχῃ, ἔτι ἀφθονωτέρων χρῄζει. εἰ δὲ πλειόνων ἐστὶ πα-
τήρ, καὶ πολλαπλασίων δεῖ. εἰ δέ που, οἷα περὶ τοῦ Δαναοῦ
διατεθρύλληται, πεντήκοντα θηλείας ἔχει παῖδας, τοσαῦται
προῖκες ἀμήχανον ὅσον πλῆθος ἀπαιτοῦσι χρημάτων. Ὁπό-
σου γὰρ ἑκάστῳ δεῖ, πρὸς τοῦτο, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὸ
τοῦ πλούτου μέτρον ἐφαρμόζεται. Ὅστις οὖν οὐ πλείους μὲν
θυγατέρας, ἀναριθμήτους δ᾽ ἐπιθυμίας ἔχει, αἳ δι᾽ ὀλίγου
παμπληθῆ τὴν κτῆσιν ἐκκενῶσαι δύνανται· πῶς ἂν πλούσιον
εἴποιμι τὸν οὕτω διακείμενον καὶ ταῦτα ἑαυτὸν ἐνδεᾶ προφα-
45 νῶς ἀποφηνάμενον; Αὐτίκα πολλοὶ λέγοντες ἀκηκόασί σου,
μηδένα πλούσιον εἶναι, εἰ μὴ ὅτῳ τοσοῦτον περιγίνεται, ὡς
ὅλην ἂν στρατιὰν ἀπὸ τῶν αὐτοῦ προσόδων διαθρέψαι· πρὸς
ὃ τῶν Ῥωμαίων ὁ δῆμος μετὰ τοσούτων τελῶν μέχρι τοῦδε μό-
λις ἐξαρκεῖ. Οὐκοῦν τούτου τεθέντος ἀκόλουθόν ἐστιν, οὐδέ-
ποτε πλούσιον ἔσεσθαί σε, πρὶν ἐξ ὧν κέκτησαι τοσοῦτον ἀνα-
πληρωθῆναί σοι, ὡς ἐντεῦθεν ἓξ ὅλα σε τάγματα, μετὰ καὶ
συμμάχων, ἱππέων τε καὶ πεζῶν πάνυ πολλῶν συγκροτεῖν οἷόν

κεκόρεσται] I. e. *satiatus est*, recte; quanquam textus Latinus *satiatus es* offert.

ἀτιμίαν προστρίβοντος] Melius προστριβομένου vd. Passov. et Rost. Lexx. Gr. s. προστρίβω.

ἐφεδρεύεις — ἀνεχόμενος] Quod Cicero bis usurpavit verbum *exspectandi* non satis accurate reddidit Petavius: est παρατηρεῖν — καιρασκοπεύειν.

44 ἐκ τοῦ, ὅσον — ὁρίζεται] Corrige ἐκ τόσου, ὅσον vel ἐξ ὅσου — ὁρίζεται.

ἐὰν ἔχῃ] Corr. εἰ ἔχει, nam recte aliis locis huius periodi εἰ positum est.

45 Αὐτίκα — διαθρέψαι] Fuit is Crassus vd. Plut. Crass. cp. 2. ἐκεῖνο δ᾽ οὐκ εὖ, τὸ μηδένα νομίζειν μηδὲ φάσκειν εἶναι πλούσιον, ὃς οὐ δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον.

συγκροτεῖν] *Tueri* apud Cic. non est συγκροτεῖν, sed τρέφειν — διατρέφειν.

τε εἶναι. τοιγαροῦν ὁμολογεῖς ἤδη πλούσιος οὐκ εἶναι, ἐπεὶ τα-
σοῦτον ἀποδέῃ τοῦ ἐντελὲς ποιεῖσθαι τὸ ποθούμενον. καὶ δὴ
τήνδε σαυτοῦ πενίαν ἢ καὶ μᾶλλον ἔνδειαν καὶ πτωχείαν οὐδε-
πώποτ' ἀφανῶς ἤνεγκας. II. Ὥςπερ γὰρ οἱ προςηκόντως καὶ 46
ἀμέμπτως τὴν χρηματιστικὴν ἐπιβαλόμενοι διά τε τῆς ἐμπο-
ρίας καὶ ἐργασίας τινὸς ἢ τῶν δημοσίων ἐργολαβίας δῆλοι
αὐτόθεν εἰσὶν ἡμῖν πορισμοῦ δεόμενοι· οὕτως ὁ κατὰ τὴν οἰ-
κίαν σου τῶν διωκόντων ὁμοῦ καὶ τῶν δικαστῶν ἠθροισμένα
πλήθη καθορῶν· καὶ δὴ καὶ κακούργους τινὰς ἐπ' ἀδικήμασι
κρινομένους, πολυχρημάτους δὲ ὄντας, καὶ διὰ τοῦτο εἰς-
ηγουμένου σου τῶν τῆς δίκης δικασμὸν μελετῶντας· τά τε
συμβόλαια ἐπὶ τῷ τῆς συνηγορίας μισθῷ παρά σου γενόμενα,
οὐδὲν ἧττον δὲ τὰ ἐν ταῖς συστροφαῖς τῶν εἰς ἀρχὰς παραγ-
γελλόντων μεσεγγυηθέντα χρήματα, καὶ τὰς πανταχοῦ τῶν
ἀπελευθέρων ἐπαφέσεις, ἵνα τοῖς δανείοις καὶ τοκισμοῖς κατα-
λαβόντες τὰς ἐπαρχίας ἀναστάτους ποιῶσιν· ἔτι δὲ τὰς τῶν
γειτνιώντων ἐξελάσεις καὶ τὰς ἐν ἀγροῖς λῃστείας, τάς τε
μετ' οἰκετῶν καὶ ἀπελευθέρων καὶ πελατῶν ξυμβάσεις· ἔπειτα
δὲ ὅςτις δεσποτῶν ἐρήμας κτήσεις, καὶ τῶν πλουτούντων προ-
γραφάς, πανδήμους τε τῶν εἰς πόλεις τελούντων σφαγάς, κἀ-
κεῖνον πάντα τὸν κατὰ τοὺς Σύλλα καιροὺς ἄμητον εἰς μνήμην
ἀναλάβοι, ἅμα δὲ τούτοις τὰς τῶν διαθηκῶν ὑποβολάς, καὶ
τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων ἀνῃρημένον, τὸ δὲ τελευταῖον,
ὅςτις ὤνια κατίδοι ξύμπαντα, τὴν εἰς στρατείαν καταγραφήν,
ψήφισμα, ἀλλοτρίαν ὁμοῦ καὶ ἰδίαν γνώμην, ἀγοράν, οἰ-
κίαν, φωνήν, σιωπήν. τίς οὐκ ἂν ἐκεῖνον φαίη διαῤῥήδην
ὁμολογεῖν πορισμοῦ χρημάτων τινὸς ἑαυτῷ δεῖν; ὅτῳ δὲ πο-
ρισμοῦ προςδεῖ, τίς ἂν ἀληθεύοι πλούσιον ἐκεῖνον ἀποφαίνων;
Καὶ γὰρ ἡ τοῦ πλούτου ἀπόλαυσις ἐν ἀφθονίᾳ κεῖται· τὴν 47
δ' ἀφθονίαν ἐλέγχει ὅ τε κόρος καὶ ἡ εὐπορία τῶν προςόντων·
ὧν σὺ ἐπειδὴ οὐδεπώποτε μέλλεις ἐφικέσθαι, οὐδὲ πλούσιος ἂν
εἴης ποτέ. Τῶν μὲν οὖν χρημάτων ἐμοῦ ἐπεὶ σὺ καταφρονεῖς,
καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀπεικότως ποιεῖς· (καὶ γάρ ἐστιν ὡς πρὸς τὴν
τῶν πολλῶν δόξαν μέτριά πως· πρὸς δὲ τὴν σὴν οὐδενὸς
ἄξια· πρὸς δ' αὖ τὴν ἐμὴν αὐτάρκως ἔχοντα) περὶ τῶν κατ' ἐμὲ
λέγειν ἀφίημι· περὶ δέ σου λόγον ποιήσομαι. Εἰ τοίνυν ὑπο- 48

οὐδεπώποτ'] Sic correxi pro οὐ δὲ πώποτ' et supra οὐδέποτε pro οὐδέ ποτε.

Cap II. πανδήμους — σφαγάς] Cic. *caedes municipiorum; Mu-* 46
nicipium ab Appian. B. Civ. I, 10. πόλις ἰσοπολῖτις dicitur.

πλῆθος ἀνθρώπων ἀνῃρημένον] Rectius ἀνῃρημένων.

τὴν εἰς στρατείαν καταγραφήν] Cic. *delectum*, qui ab Appian. Syr. 51. κατάλογος vel ἐπίλεξις dicitur.

περὶ — ποιήσομαι] Secutus est lect. *de te loquar*, vulgo *de re* 47
loquar. Ceterum de περὶ δέ σου supra vd. ad Lael. cp. 7.

τιμητέον ἡμῖν καὶ ὑπολογιστέον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, πότερον δῆτα περὶ πλείονος ἂν ποιοίμεθα τοῦ Πύῤῥου τὰ χρήματα, ἅπερ ἐχαρίζετο τῷ Φαβριτίῳ, ἢ αὐτοῦ τούτου τὴν ἐγκράτειαν, ὃς τὰ ἑαυτῷ προςφερόμενα παρῃτεῖτο; πότερον δὲ αὖ τὸν Σαυνιτῶν χρυσόν, ἢ τὴν Μανίου Κουρίου ἀπόκρισιν; τὴν Λουκίου τοῦ Παύλου κληρονομίαν, ἢ τὸ τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐλευθέριόν τε καὶ μεγαλοφυές, ὃς τοῦ ἐπιβάλλοντος ἐκεῖθεν οἱ μέρους Κοΐντῳ τῷ Μαξίμῳ παρεχώρησε τῷ ἑαυτοῦ ἀδελφῷ; τὰ γοῦν τοιαῦτα, τελειοτάτων ὄντα τῶν ἀρετῶν, ἐκείνων προτιμᾶσθαι χρή, ἅπερ μέρη τινὰ χρημάτων ὑπάρχει. Ἐπειδὴ τοίνυν παρ' ὅσον τὰ πλείστου ἄξια κέκτηταί τις, παρὰ τοσοῦτον πλουσιώτατος ἂν νομισθείη, τίς λοιπὸν ὀκνήσει λέγειν, ὡς ἐν ἀρετῇ θετέον ἐστὶ τὸν πλοῦτον; ἐπείπερ οὐδεμίαν ὅλως κτῆσιν, οὐδ' ὅσην ἄν τις βούλοιτο χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου περιουσίαν
49 πλείονος ἀξίαν ἡγητέον ἢ τὴν ἀρετήν. III. Φεῦ, ὡς οὐ τοῦτο συνιᾶσιν οἱ ἄνθρωποι, ἡλίκη πρόσοδός ἐστιν ἡ φειδώ. Ἤδη γὰρ πρὸς τοὺς πολυτελεῖς μεταβήσομαι τῷ λόγῳ, ἐκεῖνον ἀφεὶς τὸν χρηματιστικόν. Οὐκοῦν ἐκ τῶν ἑαυτοῦ χωρίων ἐκεῖνος μυριάδας κατ' ἔτος ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα καρποῦται· ἐγὼ δὲ ἐκ τῶν ἐμῶν εἴκοσί που καὶ πέντε. ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν κεχρυσωμένας στέγας ἐν ταῖς ἐπαύλεσι τά τε ἐκ μαρμάρου ἐδάφη κατασκευάζοντι, πρὸς δὲ τούτοις περὶ τὰ ἀγάλματα καὶ πίνακας ἀποσκευήν τε καὶ ἐσθῆτα ἐμμανῶς ἐπτοημένῳ, οὐχ ὅσον εἰς τὴν δαπάνην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν δανεισμὸν σμικρά τις τηλικαύτη ἐστὶν ἡ πρόσοδος. ἐκ δὲ τῶν ἐμῶν κἂν ὀλίγων πόρων, ἐπειδὰν τὰ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας δαπανήματα περιαιρεθῇ, ἔστιν ὅ,τι καὶ περιέσται. Πότερος οὖν πλουσιώτερος ἂν εἴη; ᾧ ἐνδεῖ, ἢ ᾧ περιττόν ἐστί τι; ὁ ἀπορῶν, ἢ ὁ πλεονάζων; οὗ κτῆσις ὅσῳ μείζων ἐστί, τοσούτῳ πλέον ἀπαιτεῖ εἰς τὴν ἑαυτῆς φυλακήν,
50 ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἀφορμῆς αὐτὴ ἑαυτὴν διακρατοῦσα; Καίτοι τί περὶ ἐμαυτοῦ λέγω, ᾧ εἰκὸς τὴν τῶν ἠθῶν καὶ τῶν καιρῶν διαστροφὴν προσομόρξασθαί τι, ὥστε καὶ ἐπιπολαζούσῃ ἐναπειλῆφθαι τῇ πλάνῃ; Μάρκος ὁ Μανίλιος ὁ ἐπὶ τῶν γονέων

---

48 *Φαβριτίῳ*] Corr. *Φαβρικίῳ*; item in textu Latino male *Fabritio — Fabritii.*

Λουκίου] *Λούκιος* Dio Cass. XXXVII, 27. *Λεύκιος* est scriptura usitatior.

ἅπερ — ὑπάρχει] Expressit lect. *quae sunt pecuniae membra*, ut est in Edd. Venet. et Hervag., reliquae omnes *membra* omittunt.

ὡς — πλοῦτον] Expressa est lectio: *quin in virtute divitiae positae sint:* vulgo *positae* omittitur.

49 Cap. III. *Οὐκοῦν — πέντε*] Cic.: *Capit ille ex suis praediis sexcenta sestertia; ego centena ex meis.* — Quae cur Petavius Graece sic interpretatus sit, me non intelligere ingenue fateor.

50 *Μάρκος Μανίλιος*] Male: nam *M'.*, non *M. Manilius* est vocatus vd. Ernest. Cl. Cic.

*ἡμῶν γενόμενος (ἵνα μὴ διὰ παντὸς τοὺς Κουρίους καὶ Λου-
σκίνους ἀπομνημονεύω) λοιπὸν ἐν πενίᾳ διέζη. εἶχε γὰρ οἰκί-
σκους τινὰς ἐν ταῖς Καρίναις καὶ χωρίον ἐν τῷ Λαβικανῷ.
Ἆρα γοῦν ἐκείνου πλουσιώτεροί ἐσμεν ἡμεῖς οἱ πλείω κεκτημέ-
νοι; εἴτε τῷ ὄντι γενοίμεθα. ἀλλ' οὐχὶ τῇ τῶν ὄντων ἐκτιμήσει,
τῇ δὲ διαίτῃ μᾶλλον καὶ τῇ κατὰ τὸν βίον θεραπείᾳ τὸ τῶν
χρημάτων μέτρον ὁρίζεται. Τὸ δὲ ἀρκεῖσθαι τοῖς προσοῦσι* 51
*μέγιστος ἐστι καὶ ἀσφαλέστατος ὁ πλοῦτος. καὶ γὰρ εἰ οὗτοι οἱ
δεινοὶ τῶν πάντων λογισταὶ λειμῶνας καὶ οἰκόπεδά τινα πολ-
λοῦ τιμῶσιν, ὅτι τὰ τοιαῦτα τῶν κτημάτων ἐπιεικῶς ἀβλαβῆ
καὶ ἀνεμπηρέαστα πέφυκε· πόσου τιμητέα ἐστὶν ἡ ἀρετή, ἣ
μήτε ἁρπάζεσθαι μήτε ὑφαιρεῖσθαι οἵατε οὖσά ποτε· μήτε
μὴν ναυαγίῳ ἢ ἐμπρησμῷ διέπεσε· μήτε τῇ τῶν χειμώνων
ἢ καιρῶν ἀλλαγῇ συμμεταβάλλεται; ἧς οἱ ἐπήβολοι γενόμενοι
μόνοι εἰσὶ πλούσιοι. Μόνοι γὰρ εὔκαρπά τινα καὶ ἀΐδια κέκτην-* 52
*ται· μόνοι δὲ (ὅπερ πλούτου ἐστὶν ἴδιον) τὰ ἑαυτῶν στέργου-
σιν, ἀρκεῖν τε οἴονται τὸ παρόν. μηδενὸς ἐφίενται, μήτε μὴν
χρῄζουσι, μηδενός τε σφίσιν ἀποδεῖν ἡγοῦνται, μηδὲν ἀπαι-
τοῦσιν. Οἱ δὲ πονηροὶ καὶ χρημάτων ἥττους, ἐπειδὴ ἄδηλά
ἐστι καὶ τυχηρὰ πάντα τὰ σφῶν κτήματα, καὶ πλειόνων ἀεὶ
ὀρέγονται. οὐδεὶς δὲ τέως αὐτῶν εὑρέθη, ᾧ ἱκανὸν ἦν, ὅπερ
εἶχεν· οὐ μόνον εὐθηνούμενοι οὐκ εἰσὶ καὶ πλούσιοι, ἀλλὰ τοὐ-
ναντίον ἐνδεεῖς καὶ πένητες δίκαιοί εἰσι νομίζεσθαι.*

Τὸ — πλοῦτος] Petavius non interpretatus est verba Ciceronis: 51
Non esse cupidum, pecunia est; non esse emacem, vectigal est,
quanquam textus Latinus ea offert.

μήτε — συμμεταβάλλεται] Sequitur Pet. lect. *nec tempestatum nec temporum permutatione mutatur:* Gernh. Orell. e Codd. *nec vi tempestatum, nec temporum perturbatione.*

INCERTI SCRIPTORIS
LOCUS RHETORICORUM
AD HERENNIUM III., 16.—24.
IN GRAECUM CONVERSUS
AB INCERTO SCRIPTORE.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
ΠΕΡΙ
ΜΝΗΜΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ

ΜΝΗΜΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ.

XVI. Περὶ τῆς μνήμης πότερον ἔχει τι τέχνης τε καὶ τριβῆς, 28
ἢ τὸ πᾶν αὐτῆς ἐκ φύσεως πρόεισι, καιρὸς ἕτερος προσήκων
εἰπεῖν ὁρισθήσεται. Νῦν δ' ὡςπερεὶ συνεστῶτος καὶ πᾶσιν
ὁμολογουμένου, πολύ τι κράτος ἐν αὐτῇ τέχνην τε καὶ διδασκα-
λίαν κεκτῆσθαι, οὕτω περὶ αὐτῆς ἐκ τῶν ἐνόντων λέξομεν.
Τεχνικὴν μὲν γὰρ εἶναι τὴν μνήμην, εἴπερ τι τῶν ἄλλων, ᾠή-
θημεν ἔκπαλαι τὰ ὄντα φρονήσαντες· ὅπως δ' ᾠήθημεν,

ΤΟΥΛΛΙΟΥ] Matth. Mai. *Τουλλίου* Cod. Aug. vd. Seebod. Bibl. crit. 1823. p. 198., at in Edit. Mosquensi Matth. hanc lect. non annotavit. Ab interprete Graeco falso Cicero pro auctore Rhetor. ad Herennium habetur.

Μετηνέχθη ἐκ τοῦ Λατινικοῦ] Matth. omis. Mai.

Cap. XVI. *πότερον — τριβῆς*] *τί — τέ* Matth *τι — τε* Mai. Lect. *artificii*, quae in plerisque Codd. et Edd. ut Schütz. Orell. exstat, expressa est voce. *τέχνη τε καὶ τριβή*; *artificiosi* exhibent plures Codd. Ed. Lindem. quam cf. 28

πρόεισι] Matth. *πρόεισιν* Mai.

προσήκων — ὁρισθήσεται] Matth. *ὁρισθείσεται* Cod. Aug. *προσῆκον* Mai. Interpres om. *magis* (*μᾶλλον*) ante *idoneum*, quod deest in Cod. a Matth. collato, cuius lectt. Edit. Ern. ascripserat; sed quis is fuerit, non amplius recordatur. Exhibuit Matth. textum Latinum huius fragmenti in Edit. Mosq. Opusc. Graec. p. 222. — 245.

Νῦν — ὁμολογουμένου] Matth. *ὡς περί* Mai. eadem significatione *ὡςπερεί* vel *ὡς περί* h. l. admitti potest. Perperam additum est *συνεστῶτος*, quum *constare* hic non denotet bestehen *συνίστασθαι*, sed bekannt seyn *ὁμολογεῖσθαι*.

πολύ — τε] Mai. *τι τὸ κράτος* Matth. *ἐν αὐτῇ* Cod. Aug. *τέ* Matth.

περὶ αὐτῆς — λέξομεν] Interpres *ἐκ τῶν ἐνόντων* de suo adiecit.

Τεχνικὴν — ᾠήθημεν] *εἴπερ τι* Matth. *ἐνέθηκεν* Cod. Aug. *ἐνήθημεν* Matth. infra *ᾠήθημεν* (in annott. coniiciens *ἐνενοήθημεν* aut *ᾠήθημεν*); *ᾠήθημεν* h. l. et infra Mai. Expressum est *artificiosam memoriam*, a Lambin. e coniectura exhibitum, vulg. *artificium memoriae*. Interpres addidit *εἴπερ τι τῶν ἄλλων*.

ἔκπαλαι — φρονήσαντες] Matth. *ἐκ πάλαι* Mai. Haec non leguntur in Latin.

ἐπιδείξομεν καλῶς ἐν καιρῷ· τανῦν δ' ἐκπληρωτέον ἡμῖν τὸν ἐπὶ τῆς παρούσης χρείας σκοπὸν καὶ τίς ἡ τεχνικὴ μνήμη λεκτέον. Διπλῆ τοίνυν ἡ μνήμη φυσική τε καὶ τεχνική. Καὶ φυσικὴ μέν ἐστιν, ἥτις ταῖς ἡμετέραις ἐνίδρυται ψυχαῖς, συγγεννωμένη τῇ διανοίᾳ· τεχνικὴ δέ ἐστιν, ἣν εἰςαγωγή τις συμβεβαιοῖ καὶ λόγος διδασκαλίας. Ἀλλ' ὥςπερ κἀν τοῖς λοιποῖς τῆς διδασκαλίας πράγμασιν, ὧν ἡ ἀγαθότης μιμεῖται πολλάκις διδασκαλίαν, ἡ τέχνη παραγινομένη ποιεῖ, τὰ φύσει χορηγούμενα συμβεβαιοῦσα καὶ αὔξουσα, τοῦτο κἀν τῷδε τῷ πράγματι γινόμενον δείκνυται, ὡς οὐκ ἐὰν ἅπαξ συμβήσεται ταύτῃ τῇ τεχνικῇ μνήμῃ ἡ φυσική, εἰ καί τινι τῶν ἀνθρώπων
29 ἐξῃρημένη δοθείη. ἐπὶ πολὺ γὰρ αὕτη τὴν τῆς φύσεως μνημοσύνην ἀνέχει καὶ πλατύνει λόγῳ διδασκαλίας. Ὅθεν καὶ ἡ φυ-

---

ἐπιδείξομεν — καιρῷ] In Latin. est: *alias ostendemus.*

τανῦν — λεκτέον] τανῦν Matth. τὰ νῦν Mai. vd. me ad Somn. Scip. cp. 14. In Latin. est: *in praesentia cuiusmodi ea sit aperiemus.*

Διπλῆ — τε καὶ — ἐστιν] Matth. Διπλῆ — καὶ — μέν ἐστιν Mai.

συγγεννωμένη — διανοίᾳ] Matth. συγγενωμένη Cod. Aug. συγγεννωμένη Berger. in Catal. Monac. lectoribus tamen non monitis, συγγενομένη Mai. lect. non damnanda; διανοίᾳ Cod. Aug.

δέ ἐστιν — εἰςαγωγή] δὲ ἐστὶν Mai. *Inductio* ad verbum est εἰςαγωγή, Matth. in annott. textui Lat. subiectis *inductionem* interpretatus *institutionem* sic accipit locum: adhibita ratio praeceptionis, adhibita rationi consentanea praeceptio. De v. *inductio* vd. Ernest. Lex. technol. Latin. rhetor. p. 218. Eiusd. Lex. tech. Graec. rhetor. p. 115.

Ἀλλ' ὥςπερ κἀν — χορηγούμενα] ὅπερ Matth. Mai. ὥςπερ recepi e coniect. Iacobs. in Seebod. Archiv. 1824. p. 116. κἂν Cod. Aug. teste Iacobs. κἀν Matth. Mai. h. l. et infra.

πολλάκις μιμεῖται τὴν φύσιν — τῇ φύσει] Mai. μιμεῖται πολλάκις διδασκαλίαν — φύσει Matth. quem secutus sum ob verba Lat. *imitatur saepe doctrinam* (τὴν φύσιν Mai. est *naturam*) et φύσει recepi, quia φύσει ut κατὰ φύσιν etc. a bonis scriptoribus sine artic. ponitur vd. Sturz. Lex. Xen. Schleusner. Lex. N. T. s. v. *Bonitas ingenii* non est ἀγαθότης (om. v. *ingenii*), sed εὐφυΐα.

εἰ καί τινι] Matth. Mai. εἰ καί τινα Cod. Aug.

ἐπὶ — διδασκαλίας] Matth. de v. ἀνέχει textui Graeco haec subiecit: „In Latino *retinet*. Sed ἀνέχει est *erigit* ut χεῖρε, ἀνχρ. Textui Latino haec: „*Retinet* mihi displicet. Nec enim ars ulla naturae bonae reprimit aut abiicit, sed fovet, alit, [auget.] In Graeco est ἀνέχει i. e. *sublevat, effert*. Sic dicitur χεῖρας ἀνέχειν, *levare manus*. Ἀνέχειν valeat notare docet Schol. Sophocl. p. 110. Inter alia explicat ὑφαίνει. Loco *retinet* malim ergo *evehit* aut simile quid."] Retinet hic est ἀντέχει — κατέχει. *Amplificare ratione doctrinae* ad verbum redditum est πλατύνειν λόγῳ διδασκαλίας, rectius explicares ἐπιαύξειν — μείζω ποιεῖν ὁδῷ τῆς διδασκαλίας — παιδεύσεως — μεθοδικῇ διδασκαλίᾳ. Post om. τεχνικὴ *artificiosa.*

σικὴ μνήμη τῇ διδασκαλίᾳ συμβεβαιωτέα, ὡς ἂν εἴη πάντως ἐξῃρημένη· καὶ αὖθις τῇ τῇ διδασκαλίᾳ διδομένῃ προςληπτέα καὶ ἡ εὐφυΐα. Οὐδὲ γὰρ ἐν ταύτῃ μᾶλλον ἢ ἔλαττον ἢ ταῖς ἑτέραις τέχναις συμβαίνει, εὐφυΐᾳ μὲν τὴν διδασκαλίαν, διδασκαλίᾳ δὲ τὴν φύσιν ἐκλάμπειν. Κἀκείνοις οὖν πάντως, οἳ φύσει μνημονευτικοὶ τυγχάνουσιν ὄντες, ὠφέλιμος ὁ παρὼν ἀγὼν ἔσται, ὃν αὐτὸς μετ᾽ ὀλίγον ἐννοῆσαι δυνήσῃ. Εἰ δέ τινες τῶν ἡμετέρων τῇ σφῶν εὐφυΐᾳ θαῤῥοῦντες καὶ ταύτῃ χρώμενοι οὐ προςδέοιντο τῶν ἤδη ῥηθησομένων, λόγον ἂν ἀποδοίημεν δίκαιον, τὸ μὲν προὔργου τοῖς εὐφυεστέροις, τοῖς δ᾽ ἧττον εὐφυΐας ἔχουσι βοηθεῖν αἱρουμένους ταυτὶ πραγματεύεσθαι. Περὶ τῆς τεχνικῆς τοίνυν μνήμης εἴπωμεν ἐντεῦθεν ἀρξάμενοι. Ἡ τεχνικὴ τοίνυν μνήμη συνίσταται ἐκ τόπων τε καὶ εἰκόνων. Τόπους δὲ προςαγορεύομεν, οἵτινες βραχέως, τελείως, ἐμφανῶς ἢ φύσει ἢ χειρὶ τετελεσμένοι εἰσίν, ὡς ἂν ῥᾳδίως αὐτοὺς φυσικῇ μνήμῃ συλλαβεῖν καὶ περιπλέξαι δυνηθείημεν, οἷον βωμόν, ἐπίστυλον, γωνίαν καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις

τῇ διδασκαλίᾳ — εἴη] *τῇ διδασκαλία* Mai. *εἴ τι* Matth. *εἴη τι* per- 29
peram Berger. in Catal. Monac. *εἴη* Mai.

τῇ — εὐφυΐα] Matth. *τη τῇδ.* Cod. Aug. *τῇ* semel Mai. *καὶ εὐφυΐα* Mai.

ἢ ταῖς — ἐκλάμπειν] Matth. *τέχναιὼ* Cod. Aug. mendum typogr. procul dubio est in Seebod. Archiv. p. 117. *ἢ καὶ ἑτέραις* om. *τέχναις* Mai., non *η καί*, ut exhibet Iacobs. Expressa est lect. *ut ingenio doctrina, praeceptione natura nitescat* in Orell. Ed., *ut ingenio, doctrina, praeceptione, natura nitescat* omn. Codd. ap. Gruter. Lindem. Matth. *ut doctrina et praeceptione natura nitescat* Lambin.

οἳ — τυγχάνουσιν] *οἱ — τύγχανουσιν* Mai.

ἀγὼν — ὅν] *Institutio* non est *ἀγών*, sed *παίδευσις — διδασκαλία*; pro *ὅν* ponendum erat *ὅ*, quum in Lat. exstet *quod*.

Εἰ — πραγματεύεσθαι] *τὸ μὴ προὔργου — εὐφυεστέροις — αἱρουμένους, τοῦτο* (hoc errore typogr. pr. *ταυτό*) Matth. *τὸ μὴ προύργου — εὐφυέστέροις ταυτό* (an *ταυτί* obscurum) Cod. Aug. *θαρροῦντες — τὸ μὲν προύργου — εὐρισστέροις* (voc. non Graec.) — *αἱρούμενοι* (*ἐρουμενοι* Cod. Ambros.) *ταυτί* Mai. Interpretatio Graeca amplificata non accurate respondet verbis Lat.

εἴπωμεν] I. e. *loquamur* ut Lambin., vulg. *loquemur.*

ἐντεῦθεν ἀρξάμενοι] Interpres de suo adiecit.

τοίνυν — περιπλέξαι] *τοίνυν* om. Mai. *τόπων — ῥαδίως* Mai. *τέ* Matth.; pro *περιπλέξαι amplecti* malim *περιοχεῖν.*

βωμόν] „Ergo Latinus Auctor haud scripsit *aedes*, ut est in editionibus, sed *aram*, quae est probabilior lectio.“ Mai.

ἐπίστυλον] Cod. Aug. Ambros. Matth. *ἐπιστύλιον* Mai. ut emendandum suspicatus est Matth.; *περιστύλιον* coniecit Iacobs., ego *περίστυλον* vd. Lexx.

γωνίαν] Post h. v. omissum est *fornicem* i. e. *καμάραν.*

ὅσα ἄλλα] Matth. *ἄλλα* om. Mai.

πειν οἴεται, οὐδέ τινος ἔτι φροντίζει. Ἤδη τι κεκόρεσται καὶ οἷς κέκτηται χρήμασι στέργει; οὕτως ἔχοντα δὴ πλούσιον εἶναι συγχωρῶ. εἰ δὲ ὑπὸ φιλαργυρίας κέρδος οὐδὲν αἰσχρὸν ἡγῇ, καίτοι παντὸς τοιούτου αὐτῷ τούτῳ, εἰς ὃ συντελεῖς, τάγματι ἀτιμίαν προστρίβοντος· εἰ καθ' ἡμέραν πλεονεκτεῖς, παρακρούεις, ἀπαιτεῖς, συναλλάττεις, ἀφαιρεῖς, ἁρπάζεις· εἰ τοὺς συμμάχους ἄγεις καὶ φέρεις· καὶ τὰ δημόσια κλέπτεις· εἰ ταῖς τῶν φίλων διαθήκαις ἐφεδρεύεις· μᾶλλον δὲ τοσοῦτον οὐκ ἀνεχόμενος, σὺ αὐτὸς ὑποβάλλεις· ταῦτα πάντα πότερον πλεονά-
44 ζοντος ἢ δεομένου τεκμήρια καθέστηκεν; Ἡ ἀνθρώπου γνώμη, οὐχ ἡ κιβωτὸς πλουσία εἴωθεν ὀνομάζεσθαι. κἂν αὐτὴ σοι ὑπερπλήρης ᾖ, ἕως ἂν κενόν ὁρῶ σε, πλούσιον οὐδέποτε νομιῶ. Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ, ὅσον ἑκάστῳ ἅλις ἐστί, τὸ τοῦ πλούτου μέτρον ὁρίζεται. Θυγατέρα τις ἔχει· δεῖται χρημάτων. δύο ἐὰν ἔχῃ, ἔτι ἀφθονωτέρων χρήζει. εἰ δὲ πλειόνων ἐστὶ πατήρ, καὶ πολλαπλασίων δεῖ. εἰ δέ που, οἷα περὶ τοῦ Δαναοῦ διατεθρύλληται, πεντήκοντα θηλείας ἔχει παῖδας, τοσαῦται προῖκες ἀμήχανον ὅσον πλῆθος ἀπαιτοῦσι χρημάτων. Ὁπόσου γὰρ ἑκάστῳ δεῖ, πρὸς τοῦτο, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὸ τοῦ πλούτου μέτρον ἐφαρμόζεται. Ὅστις οὖν οὐ πλείους μὲν θυγατέρας, ἀναριθμήτους δ' ἐπιθυμίας ἔχει, αἳ δὲ ὀλίγου παμπληθῆ τὴν κτῆσιν ἐκκενῶσαι δύνανται· πῶς ἂν πλούσιον εἴποιμι τὸν οὕτω διακείμενον καὶ ταῦτα ἑαυτὸν ἐνδεᾶ προφα-
45 νῶς ἀποφηνάμενον; Αὐτίκα πολλοὶ λέγοντες ἀκηκόασί σου, μηδένα πλούσιον εἶναι, εἰ μὴ ὅτῳ τοσοῦτον περιγίνεται, ὡς ὅλην ἂν στρατιὰν ἀπὸ τῶν αὐτοῦ προσόδων διαθρέψαι· πρὸς ὃ τῶν Ῥωμαίων ὁ δῆμος μετὰ τοσούτων τελῶν μέχρι τοῦδε μόλις ἐξαρκεῖ. Οὐκοῦν τούτου τεθέντος ἀκόλουθόν ἐστιν, οὐδέποτε πλούσιον ἔσεσθαί σε, πρὶν ἐξ ὧν κέκτησαι τοσοῦτον ἀναπληρωθῆναί σοι, ὡς ἐντεῦθεν ἓξ ὅλα σε τάγματα, μετὰ καὶ συμμάχων, ἱππέων τε καὶ πεζῶν πάνυ πολλῶν συγκροτεῖν οἷόν

κεκόρεσται] I. e. *satiatus est*, recte; quanquam textus Latinus *satiatus es* offert.

ἀτιμίαν προστρίβοντος] Melius προστριβομένου vd. Passov. et Rost. Lexx. Gr. s. προστρίβω.

ἐφεδρεύεις — ἀνεχόμενος] Quod Cicero bis usurpavit verbum *exspectandi* non satis accurate reddidit Petavius: est παρατηρεῖν — κατασκοπεύειν.

44 ἐκ τοῦ, ὅσον — ὁρίζεται] Corrige ἐκ τόσου, ὅσον vel ἐξ ὅσου — ὁρίζεται.

ἐὰν ἔχῃ] Corr. εἰ ἔχει, nam recte aliis locis huius periodi εἰ positum est.

45 Αὐτίκα — διαθρέψαι] Fuit is Crassus vd. Plut. Crass. cp. 2. ἐκεῖνο δ' οὐκ εὖ, τὸ μηδένα νομίζειν μηδὲ φάσκειν εἶναι πλούσιον, ὃς οὐ δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον.

συγκροτεῖν] *Tueri* apud Cic. non est συγκροτεῖν, sed τρέφειν — διατρέφειν.

τε εἶναι. τοιγαροῦν ὁμολογεῖς ἤδη πλούσιος οὐκ εἶναι, ἐπεὶ το-
σοῦτον ἀποδέῃ τοῦ ἐντελὲς ποιεῖσθαι τὸ ποθούμενον. καὶ δὴ
τήνδε σαυτοῦ πενίαν ἢ καὶ μᾶλλον ἔνδειαν καὶ πτωχείαν οὐδε-
πώποτ᾽ ἀφανῶς ἤνεγκας. II. Ὥςπερ γὰρ οἱ προςηκόντως καὶ 46
ἀμέμπτως τὴν χρηματιστικὴν ἐπιβαλόμενοι διά τε τῆς ἐμπο-
ρίας καὶ ἐργασίας τινὸς ἢ τῶν δημοσίων ἐργολαβίας δῆλοι
αὐτόθεν εἰσὶν ἡμῖν πορισμοῦ δεόμενοι· οὕτως ὁ κατὰ τὴν οἰ-
κίαν σου τῶν διωκόντων ὁμοῦ καὶ τῶν δικαστῶν ἠθροισμένα
πλήθη καθορῶν· καὶ δὴ καὶ κακούργους τινὰς ἐπ᾽ ἀδικήμασι
κρινομένους, πολυχρηματους δὲ ὄντας, καὶ διὰ τοῦτο εἰς-
ηγουμένου σου τῶν τῆς δίκης δικασμὸν μελετῶντας· τά τε
συμβόλαια ἐπὶ τῷ τῆς συνηγορίας μισθῷ παρά σου γενόμενα,
οὐδὲν ἧττον δὲ τὰ ἐν ταῖς συστροφαῖς τῶν εἰς ἀρχὰς παραγ-
γελλόντων μεσεγγυηθέντα χρήματα, καὶ τὰς πανταχοῦ τῶν
ἀπελευθέρων ἐπαφέσεις, ἵνα τοῖς δανείοις καὶ τοκισμοῖς κατα-
λαβόντες τὰς ἐπαρχίας ἀναστάτους ποιῶσιν· ἔτι δὲ τὰς τῶν
γειτνιώντων ἐξελάσεις καὶ τὰς ἐν ἀγροῖς λῃστείας, τάς τε
μετ᾽ οἰκετῶν καὶ ἀπελευθέρων καὶ πελατῶν ξυμβάσεις· ἔπειτα
δὲ ὅςτις δεσποτῶν ἐρήμας κτήσεις, καὶ τῶν πλουτούντων προ-
γραφάς, πανδήμους τε τῶν εἰς πόλεις τελούντων σφαγάς, κἀ-
κείνου πάντα τὸν κατὰ τοὺς Σύλλα καιροὺς ἄμητον εἰς μνήμην
ἀναλάβοι, ἅμα δὲ τούτοις τὰς τῶν διαθηκῶν ὑποβολάς, καὶ
τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων ἀνῃρημένον, τὸ δὲ τελευταῖον,
ὅςτις ὤνια κατίδοι ξύμπαντα, τὴν εἰς στρατείαν καταγραφήν,
ψήφισμα, ἀλλοτρίαν ὁμοῦ καὶ ἰδίαν γνώμην, ἀγοράν, οἰ-
κίαν, φωνήν, σιωπήν. τίς οὐκ ἂν ἐκεῖνον φαίη διαῤῥήδην
ὁμολογεῖν πορισμοῦ χρημάτων τινὸς ἑαυτῷ δεῖν; ὅτῳ δὲ πο-
ρισμοῦ προςδεῖ, τίς ἂν ἀληθεύοι πλούσιον ἐκεῖνον ἀποφαίνων;
Καὶ γὰρ ἡ τοῦ πλούτου ἀπόλαυσις ἐν ἀφθονίᾳ κεῖται· τὴν 47
δ᾽ ἀφθονίαν ἐλέγχει ὅ τε κόρος καὶ ἡ εὐπορία τῶν προςόντων·
ὧν σὺ ἐπειδὴ οὐδεπώποτε μέλλεις ἐφικέσθαι, οὐδὲ πλούσιος ἂν
εἴης ποτέ. Τῶν μὲν οὖν χρημάτων ἐμοῦ ἐπεὶ σὺ καταφρονεῖς,
καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀπεικότως ποιεῖς· (καὶ γάρ ἐστιν ὡς πρὸς τὴν
τῶν πολλῶν δόξαν μέτριά πως· πρὸς δὲ τὴν σὴν οὐδενὸς
ἄξια· πρὸς δ᾽ αὖ τὴν ἐμὴν αὐτάρκως ἔχοντα) περὶ τῶν κατ᾽ ἐμὲ
λέγειν ἀφίημι· περὶ δέ σου λόγον ποιήσομαι. Εἰ τοίνυν ὑπο- 48

οὐδεπώποτ᾽] Sic correxi pro οὐ δὲ πώποτ᾽ et supra οὐδέποτε pro οὐδέ ποτε.

Cap II. πανδήμους — σφαγάς] Cic. *caedes municipiorum; Mu-* 46
nicipium ab Appian. B. Civ. I, 10. πόλις ἰσοπολῖτις dicitur.

πλῆθος ἀνθρώπων ἀνῃρημένον] Rectius ἀνῃρημένων.

τὴν εἰς στρατείαν καταγραφήν] Cic. *delectum*, qui ab Appian. Syr. 51. κατάλογος vel ἐπίλεξις dicitur.

περὶ — ποιήσομαι] Secutus est lect. *de te loquar*, vulgo *de re* 47
loquar. Ceterum de περὶ δέ σου supra vd. ad Lael. cp. 7.

τιμητέον ἡμῖν καὶ ὑπολογιστέον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, πότερον δῆτα
περὶ πλείονος ἂν ποιοίμεθα τοῦ Πύῤῥου τὰ χρήματα, ἅπερ
ἐχαρίζετο τῷ Φαβριτίῳ, ἢ αὐτοῦ τούτου τὴν ἐγκράτειαν, ὃς
τὰ ἑαυτῷ προςφερόμενα παρῃτεῖτο; πότερον δὲ αὖ τὸν Σαυ-
νιτῶν χρυσόν, ἢ τὴν Μανίου Κουρίου ἀπόκρισιν; τὴν Λου-
κίου τοῦ Παύλου κληρονομίαν, ἢ τὸ τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐλευθέ-
ριόν τε καὶ μεγαλοφυές, ὃς τοῦ ἐπιβάλλοντος ἐκεῖθεν οἱ μέρους
Κοΐντῳ τῷ Μαξίμῳ παρεχώρησε τῷ ἑαυτοῦ ἀδελφῷ; τὰ γοῦν
τοιαῦτα, τελειοτάτων ὄντα τῶν ἀρετῶν, ἐκείνων προτιμᾶσθαι
χρή, ἅπερ μέρη τινὰ χρημάτων ὑπάρχει. Ἐπειδὴ τοίνυν
παρ᾽ ὅσον τὰ πλείστου ἄξια κέκτηταί τις, παρὰ τοσοῦτον πλου-
σιώτατος ἂν νομισθείη, τίς λοιπὸν ὀκνήσει λέγειν, ὡς ἐν ἀρετῇ
θετέον ἐστὶ τὸν πλοῦτον; ἐπείπερ οὐδεμίαν ὅλως κτῆσιν,
οὐδ᾽ ὅσην ἂν τις βούλοιτο χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου περιουσίαν
49 πλείονος ἀξίαν ἡγητέον ἢ τὴν ἀρετήν. III. Φεῦ, ὡς οὐ τοῦ-
το συνιᾶσιν οἱ ἄνθρωποι, ἡλίκη πρόςοδός ἐστιν ἡ φειδώ. Ἤδη
γὰρ πρὸς τοὺς πολυτελεῖς μεταβήσομαι τῷ λόγῳ, ἐκεῖνον ἀφεὶς
τὸν χρηματιστικόν. Οὐκοῦν ἐκ τῶν ἑαυτοῦ χωρίων ἐκεῖνος
μυριάδας κατ᾽ ἔτος ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα καρποῦται· ἐγὼ δὲ
ἐκ τῶν ἐμῶν εἴκοσί που καὶ πέντε. ἀλλ᾽ ἐκείνῳ μὲν κεχρυσωμέ-
νας στέγας ἐν ταῖς ἐπαύλεσι τά τε ἐκ μαρμάρου ἐδάφη κατα-
σκευάζοντι, πρὸς δὲ τούτοις περὶ τὰ ἀγάλματα καὶ πίνακας
ἀποσκευήν τε καὶ ἐσθῆτα ἐμμανῶς ἐπτοημένῳ, οὐχ ὅσον εἰς
τὴν δαπάνην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν δανεισμὸν σμικρά τις τηλικαύτη
ἐστὶν ἡ πρόςοδος. ἐκ δὲ τῶν ἐμῶν κἂν ὀλίγων πόρων, ἐπειδὰν
τὰ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας δαπανήματα περιαιρεθῇ, ἔστιν ὅ, τι καὶ
περιέσται. Πότερος οὖν πλουσιώτερος ἂν εἴη; ᾧ ἐνδεῖ, ἢ ᾧ
περιττόν ἐστί τι; ὁ ἀπορῶν, ἢ ὁ πλεονάζων; οὗ κτῆσις ὅσῳ
μείζων ἐστί, τοσούτῳ πλέον ἀπαιτεῖ εἰς τὴν ἑαυτῆς φυλακήν,
50 ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἀφορμῆς αὐτὴ ἑαυτὴν διακρατοῦσα; Καίτοι τί
περὶ ἐμαυτοῦ λέγω, ᾧ εἰκὸς τὴν τῶν ἠθῶν καὶ τῶν καιρῶν
διαστροφὴν προςομόρξασθαί τι, ὥςτε καὶ ἐπιπολαζούσῃ ἐνα-
πειλῆφθαι τῇ πλάνῃ; Μάρκος ὁ Μανίλιος ὁ ἐπὶ τῶν γονέων

---

48 *Φαβριτίῳ*] Corr. *Φαβρικίῳ*; item in textu Latino male *Fabritio — Fabritii.*

Λουκίου] *Λούκιος* Dio Cass. XXXVII, 27. *Λεύκιος* est scriptura usitatior.

ἅπερ — ὑπάρχει] Expressit lect. *quae sunt pecuniae membra*, ut est in Edd. Venet. et Hervag., reliquae omnes *membra* omittunt.

ὡς — πλοῦτον] Expressa est lectio: *quin in virtute divitiae positae sint:* vulgo *positae* omittitur.

49 Cap. III. *Οὐκοῦν — πέντε*] Cic.: *Capit ille ex suis praediis sexcenta sestertia; ego centena ex meis.* — Quae cur Petavius Graece sic interpretatus sit, me non intelligere ingenue fateor.

50 *Μάρκος Μανίλιος*] Male: nam *M'.*, non *M. Manilius* est vocatus vd. Ernest. Cl. Cic.

*ἡμῶν γενόμενος (ἵνα μὴ διὰ παντὸς τοὺς Κουρίους καὶ Λου-
σκίνους ἀπομνημονεύω) λοιπὸν ἐν πενίᾳ διέζη. εἶχε γὰρ οἰκί-
σκους τινὰς ἐν ταῖς Καρίναις καὶ χωρίον ἐν τῷ Λαβικανῷ.
Ἆρα γοῦν ἐκείνου πλουσιώτεροί ἐσμεν ἡμεῖς οἱ πλείω κεκτημέ-
νοι; εἴτε τῷ ὄντι γενοίμεθα. ἀλλ' οὐχὶ τῇ τῶν ὄντων ἐκτιμήσει,
τῇ δὲ διαίτῃ μᾶλλον καὶ τῇ κατὰ τὸν βίον θεραπείᾳ τὸ τῶν
χρημάτων μέτρον ὁρίζεται. Τὸ δὲ ἀρκεῖσθαι τοῖς προσοῦσι* 51
*μέγιστος ἐστι καὶ ἀσφαλέστατος ὁ πλοῦτος. καὶ γὰρ εἰ οὗτοι οἱ
δεινοὶ τῶν πάντων λογισταὶ λειμῶνας καὶ οἰκόπεδά τινα πολ-
λοῦ τιμῶσιν, ὅτι τὰ τοιαῦτα τῶν κτημάτων ἐπιεικῶς ἀβλαβῆ
καὶ ἀνεπηρέαστα πέφυκε· πόσου τιμητέα ἐστὶν ἡ ἀρετή, ἣ
μήτε ἁρπάζεσθαι μήτε ὑφαιρεῖσθαι οἵατε οὖσά ποτε· μήτε
μὴν ναυαγίῳ ἢ ἐμπρησμῷ διέπεσε· μήτε τῇ τῶν χειμώνων
ἢ καιρῶν ἀλλαγῇ συμμεταβάλλεται; ἧς οἱ ἐπήβολοι γενόμενοι
μόνοι εἰσὶ πλούσιοι. Μόνοι γὰρ εὔκαρπά τινα καὶ ἀΐδια κέκτην-* 52
*ται· μόνοι δὲ (ὅπερ πλούτου ἐστὶν ἴδιον) τὰ ἑαυτῶν στέργου-
σιν, ἀρκεῖν τε οἴονται τὸ παρόν. μηδενὸς ἐφίενται, μήτε μὴν
χρῄζουσι, μηδενός τε σφίσιν ἀποδεῖν ἡγοῦνται, μηδὲν ἀπαι-
τοῦσιν. Οἱ δὲ πονηροὶ καὶ χρημάτων ἥττους, ἐπειδὴ ἄδηλά
ἐστι καὶ τυχηρὰ πάντα τὰ σφῶν κτήματα, καὶ πλειόνων ἀεὶ
ὀρέγονται. οὐδεὶς δὲ τέως αὐτῶν εὑρέθη, ᾧ ἱκανὸν ἦν, ὅπερ
εἶχεν· οὐ μόνον εὐθηνούμενοι οὐκ εἰσὶ καὶ πλούσιοι, ἀλλὰ τοὐ-
ναντίον ἐνδεεῖς καὶ πένητες δίκαιοί εἰσι νομίζεσθαι.*

Τὸ—πλοῦτος] Petavius non interpretatus est verba Ciceronis: 51
Non esse cupidum, pecunia est; non esse emacem, vectigal est,
quanquam textus Latinus ea offert.
μήτε—συμμεταβάλλεται] Sequitur Pet. lect. *nec tempestatum
nec temporum permutatione mutatur:* Gernh. Orell. e Codd. *nec
vi tempestatum, nec temporum perturbatione.*

INCERTI SCRIPTORIS

LOCUS RHETORICORUM

AD HERENNIUM III., 16.—24.

IN GRAECUM CONVERSUS

AB INCERTO SCRIPTORE.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ

ΜΝΗΜΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ

ΜΝΗΜΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ.

XVI. *Περὶ τῆς μνήμης πότερον ἔχει τι τέχνης τε καὶ τριβῆς,* 28 *ἢ τὸ πᾶν αὐτῆς ἐκ φύσεως πρόεισι, καιρὸς ἕτερος προςήκων εἰπεῖν ὁρισθήσεται. Νῦν δ' ὡςπερεὶ συνεστῶτος καὶ πᾶσιν ὁμολογουμένου, πολὺ τι κράτος ἐν αὐτῇ τέχνην τε καὶ διδασκαλίαν κεκτῆσθαι, οὕτω περὶ αὐτῆς ἐκ τῶν ἐνόντων λέξομεν. Τεχνικὴν μὲν γὰρ εἶναι τὴν μνήμην, εἴπερ τι τῶν ἄλλων, ᾠήθημεν ἔκπαλαι τὰ ὄντα φρονήσαντες· ὅπως δ' ᾠήθημεν,*

ΤΟΥΛΛΙΟΥ] Matth. Mai. *Τουλλίου* Cod. Aug. vd. Seebod. Bibl. crit. 1823. p. 198., at in Edit. Mosquensi Matth. hanc lect. non annotavit. Ab interprete Graeco falso Cicero pro auctore Rhetor. ad Herennium habetur.

Μετηνέχθη ἐκ τοῦ Λατινικοῦ] Matth. omis. Mai.

Cap. XVI. *πότερον — τριβῆς*] *τὶ — τέ* Matth *τὶ — τε* Mai. Lect. 28 *artificii*, quae in plerisque Codd. et Edd. ut Schütz. Orell. exstat, expressa est voce. *τέχνη τε καὶ τριβή*; *artificiosi* exhibent plures Codd. Ed. Lindem. quam cf.

πρόεισι] Matth. *πρόεισιν* Mai.

προςήκων — ὁρισθήσεται] Matth. *ὁρισθείσεται* Cod. Aug. *προςῆκον* Mai. Interpres om. *magis* (*μᾶλλον*) ante *idoneum*, quod deest in Cod. a Matth. collato, cuius lectt. Edit. Ern. ascripserat; sed quis is fuerit, non amplius recordatur. Exhibuit Matth. textum Latinum huius fragmenti in Edit. Mosq. Opusc. Graec. p. 222. — 245.

Νῦν — ὁμολογουμένου] Matth. *ὡς περί* Mai. eadem significatione *ὡςπερεὶ* vel *ὡς περί* h. l. admitti potest. Perperam additum est *συνεστῶτος*, quum *constare* hic non denotet bestehen *συνίστασθαι*, sed bekannt seyn *ὁμολογεῖσθαι*.

πολύ — τε] Mai. *τι τὸ κράτος* Matth. *ἐν αὐτῇ* Cod. Aug. *τέ* Matth.

περὶ αὐτῆς — λέξομεν] Interpres *ἐκ τῶν ἐνόντων* de suo adiecit.

Τεχνικὴν — ᾠήθημεν] *εἴπερ τι* Matth. *ἐνέθηκεν* Cod. Aug. *ἐνήημεν* Matth. infra *ᾠήθημεν* (in annott. coniiciens *ἐνενοήθημεν* ut *ᾠήθημεν*); *ᾠήθημεν* h. l. et infra Mai. Expressum est *artificiosam memoriam*, a Lambin. e coniectura exhibitum, vulg. *artificium memoriae*. Interpres addidit *εἴπερ τι τῶν ἄλλων*.

ἔκπαλαι — φρονήσαντες] Matth. *ἐκ πάλαι* Mai. Haec non leguntur in Latin.

ἐπιδείξομεν καλῶς ἐν καιρῷ· τανῦν δ' ἐκπληρωτέον ἡμῖν τὸν ἐπὶ τῆς παρούσης χρείας σκοπὸν καὶ τίς ἡ τεχνικὴ μνήμη λεκτέον. Διπλῆ τοίνυν ἡ μνήμη φυσική τε καὶ τεχνική. Καὶ φυσικὴ μέν ἐστιν, ἥτις ταῖς ἡμετέραις ἐνίδρυται ψυχαῖς, συγγεννωμένη τῇ διανοίᾳ· τεχνικὴ δέ ἐστιν, ἣν εἰςαγωγή τις συμβεβαιοῖ καὶ λόγος διδασκαλίας. Ἀλλ' ὥςπερ κἀν τοῖς λοιποῖς τῆς διδασκαλίας πράγμασιν, ὧν ἡ ἀγαθότης μιμεῖται πολλάκις διδασκαλίαν, ἡ τέχνη παραγινομένη ποιεῖ, τὰ φύσει χορηγούμενα συμβεβαιοῦσα καὶ αὔξουσα, τοῦτο κἀν τῷδε τῷ πράγματι γινόμενον δείκνυται, ὡς οὐκ ἐάν ἄπαις συμβήσεται ταύτῃ τῇ τεχνικῇ μνήμῃ ἡ φυσική, εἰ καί τινι τῶν ἀνθρώπων
29 *ἐξῃρημένη δοθείη. ἐπὶ πολὺ γὰρ αὕτη τὴν τῆς φύσεως μνημοσύνην ἀνέχει καὶ πλατύνει λόγῳ διδασκαλίας. Ὅθεν καὶ ἡ φυ-*

ἐπιδείξομεν — καιρῷ] In Latin. est: *alias ostendemus.*

τανῦν — λεκτέον] *τανῦν* Matth. *τὰ νῦν* Mai. vd. me ad Somn. Scip. cp. 14. In Latin. est: *in praesentia cuiusmodi ea sit aperiemus.*

Διπλῆ — τε καὶ — ἐστιν] Matth. *Διπλὴ — καὶ — μέν ἐστιν* Mai.

συγγεννωμένη — διανοίᾳ] Matth. *συγγεννωμένη* Cod. Aug. *συγγεννωμένη* Berger. in Catal. Monac. lectoribus tamen non monitis, *συγγενομένη* Mai. lect. non damnanda; *διανοίᾳ* Cod. Aug.

δέ ἐστιν — εἰςαγωγή] *δὲ ἐστιν* Mai. *Inductio* ad verbum est *εἰςαγωγή*, Matth. in annott. textui Lat. subiectis *inductionem* interpretatus *institutionem* sic accipit locum: adhibita ratio praeceptionis, adhibita rationi consentanea praeceptio. De v. *inductio* vd. Ernest. Lex. technol. Latin. rhetor. p. 218. Eiusd. Lex. tech. Graec. rhetor. p. 115.

Ἀλλ' ὥςπερ κἀν — χορηγούμενα] *ὅπερ* Matth. Mai. *ὥςπερ* recepi e coniect. Iacobs. in Seebod. Archiv. 1824. p. 116. *κἀν* Cod. Aug. teste Iacobs. *κἂν* Matth. Mai. h. l. et infra.

πολλάκις μιμεῖται τὴν φύσιν — τῇ φύσει]. Mai. *μιμεῖται πολλάκις διδασκαλίαν — φύσει* Matth. quem secutus sum ob verba Lat. *imitatur saepe doctrinam* (*τὴν φύσιν* Mai. est *naturam*) et *φύσει* recepi, quia *φύσει* ut *κατὰ φύσιν* etc. a bonis scriptoribus sine artic. ponitur vd. Sturz. Lex. Xen. Schleusner. Lex. N. T. s. v. *Bonitas ingenii* non est *ἀγαθότης* (om. v. *ingenii*), sed *εὐφυΐα*.

εἰ καί τινι] Matth. Mai. *εἰ καί τινα* Cod. Aug.

ἐπὶ — διδασκαλίας] Matth. de v. *ἀνέχει* textui Graeco haec subiecit: „In Latino *retinet*. Sed *ἀνέχει* est *erigit*, *αἴρει*, *ἀναφέρει*.“ Textui Latino haec: „*Retinet* mihi displicet. Nec enim ars ulla naturae bonae reprimit aut abiicit, sed fovet, alit, auget. In Graeco est *ἀνέχει* i. e. *sublevat*, *effert*. Sic dicitur *χεῖρας ἀνέχειν*, *levare manus*. Ἀνάχεια notare docet Schol. Sophocl. p. 110. Inter alia explicat *ὑφαίνει*. Loco *retinet* malim ergo *evehit* aut simile quid.“] *Retinet* in qo *ἀντέχει* — *κατέχει*. *Amplificare ratione doctrinae* ad verbum redditum est *πλατύνειν λόγῳ διδασκαλίας*, rectius explicares *ἐπαυξάνειν* — *μείζω ποιεῖν διὰ τῆς διδασκαλίας* — *παιδεύσεως* — *μεθοδικῇ διδασκαλίᾳ*. Post om. *τεχνική artificiosa.*

σικὴ μνήμη τῇ διδασκαλίᾳ συμβεβαιωτέα, ὡς ἂν εἴη πάντως ἐξηρημένη· καὶ αὖθις τῇ τῇ διδασκαλίᾳ διδομένῃ προςληπτέα καὶ ἡ εὐφυΐα. Οὐδὲ γὰρ ἐν ταύτῃ μᾶλλον ἢ ἔλαττον ἢ ταῖς ἑτέραις τέχναις συμβαίνει, εὐφυΐᾳ μὲν τὴν διδασκαλίαν, διδασκαλίᾳ δὲ τὴν φύσιν ἐκλάμπειν. Κἀκείνοις οὖν πάντως, οἳ φύσει μνημονευτικοὶ τυγχάνουσιν ὄντες, ὠφέλιμος ὁ παρὼν ἀγὼν ἔσται, ὃν αὐτὸς μετ᾽ ὀλίγον ἐννοῆσαι δυνήσῃ. Εἰ δέ τινες τῶν ἡμετέρων τῇ σφῶν εὐφυΐᾳ θαῤῥοῦντες καὶ ταύτῃ χρώμενοι οὐ προςδέοιντο τῶν ἤδη ῥηθησομένων, λόγον ἂν ἀποδοίημεν δίκαιον, τὸ μὲν προὔργου τοῖς εὐφυεστέροις, τοῖς δ᾽ ἧττον εὐφυΐας ἔχουσι βοηθεῖν αἱρουμένους ταυτὶ πραγματεύεσθαι. Περὶ τῆς τεχνικῆς τοίνυν μνήμης εἴπωμεν ἐντεῦθεν ἀρξάμενοι. Ἡ τεχνικὴ τοίνυν μνήμη συνίσταται ἐκ τόπων τε καὶ εἰκόνων. Τόπους δὲ προςαγορεύομεν, οἵτινες βραχέως, τελείως, ἐμφανῶς ἢ φύσει ἢ χειρὶ τετελεσμένοι εἰσίν, ὡς ἂν ῥαδίως αὐτοὺς φυσικῇ μνήμῃ συλλαβεῖν καὶ περιπλέξαι δυνηθείημεν, οἷον βωμόν, ἐπίστυλον, γωνίαν καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις

τῇ διδασκαλίᾳ — εἴη] *τῇ διδασκαλίᾳ* Mai. *εἴ τι* Matth. *εἴη τι* perperam Berger. in Catal. Monac. *εἴη* Mai. 29

τῇ — εὐφυΐα] Matth. *τη τῇδ.* Cod. Aug. *τῇ* semel Mai. *καὶ εὐφυΐα* Mai.

ἢ ταῖς — ἐκλάμπειν] Matth. *τέχναιω* Cod. Aug. mendum typogr. procul dubio est in Seebod. Archiv. p. 117. *ἢ καὶ ἑτέραις* om. *τέχναις* Mai., non *η καί*, ut exhibet Iacobs. Expressa est lect. *ut ingenio doctrina, praeceptione natura nitescat* in Orell. Ed., *ut ingenio, doctrina, praeceptione, natura nitescat* omn. Codd. ap. Gruter. Lindem. Matth. *ut doctrina et praeceptione natura nitescat* Lambin.

οἳ — τυγχάνουσιν] *οἱ — τύγχανουσιν* Mai.

ἀγὼν — ὃν] *Institutio* non est *ἀγών*, sed *παίδευσις — διδασκαλία*; pro *ὃν* ponendum erat *ὃ*, quum in Lat. exstet *quod*.

Εἰ — πραγματεύεσθαι] *τὸ μὴ προὔργου — εὐφυεστέροις — αἱρουμένους, τοῦτο* (hoc errore typogr. pr. *ταὐτό*) Matth. *τὸ μὴ προὔργου — εὐφυέστέροις ταυτό* (an *ταυτί* obscurum) Cod. Aug. *θαρροῦντες — τὸ μὲν προὔργου — εὐρισστέροις* (voc. non Graec.) — *αἱρούμενοι* (*ἐρουμενοι* Cod. Ambros.) *ταυτί* Mai. Interpretatio Graeca amplificata non accurate respondet verbis Lat.

εἴπωμεν] I. e. *loquamur* ut Lambin., vulg. *loquemur*.

ἐντεῦθεν ἀρξάμενοι] Interpres de suo adiecit.

τοίνυν — περιπλέξαι] *τοίνυν* om. Mai. *τόπων — ῥαδίως* Mai. *τέ* Matth.; pro *περιπλέξαι amplecti* malim *περισχεῖν*.

βωμόν] „Ergo Latinus Auctor haud scripsit *aedes*, ut est in editionibus, sed *aram*, quae est probabilior lectio." Mai.

ἐπίστυλον] Cod. Aug. Ambros. Matth. *ἐπιστύλιον* Mai. ut emendandum suspicatus est Matth.; *περιστύλιον* coniecit Iacobs., ego *περίστυλον* vd. Lexx.

γωνίαν] Post h. v. omissum est *fornicem* i. e. *καμάραν*.

ὅσα ἄλλα] Matth. *ἄλλα* om. Mai.

εἰσὶν ὅμοια. Εἰκόνας δὲ λέγομεν μορφάς τινας γνωρίμους καὶ εἴδωλα ἐκείνου τοῦ πράγματος, οὗ μνησθῆναι βουλόμεθα, ὡς ἵππον, λέοντα, ἀετὸν καὶ τὰ ὅμοια, ὧν ἂν οὖν ἐθέλωμεν μνήμην ἔχειν, τὰ εἴδωλα αὐτῶν ἐν τόποις τισὶ βεβαίοις, ὡς εἴρηται, συσκηνοῦν καὶ ἐνιδρύειν ὀφείλομεν. Ἀλλὰ νῦν ἤδη, καὶ ὁποίους τινὰς τόπους εὑρίσκειν καὶ ὅπως τούτους ζητεῖν καὶ αὖθις ὅπως ἐν τοῖς εὑρεθεῖσι τόποις τὰς εἰκόνας ἐγκαθιστᾶν δεῖ, ὑποδείξομεν.

XVII. *Ὥςπερ τοίνυν οἱ γράμματα εἰδότες καὶ τὰ λεγόμενα γράφειν καὶ τὰ γραφόμενα ἀναγινώσκειν δύνανται· οὕτω καὶ οἱ ὅσα ἂν τις εἴποι πλεῖστα μεμαθηκότες, ἃ ἔμαθον, ἐν τόποις συνιδρύειν δύνανται καὶ ἐξ ἐκείνων μνημονευτικῶς προφέρειν. Οἱ μὲν γὰρ τόποι κηρίοις καὶ χάρταις ὁμοιότατοί εἰσιν· αἱ δὲ εἰκόνες τοῖς γράμμασιν· ἡ δὲ τῶν εἰκόνων τάξις τε καὶ καθίδρυσις ὡς μάλιστα τῇ γραφῇ· ἡ δὲ προφορὰ τῇ ἀναγνώσει. Δεῖ γοῦν, ἂν βουλώμεθα πολλῶν μνημονεύειν, καὶ πολλοὺς τόπους ἡμῖν αὐτοῖς συσκευάζειν, ὡς ἂν ἐπ' αὐτῶν τῶν πολλῶν τόπων πολλὰς ἐγκαθιδρύειν εἰκόνας οἷοί τε ὦμεν. Ἔτι*

Εἰκόνας — πράγματος] *μορφὰς τινὰς — πραγματος* Mai. Non recte reddita sunt verba *formae quaedam et notae* i. e. *μορφάς τινας καὶ σημεῖα*, non *μορφάς τινας γνωρίμους*. Cod. Erfurt. sic fere exhibet: *formae iam notae et simulacra*, in annott. probatum Graevio.

ἵππον — ἀετόν] *λεῶντά* Cod. Aug. *ἀετόν* om. Mai. In Lat. est *equi, leones, aquilae.*

οὖν ἐθέλωμεν] *θέλωμεν* om. *οὖν* Mai. De scriptura *θέλω* et *ἐθέλω* cf. Lobeck. ad Phryn. p. 7.

ὡς εἴρηται, συσκηνοῦν] Mai. *συσκυνοῦν* Matth. var. lect. Cod. Aug. a Iacobs. non enotata. Quum in Lat. tantum sit *collocare*, *συσκηνοῦν* non habet, quo referatur; *ὡς εἴρηται* interpres de suo adiecit.

Ἀλλὰ νῦν — ὑποδείξομεν] *καὶ νῦν* Mai. *ὁποιούς τινάς* Cod. Aug. *ὁποίούς τινας* Matth. *ποἰούς τινας* Mai. *τούτοις ζητεῖν* Cod. Aug. *τούτους* Mai. ex emendat. Matth. Berger. in Catal. Monac. *εὑρεθεῖσι* (i. e. *repertis* addit. ab interpr.) Mai., qui quum dederit *ἐγκαθιδρύειν* uncis inclusum, *ἐγκαθιστᾶν* a Cod. Ambros. abesse videtur; *δείξομεν* Mai.

Cap. XVII. *Ὥςπερ — προφέρειν*] *ἅ — συνιδρύειν* Mai. *ἃ — συνιδρεύειν* Matth. Pro *γράμματα εἰδότες* malim *τὰ γράμματα εἰδότες* (sic *τὰ γράμματα μανθάνειν* Xen. Cyrop. I, 2, 6.); *τὰ λεγόμενα* respondet lect. *dictum* pr. vulg. *dictatum*; *οἱ ὅσα ἂν τις εἴποι πλεῖστα μεμαθηκότες* lect. ineptae *qui immodica didicerunt* pr. vulg. *qui μνημονικά didicerunt* (Xen Symp. IV, 62. *τὸ μνημονικὸν μαθεῖν*); *ἔμαθον* lect. *didicerunt* Cod. Pith. quatuor Codd. Oudend. etc. pr. vulg. *audierunt.* ad Lindem. *Memoriter* non est *μνημονευτικῶς*, sed *ἀπὸ μνήμης — στόματος.*

γράμμασιν — γοῦν] *γράμμασι — γοῦν* Matth. *γράμμασιν — οὖν* Mai

ἐγκαθιδρύειν — οἷοί τε] *ἐγκαθιδρύειν — οἷοι τε* Mai. *ἐγκαθιδρεύειν — οἷοί τε* Matth.

νομίζομεν δεῖν κατὰ τάξιν ἔχειν τούτους τοὺς τόπους, ἵνα μήποτε τῆς τάξεως ἐκπέσωμεν συγχυθέντες, ἀλλὰ τὰς εἰκόνας, ὅθεν οὖν ἡμῖν ἀρέσκει, τῶν ἄκρων ἔχοντες ἑπομένας, δυνησώμεθα τὰ παραπεμφθέντα τοῖς τόποις βλέπειν τε καὶ ἀναλέγεσθαι καὶ προφέρειν ἀναμαρτήτως.

XVIII. Ὡς γὰρ ἂν ἐν τάξει στάντας γνωρίμους τινὰς ἴδωμεν, οὐδὲν διοίσει ἡμῖν, ἀφ᾽ ὅτου δή τινος ἂν ἐθέλοιμεν, τῶν ἄκρων ἢ καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ μέσου λέγειν ἀρχομένοις τὰ ἐκείνων ὀνόματα· οὕτω δὴ καὶ τῶν τόπων τάξει καθιδρυμένων, ἂν ἐκ τοῦ δόξαντος μέρους τὰς συσκευασθείσας εἰκόνας ἀναλεγώμεθα, πάνθ᾽ ἃ τοῖς τόποις ἐνεθήκαμεν εἰπεῖν δυνησόμεθα.
Ὅθεν ἀρέσκει καὶ κατὰ τάξιν συσκευάζειν τοὺς τόπους, καὶ τό- 31
πους, οὓς ἂν λάβωμεν, ἐξαιρέτως συλλογίζεσθαι δεῖν. Καὶ γὰρ αἱ μὲν εἰκόνες, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ γράμματα, ἐξαλείφονται μὴ χρωμένοις ἡμῖν· οἱ δὲ τόποι καθάπερ κηρὸς ὀφείλουσιν ὑπολείπεσθαι. Καὶ ἵνα μὴ τυχὸν ἀριθμῷ τῶν τόπων ἀπατη-

---

Ἔτι — τόπους — ἐκπέσωμεν] Secutus est interpres vulg. *item putamus ex ordine hos locos habere*, pro qua *comparari oportere* Cod. Tur. *comparare* Cod. Voss. III. marg. Cratand.

ἵνα — ἀναμαρτήτως] *δυνησόμεθα* Mai. *ἐκπέσωμον* (error. typogr.) *τέ* Matth. Interpretatio Graeca, in qua multa sunt omissa, tantopere recedit a verbis Latinis, ut quas lectt. sit secutus interpres, dici nequeat. Recte is expressit lect *videre* optt. Codd. et Edd. pro *edere* vd. Lindem.; sed *ἀναλέγεσθαι* et *ἀναμαρτήτως* non habent, quo referantur.

Cap. XVIII. *Ὡς — ἴδωμεν*] Mai. *ἐν τάξει — εἴδωμεν* Matth. suspicatus post *γάρ* interponendum esse *ἐάν*; pr. *πολλούς* (non *πολλάς* ut vult Matth.) i. e. *complures* interpres exhibet *τινάς*.

ἀφ᾽ ὅτου δή τινος ἂν — μέσου] *ἀφ᾽ οἱ οὐ δή τινος ἂν* Cod. Aug. *ἐφ᾽ οἷον δή τινὸς ἂν* Mai. Recepi emendationem Iacobs. Verba Lat. *utrum a summo, an ab imo, an a medio* non accurate reddita sunt om. *ab imo*. Matth. pr. *τῶν ἄκρων* coniecit *τοῦ ἄκρου*.

οὕτω — δυνησόμεθα] Matth. *ἀνεθήκαμεν* Mai. *ἐν τάξει* bene coniecit Matth., sic infra recte *κατὰ τάξιν* legitur. Interpretatio Graeca a verb. Latin. recedit.

Ὅθεν — δεῖν] *καί* ante *κατά* et *τόπους* ante *οὕς* om. Mai. *λάβοιμεν* Matth. *λάβωμεν* Mai. *δεῖν* Codd. Aug. Ambros. Matth. *δεῖ* 31
Mai. ex emendat. non necessaria, si teneamus *δεῖν* pendere ex *ἀρέσκει*. Expressa est lect. *egregie commeditari* optt. Codd. Edd. *egregie commoditer notare* Codd. Tur. Medic. Leid. I. al. *egregie, commoditer notare* Gronov. vd. Lindem, non improbante Orell, qui tamen laudans Gronov. comma post *egregie* in annott. non exhibuit. Omissa sunt verba *ut perpetuo nobis haerere possint*.

μὴ χρωμένοις ἡμῖν] Omissum est *illis*, quod deest in fere omnibus Codd. it. Matth. Ed. princ. Mediol. probantibus Graev. Ouend., qui tamen pariter atque Orell. *illis* retinuerunt.

ὀφείλουσιν — ἀριθμῷ] Mai. *ὀφείλουσι* Matth., qui mavult *τῷ ἀριθμῷ*, ego *ἐν τῷ ἀριθμῷ*.

θείημεν, πέμπτον ἕκαστον ἀρέσκει σημειοῦσθαι, οἷον ἐν τῷ πέμπτῳ τόπῳ χεῖρα χρυσῆν συντιθέναι, καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ τινὰ γνώριμον, ᾧ ἐπίθετον ἔσται καθ' ὑπόθεσιν Δεκάτιος, καὶ ὅσα τῶν ὁμοίων εἰσί· καὶ οὕτω ῥᾴδιον ἔσται ὅμοια σημεῖα ἐν ἑκάστῳ πέμπτῳ τόπῳ συνιδρύειν.

XIX. *Ἔτι προσφορώτερόν ἐστιν ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ ἢ πληθούσῃ συσκευάζειν τοὺς τόπους, διότι ἡ συνεχὴς τῶν ἀνθρώπων πάροδος ἐνοχλεῖ καὶ τὰ τῶν εἰκόνων ἐξασθενεῖ σημειώματα. ἐρημία δὲ ἀκέραια τὰ τῶν εἰδώλων συντηρεῖ σχήματα. Ἐπὶ τούτοις ἀνομοίους σχήματί τε καὶ φύσει τόπους εὑρετέον ἐστίν, ὡς ἂν εὐτάκτως ἐπιφαίνεσθαι δύναιντο. Καὶ γὰρ ἂν πολλά τις διαχωρήματα ἔχῃ λαβών, ταραχθήσεται τῇ τῶν τόπων ὁμοιότητι καὶ ἐπιλήσεται, ὅ, τι ἐφ' ἑκάστῳ τόπῳ συνέθηκεν. Ἀλλὰ δὴ καὶ μεγέθους ἧττον ἔχοντος καὶ μετρίους τό-*

πέμπτον ἕκαστον] I. e. *quintum quemque* Codd. Tur. Matth. AET. (ap. Lind.) Graev. Lind. addunt *locum* Codd. Voss. I. Leid. IV. al. Orell.

χεῖρα χρυσῆν] *χεῖρα χρυσήν* Mai.

ᾧ — Δεκάτιος] *Praenomen* est *τὸ προσωνυμιον*, non *ἐπίθετον*; *καθ' ὑπόθεσιν* omiss. a Berger. in Catal. Monac. interpres de suo adiecit. Pro *Δεκάτιος* Matth. mavult *Δέκατος Decimus*; *Δεκάτεως* a Iacobs. exhibitum videtur mendum typogr..

καὶ — εἰσί] Haec absunt a text. Lat.

καὶ οὕτω — πέμπτῳ] *καὶ οὕτω — πέμπτω* Cod. Aug. Matth. *καὶ τοῦτο* om. *πέμπτῳ* Mai. Quum h. l. sit var. lectt. (de qua vd. Lindem.) *deinde — deinceps* optt. Edd. probat., *deinceps* om. *deinde*, interpres expressisse videtur *deinde* om. *deinceps*.

Cap. XIX. *προσφορώτερόν ἐστιν — χώρᾳ*] *προσφορώτερόν ἐστιν — χώρῳ* Cod. Aug. *χώρῳ* Matth. *προσφορώτατα ἐστὶν — χώρᾳ* Mai. *χώρᾳ* pr. *χώρῳ* Berg. in Catalog. Monac. emendandum censuit ut Matth. ad h. l. Pro *πληθούσῃ* malim *πολυανθρώπῳ*.

ἡ συνεχὴς — εἰδώλων] *εἰδόλων* Cod. Aug. In Latin. est *frequentia et obambulatio hominum*, non *frequens ob.*

ἀκέραια] *Integra* vulg., *integra vi* Codd. Erfurt. Turic. Leid. I.

Ἐπὶ — δύνανται] Quoniam h. l. exstant var. lectt. *propterea* in plerisque Codd. ac *praeterea* optt. Edd. vd. Lindem., et *ἐπὶ τούτοις* utrumque significat, utram lect. interpres sit secutus decerni nequit. *Interlucere* melius interpretere *παρεμφαίνεσθαι* quam *ἐπιφαίνεσθαι.*

πολλά — ἔχῃ] *ἔχει* Cod. Aug. Matth. (*ἔχῃ* suspic. in annott. nam *ἔχη* est mend. typogr.) *ἔχῃ* Mai. Pro *πολλάκις* lect. Matth. Mai. recepi emendationem certissimam *πολλά τις* a Matth. in annott. et a Berg. in Catal. Monac. propositam, astipulante Iacobs., quoniam in Lat. est *si quis multa.* — De voc. *διαχώρημα*, quod non est *intercolumnium*, sed a posterioribus Grammaticis usurpatur de spatio, cf. Schaef. Melett. crit. p. 95.

καὶ ἐπιλήσεται] *Et ignorabit* Codd. aliquot et Edd. probante Oudend. *ut ignoret* vulg.

Ἀλλὰ — δεῖ] Matth. *ἔχοντος* Mai. *ἔχοντες* perperam Berg.; suf-

πους ἔχειν δεῖ. Οἱ γὰρ ὑπὲρ τὸ δέον πλατεῖς κλονεῖσθαι τὰς εἰκόνας ποιοῦσι, καὶ οἱ λίαν αὖ στενοὶ οὐ δύνασθαι δοκοῦσι πολλάκις τὴν τῶν εἰκόνων δέξασθαι σύνθεσιν. Ἔτι οὔτε λίαν ἐκ- 32
λάμπρους οὔθ' ὑπερβαλλόντως σκοτεινοὺς τόπους ἔχειν δεῖ, ἵνα μὴ ἢ τῇ σκοτώσει ἀφανίζωνται αἱ εἰκόνες ἢ τῇ λαμπρότητι διαχέωνται. Ἔτι τὰ τῶν τόπων διαστήματα μέτρια εἶναι ἀρέσκει σχεδὸν ὀλίγῳ πλείω ποδῶν τριῶν. Καὶ γὰρ ὡς ἡ ὄψις, οὕτω καὶ ὁ νοῦς ἔλαττον ἰσχύει, ἂν ἢ σφόδρα πόῤῥω ἀναχωρῇς ἢ ὑπερβαλλόντως ἐγγὺς προσχωρῇς ἐκείνῳ, ὅπερ δεῖ ὁρᾶσθαι. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ καὶ τῷ ὄντι ῥᾴδιον τῷ πλέον τι καὶ ἀκριβέστερον ἐγνωκότι τὴν τοιαύτην σπουδὴν πολλούς τε καὶ ἁρμοδίους τόπους συνετοιμάζειν· ὅμως εἴ τις πρὸς ταῦτα ἱκανὸν ἁρμοδίους τόπους ἐφευρίσκειν ἑαυτὸν οὐ νομίσει, αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ συστήσασθαι ὡς ἂν βούλοιτο πολλοὺς τόπους ἐξέσται. Ἡ γὰρ διάνοια παντοίαν δή τινα χώραν δύναται περιπλέκειν καὶ ἐν ἐκείνῃ θέσιν ἑκάστου τόπου κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν κτίζειν καὶ ἀρχιτεκταίνειν. Ὅθεν ἔξεστιν, ἐὰν τούτῳ τῷ προχείρῳ πλήθει οὐκ ἀγαπητῶς ἔχωμεν, αὐτοῖς ἡμῖν σκέ-

---

fragatur interpres Gr. coniecturae Graev. *Iam* (non *Iam et* ut Orell.) a Schütz. receptae pr. *Nam*.

ὑπὲρ — ποιοῦσι] Matth. ὑπό Mai. *Vagas imagines reddere* non est κλονεῖσθαι ποιοῦσι τὰς εἰκόνας, sed τὰς εἰκόνας ἀκαθμήτους ποιεῖν.

οὔθ' — διαχέωνται] οὔθ' — σκοτινούς Mai. *Praefulgere* non est 33
διαχεῖσθαι, sed ὑπερλάμπειν.

σχεδὸν — ποδῶν] ὀλίγῳ Mai. Vulgata est *fere paullo plus aut minus pedum tricenum.* Delbenii coniectura *pedum trinum* confirmatur interpretatione Graeca, probantibus Mai. (*trium* in annott. exhib.) Orell. Lindem., qui tamen in textu *tricenum* retinuerunt.

πόῤῥω — προσχωρῇς ἐκείνῳ]. πόρρω Mai. προσχωρῇς ἐκείνω Cod. Aug. non Mai., ut annotavit Iacobs

Οὐ μὴν — ἐξέσται] ἀλλ' εἰ καί Mai. ἀλλὰ καί Matth., sed observante Iacobs. in Cod. Aug. vocabuli ἀλλά syllaba posterior est in correctione, ut ἀλλ' εἰ καί fuisse videatur; ἱκανόν Matth. ἱκανῶς Mai. Verba *qui paullo plura exploraverit* ab interprete circumscripta sunt τῷ πλέον τι καὶ ἀκριβέστερον ἐγνωκότι τὴν τοιαύτην σπουδήν, qui lect. *noverit* duor. Codd. Oxonn. all. ap. Oudend. pro vulg. *exploraverit* secutus est. Pro πολλούς τε καὶ ἁρμοδίους *quamvis multos et idoneos* dicendum erat καίπερ πολλούς τε καὶ ἁρμοδίους ὄντας; ἑαυτόν ex indole ling. Gr. abesse potest.

παντοίαν δή τινα — ἀρχιτεκταίνειν]. Matth. παντὶ αὖ δή τινα Mai. ἀρχιτεκτείνειν Cod. Ambros. ἀρχιτεκτονεῖν Mai. praeter necessitatem, quum lect. Cod. Ambros. syllaba ει in αι mutata facillime possit emendari, et formam ἀρχιτεκταίνειν analogia v. τεκταίνειν tueatur. *Loci cuiusdam* (confusum cum *cuiusquam*) non est τόπου ἑκάστου, sed τόπου τινός; omissa sunt verba *commodum nos*, quae praeeunte Ern. recepere Schütz. Orell. non Lindem. e tribus Codd. Oxonn. etc.

INCERTI SCRIPTORIS
LOCUS RHETORICORUM
AD HERENNIUM III., 16.—24.
IN GRAECUM CONVERSUS
AB INCERTO SCRIPTORE.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ

ΜΝΗΜΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ

ΜΝΗΜΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ.

XVI. *Περὶ τῆς μνήμης πότερον ἔχει τι τέχνης τε καὶ τριβῆς,* 28
ἢ τὸ πᾶν αὐτῆς ἐκ φύσεως πρόεισι, καιρὸς ἕτερος προσήκων εἰπεῖν ὁρισθήσεται. Νῦν δ' ὡςπερεὶ συνεστῶτος καὶ πᾶσιν ὁμολογουμένου, πολύ τι κράτος ἐν αὐτῇ τέχνην τε καὶ διδασκαλίαν κεκτῆσθαι, οὕτω περὶ αὐτῆς ἐκ τῶν ἐνόντων λέξομεν. Τεχνικὴν μὲν γὰρ εἶναι τὴν μνήμην, εἴπερ τι τῶν ἄλλων, ᾠήθημεν ἔκπαλαι τὰ ὄντα φρονήσαντες· ὅπως δ' ᾠήθημεν,

---

ΤΟΥΛΛΙΟΥ] Matth. Mai. *Τουλλίου* Cod. Aug. vd. Seebod. Bibl. crit. 1823. p. 198., at in Edit. Mosquensi Matth. hanc lect. non annotavit. Ab interprete Graeco falso Cicero pro auctore Rhetor. ad Herennium habetur.

Μετηνέχθη ἐκ τοῦ Λατινικοῦ] Matth. omis. Mai.

Cap. XVI. *πότερον — τριβῆς*] *τὶ — τέ* Matth *τί — τε* Mai. Lect. 28
artificii, quae in plerisque Codd. et Edd. ut Schütz. Orell. exstat, expressa est voce: *τέχνη τε καὶ τριβή*; *artificiosi* exhibent plures Codd. Ed. Lindem. quam cf.

πρόεισι] Matth. *πρόεισιν* Mai.

προσήκων — ὁρισθήσεται] Matth. *ὁρισθείσεται* Cod. Aug. *προσῆκον* Mai. Interpres om. *magis* (*μᾶλλον*) ante *idoneum*, quod deest in Cod. a Matth. collato, cuius lectt. Edit. Ern. ascripserat; sed quis is fuerit, non amplius recordatur. Exhibuit Matth. textum Latinum huius fragmenti in Edit. Mosq. Opusc. Graec. p. 222. — 245.

Νῦν — ὁμολογουμένου] Matth. *ὡς περί* Mai. eadem significatione *ὡςπερεί* vel *ὡς περί* h. l. admitti potest. Perperam additum est *συνεστῶτος*, quum *constare* hic non denotet bestehen *συνίστασθαι*, sed bekannt seyn *ὁμολογεῖσθαι*.

πολύ — τε] Mai. *τι τὸ κράτος* Matth. *ἐν αὐτῇ* Cod. Aug. *τέ* Matth.

περὶ αὐτῆς — λέξομεν] Interpres *ἐκ τῶν ἐνόντων* de suo adiecit.

Τεχνικὴν — ᾠήθημεν] *εἴπερ τι* Matth. *ἐνέθηκεν* Cod. Aug. *ἐνήθημεν* Matth. infra *ᾠήθημεν* (in annott. coniiciens *ἐνενοήθημεν* aut *ᾠήθημεν*); *ᾠήθημεν* h. l. et infra Mai. Expressum est *artificiosam memoriam*, a Lambin. e coniectura exhibitum, vulg. *artificium memoriae*. Interpres addidit *εἴπερ τι τῶν ἄλλων*.

ἔκπαλαι — φρονήσαντες] Matth. *ἐκ πάλαι* Mai. Haec non leguntur in Latin.

ἐπιδείξομεν καλῶς ἐν καιρῷ· τανῦν δ' ἐκπληρωτέον ἡμῖν τὸν ἐπὶ τῆς παρούσης χρείας σκοπὸν καὶ τίς ἡ τεχνικὴ μνήμη λεκτέον. Διπλῆ τοίνυν ἡ μνήμη φυσική τε καὶ τεχνική. Καὶ φυσικὴ μέν ἐστιν, ἥτις ταῖς ἡμετέραις ἐνίδρυται ψυχαῖς, συγγεννωμένη τῇ διανοίᾳ· τεχνικὴ δέ ἐστιν, ἣν εἰςαγωγή τις συμβεβαιοῖ καὶ λόγος διδασκαλίας. Ἀλλ' ὥςπερ κἀν τοῖς λοιποῖς τῆς διδασκαλίας πράγμασιν, ὧν ἡ ἀγαθότης μιμεῖται πολλάκις διδασκαλίαν, ἡ τέχνη παραγινομένη ποιεῖ, τὰ φύσει χορηγούμενα συμβεβαιοῦσα καὶ αὔξουσα, τοῦτο κἀν τῷδε τῷ πράγματι γινόμενον δείκνυται, ὡς οὐκ ἐᾶν ὅπως συμβήσεται ταύτῃ τῇ τεχνικῇ μνήμῃ ἡ φυσική, εἰ καί τινι τῶν ἀνθρώπων
29 *ἐξῃρημένη δοθείη. ἐπὶ πολὺ γὰρ αὕτη τὴν τῆς φύσεως μνημοσύνην ἀνέχει καὶ πλατύνει λόγῳ διδασκαλίας. Ὅθεν καὶ ἡ φυ-*

ἐπιδείξομεν — καιρῷ] In Latin. est: *alias ostendemus.*

τανῦν — λεκτέον] *τανῦν* Matth. *τὰ νῦν* Mai. vd. me ad Somn. Scip. cp. 14. In Latin. est: *in praesentia cuiusmodi ea sit aperiemus.*

Διπλῆ — τε καὶ — ἐστιν] Matth. *Διπλὴ — καὶ — μέν ἐστιν* Mai.

συγγεννωμένη — διανοίᾳ] Matth. *συγγενωμένη* Cod. Aug. *συγγεννωμένη* Berger. in Catal. Monac. lectoribus tamen non monitis, *συγγενομένη* Mai lect. non damnanda; *διανοία* Cod. Aug.

δέ ἐστιν — εἰςαγωγή] *δὲ ἐστὶν* Mai. *Inductio* ad verbum est *εἰςαγωγή*, Matth. in annott. textui Lat. subiectis *inductionem* interpretatus *institutionem* sic accipit locum: adhibita ratio praeceptionis, adhibita rationi consentanea praeceptio. De v. *inductio* vd. Ernest. Lex. technol. Latin. rhetor. p. 218. Eiusd. Lex. tech. Graec. rhetor. p. 115.

Ἀλλ' ὥςπερ κἀν — χορηγούμενα] *ὅπερ* Matth. Mai. *ὥςπερ* recepi e coniect. Iacobs. in Seebod. Archiv. 1824. p. 116. *κἀν* Cod. Aug. teste Iacobs. *κἂν* Matth. Mai. h. l. et infra.

πολλάκις μιμεῖται τὴν φύσιν — τῇ φύσει] Mai. *μιμεῖται πολλάκις διδασκαλίαν — φύσει* Matth. quem secutus sum ob verba Lat. *imitatur saepe doctrinam* (*τὴν φύσιν* Mai. est *naturam*) et *φύσει* recepi, quia *φύσει* ut *κατὰ φύσιν* etc. a bonis scriptoribus sine artic. ponitur vd. Sturz. Lex. Xen. Schleusner. Lex. N. T. s. v. *Bonitas ingenii* non est *ἀγαθότης* (om. v. *ingenii*), sed *εὐφυΐα*.

εἰ καί τινι] Matth. Mai. *εἰ καί τινα* Cod. Aug.

ἐπὶ — διδασκαλίας] Matth. de v. *ἀνέχει* textui Graeco haec subiecit: „In Latino *retinet*. Sed *ἀνέχει* est *erigit*, *αἴρει*, *ἀνορθοῖ*." Textui Latino haec: „*Retinet* mihi displicet. Nec enim ars ulla naturae bonae reprimit aut abiicit, sed fovet, alit, [auget.]" In Graeco est *ἀνέχει* i. e. *sublevat*, *effert*. Sic dicitur *χεῖρας ἀνέχειν*, *levare manus*. *Ἀνέχειν* varia notare docet Schol. Sophocl. p. 110. Inter alia explicat *ὑφαίνει*. Loco *retinet* malim ergo *evehit* aut simile quid." Retinet h. e. *ἀντέχει* — *κατέχει*. *Amplificare ratione doctrinae* ad verbum redditum est *πλατύνειν λόγῳ διδασκαλίας*, rectius explicares *ἐπιδιδόναι* — *μείζω ποιεῖν ὁδῷ τῆς διδασκαλίας* — *παιδεύσεως* — *μεθοδικῇ διδασκαλίᾳ*. Post om. *τεχνική artificiosa.*

σικὴ μνήμη τῇ διδασκαλίᾳ συμβεβαιωτέα, ὡς ἂν εἴη πάντως ἐξῃρημένη· καὶ αὖθις τῇ τῇ διδασκαλίᾳ διδομένῃ προςληπτέα καὶ ἡ εὐφυΐα. Οὐδὲ γὰρ ἐν ταύτῃ μᾶλλον ἢ ἔλαττον ἢ ταῖς ἑτέραις τέχναις συμβαίνει, εὐφυΐᾳ μὲν τὴν διδασκαλίαν, διδασκαλίᾳ δὲ τὴν φύσιν ἐκλάμπειν. Κἀκείνοις οὖν πάντως, οἳ φύσει μνημονευτικοὶ τυγχάνουσιν ὄντες, ὠφέλιμος ὁ παρὼν ἀγὼν ἔσται, ὃν αὐτὸς μετ᾽ ὀλίγον ἐννοῆσαι δυνήσῃ. Εἰ δέ τινες τῶν ἡμετέρων τῇ σφῶν εὐφυΐᾳ θαῤῥοῦντες καὶ ταύτῃ χρώμενοι οὐ προσδέοιντο τῶν ἤδη ῥηθησομένων, λόγον ἂν ἀποδοίημεν δίκαιον, τὸ μὲν προὔργου τοῖς εὐφυεστέροις, τοῖς δ᾽ ἧττον εὐφυΐας ἔχουσι βοηθεῖν αἱρουμένους ταυτὶ πραγματεύεσθαι. Περὶ τῆς τεχνικῆς τοίνυν μνήμης εἴπωμεν ἐντεῦθεν ἀρξάμενοι. Ἡ τεχνικὴ τοίνυν μνήμη συνίσταται ἐκ τόπων τε καὶ εἰκόνων. Τόπους δὲ προσαγορεύομεν, οἵτινες βραχέως, τελείως, ἐμφανῶς ἢ φύσει ἢ χειρὶ τετελεσμένοι εἰσίν, ὡς ἂν ῥᾳδίως αὐτοὺς φυσικῇ μνήμῃ συλλαβεῖν καὶ περιπλέξαι δυνηθείημεν, οἷον βωμόν, ἐπίστυλον, γωνίαν καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις

τῇ διδασκαλίᾳ — εἴη] τῇ διδασκαλίᾳ Mai. εἴ τι Matth. εἴη τι perperam Berger. in Catal. Monac. εἴη Mai. 29

τῇ — εὐφυΐα] Matth. τη τῇδ. Cod. Aug. τῇ semel Mai. καὶ εὐφυΐα Mai.

ἢ ταῖς — ἐκλάμπειν] Matth. τέχναω Cod. Aug. mendum typogr. procul dubio est in Seebod. Archiv. p. 117. ἢ καὶ ἑτέραις om. τέχναις Mai., non η καί, ut exhibet Iacobs. Expressa est lect. *ut ingenio doctrina, praeceptione natura nitescat* in Orell. Ed., *ut ingenio, doctrina, praeceptione, natura nitescat* omn. Codd. ap. Gruter. Lindem. Matth. *ut doctrina et praeceptione natura nitescat* Lambin.

οἳ — τυγχάνουσιν] οἱ — τύγχανουσιν Mai.

ἀγὼν — ὃν] *Institutio* non est ἀγών, sed παίδευσις — διδασκαλία; pro ὃν ponendum erat ὅ, quum in Lat. exstet *quod*.

Εἰ — πραγματεύεσθαι] τὸ μὴ προὔργου — εὐφυεστέροις — αἱρουμένους, τοῦτο (hoc errore typogr, pr. ταὐτό) Matth. τὸ μὴ προύργου — εὐφυέστέροις ταυτό (an ταυτί obscurum) Cod. Aug. θαρροῦντες — τὸ μὲν προύργου — εὑριεστέροις (voc. non Graec.) — αἱρούμενοι (ἑρουμενοι Cod. Ambros.) ταυτί Mai. Interpretatio Graeca amplificata non accurate respondet verbis Lat.

εἴπωμεν] I. e. *loquamur* ut Lambin., vulg. *loquemur*.

ἐντεῦθεν ἀρξάμενοι] Interpres de suo adiecit.

τοίνυν — περιπλέξαι] τοίνυν om. Mai. τόπων — ῥαδίως Mai. τέ Matth.; pro περιπλέξαι *amplecti* malim περιοχεῖν.

βωμόν] „Ergo Latinus Auctor haud scripsit *aedes*, ut est in editionibus, sed *aram*, quae est probabilior lectio." Mai.

ἐπίστυλον] Cod. Aug. Ambros. Matth. ἐπιστύλιον Mai. ut emendandum suspicatus est Matth.; περιστύλιον coniecit Iacobs., ego περίστυλον vd. Lexx.

γωνίαν] Post h. v. omissum est *fornicem* i. e. καμάραν.

ὅσα ἄλλα] Matth. ἄλλα om. Mai.

εἰσὶν ὅμοια. *Εἰκόνας* δὲ λέγομεν μορφάς τινας γνωρίμους καὶ εἴδωλα ἐκείνου τοῦ πράγματος, οὗ μνησθῆναι βουλόμεθα, ὡς ἵππον, λέοντα, ἀετὸν καὶ τὰ ὅμοια, ὧν ἂν οὖν ἐθέλωμεν μνήμην ἔχειν, τὰ εἴδωλα αὐτῶν ἐν τόποις τισὶ βεβαίοις, ὡς εἴρηται, συσκηνοῦν καὶ ἐνιδρύειν ὀφείλομεν. Ἀλλὰ νῦν ἤδη, καὶ ὁποίους τινὰς τόπους εὑρίσκειν καὶ ὅπως τούτους ζητεῖν καὶ αὖθις ὅπως ἐν τοῖς εὑρεθεῖσι τόποις τὰς εἰκόνας ἐγκαθιστᾶν δεῖ, ὑποδείξομεν.

XVII. Ὥςπερ τοίνυν οἱ γράμματα εἰδότες καὶ τὰ λεγόμενα γράφειν καὶ τὰ γραφόμενα ἀναγινώσκειν δύνανται· οὕτω καὶ οἱ ὅσα ἂν τις εἴποι πλεῖστα μεμαθηκότες, ἃ ἔμαθον, ἐν τόποις συνιδρύειν δύνανται καὶ ἐξ ἐκείνων μνημονευτικῶς προφέρειν. Οἱ μὲν γὰρ τόποι κηρίοις καὶ χάρταις ὁμοιότατοί εἰσιν· αἱ δὲ εἰκόνες τοῖς γράμμασιν· ἡ δὲ τῶν εἰκόνων τάξις τε καὶ καθίδρυσις ὡς μάλιστα τῇ γραφῇ· ἡ δὲ προφορὰ τῇ ἀναγνώσει. Δεῖ γοῦν, ἂν βουλώμεθα πολλῶν μνημονεύειν, καὶ πολλοὺς τόπους ἡμῖν αὐτοῖς συσκευάζειν, ὡς ἂν ἐπ' αὐτῶν τῶν πολλῶν τόπων πολλὰς ἐγκαθιδρύειν εἰκόνας οἷοί τε ὦμεν. Ἔτι

Εἰκόνας — πράγματος] *μορφάς τινὰς — πραγματος* Mai. Non recte reddita sunt verba *formae quaedam et notae* i. e. *μορφάς τινας καὶ σημεῖα*, non *μορφάς τινας γνωρίμους*. Cod. Erfurt. sic fere exhibet: *formae iam notae et simulacra*, in annott. probatum Graevio.

ἵππον — ἀετόν] *λεῶντά* Cod. Aug. *ἀετόν* om. Mai. In Lat. est *equi, leones, aquilae.*

οὖν ἐθέλωμεν] *θέλωμεν* om. *οὖν* Mai. De scriptura *θέλω* et *ἐθέλω* cf. Lobeck. ad Phryn. p. 7.

ὡς εἴρηται, συσκηνοῦν] Mai. *συσκυνοῦν* Matth. var. lect. Cod. Aug. a Iacobs. non enotata. Quum in Lat. tantum sit *collocare*, *συσκηνοῦν* non habet, quo referatur; *ὡς εἴρηται* interpres de suo adiecit.

Ἀλλὰ νῦν — ὑποδείξομεν] *καὶ νῦν* Mai. *ὁποίους τινάς* Cod. Aug. *ὁποίους τινας* Matth. *ποίους τινας* Mai. *τούτοις ζητεῖν* Cod. Aug. *τούτους* Mai. ex emendat. Matth. Berger. in Catal. Monac. *εὑρεθεῖσι* (i. e. *repertis* addit. ab interpr.) Mai., qui quum dederit *ἐγκαθιδρύειν* uncis inclusum, *ἐγκαθιστᾶν* a Cod. Ambros. abesse videtur; *δείξομεν* Mai.

Cap. XVII. *Ὥςπερ — προφέρειν*] *ἅ — συνιδρύειν* Mai. *ἃ — συνιδρεύειν* Matth. Pro *γράμματα εἰδότες* malim *τὰ γράμματα εἰδότες* (sic *τὰ γράμματα μανθάνειν* Xen. Cyrop. I, 2, 6.); *τὰ λεγόμενα* respondet lect. *dictum* pr. vulg. *dictatum*; *οἱ ὅσα ἄν τις εἴποι πλεῖστα μεμαθηκότες* lect. ineptae *qui immodica didicerunt* pr. vulg. *qui μνημονικά didicerunt* (Xen Symp. IV, 62. *τὸ μνημονικὸν μαθεῖν*); *ἔμαθον* lect. *didicerunt* Cod. Pith. quatuor Codd. Oudend. etc. pr. vulg. *audierunt.* ed Lindem. *Memoriter* non est *μνημονευτικῶς*, sed *ἀπὸ μνήμης — στόματος*.

γράμμασιν — γοῦν] *γράμμασι — γοῦν* Matth. *γράμμασιν — οὖν* Mai *ἐγκαθιδρύειν — οἷοί τε*] *ἐγκαθιδρύειν — οἷοι τε* Mai. *ἐγκαθιδρεύειν — οἷοί τε* Matth.

νομίζομεν δεῖν κατὰ τάξιν ἔχειν τούτους τοὺς τόπους, ἵνα μήποτε τῆς τάξεως ἐκπέσωμεν συγχυθέντες, ἀλλὰ τὰς εἰκόνας, ὅθεν οὖν ἡμῖν ἀρέσκει, τῶν ἄκρων ἔχοντες ἑπομένας, δυνησώμεθα τὰ παραπεμφθέντα τοῖς τόποις βλέπειν τε καὶ ἀναλέγεσθαι καὶ προφέρειν ἀναμαρτήτως.

XVIII. Ὡς γὰρ ἂν ἐν τάξει στάντας γνωρίμους τινὰς ἴδωμεν, οὐδὲν διοίσει ἡμῖν, ἀφ' ὅτου δή τινος ἂν ἐθέλοιμεν, τῶν ἄκρων ἢ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μέσου λέγειν ἀρχομένοις τὰ ἐκείνων ὀνόματα· οὕτω δὴ καὶ τῶν τόπων τάξει καθιδρυμένων, ἂν ἐκ τοῦ δόξαντος μέρους τὰς συσκευασθείσας εἰκόνας ἀναλεγώμεθα, πάνθ' ἃ τοῖς τόποις ἐνεθήκαμεν εἰπεῖν δυνησόμεθα.
Ὅθεν ἀρέσκει καὶ κατὰ τάξιν συσκευάζειν τοὺς τόπους, καὶ τό- 31
πους, οὓς ἂν λάβωμεν, ἐξαιρέτως συλλογίζεσθαι δεῖν. Καὶ γὰρ αἱ μὲν εἰκόνες, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ γράμματα, ἐξαλείφονται μὴ χρωμένοις ἡμῖν· οἱ δὲ τόποι καθάπερ κηρὸς ὀφείλουσιν ὑπολείπεσθαι. Καὶ ἵνα μὴ τυχὸν ἀριθμῷ τῶν τόπων ἀπατη-

---

Ἔτι — τόπους — ἐκπέσωμεν] Secutus est interpres vulg. *item putamus ex ordine hos locos habere*, pro qua *comparari oportere* Cod. Tur. *comparare* Cod. Voss. III. marg. Cratand.

ἵνα — ἀναμαρτήτως] *δυνησόμεθα* Mai. *ἐκπέσωμον* (error. typogr.) *τέ* Matth. Interpretatio Graeca, in qua multa sunt omissa, tantopere recedit a verbis Latinis, ut quas lectt. sit secutus interpres, dici nequeat. Recte is expressit lect *videre* optt. Codd. et Edd. pro *edere* vd. Lindem.; sed *ἀναλέγεσθαι* et *ἀναμαρτήτως* non habent, quo referantur.

Cap. XVIII. *Ὡς — ἴδωμεν*] Mai. *ἐν τάξει — εἴδωμεν* Matth. suspicatus post *γάρ* interponendum esse *ἐάν*; pr. *πολλούς* (non *πολλάς* ut vult Matth.) i. e. *complures* interpres exhibet *τινάς*.

ἀφ' ὅτου δή τινος ἂν — μέσου] *ἀφ' οἱ οὐ δή τινος ἂν* Cod. Aug. *ἐφ' οἷον δὴ τινὸς ἂν* Mai. Recepi emendationem Iacobs. Verba Lat. *utrum a summo, an ab imo, an a medio* non accurate reddita sunt om. *ab imo*. Matth. pr. *τῶν ἄκρων* conicoit *τοῦ ἄκρου*.

οὕτω — δυνησόμεθα] Matth. *ἀνεθήκαμεν* Mai. *ἐν τάξει* bene conecit Matth., sic infra recte *κατὰ τάξιν* legitur. Interpretatio Graeca a verb. Latin. recedit.

Ὅθεν — δεῖν] *καί* ante *κατά* et *τόπους* ante *οὕς* om. Mai. *λάβοιμεν* Matth. *λάβωμεν* Mai. *δεῖν* Codd. Aug. Ambros. Matth. *δεῖ* Mai. ex emendat. non necessaria, si teneamus *δεῖν* pendere ex *ἀρέσκει*. Expressa est lect. *egregie commeditari* optt. Codd. Edd. *egregie commoditer notare* Codd. Tur. Medic. Leid. I. al. *egregie, commoditer notare* Gronov. vd. Lindem, non improbante Orell, qui tamen laudans Gronov. comma post *egregie* in annott. non exhibuit. Omissa sunt verba *ut perpetuo nobis haerere possint*. 31

μὴ χρωμένοις ἡμῖν] Omissum est *illis*, quod deest in fere omnius Codd. it. Matth. Ed. princ. Mediol. probantibus Graev. Ouend., qui tamen pariter atque Orell. *illis* retinuerunt.

ὀφείλουσιν — ἀριθμῷ] Mai. *ὀφείλουσι* Matth., qui mavult *τῷ ῥυθμῷ*, ego *ἐν τῷ ἀριθμῷ*.

θείημεν, πέμπτον ἕκαστον ἀρέσκει σημειοῦσθαι, οἷον ἐν τῷ πέμπτῳ τόπῳ χεῖρα χρυσῆν συντιθέναι, καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ τινὰ γνώριμον, ᾧ ἐπίθετον ἔσται καθ' ὑπόθεσιν Δεκάτιος, καὶ ὅσα τῶν ὁμοίων εἰσί· καὶ οὕτω ῥᾴδιον ἔσται ὅμοια σημεῖα ἐν ἑκάστῳ πέμπτῳ τόπῳ συνιδρύειν.

XIX. *Ἔτι προσφορώτερόν ἐστιν ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ ἢ πληθούσῃ συσκευάζειν τοὺς τόπους, διότι ἡ συνεχὴς τῶν ἀνθρώπων πάροδος ἐνοχλεῖ καὶ τὰ τῶν εἰκόνων ἐξασθενεῖ σημειώματα. ἐρημία δὲ ἀκέραια τὰ τῶν εἰδώλων συντηρεῖ σχήματα. Ἐπὶ τούτοις ἀνομοίους σχήματί τε καὶ φύσει τόπους εὑρετέον ἐστίν, ὡς ἂν εὐτάκτως ἐπιφαίνεσθαι δύναιντο. Καὶ γὰρ ἂν πολλά τις διαχωρήματα ἔχῃ λαβών, ταραχθήσεται τῇ τῶν τόπων ὁμοιότητι καὶ ἐπιλήσεται, ὅ,τι ἐφ' ἑκάστῳ τόπῳ συνέθηκεν. Ἀλλὰ δὴ καὶ μεγέθους ἧττον ἔχοντος καὶ μετρίους τό-*

πέμπτον ἕκαστον] I. e. *quintum quemque* Codd. Tur. Matth. AET. (ap. Lind.) Graev. Lind. addunt *locum* Codd. Voss. I. Leid. IV. al. Orell.

χεῖρα χρυσῆν] *χεῖρα χρυσήν* Mai.

ᾧ — Δεκάτιος] *Praenomen* est *τὸ προωνύμιον*, non *ἐπίθετον*; *καθ' ὑπόθεσιν* omiss. a Berger. in Catal. Monac. interpres de suo adiecit. Pro *Δεκάτιος* Matth. mavult *Δέκατος Decimus*; *Δεκάτεως* a Iacobs. exhibitum videtur mendum typogr.

καὶ — εἰσί] Haec absunt a text. Lat.

καὶ οὕτω — πέμπτῳ] *καὶ οὕτω — πέμπτῳ* Cod. Aug. Matth. *καὶ τοῦτο* om. *πέμπτῳ* Mai. Quum h. l. sit var. lectt. (de qua vd. Lindem.) *deinde — deinceps* optt. Edd. probat., *deinceps* om. *deinde*, interpres expressisse videtur *deinde* om. *deinceps*.

Cap. XIX. *προσφορώτερόν ἐστιν — χώρᾳ*] *προσφορώτερόν ἐστιν — χώρῳ* Cod. Aug. *χώρῳ* Matth. *προσφορώτατα ἐστὶν — χώρᾳ* Mai. *χώρᾳ* pr. *χώρῳ* Berg. in Catalog. Monac. emendandum censuit ut Matth. ad h. l. Pro *πληθούσῃ* malim *πολυανθρώπῳ*.

ἡ συνεχὴς — εἰδώλων] *εἰδόλων* Cod. Aug. In Latin. est *frequentia et obambulatio hominum*, non *frequens ob.*

ἀκέραια] *Integra* vulg., *integra vi* Codd. Erfurt. Turic. Leid. I.

Ἐπὶ — δύνανται] Quoniam h. l. exstant var. lectt. *propterea* in plerisque Codd. ac *praeterea* optt. Edd. vd. Lindem., et *ἐπὶ τούτοις* utrumque significat, utram lect. interpres sit secutus decerni nequit. *Interlucere* melius interpretere *παρεμφαίνεσθαι* quam *ἐπιφαίνεσθαι.*

πολλά — ἔχῃ] *ἔχει* Cod. Aug. Matth. (*ἔχῃ* suspic. in annott. nam *ἔχη* est mend. typogr.) *ἔχῃ* Mai. Pro *πολλάκις* lect. Matth. Mai. recepi emendationem certissimam *πολλά τις* a Matth. in annott. et a Berg. in Catal. Monac. propositam, astipulante Iacobs., quoniam in Lat. est *si quis multa.* — De voc. *διαχώρημα*, quod non est *intercolumnium*, sed a posterioribus Grammaticis usurpatur de spatio, cf. Schaef. Melett. crit. p. 95.

καὶ ἐπιλήσεται] *Et ignorabit* Codd. aliquot et Edd. probante Oudend. *ut ignoret* vulg.

Ἀλλὰ — δεῖ] Matth. *ἔχοντος* Mai. *ἔχοντες* perperam Berg.; suf-

πους ἔχειν δεῖ. Οἱ γὰρ ὑπὲρ τὸ δέον πλατεῖς κλονεῖσθαι τὰς εἰκόνας ποιοῦσι, καὶ οἱ λίαν αὖ στενοὶ οὐ δύνασθαι δοκοῖσι πολλάκις τὴν τῶν εἰκόνων δέξασθαι σύνθεσιν. Ἔτι οὔτε λίαν ἐκλάμπρους οὔθ' ὑπερβαλλόντως σκοτεινοὺς τόπους ἔχειν δεῖ, 82 ἵνα μὴ ἢ τῇ σκοτώσει ἀφανίζωνται αἱ εἰκόνες ἢ τῇ λαμπρότητι διαχέωνται. Ἔτι τὰ τῶν τόπων διαστήματα μέτρια εἶναι ἀρέσκει σχεδὸν ὀλίγῳ πλείω ποδῶν τριῶν. Καὶ γὰρ ὡς ἡ ὄψις, οὕτω καὶ ὁ νοῦς ἔλαττον ἰσχύει, ἂν ἡ σφόδρα πόῤῥω ἀναχωρῆς ἢ ὑπερβαλλόντως ἐγγὺς προςχωρῆς ἐκείνῳ, ὅπερ δεῖ ὁρᾶσθαι. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ καὶ τῷ ὄντι ῥᾴδιον τῷ πλέον τι καὶ ἀκριβέστερον ἐγνωκότι τὴν τοιαύτην σπουδὴν πολλούς τε καὶ ἁρμοδίους τόπους συνετοιμάζειν· ὅμως εἴ τις πρὸς ταῦτα ἱκανὸν ἁρμοδίους τόπους ἐφευρίσκειν ἑαυτὸν οὐ νομίσει, αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ συστήσασθαι ὡς ἂν βούλοιτο πολλοὺς τόπους ἐξέσται. Ἡ γὰρ διάνοια παντοίαν δή τινα χώραν δύναται περιπλέκειν καὶ ἐν ἐκείνῃ θέσιν ἑκάστου τόπου κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν κτίζειν καὶ ἀρχιτεκταίνειν. Ὅθεν ἔξεστιν, ἐὰν τούτῳ τῷ προχείρῳ πλήθει οὐκ ἀγαπητῶς ἔχωμεν, αὐτοῖς ἡμῖν σκε-

---

fragatur interpres Gr. coniecturae Graev. *Iam* (non *Iam et* ut Orell.) a Schütz. receptae pr. *Nam*.

ὑπὲρ — ποιοῦσι] Matth. ὑπό Mai. *Vagas imagines reddere* non est κλονεῖσθαι ποιοῦσι τὰς εἰκόνας, sed τὰς εἰκόνας ἀκαθμήτους ποιεῖν.

οὔθ' — διαχέωνται] οὐθ' — σκοτικούς Mai. *Praefulgere* non est 83 διαχεῖσθαι, sed ὑπερλάμπειν.

σχεδὸν — ποδῶν] ὀλίγῳ Mai. Vulgata est *fere paullo plus aut minus pedum tricenum*. Delbenii coniectura *pedum trinûm* confirmatur interpretatione Graeca, probantibus Mai. (*trium* in annott. exhib.) Orell. Lindem., qui tamen in textu *tricenum* retinuerunt.

πόῤῥω — προςχωρῆς ἐκείνῳ] πόῤῥω. Mai. προςχωρῆς ἐκείνω Cod. Aug. non Mai., ut annotavit Iacobs

Οὐ μὴν — ἐξέσται] ἀλλ' εἰ καί Mai. ἀλλὰ καί Matth., sed observante Iacobs. in Cod. Aug. vocabuli ἀλλά syllaba posterior est in correctione, ut ἀλλ' εἰ καί fuisse videatur; ἱκανόν Matth. ἱκανῶς Mai. Verba *qui paullo plura exploraverit* ab interprete circumscripta sunt τῷ πλέον τι καὶ ἀκριβέστερον ἐγνωκότι τὴν τοιαύτην σπουδήν, qui lect. *noverit* duor. Codd. Oxonn. all. ap. Oudend. pro vulg. *exploraverit* secutus est. Pro πολλούς τε καὶ ἁρμοδίους *quamvis multos et idoneos* dicendum erat καίπερ πολλούς τε καὶ ἁρμοδίους ὄντας; ἑαυτόν ex indole ling. Gr. abesse potest.

παντοίαν δή τινα — ἀρχιτεκταίνειν], Matth. παντὶ αὖ δή τινα Mai. ἀρχιτεκτείνειν Cod. Ambros. ἀρχιτεκτονεῖν Mai. praeter necessitatem, quum lect. Cod. Ambros. syllaba ει in αι mutata facillime possit emendari, et formam ἀρχιτεκταίνειν analogia v. τεκταίνειν tueatur. *Loci cuiusdam* (confusum cum *cuiusquam*) non est τόπου ἑκάστου, sed τόπου τινός; omissa sunt verba *commodum est*, quae praeunte Ern. recepere Schütz. Orell. non Lindem. e tribus Codd. Oxonn. etc.

ψει ἡμετέρα χώραν συνιστᾶν καὶ τὴν τῶν ἁρμοδίων τόπων προχειροτάτην εὐταξίαν συνετοιμάζειν. Περὶ μὲν τῶν τόπων ἱκανῶς εἴρηται· νῦν δὲ καὶ πρὸς τὸν περὶ τῶν εἰκόνων μεταβῶμεν λόγον.

33 XX. Ἐπεὶ τοίνυν τῶν τε πραγμάτων ὁμοίας εἶναι εἰκόνας δεῖ, καὶ ἐξ ἁπάντων λόγων γνωρίμους ἡμῖν ὁμοιότητας ἐκλέγειν ὀφείλομεν, διπλαῖ ἄρα ὁμοιότητες εἶναι ὀφείλουσιν, αἱ μὲν τῶν πραγμάτων, αἱ δὲ τῶν λόγων. Αἱ τῶν πραγμάτων ὁμοιότητες ἐκφανεροῦνται, ὅταν κεφαλαιωδῶς τὰς τῶν πράξεων εἰκόνας συνάξωμεν· αἱ δὲ τῶν λόγων ὁμοιότητες συνίστανται, ὅταν ἑνὸς ἑκάστου ὀνόματος ἢ λέξεως μνήμη εἰκόνι σημειῶται. Ὅλου δὲ πράγματος μνήμην πολλάκις ἑνὶ σημείῳ καὶ εἰκόνι ἁπλῇ συλλαμβάνωμεν κατὰ τόνδε τὸν τρόπον· οἷον εἴ τις ἐν δίκῃ κατηγορῶν τινὸς εἴποι, παρὰ τοῦ διωκομένου ἄνθρωπόν τινα φαρμάκῳ φονευθῆναι χάριν κληρονομίας τῆς ἐκείνου οὐσίας, καὶ τούτου τοῦ πράγματος ἐπαγγείλαιτο πολλοὺς παραγαγεῖν μάρτυρας καὶ συνίστορας. ἂν τούτου πρώτου, ἵνα πρὸς τὸ διεκδικεῖν ἡμῖν εὔκολον ᾖ, μεμνῆσθαι θελήσωμεν, ἐν τῷ πρώτῳ τόπῳ τὴν τούτου τοῦ παντὸς πράγματος εἰκόνα συ-

---

χώραν — τόπων] χῶραν — τοπων Mai.

τῶν τόπων] Matth. τῶν om. Mai.

περὶ τῶν εἰκόνων] Mai. ἐπὶ τῶν εἰκόνων Matth. qui in annott. περὶ emendandum putat, quanquam hoc quoque ferri possit. De confus. harum praepp. vd. me ad Cic. Somn. Scip. cp. 9. Schaef. ad Plut. Vit. Vol. V. p. 142. De formula rariore λέγειν ἐπί τινος cf. Heind. ad Plat. Charmid. p. 155. d. St. excitatus a Passov. Lex. s. ἐπί.

33 Cap. XX. τῶν τε πραγμάτων] Matth. τῶν πεπραγμένων Mai.

διπλαῖ ἄρα — πραγμάτων — σημειῶται] διπλαί Matth. Mai. ἄρα Matth. ἅμα Mai. πραγμάταν mend. typogr. Matth. σημειῶται Matth. σημειοῦται Mai. Interpres expressit aut *ergo* Cod. Erfurt. aut *igitur* in mult. Codd. intrusum post *duplices* vd. Lindem. Ceterum interpretatio Graeca loci *Quoniam — notatur*, quem Orell. corruptum esse censet, congruit cum Editt. Orell. Lindem., in quibus inspicienda est var. lectt.

συλλαμβάνωμεν — τρόπον] συλλαμβάνωμεν Mai. recte, cum in Lat. sit *comprehendemus*, συλλαμβάνομεν Matth. de qua var. tacet Iacobs. τόν om. Mai.

χάριν — οὐσίας] Haec non accurate respondent Latin. *et hereditatis causa factum arguerit.*

ἐπαγγείλαιτο — μάρτυρας] In Lat. est *multos dixerit testes esse.* Apud Graecos *testes producere* i. q. μάρτυρας ποιεῖσθαι — ἐπάγεσθαι — παρέχεσθαι — παρίστασθαι.

διεκδικεῖν] Matth. ἐκδικεῖν Mai. vd. Schneid. Lex. Gr. de utroque voc., quorum neutrum alteri praestat.

εὔκολον ᾖ] Mai. εἰ Matth. in annotatt. suspicat. ᾖ esse corrigendum.

θελήσωμεν — συσχηματίσωμεν] Mai. nisi quod συσχηματήσομεν, Matth. perperam exhibet Coniunctivos et form. soloecam ληψ-

σχηματίσωμεν· ἀσθενῆ ἐν τῇ κλίνῃ κατακείμενον ποιήσομεν αὐ-
τὸν ἐκεῖνον, ὑπὲρ οὗ ἡ δίκη, ἂν τὴν ἐκείνου μορφὴν ἐν νῷ
ἔχωμεν· εἰ δὲ ἐκεῖνον οὐκ οἴδαμεν, ἀσθενῆ τινὰ ληψόμεθα,
οὐκ ἐξ ἐλάττονος τόπου, ὡς ἂν εὐθέως εἰς νοῦν ἐλθεῖν δύναιτο,
καὶ τὸν κατηγορούμενον πρὸς τῇ κλίνῃ αὐτοῦ παραστήσομεν,
τῇ μὲν δεξιᾷ ποτήριον πλῆρες, τῇ δ' ἀριστερᾷ πίνακας γεγραμ-
μένους κατέχοντα, καὶ ἰατρόν τινα Μάρτιον παραστήσομεν
οὕτω καλούμενον. Τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τῶν μαρτύρων καὶ
τῆς κληρονομίας καὶ τοῦ τῷ φαρμάκῳ φονευθέντος μνήμην
ἔχειν δυνησόμεθα. Καὶ ἑξῆς τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα κατὰ τά- 34
ξιν ἐν τοῖς τόποις θήσομεν, καὶ ὁσάκις πράγματος ἐνθυμηθῆ-
ναι θελήσομεν, ἂν τῇ τῶν μορφῶν διαθέσει καὶ τῷ τῶν εἰκό-
νων ἐπιμελεῖ λόγῳ χρησώμεθα, ῥᾳδίως ἐκείνων, ἃ βουλησό-
μεθα, μνημονεύσομεν.

XXI. Τὰς τῶν λόγων δὲ ὁμοιότητας ταῖς εἰκόσιν ἐκφαί-
νειν θέλοντες πλείω πόνον ἕξομεν καὶ μᾶλλον τὴν ἡμετέραν διά-

---

μεθα contra auctorit. Cod. Aug. (vd. Iacobs.) haec annotans: „Per totam hanc periodum est confusio inter ῶ et ō. Modo enim est ῶ, modo ō. Dedi per totum hunc locum ῶ, etsi in Lat. sint *futura.*"

ἂν τὴν ἐκείνου] Mai. *ἐκ τοῦ ἐκείνου* Cod. Aug. *ἐὰν τὴν ἐκείνου* Matth. de lect. Cod. Aug. parum recte haec observans: „Loco *ἐάν*, quod permutari quoque potest cum *ἦν*, in Codice erat vel *ει* vel *ηη*. Nam *ε* et *η* in Cod. hoc facile permutantur."

εἰ — οἴδαμεν] Interpres secutus videtur lect. *cognoverimus* Cod. Voss. III. marg. Cratand. Lambin. Schütz. *agnoverimus* plerique Codd. et Edd De *εἰ οὐ* vd. me ad Lael. cp. 3. Schaef. Animadvv. ad Plut. Vit. Vol. IV. p. 395., de Perf. *οἴδαμεν* ad Lael. cp. 2.

ἐξ ἐλάττονος] Matth. Mai. *ἐξ ἐλάττονα* Cod. Aug.

παραστήσομεν] *Adstituemus* Cod. Tur. al. ap. Lindem. Edd. Ern. Graev. Or. *statuemus* Codd. aliquot ap. Lindem. Ed. Omn. *constituemus* Cod. Voss. III. Cod. D. ap. Lind.

τῇ μὲν — καλούμενον] Interpretatio Graeca mirum quantum a verbis Lat. differt, quae sunt haec: *dextra poculum, sinistra tabulas, medico testiculos arietinos tenentem.* Maius satis inepte ad h. l. annotavit: „Sapienter Interpres immutavit locum latinum, qui est ut *medico testiculos arietinos tenente.*" Recte Schütz. *testiculos* intelligit crumenam e pelliculis testiculorum. De var. lectt. vd. Lindem. Interpres *πλῆρες* interposuit, et *tabulas* (sc. testamenti) i. e. *διαθήκας* falso *πίνακας* (tabulas pictas) interpretatur, ut infra *testium* (i. q. testiculorum) *μαρτύρων* pro *ὀρχιπέδων*. Matth. *γεγραμμένας* procul dubio error. typogr.

τοῦ τῷ φαρμάκῳ] Matth. *τούτῳ* male Mai.

ἁμαρτήματα — διαθέσει] Mai. *τῇ τῶν* om. Matth. *Crimina* h. e. 34
partes accusationis — criminationis (Anklagepunkte) non sunt *ἁμαρτήματα*, sed *αἰτιάματα* — *ἐγκλήματα*.

χρησώμεθα — ἃ] Matth. *χρησόμεθα — ἃ* Mai var. lect. a Iacobs. om.

Cap. XXI. *ἐκφαίνειν — θέλοντες*] *ἐκφαίνειν* Matth. *ἐμφαίνειν* Mai. *θέλοντες* Mai. *ἔχοντες* (subscr. *γρ. θέλοντες*) Cod. Aug. Matth.

πλείω πόνον — ὃ] Matth. *πλείω πόνων — ὃ* Mai.

νοιαν γυμνάσομεν, ὃ τόνδε τὸν τρόπον ποιεῖν ἡμᾶς ἁρμόσει· Ἤδη ἐν δόμῳ ἐκδίκησιν Ἀτρεῖδαι βασιλεῖς κατασκευάζουσιν. Ἐν τόπῳ καθιστάναι δεῖ χεῖρας πρὸς οὐρανὸν. αἰρόμενον Δομέτιον, ὅτε παρὰ τῶν βασιλέων Μαρτίων λώροις ἐμάστιζετο. Τοῦτ᾽ ἔσται, ἤδη δόμον ἐκδίκησιν βασιλεῖς. Ἐν τῷ ἑτέρῳ τόπῳ Αἴσωπον θετέον καὶ Κύμβρον καὶ κοσμουμένην ἐν τῇ πλάνῃ τὴν Ἰφιγένειαν. Ταῦτ᾽ ἔσται, Ἀτρεῖδαι κατασκευάζουσι. Τοῦτον τὸν τρόπον οἱ λόγοι πάντες ἔσονται ἔκδηλοι. Ἀλλ᾽ αὕτη ἡ τῶν εἰκόνων συμμόρφωσις οὕτω χρησιμεύει, ἂν τὴν φυσικὴν μνήμην ἀνανήψωμεν ταύτῃ τῇ σημειώσει, ἵνα

Ἤδη — κατασκευάζουσιν] *ἐν δόμω ἐκδίκησιν ἀτρεῖδα* Cod. Aug. *ἐν δόμῳ ἐκδίκησιν Ἀτρεῖδαι — κατασκευάζουσιν* Matth. *ἓ δόμῳ ἐκδίκησιν Ἀτρεῖδαι — κατασκευάζουσι* Mai. haec parum recte annotans. „Omnino Interpres legebat *domo itionem*. Tum quia sequitur *ἐκδίκησιν*, constat legisse etiam *ultionem*; quae vox in nonnullis editionibus latinis occurrit." Mihi ἓ in Cod. Ambros. per compend. scriptum videtur pr. *ἐν*. Expressa est lect. Codd. et vett. Edd. *Iam domi ultionem*, quam Victor. in *domuitionem* h. l. et infra mutavit ab editoribus post eum deinceps receptum, ab Orellio asterisco praefixo; de quo voc. vd. Forcellin. Lexic. Edit. Schneeberg. Graece i. q. *νόστος — ἐπάνοδος*.

ἐν τόπῳ καθιστάναι — ἐμαστίζετο] Matth. *καθεστάναι — ὅτε* male Mai. Orell. recep. Schütz. emendationem * *In primo loco*, item Lindem. sine asterisco. Gronov. *Regibus Marciis* scripturam priorum Edd., relictis Lambin. Gothofred. Gruter., revocavit, quae nunc est vulgata, quum in Codd. et mult. Edd. exstet *regibus Marciis* vel *Martiis*, quod expressit interpres Graec. *Λώροις* (ὁ *λῶρος* et τὸ *λῶρον*) pro *ἱμᾶσι* est infimae Graecitatis vd. Dufresn. Glossar. ad script. med. et infim. Graecit p 836.

ἤδη δόμον ἐκδίκησιν] Mai. *δόμοι* Cod. Aug. Matth. neutra lect. probanda, Berg. in Catalog. Monac. *ἐν δόμῳ* emendat propositum quoque a Matth., *domi ultionem* Codd. praeter Duisb., in quo *domi itionem* vel *domum*.

Ἐν τῷ — Ἰφιγένειαν] Mai. *Κύμβρον* Cod. Aug. Mai. *Κίμβρον* Matth. *ἐν τῇ πλανη τὴν Ἰφιγένειαν* Cod. Aug. *τήν* om. Berg. in Catal. Monac. In h. l. corrupta magna est lectt. varietas de qua cf. Lindem., interpres Gr. expressisse videtur *subornari — vagantem;* Orell. et Lindem. *In altero loco Aesopum et Cimbrum subornare Iphigeniam, Agamemnonem et Menelaum.* Lindem. suspic. *subornatam agentes Iphigeniam*, et nomina *Agamemnona* et *Menelaum* recte, ut Orell., pro vett. interpretamentis in mult. Codd. omiss habet.

ἔκδηλοι — χρησιμεύει] Mai. *ἔκδημοι* Matth. qui pariter atque Iacobs. in Seebod. Archiv. p. 115. *ἔκδηλοι* coniecit; *χρησιμεύσει* Matth., at in Lat. est *valet*.

ἂν τὴν φυσικὴν μνήμην ἀνανήψωμεν] *τὴν φυσικὴν ἀνανήψωμεν μνήμην* Matth. *τὴν φυσικὴν μνήμην ἀναλήψωμεν* Mai. *ἀναλήψωμεν* male Berg. in Catal. Mon. Matth. usu transitivo verbi *ἀνανήφειν* offensus haec annotavit: „*Ἀνανήψωμεν* sanum esse nequit. *Ἀνανήφειν* enim intransitive *ἀμεταβάτως* dicitur. In Latino *exsuscito*

στίχου τεθειμένου αὐτοὶ ἐφ᾽ ἑαυτῶν πρῶτον μετερχώμεθα δὶς ἢ τρὶς τὸν αὐτὸν στίχον, μετὰ δὲ ταῦτα μετὰ τῶν εἰκόνων καὶ τοὺς λόγους ἐκφήνωμεν. Οὕτω τῇ φύσει ὑπηρετήσει ἡ μέθοδος. Καὶ γὰρ ἑκατέρα τῆς ἑτέρας κεχωρισμένη ἧττον ἔσται βεβαία· οὕτως ὅμως, ὡς εἶναι τὸ πλέον τῆς βοηθείας ἐν τῇ τέχνῃ τε καὶ μεθόδῳ· ὃ δὴ διδάσκειν οὐκ ἂν ἐδυσχεράναμεν, εἰ μὴ ἐδεδίειμεν, μὴ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἐκστάντος προθέσεως ἧττον ἐπιδεξίως τηρήσωμεν τὴν σαφῆ ταύτην τῆς διδασκαλίας βραχύτητα. Ἐπεὶ δὲ συμβαίνειν εἴωθε τῶν εἰκόνων τὰς μὲν παγίας καὶ πρὸς τὸ κινεῖν τὸν ἡμέτερον λογισμὸν ἐπιτηδειοτάτας εἶναι, τὰς δὲ ἀσθενεῖς τε καὶ χαύνας καὶ μόλις δυναμένας τὴν μνήμην ἐγρηγορῆσαι, ὡς ἂν ἄμφω ταῦτα γένωνται ἐπισκεπτέον ἐστίν, ἵνα, νοηθείσης τῆς αἰτίας ὁποίας εἰκόνας φύγωμεν καὶ αἷς χρησώμεθα, εἰδέναι δυνώμεθα.

XXII. Διδάσκει οὖν ἡμᾶς ἡ φύσις αὐτὴ τὰ προσῆκον. Ἂν γάρ τινα πράγματα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ ἴδωμεν μικρά, συνήθη, καθημερινά, τούτων μεμνῆσθαι οὐκ εἰώθαμεν, ἐπεὶ οὐδενὶ πράγματι εἰ μὴ νέῳ ἢ θαυμασίῳ κινεῖται ἡ ψυχή. Ἀλλ᾽ ἐάν τι βλέπωμεν ἢ ἀκούωμεν ἐξόχως αἰσχρὸν ἢ καλόν,

---

verimus. Forte (?) ἀνακήρωμεν, quod est *excitaverimus*, ... *rimus.* Inferius in Latino est *excitare*, quod est ἐγεῖραι, pro quo hic mox est ἐγρηγορῆσαι, de quo dubito. Paullo post est διεγείρεσθαι *excitare.* Graece est ἀφυπνίζειν, ἐξανιστῆσαι." Recte Iacobs., qui in Seebod. Archiv. p. 115. praeter necessitatem coniecerat ἀνάψωμεν, ib. p. 118. recte observavit, ἀνανήφειν significatione transitiva esse accipiendum, cuius exempl. vd. Lucian. Bis accus. cp. 17. In recipiendo ordine verborum τὴν φυσικὴν μνήμην ἀνανήψωμεν secutus sum eum, qui est in Lat. *naturalem memoriam exsuscitaverimus.*

μετερχώμεθα] Matth. Berg. in Catal. Mon. Mai. μετερχόμεθα Cod. Aug. *Transire* h. l. i. q. διελθεῖν — διιέναι.

ἐκφήνωμεν] Matth. ἐκφέρωμεν Mai.

Οὕτω — μέθοδος] Expressa est vulgata *suppeditabit*, al. *suppeditabitur* vd. Lind.

Καὶ γὰρ — βεβαία] Matth. Mai. (nisi quod hic ἑκάτερα) εἶττον Cod. Aug. Expressa est lect. *Nam utraque ab altera separata minus erit firma*, quam Edd. Med. Lambin. offerunt; *Nam utraque altera separata minus erit firma* Orell. Lind. de al. var. vd. Lind.

τηρήσωμεν — ταύτην] Matth. τηρήσομεν Mai. ταύτῃ Cod. Ambros. ταύτην Mai.

παγίας — λογισμόν] Mai. παγίους Matth. Secutus est interpres lect. *ad movendum idoneae* (addito τὸν λογισμόν) Codd. Duisb. Voss. III. Leid. IV., vulgo *ad monendum* vd. Orell. Lindem.

καὶ μόλις δυναμένας] i. e. *et quae vix — possint*, ut in Ed. Lambin., vulg. *quae vix — possint.*

χρησώμεθα, εἰδέναι] Matth. χρησόμεθα ἰδέναι Mai.

Cap. XXII. Διδάσκει οὖν] Matth. γάρ Mai.

θαυμασίῳ — καλόν] θαυμασίω Mai. ἢ καλόν bis Cod. Aug.

88 XXIII. Οἶδα πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων γράψαντας περὶ μνήμης καὶ διδάξαντας δεῖν πολλῶν λόγων συγγράφειν εἰκόνας, ὡς ἂν οἱ ταύτας ἐκμανθάνειν ἐθέλοντες, παρεσκευασμένας ἔχοντες, μηδὲν πονῶσιν ἐν τῇ τούτων ζητήσει, ὃ διά τινας ἡμῖν αἰτίας οὐκ ἀρέσκει. Πρῶτον μέν, ὅτι τῷ τῶν λόγων ἀναριθμήτῳ πλήθει γελοῖόν ἐστι τὰς τῶν λόγων ἑτοιμάζειν εἰκόνας· πολλοῦ γὰρ δεῖ τοῦτο ἐρρῶσθαι, ἐπεὶ ἐκ τῆς ἀπείρου τῶν λόγων πληθύος νῦν μὲν ἄλλου, νῦν δ' ἄλλου ἡμᾶς λόγου μνημονεῦσαι δεήσει. Μετὰ δὲ ταῦτα τί μὴ τὴν τῶν εἰκόνων εὕρεσιν τῷ περὶ ταῦτα σπουδάζοντι οἴκοθεν ποιεῖν ἐπιτρέψομεν, ἀλλὰ πάντα ἕτοιμα καὶ ἐξεζητημένα παρέχοντες ἀγύμναστον ἐκεῖνον καὶ οἷον εἰπεῖν ἀκίνητον πρὸς ταῦτα ποιήσομεν; Ἐπὶ τούτοις ἄλλος ἄλλῃ πλέον ὁμοιότητι διεγείρονται. Καὶ γὰρ ὥσπερ πολλάκις μορφῇ τινὶ τήνδε τὴν μορφὴν ἐοικέναι λέγοντες οὐ πάντας ἔχομεν συναινοῦντας, ὅτι γε ἄλλο δοκεῖ ἄλλῳ· οὕτω γίνεται κἀν ταῖς εἰκόσιν, αἵτινες ἡμῖν ἀκριβῶς γνώριμοί

89 εἰσιν, αυται βραχύ τι δοκοῦσιν εἶναι διαφανεῖς ἑτέροις. ὅθεν ἕκαστον ἑαυτῷ χρὴ τὰς εἰκόνας κατὰ τὴν οἰκείαν ἐπιτηδειότητα κατασκευάζειν. Τελευταῖον ἔργον ἐστὶ διδασκάλου διδάσκειν, ὅπως ἕκαστον ζητεῖσθαι προσήκει, καὶ τουτὶ τυχὸν ἤ τι ἕτερον, οὐ πάντα δὲ τὰ τοῦ αὐτοῦ γένους χάριν παραδείγματος ὑποβάλλειν, ὅπως ἂν εἴη τὸ πρᾶγμα σαφέστερον. Ὥσπερ ὅταν,

---

88 Cap. XXIII. πολλοὺς — διδάξαντας] In Lat. est *plerosque* i. e. τοὺς πλείστους; διδάξαντας adiectum est ab interpr.

ταύτας — ὃ] τὰς ταύτας Matth. ταύτας Mai. παρεσκευασμένας — πονῶσι — ὅ Matth. παρασκευασμένας — πονῶσιν — ὃ Mai.

τῷ — εἰκόνας] Omissum est *in* ante *verborum* ut in Codd. Voss. I. III. Leid. II. III. IV. Ed. Omnib. et expressa lect. *innumerabili* Cod. Duisb. Voss. I. Leid. II. III. IV. all. Ed. Med., ergo non *in* addendum, ut vult Matth., vulg. *in verborum innumerabilium multitudine; mille* ante *verborum* ab interpr. est omissum.

πολλοῦ — ἐρρῶσθαι] Matth. τοῦτο ἐρρῶσθαι Cod. Aug. πολλοὺς — τοῦτ' ἐρῦσθαι Mai. Iacobs. οὕτω aut quod lenius τούτῳ emendandum censet; Mai. om. λόγου.

Μετὰ — ποιήσομεν] τῶν εἰκόνων Mai. εἰκόνων Cod. Aug. Matth. (τῶν addendum coniiciens) ἐκεῖνον om. Mai. Ceterum interpres Gr. textum Lat. circumscribendo amplificavit.

διεγείρονται] Mai. διεγείρεται Matth. De Plural cf. supra cp. 22. ἐξολισθαίνουσι — μένουσιν — συσκευάζονται; add. Matth. Gr. Gr. Vol. II. §. 302 b Bernhard. wiss. Synt. p. 420. Dionys. Halic. Histor. ed. Krüger. Indic. de Thuc. cp. 26, 14.

συναινοῦντας — οὕτω] Expressa est vulg. *assensores — ita*, Cod. Duisb. *asentatores*, Voss. I. Leid. IV. *adsentatores*, item Cod. Tur. aliquot Codd. vd. Lind.

αὗται — οἰκείαν] Matth. αὗται Cod. Aug. αὗται Mai. βραχύ τι om. Mai. διαφανεῖς Cod. Ambros. ἀφανεῖς Mai. e correct. χρὴ Mai. οἰκίαν Cod. Aug.

ὡς δεῖ τὰ προοίμια ζητεῖν, διαλεγώμεθα, λόγον ἐν ὑποδείγματι πάντως ἁπλῷ διδόαμεν τῆς τῶν προοιμίων εὑρέσεως, οὐ χίλια προοιμίων γένη συγγράφομεν· οὕτω νομίζομεν περὶ τῶν εἰκόνων γίνεσθαι δεῖν.

XXIV. Νῦν δ' ἵνα μὴ τυχὸν τὴν τῶν λόγων μνήμην ἢ σφόδρα δύςκολον ἢ μετρίως ὠφέλιμον κρίνῃς, ἔτι δ' ἵνα καὶ τῆς τῶν πραγμάτων μνήμης ἀγαπητῶς ἔχῃς ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι καὶ ὠφελιμωτάτη ἐστὶ καὶ πολλῷ πλέον προχειροτάτη, τὴν σὴν ἀγάπην παραινετέον, δι' ἥντινα τὴν αἰτίαν τὴν τῶν λόγων οὐκ ἀποδοκιμάζομεν μνήμην. Νομίζομεν γὰρ τοὺς βουλομένους πραγμάτων ῥᾴστων ἀπόνως, ἀνεπαχθῶς, ῥᾳδίως μεμνῆσθαι δεῖν ἐν πράγμασι δυςκολωτέροις εἶναι πρῶτον γεγυμνασμένους. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν τῶν λόγων μνήμην εἰςάγομεν, οὐχ ἵνα στίχου μεμνῆσθαι δυνώμεθα, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐκ ταύτης τῆς ἀσκήσεως ἡ τῶν πραγμάτων μνήμη ἡ πρὸς ὠφέλειαν μάλιστα τείνουσα βεβαιωθείη, καὶ ἀπὸ τῆς δυςκόλου ταύτης συνηθείας ἀπόνως πρὸς τὴν ἐν ἐκείνοις εὐκολίαν διαβῆναι δυνηθείημεν. Ἀλλ' ὥςπερ ἐν παντὶ μαθήματι ἀσθενής ἐστιν ἡ τῆς τέχνης διδασκαλία χωρὶς ἄκρας προςεδρείας καὶ ἀσκήσεως, οὕτω δὴ καὶ ἐν ταῖς μνήμαις ἐπὶ πολὺ ἰσχύει ἡ μέθοδος, ὥςτε τὴν εὐφυΐαν πόνῳ καὶ σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ συνεπιδοῦναι. Δεῖ γοῦν φροντίζειν, ὅπως ἕξεις πλείους τόπους καὶ ὡς μάλιστα ἁρμοδίους καὶ πρὸς τὰ διδαχθέντα συμβαίνοντας, καὶ γυμνά-

---

διαλεγώμεθα — γένη] Matth. *διαλεγόμεθα — προοίμια* om. *γένη* Mai. In fin. Cap. Matth. praeter necessitatem mavult *νομίζομεν καὶ ἐπὶ τῶν εἰκόνων*. De Plur. *διδόαμεν* recentioribus Graecis usitato cf. Lobeck. ad Phryn. p. 245.

Cap. XXIV. *ὅτι — προχειροτάτη*] Ut loc. a Schütz. est exhibitus, propius ad Gr. interpretationem accedit: *quod et utilior sit et plus habeat facilitatis.* At vulgata confirmata plerisque Codd. et Edd. est *quod et utiliores sint et plus habeant facultatis.*

τὴν σὴν ἀγάπην παραινετέον] *τὴν* Mai. In Lat. tantum est: *admonendus es.*

οὐκ ἀποδοκιμάζομεν] Matth. *οὐκ* om. Mai.

Νομίζομεν — γεγυμνασμένους] Matth. *ῥαδίως* Cod. Aug. *ῥᾳδίως* omis. Mai. *ἀνεπεχθῶς ἐκ δυΐω* Cod. Ambros. *ἐκ δυΐω* om. Mai. *δυςκολοτέροις — γυμνασαμένοις* infra *οὐχ'* Mai. Pro *ῥᾴστων* ponendum erat *ῥᾳόνων facilioribus.*

ἢ πρὸς — δυνηθείημεν] *ἡ* Mai. om. Matth. *βεβαιωθείη* Mai. *δυςκολίας — δυςχολίαν* Mai. *διςκόλου* Cod. Aug. nisi forte mend. typogr. Pro *βεβαιωθείη — δυνηθείημεν* scrib. *βεβαιωθῇ — δυνηθῶμεν.*

ἐστιν — εὐφυΐαν] Matth. *εὐφυίαν* Cod. Aug. *ἐστὶ — προςεδρίας — ἀφυίαν* Mai. *Προςεδρεία* et *προςεδρία* sunt Graecis in usu. Expressa est leot. *in memoriis* in plerisque Codd. repraesentata, vulg. *ἐν μνημονικοῖς*. Pro *πλείους* corr. *πλείστους plurimos*. Interpretatio Graeca a verb. Latin. multum discrepat.

ζεσθαι καθ' ἡμέραν ἐν τῷ τὰς εἰκόνας συντιθέναι. Οὐ γὰρ ὥςπερ ἐν ταῖς ἑτέραις σπουδαῖς καταχρώμεθα πολλάκις ἀσχολία τε καὶ περισπασμῷ, οὕτω καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ πράγματος δύναταί τις ἡμᾶς αἰτία ἀπάγειν. Οὐ γάρ ἐστιν ὅτε οὐχ ἕξομέν τι δοῦναι τῇ μνήμῃ, καὶ μάλιστα ὅταν τινὶ μείζονι ὑπηρετήματι κατεχώμεθα. Διὰ τοῦτο εἴπερ ἐστὶν ὠφέλιμον τὸ ῥᾳδίως μεμνῆσθαι, μή σε λανθανέτω, ὅτι τοσοῦτον ὠφέλιμόν ἐστιν, ὅσῳ πλείονι ζητεῖται καὶ λαμβάνεται πόνῳ. Πλείοσι λόγοις πρὸς ταύτην σε παρακαλεῖν δεῖν οὐχ ἡγούμεθα, ἵνα μὴ δόξωμεν ἢ τὴν σὴν σπουδὴν ἀπελπίζειν ἢ περὶ τοῦ πράγματος πλείω τῆς χρείας λέγειν φιλοτιμεῖσθαι.

ἐν ταῖς ἑτέραις σπουδαῖς] Interpres secutus est lect. aliq. Codd. *in ceteris studiis*, vulg. *a ceteris studiis*.

Οὐ γάρ—ὑπηρετήματι] Matth. (nisi quod ὅτάν τινι ut Mai.) *γάρ ἐστιν ὅ τε* om. *τι* Mai. *Δοῦναι τῇ μνήμῃ* non est *tradere memoriae*, sed *παραδοῦναι τῇ μνήμῃ—τίθεσθαι εἰς μνήμην; ὑπηρέτημα* non est *negotium*, sed *πρᾶγμα—ἔργον*.

ῥᾳδίως—λανθανέτω] *ῥᾳδίως* Mai. Expressa est lect. *non te fallat* unius Cod. Oxon. Ed. Lambin., vulg. *non te fallit*.

πόνῳ] Post h. v. omissa sunt ab interprete vv. *quod poteris existimare utilitate cognita*, quae Schütz. ut ineptam glossatoris appendiculam omis. vd. Lind.

πρὸς ταύτην σε χρείας] *ταύτῃ* Matth. *ταύτην* om. *σε* Mai. *χρείνας* Matth. Pro vulg. *diffisi* reddita est deterior lect. *diffidere* vd. Lind. (i. e. *ἀπιστεῖν*, non *ἀπελπίζειν*), om. verbis *aut nos tuo studio*; pro *πλείω* ponendum erat *ἧττω* i. e. *minus*.

INDICES.

A.

INDEX GRAECUS.

O

Dieser Titel ist statt des vorhergehenden einzuheften.

A.

Ἀγαθὴ θεά Parad. IV, 2, 32.
Ἀγένητος — ἀγέννητος de confus. et discrim. Somn. 25, 27.
Ἀγρυπνία i. q. *insomnia* Cat. 13, 44.
Ἀδυνάτως ἔχειν Somn. 18, 19.
Ἀεί et δεῖ confus. Cat. 3, 7.
Ἀθήνησι, non Ἀθήνῃσι Lael. 2, 7. adde Göttling. ad Hesiod. Theog. v. 60.
Αἰμύλιος Cat. 9, 27.
Ἀλλά bis positum Cat. 11, 35.
Ἄλλος: de τἄλλα et τἆλλα vd. *Crasis*.
Ἄν non struitur c. Indicat. Praes. Lael. 9, 29. 30. add. Hermann. Opusc. Vol. IV. p. 38 seq.
Ἀναζωπυρεῖσθαι et ζωπυρεῖσθαι confus. Somn. 9, 9. de usu hh. vv. ib.
Ἀναλέγεσθαι i. q. *legere* Lael. 1, 2.
Ἀναλογία Latin. quid Somn. 18, 18.
Ἀνανηπιεύεσθαι — ἀνανηπιοῦσθαι Cat. 23, 83.
Ἀνανήφειν signif. transitiva Rhet. III, 21, 34.
Ἀναστρέφειν et ἀνατρέπειν confus. Somn. 11, 11.
Ἀνέχειν quid signif. Rhet. III, 16, 28.
Ἀνθρώπειος et ἀνθρώπινος Cat. 16, 56. Somn. 23, 25. adde Wesseling. Observ. cr. p. 101. ed. Frotscher. Koch. praef. Moerid. p. LXXVI.
Ἀνταγαπᾶν voc. barbarum Lael. 14, 49.
Ἀντάλλαξις voc. barbar. Lael. 14, 49.
Ἀντιδιδῴη deterior form. pr. ἀντιδιδοίη Lael. 8, 26.
Ἀντικρύ — ἄντικρυς — ἀντικρύς de signif. et accent. Somn. 18, 18.
Ἀντιφιλεῖν Lael. 14, 49.
Ἀπαντικρύ Somn. 18, 18.
Ἀπό c. Passiv. Parad. I, 1, 7.
Ἀπομύττειν i. q. *emungere* Lael. 26, 99.
Ἄρη et Ἄρην Accus. Somn. 17, 17.
Ἀρχιτεκταίνειν form. ad anal. verb. τεκταίνειν Rhet. III, 19, 32.
Ἄττα et ἅττα Cat. 1, 2 add. Rüdiger. ad Dem. Phil. I. p. 64.
Αὑτοῦ et αὐτοῦ promiscue posita Cat. 9, 27.
Ἀφικνεῖσθαι c. Genit. est posterior. Graecitat. Cat. 10, 34.
Ἀφραίνειν et ἀφρονεῖν confus. Cat. 7, 22.

B.

Βαρυπρέπεια voc. barb. Parad. II, 16.
Βαρυπρεπής voc. Graec. Parad. II. 16.
Βλόσσιος melior script. quam Βλόσιος Lael. 10, 37.
Βοᾶν κραυγῇ Cat. 19, 71.

Γ.

Γάρ de eius positione Somn. 15, 15.
Γέλωτα πλατὺν γελᾶν Parad. I, 1, 8.
Γίγνεσθαι — γίνεσθαι Somn. 25, 27. add. Benseler. ad Isocrat. Areopag. cp. 8. p. 197.
Γονεῖς Accus. plur. Somn. 15, 15.
Γράψαι et συγγράψαι confus. Cat. 1, 1.
Γρηγορότως Somn. 24, 26.

O 2

Γρηγορώτερον num Graec. Somn. 24, 26.
Γρηγόρως Somn. 24, 26.

Δ.

Δέ secundo aut tertio loc. posit. Somn. 18, 18. add. Kiessling. et Wüstemann. ad Theocrit. 6, 39.
Δεδιέναι φόβῳ Cat. 19, 71.
Δεῖ et *ἀεί* confus. Cat. 3, 7.
Δεικνύναι dupl. Imperf. *ἐδείκνυον* et *ἐδείκνυν* format Somn. 11, 11. De *δείκνυ* Praes. vd. Göttling. ad Hesiod. Op. et D. v. 526.
Δέχεσθαι τὸ διδόμενον proverb. Cat. 9, 29.
Δή et *δηλονότι* confus. Somn. 10, 10.
Διαβιῶναι, non *διαζῆσαι* Attic. in usu Cat. 8, 25.
Διαδύεσθαι Lael. 23, 87.
Διαλέξασθαι } quid differant Lael.
Διαλεχθῆναι } 3, 11.
Διαπελεκίζειν verb. dub. auctorit. Cat. 12, 42.
Διατελεῖν c. Adiectiv. Cat. 11, 38.
Διατρίβειν ἐν — ἐπί τινι, περί — ἀμφί τι i. q. *versari in aliqua re* Cat. 6, 17.
Διαφημίζειν poetic. Parad. V, 1, 33.
Διαχώρημα i. q. *spatium*, non *intercolumnium* Rhet. III, 19, 31.
Διδόαμεν recentioribus Graec. usitat. Rhet. III, 23, 39.
Διεκδικεῖν Rhet. III, 20, 28.
Διέρπειν i. q. *serpere per aliquid* Lael. 23, 87.
Διετία Somn. 11, 11.
Διοικεῖσθαι qua significat. non usurpetur pro *διοικεῖν* Cat. 7, 22.
Δοκεῖν non struitur c. Partic., sed c. Infin. Cat. 14, 46.
Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ — ἐμοὶ δοκεῖ — μοὶ δοκεῖ — ὡς ἐμοὶ δοκεῖν — ἐμοὶ δοκεῖν Cat. 15, 52.
Δόλιχος quid sit Cat. 23, 83.
Δρέπειν — δρέπεσθαι poetic. *καρπὸν σοφίας* Lael. 21, 80.
Δυεῖν et *δυοῖν* Cat. 6, 17. add. Rüdig. ad Demosth. Olynth. I. p. 90. Held. ad Plut. Aem. P. p. 138.
Δύνασθαι. Imperf. pers. II. *ἐδύνω — ἠδύνω* magis Attic. quam *ἐδύνασο* Parad. IV, 1, 29.
Δυνατῶς ἔχειν Somn. 18, 18.
Δυσί deter. quam *δυεῖν* Somn. 18, 18.
Δωρεῖσθαι. Aor. I. *ἐδωρήθην* signific. passiv. Lael. 22, 83.

E.

Ἐάν c. Optativ. Lael. 10, 32. 19, 70. 26, 99. 27, 104. Parad. III, 2, 25. IV, 2, 32. add. Herm. ad Viger. p. 822. C. F. Herm. ad Lucian. de hist. conscr. p. 33. *ὅταν — ὁπόταν* ib. p. 35. Iacobitz. ad Lucian. Timon. cp. 39.
Ἐάν c. Indicat. vd. *ὅταν*.
Ἑβδομηκονταέτης — ἑβδομηκοντούτης Cat. 5, 14.
Ἔγγονος et *ἔκγονος* de hh. vv. signif. et confus. vd. Somn. 11, 11. adde Fähs. Lex. in Tragg. s. vv. Voemel. ad Demosth. Phil. II. §. 31.
Ἐγρηγορότως Somn. 24, 26.
Ἐγρηγόρως Som. 24, 26
Ἐγρηγορώτερον Somn. 24, 26.
Ἐδέχθην passiv. Somn. 9, 9.
Ἑδώλια i. q. *fori* Cat. 6, 17.
Ἐθέλειν et *θέλειν* promiscue usurpantur Rhet. III, 16, 29. add. Rüdig. ad Demosth. Phil. I, 3. Ellendt. ad Arrian. Anab. 1, 20. Benseler. ad Isocrat. Areopag. p. 257 seq.
Εἰ c. Coniunct. Somn. 23, 35. Lael. 21, 76. adde Ellendt. ad Arrian. Anab. III, 9. Wex. ad Soph. Antig. Vol. II. p. 187. Flügel. Observv. in Plut. Phocion. p. 66. Herm. Opuscul. Vol. IV. p. 95 sq.
Εἰ καί Somn. 14, 14. adde Engelhardt. ad Plat. Apol. cp. 19.
Εἰ — οὐ Lael. 3, 11. Rhet. III, 20, 33.
Ἐκ c. Passiv. Lael. 23, 87. add. Ellendt. ad Arrian. I, 23. III, 12.
Ἔκγονος et *ἔγγονος* vd. *ἔγγονος*.
Ἔκδηλος et *ἔκδημος* confus. Rhet. III, 21, 34.
Ἔκδηλος et *εὔδηλος* confus. Cat. 22, 80.
Ἐκδικεῖν Rhet. III, 20, 33.

'Εκεῖνος — κεῖνος Cat. 7, 22.
'Εκκωφεῖν — ἐκκωφοῦν Somn. 18, 19.
'Εκπολεμοῦν Lael. 21, 77. add. Brem. ad Dem. Olynth. II. p. 169. Ed. Goth. de v. ἐκπολεμεῖν — ἐκπολεμοῦν.
'Εκφαίνειν et ἐμφαίνειν conf. Rhet. III, 21, 34.
'Εκφέρωμεν et ἐκφήνωμεν confus. Rhet. III, 21, 34.
'Ελεγεῖον quid Cat. 17, 61.
'Ελλάς et 'Ελληνίς confus. Somn. 11, 11.
'Εμφαίνειν et ἐκφαίνειν conf. Rhet. III, 21, 34.
'Εμφορηθῆναι Cat. 12, 39.
'Ενασμενίζειν (*delectari*) est cadentis Graecitatis Cat. 14, 46.
"Ενατος melior forma quam ἔννατος Somn. 18, 17.
'Ενδελέχεια et ἐντελέχεια confus. et num differant inter se Cat. 7, 23.
'Ενεγκαμένη } ἡ i. q. ἡ πατρίς Somn.
'Ενεγκοῦσα } 26, 28.
'Εντέλεχεια et ἐνδελέχεια confus. et num differant inter se Cat. 7, 23.
'Εντονία — εὐτονία Cat. 9, 28.
'Εντορνεύειν et ἐντορνεύειν quomodo differant Parad. I, 2, 11.
"Επαρχος i. q. *propraetor* Cat. 4, 10.
'Επί et περί confus. Somn. 9, 9. Rhet. III, 19, 32. num Rhet. III, 16, 29. ubi pro ἐπίστυλον est περίστυλον?
Ἐπὶ μᾶλλον (num ἐπιμᾶλλον?) Somn. 17, 17. adde Engelhardt. ad Plat. Eutyphr. ep. 13. (etiam de ἐπίπλεον.)
'Επιλέγεσθαι i. q *legere* Lael. 1, 5.
'Επιπολάζειν quid signif. Lael. 1, 5. add. Brem. ad Demosth. Phil. III. p. 257. Ed. Gothan.
'Επιστυγνάζειν i. q. *dolere* ap. Basil. et Theophylact. Lael. 24, 91.
'Επιστύλιον } Rhet. III, 16, 29.
'Επίστυλον? }
'Επιφύειν. Aor. II. Passiv. ἐπεφύην apud poster. scriptor. in usu Lael. 23, 85.
'Επιψακάζειν — ἐπιψεκάζειν Cat. 14, 46.
'Επταδικός Somn. 12, 12.
'Ερασπικός voc. barbar. Lael. 10, 34.
Εὕδειν ὕπνῳ Cat. 19, 71. add. Wund. ad Soph. Oed. R. v. 65. Ed. Goth.
Εὔδηλος et ἔκδηλος confus. Cat. 22, 80.
Εὐκατάπτωτος voc. dub. auctorit. Cat. 15, 52.
Εὐπρεπής et εὐτρεπής confus. Cat. 13, 44.
Εὔπτωτος Cat. 15, 52.
Εὐρεσιλογία quid Parad. Prooem. 1.
Εὐρύοχλος voc. dub. auctoritat. Cat. 17, 61.
Εὐτονία — ἐντονία Cat. 9, 28.
Εὐτρεπής et εὐπρεπής confus. Cat. 13, 44.
Εὐτυχής c. Genit. inusitat. Graec. Cat. 9, 29.
Εὐφυΐα quid Somn. 12, 12.
"Εχεσθαι c. Genit. Cat. 11, 39.

Z.

Ζῆν. Pro Fut. ζήσομαι apud bon. scriptor. est usitat. βιώσομαι Lael. 27, 102.
Ζωπυροῦσθαι et ἀναζωπυροῦσθαι confus. Somn. 9, 9. de usu hh. vv. ib.

H.

'Η δ' ὅς formul. Graecis usitata, non ὅς ἔφη Cat. 3, 8. Somn. 17, 17.
"Ηιδη — ᾔδει Cat. 13, 43.
'Ημέτερος et ὑμέτερος confus. Somn. 20, 22.
'Ημίκυκλος Lael. 1, 2. ἡμικύκλιον ib.
'Ημῖν et ὑμῖν confus. Somn. 19, 20.
'Ηνέωξα form. deter Somn. 18, 18.
"Ηπειτα Cat. 20, 73.
'Ηττᾶσθαι quomodo struatur Somn. 18, 19. Cat. 12, 41. add. νικᾶσθαι c. simpl. Genit. Dissen. ad Pindar. Nem. IX, 2.
"Ητω form. rar. pro ἔστω Somn. 12, 12.

Θ.

Θάλασσα et θάλαττα promiscue posita Cat. 9, 27. add. apud oratores Graec. Benseler. ad Isocr. Areopag. p. 121.

Θεῖν δρόμῳ Cat. 19, 71.
Θέλειν et *ἐθέλειν* promiscue usurpantur, vd. *ἐθέλειν*.
Θεωρία et *στενοχωρία* confus. Somn. 20, 22.
Θρανίον — *θράνος* quid signif. Cat. 6, 17.

I.

Ἴδετε form. Homeric. Cat. 7, 23.
Ἱερωσύνη melior form. quam *ἱερωσύνη* Lael. 25, 96.
Ἴσος c. Genitiv. Lael. 25, 94.

K.

Καθηγητής i. q. *magister* Lael. 1, 4.
Καθυφιέναι τι Lael. 10, 35. *Καθυφίεσθαι* ibid.
Καὶ εἰ Somn. 14, 14. add. Engelhardt. ad Plat. Apol. cp. 19.
Καικίλιος — *Κεκίλιος* Cat. 11, 36.
Κακοπραξία non Graec voc., sed *κακοπραγία* Lael. 5, 17.
Καλινδεῖσθαι / *Κυλινδεῖσθαι* Somn. 26, 28.
Καλλιχωρία voc. barb. Parad. I, 2, 10.
Καλοκάγαθός num Graec. voc. Lael. 22, 82.
Καταμειλίσσεσθαι, non *καταμειλίσσειν* Cat. 2, 4.
Καταντικρύ et *κατ' ἀντικρύ* Somn. 18, 18.
Κατάστρωμα i. q. *stega*, *constratum navis* Cat. 6, 17.
Κατερεθίζειν verb. suspect. Cat. 12, 39.
Κεῖνος — *ἐκεῖνος* Cat. 7, 22.
Κέκλειμαι — *κέκλεισμαι* — *κέκλημαι* Cat. 21, 77.
Κολοφών — *κολοφῶνα ἐπιτιθέναι* — *ἐπάγειν τινί* Cat. 17, 60.
Κυλινδεῖσθαι / *Καλινδεῖσθαι* Somn. 26, 28.

Λ.

Λέγειν ἐπί τινος rarius pro *λ. περί τινος* Rhet. III, 19, 32. add. Sintenis. ad Plut. Them. p. 53.
Λῆξις quid signific. Somn. 23, 25.
Λῶρον — *λῶρος* (*lorum*) voc. cadent. Graecit. pro *ἱμάς* Rhet. III, 21, 34.

M.

Μὰ Δία et *οὐ μὰ Δία* Cat. 6, 19.
Μαίλιος — *Μάλλιος* — *Μανίλιος* confus. Somn. 9, 9.
Τὰ γράμματα μανθάνειν Rhet. III, 17, 30.
Μειλίσσειν poet. Cat. 2, 4.
Μεσαύλειος non Graec., sed *μεσαύλιος* Parad. V, 2, 36.
Μετυναστεύειν Somn. 15, 15.
Μετανα στῆναι et *μεταστῆναι* confus. Somn. 9, 9. 15, 15.
Μετερχόμεθα et *μετερχώμεθα* confus. Rhet. III, 21, 34.
Μηδείς et *μηθείς* Cat. 19, 67.
Τὸ μνημονικὸν μαθεῖν Rhet. III, 17, 30.
Μύραινα — *σμύραινα* Parad. V, 3, 38.

N.

Νικήσομαι non usurpatur signif. passiv. Parad. IV, 1, 27.
Νοΐ Dativ. subst. *νοῦς* usitat. posteriorib. scriptor. Somn. 10, 10. add. Ellendt. ad Arrian. Anab. II, 27.
Τὰ νόμιμα οἰωνιστῶν i. q. *ius augurii* Cat. 11, 39.
Νοοῦν Somn. 15, 15.
Νοσεῖν de hominibus, quorum animus cupiditatibus est perturbatus Lael. 16, 59.

Ξ.

Ξυγκολλᾶν i. q. *conglutinare* Lael. 9, 32. *συγκόλλησις* ibid.

O.

Οἱ ἀμφί — *περί τινα* Cat. 6, 15. 9, 27 et 29. add. Held. ad Plut. Tim. p. 386.
Οἴδαμεν Lael. 2, 6. Rhet. III, 20, 33. *οἴδασιν* Lael 21, 79.
Οἰδίπους ὁ ἐν τῷ Κολωνῷ — *Οἰδίπους ὁ ἐπὶ Κολωνῷ* — *Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ* Cat. 7, 22.

Ὄμμα et ὀφθαλμός quo differant Cat. 12, 42.
Ὁμογνωμονεῖν — ώμων
Ὁμοδοξεῖν — ξία
Ὁμονοεῖν
Ὁμοπαθεῖν } Lael. 18, 65.
Ὅμοιος c. Genit. Lael. 25, 94. add. Bähr. ad Ctes. p. 315.
Ὅμοιον δ᾽ ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζειν proverb. Cat. 3, 7.
Ὅμοιος et ὁμοῖος Cat. 3, 7.
Ὁπόταν — ὅταν c. Optativ. vd. ἐάν.
Ὀραθείς pr. ὀφθείς posterioribus scriptor. in usu Lael. 9, 29.
Ὀρέων Genit. plur. non contract. Somn. 18, 19.
Ὅταν c. Indicat. apud posterior. scriptor. Lael. 2, 8. 7, 24. 8, 27. 9, 32. 20, 71. 22, 82. 26, 97. ὁπόταν Parad. Prooem. 1. ἐάν Parad. III, 1, 20. ἐάν τε Parad. II, 3, 24. adde Pinzger. ad Lycurg. cp. 28. Friedemann de med. syllab. pentametr. p. 296. 361. Iacobs. ad Achill. Tat. p. 452. Ellendt. ad Arrian. Anab. III, 18. Thiersch Gr. Gr. p. 631. 8. not. Ed. III. Hermann. Opusc. Vol. IV. p. 45.
Οὐδείς et οὐθείς Cat. 19, 67.
Οὐδείς et οὐδ᾽ εἷς Somn. 22, 24.
Οὐδέν ἐστιν ὅ τι οὐ — οὐδὲν ὅ τι οὐ — οὐδὲν ὃ οὐ — addit. ἄν c. Coniunct. vd. Parad. Prooem. 3. add. οὐδεὶς ὅςτις οὐκ Bergmann. ad Isocr. Areop. cp. 22.
Οὖς — ὑπέχειν τὰ ὦτα — οὖας — ἀναπεταννύναι τὰ ὦτα Lael. 26, 97. ἀποφράττειν — ἐπιφράττειν — ἐπιβύειν τὰ ὦτα Lael. 24, 90.
Οὕτως ante conson. Somn. 15, 15. adde Ellendt. ad Arrian. Anab. I, 8. Brem. ad Aeschin. in Ctesiph. p 279. Ed. Gothan.
Ὄφελον Cat. 2, 5.
Ὀφθαλμός et ὄμμα quo differant Cat. 12, 42.

Π.

Πανδοχεῖον — πανδόκιον — πανδοχεῖον, non πανδόχιον Cat. 23, 84.
Παράδεισος quid Cat. 15, 54.
Παροινεῖν de personis, non de rebus Parad. III, 1, 20. de Aor. ἐπαρόνησα et ἐπαρῴνησα ibid.
Τῷ παρόντι χρῆσθαι — τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν — εὖ τίθεσθαι etc. proverb. Cat. 9, 29.
Πείθεσθαι c. Genit. Lael. 13, 44.
Πελεκίζειν Cat. 12, 42.
Πενία et πτωχεία quo differant Lael. 9, 29.
Πεποίθησις voc. posterioris Graecit. Lael. 15, 52.
Περί et ἐπί confus. Somn 9, 9.
Περιστύλιον
Περίστυλον } Rhet. III, 16, 29.
Πεττός quid sit Cat. 16, 58.
Πῇ — πῄ — πή Lael. 24, 88.
Οἱ πολλοί et πολλοί differunt Lael. 6, 20.
Πόῤῥω νυκτός — ἡμέρας et πόῤῥω τῆς νυκτός — ἡμέρας Somn. 10, 10.
Πρᾶγμα et πρόςταγμα confus. Somn. 15, 15.
Πράγματα i. q. opes, potentia etc. Somn. 11, 11.
Πρᾷος et πρᾶος Somn. 9, 9.
Πράσσειν — πράττειν promiscue posita Cat. 9, 27.
Πρὸ τοῦ et προτοῦ Cat. 8, 26. Parad. IV, 1, 28.
Προγενέστερος Homeric., πρόγονος — προγεγεννημένος ap. script. pros. Somn. 21, 23.
Προςεδρεία — προςεδρία Rhet. III, 24, 40.
Πρόςταγμα et πρᾶγμα confus. Somn. 15, 15.
Προςφθείρεσθαί τινι quid signif. Parad. III, 1, 20.
Πτωχεία et πενία quo differant Lael. 9, 29.
Πυρόεις — πυρώδης — πυῤῥώδης Somn. 17, 17.

Ρ.

Ὀξείας ἔχειν τὰς ῥοπάς signif. i. q. ὀξύῤῥοπον εἶναι — *celeriter mutari*, *celerem* — *agilem esse*: Lael. 27, 102.

Σ.

Σμύραινα — μύραινα Parad. V, 3, 38.
Σπουδὴ περί τινος et περί τι Cat. 17, 59.
Στέγειν i. q. *sustinere* apud scriptores posteriores Lael. 20, 73.
Στενοχωρία et θεωρία confus. Somn. 20, 22.
Στέργειν ἐπί τινι Cat. 19, 69. add. Brem. ad Isocrat. de Pac. §. 23. Ed. Gothan.
Στοά — στοιά — στωά Cat. 7, 23. at Στωϊκός, non Στοϊκός ib.
Συγγράψαι et γράψαι confus. Cat. 1, 1.
Σύγκλητος i. q. *senatus* sine v. βουλή Lael. 11, 11. Parad. IV, 1, 28.
Συγκροτεῖν συμπόσιον — πότους — παννυχίδα Cat. 14, 46.
Συμμετρεῖν quomodo struatur Somn. 22.
Συμπαθεῖν Lael. 18, 65
Συμπαθὴς καὶ σύμφυής Lael. 18, 65.
Σχολάζειν, Σχολασταί, Σχολαστικοί Lael. 23, 86.
Σωκράτη — Σωκράτην Cat. 8, 26.

T.

Ταπρῶτα — ταμάλιστα Somn. 24. τανῦν Rhet. III, 16, 28.
Τεχνίτης ἀπὸ Διονύσου i. q. *histrio*; τεχνίτης Διονυσιακός — περὶ Διόνυσον i. q. *musicus* — *histrio* Parad. III, 2, 26.
Τήβεννος Lael. 1, 1.
Τηρήσομεν et τηρήσωμεν confus. Rhet. III, 21, 34.
Τριακονταέτης — τριακοντούτης Cat. 5, 14.
Τρίβων — τριβώνιον vestimentum philosophorum Cat. 4, 12.
Τρίγλιον et τριγλίς Graec. voc., non τριγλίδιον Parad. V, 2, 38.
Ἐν τύπῳ διορίζειν — εἰπεῖν — λέγειν Lael. 5, 18.

Y.

Ὑμέτερος et ἡμέτερος confus. Somn. 20, 22.
Ὑμῖν et ἡμῖν confus. Somn. 19, 20.
Ὑπάρχειν et ὑπερέχειν confus. Somn. 18, 18.
Ὑπερέχειν et ὑπάρχειν confus. Somn. 18, 18.
Ὕπνοι Somn. 10, 10.
Ὕπνος βαθύς — βαρύς Somn. 10, 10.
Ὑποδεχθείς signif. pass. Somn. 10, 10. sign. med. ib.

Φ.

Φέρειν πρός τι Cat. 7, 24.
Φίλτρον non est *amor* Lael. 27, 100.
Φλαμινῖνος et Φλαμίνιος confus. Cat. 1, 1. 5, 14. 12, 42.
Φύω. Aor. II. ἔφυην quibusnam scriptoribus usitatus Lael. 8, 27.
Φώτων — φωτῶν de accent. Somn. 17, 17.

X. Ψ. Ω.

Χαιρήσω Attic. non χαρήσομαι Lael. 4, 14.
Χρησόμεθα et χρησώμεθα confus. Rhet. III, 21, 34.
Χώρα et χῶρος confus. Rhet. III, 19, 31.
Ψηφισμός voc. barbar. Lael. 16, 58.
Ὥσπερεί et ὡς περί confus. Rhet. III, 16, 18.
Ὡσπεροῦν et ὥσπερ οὖν Somn. 18, 18.
Ὦταν — ὦ τᾶν — ὦ τάν — ὦ 'τάν Parad. III, 2, 23.
Ὤφειλον — ὠφελον Lael. 2, 8.

B.

INDEX LATINUS.

A.

Accusativ. sing. Adiectt. in ής anteced. vocal. contrahitur ap. Attic. in ᾶ, rarius in ῆ Lael. 7, 25.

Acerbi amici i. q. *πικροὶ φίλοι* Lael. 24, 90.

Acies i. q. *ὄψις* Somn 19, 19.

Acilius et *Attilius* confus. Cat. 5, 14. 10, 32.

Actus i. q. *πρᾶξις*, non *δρᾶμα* i. q. *fabula* Cat. 19, 70.

Adesse animo i. q. *θαῤῥεῖν — θυμὸν ἀγαθὸν ἔχειν — εὐθαρσεῖν*, non *παρεῖναι τῷ νοΐ* Somn. 11, 11.

Adhibere cibum — potionem i. q. *χρῆσθαι βρώσει — πόσει*, non *βρῶσιν* etc. *παρέχειν* Cat. 11, 36.

Adoptare i. q. *εἰςποιεῖσθαι υἱόν — παῖδα ποιεῖσθαι — υἱοθετεῖν* Cat. 11, 35.

Adulterare i. q. *διαφθείρειν*, non *παραποιεῖν* Lael. 25, 92.

Aelius et *Aemilius* confus. Cat. 9, 27.

Aequimaelium — Aequimelium (*Αἰκυμήλιον*) Cat. 16, 56.

Aetas bona i q. *ἀκμή — ὥρα*, non *χρηστὴ ἡλικία* Cat. 14, 47.

Aetate affectus i. q. *παρακμάζων — κακοπαθῶν τῇ ἡλικίᾳ*, non *κατειργασμένος ἡλικίᾳ* Cat. 14, 47.

Agere pingui Minerva i. q. *ἐν τύπῳ διορίζειν* etc. Lael. 5, 18.

Servilius Ahala scribitur *Σερβίλιος Ἅλας — Ἄλης* Cat. 16, 56.

Amplificare ratione doctrinae i. q. *ἐπαυξάνειν — μείζω ποιεῖν ὁδῷ τῆς διδασκαλίας — παιδεύσεως — μεθοδικῇ διδασκαλίᾳ*, non *πλατύνειν λόγῳ διδασκαλίας* Rhet. III, 16, 28.

Amplissimus magistratus i. q. *ἡ μεγίστη — πρώτη τῶν ἀρχῶν* Cat. 6, 20.

Anniti i. q. *προςκλίνεσθαι* Lael. 23, 88.

Aoristus pr. Praesent. Cat. 9, 29.

Appellare i. q. *προςαγορεύειν — καλεῖν — ὀνομάζειν*, non *ἐπιφημίζειν* Lael. 2, 6.

Applicare se i. q. *προςπλέκεσθαι* etc. Lael. 8, 27.

Applicare se ad aliquem i. q. *προςτίθεσθαι — πλησιάζειν τινί — ἔχεσθαί τινος* Lael. 21, 81.

Articulus c. seq. Adverb., Adiect. vel Praepos. coniunctim scriptus Somn. 14, 14.

Articulus *τό* ante Infinitiv. omissus Cat. 6, 16.

Articulus iterandus, quando epitheton subiicitur, ut *ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων* Lael 11, 41. add. Ellendt. ad Arrian. Anab. I, 1.

Assentari i. q. *πρὸς χάριν — ἡδονὴν λέγειν*, non *κολακεύειν* Lael. 25, 93.

Atqui certe Cat. 19, 67.

Attilius et *Acilius* confus. Cat. 5, 14. 10, 32.

Auctoritas senatus i. q. *ψήφισμα — δόγμα — γνώμη*, non *ἀξίωμα τῆς βουλῆς* Cat. 4, 11.

Augur i. q. *οἰωνοπόλος, οἰωνιστής, οἰωνόμαντις, ὀρνιθοσκόπος, οἰωνοσκόπος, ὀρνιθόμαντις*, non *μάντις* Cat. 4, 11. *Ius augurii* i. q. *τὸ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον* Cat. 4, 12.

Avide arripere i. q. *προθύμως — σὺν μεγάλῃ προθυμίᾳ τρέπεσθαι πρός τι*, non *ἐκθύμως συναρπάζειν τι* Cat. 8, 26.

B.

Bellum inferre i. q. *τὸν πόλεμον ἐπιφέρειν — ποιεῖν* Cat. 6, 18. add. *ἐκφέρειν* Demosth. Olynth. III. p. 195. Brem. Ed. Goth.
Bibere a summo i. q. *ἐν κύκλῳ πίνειν* Cat. 14, 46.
Bona Dea Parad. IV, 2, 32.
Bonitas ingenii i. q *εὐφυΐα*, non *ἀγαθότης* Rhet. III, 16, 28.

C.

Caducus i. q. *ἐξίτηλος — φθαρτός* Lael. 27, 102.
Cannae scrib. *Κάνναι — Κάννα*, non *Καννaί* Cat. 20, 74.
Capere fructum i. q. *καρπὸν κομίζεσθαι — λαμβάνειν — ἀπολαμβάνειν* Lael. 21, 79.
Lex Cincia — Cincius Cat. 4, 10.
Cincinnatus scribitur *Κικιννάτος — Κινκινάτος — Κινκιννάτος — Κιγκιννάτος* Cat. 16, 56.
Claudere aures i. q. *ἐπιφράττειν — ἀποφράττειν — ἐπιβύειν τὰ ὦτα* Lael. 24, 90.
Horatius Cocles scribitur *Κόκλιος Ὡράτιος* (*Ὁράτιος*) — *Κόκλης ὁ Ὡράτιος* Parad. I, 2, 12.
Comis — communis confus. quomodo differant Cat. 17, 59.
Comitatus i. q. *πομπή — παραπομπή — ἀκολουθία* Cat. 9, 29.
Communis et *comis* confus. quomodo differant Cat. 17, 59.
Conscribere et *scribere* confus. Cat. 1, 1.
Convenientia i. q. *συμπάθεια — ὁμολογία — συμφωνία* Lael. 27, 100.
Coquere i. q. *πέττειν*, non *ἕψειν* Cat. 1, 1.
Corinthia opera rectius dicuntur *Κορινθιουργῆ* quam *Κορινθίων χειρῶν ἔργα* Parad. V, 2, 36.
Coruncanius scribitur *Κορουγκάνιος — Κορογκάνιος*, falso *Κορύγκανος* vel *Κορούγκανος* Cat. 6, 15.
Crasis: *τἆλλα* et *τἄλλα* Somn. 16, 16. add. Ellendt. ad Arrian. II, 5.
Crimina i. q. *αἰτιάματα — ἐγκλήματα*, non *ἁμαρτήματα* Rhet. III, 20, 34.

D.

Defugere munus assignatum i. q. *λείπειν τὴν παραδοθεῖσαν τάξιν* Somn. 15, 15.
Defendere i. q. *ἀπολογίαν ποιεῖσθαι — ἀπολογεῖσθαι ὑπέρ τινος — συνηγορεῖν*, non *ἀναφέρειν*, quo Petav. expressit lect. *deferentibus* vd. Gernh. Orell. Lael. 25, 96.
Delectus i. q. *καταγραφὴ εἰς στρατείαν — κατάλογος — ἐπίλεξις* Parad. V, 2, 46.
Deponere amicitiam i. q. *τὴν φιλίαν ἀποτίθεσθαι — διαλύεσθαι* Lael. 21, 77.
Devovere se i. q. *καθιεροῦν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῷ δαίμονι*, non *ὑφίστασθαι ἑκούσιον θάνατον* Cat. 13, 43.
Diffluere deliciis i. q. *τρυφᾶν — διατρυφᾶν — ἐκτρυφᾶν — τρυφερῶς ζῆν — ἁβροτέρᾳ τῇ διαίτῃ χρῆσθαι* Lael. 15, 52.
Diligere i. q. *φιλεῖν*, non *ἐρασθῆναι* Lael. 9, 29.
Discere fidibus i. q. *λυρίζειν — κιθαρίζειν μανθάνειν*, non *ἐπιμελεῖσθαι χορδῶν μαθήματος* Cat. 8, 26.
Discindere i. q. *διαῤῥηγνύναι — διατέμνειν — διακόπτειν* Lael. 21, 76.
Disciplina i. q. *παιδεία — εὐταξία — κοσμιότης*, non *μάθημα* Cat. 11, 37.
Disserere i. q. *διαλέγεσθαι — διαλογίζεσθαι*, non *διαθρυλλεῖν* Lael. 4, 11.
Dissuere i. q. *διαλύειν* Lael. 21, 7.
Domicilium i. q. *οἴκησις — οἰκητήριον*, non *δωμάτιον* Cat. 18, 63.
Dominari in suos i. q. *οἰκοδεσποτεῖν — δεσποτεύειν τῶν οἰκείων* Cat. 11, 37.
Domuitio i. q. *νόστος — ἐπάνοδος* Rhet. III, 21, 34.
Duelius — Duellius (etiam Cod. Gud. 2. Cat.) — *Duilius — Duillius — Duillus — Bellius — Billius — Bilius* scribitur *Δουέλιος — Δουέλλιος — Δουΐλλιος — Βίλιος* Cat. 13, 44. De scriptura ap. Latin. adde Meier. ad Cic. Orator. cp. 45.

Dulces amici i. q. φίλοι γλυκεῖς — πρὸς χάριν — κεχαρισμένως ὁμιλοῦντες Lael. 24, 90.

E.

Edepol Cat. 8, 25.
Efflorescere i. q. ἐξανθεῖν Lael. 27, 100.
Ellipses: ἡμέρα Cat. 17, 61. praepositt. ap. Graec. et Latin. Somn. 16, 16. δέ Somn. 18, 18.
Elogium quid Cat. 17, 61.
Ennius et *Naevius* confus. Cat. 14, 50.
Erumpere i. q. φανερὸν γίγνεσθαι — φαίνεσθαι — ἐκφαίνεσθαι, non ἐκρήγνυσθαι Lael. 21, 76.
Et i. q. et sane (καί) Cat. 9, 28.
Exagitari i. q. περιάγεσθαι — περιπλανᾶσθαι, non δίκας εἰςπράττεσθαι Somn 26, 28.
Excellentiae i. q. ὑπεροχαί Lael. 19, 69.
Exsequi officia i. q. πράττειν τὰ καθήκοντα — δέοντα — προςήκοντα, non ἀφικνεῖσθαι τῶν καθηκόντων Cat. 10, 34.
Exsilium i. q. φυγή, non ἐξορία Parad. II, 18.
Exstirpare i. q. πρόῤῥιζον ἐκτρίβειν Lael. 13, 48.

F.

Fabulam peragere i. q. ἀγωνίζεσθαι σχῆμα — πρόςωπον, non τὸν μῦθον διανύειν Cat. 18, 64.
Ferocitas i. q. ἀκολασία — ἀκρασία, non ἀλκή Cat. 10, 33.
Flagrare studio i. q. σπουδῇ φέρεσθαί τινος — σπουδὴν ποιεῖσθαι — σπουδάζειν περί τι Cat. 14, 50.
Flaminius et *Flamininus* confus. Cat. 1, 1. 5, 14. 12, 42.
Fori i. q. ἑδώλια, non καταστρώματα Cat. 6, 17.
Futurum Med. signif. passiv. Parad. IV, 1, 2. perperam posit. hac signif. Parad. IV, 2, 30.

G.

Gaditanus i. q. Γάδειρος, non Γαδητανός Cat. 19, 69.
Gestus i. q. σχῆμα, non ὑπόκρισις Parad. III, 2, 26.
Grates agere i. q. χάριν ὁμολογεῖν — χάριτας λέγειν; *gratiam habere* i. q. χάριν εἰδέναι — ἔχειν — γιγνώσκειν — ἐπίστασθαι Somn. 9, 9. Lael. 26, 97.
In gratiam redire i. q. διαλύεσθαι — διαλλάττεσθαι πρός τινα, non ἐπανήκειν εἰς χάριν Cat. 16, 56.

H.

Hemicyclium i. q. ἡμικύκλιον Lael. 1, 2.
Hemicyclium et *hemicyclus* confus. ibid.
Histrio quid Graec. signif. vd. s. τεχνίτης Parad. III, 2, 26.
Honoratus quonam signif. accipiendum Cat. 17, 61.
Horatius recte Ὀράτιος, non Ὡράτιος scribitur Parad. I, 2, 12.
Humanitas i. q. φύσις ἀνθρωπεία — ἀνθρωπότης Lael. 13, 48.
Humus subacta atque pura i. q. γῆ κατειργασμένη καὶ καθαρά Cat. 17, 59.

I.

Ima et *una* confus. Somn. 18, 18.
Impellere ad aliquid suscipiendum i. q. παρορμᾶν — παροξύνειν ἐπί τι Cat. 12, 40.
Imperium in suos i. q. οἰκοδεσποσύνη, *in suos tenere* i. q. οἰκοδεσποτεῖν — δεσποτεύειν τῶν οἰκείων Cat. 11, 37.
Indicativus sine ἄν post relativ. Parad. III, 2, 25.
Inductio quid signif. num εἰςαγωγή sit Rhet. III, 16, 28.
Inhumanitas i. q. δυςκολία — δυςάρεστον — αὐστηρότης, non τὸ ἀπαίδευτον Cat. 3, 8.
Institutio i. q. παίδευσις — διδασκαλία, non ἀγών Rhet. III, 16, 29.
Interdicere alicui bonis i. q. ἀποκρίνειν τινὰ τῶν ὑπαρχόντων Cat. 7, 22.
Intueri i. q. ἀποβλέπειν, non ὁρᾶν Lael. 7, 23.

Inviolate i. q. ἀκεραίως — ὁσίως, non ἀνεκβιάστως Cat. 22, 81.
Isocrates et *Socrates* confus. Cat. 7, 23.
Iucundus i. q. ἡδύς — χαρίεις — ἀρεστός Lael. 23, 88.
In iudicium vocare i. q. καλεῖν τινὰ εἰς τὸ δικαστήριον — ὑπάγειν τινά Cat. 7, 22. adde ὑπ. εἰς δίκην — εἰς τὸ δικαστήριον Ellendt. ad Arrian. Anab. III, 27.
Iuveniliter exsultare i. q. νεανιεύεσθαι, non νεανικῶς σκιρτᾶν Cat. 4, 100.

L.

Lenire desiderium i. q. καταπραΰνειν — ἠπιᾶν — παραμυθεῖσθαι τὸν πόθον, non ὑπολεαίνειν τὸν πόθον Cat. 15, 54.
Lentius i. q. ψυχρῶς Parad. I, 2, 10.
Litterae sunt ἐπιστῆμαι — μαθήματα, non λόγοι Cat. 4, 12.
Lucius scribitur Λούκιος et Λεύκιος Parad. VI, 2, 48.
Lumen i. q. φῶς, non φέγγος Cat. 11, 35.

M.

Maelius — *Melius* scrib. Μέλιος (?) — Μαίλιος — Μήλιος Cat. 16, 56.
Magistri bonarum artium i. q. διδάσκαλοι τεχνῶν ἐλευθερίων Cat. 9, 29.
Magister equitum i. q. ἱππάρχης — ἵππαρχος Cat. 16, 56.
Mancipatum (al. *emancipatum*) *esse* i. q. γίγνεσθαι ἐπί τινι — ὑποχείριον εἶναί τινι — ὑποτετάχθαι τινί — εἶναι ὑπό — ἐπί τινι Cat. 11, 38.
In manibus esse — *habere* duplici sensu, ut ἔχειν ἐν χερσί — μετὰ χεῖρας Cat. 11, 39.
Manilius et *Manlius* confus. Somn. 9, 9.
Manlius scr. Μάλλιος (Μάλλιος — Μάλιος — Μάνλιος var. lect.) Somn. 9, 9.
Manlius et *Mallius* confus. ib. (*Manlii* sunt nobiles, *Mallii* ignobiles, vd. Wunder. ad Cicer. Planc. p. 73. 75.)
Masinissa varie scribitur: Μασανάσσης — Μασσανάσσης — Μασσανάσης — Μασινίσσας — Μασσανίσσας — Μασσινισσᾶς; apud script. Latin. praefer. scriptura *Masinissa* Cat. 9, 34. Somn. 9, 9.
Medulla suadae Cat. 14, 50.
Memoriter i. q. ἀπὸ μνήμης — στόματος Rhet. III, 17, 30.
Mensae exstructae i. q. τράπεζαι πολυτελεῖς Cat. 13, 44.
Mucius scribitur Μούκιος, non Μούτιος Lael. 1, 1. 27, 100.
Mucius Scaevola scribitur Μούκιος Σκαιόλας — Σκαιουόλας (Σκαιβόλας?), non Μούτιος Σκαίβλας Parad. I, 2, 12.
Ne multa i. e. ὡς ἐπιτεμόντι κτλ. εἰπεῖν Somn. 12, 12.
Multiplex i. q. πολύμορφος — παντοδαπός — ποικίλος Lael. 25, 92.
Mummius scrib. Μούμμιος et Μόμμιος Parad. V, 2, 38.
Municipium i. q. πόλις ἰσοπολῖτις Parad. VI, 2, 46.
Mutare solum i. q. μεταβάλλειν τὴν χώραν, non καταβάλλειν τὴν γῆν πατρίδα Parad. IV, 2, 31.

N.

Naevius scribitur Ναίβιος, falso Νέβιος Cat. 6, 20. *Naevius* et *Ennius* confus. Cat. 14, 50.
Nexus quid Parad. V, 1, 35.
Nihil est, quod, vd. οὐδέν ἐστιν ὅ τι οὐ.
Nobilitari i. q. ἔνδοξον — περιβόητον γίγνεσθαι — εὔκλειαν κτᾶσθαι — δόξαν λαμβάνειν Cat. 9, 27.
Nobis et *vobis* confus. Cat. 10, 33. *nostrûm* et *vestrûm* confus. Somn. 20, 22.
Numantia scribitur Νουμαντία — Νομαντία, *Numantini* Νομαντῖνοι — Νουμαντῖνοι Somn. 11, 11.

O.

Obsequium i. q. πειθαρχία — ὕπειξις — συγχώρησις, non θεραπεία Lael. 24, 89.

Occurrere i. q. ἐντυγχάνειν — συμβάλλεσθαι, non προςβάλλειν Cat. 1, 2.
Opes i. q. δύναμις — ἀξίωμα Lael. 6, 22.
Optativus, praecedente pronom. relativ. Parad. Prooem. 3. Optativus post relativ. Parad. III, 2, 25.
Origines Catonis vocantur Ἀρχαιολογία — Ἀρχαιολογίαι — ἡ συναγωγὴ τῆς ἀρχαιολογουμένης ἱστορίας Cat. 11, 39.

P.

Patrius mos i. q. τὸ πάτριον — πατρῷον ἔθος, non τὸ πάτριον σχῆμα Cat. 11, 37.
Peliam recoquere i. q. τὸν Πελίαν ἀναπέσσειν Cat. 23, 83.
Permulcere i. q. καταθέλγειν — παρηγορεῖν Cat. 2, 4.
Pertinere ad aliquid i. q. τείνειν πρός τι — καθήκειν εἰς — ἐπί — πρός τι Cat. 7, 24.
Perverse non est διεστραμμένως, sed ἀτόπως — οὐκ ὀρθῶς Lael. 22, 82.
Pestis i. q. βλάβη — διαφθορά Lael. 10, 34.
Pingui Minerva Lael. 5, 18.
Poenitere i. q. αἰσχύνεσθαι Somn. 16, 16.
Pomarium i. q. μηλών, non παράδεισος Cat. 15, 54.
Pontificium ius i. q. τὰ δικαιώματα τοῦ ἀρχιερέως, non ἡ ἀρχιερωσύνη i. q. *munus Pontific. Max.* Cat. 14, 50.
Porsena — *Porsenna* scribitur Πορσήνας — Πορσέννας — Πορσίνας Parad. I, 2, 12.
Praecipere i. q. διδάσκειν — ὑφηγεῖσθαι, non ἐπιστέλλειν Cat. 9, 28.
Praecipitem ferri i. q. φέρεσθαι — δοῦναι ἑαυτὸν εἰς ἀπώλειαν — κακόν — ἐπισπᾶσθαι κακά — περιπεσεῖν συμφοραῖς Lael. 24, 89.
Praeclarus non est ὑπερφυής, sed ἐπίσημος — ἐξαίρετος — ὑπερβάλλων Lael. 21, 79.
Praefulgere i. q. ὑπερλάμπειν, non διαχεῖσθαι Rhet. III, 19, 32.
Praescribere iura i. q. τὰ δίκαια προτιθέναι, non νόμους γράφειν Cat. 9, 27.
Principatum sententiae habere i. q. τὰ πρῶτα ἔχειν περὶ τὰς γνώμας Cat. 18, 64.
Probus i. q. χρηστός — ἀγαθός, non δεξιός Parad. I, 1, 7.
Pronomina utrum enclitica esse possint, an accentum debeant retinere antegressa praepositione, ut παρά σου Lael. 7, 25. add. Herbst. ad Xenoph. Symp. V, 8. Ellendt. ad Arrian. Anab. II, 14.
Prospicere i. q. προορᾶν c. Gen., non προορᾶσθαί τι Cat. 8, 25.
Publius scribitur Πόπλιος et Πούπλιος Somn. 9, 9.

Q.

Que signif. adversativa i. q. ἀλλά Cat. 6, 17.
Quintus scribitur Κόϊντος — Κύϊντος Cat. 4, 10.

R.

Redamare i. q. ἀντιφιλεῖν, non ἀνταγαπᾶν Lael. 14, 49.
Regulus scribitur Ῥῆγλος — Ῥήγουλος, non Ῥέγλος — Ῥηγοῦλος Parad. II, 16.
Repudiare i. q. ἀποπέμπεσθαι, non ἀποδιοπομπεῖσθαι Lael. 13, 48.
Repugnare naturae i. q. ἐναντιοῦσθαι — μάχεσθαι τῇ φύσει, non ἀμύνεσθαι τὴν φύσιν Cat. 2, 5.
Res familiaris i. q. ἡ οὐσία — τὰ χρήματα, non τὰ πράγματα Cat. 1, 1.
Rem gerere i. q. τὰ ἑαυτοῦ διοικεῖν — τὸν οἶκον διοικεῖν — τὴν οἰκίαν οἰκεῖν Cat. 7; *rem restituere* τὸ κοινὸν — τὰ κοινὰ ἐπανορθοῦν — ἀποκαθιστάναι Cat. 4, 10.
Retinere i. q. ἀντέχειν — κατέχειν Rhet. III, 16, 28.
Revocare ad calculos i. q. ψηφίζειν — ψήφοις λογίζεσθαι Lael. 16, 58.
Rubrica delibutus quid Gr. signif. Rhet. III, 22, 37.

S.

Saguntini, vd var. script. apud Graec. scriptor. Parad. III, 2, 24.

Scaevola, vd. *Mucius Scaevola.*

Scipio scribitur Σκηπίων et Σκιπίων Cat. 1, 3. Somn. 9, 9.

Scipio Africanus maior Κορνήλιος Σκιπίων ὁ πρεσβύτερος, *S. A. minor* Σκιπίων ὁ νεώτερος Parad. I, 2, 12.

Scribere et *conscribere* confus. Cat. 1, 1.

Sensus audiendi i. q. ἡ ἀκοή, ἡ αἴσθησις i. q. *sensus* Somn. 19, 19.

Servilius scribitur Σερβίλιος — Σερουΐλιος Cat. 16, 56.

Socrates et *Isocrates* confus. Cat. 7, 23.

Sodales — *sodalitates* i. q. θιασῶται — θίασοι, non σύσσιτοι — συσσίτια Cat. 14, 45.

Sollicitari i. q. λυπεῖσθαι — ἄχθεσθαι — ταράττεσθαι, non μεριμνᾶν Cat. 1, 1.

Spurius scribitur Σπόριος — Σπούριος, rarius Σπύριος Cat. 3, 7. 12, 41.

Stadium decurrere i. q. τὸ στάδιον διανύειν — διατρέχειν Cat. 23, 83.

Sublevare (i. e. caute subire) i. q. πεφυλαγμένως — μετ' εὐλαβείας ὑποδύεσθαι — ὑφίστασθαι Lael. 24, 88.

Succidia i. q. ὁ τάριχος, non ἡ ταριχεία Cat. 16, 56.

Summum bonum a Stoicis τὸ τέλος dicitur Lael. 6, 20.

Suscipere inimicitiam i. q. τὴν ἔχθραν αἱρεσθαι Lael. 21, 77.

T.

Tartessus — *Tartessius* a Graec. et Latin. scribitur dupl. σ. Cat. 19, 69.

Testes producere i. q. μάρτυρας ποιεῖσθαι — ἐπάγεσθαι — παρέχεσθαι — παρίστασθαι Rhet. III, 20, 3.

Tiberius et *Titus* confus. Cat. 9, 27.

Toga virilis — *togam virilem sumere* quomodo Gr. exprimatur Lael. 1, 1.

Tradere memoriae i. e. memoria tenere εἰς μνήμην τίθεσθαι — ἄγειν εἰς μνήμην; i. e. memoriae prodere παραδιδόναι εἰς μνήμην — τῇ μνήμῃ, τίθεσθαί τι διὰ μνήμης, διδόναι εἰς μνήμην, non παρατίθεσθαι τῇ μνήμῃ Somn. 10, 11.

Transire i. q διελθεῖν — διιέναι, non μετέρχεσθαι Rhet. III, 21, 34.

Tribunus militum i. q. χιλίαρχος, non δήμαρχος τῆς στρατιᾶς Somn. 9, 9.

Triumphalis currus i. q. ἅρμα Somn. 11, 11.

Triumphare, triumphum agere i. q. θρίαμβον ἄγειν — εἰςάγειν — κατάγειν (add. εἰςελαύνειν) — θριαμβεύειν, non νικητήρια πέμπειν — θρίαμβον τιθέναι Cat. 16, 55.

Tueri i. q. τρέφειν — διατρέφειν, non συγκροτεῖν Parad. VI, 1, 45.

U. V

Una et *ima* confus. Somn. 18, 18.

Valetudo rarius i. q. ἀνωμαλία, usitat. ἀῤῥωστία — ἀσθένεια Lael. 2, 8.

Verbum plurale cum plurali nom. generis neutrius Rhet. III, 23, 38. add. Ellendt. Praef. Arrian. Anabas. p. XXI. not. Anabas. II, 18. Held. ad Plut. Aem. P. p. 279.

Vestrûm et *nostrûm* confus. Somn. 20, 22.

Veturius scribitur Βετούριος — Οὐετούριος Cat. 12, 41.

Vi avellere (sic Cod. quoque Gud. 2.), non *vix* ut Orell. et Klotz. Cat. praef. p. X. Cat. 19, 71. Sic Epp. ad Attic. III, 9. *vi avelli.*

Viscellinus scribitur Βεκελλῖνος — Οὐισκελλῖνος Lael. 11, 36.

Vivere cum aliquo i. q. βιοῦν μετά τινος, non κατά τινα Cat. 13, 43.

Vobis et *nobis* confus. Cat. 10, 33.

Vulgaris i. q. κοινός — τυχών, non ὀχλώδης Rhet. III, 22, 38.

HALAE EXPRESSUM FORMIS GEBAUERIIS.